ANTONII

BROICKwy A KONINCKSTEYN, VIRI DOCTISSIMI, ET Obſeruantiæ regularis Nouimagenſ. Gardiani, eruditiſſimarum in quatuor Euangelia enarrationum, denuo quam antehac longe caſtigatiſs. ex ipſo archetypo excerptarum,

*

PARS SECVNDA,

PARISIIS

Apud Carolam Guillard, ſub ſole aureo, via ad D. Iacobum,

ANNO

1543

ILLVSTRISS.

PRINCIPI AC DOMI-
no D. Gulielmo duci Iuliacen
ſi, Gelrienſi, Cliuenſi, Monten
ſi, comiti Marckenſi, Zut-
phanienſi, Rauenspur
genſi, ac domino in
Rauenſteyn &c.
F. ANTONIVS
Broickwy à Koninſteyn,
S. D. P.

QVisquis primitiuum Chriſtianæ religionis ſtatum, illuſtriſſime princeps, huic noſtro conferre ſtuduerit, tanto interuallo diſtare perſpiciet, quanto lux ab vmbra, imò à tenebris diſtat. Sic enim commixta confuſaque ſunt paſſim omnia, vt inter ſacrum & prophanum, iuſtum & iniuſtum diſcerne-
re nō liceat. Siquidem fortitudo lex eſt iuſtitiæ, & quod Sap. 2.
infirmum eſt, inutile inuenitur. Tumultuatur puer con- Eſai. 3.
tra ſenē, & ignobilis cōtra nobilē. Ambulans recto itine Pro. 14.
re, & timēs deū, deſpicitur ab eo qui infami graditur via.
Deridetur iuſti ſimplicitas, lāpas, cōtempta apud cogita Iob. 12.

tiones diuitum parata ad tempus ſtatutum. Abundant tabernacula prædonum, & audacter prouocant deum,
Abac.1. cum ipſe dederit omnia in manus eorum. Tacet deus con. culcante impio iuſtiorem ſe. incidimus in ea tempora,
Ezech.22. de quibus dominus conqueritur: Aduenam, inquit, calumniati ſunt, pupillum & viduam contriſtauerunt apud te: ſanctuaria mea ſpreuiſtis, & ſabbata mea polluiſtis. Coniuratio prophetarum in medio eius ſicut leo rugiens, rapiens'que prædam. animas deuorauerunt opes & precium, acceperunt, viduas eius multiplicauerunt in medio eius. Sacerdotes eius contempſerunt legem meam, & polluerunt ſanctuaria mea: inter ſanctum & prophanum non habuerunt diſtantiam, inter pollutum & mundum non intellexerunt, & à ſabbatis meis auerterunt oculos ſuos, & coinquinabar in medio eorum. Principes eius in medio illius quaſi lupi rapientes prędam, ad effudendum ſanguinem, ad perdendas animas, & auarè ſectanda lucra. Prophetæ autem eius liniebant eos abſque temperamento, videntes vana, diuinantes ei mendacium, dicentes, Hæc dicit dominus, quum dominus non dixerit. Populi terræ calumniabantur calumniam, & rapiebant violenter, egenum & pauperem affligebant, aduenam opprimebant calumnia abſque iudicio. Et quęſiui de eis virum qui interponeret ſepem, & ſtaret oppoſitus contra me pro terra, ne diſſiparem eam, & non inueni: & effudi ſuper eos indignationem meam, in igne iræ meę
Eſa.1. conſumpſi eos. O verè infeliciſſima & deploranda tempora. Vere à planta pedis vſque ad verticem capitis non eſt ſanitas. Hęreditas Chriſti verſa eſt ad alienos. Sed vn
Thren. 5. de hæc tantorum malorum colluuies? Cum dormirent
Matth.18. (inquit dominus) homines, venit inimicus, & ſuperſeminauit zizania in medio tritici, & abijt. Quare Apoſto-
Roma. 12. lus adhortatur, dicens: Qui præeſt, in ſolicitudine. Et di-
Hebrę. 13. gne: nam peruigilare debet tanquam rationem de animabus ſubditorum redditurus. O obſtupeſcendum honoris onus, de tot & tantorum ſalute rationem reddere. Quemadmodum enim ex bona capitis diſpoſitione, cor-

poris ſalus dependet,ſit ex præſidentium probitate & ſolicitudine reipublicæ profectus. Nam ſecundum iudicem populi,ſic & miniſtri eius. & qualis rector ciuitatis, Eccl.10. tales & inhabitantes in ea. Vbi autem non eſt gubernator,populus corruet:ſalus vero vbi multa conſilia. Prouer.11. Hinc Salomon,quo feliciter concreditum ſibi populum gubernare poſſet,ſupplex dominum adijt,d. Ego (inquit) ſum 3.Reg.3. puer paruulus,ignorans egreſſum meum & introitum,& ſeruus tuus in medio populi eſt quē elegiſti. Dabis ergo ſeruo tuo cor docile,vt populum tuum iudicare poſſit,& diſcernere inter bonum & malum. Placuit ſermo coram domino,& ait: Quia poſtulaſti verbum hoc,& non petiſti tibi dies multos,nec diuitias,nec animas inimicorum tuorum,ſed poſtulaſti tibi ſapientiam ad diſcernendum iudicium,ecce feci tibi ſecundum ſermones tuos. Et dedi tibi cor ſapiens & intelligens,intantum vt nullus ante te ſimilis fuerit,nec poſt te ſurrecturus ſit. Sed & hæc quæ non poſtulaſti,dedi tibi,diuitias ſcilicet & gloriam,vt nemo fuerit ſimilis tui in regibus cunctis retro ſeculis. Si autem ambulaueris in vijs meis, & cuſtodieris præcepta mea,ſicut ambulauit pater tuus,longos faciam dies tuos. Sic populi ſui ducem dominus Ioſue ſucceſſorem Moſi inſtituens,ait: Confortare & eſto robuſtus valde,vt cuſtodias atque facias omnem legem quam præcepit tibi Moſes ſeruus meus. Ioſue.1. Ne declines ab ea ad dexteram vel ad ſiniſtram,vt intelligas cuncta quæ agis. Non recedat volumen legis ab ore tuo,ſed meditaberis in eo diebus ac noctibus,vt cuſtodias & facias omnia quæ ſcripta ſunt in eo:tunc diriges viam tuam,& intelliges eam. Noli metuere,noli timere,quoniam tecum eſt dominus deus tuus in omnibus ad quæcunque perrexeris. O vere felicem & inuictiſſimū ducem,qui deum in cunctis habet directorem. Vnde ſapiens orat: Da mihi ſedium tuarum Sap.9. aſſiſtricem ſapientiam,& noli me reprobare à pueris tuis,quoniam ſeruus tuus ego ſum,& filius ancillæ tuæ,homo infirmus, & exigui temporis, & minor ad intellectum iudicij & legum. Mitte illam de cælis ſanctis tuis, & à ſede magnitudinis tuę,vt mecum ſit & mecum labo

ret, vt sciam quid acceptum sit apud te. Scit enim illa omnia & intelligit, & deducet me in operibus meis sobrie, & custodiet in sua potentia, & erunt accepta opera mea, & disponam populum tuum iustè, & ero dignus sedium patris mei. Nec dissona decreuit inuictissimus ille imperator & verè diuus Augustus Iustinianus, dicens: Imperatoriam maiestatẽ non solũ armis decoratam, sed etiam legibus oportet esse ornatam, vt vtrunque tẽpus, & bellorum, & pacis, recte possit gubernari, & princeps Romanus victor existat nõ solũ hostilibus prælijs, sed etiam per legitimos tramites, calumniantium iniquitates expellat. Quorum vtranque viam cum summis vigilijs, summaque prouidentia annuente deo perficimus, victorijs à cęlesti numine pręstitis. Nõ sibi, sed (vt decuit) deo victoriæ gloriam tribuit. Sic strenuue populi dei propu-
Psal. 118. gnator Dauid, domini legem diligens, in ea meditabatur die ac nocte, ac totus diuinæ nixus prouidentiæ, ait:
Psal. 143. Benedictus dominus deus meus, qui docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum. Sic Goliadem illum fortissimum proprijs viribus confidentem aggressurus,
1. Reg. 17. dixit: Tu venis ad me cum gladio & hasta & clypeo, ego autem venio ad te in nomine domini exercituum, dei Israel agminum, quibus exprobrasti hodie, & dabit te dominus in manu mea, & percutiam te, & anferam caput tuum à te, & dabo cadauera Philistijm hodie volatilibus cæli & bestijs terræ, vt sciat omnis terra quia est dominus deus in Israel, & nouerit vniuersa ecclesia hęc, quia non in gladio, nec in hasta saluat dominus. Ipsius
Proue. 21. enim est bellum. Vnde sapiens: Equus paratur ad bellum, dominus autem salutem tribuit. Facile autem est conclu-
1. Mach. 3. di multos in manu paucorum, & non est differentia in conspectu dei cæli, liberare in multis vel in paucis: quoniam non in multitudine exercitus victoria belli, sed de
Exod. 17. cælo fortitudo est. Sic Moses non ferro pugnando, sed
Psal. 146. præcibus sanctis orando Amalech deuicit. Non enim in fortitudine equi voluntatem habebit dominus, neque in tibijs viri beneplacitum erit ei: beneplacitum verò est domino super timentes eum, & in eis qui sperant super

miſericodia eius. Reſpicite,ait ſapiens,filij nationes hominum,quia nullus ſperauit in domino,& confuſus eſt. Quis enim permanſit in mandatis eius,& derelictus eſt? aut quis inuocauit eum, & deſpexit illum? ipſe enim mutat tempora & ætates,transfert regna atque conſtituit:dat ſapientiam ſapientibus,& ſcientiam intelligentibus diſciplinam. Regnum verò de gente transfertur in gentem propter iniuſtitias, & iniurias, & contumelias, & diuerſos dolos.nam radice gentium ſuperbarum areſecit deus, & plantauit humiles ex ipſis gentibus. Sedes quoque ducum ſuperborum deſtruxit deus, & ſedere fecit mites pro eis. Sic & memoriam ſuperborum perdidit deus,& reliquit memoriam humilium ſenſu, Hinc Saul à domino audiuit:Cum eſſes paruulus in oculis tuis, caput in tribubus Iſrael factus es. Pro eo ergo quod abiecisti ſermonem domini,abiecit te dominus ne ſis rex. Iudex ergo ſapiens iudicabit populum ſuum, & principatus ſenſati ſtabilis erit. Senſati(inquit) principatus ſtabilis erit.Nec mirum, quia erga omnes ſe debite gerit. Primo erga deum reuerenter. Vnde Heli dictum eſt: Quicunque honorificauerit me, glorificabo eum:qui autem contemnũt me, erunt ignobiles.Hinc Dauid filium ſuum Salomonem ſucceſſorem regni inſtituens, ait: Det tibi dominus prudentiam & ſenſum,vt regere poſſit Iſrael,& cuſtodire legem domini dei tui. tunc enim proficere poteris, ſi cuſtodieris mandata & iudicia quę præcepit dominus. Quare dominus in lege, conſtituendo regi præcepit: Poſtquam inquit,ſederit in ſolio regni ſui, deſcribet ſibi deuteronomium legis huius in volumine, accipiens exemplar à ſacerdotibus Leuiticæ tribus, & habebit ſecum,legetque illud omnibus diebus vitę ſuæ, vt diſcat timere dominum deum ſuum, & cuſtodire verba & cæremonias eius quę in lege ſcripta ſunt. Nec eleuetur cor eius in ſuperbiam ſuper fratres ſuos,neque declinet in partem dexteram vel ſiniſtram, vt longo tempore regnet ipſe & filij eius.Secũdo,erga ſubditũ clemẽter. Miſericordia enim & veritas cuſtodiunt regẽ,& roboratur clementia thronus eius.Vnde Dauid ait: Man-

Eccl. 2. Dan. 2. Eccl. 10. 1. Reg. 15. Eccl. 10. 1. Reg. 2. 1. Par. 22. Deut. 17. Prou. 20. 2. Reg. 22.

ſuetudo mea multiplicauit me. Hinc ſapiens hortatur: Re
Eccl. 32. ctorem te poſuerunt? noli extolli, eſto in illis quaſi vnus
ex ipſis, curam illorum habe, & ſic conſidera, & omni cu-
ra tua explicata recumbe, vt læteris propter illos. Tertio,
Prouer. 19 erga peruerſum potenter. Nam peſtilente flagellato, ſtul-
Prouer. 16 tus ſapientior erit. ſi autem corripueris ſapientem, intel
liget ſapientiam. Abominabiles autem regi qui agunt im
piè, quoniam iuſtitia firmatur ſolium eius. Nam rex qui
Prou. 20. ſedet in ſolio iuſtitiæ, diſſipat omne malum intuitu ſuo.
3. Reg. 20. Hinc Achab dictum eſt: Quia dimiſiſti virum dignũ mor
te de manu tua, erit anima tua pro anima eius, & popu-
Pſal. 100. lus tuus pro populo eius. Ideo Dauid ait: In matutino in-
terficiebam omnes peccatores terræ, vt diſperderem de
ciuitate domini omnes operantes iniquitatem. Vnde ſa-
Prou. 25. piens: Aufer rubiginem de argento, & egredietur vas pu-
riſſimum: aufer impietatem de vultu regis, & firmabitur
iuſtitia thronus eius. Quarto erga inimicum prudenter.
Prou. 24. Vir enim ſapiens fortis eſt: & vir doctus, robuſtus & va-
lidus: quia cum diſpoſitione initur bellum, & erit ſalus
Eccles. 9. vbi multa conſilia. Hanc ſub ſole vidi ſapientiam, & pro
baui maximam: ciuitas parua, & pauci viri in ea, venit
contra eam rex magnus, & vallauit eam, extruxitque mu
nitiones per gyrum, & perfecta eſt obſidio. Inuentusque
eſt in ea vir pauper & ſapiens, & liberauit vrbem per ſa-
pientiam ſuam: & dicebam ego, meliorem eſſe ſapientiam
fortitudine. Meliorque eſt ſapientia quã arma bellica.
Eccl. 28. Nam certamen feſtinatũ incendit ignem, & lis feſtinans
effundit ſanguinem. Quinto erga ſeipſum decenter, quã
Eccles. 10. tum ad victum per ſobrietatem. Beata enim terra cuius
rex nobilis eſt, & cuius principes veſcuntur in tempore
Prou. 31. ſuo, ad reficiendum & non ad luxuriam. Væ autem terræ
cuius rex puer eſt, & cuius principes manè comedunt. No
li ergo regibus dare vinum, quia nullum ſecretum vbi re
gnat ebrietas, ne fortè bibant & obliuiſcantur iudicio-
rum, & mutent cauſam filiorum pauperum. Auditum per
æquitatem, ne obtrectatorum adulationibus ſeducatur:
Prou. 29. Princeps enim qui libenter audit verba mendacij, omnes
miniſtros habet impios. Detrahentem ſecretò proximo

suo, ait Dauid,hunc persequebar. Et quidem dignè: quia Psal.100.
mendacio Sibæ circunuentus,iniustam & impiam contra
Miphibosethdominum ipsius,dederat sententiam. Affa- 2.Reg.16.
tum per veritatem. Non enim decent stultum verba com- Prouer.17
posita,nec principem labium mentiens. In manu artificũ
opera laudabuntur, & princeps populi, in sapientia ser-
monis sui. Actum per strenuitatem. Vnde sapiens: Noli ci Eccl.9.
tatus esse in lingua tua, & inutilis & remissus in operi- Eccl.4.
bus tuis. Ante omnia opera tua verbum verax precedat te, Eccl.37.
& ante omnem actum consilium stabile. Sicut enim lora Eccl.22.
mentum ligneum colligatum fundamento ædificij nõ dis
soluitur, sic & cor confirmatum in cogitatione consilij,
& cogitatus sensati in omni tempore vel metu non de-
prauabitur. Ergo sine consilio nihil fac, & post factũ non
pœnitebis. Cum fatuis autem consilium non habeas. non Eccl.32.
enim poterunt diligere nisi quæ eis placent. Et coram ex Eccl.8.
traneo ne facias consilium. nescis enim quid pariet, nec
omni homini cor tuum reueles, ne fortè inferat tibi gra
tiam falsam, & conuicietur tibi. Multi pacifici sint tibi, Eccl.6.
& consiliarius vnus de mille. Ideo à consiliario serua ani Eccl.37.
mam tuam, prius scito quæ sit illius necessitas, & quid ip-
se in animo suo cogitabit, ne forte mittat sudem in ter-
ram, & dicat tibi, bona est via tua, & stet econtrario vide
re quid tibi eueniat. Sed cum viro sancto assiduus esto,
quencunque cognoueris obseruantem timorem dei, cuius
anima est secundum animam tuam. Et cor boni consilij
statue tecum. nõ enim est tibi aliud plus illo. anima enim
viri sancti annunciat aliquando vera, quam septem spe-
culatores sedentes in excelso ad speculandum. Et in his
omnibus deprecare altissimũ, vt dirigat in veritate viam
tuam. Ipse enim ait: Meum est consilium & æquitas, mea Prouer.8.
est prudentia & fortitudo: per me reges regnant, & legũ
conditores iusta decernunt: per me principes imperãt, &
potentes decernunt iustitiam. Ipse nouit decipientem &
eum qui decipitur, adducit consiliarios in stultum finem,
& iudices in stuporem. Dissipat cogitationes malignorũ, Iob.12.
ne possint implere manus eorum quod cœperant. appre- Iob.5.
henditque sapientes in astutia eorum, & consilia prauo-

Prouer. 21 rum diſſipat. Non enim eſt ſapientia, non eſt prudentia,
Hiere. 17 non eſt conſilium contra dominum. Ego feci, inquit, terrã
& homines, & iumenta quæ ſunt ſuper terram, in fortitu
dine mea magna, & in brachio meo extento, & dedi eam
Iob. 34. qui placuit in oculis meis. Nonnunquam tamen propter
Eccles. 8. propter peccata populi deus regnare facit hypocritã. Nã
& interdum homo dominatur homini in malum ſuum.
Eccl. 10. In manu enim dei poteſtas terræ, & execrabilis omnis ini
quitas gẽtium, & vtilem rectorem ſuſcitabit ſuper illam.
Deute. 34 Sic populi ſui ex Aegypto educendi, Moſen mitiſſimum,
cui non fuit propheta ſimilis, quem noſſet dominus facie
Exodi. 3. ad faciem, ducem inſtituit. Huic Ioſue filius Nun, vir om-
nibus numeris vitȩ inculpatȩ, ſucceſſit, repletus ſpiritu ſa
Deute. 34. pientiæ, eo quod Moſes poſuiſſet ſuper eum manus ſuas.
Ioſue. 1. Hic forte filijs Iſrael terram promiſſionis diuiſit, ſicut
dominus pmiſerat, ſeruiuitq́ue Iſrael domino cũctis die-
Ioſue. 24. bus Ioſue, & ſeniorum qui longo vixerant tempore poſt
Ioſue, & qui nouerant omnia opera domini quæ fecerat
Iudic. 2 in Iſrael. Quo mortuo, & omni illa generatione, ſurrexe
runt alij qui non nouerunt dominum, & opera quæ fece-
rat cum Iſrael. feceruntq́ue malum in conſpectu domini,
& ſeruierunt Baalim, & dimiſerunt dominum deum pa-
Iudic. 17 trum ſuorum. Cum enim non eſſet rex in Iſrael, vnuſquiſ-
que quod ſibi rectum videbatur, hoc faciebat. Cito deſe-
ruerunt viam per quam ingreſſi fuerant patres eorum, &
audientes mandata domini, omnia facere contraria: qua-
Iudic. 2. re iratus dominus, tradidit in manus diripientium, & ſic
Eſaiæ. 28. afflicti (intellectum vexatione dante auditui) clamauerũt
ad dominum. Cumq́ue iudices ſuſcitaret eis, flectebatur
miſericordia, & audiebat afflictorum gemitus, & libera-
1. Re. 8 & 9 bat eos de cȩde vaſtantium. Subinde importuna populi
poſtulatione, à domino in regem electus eſt Saul filius
Cis, electus & bonus, nec erat vir de filijs Iſrael melior il-
lo. Ab humero & ſurſum eminebat ſuper omnem popu-
lum. Ad hoc propter ſuperbiam & inobedientiam erga
1. Regũ. 16 deum, regnum in Dauidem & eius generationem deriua-
tum eſt, cui dominus teſtimonium perhibuit, dicendo: In-
Act. 13 ueni Dauid filium Ieſſe, virum ſecundum cor meum, qui

faciet omnes voluntates meas. In ipſum enim directus eſt ſpiritus domini (vnctione per Samuelem domini manda- 1. Reg. 16. to facta) à die illa & deinceps. Vnde de omni corde ſuo Eccl. 27. laudauit dominum, & dilexit deum qui fecit illum, & ſtare fecit cantores cōtra altare, & dedit in celebrationibus decus, & ornauit tempora vſque ad conſummationem vitę laudare nomen ſanctum domini. Poſt hunc ſurrexit filius ſenſatus Salomon, qui imperauit in diebus pacis, cui ſubiecit deus omnes hoſtes, vt conderet domum nomini ſuo. Sed mulierum amore, quanquam gloria & diuitijs 3. Reg. 15. inclytus, in ſenectute deprauatus, maculam dedit in gloriam ſuam, lapis offenſionis domui Iſrael factus, ſacrificia idolis exhibuit, & phana ędificauit. Quam ob cauſam offenſus dominus, regno diſpartito, decem tribus ſeruo ſuo Hieroboam, filio Nabath tradidit. Nec ipſe Hiero- 4. Reg. 17. boam domini legem cuſtodiuit, ſed peccare fecit Iſrael peccatum magnum, ſeparans a domino. Neque correptus 3. Reg. 13 per prophetas, reuerſus eſt de via ſua peſſima, ſed fecit de nouiſſimis populi ſacerdotes excelſorum. Huius im- 4. Reg. 17. pietatem cęteri reges cum populo imitati, domini per prophetas monita deridebant, donec finaliter deſtructi & de terra ſua tranſlati fuerunt. Sed nec Iuda cuſtodiuit mandata domini dei ſui, ſed ambulauit in vijs Iſrael & erroribus. Ipſe enim Roboam malum fecit, (à quo & 3. Reg. 12. decem tribus deſciuerant, eo quod ſenum relicto conſilio, dure populo reſponderat, iuuenuum conſilio, qui ſecum nutriti fuerant, ſeductus) nec prępe rauit cor ſuum vt 2. Par. 12. quęreret dominum. Sic viciſſim impijs pij, ſceleſtis probi ſucceſſere, qui colapſa reſtaurarunt, errantesque ad legem dei & cultum reuocarunt, quibus dominus quantumcunque viribus imbecilles & numero pauci eſſent, deſperatis in rebus victorioſe ſemper adfuit ac ſtupende. Tandem ſuccreſcentibus dietim malis, quum malitia bonitatem vinceret, & impietas pietatem excluderet, 4. Reg. 21. ſub rege Manaſſe, qui Hieruſalem ſanguine prophetarum ad os impleuit, templum & omnia ſacra prophana- 2. Para. 36. uit, idololatriam induxit, & demum ſub Zedechia qui

cum vniuerſis principibus ſacerdotum & populo præua-
ricatus eſt iniquè, iuxta vniuerſas gentium abominatio-
nes, domum domini pulluendo quam ſanctificauerat ſibi
in Hieruſalem, nuncios dei ſubſannando, dei ſermones
ſpernendo, prophetas illudendo, furor domini aſcendit
in populum vt nulla eſſet curatio, & transferret in Chal-
dęos. Poſtremo loco populum ſuum de manu tyrãnorum
1. Mach. 3. & gentium per ſtrenuos illos Machabęos vindicauit, qui
gentibus cæſis, templum mundarunt & ſanctificauerunt,
1. Mac. 12. habentes pacis tempore ſolatio ſanctos libros, qui erant
Eccés. 8. in manibus ipſorum. Omni enim negocio tempus eſt &
opportunitas. Non ergo ocium per dei adiutorium na-
ctum voluptati, ſed pietati dedicauere. Voluptas enim ſpi
Deute. 32. ritum reſoluit, & à deo diſiungit. Incraſſatus (inquit) eſt
dilectus, & recalcitrauit, incraſſatus, impinguatus, dilata-
tus, dereliquit deum factorem ſuum, & receſſit à deo ſalu
Hiere. 5. tari ſuo. Et dominus: Magnificati ſunt & ditati, incraſſa-
ti & impinguati, pręterierunt ſermones meos peſſimè.
1. Timo. 4. Pietas autem ad omnia valet, promiſſionem habens vitæ
Eſa. 1. quæ nunc eſt & futuræ. Si volueritis & audieritis me, ait
dominus, bona terræ comedetis: quod ſi nolueritis, & me
ad iracundiam prouocaueritis, gladius deuorabit vos. Sũ
ma itaque dei populus vigilantia ſecundum dei legem in
vitæ viam & iuſtitię dirigendus, ne iram dei præuarican
do in ſe prouocet. Sic ſanctus ille rex Ioſaphat ſacerdotes
miſit, qui docebant populum in Iuda, habentes librum le
2. Para. 19. gis domini, & circumibant cunctas vrbes Iuda, atque eru
diebant populum. Fuit itaque dominus cum eo, quia am-
bulauit in vijs Dauid patris ſui. Sic & per ciuitates iudices
conſtituit, pręcipiens eis: Videte, inquit, quid faciatis. nõ
enim hominis exercetis iudiciũ, ſed domini: & quodcũque
iudicaueritis, in vos redũdabit. Sit timor domini vobiſcũ,
& omnia cum diligentia facite. non enim eſt apud domi
num deum noſtrum iniquitas, nec perſonarum acceptio,
nec cupido munerum. Nec minora ob auitas in te proge-
nitorum dotes, illuſtriſſime Princeps expectamus, qui fi-
dei conſtantia ac longanimi patientia ſemper illuſtriſſi-
me triumpharunt, ſtudioſiſſime inuigilantes, ne domini

vineam aper de sylua exterminaret, aut singularis ferus Psalm. 79.
depasceretur. Nouerant enim capiendas vulpes paruulas, Canti. 2.
quæ demoliuntur vineas. Id quidē eo facilius præstare po
teris clarissime Princeps, quod ab infantia sacras literas
imbibisti, quæ te instruere possunt ad salutem. Omnis e- 2. Timo. 3.
nim scriptura diuinitus inspirata, vtilis est ad docēdum,
ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iusti
tia, vt perfectus sit homo dei, ad omne opus bonum instru
ctus. Haud igitur in auspicato in mentem venit, quo tuæ
celsitudini hunc meum quantulumcunque laborem, quem
in monotesseron euangeliorum, è veterum & neoterico-
rum pijs scriptis elucidandum multorum rogatu assum-
pseram, fidenter dedicarem, plenissime agnoscens, mini-
me displicere magnitudinis tuę pietati, quicquid in Chri
stianæ religionis profectum & dei gloriam in lucem ve-
nit: cui illustrissima tua celsitudo, cum concredito sibi po
pulo felicissime sit commendata, Neomagij, die iij. Au-
gusti, Ann. 1539. Vale.

INDEX

EVANGELICI TEXTVS, IVXTA cuiusque euangelistæ & capitũ & materiæ ordinẽ Textu itaque vel eius summario posito, numerus cũ a b cdarij litera adijcitur, certũ determinans inueniendi locum. numerus ostendit articulum. Litera initium textus vsque ad proxime sequentem designat. Exempli causa, (Iohannis 1.) De generatione Christi art. 1. parte secunda litera A vsque ad literam B. Nam hæc secũda pars in articulos diuiditur si litera sine numero ponatur, textum ipsum sub articulo. proximo antecedente contineri, demonstrat.

MATTHAEI TEXTVS.

MARCI TEXTVS.

INDEX

EVANGELIORVM ECCLESIASTICA ORDINATIONE, SACRIS IN ædibus,tam dominicis quàm Quadragesimę & diuorū ferijs,necnon defunctorū memorijs prælegendorū, textus initiū fineq́ue cōplectēs, determinās- q́ue locū, & numero & litera ostendens.

Die Natiuitatis Domini.

In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum. (Iohannis 1.) gratiæ & veritatis, articu. 1. A

Iohannis

Dicit Iesus Petro: Sequere me. Conuersus Petrus vidit illum discipulum quem diligebat Iesus, (Iohãnis 21.) testimonium eius, ar. 37. S

Octaua Iohannis

Vidit Iohannes Iesum veniẽtem ad se, & ait: Ecce agnus dei, (Iohannis 1.) hic est filius dei, art. 2. D

Dominica secunda post Epiphaniæ.

Nuptię factæ sunt in Cana Galilææ, & erat mater Iesu ibi. (Iohannis 2.) discipuli eius, ar. 3. F

Feria quinta D. Quadragesimę prima.

Dicebat Iesus ad eos, qui crediderũt ei, Iudæos: Si vos mã seritis in sermone meo. (Iohannis 8.) verba dei audit, articu. 16. L

Feria sexta

Erat dies festus Iudęorum, & ascendit Iesus Hierosolymam, (Iohannis quinto.) qui fecit eum sanum, articul. 9. P

Feria secunda: D. Quadragesimæ secunda.

Ego vado, & quæritis me, & In peccato vestro moriemini. (Iohannis 8.) facio semper, ar. 16. Iz

Feria sexta: D. Quadragesimę tertia.

Venit Iesus in ciuitatem Samaria quæ dicitur Sichar, (Iohannis 4.) saluator mundi, articu. 7. M

Sabbato

Perrexit Iesus in montem oliueti, & diluculo iterum venit in templum, (Iohannis 8.) noli peccare, articu. 14. H

Feria secunda: D. Quadragesimæ quarta.

INDEX

RERVM.

FINIS.

Autoris ad lectorem admonitio.

ENARRATIONES IN MONOTESSARUM Euangeliorum breues & absolutæ, iuxta grauissimorum ac probatissimorum autorum tam priscorum quàm neotericorum, è sacris literis spiritusancto illuminante haustum intellectum, summo studio sic congestæ vt lector purô, germano ac plano sensu intellectum, & concionator in fide ac moribus ædificet populum.

Placuit autem certis rationibus in duas partiri sectiones, tum ob Iohannis euangelium, quod magna pro parte ad passionem vsque solitarium ingreditur, tum ob commodiorem pro concionatoribus libri participationem & ordinationem. Siquidem à Sacramenti festo ad ieiunij vsque tempus, vix vnum aut alterum occurrit Euangeliū ex Iohanne legendum in ecclesia: quare aptissimę cum passionis, resurrectionis, ascensionisque historijs ordinari potest, quum per ieiunium & intra pascha pentecostenque maxime legantur.

Pars secunda Iohannis per totum cum reliquo Matthęi, Marci, Lucę & Iohannis, ad calcem vsque.

PRAEFATIO IN PARTEM SECVNDAM, continentem Enarrationes in Iohan.

HOC INTER Theologiam distat & philosophiam, ꝙ theologia increatæ nititur veritati, atque per lumen gratiæ reuelatur: Philosophia verò naturali lumini & humanæ rationi censetur, atque humano (ex cōsideratione rerum creatarum) studio inuenitur. Vnde theologiæ nulla subesse potest falsitas. Psalm. 92. Testimonia tua credibilia facta sunt nimis. Nam Iohannis decimoseptimo. ait saluator: Sermo tuus veritas est. Hinc in his quæ fidei sunt, varia & diuersa opinari non licet, quum ab altissimo sumat exordium. Philosophiæ vero diuersi miscentur errores, quia ex infimis paulatim ad summa conscendere conatur. Eccés. septimo. Solummodo hoc inueni, quod fecerit deus hominem rectum, & ipse se infinitis miscuerit quæstionibus. Natura enim diuina, quoniam in immensum superat imbecillitatem humani ingenij, quamlibet alioqui felicis ac perspicacis, nec sensibus nostris, vt est, potest percipi, nec animo concipi, nec imaginatione fingi, nec verbis explicari. Lucē enim habitat inaccessibilē, quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest, 1. Timo. 6. Quanquam autem in rebus conditis vestigia quædam sublucent diuinæ sapientię, potentię, ac bonitatis, fit quidem vt similitudines ductæ ab his rebus, quas vtcunque sensibus ingenioq́ue complectimur, adducāt nos in tenuem aliquam & vmbraticā rerum incomprehensi-

Fidē opiniones nō pati.

bilium cognitionem,vt eas veluti per somnium ac nebulam vtcunque contemplemur. 1. Corinthi.13. Videmus nunc per speculum in ænignate.nulla tamen similitudo duci potest à rebus vllis conditis,siue spectes angelos,siue cælorum machinam,siue hæc inferiora corpora nostris sensibus ita familiaria,vt tamen ad plenum à nobis comprehendi non possint, quę per omnia quadret ad rationem ac naturam eorum,ad quorum cognitionem prę standam illæ collationes adhibentur. Itaque conuenit homini huc omne studium conferre mētis, vt amet dei bonitatem potius quam suspiciat,aut comprehendat illius sublimitatem,quam ne Cherubim quidem,aut Seraphim,ad plenum assequuntur.Prouer.25.Qui scrutator est maiestatis,opprimetur à gloria. Et quanquam deus in omnibus operibus suis non potest non esse mirabilis, tamen maluit nobis ob bonitatem amabilis haberi, quàm ob celsitudinem stupendus. Cæterum plenior cognitio diuinæ naturæ,futuro seculo seruatur,his qui hic per innocętis vitę pietatem purgarunt cordis oculos. Nam videbimus eum tunc sicuti est. 1.Iohann.3. Quia facie ad faciem,1.Corinth.13. Satis est interim ad consequendam salutem æternam,ea de deo credere,quę palam ipse de se prodidit in sacris litteris, per selectos viros ad hoc spiritusancto afflatos, quęque post versans in terris ipse discipulis suis aperuit,ac demum per spiritū sanctum iisdem in hoc selectis discipulis patefacere dignatus est.Iohan.16.Cum venerit spiritus ille veritatis, docebit vos omnem veritatem.Hæc simplici fide tenere, Christiana philosophia est:hæc puro corde venerari,vera religio est:per hæc tendere ad cęlestis vitæ meditationem,pietas est:in his perseuerare,victoria est:per hæc vicisse,summa felicitas est.1.Ioh.5.Hæc est victoria quæ vincit mundū,fides vestra. Quum enim natura rerum diuinarū summis etiam hominū & angelorū ingeniis sit incōprehensibilis,& euangelica professio ad omnes mortales ex æquo pertineat,de rebus diuinis tantū aperuit nobis per filiū suū pater cælestis,quantū satis esse voluit ad consequendā salutē.Itaque periculosę cuiusdā temeri

Scopus ac summa scripturæ

tatis est, quicquã affirmare de natura diuina, prætèr ea quæ nobis vel Christus ipse, vel spiritussanctus aperuit. Mat. 11. Nemo nouit filiũ nisi pater, neque patrẽ quis nouit nisi filius, & cui voluerit filius reuelare. Ioh. 17. Pater, manifestaui nomẽ tuũ hominibus quos dedisti mihi. Sed quoniam his temporibus vt creuit ecclesia & euangelici sermonis triticum in cordibus piorum, ita succreuit & impiorum zizania, quorum execranda temeritas eò prorupit, vt quidam nõ veriti sint Iesu Christo adimere naturã humãni corporis, pro homine spectrũ inane ac præstigiũ hominis subijcientes, quidã è diuerso diuinã naturã eidem detraherent, mentientes tum demũ cœpisse, quum nasceretur ex Maria virgine, quod excæcati terrenis affectibus, non assequerentur diuini cõsilij mysteriũ, quomodo deus verus hominẽ verũ assumpserit, vt idem esset vtrunque, neque quicq̃ interim decederet in cõmutabili naturæ diuinæ, & constaret integritas naturæ humanæ: hinc Iohannes magnus theologus, qui & frater domini gratia, simplex & illiteratus, Act. 4. Cõperto quòd homines essent sine literis & idiotæ (Petrus videlicet & Iohannes) admirabantur & cognoscebant eos quoniam cum Iesu erant, dilectus præ cæteris discipulis à domino nam absolute mitis erat, suauissimisque moribus, vt eius scripta indicant, ac mundo corde, nempe virgo, amplius notitiæ dei donum accepit, mysterijsque plerisque incognitis ipse dedicatus est. Nam vt dicit Chrysostomus, totius humanitatis ingenia transcendens, illuc mentis apicem direxit, quò vix angelica creatura pertingere potest, Christi diuinitatem ostendens. Vnde in Patmo insula euangelium conscripsit post trigintaduos annos post assumptum Iesum in cælum, diuinam simul & humanam declarans naturam contra hæreses tunc insurgentes. Historicum autem narrandi ordinem obseruans in eo, describit primo quis sit, deinde quur venerit, postremo quid gesserit. Et primum à diuinitate Christi orditur.

Quæ tria Iohannes prosequatur.

De ęterna Christi generatione, Iohannis primo.

ARTICVLVS I.

Iohan.1. A IN principio erat verbum,& verbum erat apud deum,& deus erat verbum. Hoc erat in principio apud deum. Omnia per ipsum facta sunt,& sine ipso factum est nihil,quod factum est.

Immensam diuinę benignitatis ostendit abyssum,in humani generis reparatione per incarnationis mysterium,declarans deum verum , verum assumpsisse hominem. Initio ergo hoc agit, vt doceat verbi naturam qua ab æterno à patre progignitur, ponens primo verbi ad patrem inseparabilitatem. In principio,inquit,erat verbum. Quod à principio est,eius omnino nullum tempus inuentum quando non erat. primæ Iohannis primo. Quod fuit ab initio,quod audiuimus,quod vidimus oculis nostris,quod perspeximus,& manus nostræ contrectauerunt de verbo vitæ,& vita manifestata est,& vidimus & testamur & annunciamus vobis vitam æternam quę erat apud patrem,& apparuit nobis. Genesis primo, dicitur:In principio creauit deus cęlum & terram, vnde non sempiternum seculum:hic autem,erat,quare sempiternum verbum,quia tunc erat quando condi creaturæ cœperunt. Ecci vigesimoquarto. Ego ex ore altissimi prodij primogenita ante omnem creaturam . Heb. decimotertio. Christus Iesus heri & hodie , ipse & in secula. Mich.5. Egressus eius à principio, à diebus æternitatis. Hinc dicitur principium. Interrogatus enim, Tu quis es? respondit Iohannis decimo. Principium qui & loquor vobis. Apoca.1. Ego sum alpha & o,principium & finis. Dictum est autem cũ articulo illud verbum: Dicitur verbum,quia mentem patris nobis annunciauit. & quia si-

Quid primo ponat Iohãnes.

cut verbum gignitur ex mente sine passione, sic & hic a patre natus est absque vlla affectione. Hilari. Aeternitas est in patre, species in imagine, vsus in munere. Pater quippe principium sine principio. Filius vero & spiritussanctus principium, sed de principio. Hinc dicitur imago bonitatis dei, Sapien. 7. Coloss. 1. Qui est imago dei inuisibilis, primogenitus omnis creaturæ. Secundo ponit distinguentem proprietatem, Apud deum. Impossibile est deum absque sermone & sapientia esse, sicut sol non est absque splendore. Heb. primo. Qui quum sit splendor gloriæ & figura substantię eius. Sic erat indiuisæ naturæ cum patre, vt iuxta persone proprietatem esset apud patrem: nec sic adhęrebat patri, quemadmodum accidens adhęret subiecto, sed deus erat ex deo, & deus erat in deo circumincessibiliter. Iohannis. 14. Non credis qui ego in patre, & pater in me est? Quia ergo verbum apud deum, manifestum quòd duæ personę introducantur. nullus enim apud se esse dicitur, etiam si vna natura in his duobus, contra Sabellium Lybem, qui nugabatur patrem & filium & spiritumsanctum vnam personam. quę aliquando vt pater, quandoque vt filius, non nunquam vt spiritussanctus apparuerit. Tertio essentialem vnitatem, Et deus erat illud verbum. Non simpliciter ponitur verbum, sed additur articulus, vt non possit de quouis accipi verbo, sed de certo quopiam & insigni. Habet enim hanc vim articulus. Vides ergo quod & verbum erat deus, & ita vna natura, quod articulus appositus ad deus, indicat: & ille deus, pater & filius & spiritussanctus, quia & vna diuinitas contra Arrium, qui filium dixit creaturam, vt mendacis patris filius, malignoque spiritu plenus. Alius enim de persona, aliud de natura dicitur. Iohannis 8. Ego & pater vnum sumus. 1. Iohan. 5. Scimus quoniã filius dei venit, & dedit nobis sensum, vt cognoscamus deum verum, & simus in vero filio eius. Hic est verus deus & vita ęterna. Rom. 9. Qui est super omnia deus benedictus in secula. Hinc Hier. 23. Suscitabo Dauid germen iustum, & regnabit rex & sapiens erit, & faciet iudicium & iustitiam in terra. In diebus

Quid secũdo.

Sabellij hæresis.

Quid tertio.

Arrij hæresis.

Alius & aliud q differant.

illis saluabitur Iuda, & Israel habitabit confidenter. Et hoc est nomen quod vocabunt eum, dominus iustus noster. Vbi ponitur nomen domini tetragrammaton, quod nulli conuenit sibi soli deo. Quarto coæternitatem, hoc erat in principio apud deum. Tria breui hoc verbo complexus est: verbi diuitatem, Hoc dicens, referendo proximam sententiam. Dicens, erat in principio, facit patri coęternum verbum. Quod ait, apud deum, notat discrimen personarum. Rursus diuinitatem ostendens, ne existimes verbum quodq; in aëra diffunditur & dissoluitur, factorem omnium, dicit tam visibilium quam inuisibilium. Neque enim conditus est à patre, sed per hunc sibi coæternum sermonem suum, pater condidit vniuersa quæcunque condita sunt, & per eundem gubernat vniuersa. Sapien. octauo. Attingit à fine vsque in finem fortiter, & disponit omnia suauiter, & per eundem instaurauit vniuersa, non velut instrumento vtens aut ministro, sed vt eiusdem naturæ, eiusdemque virtutis filio, vt ex patre velut autore summo prodirent omnia quæcunque sunt, sed per filium quem sibi per omnia parem ab æterno genuerat ac semper gigner. Heb. primo. Per quem fecit & secula. Coloss. primo. Quoniam in ipso condita sunt omnia in cęlis & in terra, visibilia & inuisibilia. Quia in ipso complacuit omnem plenitudinē inhabitare, & per eum recōciliari omnia in ipsum, pacificans per sanguinem crucis, siue quę in terris, siue quę in cęlis sunt. Cū natura sit operationis principium, sicut triū personarū est vna natura, ita & vna indiuisaque actio ad extra. Dicit autē scriptura, patrem operari per verbum & per spiritūsanctum: vt sciamus sanctę trinitatis indiuiduā esse actionē ad extra, & per consequēs eandem essentiam, sicque credatur vnus simplissimus & verus deus. Iohannis decimoquarto. Pater autem in me manens, ipse facit opera. Ioh. 5. Pater meus vsque modò operatur, & ego operor. Psal. 103. Emitte spiritū tuum, & creabuntur, & renouabis faciem terræ. Psal. 32. Verbo domini cęli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Omne ergo factibile per ipsum factum est. Bc

Quid quarto.

da: Si nihil creaturarum sine ipso factum est, pater profecto quia ipse creatura non est, per quem omnis creatura facta est. Cum ergo omnis creatura dei bona sit. 1. Timot. 4. Vnde vidit cuncta quæ fecit, & erant valde bona, Genes. 1. quare tam multa patimur mala à creatura? Audi sapientem: Armabit, inquit, creaturam ad vltionē inimicorum, Sapien. 5. Hinc non obseruantibus præcepta, comminatus est Leuit. 26. Immittam in vos bestias agri, quæ consumant vos & pecora vestra. De pœna ergo tua peccatum tuum accusa, non iudicem. Nam propter superbiam nostram domandam instituit deus nos à vilissimis & abiectissimis torqueri: vt quum superbus fuerit homo, & se iactauerit aduersus deum, & quum mortalis sit, ipse mortalem terruerit, & quum homo sit, proximum non agnouerit hominem, & se erexerit, pulicibus subdatur. Quid enim superbis terra & cinis? Ecclesiasti. decimo. Homo tibi conuicium dixit, & intumuisti ac iratus es. pulicibus resiste vt dormias. Sic ad domandam Pharaonis superbiam, non leones, non vrsos aut serpentes, sed muscas immisit, vt rebus vilissimis superbia domaretur. Sic Antiocho vermes è proprio corpore scaturientes, 2. Mach. nono. Sic & Herodes non dans honorem deo, percussus ab angelo, consumptus à vermibus expirauit, Act. 12. Hinc Deu. 32. Moses ait: Date magnificētiam deo, dei perfecta sunt opera, & omnes vitæ eius iudicia peccauerunt ei & non filij eius in sordibus. Generatio praua atque peruersa, hęccine reddis domino popule stulte & insipiens? Nunquid non ipse est pater tuus, qui possidit te, & fecit & creauit te? Omnia ergo naturam seruantia, quia peccatum naturę nō seruat ordinem, sed corrumpit, per ipsum facta sunt. At à quo ad quid, nisi ab ipso, per ipsum, & ad ipsum? Quatenus enim efficiens est, ab ipso sunt omnia: quatenus forma & veritas rerum, per ipsum. Anselmus: Pater fecit omnia per verbum, licet sit eiusdem essentiæ cum patre, quia fecit omnia sua potentia quæ est idem filio. est enim identitas virtutis operantis, in patre & filio, ita vt virtus illa sit à patre in filio. Quatenus fi-

Cur bonæ dei creaturæ hominem infestent.

nis est & consummatio omnium, ad ipsum sunt omnia. Roma.11. Quis cognouit sensum domini? aut quis consiliarius eius fuit? Aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Quoniã ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia, ipsi honor & gloria in secula seculorum, amen.

Sine ipso factum est nihil.

Bifariam, distinguitur hic locus. Chrysostomus home. 4. & Vulgarius sic legunt: Et sine ipso factum est nihil, quod factum est: vt intelligas nihil omnino creatum, quod nõ sit creatum à patre per filium, ne quis existimet spiritum sanctum facturam. Augustinus: Sine ipso factum est nihil, id est quicquid factum est, non absque eo factum est. Sic & Cyrillus, vt intelligamus omnia per filium fuisse condita, tam visibilia quam inuisibilia: & quicquid conditum fuit, in eo verbum illud est vita, vt non solum omnibus sit autor originis cum patre, verum etiam idem admixtum omnibus, veluti vita tueatur & conseruet vniuersa quæ condita sunt. Ad hanc sententiam facit, quod cum bis dixerit, vitam, priori vitę non addidit articulũ, posteriori addidit. In eo quod conditum est, verbum illud erat quædam vita dum impartit incolumitatem naturæ conditæ: & illa vita erat illa lux hominum, quæ veram illam ac ineffabilem vitam significat.

Quod factum est, in ipso vita erat, & vita erat lux hominum, & lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt. Fuit homo missus à deo, cui nomen erat Iohannes. Hic venit in testimonium, vt testimonium perhiberet de lumine, vt omnes crederent per illum. Non erat ille lux, sed vt testimonium perhiberet de lumine. Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. In mundo erat, & mundus per ipsum factus est, & mundus eum non cognouit.

Non solum in eo erat vis nutu suo condendi rerum visibilium & inuisibilium vniuersitatem, verum etiam in eodem erat vita, vigorque omnium quę condita fuerãt,

vt per eundem vnumquodque natiuo suo vigore ageret, seséque vi semel insita perpetua propagatione tueretur. Secundum Diony. omnia sunt in deo per causam & exemplar. quod autem in alio est, in eo est secundum naturam & modum eius in quo est, & secundum proprium esse ac modum. Cum ergo deus sit mens ęterna & simplicissima, certum est quod omnia sint in eo per rationem simplicem & ęternam, quæ appellatur idea & exemplar, quia per illam deus cognoscit & operatur creata. Sapien. 7. Candor enim est lucis æternæ, & speculum sine macula dei maiestatis, & imago bonitatis: & cum sit vna, omnia potest: & in se permanens, omnia innouat. Palam est autem, quod deus cuncta & singula proprijs rationibus ac speciebus intelligat & producat. Vitam itaque nominat, quia fons vitæ. Psalm. 35. Quoniam apud te est fons vitæ. Iohan. 5. Sicut pater habet vitam in semetipso, sic dedit & filio habere vitam in semetipso. Eo quod contineat vitam omnium in se, vitam omnibus præstans. Genesis secũdo. Formauit igitur dominus deus hominem de limo terrę, & inspirauit in faciem eius spiraculũ vitę, & factus est homo in animam viuentem. Actu. 17. Ipse dat omnibus vitam & inspirationem. In ipso enim viuimus, mouemur, & sumus. Sap. 11. Quomodo autem posset aliquid permanere, nisi tu voluisses? aut quod à te vocatum non esset, cõseruaretur? Sic & spiritualis vitæ reconciliator existit. Colo. 3. Cum Christus apparuerit vita vestra. Iohannis 10. Ego veni vt vitam habeant. Modum indicat. Ioh. 5. Amẽ amen dico vobis, quia venit hora & nunc est, quando mortui audient vocem filij dei; & qui audierint viuent. Demum vitę ęternę largitor. Iohan. 10. Ego vitam æternam do eis, scilicet ouibus meis obsequentibus. 1. Corint. 15. Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur. Hinc signatur per lignum vitę. Genes. 2. Lignum vitæ in medio paradisi. Iohan. 14. Ego sum via, veritas, & vita. Deute. 30. Elige ergo vitam, vt & tu viuas & semen tuum, & diligas dominum deum tuum atque obedias voci eius, & adhęreas illi. Ipse est enim vita tua & longitudo dierum. 1. Iohan. 5. Qui habet filium dei, habet

vitam: qui non habet filium dei, non habet vitam. Sicut autem est fons vitæ omnibus, ita est & fons lucis, nimirũ patre per ęternam natiuitatem in eum transfundente naturę diuinæ plenitudinem, adeo vt solus vitam restituat etiam mortuis, & animorum quamlibet densam noctem luce sua depellat. Est lux, non corporalis sensibilis, sed spiritualis animam illustrans. Psalm. 17. Quoniam tu illuminas lucernam meam domine, deus meus illumina tenebras meas. Ratio data nobis, secundum quam rationales vocamur, lux est, quę ducit nos ad ea quæ sunt facienda & quę non. Psalm. 4. Multi dicunt, quis ostendit nobis bona? Signatum est super nos lumen vultus tui domine. Sed viuebant homines in ignorantia, & in peccatorum tenebris versabantur, mutas statuas pro deo viuo colentes, cæcis cupiditatibus turpiter immersi, & obscuratum est insipiens cor eorum, Rom. 1. nec habebant cordis oculos quibus ęterna veritas conspicitur. Insperserat deus scintillulam aliquam ingenij perspicacis animis hominum, sed hanc affectus corporales & tenebræ vitiorum obcæcauerant, vt nec humana philosophia, nec Mosaicæ legis religio, nec prophetarum faces hanc discutere quiuerint. Tandem venit sol iste noster ęternus, vt vitam restitueret omnibus hominibus, & peccatorum abstersa caligine, redderet omnibus oculis, vt per fidei lumen agnoscerent deum patrem colendum, & huius vnicum filium Iesum Christum. Iohannis decimoseptimo. Hęc est vita æterna, vt cognoscant te solum verum deum, & quem misisti Iesum Christum. Psalm. 42. Emitte lucem tuam & veritatẽ tuam: ipsa me deduxerunt & adduxerunt in montem sanctum tuum & in tabernacula tua. Beda: Hoc verbo apertissime docetur, quod ipsa vitalis ratio per quam omnia disposita sunt & reguntur, non omnem creaturam, sed rationalem tantum, vt sapere possit, illuminat. Homines nanque ad imaginem dei facti, sapientiam percipere possunt, cætera non possunt. Sed animalis homo non percipit ea quę sunt spiritus dei, 1. Cor. 2. Vnde in ęgypto tenebris existentibus, vbicunque Israel erat, lux erat: Exodi decimo. Lucet autem lux in tenebris, sed tenebrę quandiu

tenebræ manent, ipsam non comprehendunt fide per di lectionem operante. Iohannis octauo. Sermo meus non capit in vobis. Nō ergo lucis vitio, nam lucet in tenebris, sed tenebrarum, non capitur lumen. Iob vigesimoquarto. Ipsi fuerunt rebelles lumini, nescierunt vias eius, nec reuersi sunt per semitas eius. Quemadmodum sol cæcis præsens est, ipsi vero absentes soli, sic peccatores luci gratiæ absentes sunt. Hierem. 5. Peccata vestra prohibuerunt bonum à vobis. Tenebræ dicuntur peccatores, qui in peccatis sunt ignorantiæ. Sapientiæ secundo. Excęcauit eos malitia illorum. Ecci. vndecimo. Error & tenebrę peccatoribus concreata sunt. Hinc de gentibus ait Apostolus Eph. quarto. Tenebris obscuratum habentes intellectum, alienati à via dei per ignorantiam quæ est in illis propter cæcitatem cordis illorum. Psalm. 81. Nescierunt neque intellexerunt, in tenebris ambulant. Quęrunt tenebras latentię. Iohannis tertio. Dilexerunt homines magis tenebras quàm lucem. erant enim eorum mala opera. De quibus Ephe. quinto. Quæ autem in occulto fiunt ab eis, turpe est & dicere. Esa. vigesimonono. Væ qui profundi estis corde, vt â domino abscondatis consilium, quorū sunt in tenebris opera, & dicunt: Quis videt nos? & quis nouit nos? Peruersa est hęc vestra cogitatio, quasi si lutum contra figulum cogitet, & dicat opus factori suo, non fecisti me: & figmentum dicat fictori suo, non intelligis. Vadunt ad tenebras gehennæ. Iudę. primo. Quibus procella tenebrarum seruata est in ęternum. & Matthęi vigesimoquinto. Inutilem seruum inijcite in tenebras exteriores, ibi erit fletus & stridor dentium. Purget ergo quisque oculos à puluere, pituita, fumo, scilicet peccatorum, clamans cum propheta Psalmo duodecimo. Illumina oculos meos, ne vnquam obdormiam in morte, ne quando dicat inimicus meus, prę ualui aduersus eam. Prouerbiorum quarto. Via impiorum tenebrosa, nesciunt quo corruāt. Nam timentibus deum huius lucis ortus promittitur. Malach. 4. Orietur vobis timentibus nomen meum sol iustitiæ. Psalm. 96. Lux orta est iusto, & rectis corde lætitia. Quid autem facias his, qui scientes ac volentes lu-

Tenebrę q dicātur.

cem oblatam à se depellunt: qui inuitati ad lucem, vltro claudunt oculos ne videant? Certe nihil ab ipso factum non est, vti ne quisquam esset expers sui luminis. Non enim ingessit se subito mortalium oculis, ne magis etiam illos exocularet ob incredulitatem. Quis enim rem tam admirandam credidisset, nisi paulatim multis modis præparasset mentes hominum ad credulitatem? Facturus ergo sermonem de incarnatione, præmittit de præcursore, quẽ missum dicit. Nam pseudo prophetę non mittuntur. Hiere. 23. Non mittebam prophetas, & ipsi currebant. Hinc Mosi dicitur Exo. 3. Veni, mittam te ad Pharaonem. Psal. 104. Misit Mosen seruum suum, Aaron quem elegit ipsum. Sic Saluator in euangelio se missum dicit Iohan. 8. Qui misit me, verax est. Et qui me misit, mecum est, & nõ reliquit me solum, quia quæ placita sunt illi, facio semper. Vnde discipulis ait Iohan. 20. Sicut misit me pater, & ego mitto vos. Sic Iohannes missus perhibetur, sed à deo. Mala. 3. Ecce mitto angelum meum, qui præparabit viam ante faciam meam. Subuertens autem opinionem aliquorum, qui Iohannem angelum opinabantur natura, dicit, homo: quia non natura, sed officio angelus erat. Et bene Iohannes nominatus, quia in vtero matris spiritusancto repletus. Lucæ primo. Et spiritusancto replebitur adhuc ex vtero matris suę, quo maior (teste domino) non surrexit. Matthæi vndecimo. & quia gratiam Christi primus annunciauit. Matth. 3. Pœnitentiam agite, appropinquauit regnum cælorum. Nam & in hoc delectus ac missus à deo, vt iuxta prophetiam quæ de ipso erat, testimonium pręberet de illo lumine diuino, quod humano corpore dissimulatũ versabatur in mundo: non quod qui deus esset, & paterna voce prædicatus est Mat. tertio. Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui, opus haberet hominis testimonio, sed vt omnibus modis sese insinuaret incredulitatem mortalium, Iohannem voluit esse pręcursorem lucis, quemadmodum Lucifer solis exortum prçuius nunciat mundo: suáque prædicatione præpararet animos hominum ad excipiendam lucem iam iamque venturam, quanquam quidam vitio suo non cre

Ioh. baptista q angelus fuerit.

diderunt, quemadmodum sol lucet vt omnes illuminet. Per illum, dicit: non, in illum. Nō enim erat ille lux illa, effectiue illustrans, & gratię lumen pręstans, & per essentiam lucens, tametsi priusquam Christus inclaruisset miraculis, multi suspicarentur Iohannem esse lucem illam à prophetis promissam. Esa. 9. Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam: habitantibus in regione vmbrę mortis, lux orta est eis. Verum preco tantum verę lucis erat Iohannes, non ipsa lux: Lucem autem recte dixerimus vnumquenque sanctorum, sed non lucem illā cum articulo, quia sancti per participationem. Cyrill⁹. Omnis creatura quoniam compositione constat, lux vera non est, neque proprie, sed participatione. Lux vera est, quæ illuminat non illuminata: ea vnigenitus est filius dei. Homines & angeli lux sunt, sed id propietate naturę non est: nam docere possunt, illabi & creare non possunt vt deus, qui vnicuique semen sapientię infundit, hoc est, pietatis & intelligendi radices inserit. Sancti ergo dispositiue illuminant, ad gratiam pręparando, tum verbo tum exemplo. Vnde de Iohanne dominus ait Iohan. 5. Ille erat lucerna ardens & lucens. Et discipulis Matth. 5. Vos estis lux mundi. Sic & Apostolus Philip. secundo. Sitis sine querela, simplices filij dei, sine reprehensione in medio nationis prauę & peruersę, inter quos lucetis sicut luminaria in mundo, verbum vitę continentes. Et ad Ephe. 5. Eratis aliquando tenebrę, nunc autem lux in domino. vt filij lucis ambulate. Fructus enim lucis est in omni bonitate & iustitia & veritate 1. Thes. 5. Omnes vos filij lucis estis & filij diei. Non sumus noctis neque tenebrarum. Igitur non dormiamus sicut cęteri, sed vigilemus & sobrij simus. Non fuit ergo ipse illa lux, id est, Christus, sed eius pręco. Iohannis quinto. Vos misistis ad Iohannem, & testimonium perhibuit veritati. Actu. 13. Prædicante Iohanne ante faciem aduentus eius baptismum pœnitentiæ omni populo Israel. Cum impleret autem cursum suum, dicebat: Quem me arbitramini esse, non sum ego: sed ecce venit post me, cuius non sum dign⁹ calceamenta pedum soluere. Hinc baptizauit in nomine

Lux quomodo sancti dicant.

venturi. Act.19. Iohannes baptizabat populum baptismo pœnitentię, dicens, in eum qui venturus esset post ipsum, vt crederent, hoc est, in Iesum. Illa lux de qua loquor, erat lux vera, vnde & Iohanni ipsi suum lumen fluxit. Illuminat autem omnem hominem lumine naturali, dans rationem qua inter bonum & malum discernere possint, ac ex creaturis cognoscere creatorem deum. Roma.1. Inuisibilia ipsius à creatura mundi per ea quæ facta sunt intellecta, cõspicuũtur: sempiterna quoque eius virtus & diuinitas, ita vt sint inexcusabiles. Hinc Sapi.13. Vani sunt omnes homines in quibus non subest scientia dei, & de his quę videntur bona, non potuerunt intelligere eum qui est, neque operibus attendentes, agnouerunt quis esset artifex Sic & sapientia diuina. Eccl.1. Omnis sapientia à domino deo est. Iacob.1. Si quis indiget sapientia, postulet à deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat. Demum dono fidei. Quemadmodum enim absque sole cæcus est hic mundus, ita absque hac luce caligant vniuersa. Mundus autem, vbique regnante peccato & abominandis erroribus, vndique tenebrosus erat. Iudæi volunt hanc lucem sibi proprie vindicare, quod his proprie videretur promissa, quod ex iisdem & apud eosdem iuxta carnem exorta. Num.24. Orietur stella ex Iacob. sed illa venerat vt per euangelicam fidem illucesceret cordibus omnium totius orbis nationum. Esa.9. Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam: habitantibus in regione vmbræ mortis, lux orta est eis. Chrysostomus: Ille omnem hominem illuminat quantum de se est: si autem quidam oculos mentis claudentes non illuminantur, non lucis natura obtenebratio est illis, sed à malitia sua. sicut ab introitu omnibus patenti & nullo prohibente, qui voluntarie foris remanent, à propria malitia pereunt. Vnde mali conqueruntur, sed sero Sapien.5. Errauimus à via veritatis, & iustitię lumen non luxit nobis, & sol intelligentiæ non est ortus nobis. Augustinus. Ipse illuminat omnem hominem, quia nullus illuminatur nisi per ipsum. Semper fuit in mundo, non quod qui immensus est, vllo locorum ambitu contineatur, sed vbique pręsens

Qui cur non illuminentur.

ſens per eſſentiam,præſentiam & potentiam. Omnia enim penetrat, & ad omnia ſua ſe potentia extendit, ſuo que conſpectui omnia patent. Hiere. 23. Nunquid non cælum & terram ego impleo? Sapientiæ octauo. Attingit à fine vſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter. Quare Prouerb. 15. In omni loco oculi domini contemplantur bonos & malos. Nec mirum, quum mundus per ipſum factus ſit. Oſtendit autem vbique ipſum opificem, partim vt Manichæi inſaniam reprimeret, malignum opificem omnia produxiſſe dicentis, & Arrium confutaret qui filium creaturam dixit: ac partim, vt omnem hominem induceret, vt factorem confiteatur, & non ſeruiat creaturis, ſed adoret creatorem. Mundi autem nomine vniuerſum hoc ſignificatur quod ab ipſo creatum eſt, & ij qui mundum ſapiunt, Auguſtinus: Si terram diligis, terra es: ſi deũ, deus. primę Iohannis quinto. Totus mundus in maligno poſitus eſt. Hic eum non cognouit, quia terreni non cognoſcunt per fidem formatam. Tit. 1. Confitentur ſe noſſe deum, factis autem negant. De quibus Eſa. primo. Cognouit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe domini ſui. Iſrael autem me non cognouit, & populus meus non intellexit. Iohannis decimoſeptimo. Pater iuſte, mundus te non cognouit. Additur mundo articulus.

Manichęi hęreſis.

Mũdi nomine quid intelligendum.

In propria venit, & ſui eum non receperunt. 1
Quotquot autem receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios dei fieri, his qui credunt in nomine eius: qui non ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed ex deo nati ſunt. Et verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis (& vidimus gloriam eius, gloriã quaſi vnigeniti à patre) plenũ gratię & veritatis.

Non mirum ſi gentes idolorum cultores, huius vitæ commodis omnia metientes, prophetarum & legis rudes, non agnouerunt humana ſpecie venientem, illud magis mirandum, quod peculiariter ad ſuam gentem veniens, cui promiſſus Meſſias, & tot ſeculis expectatus,

adeo non est receptus à suis, vt quibus seruandis peculiariter venerat, efferatis animis exitium moliti sint. Mat. 21. Hic est hæres, venite, occidamus eum. Hac autem occasione sic gentes admissę sunt ad euangelicam salutem. Actu. 13. Tunc constanter Paulus & Barnabas dixerunt: Vobis oportebat primum loqui verbum dei: sed quoniam repellitis illud, & indignos vos iudicatis ęternę vitę, ecce conuertimur ad gentes. vt nec Iudęis, nec vllis omnino nationibus sit pręclusus auditus, si modo deposita peruicacia se præbeant obedientes fidei, quæ prima est ianua ad salutem ęternam. Nullum dominus cogit & attrahit necessitate, sed voluntatem relinquit & electionem. Nō enim est personarum acceptio apud deum, sed in omni gente qui timet deum, & operatur iustitiam acceptus est illi, Actu. 10. Chrysostomus: Non dixit, fecit eos filios dei, quia opus est & studio nostro. Dicendo enim, potestatem, ostendit quoniam non simpliciter hæc gratia superaduenit, sed nobis volentibus & studentibus. Etenim in nostra potentia iacet, quid horum eligamus, id est, filios dei fieri vel non fieri. Modum subdit. His qui credunt, ait, qui suscepto verbo lucem verum per fidem receperunt, & declararunt. Nam ideo dei filius ac deus ipse sese demisit ad humilitatem nostram, vt nos per fidem ad suā sublimitatem eueheret: ideo suscepit in se nostræ mortalitatis ignominiam, vt nos diuinę gloriæ faceret consortes: ideo homo ex homine nasci voluit corporeus, vt nos renasceremus spirituales. Ad hanc dignitatem summam admissi sunt humiles, reiectis elatis: nam hos filios agnoscit deus, non qui per corporeum semen, aut carnis libidinem nascuntur filij Abrahę, sed qui per fidem nascuntur ex deo. Licet autem homo, dum conuertitur ad Christum per fidem & dilectionem efficiatur dei filius adoptiuus: hoc tamen non est, nisi in quantum habet propositum recipiendi baptismum, in quo spiritualiter renascimur, & filiatio dei adoptiua perficitur, & sic regnum dei percipitur, Iohannis tertio. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritusancto, nō potest introire regnum dei. Quod natum est ex carne, caro est: & quod natum est ex

Libertas arbitrij.

ſpiritu,ſpiritus eſt.Gal.3.Omnes vos filij dei eſtis per fidem quę eſt in Chriſto Ieſu.Roma.8.Si filij,& hæredes: hæredes quidem dei,cohæredes autem Chriſti. Ex generatione terrena & naturali,carnales ſumus & morti obnoxij:ex diuina,cæleſtes ſumus & immortales.Ex terrena peccamus,ex diuina peccare non poſſumus.1.Ioh.3.Omnis qui natus eſt ex deo,non peccat,ſed generatio dei conſeruat eum.Manẽs ergo in illa generatione,non peccat.Conſideremus gratiam redemptoris,quãta ſit,q̃ magna multitudo dulcedinis eius.deſcendit ad terram; vbi fratres ſibi quibus regnum patris ſui dare poſſet,acquireret.Conſideremus & quanta ſit virtus fidei, cuius merito datur poteſtas hominibus,filios dei fieri.Scriptum eſt enim Abac.2.Iuſtus ex fide ſua viuet. Viuit enim iuſtus ex fide,nõ illa quę labiorũ tantũ ꝓfertur cõfeſſione, ſed quæ ꝑ dilectionẽ operatur,Galat.5. Alioqui fides ſi non habeat opera,mortua eſt in ſemetipſa,Iac.2. Nullus ſeipſum deſpiciat,nullus de ſe deſperet.curramus omnes, curramus ſinguli,vt qui eramus longe,Pro.15.Lõge eſt dominus ab impijs.mereamur fieri prope in ſanguĩe Chriſti, Eph.2.Audiamus quod dicitur,Quotquot receperũt eũ, etc. Vis autem ſcire quis nobis conciliarit hanc gratiam adoptionis in filios? Verbum caro factũ eſt.Filius dei factus eſt hominis filius,vt homines faceret filios dei.Hinc Apollinaris Laodicenſis dixit non hominem,ſed tantũ carnẽ ſuſceptã,nõ intelligẽs ſcripturæ conſuetudinem, quæ nõnunq̃ totum à parte denominat.Gen.46. Deſcendit Iacob in Aegyptũ in animabus ſeptuaginta. & Eſa. 40.Videbit omnis caro pariter quod os domini locutũ eſt. Neque enim animæ ſine corporibus in Aegyptũ deſcendere,neque caro ſine anima videre aliquid poteſt. Nec aſſumpſit ad tẽpus,mox depoſiturus quod aſſumpſerat:ſed quo certã fidem faceret hominibus, humanę naturę,non per fucum,quemadmodum Eutyches, Valentinus & Manichæus nugabãtur,diu verſatus eſt in terris. ſitijt,eſurijt,afflictus eſt,mortuus eſt,oculis cõſpect' eſt, auditus,contrectatus.Baruc.3.Poſt hæc in terris viſus eſt, & cũ hominibus cõuerſatus eſt.Non enim dixit,Verbum

Apollinaris hęretici error.

Eutychetis & Valentini hęreſes.

caro apparuit, sed factum est. Zach. 2. Gaude & lætare filia Sion, quia ecce ego venio & habitabo in medio tui, ait dominus, & applicabuntur gentes multæ ad dominũ, & habitabo in medio tui. Esai. 52. Propter hoc sciet populus me' nomẽ meũ in die illa, quia ipse ego q̃ loquebar, ecce assum. Sunt enim duæ in ipso naturæ, & vna hypostasis: quare & duę generationes, & vna filiatio. Generatio enim naturam respicit, filiatio personam. Porro vt hæc dignitas humano generi esset perpetua, adhuc habitat in nobis carnem humanam gestans, atque iam glorificata considens ad dexteram patris omnipotentis. Habitauit & olim inter filios Israel, per singularem gratiam & protectionem. Exod. 25. Habitabo in medio eorum. 3. Reg. 8. Impleuerat gloria domum domini. Tunc ait Salomon: Dominus dixit vt habitaret in nebula. Eze. 43. Habitabo in medio filiorũ Israel in æternum. Nec mirum. Pro. 8. Delicię meæ esse cum filijs hominum. Longe tamen aliter habitat cum fidelibus, in quibus non solum habitat per gratiam. 2. Corinth. 6. Vos estis templũ dei viui, sicut dicit deus. Leui. 26. Quoniam inhabitabo in illis, & inambulabo inter eos, & ero illorum deus, & ipsi erunt mihi populus. 1. Cor. 3. Nescitis quoniam templum dei estis, & spiritus dei habitat in vobis: sed & per realem corporis & sanguinis preciosi in sacramento pręsentiam. Dicitur autem verbum caro factum, ad exprimendam assumptæ naturę veritatem, contra hęreses tũc exortas. Secundo, ad ostendendam eiusdem naturæ passibilitatem. Esa. 40. Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius tanquam flos agri. Tertio, ad inflammandam in nobis charitatem, ex tam gratuita dilectione, Ephe. 2. Deus qui diues est in misericordia, propter nimiam charitatem suam qua dilexit nos, cum essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos in Christo, cuius gratia estis saluati: & conresuscitauit & cõsedere fecit in cęlestibus in Christo Iesu, vt ostenderet in seculis superuenientibus abundantes diuitias gratiæ suæ in bonitate super nos in Christo Iesu. 1. Iohan. 4. In hoc est charitas, non quasi nos dilexerimus deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos, &

Naturæ in Christo duę, persona vna.

Præsentia Christi realis in sacramento.

misit filiũ suum propiciationem pro peccatis nostris. Nos ergo diligamus deum, quoniam ipse prior dilexit nos. Quid tam magnificum esse potest hominibus, quam ꝙ deus noster factus est frater noster? Non enim confunditur nos fratres vocare, Heb. 2. quibus similis passibilis factus est, vt ipsi similes efficeremur. Roma. 8. Quos præsciuit & prædestinauit conformes fieri imaginis filij sui, vt sit ipse primogenitus in multis fratribus. Quos autem prędestinauit, hos & vocauit: & quos vocauit, hos & iustificauit: quos autem iustificauit, illos & magnificauit. Noster creator, factus est saluator. Luc. decimonono. Venit filius hominis quęrere & saluum facere quod perierat. Iudex noster factus est aduocatus. Iaco. 4. Vnus est enim legislator & iudex, qui potest saluare & perdere. 1. Iohan. 2. Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem, Iesum Christũ iustũ. Quomodo ergo diffidere possumus de dei misericordia & beneuolentia, qui intantum se pro nobis exinaniuit, Philip. 2. formam serui accipiens, tantaque dilectionis signa præmonstrauit, pręueniens nos in benedictionibus dulcedinis, Psalm. 21. Qum ergo verbum homo factum sit, & quum sit filius dei, factus est filius mulieris, proprie ipsa deipara dicitur, eo quòd genuerit deum in carne. Neque tamen tum cum mortale corpus in terris circunferret, carebat diuina maiestate. Nos enim qui familiariter cum eo viximus, vtriusque rei testes sumus. nam ijdem vidimus diuinam illius gloriam, quam ante incarnationem nemo videre poterat, planè dignam vnigenito filio dei, quanta nec angelorum cuiquam, nec prophetarum vlli, nec patriarchis vnquam exhibita est. Hanc vidimus in edendis miraculis. Iohannis decimo. Opera quæ ego facio in nomine patris mei, hęc testimonium perhibent de me. In promenda cælesti doctrina, Iohannis octauo. Ego ex deo processi & veni. neque enim à meipso veni, sed ille me misit. Quare loquelam meam non cognoscitis? In visione montis Thabor, vbi & paterna vox delapsa, filium vnice dilectum professa est, Matthæi 17. & in baptismo, Mat. 3. Hic est fili⁹ meus dilectus, in quo mihi bene cõpla

Mariã vere deiparã dici.

cui. Sic & cum ipsum clarificasse, & clarificaturum diceret, Iohan. 12. Denique vidimus in resurrectione & ascẽsione, Actu. 1. & spiritussancti missione, Act. 2. Iohã. 16. Ille me clarificabit, quia de meo accipiet. Imò & in morte admirabili, qua & latro socius supplicij, & centurio filium dei agnouerunt, Luc. 23. Et quanquam in terris versans, cum nostræ salutis negocium ageret, maluit nobis modestiæ, mansuetudinis & obedientiæ exemplum exhibere, quàm suam ostentare magnitudinem: tamen omnis illius oratio, omnia facta, gestus etiam ipse ac vultus declarabant ipsum esse plenum omnibus diuinis dotibus, plenum æterna & irrefragabili veritate. Gratiæ plenitudo accipitur primo ex parte ipsius gratiæ, cum tanta est intensiuè & virtualiter, vt maior esse nequeat, sic soli competit homini Christo. Iohannis 3. Non enim ad mensuram dat deus spiritum. pater enim diligit filium, & omnia dedit in manu eius. Col. 1. Quia in ipso complacuit omnem plenitudinem inhabitare. Coloss. 2. Quia in ipso inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Altero, ex parte subiecti, vt quum quis tantã habet, quòd operationes ad quas diuinitus ordinatur, facile exequi potest. Sic sancti dicuntur pleni gratia Luc. 1. Aue gratia plena, ait Gabriel Mariç. & Actuum sexto. Stephanus plenus gratia dicitur. & apostoli repleti spiritusancto, Actu. 2. Erant Mosis & prophetarum dicta & facta, figurç: Christi vero, plena veritate, quum ipsamet esset veritas, alij eam suppeditans, ac figurarum vmbras implens. Quia ergo deus homo factus est, vt per cognatum hominis habitum nobiscum conuersando cõgrueret, nos alloquendo instrueret, viuendi nobis viam prçberet, pro nobis contra hostem confligeret, nostram mortem moriendo ac resurgendo posset destruere: per coæternam vero patri diuinitatem nos interius viuificando ad diuina sustolleret, remissionem peccatorũ pariter & spiritussancti dona concederet: & post bonorum perfectionem operum, non solum ad videndum glorificatæ suç nos perduceret humanitatis, sed & incommutabilem nobis essentiam suæ diuinæ maiestatis ostenderet:

Plenitudo gratiæ q̃ multifarie accipiatur.

ſecundum illam viuamus generationem quę ex deo eſt, & vt filij dei patrem agnoſcamus deum tam eminentis generationis autorem, non vt filij hominum qui deſcendunt in infernum.

De teſtimonio Iohannis de Chriſto, Iohan. I.

ARTICVLVS II.

Iohannes teſtimonium perhibet de ipſo, & clamat dicens: Hic erat quem dixi: qui poſt me venturus eſt, ante me factus eſt, quia prior me erat. Et de plenitudine eius nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia: quia lex per Moſen data eſt, gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt. Deum nemo vidit vnquam, vnigenitus filius qui eſt in ſinu patris, ipſe enarrauit. B

Proſequitur quomodo primum innotuerit mundo, cum antea ne à fratribus quidem ſuis aliud eſſe crederetur quàm homo. Quia ergo turbæ magnam de Iohanne opinionem habebant, ideo in teſtimonium Chriſti aſſumit. Nam libere clamauit, non in angulo: hic eſt de quo antehac ſępe locutus ſum vobis, cui vos me per errorem anteponitis, quum dicerem eſſe quendam qui me ætate ac prædicationis tempore ſequeretur, ſimulque multitudinis opinione foret inferior. Is nunc anteuertit: & qui poſterior videbatur, prior eſſe cœpit. Nec mirum, quum etiam tum me dotibus omnibus prior eſſet, quia & deus eſt, quanuis hominum opinione videretur inferior. Nec mirum, quum fons ſit omnis veritatis & gratiæ & ſapientię ſuperefluens, dans ſe omnibus dignis, & effluens plenus maneat, nec vnquam exhauriatur. Nos vero quos tantopere ſuſpicitis, nihil aliud ſumus quam riuuli. Siqui

dem hoc ipsum quod habemus, pro suo quisque modulo, de huius plenitudine haustum est, vnde promanat omnibus si quid ad æternam pertinet salutem. 1. Corinth. 12. Diuisiones gratiarum sunt, idem autem spiritus. Eph. 4. Vnicuique nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi. Gratiam noui testamenti pro gratia veteris testamenti, quod antiquatum & sublatũ est. Heb. 8. Dicendo nouum, veterauit prius. Quod enim antiquatur & senescit, prope interitum est. Vel gratiam subsequentem, & bene agendo meritam ac adeptam, pro gratia primo infusa, & purè gratis collata. Mat. 25. Tollite talentum ab eo, & date ei qui habet decem talenta. Omni nanque habenti dabitur. Nullus enim primam gratiam mereri potest. Alioqui gratia iam non est gratia, Romano. vndecimo. Sed nunc pro seueritate legis, gratia exhibita est per Iesum Christum, qui per fidem euangelicam non solum gratis condonat omnibus omnia peccata, sed & largitur filiorum adoptionem. Galat. 3. Omnes vos filij dei estis per fidẽ quæ est in Christo Iesu. Gal. 4. Quoniam autem estis filij dei, misit deus spiritum filij sui in corda vestra clamantem, abba pater. Pro vmbris exhibita est veritatis lux, cuius ille non solum præco, verum etiam autor, vt cui deus pater omnem tradiderit potestatem. Nõ ergo Moses legis autor, sed minister. Iac. 4. Vnus est enim legislator & iudex, qui potest perdere & saluare.

2 Lex quid & quotuplex.

Est autem lex regula atque mensura actuum, per quam quis ad agendum vel non agendũ bene se habet vel inducitur. & est multiplex. Aeterna, quæ secundum Augustinum est summa ratio diuinę sapientię, inquantum est directiua actionum & motuum omnium creaturarum, cui semper obtemperandum est. Sap. 12. Cũ ergo sis iustus, iuste omnia disponis. virtus enim tua, iustitię initium est. Sapien. 8. Atttingit enim à fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter. Hęc vt dicit Anselmus, omnis rectitudinis & virtutis, omnis veritatis & legis origo, & fontale atque causale est principium. Quę ergo ab hac promanant, bonæ sunt & ligant. Prouer. 8. Per me reges regnant, & legum condi-

tores iusta decernunt. Est autem lex humana quoddam rationis dictamen, quo diriguntur actus humani in ordine ad finem boni communis in vita presenti ad conuiuendum pacifice, quæ ex lege naturali progreditur. Mat. septimo. Omnia quęcunque vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis. Hæc est enim lex & prophetæ. Tob. 4. Quod ab alio oderis fieri tibi, vide ne tu aliquãdo alteri facias. Estque determinatio & explicatio eius circa particularia hominũ opera. Natualis lex est notio legis æternæ impressa animę, quę est similitudo & imago diuinæ legis, per quam homo ad aliquid agendum vel omittendum inducitur. Romano. secundo. Cum enim gẽtes quę legem non habent, naturaliter ea quę legis sunt faciunt, eiusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex, qui ostendunt opus legis scriqtum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum. Ista sufficeret, nisi homo ordinaretur ad beatitudinem supernaturalem: ideo indiget supernatarali lege, per quam de vera & supernaturali beatetudine instruatur, & de præceptis & actibus perueniendi ad illã illuminetur. Est enim mensura ac regula actuum humanorum, in ordine ad felicitatẽ æternã lex diuina, sicut humana in ordine ad felicitatem temporalem. Siquidem per hanc ratio cognoscit & dictat quid de deo santiendum, quomodo ei obsequendum, ad quem finem omne nostrum exercitium sit referendum. De qua Psalm. 18. Lex domini immaculata, conuertens animas: testimonium domini fidele, sapientiam præstans paruulis. Diuiditur autem in legem veterem & nouam, non per diuersas species, quũ vtriusque sit vnus finis, scilicet Christus, seu deo coniungi & frui, sed sicut perfectum & imperfectũ, quæ tamen vnius sunt speciei, vt homo per virum & puerum. Vnde in tribus excellit noua lex, quæ hic innuuntur. Primo, ratione autoris. Nam vetus per angelos mediante Mose. Actuum. 7. Hic est qui fuit in solicitudine in ecclesia cum angelo, qui loquebatur ei in monte Sina, & cũ patribus vestris, qui accepit verba vitæ dare vobis. Noua p Christũ. Heb.

Lex humana quid.

Naturalis lex.

Legis diuisio.

Quot & q̃bus noua lex præstet veteri.

8. Hoc est testamētum quod disponam domui Israel: Post hæc dabo leges meas in mentem illorum, & in corda eorum superscribam eas, & ero eis in deum, & ipsi erunt mihi in populum. Vnde hic dicitur gratia facta per Iesum Christum. Secundo respectu legis. Heb. 7. Nihil ad perfectū adduxit lex. Gal. 3. Lex pedagogus noster fuit in Christo, vt ex fide iustificemur. At vbi venit fides, iam non sumus sub pędagogo. Lex enim gratiam non conferebat, sed promittebat: euangelium vero includit & confert, quia sacramenta nouæ legis præstant quod signant. Gal. 3. Si data esset lex quę posset viuificare, vere ex lege esset iustitia. sed concludit scriptura omnia sub peccato, vt promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus. Heb. 7. Reprobatio quidem fit pręcedentis mandati, propter infirmitatem eius & inutilitatem: introductio vero melioris spei, per quam proximamus ad deum. Hinc dicitur hic gratia per Christum facta. Tertio, finis. Vetus enim bona promittebat terrena. Esa. 1. Si volueritis & audieritis me, bona terræ comedetis. Leuit. 26. Si in pręceptis meis ambulaueritis, & mandata mea custodieritis, & feceritis ea, dabo vobis pluuias temporibus suis, & terra gignet germen suum, & pomis arbores replebuntur & cętera. Respiciā vos, & crescere faciam: multiplicabimini, & firmabo pactum meum vobiscum. Noua, bona pręstat cęlestia. Matthęi quarto. Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cęlorum. Heb. decimo. Habentes itaque fratres fiduciam in introitu sanctorum in sanguine Christi, quā initiauit nobis viam nouam & viuentem per velamen, id est, carnem suam, & sacerdotem magnum super domum dei, accedamus cum vero corde in plenitudine fidei, aspersi corda à conscientia mala, & abluti corpus aqua munda, teneamus spei nostrę confessionem indeclinabilem. fidelis est enim qui repromisit. Vnde hic ait veritatē, nō figuram per Christū factā. Heb. 10. Vmbrā habēs lex futurorū bonorū, non ipsam imaginē. Oēm ergo excellit legē quum enim legis sit officiū, homines reddere virtuosos, primo omnium necessarium est, vitia extirpare, quia declinandum à malo, & faciendum bonum. Psalmo. 33.

Galat.3. Lex propter transgressionem posita est.1.Timo. 1. Lex iusto non est posita,sed iniustis & non subditis, impijs & sceleratis. Sed lex vetus libellum permisit repudij,Matt.19. Sic humana quę communitati proponitur,in qua plures sunt mali q̃ boni,multa permittit, ne pax turbetur,impunita,quę diuino relinquit punienda iudicio,vt claret de meretricibus & vsurarijs. Euangelica vero lex nullum malum permittit,sed omnem inordinatum affectum excludit. Irę. Matthæ.5. Omnis qui irascitur fratri suo,reus erit iudicio. Concupiscentiæ. Mat. quinto. Qui viderit mulierem ad concupiscendam eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Sic de omni verbo ocioso rationem reddendam in die iudicij indicat,Mat. 12. Secundo spectat ad legem,virtutes inducere. Mosaica lex non sit plene interiorem reformat affectum sicut noua. Matth. sexto. Lucerna corporis tui est oculus tuus si oculus tuus simplex fuerit,totum corpus tuum lucidum erit. Lex humana non nisi exteriora ordinat. 1. Reg 16, Homo videt ea quę patent,deus autem intuetur cor. Tertio pertinet ad legem,ad felicitatem perducere. Vera autem beatitudo supernaturalis est,ad quam non pertingitur nisi per gratiam gratificantem, quam lex vetus promittere,sed præstare non potuit. Roma.3. Arbitramur enim iustificari hominem sine operibus legis. Matthęi 7. Qui facit voluntatem patris mei qui in cælis est,ipse intrabit in regnum cælorum. Quarto lucide tradi debet, vt ab omnibus intelligatur,& plene sciatur. humana infinitis,ob particulares casus, scatet labyrinthis. Mosaica velaminibus & figuris tegitur, quare & importabile pōdus dicitur Actuum.15. quia plurimis & hoc non suauibus plena,timore pœnarum retrahens à malo,& inducēs ad bonum. Vnde & data est cum terroribus. Exo.20. Cunctus populus videbat voces,& lampades,& sonitum buccine, montemq́ue fumantem: & perterriti ac pauore concussi, steterunt procul,dicentes Mosi: Loquere tu nobis, & audiemus: non loquatur nobis dominus,ne forte moriamur. Et ait Moses ad populum: Nolite timere. vt enim probaret vos,venit deus, & vt terror illius esset in vobis,

& non peccaretis. Lex noua placide & sedendo tradita, Mat. 5. cęlestia bona pollicens, facilem & compendiosam fidei commonstrat viam. Matth. 11. Tollite iugum meum super vos, & discite à me, quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris. Iugum enim meũ suaue est, & on⁹ meũ leue. Nã amor omnia leuia facit. Augustinus: Breuis differentia legis & euangelij, amor & timor. 2. Timo. 1. Non enim dedit nobis deus spiritum timoris, sed virtutis, & dilectionis, & sobrietatis. Roma. 8. Quicunque enim spiritu dei aguntur, hi sunt filij dei. nõ enim accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum dei, in quo clamamus, abba pater. Ipse enim spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod filij dei sumus. Si autem filij, & hęredes: hæredes quidem dei, cohęredes autem Christi: si tamen compatimur, vt glorificemur. Heb. 12. Non enim accessistis ad tractabilem & accessibilem ignem, & turbinẽ, & caliginem, & procellam, & tubæ sonum, & vocem verborum, quam qui audierunt, excusauerunt se ne eis fieret verbum Sed accessistis ac Sion montem, & ciuitatem dei viuentis Hierusalem cælestem, & multorum millium frequentiam, & ecclesiam primitiuorum qui conscripti sunt in cęlis, & iudicem omnium deum, & spiritum iustorum perfectorum, & testamenti noui mediatorem Iesum, & sanguinis aspersionem melius loquentem quam Abel. Videte ne recusetis loquentem. Si enim illi non effugerunt, recusantes eum qui de terra loquebatur, multo magis nos qui de cęlo loquentem nobis auertimus, cuius vox mouit terram tunc, nunc autem repromittit, dicens Aggei secundo. Adhuc semel, & ego mouebo non solum terram, sed & cælum. Deum, vt est, nemo mortalium quamlibet, magnus vidit vnquam. Iohan. quinto. Neque vocem eius vnquam audistis, neque speciem eius vidistis. quare nec Moses nec aliquis sanctorum sic liquidam & manifestam nobis de illo narrationem dicere potuit, quemadmodum Christus qui in sinu est patris. More humano loquitur, quo dulcem affectum, amorosissimamque patris & filij ac coęternam insinuet vnionem. Iohannis decimosepti-

mo. Pater, manifestaui nomen tuum hominibus, quos dedisti mihi. 1. Iohan. 5. Et scimus quoniam filius dei venit, & dedit nobis sensum, vt cognoscamus deum verum, & simus in vero filio eius. Hoc insuperabiliter roborat fidem nostram, quod ab vnigenito sumus edocti. Iohan. 3. Amen amen dico tibi, quia quod scimus loquimur, & quod vidimus testamur.

Et hoc est testimonium Iohannis quando miserunt Iudæi ab Hierosolymis sacerdotes & Leuitas ad eum, vt interrogarent eum. Tu quis es? Et confessus est, & non negauit: & confessus est, quia non sum ego Christus. Et interrogauerunt eum: Quid ergo? Helias es tu? Et dixit: Non. Propheta es tu? Et respondit: Non. Iohan. 1. C

Quam solicite nos gratiæ preparare debeamus, quæ firmum & immobilem in bono reddit hominem, ostenditur. Heb. 13. Optimum est gratia stabilire cor. Quum ergo famosa tunc de Christi aduentu esset opinio, nedum apud Iudæos, sed & Samaritanos, vt claret Iohan. 4. Scio quia Messias (ait mulier ad Christum) venit, qui dicitur Christus. Cum ergo venerit ille, nobis nunciabit omnia. tum ex oraculis prophetarum, tum Iohannis testimonio, plurimi Iohannem esse ipsum Christum autumabant. Lu. 3. Existimante autem populo, & cogitantibus omnibus in cordibus suis de Iohanne, ne forte ipse esset Christus. Videbant ablatum regnum, & in alienigenas translatum. Gen. 49. Non auferetur sceptrum de Iuda, nec dux de femore eius, donec veniat qui mittendus est, & ipse erit expectatio gentium. Videbant Iohannis nouitatem in prædicatione & baptizatione, cuius prenouerant singularem conceptionem & natiuitatem, Luc. 1. simul & vite austeritatem, & de sacerdotali stirpe natum. hinc summum hunc sibi honorem offerebant per solennes nuncios, e ciuitate regia, vt persuaderent per adulationem, vt se confiteretur Christum, ac ipsi tanquam promotores huius dignitatis inde commodum sentirent. sed secus euenit.

Vnde Iohan.5. Vos misistis ad Iohannem, & testimonium perhibuit veritati. Ille erat lucerna ardens & lucens, vos autem voluistis ad horam exultare in luce eius. Non ergo honori Iohannis, sed suę auaritiæ consulere satagebant, quia testimonio ipsius de ipso credere noluerunt. O quot habent imitatores, eo animo proximis adulantes. Prouerb.11. Simulator ore decipit amicum suum. Hiere.9. Sagitta vulnerans lingua eorum, dolum locuta est. In ore suo pacem cum amico suo loquitur, & occulte ponit ei insidias. Miserunt ergo viros autoritate præditos, sacerdotes & leuitas, vt præsente multitudine percontarentur eum. Ipsorum enim erat, scire de Christi conditione ex lege & prophetis. Mala.2. Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem exquirunt de ore eius. Hinc dominus ipsis improperat. Luc.12. Hypocritæ, faciem cæli & terrę nostis probare. hoc autem tempus quomodo non probatis? Non autem quęsierunt de nominis qualitate, vel generis claritate, quæ nouerant, sed officij dignitate, quia baptizabat. Verum secus quam volebant euenit. nam inueniunt eum quem pro fideli habebant, præclara testari de Christo, & non sibijpsi honorem arrogare, sed falsam de se suspicionem, quę poterat Christi glorię officere apud plebem, repulit: ac forti animo contempta falsi nominis gloria, confessus est se non esse Messiã, significans hoc cognominis alteri potiori deberi, qui tamen illorum opinione contemptior erat. Non enim erat arundo vento agitata, Matth.11. Gregorius: Cum tantæ virtutis esset, vt credi Christus potuisset, elegit solide subsistere in se, ne humana opinione raperetur inaniter supra se. Audito hoc, pergunt quęrere. Nam ob vitæ austeritatem, iustitiæ firmitatem, & promissionem prophetalẽ Helias à multis credebatur, de quo dicitur Mala. quarto. Ecce ego mittam vobis Heliam, antequam veniat dies domini magnus & horribilis: & conuertet cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres. Sed in hoc errabant, quia non de primo, sed secundo Christi intelligitur aduentu. Negat ergo se illum esse Heliam, quanquam in spiritu Helię, præcursor esset Christi. Lucæ primo. Ipse præcedet

ante illum in ſpiritu & virtute Heliæ. Hinc dominus diſcipulis quærentibus, Matt. 17. Quid ergo ſcribæ dicunt, quod Heliam oporteat primum venire? reſpondit: Helias quidem venturus eſt & reſtituet omnia. Dico autem vobis, quia Helias iam venit, & non cognouerunt eum, ſed fecerunt in eum quæcunque voluerunt. Tunc intellexerunt diſcipuli quia de Iohanne baptiſta dixiſſet eis. Vnde Mat. 11. loquens de Iohanne, ait: Si vultis recipere, ipſe eſt Helias. Non ergo in perſona, ſed officio Helias erat & ſpiritu. Pergunt vlterius quærere, an ſit propheta ille quem Moſes venturum prænunciauit, Deutero. 18. Prophetam de gente tua & de fratribus ſicut me ſuſcitabit tibi dominus deus tuus, ipſum audies. Hunc ſe eſſe negauit, quanquam eſſet propheta. Luc. 1. Et tu puer propheta altiſſimi vocaberis. Et populus omnis Iohannem ſicut prophetam habebat, Mat. 21. Imo erat plus quam propheta, Mat. 11. Sed non ille propheta.

Dixerunt ergo ei Quis es, vt reſponſum demus his qui miſerunt nos? Quid dicis de teipſo? a
Ait: Ego vox clamantis in deſerto, dirigite viam domini, ſicut dixit Eſaias propheta.

Iam vero cum illos defeciſſet percontandi materia, cõſumptis hominum de Iohanne ſuſpicionibus, vrgent vt ipſe de ſe profiteatur quis nam ſit: & ne diutius tergiuerſetur, vrgent autoritate ſacerdotum, quo vel metu poteſtatis fateretur quis eſſet, friuolum autumantes redire ad ſummos plebis ſine reſponſione. Hic Iohannes quoniam legiſperitis loquebatur, ne ſibi videref hoc ipſum quod erat, humana temeritate arrogare, ex ipſa Eſa. 40. prophetia phariſæis non ignota reſpondet: ſimul docens & ſe nihil aliud eſſe quàm Chriſti præcurſorem, & iam ipſum dominum adeſſe, quem oporteret purgatis oculis ſuſcipere. Gregorius: Sicut vox præcedit verbum vt audiatur, ſic Iohannes Chriſtum vt cognoſceretur. Iohannis 1. Hic venit in teſtimonium, vt teſtimonium perhiberet de lumine. Seruus, inquit, ſum. vias præparo. videtis deſertũ, auditis vocem. quod ſupereſt, vos abiectis mundi cupidi-

tatibus, pręparate obliquos & dolosos animos vestros in illius aduentum, vt vobis salutifer adueniat. Moses vobis illum adumbrauit, prophetæ olim venturum vaticinati sunt, ego vobis iam aduenientem ostendo. Gregori⁹: Via domini ad cor dirigitur, cum veritatis sermo humiliter auditur, cum ad præceptum vita pręparatur. Vnde Iohan. 14. Si quis diligit me, sermonem meum seruabit: & pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Quisquis ergo in superbia mentem eleuat, quisquis auaritiæ ęstibus anhelat, quisq̃s luxurię inquinationibus se polluit, cordis ostium contra veritatem claudit: & ne ad se dominus veniat, claustra animi seris vitiorum damnat. Iob. 21. Qui dicunt deo, recede à nobis, scientiam viarum tuarum nolumus. Prou. 2. Qui relinquunt iter rectum, & ambulant per vias tenebrosas. Et vere. Proue. 4. Via peccatorum tenebrosa, nesciunt enim quo corruunt. Nam & ad ęternas perducit tenebras. Prouer. 12. Iter deuium ducit ad mortem. Quo contra via domini ingredientibus videtur tędiosa. Matthęi septimo. Arcta via quę ducit ad vitam. Durum luxurioso, continere: auaro, largiri: inuido, diligere: & supra omnia, quam maxime seipsum negare. Sed progredientibus redditur plana. Prouer. 4. Ducam te per semitas ęquitatis, quas cum ingressus fueris, non artabuntur gressus tui, & currens non habebis offendiculum. Psal. 118. Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum. Egredientibus iucunda. Esa. 55. In lætitia egrediemini, & in pace deducemini. Sap. 10. Reddidit deus mercedē laborum sanctorum suorum, & deduxit illos in via mirabili. An non mirabile, vbi per fletum itur ad gaudium? Beati q̃ lugent, quoniam ipsi consolabuntur, Mat. 5. per paupertatem ad regnum. Beati pauperes, quia vestrum est regnū dei, Luc. 6. Per humilitatem ad gloriam. Luc. 14. Qui se humiliat, exaltabitur. Hinc 1. Reg. 7. ait Samuel: Præparate corda vestra domino.

Et qui missi fuerant, erant ex pharisæis. Et in-
3 terrogauerunt eum, & dixerunt ei: Quid ergo bā

ptizas, si tu non es Christus, neque Helias, neque propheta? Respondit eis Iohannes: Ego baptizo in aqua, medius autem vestrum stetit quem vos nescitis. Ipse est qui post me venturus est, qui ante me factus est, cuius ego non sum dignus, vt soluã eius corrigiã calceamenti. Hæc in Bethania facta sunt trans Iordanem, vbi erat Iohannes baptizans.

Videntes non sibi ad votum rem successisse, quod adulatione non quibant, minis tentant perficere. nam hi tũ temporis peritia legis, opinione sanctimoniç & autoritate præcellebant cęteris. Notant ergo eum de præsumptione & temeritate, quod sine autoritate talia prçsumpserit, quum tamen Iohannes sine autoritate agere se ostenderit minime, quod aduertere noluerunt. Nouerunt in aduentu Messię baptismum dandum, iuxta Ezech. 16. Effundam super vos aquam mundam, & mundamini ab omnibus inquinamentis vestris. quod figuratum fuit per transitum maris rubri. 1. Cor. 10. & Iordanis. Sed in hoc errabant, quod Christum alium existimabant à propheta illo de quo locutus fuit Moses, quia vna & eadem est persona. Hinc in Greco cum articulo ponitur. Ille propheta, scilicet insignis, Messias. Aduerte Iohannis humilitatem & mansuetudinem, qui non dura respondet produris. Vide & veritatem, quia liberrimus testis glorię Christi. neque enim domini gloriam occultabat vt sibi nobilitatem pararet, sed confitebatur imperfectionem sui baptismi, & Christi perfectionem. Meus, inquit, baptismus talis est, qualis & mea prædicatio. Nam sicut mea prędicatio perfecta non est, sed tantum præparat animos euãgelicę philosophię, sic baptismus meus qui tantum aqua constat, nõ abluit sordes mentium, sed imagine quadam veri baptismi prçparat rudes, vt superioris vitę pœnitentia prçparati, capaces sint illius baptismi, quo Messias per spiritum suũ, semel abluet sordes oẽs omnium qui crediderint illi doctrinę cælestis. Amb. Vsum instituo baptizandi, donec veniat qui animam abluat per spiritum suũ. Obserua hic, quod baptisma Iohannis conueniebat cum Christi ba

Differẽtia baptismi Iohannis & Christi.

ptiſmate in materia, quia vtrunque in aqua: ſed differebat primo in forma, quia Chriſti dabatur in nomine patris & filij & ſpiritusſancti, Mat. 28. quanquam in primitiuæ eccleſiæ initio, ob nominis Chriſti diuulgationem daretur in nomine Chriſti Ieſu, Actu. 2. Iohannis autem, in nomine venturi. Actu. 19. Iohannes baptizauit baptiſmo pœnitentię populum, dicens in eum qui venturus eſſet poſt ipſum, vt crederent, hoc eſt, in Ieſum. Secundo, in effectu: quia gratiam non conferebat, nec peccata laxabat. Gregorius: Iohannes non ſpiritu, ſed aqua baptizat: quia peccata ſoluere non valens, baptizatorum corpora lauat, ſed tamen mentem per veniam non ſanat. Et ſicut naſcendo naſciturum dominum prçuenerat, ita baptizaturum dominum, baptizando prçuenit. Hunc & in medio hominum ſtetiſſe afferit, & neſciri, quia per carnem dominus apparens, & viſibilis extitit corpore, & inuiſibilis maieſtate. Stetit medius tanquam vnus de populo, ſed vt mediator dei & hominum, primę Timothæum ſecundo. Iudæorum & gentium. Epheſios ſecundo. Ipſe eſt de quo dixeram quod poſt venit, ſicut rex poſt nuncium, ſicut verbum poſt ſonum, quique hominum opinione me poſterior, dignitate tamen anteuertiſſet. Cuius dignitati adeo non ſum ęquandus, vt ipſe me iudicem indignum, qui apud illum infimi mancipij fungar officio. tantum abeſt vt ipſius nomen mihi vſurpem. Mirabantur omnes Iohannem, multos ille vndique diſcipulos colligebat, magna hominum turba ad baptiſmum confluebat, Chriſtus vero illo prçſtantior ignorabatur, latebat ipſum deum eſſe, quare multo poſterior ac minor Iohanne videbatur. Maiorem enim & & gloriam & honorem ab hominibus Iohannes quam Chriſtus habebat. Sic poſt veniens, prior factus eſt, maior atque præſtantior indies reputatus. Ab operibus enim ipſis deus eſſe cernebatur, cum Iohannes hominis vires & terminos non excedens, in poſterioribus relictus ſit. Id Paulus declarat Rom. 1. dicens: Qui prędeſtinatus eſt filius dei in virtute, ſecundum ſpiritum ſanctificationis ex reſurrectione mortuorum Ieſu Chriſti domini noſtri. Gregorius: Si ſancti viri

cum fortia agunt, de se vilia sentiunt, quid in sua excusatione dicturi sunt, qui sine opere virtutis intumescunt. Sed & si qualibet bona assint opera, nulla sunt nisi humilitate condiantur. Miranda enim actio cum elatione non eleuat, sed grauat. Qui enim sine humilitate virtutes congregat, quasi in ventum puluerem portat: & vnde aliquid tenere cernitur, inde grauius excęcatur. In cunctis ergo quę agimus, radicem necesse est boni operis, humilitatem teneamus. Tam magnificum, tamq́ue plenum testimonium Iohannes perhibuit de Christo, ipsis pharisaeis, sacerdotibus & Leuitis, teste copiosa populi multitudine, idq́ue in loco solenni Bethabara.

Altera die vidit Iohannes Iesum venientem ad se, & ait: Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccata mundi. Iohan. 1. D

Ostendit Iohannem non proprio motu, sed patris & sancti spiritus autoritate & indicio, Christo testimoniū perhibuisse, ideo ipsi credendum. Quum enim iam é populo multi studiose quaererent, quis nam esset ille tātus, cuius dignitati tantum cederet Iohannes, omnium iudicio vir summus habitus adijt Iohannem. Is admonitus spiritu quid esset agendum, conspicatus Iesum venientem ad se, versus ad populum, digito demonstrat illis Iesum, vt iam de facie quoque notum mirari atque amare consuescerent, & illum potius quàm se sequerētur, illius ambirent baptisma potius quàm suum. Venerat prius ad baptismum sicut vnus é populo, sed mox spiritu in desertum expulsus, Mar. 1. nunc autem venit manifestandus super omnem populum per Iohannem. Mala. 3. Ecce ego mitto angelum meum, & pręparabit viam ante faciem meam. Videns ergo Iohannes tam humiliter venientem, ait: Hic est purissimus ille agnus, quem deus iuxta vaticinium Esa. 1. sibi gratissimam victimam destinauit, ad expianda peccata totius mundi, omnium vitiorum genere inquinati. Vere agnus, non natura, sed proprietate similitudinis. Primo, Innocētię. Esa. 53. Eo quòd iniquitatem non fecerit, neque dolus fuerit in ore eius. Secūdo, man- Christus quō & cur dictus agnus.

C

ſuetudinis. Hiere. 11. Ego quaſi agnus manſuetus qui portatur ad victimã. Eſa. 53. Sicut ouis ad occiſionẽ ducetur, & quaſi agnus corã tondente ſe obmuteſcet, & non aperiet os ſuũ. Tertio, Figuræ. Sicut enim filij Iſrael ſanguine agni à percuſſione angeli ſunt liberati, ſic nos à peccatis. Exod. 12. Eze. 9. Habentes ſignum Thau in frontibus, percuſſi non ſunt ab angelo, cæteris extinctis. Tollit autem peccata, effectiue inquantum deus. Luc. 5. Quis poteſt peccata dimittere, niſi ſolus deus? Iob. 14 Quis poteſt facere mundum de immundo cõceptum ſemine? nõne tu qui ſolus es? Meritoriæ vero, inquantũ homo: quia pro nobis ſatisfaciens, gratiã nobis meruit qua iuſtificamur. 1. Corint. 1. Qui factus eſt nobis ſapientia & iuſtitia & ſanctificatio & redemptio. Eſa. 53. Ipſe vulneratus eſt propter iniquitates noſtras, attritus eſt propter ſcelera noſtra, diſciplina pacis noſtræ ſuper eum, cuius liuore ſanati ſumus Propter ſcelus populi mei percuſſi eum, & ipſe peccata multorum tulit. 1. Pet. 2 Qui peccata noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper lignum, vt peccatis mortui, iuſtitię viuamus, cuius liuore ſanati ſumus. Obſerua quod ait, qui tollit, quia quotidie tollit peccata noſtra: & aliorum quidem per baptiſmum, aliorum autem per pœnitentiam. Mat. 1. Vocabis nomen eius IESVM, ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum. Abſtulit ergo peccata, ſed oportet vt meritum ipſius per ſacramenta fidei hominibus applicetur. Iohann. 3. Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, non poteſt introire in regnũ dei. Nemo nũc ob multitudinẽ, magnitudinem ve peccatorum deſperet, vt Cain. Geneſ. 4. Maior, inquit, eſt iniquitas mea quàm vt veniam merear. Nemo vt Adam à facie domini fugiat. Geneſ. 3. Domine, audiui vocem tuam, & timui. Ecce agnus, ecce manſuetus. Luc. decimonono. Venit filius hominis quęrere & ſaluum facere quod perierat. Hinc ait Matth. 11. Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos. Dicamus ergo illud Pſal. 56. Miſerere mei deus, miſerere mei, quoniam in te confidit anima mea: & in vmbra alarum tuarum ſperabo, donec tranſeat iniqui-

Quibus & quam diuerſis medijs peccata tollat Chriſtus.

tas. Qui enim nunc contemnunt mansuetum, in iudicio videbunt & horrebunt iratum, dicentes illud Apocaly. quinto. Dicent montibus & petris, cadite super nos: & abscondite nos à facie sedentis super thronum, & ab ira agni, quoniam venit dies magnus iræ ipsorum, & quis poterit stare? Habet hic agnus & alios agnos pascendos, Ioh. 21. sed quibus tollantur peccata, nō qui tollant.

Hic est de quo dixi: Post me venit vir, qui ante me factus est, quia prior me erat & ego nesciebam eum. Sed vt manifestaretur in Israel, propterea ego veni in aqua baptizans. a

Testatus fuit in eius absentia, nūc in præsentia. Post me venit, vir ętate & officio, quia omnis animę & ecclesię sponsus. 2. Corinthio. 11. Aemulor vos dei æmulatione. despondi enim vos vni viro virginem castam exhibere CHRISTO, cuius ego pronubus & nuncius. Zac. sexto. Ecce vir, oriens nomen illi. Post me venit in manifestum, ad prædicandum & baptizandum: sed mihi dignitate pręlatus, quia prior me deitate, quanquam posterior humanitate. Heb. 13. CHRISTVS IESVS heri & hodie, ipse & in secula. Ego ignorabam quis esset facie. Nam à pueritia in desertis fuit. Luc. primo. Puer autem crescebat, & confortabatur spiritu, & erat in desertis, vsque in diem ostensionis suę ad Israel. Nouerat eum venisse, ad cuius præsentiam adhuc in vtero matris exultauit in gaudio, Luc. 1. sed quo ad determinatam personam, non nouit nisi reuelatione diuina. Chryso. Ostendit ergo testimonium suum insuspicabile, monstrans illud non humanæ amicitiæ esse, sed reuelationis diuinæ. Pandit itaque rationem sui baptismi. Nec in aliud iussu dei missus sum, nisi vt prædicarem pœnitentiam superiorum delictorū, annūciarem instare regnum cęlorum, & aqua vos tingerem, vt ille veniens, vestris animis iam rudimētis huiuscemodi pręparatis facili' innotesceret, pòsteaq̄ mihi quoque certis indicijs esset à patre demōstratus. Vbique ī suo baptismo aquæ tātū meminit, vt ablu-

di peccata Christo relinquens. Luc. 3. Ego quidem aqua baptizo vos, veniet autem fortior me, cuius non sum dignus soluere corrigiam calceamentorum eius, ipse vos baptizabit in spiritusancto & igni.

Et testimonium perhibuit Iohannes, dicens:
3 Quia vidi spiritum descendentem quasi columbam de cælo, & mansit super eum. Et ego nesciebam eum, sed qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem videris spiritum descendentem & manentem super eum, hic est qui baptizat in spiritusancto. Et ego vidi, & testimoniũ perhibui quia hic est filius dei.

Chrys. Vt autores omnes merito in stuporem cõuertat, quod peccata mundi tollat, volens hoc credibilius facere, in deum patrem & spiritum sanctum hoc reduxit. Non igitur ex habitu corporis, nec humana coniectura certum quiui cognoscere, quòd is esset vnicus filius dei, & agnus ille purissimus, per fidem aboliturus omnia peccata mundi, sex ex insigni symbolo cælitus didici hunc esse, cui ego præcursor essem datus. Marc. 1. Venit Iesus à Nazareth Galilææ, & baptizatus est à Iohanne in Iordane. Et statim ascendens de aqua, vidit cælos apertos, & spiritum tanquam columbam descendentem, & manentem in ipso. Esa. 11. Et requiescet super eum spiritus domini. Non sic manet in alijs sanctis quin per peccatum expelli possit. Nec putandum, quòd in descensu colũbæ noua sit gratia aliqua infusa vel aucta in anima Christi, qui ab instanti conceptionis plenus fuit simpliciter omni gratia, sed ipse descensus & mansio perfectionem & efficaciam gratiæ Christi signant. Dum autẽ creatura subiecta apparet in persona dei eum representans, vel in eius persona loquens vel operans, hoc quandoque deo asscribitur. Sic deus dicitur ore ad eos locutus sum Mose, Nu. 12. quum factum sit per angelum in persona dei. Act. 7. Hic est qui fuit in ecclesia in solitudine cum angelo, qui loquebatur ei in monte Sina. Spiritus autem san-

ctus cui bonitas appropriatur, in columbę specie apparuit, quę felle caret, animal simplex & innocens: quo insinuatur, neminem posse eius donis impleri, nisi columbinam studuerit simplicitatem imitari. Matt. 10. Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut colũbę. Pro. 10. Quę ambulat simpliciter, ambulat confidenter. Ante id tempus non certo noueram eum, cuius essem præcursor: occultabat enim cælestem illius dignitatem, corporis humilitas. Sed qui misit me, Iohan. 1. Fuit homo missus à deo Luc. 3. Factum est verbum domini super Iohannem Zacharię filium in deserto, & venit in omnem regionem Iordanis, prædicans baptismum pœnitentię in remissionem peccatorum. Romanorum decimo. Quomodo prędicabunt nisi mittantur? Baptizare in aqua. Act. primo. Iohannes quidem baptizauit aqua. Hic in spiritusancto baptizat, intus animam à vitijs purgando, per infusam spiritussancti gratiam. Nam baptizandi potestatem in alium non transfert, sed ministerium: quia homo tingit aqua, solus ille cælesti virtute, sublatis peccatis, confert iustitiam. Ego vidi, inquit. Iohannis tertio. Quod vidimus, testamur. Quia hic est filius dei. Ergo & saluare potest. Iohan. 3. Pater enim diligit filium, & omnia dedit in manu eius. qui credit in filium, habet vitam æternam: qui autem incredulus est filio, non videbit vitam, sed ira dei manet super eum.

Columbæ Proprietates.

Altera die iterum stabat Iohannes, & ex discipulis eius duo. & respiciens Iesum ambulantem, dixit: Ecce agnus dei. Et audierunt eum duo discipuli loquentem, & secuti sunt eum, Conuersus autem Iesus, & videns eos sequentes se, dixit eis: Quid quæritis? Qui dixerunt: Rabbi, quod dicitur interpretatũ magister, vbi habitas? Dicit eis: Venite & videte. Venerunt & viderunt vbi maneret, & apud eum manserunt die illo.

Iohann. 1. E

Quàm ordinata, efficax, & intima penetrans, diuina sit sapientia, ostendit. Hinc domin⁹, suscepto baptismo, & expleto ieiunio, aliquoties venit ad baptismum, quo frequentius Iohannes de ipso testaretur ad instructionem electorum, & iustam condemnationem obstinatorum. Non sat habuit Iohannes populi studium à se diuertisse in Christum, suos etiam discipulos quos habebat peculiares, à se alienatos, Christo studet tradere. Ecce, inquit, ille est agnus dei, de quo toties iam testificatus sum, qui solus tollit peccata omnia mundi. Quisquis verum & efficacem baptismum desiderat, quisquis amat veram innocentiam, quisquis veram & perfectam salutem desiderat, huius magisterio se tradat oportet. Discipuli ergo crebrijs testimonijs demulsi, secuti sunt Iesum, non quidem contemnentes Iohannem, sed magis obedientes ei, testanti de Christo meliora. Sequebantur autem taciti, flagrantes amore sublimioris doctrinæ, sed interpellare non audent eum, qui cum nulla intercesserat familiaritas. Iesus igitur non ignarus quo animo sequerentur, vt declararet quam esset obuius ijs, qui synceris animis euãgelicam sitiunt doctrinam, non expectata interpellatione, vltro subleuat & inuitat illorum verecundiam, fiduciam tribuens colloquendi. Simili modo, si cœperimus dominum quærere, conuertet ad nos vultum, adiuuans & consolans infirmitatem nostram. Psalm. 33. Accedite ad eum, & illuminamini, & facies vestrę non confundentur. Esa. 54. Occurristi lætanti & facienti iustitiam. Psal. 104. Lætetur cor quærentium dominum. Quęrite dominum & confirmamini, quærite faciem eius semper. Volentes ergo seorsum aliquid ab eo discere, interrogant vbi maneat. In quiete enim commodius & discitur & auditur. Sentiens dominus illorum desiderio ardenti moram omnem fore molestam, ait: Venite & videte. Orig. Venite beneagendo, & de virtute in virtutem proficiendo, & videte deum deorum in Sion. Psalm. 83. Ibunt de virtute in virtutem, videbitur deus deorum in Sion.

3 Hora autem erat quasi decima. Erat autẽ An-

dreas frater Simonis Petri,vnus è duobus qui audierant à Iohanne,& secuti fuerant eum. Inuenit hic primum fratrem suum Simonem, & dicit ei: Inuenimus Messiam,quod est interpretatũ Christus,& adduxit eum ad Iesum. Intuitus autẽ eum Iesus,dixit:Tu es Simon filius Iohanna, tu vocaberis Cephas,quod interpretatur Petrus.

Andreas tanta felicitate gestiens,ꝙ ex iudicio Iohannis,sed multo magis ex domestico Iesu colloquio certum comperisset,illum esse agnum illum cęlestem ,.qui solus tolleret peccata mundi,illum esse filium dei,reconciliatorem vnicum humani generis,illum esse Christum à prophetis promissum,& tot iam seculis expectatum , Simonem fratrem suum carnalem,quem non carnaliter amabat,huius gratiæ participem facere contendit , tantum ostendens thesaurum.Inuenimus,inquit, Christum. Vnctus fuit Christus oleo lætitię præ participibus suis. Psalm.44.Esa.61.Spiritus domini super me,eo ꝙ vnxerit me.Erat enim rex regum,Apo.19.& sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech,Psalm.109.Heb. 7.Simon lętus tam optabili nuncio,nec audisse contentus,gestit & ipse videre Iesum . Andreas Iesu comitatem expertus ac benignitatem, ilico adducit ad Iesum ,quo plenius instrueretur ab illo . Iesus intuitus illum , non solum faciem hominis contemplatus,in qua tamen relucebat pectoris synceritas,sed animum potius columbina simplicitate præditum,& ob hanc aptum euangelicæ gratiæ,delectatus illius syncero affectu , simul & patris nomen indicat, iam tum declarans sibi nihil occultum esse,simulque piam animi simplicitatem collaudat ex paterni nominis argumento , & ex commutati nominis ænigmate prædicit olim in eo futuram inuictæ fidei firmitatem.Prophetando se manifestat , quòd prophetiæ plurimum hominibus persuadeat.Fuit enim Petrus vere filius gratiæ saluatoris.Sic & nominis variatio,status variationem & gratiæ proprietatem designat , quo se

Nominis variatio.

oſtendit illum, qui olim nomina patrum mutarat Abrã & Sarai Gen.17. Nec vltra vocabitur nomen tuum Abrã, ſed appellaberis Abraam, quia patrem multarum gentiũ conſtitui te. Sarai vxorem tuam, non vocabis Sarai, ſed Saram. Cephas, ſecundum Hieronymum, Syrum eſt, & Græce ſonat petrum, latine ſaxum, hoc eſt, ſolidum, quia non facile moueatur. Hoc erat primum rudimentum eccleſię Chriſti, hoc euangelicę ſcholę primordium. Quod autem fratrem frater attraxerat ad Ieſum, felix erat eccleſiæ naſcentis auſpicium, quæ conſtat fraterna charitate, concordiaq́ue mutua. Iohan.13. In hoc cognoſcent omnes quia diſcipuli mei eſtis, ſi dilectionem habueritis ad inuicem. Hinc idem 1. Pet. 4. Ante omnia autem mutuam in vobiſmetipſis charitatem continuam habentes, quia charitas operit multitudinem peccatorum.

Cephas qd ſonet.

In craſtinum voluit exire in Galilæam, & inuenit Philippum, & dicit illi Ieſus: Sequere me. Erat autem Philippus à Bethſaida ciuitate Andreę & Petri. Inuenit Philippus Nathanael, & dicit ei: Quem ſcripſit Moſes in lege & prophetæ, inuenimus Ieſum filium Ioſeph à Nazareth. Et dixit ei Nathanael: A Nazareth poteſt aliquid boni eſſe? Dicit ei Philippus: Veni & vide. Vidit Ieſus Nathanael venientem ad ſe, & dicit de eo: Ecce vere Iſraelita, in quo dolus non eſt. Dicit ei Nathanael: Vnde me noſti? Reſpondit Ieſus & dixit ei: Priuſquam Philippus te vocaret, cum eſſes ſub ficu, vidi te. Reſpondit ei Nathanael & ait: Rabbi, tu es filius dei, tu es rex Iſrael. Reſpondit Ieſus & dixit ei: Quia dixi tibi, vidi te ſub ficu, credis: maius his videbis. Et dicit ei: Amen amen dico vobis, videbitis cælum apertum, & angelos dei aſcendẽtes & deſcendentes ſuper filium hominis.

Non ſimpliciter vox domini dicebatur. efficax enim erat,& dignos ſtatim flagrare faciebat intrinſecus ad amandum ipſum,ſicut Cleophas ait Luc.24.Nonne cor noſtrum ardens erat in nobis,cum loqueretur in via?Neque Philippus apud ſe bonum hoc retinuit,ſed communicat Nathanaeli: & quia legiſperitus erat,ad legem & prophetas ipſum mittit. Deute.18.Prophetam de gente tua & de fratribus tuis ſuſcitabit,ſicut me,tibi dominus deus tuus, ipſum audies. Actu.3.Omnes prophetæ à Samuel & deinceps qui locuti ſunt,annunciauerũt dies iſtos.Nathanael audiens ,fauet quidem lætiſſimo nuncio ,ſed offenditur ſcrupulo,quem illi tacite mouebat prophetia,quæ palam promittit Chriſtum exoriturum é Bethleem: cupienſq́ue certius edoceri, dicit Philippo:Num à Nazareth poteſt aliquid boni exoriri,cuius non meminerunt prophetæ? Hunc nodum, quum ipſe Philippus rudis adhuc & præter ſimplicem fidem nihil habens,explicare non poſſet, inuitat eum ad fontem ipſum,non dubitans quin viſo & audito Ieſu,ſtatim ſit crediturus,nec diſceſſurus.Si dubitas,inquit,mihi credere, veni ipſe & vide. Ieſus autem prçueniens,ait:Ecce vere Iſraelita, patrem Iacob imitando,deum fideliter contemplando,myſteria Chriſti ſapienter intelligendo, & conuerſationem virtuoſam ducendo. De talibus ait apoſtolus Gala.6. Pax ſuper Iſrael dei. Eſt enim Iſrael,non dei,ſed carnis. Ro.nono. Non enim omnes qui ex circunciſione ſunt Iſrael,hi ſunt Iſraelitę. Summa laus:nam de Chriſto teſtatur Eſa. 53. quod dolus non ſit inuentus in ore eius. Huic Chriſtus teſtimonium perhibet. Non ergo fuit in eo fraus,ſimulatio,circunuentio,ſicut in ſcribis & phariſæis. Nouerat quoniam ſimulatores & callidi prouocant iram dei.Iob.36. Quia fraudulenti vaſa peſſima.Eſa.32.Hinc Mala.1. Maledictus doloſus.Pſalm.54. Viri ſanguinum & doloſi non dimidiabunt dies ſuos. Nathanael vero laudibus non remiſſior factus,vrget euidentius quiddam diſcere volens Ieſus autẽ manifeſtius etiam declarans ſe non latere quantumuis occultas hominum cogitationes,ait : Priuſquam & cætera , Nathanael vero cui perſuaſum erat ſoli deo perſpi-

cua cordium secreta,1.Reg.16.Homo videt ea quę patent, deus autem intuetur cor. & homine maius esse quod audiret, nihil iam offensus scrupulo de loci natalis vocabulo, plena fide testimoniũ reddidit Christo: Rabbi, inquiẽs, tu es ille filius dei, per quem pater decreuit liberare populũ suum, tu es ille rex Israel, prophetarum vaticinijs olim promissus. Esa.33. Dominus iudex noster, dominus legifer noster, dominus rex noster, ipse saluabit nos. At domin⁹ confirmans fidem ipsius, ad altiora sustollit. Videbis, inquit, olim euidentiora signa his duobus, ex quibus crescet tua de me opinio. Nam etsi discipuli veluti per somnium admirabantur quiddam in Christo homine maius, tamen nondum ad plenum credebant in eo plenitudinẽ esse diuinitatis: hinc inducit eos ad cognoscendum quiddam dignum sua deitate. Quanquam enim angeli administratorij sint spiritus, missi in ministerium propter eos qui hęreditatem capiunt salutis, Heb.1. Christo tamen nõ sic famulabantur, sed vt domino.

De mutatione aquę in vinum, Iohannis secundo.

ARTICVLVS III.

Iohan.2. ET die tertia nuptię factæ sunt in Cana Galilęæ, & erat mater Iesu ibi. Vocatus est autem Iesus & discipuli eius ad nuptias, Et deficiente vino, dicit mater Iesu ad eum: Vinum non habent. Dicit ei Iesus: Quid mihi & tibi est mulier? nondum venit hora mea. Dicit mater eius ministris: Quodcunque dixerit vobis, facite.

Ostendit dominum nunquam pijs suorum deesse votis, quin opportuno in tempore omnem subleuet defectum. Neque enim diu commmoratus est post in Galilęa, quin edito miraculo inciperet declarare, non fuisse vanũ

Iohannis de ſe teſtimonium. Eſt autem Cana, vt dicit Hieronymus, in tribu Aſer, vnde Nathanael, & eſt oppidum nunc in Galilęa gentium. Veriſimile eſt autem, ſabbatis nuptiarum conuiuia celebrari ſolita non fuiſſe propter apparatum, ſed quauis alia dierum ſequentium ſabbatũ: quare non incõuenienter tertia die poſt ſabbatum hę nuptię celebratæ videntur. Ad has nuptias ob affinitatem vocata fuerat mater Ieſu, atque hac occaſione vocatus eſt & ipſe Ieſus. Exprimuntur hi ſoli, quia ſolum ob id mentio fit illorum: quia miraculum per matris interpellationem factum virtuoſa Ieſu operatione, fuit in confirmationem diſcipulorum, qui iam cœperant ipſi adhęrere ꝑ pter Iohannis teſtimonium. Qui ergo non eſt dedignatus ſerui formam accipere, non dedignabatur ad ſeruorũ nuptias venire, laudabilem conſuetudinem non infringens, qua vicini & conſanguinei conueniunt, Tob. 8. Secundo ad nuptiarum comprobationem, contra Tacianũ & Marcianum, qui dicebat nuptias malas & à diabolo inuentas. Quod elidens dominus, ait Matt. 19. Quod deus coniunxit. Tertio, ob miraculi operationem. Iohannis 5. Opera quæ dedit mihi pater vt perficiam, ea ipſa opera quæ ego facio, teſtimonium perhibent de me, quia pater miſit me. Quarto, ad ſacramenti inſinuationem Chriſti & eccleſię, cuius ipſe ſponſus. Ioh. 3. Qui habet ſponſam, ſponſus eſt. Ephe. 5. Sacramentum hoc, magnum eſt: ego autem dico in Chriſto & in eccleſia. Venit enim, vt animã per multa annorum curricula cum alijs amatoribus fornicatam, ſibi reconciliaret & coniungeret. Hiere. tertio. Tu autem fornicata es cum amatoribus multis: tamen reuertere ad me, dicit dominus, & ego ſuſcipiam te. Sunt autem nuptiæ ad legitimam humani generis propagationem. Legitima vero eſt, cum non voluptas virum & mulierem coniungit, ſed deus: quod fit, quum trahuntur deſiderio voluntatis dei, legiſque diuinæ implendæ, poſitę ad ſuſcipiendam prolem, quæ ſubinde deum agnoſcat, legemque & voluntatem eius cuſtodiat. Hinc Geneſis ſecundo. Non eſt bonum, hominem eſſe ſolum. faciamus ei adiutorium ſimile ſibi. Obſerua hoc loci. Pri-

Chriſt⁹ ad nuptias cur venerit.

Taciani & Marciani hęreſes.

Legitimæ nuptię quę

Matrimonij nobilitas. mo matrimonij nobilitatem, quia à deo, & in loco mundi nobilissimo institutum. Beda: Quod dominus noster atque saluator ad nuptias vocatus non solum venire, sed & miraculum ibidem quo conuiuas lætificaret, facere dignatus est, exceptis cælestium sacramentorum figuris, etiã iuxta literam fidem recte credentium confirmat, & quã sit damnabilis nuptijs detrahentium perfidia, insinuat. Si enim in thoro immaculato & nuptijs debita castitate celebratis, culpa inesset, nequaquam dominus ad has venisset, nequaquam eas initijs signorum consecrare voluisset. Nunc autem quia bona est castitas coniugalis, melior continentia vidualis, optima perfectio virginalis, ad comprobandum omnium graduum electionem, discernẽdum tamen singulorum meritum, ex intemerato Marię virginis vtero nasci dignatus est, à prophetico Annæ viduę ore mox natus benedicitur, à nuptiarum celebratoribus iam iuuenis inuitatus, & hos suę præsentia virtutis honorat. Secundum, ordinabilitas. Fuit enim in initio institutum, ad prolis procreationem. Genesis primo. Creauit deus hominem ad imaginem & similitudinem suam, ad imaginem dei creauit illum, masculum & fœminam creauit eos, benedixitque illis, & ait: Crescite & multiplicamini, & replete terram. Post lapsum vero, cum hoc institutum est in remedium. Vnde immediate erubuerunt se nudos, carne spiritui reluctante. 1. Corinth. 7. Propter fornicationem vnusquisque vxorem suam habet, & vnaquæque virum suum. Hinc cum reuerentia & dei timore ineunda coniugia. Tob. 6. Hi nanque qui coniugium ita suscipiunt, vt deum à se & à sua mente excludant, & suę libidini ita vacent sicut equus & mulus quibus non est intellectus, habet dæmonium potestatem super eos. Tu autem cum acceperis virginem, ingressus cubiculum, per tres dies continens esto ab ea: transacta autem tertia nocte, accipies virginem cum timore domini, amore filiorum ductus magis quam libidine, vt in semine Abraæ benedictionem in filijs consequaris. Claret quod matrimonia ineuntes libidinis vel cupiditatis, non prolis ad dei laudem educandę causa, Iesum in suis non habebunt nuptijs,

& benedictione carebūt diuina: qui vero cum timore dei contrahunt, in corpore, anima & substantia benedictionem consequuntur. Psalm. 127. Beati omnes qui timent dominum, qui ambulant in vijs eius. Labores manuum tuarum quia manducabis, ad sufficientiam, non indigens aliquo: beatus es, & bene tibi erit, in anima & corpore. Vxor tua sicut vitis abundans in lateribus domus tuę. Filij tui sicut nouellæ oliuarum in circuitu mensæ tuę. Ex crescentes in corpore & virtutibus. Tertium, puritas dilectionis. Ephe. quinto. Viri, diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit ecclesiam. Hinc de latere facta est Gene. 2. quia in adiutorium viri, Gene. 1. Ephe. 5. Veruntamen vos singuli, vnusquisque vxorem suam sicut seipsum diligat, vxor autem timeat virum suum. Timeat, ait Gene. 3. Sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tui. Eccl. 25. Mulier si primatum teneat, contraria est viro suo. Quartum, firmitas adhęsionis. Genesis secundo. Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ. 1. Corin. 7. His autem qui matrimonio iuncti sunt, præcipio non ego, sed dominus, vxorem à viro non discedere: quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Et vir vxorem non dimittat. Mat. 19. Quod deus coniunxit, homo non separet. Obserua quod ait, Quod deus coniunxit. Illegitima enim connubia deus non coniungit, sed caro & diabolus, super quibus & potestatem habet. Porro quum deficiente vino, pudore periclitaretur sponsus, quod parum liberaliter apparasset nuptias, simulque metus esset ne conuiuium parum redderetur hilare, solicitis hac de causa ministris, Maria mater Iesu cupiens huic incommodo mederi, quum ex multis argumentis non ignoraret virtutem filij, ex maxima pietate præuenire voluit totalem vini defectū, proponit affectum, sciens absque petitione aliqua sufficere necessitatem insinuare. Psalm 37. Domine, ante te omne desiderium meum, & gemitus meus à te non est abscōditus. Sic Lazari sorores denunciarunt Iohan. vndecimo. Domine, ecce quem amas, infirmatur. Misericordiæ mater quid dicere potuit, quam misericordiam optare

Iesus autem iam aggressurus cęleste negocium euangelij, cuius solum patrem autorem esse voluit, non patitur vllam humanam autoritatem admisceri. Non enim in hoc gerebat miracula, vt suorum cognatorum affectibus seruiret, sed vt apud incredulam nationem signis corporalibus, spirituali doctrinę fidem pręsrueret. Itaque non abnegat matrem, sed ab huius negocij quod gerendum erat, autoritate declarat alienam. Est, inquit, mihi tempus pręscriptum à patre, quando & quibus modis agere debeam negocium humanæ salutis, id nondum venit. Eccés octauo. Omni negocio tempus est & opportunitas. Chrysostomus: Nondum innotuit conuiuis defectus. qui enim defectum non agnoscit, nec beneficium gaudens suscipit. Pia ergo mater, filij verba intelligens non increpantis esse, sed opportunitatem expectantis, id procurabat, ne famulorum incredulitas, aut non paratum obsequium obstaret, quo minus conuiuio subueniretur. Admonet ergo vt faciant quæ iusserit. In hoc consistit totius iustitiæ perfectio, vt deo in omnibus subijciamur. Sic Exodi vigesimoquarto. Omnia quę locutus est dominus, faciemus, & erimus obedientes.

Erant autem ibi lapideę hydriæ sex positæ secundum purificationem Iudęorum, capientes singulæ metretas binas vel ternas. Dicit eis Iesus: Implete hydrias aqua, & impleuerunt eas vsque ad summum. & dicit eis Iesus: Haurite nunc & & ferte architriclino. & tulerunt. Vt autem gustauit architriclinus aquam vinum factum, & non sciebat vnde esset, ministri autem sciebant qui hauserant aquam, vocat sponsum architriclinus, & dicit ei: Omnis homo primò vinum bonum ponit, & cum inebriati fuerint, tunc id quod deterius est. Tu autem seruasti vinum bonum vsque adhuc.

Secundum purificationem Iudęorum, qui crebro lauāt manus & reliqua domus vasa, Marci septimo. sex hydrię aquę plenę positæ erant. Nec fortuito hæc gerebantur, sed consulto Iesus differebat miraculum, quo magis innotesceret vini defectus, & necessitati, non ostentationi datum videretur. Sic enim omnia miracula sua gessit dominus, vt non ad laudem humanam affectata, sed subleuandis hominum malis impensa viderentur, ita temperato rerum ordine, vt maiore certioreque fide geri non possent. Iam igitur expectantibus conuiuis, & ob vini inopiam solicitis, Iesus tempus adesse sciens quo suis innotesceret, ministris mandat hydrias impleant aqua. Nimirū & hoc faciebat ad miraculi fidem, quod earum hydriarū solennis esset vsus, nec alium liquorem accepissent vnquā præterquam aquę. Hinc & ex subiecta materia fecit miraculum, sicut & satiauit quinque millia virorum ex 5. panibus, Mat. 14. & 4000. hominum ex 7. panibus, ne magnitudo miraculi rem redderet incredibilem. Sed ne videretur accurrere ad miraculorum operationem propter ostentationem & vanam gloriam, tempus expectauit opportunum: & vt haberet plures miraculi testes, iussit hauriri & ferri architriclino, qui conuiuio ordinando præerat, vt dicit Beda: Architriclinus autem suspicans ꝑ errorem ministrorum factum, vocat sponsum, discere cupiens quanam occasione is error accidisset, dicens: Auaritiæ est, primo peiora præmittere in conuiuijs: sed vrbanitatis, meliora in primis largiri. Tu contra vinum hoc, quo nullum adhuc generosius est, seruasti. Sic in actibus Christi fuit eminentia quędam, ita quod terminabantur ad aliquid perfectius quam possit natura producere: quare fuit vinum pręualidum. Sic paralyticum sanauit, vt tolleret lectum, Lucæ quinto & Iohannis quinto. Deute. 32. Dei perfecta sunt opera. Nihil orasse legitur, aut aquā vel vasa contigisse, vt sola voluntate aquam diuina virtute mutatam fuisse monstraret. Psalm. 134. Omnia quæcunque voluit dominus, fecit in cælo & in terra, in mari & in omnibus abyssis. Sap. 12. Subest enim tibi, cum volueris, posse.

Hoc fecit initium ſignorum Ieſus in Cana Galilęæ,& manifeſtauit gloriam ſuam,& crediderũt in eum diſcipuli eius.

Auguſtinus: Vinum deficit,vt mirabiliter vino de aqua facto,virtus latentis deitatis appareat. Maior virtus eſt in creatione & gubernatione cęli & terræ,& quod quotidie aqua pluuię per vires in vinum vertitur, & quod ex paruo ſeminario fruges oriuntur. Sed quia hęc naturaliter fiunt,iam ex vſu viluerunt. Ideo quędam & ſi minora,prçter ſolitum naturę curſum ſibi deus ſeruauit, per quæ virtus quæ in maioribus etiam operatur, ad memoriam reduceretur. Ex hoc enim diſcipuli fuerunt animati ad ipſum ſequendum magis, quam antea ex verbis Iohannis. Semper vinum defuit tam in lege,quam gentium populo,donec Chriſtus in euangelicis nuptijs aquam in vinum mutauit. Sine Chriſto omnia inſipida, & lex & prophetæ. Finis enim legis Chriſtus,ad iuſtitiam omni credenti,Roma.10. Si vino volumus hic lætitiæ ſpiritualis, & poſt gloriæ cæleſtis recreari,neceſſum eſt iuſſis ipſius iuxta verbum virginis matris obtemperemus. Ipſe enim aquam tribulationis & laboris in vinum, quod lętificat cor hominis,Pſal.cẽteſimotertio.cõuertet quietis & iucunditatis. Has ergo Chriſti nuptias & eccleſiæ, quę tunc vna in ciuitate figurabantur & nunc vniuerſo celebrantur in mundo,tota diligamus mente. Oſe.ſecundo. Et ſponſabo te mihi in ſempiternum, & ſponſabo te mihi in iuſtitia & iudicio & miſericordia & miſerationibus, & ſponſabo te mihi in fide, & ſcies quia ego dominus. Bernardus: O anima deuota, vnde tibi tam ineffabilis gratia,vt eius ſponſa eſſe merearis,in quem deſiderant angeli proſpicere? Prouerb.8. Delicię meæ eſſe cũ filijs hominum. Celebrantur hę nuptię tertia die. Primus eſt legis naturæ,ſecundus legis ſcriptę, tertius legis gratiæ. Hinc Iohannes baptiſta ait Iohan.3. Qui habet ſpõſam,ſponſus eſt. amicus autem ſponſi qui ſtat & audit eũ, gaudio gaudet propter vocem ſponſi. Hoc ergo gaudium meum impletum eſt. Celebrantur autem in Cana Galilęę,

Tertia die nuptias celebratas eſſe, quid.

quia ex zelo transmigrare debemus de veteri homine in nouum. Col.3. Expoliantes vos veterem hominem cũ actibus suis, & induentes nouum, eum qui renouatur in agnitione dei, secundum imaginem eius qui creauit eũ, vt finaliter transmigrare possimus ad agni nuptias æternas. Apoca.19. Beati qui ad cœnam nuptiarum agni vocati sunt. Has ergo per fidem vocati intremus, & mundo dilectionis habitu celebrare curemus, nostrę́que actionis simul & cogitionis maculas ante diem extremæ vltionis, ipsi solicitius examinando diluamus, ne forte ingrediens rex qui has nuptias filio suo fecit, si viderit nos nuptialem vestem non habere, eijciat nos: & ligatis â bene agendi facultate manibus & pedibus, in exteriores mittat tenebras, Matth.22. Mundemus fide fortia cordium nostrorum vascula, secundum purificationem præceptorum cęlestium. Impleamus hæc aqua sapientiæ salutaris. Eccl.15. sacrę doctrinæ crebrius attendendo. Rogemus deum, vt ipsam quam nobis scientiæ gratiam contulit (ne forte inflet, 1. Corinth. 8.) charitatis suæ feruore calefaciat, & ad superna quęrenda sola, hac sapientia cõuertat, quatenus spiritualiter inebriati, possimus & ipsi cum propheta dicere Psalm. 59. Potasti nos vino compunctionis. Sicq́ue fiat vt nobis bene proficientibus, & nũc ex parte prout capere sufficimus, & in futuro perfecte Iesus nobis manifestet gloriam suam.

De primo aduentu ad pascha, Iohannis secundo.

ARTICVLVS IIII.

POst hæc descendit Capharnaum ipse & mater eius, & fratres eius, & discipuli eius, & ibi manserunt non multis diebus. Et prope erat pascha Iudæorum, & ascendit Iesus Hierosolymam & inuenit in templo vendentes oues & boues & columbas, & nũmularios seden- Iohan. 2. G

tes. Et cum fecisset quasi flagellum de funiculis, omnes eiecit de templo, oues quoque & boues, & nummulariorum effudit æs, & mensas subuertit. & his qui columbas vendebant, dixit: Auferte ista hinc, & nolite facere domum patris mei domum negociationis. Recordati sunt vero discipuli eius, quia scriptum est, zelus domus tuę comedit me.

Quanta diligentia ea quæ diuini sunt honoris & præcepti, curanda, obseruanda & defendenda sunt, ostendit. Bifariam enim nos Christus docet: verbo, dum scripturas enarrat, vt legis nouæ lator. Secundo, facto. omnis enim Christi actio nostra & instructio. Iohan. 13. Exemplum dedi vobis. Bis, vt dicit Bed. purgauit templum: in initio prędicationis post baptismum, de quo hic. Secundo, quinto ante passionis diem, Matth. 21. Instabat pascha, quod Hebręis transitum sonat, hunc quotannis celebrabãt ob veteris historiæ memoriam, quôd maiores eorum incolumes transissent Aegyptum, perituri terrã â deo promissam. Beda: Veniens Hierosolymam, primo quæsiuit templum, commonens, vt quocunque properamus, domum domini primo ingrediamur deum deprecaturi. Ingressus templum, offendit illic non templi, sed fori specimen. Ordinauerant sacerdotes cupiditate ducti, quanquam diuini cultus promotionem prætenderent, vt talia ad manum essent venientibus è longinquo ad offerendum, quo ipsi maioris commodi ex oblatis participes fierent. Nũmularij siue colybistæ, qui minutiore moneta mutarent maiorem, aut aurum argento: atque hinc quoque quæstus erat sordidus, nec multum abhorrens ab vsura. Neque solum eiecit homines, sed oues etiam ac boues, ne quid talium sordium hæreret. Hoc imagine significabat sacerdotes Iudęorum ob auaritiam eijciendos, & eos qui templum violant euangelicum. 1. Corinth. 3. Nescitis quia templum dei estis, & spiritus dei habitat in vobis? Si quis templum dei violauerit, disperdet illum deus. Templum enim dei sanctum est, quod estis vos. Sic

Pascha q̃d sonet.

qui malis actibus prophanant ecclesiam, eijciendi sunt. Sic Paulus scortatorem cum nouerca eiecit, 1. Corinth. 5. Sic & alijs obnoxios vitijs eijciendos dixit. 1. Corinth. 5. Si is qui frater nominatur inter vos, est fornicator, aut auarus, aut idolis seruiens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cum huiusmodi nec cibum sumere. Auferte malum ex vobis ipsis. Sic oues & boues venduntur, quando bestiales motus in anima insurgentes, cum delectatione retinentur, pro quibus homo diabolo se vendit. Romano. 6. Stipendia peccati, mors. Duplex correctionis remedium, facti & verbi. Vtroque enim secundum temporis exigentiam prælati vti debent. Potuit virtute diuina corda terrere eorum quos alloquebatur, sicut tempore passionis, Iohan. 18. Iniuria quędam redundat in deum, hæc nullo modo sustinenda. Chrysostomus: In proprijs iniurijs esse quempiam patiëtem, laudabile est: iniurias autem dei dissimulare, nimis impium. Alia in proximum, huic nos opponere debemus, quod spectat maxime ad prælatos. Ezech. decimotertio. Non ascendistis ex aduerso, neque opposuistis murum pro domo Israel, vt staretis in prelio in die domini. Aliqua in nosipsos, hęc patienter sustinenda, & in bono malum vincendum. Romano. 12. Matt. 5. Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos. Sed nos proprias rigide vlciscimur iniurias, & dei calumnias & blasphemias dissimulamus. Non dixit domum dei, sed patris mei, ostendens quod potestatem habeat sicut filius patris, omnium. Chrysostomus: Iudæi audientes quod deum vocat patrem suum, non irascuntur, putantes non per naturam, sed gratiam deum vocare patrem. Tamen postea ob id ipsum persecuti sunt. Discipuli vero paulatim incrementa sumentes boni, & scripturarum recordantur, inde testimonia recipiendo, & firmiorem de Christo scientiam apud se constituendo. Obserua quod zelus trifariã distinguitur. Carnalis, vicinus inuidię, vt dicit Hierony. super Gal. Hoc fratres Ioseph, Genes. 37. Maria soror Mosi, Numero. 12. Zelati sunt dolentes præcelli. Sic Iudæi in Christum, Lu. quarto. & apostolos, Act. 5. de quo Eccl. 30. Zelus quo- tuplex.

Zelus & inuidia minuent dies, & ante tempus senectam adducet cogitatus. Secundo, amoris: quo animus accenditur, relicto humano timore, ad aggrediēdū fortia, idque honesti & iusti causa. Ab eo comeditur, vt dicit Augusti. qui quælibet praua quæ videt, corrigere satagit: quod si nequit, tolerat & gemit. Hoc zelo Phinees accensus, Israelitam cum scorto Madianitide transfodiens, iram domini placauit, Nume. 25. Sic Helias 3. Reg. 19. Zelo zelatus sum pro domino deo exercituum, quia dereliquerunt deum Israel. Sic Matathias. 1. Mach. 2. Et vidit Matathias (Iudæum immolantem dijs) & doluit, & contremuerūt renes eius, & accensus est furor eius secundum leges & insiliens, trucidauit eum super aram. Psal 37. Zelaui super iniquos, pacem peccatorū videns. Psal. 118. Tabescere me fecit zelus meus, quia obliti sunt verba tua inimici mei. Hoc male habere debet omnes, si domus dei seu materialis, seu spiritualis contemnitur, si diripitur, si fœdis negociationibus contaminatur. Psal. 68. Zelus domus tuæ comedit me. Tertio, Imitationis: dum aliorū aut præclara facta, aut turpiter gesta imitamur. Psal. 36. Noli æmulari in malignantibus, neque zelaueris facientes iniquitatem.

A zelo q̄s comedatur.

2 Respōderunt ergo Iudęi, & dixerūt ei: Quod signum ostendis nobis quia hæc facis? Respondit Iesus & dixit eis: Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Dixerunt ergo Iudęi: Quadraginta & sex annis ædificatum est templum hoc, & tu in tribus diebus excitabis illud? Ille autem dicebat de templo corporis sui. Cum ergo resurrexisset à mortuis, recordati sunt discipuli eius quia hoc dicebat, & crediderunt scripturæ, & sermoni quem dixit Iesus.

Porro Iudęi quum audissent quod domum patris sui nominans, peculiari quadam ratione se declararet filium dei, viderentque palam tanta autoritate sæuien-

tem in eos,qui videbantur rem sacerdotum ad religionis adiuuare,obstrepunt illi ac dicunt:Si ista facis autoritate tua,temeritas est:si diuina,quod signum profers vt credamus tibi? Quanquam enim correctio in se esset bona,non tamen ad quemlibet pertinebat. Verum nisi cęci fuissent,vtrunque in Christo, & signum & autoritatem,deprehendere potuissent.Cyril. Quemadmodum omnibus qui bene petunt,facile deus cuncta largitur : sic iis qui tentantes postulant,non modò nihil pręstat, verum etiam quasi malignos aspernatur. Sic alio in loco vocat eos generationem adulteram,Matth.12. Sciens ergo eos calumniaturos,etiam si quod miraculum ostendisset,sub ænigmate promisit eis signum: quod si tum palã fuisset eloquutus,non erant credituri,quando ne tum quidem crediderunt quum esset exhibitum . Id erat signum resurrectionis & mortis suę,signum Ionę.Mat 12.Generatio mala & adultera signum quærit,& signum non dabitur ei,nisi signum Ionæ prophetæ . Non autem ad cru entam cædem adhortatur, sed quod facturos nouit , ad vtilitatem eorum potius , si quidem sensus habuissent, subaperit.Erat enim verum templum diuinitatis. Colo. secundo.Quia in ipso inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter.Datur ergo signum incredulis rememoratiuum futuri,sicut & Achaz incarnationis.Esa. 7.Propter hoc dabit dominus ipse vobis signum . Ecce virgo concipiet & pariet filium , & vocabitur nomen eius Emanuel.Qualis autem fuit illorum intellectus , talis & responsio:nam ad templum per Zorobabel rędificatum retorquebant.Augustinus:Aedificatio Salomonis 7.annis perfecta est.3.Reg.6.Reædificatio per Zorobabel,impedientibus inimicis,46.annis consummata est,1. Esd.4.& 6.Ipse autem dixerat de solutione per mortem corporis,vnde non dixit,reædificabo,sed excitabo.Quã quam legimus aliquot homines reuixisse , nemo tamen pręter Christum Iesum excitauit seipsum ad vitam. Solus enim ipse potestatem habebat deponendi animam suam,& eam resumendi quum vellet,Ioh.10 .Obstabant duo magna ꝙ nec discipuli intelligebant verba Christi:

alterum, quod resurrectio per se tam difficilis captu, in ô quasi ignota esset: alterum, quod corpus Iesu deus inhabitaret. Vbi vero rediit ad vitam, tum crediderunt scripturæ omni quę resurrectionis gloriam prædicabat.

3 Cum autem esset Hierosolymis in pascha in die festo, multi crediderunt in nomine eius, videntes signa eius quæ faciebat. Ipse autem Iesus non credebat semetipsum eis, eo quôd ipse nosset omnes, & quia opus non erat ei, vt quis testimonium perhiberet de homine, Ipse enim sciebat quid esset in homine.

Cum itaque per aliquot dies p aschę Hierosolymis commoratus, & signis & doctrina iecisset aliqua semina fidei euangelicę, multi fidem habuerunt dictis illius, credentes eum esse filium dei quem se esse prędicabat, magis commoti miraculis quę perpetrabat, quam verbis. Haud enim parui erant momenti, vt patet ex verbis Nicodemi Iohan. 3. Eo igitur quia nondum prodesse poterat, ne præberet malis occasionem maioris mali, subduxit sese ab illis, neque omnia dogmata, vt his qui vere credunt, concredebat, eô quod nosset ipse omnium cogitationes. Heb. 4. Omnia nuda & aperta sunt oculis eius. Quo docemur, nō quosque mox ad arcana fidei, maxime ad corpus Christi admittendos. 1. Cor. 3. At ego fratres non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus. Tanquam paruulis in Christo lac vobis potum dedi, non escam. Secundo, nō facile omnibus credendū. 1. Ioh. 4. Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex deo sint, quoniam multi pseudo prophetæ exierunt in mundū. Ecci. 19. Qui cito credit, leuis corde est & minorabitur. Hier. 12. Ne credas eis cum locuti fuerint tibi bona. Tertio, non facile ineundam cū omnibus amicitiam. Hier. 9. Vnusquisque se à proximo suo custodiat, & in omni, fratri suo nō habeat fiduciā: quia omnis frater supplantans supplantabit, & omnis amicus fraudulēter incedet, & vir fratrem suum deridebit, & veritatem

Documenta ex Christi secessu.

non loquetur. Docuerũt enim linguã ſuã loqui mendacium. Sagitta vulnerans lingua eorũ, dolum locuta eſt. In ore pacem cũ amico ſuo loquitur, & occulte ponit ei inſidias. Omnes iudicabis te meliores eſſe. Phil. 2. In hmilitate ſuperiores ſibi inuicem arbitrantes. Cęterum tuę conſuetudini non omnes iudicabis idoneos, aut certe te non poſſe tuto cum omnibus paſſim diuerſari. Mat. 10. Cauete autem ab hominibus, tradet enim frater fratrem, & pater filium, & inſurgent filij in parentes, & morte eos afficient. Et eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum. 2. Tim. 3. Omnes qui pie volunt viuere in Chriſto Ieſu, perſecutionem patientur.

De Nicodemo, ARTICVSVS V.

ERat autem homo ex phariſæis, Nicodemus nomine, princeps Iudęorum. hic venit ad Ieſum nocte, & dixit ei: Rabbi, ſcimus quia à deo veniſti magiſter, nemo enim poteſt hæc ſigna facere quæ tu facis, niſi fuerit deus cum eo. Iohan. 3. H

Quàm obuius ſemper & benignus fuerit dominus ſimplici ac recto corde ipſum accedentibus & inquirentibus, oſtendit. Hinc non reppulit timidum ac intempeſtiuum ſalutatorem, ſed comiter accipit imbecillem quidem, ſed malitię expertem, & ob hoc dignum qui paulatim ad ſublimiora prouehatur. Cyril. Propenſus ad fidem Nicodemus videtur fuiſſe, ſed pudore improbo victus, & gloria hominum ſuperatus, palam accedere non audet: ita ambigua quadam ſententia & claudicante iudicio, vtriſque (vt dicitur) poplitibus laborat. Nam conſcientia quidem ſtimulis ſuis, miraculorum magnitudine ad fidem eum pellebat. 1. Corint. 1. Iudæi ſigna petũt. principatus autẽ gentis ſuæ, ne palã Chriſto adhæreret, facile illi pſuadebat, qui principatus detrimentũ, calamitatem non paruã exiſtimabat. Perpendit hic ex doctri-

na, signis, & miraculis, magnæ aliquid in Christo excellentię, cuius tantam potestatem, sapientiam, imperterritamque constantiam invendentium & ementium eiectio ne fuit expertus, quare zelo cognoscendæ veritatis & spiritalis profectus venit. Psalm. 33. Accedite ad eum, & illuminamini: & facies vestrę non confundentur. Erat autem Galilæus natione, Iohannis septimo. qui & post corpus domini sepulturę cum Ioseph tradidit. Adijt autem nocte, te declarans quod imbecillus ac vacillans adhuc in amore esset ad Christum, quem hactenus admirabatur, vt tamen nollet eius causa suæ glorię iacturam apud homines facere, nec eius gratia in sui ordinis inuidiam pertrahi. Iohannis duodecimo. Veruntamen & ex principibus multi crediderunt in eum, sed propter pharisęos non cõfitebantur, vt de synagoga non eijcerentur. Iohannis nono. Iam enim conspirauerant Iudęi, vt si quis eum confiteretur, extra synagogam fieret. Hinc Iohannis septimo. Nemo tamen de illo palam loquebatur, propter metum, quia Iohan. 12. Dilexerunt gloriam hominum magis quã gloriam dei. O quot sunt tales. sed Luc. 9. Qui me erubuerit & meos sermones, hunc filius hominis erubescet, cum venerit in maiestate sua & patris & sanctorum angelorum A deo cum venisse ad magisterium cęleste mundo exhibendum, confessus est: deum cum illo esse, miraculis prodentibus, intellexit, nec tamẽ ipsum deum esse cognouit. Ioel. 2. Filię Sion, exultate & lętamini in domino deo vestro, quia dedit vobis doctorem iustitiæ. Mat. 23. Vnus est enim magister vester Christus. Verum dixit, sed quod minus erat à laude Christi: venerunt & prophetę à deo magistri, quo & assistente, miracula faciebant. non sic autem Christus, cum quo deus per hypostaticam vnionem. Ioh. 14. Non credis quia ego in patre, & pater in me est? Alioqui propter operá ipsa credite. Sólus deus propria virtute facit mirabilia. Psalm. 71. Qui facit mirabilia solus. Sic & per suos. Iohan. 14. Qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipse faciet, & maiora horum facit. Diabolus autem non vera per se, nec per sua membra facit. Exo. 7. & 8. non enim prodeunt à veritate, nec ad veritatem du

ount cui obsistunt. 2. Timo. 3. Quemadmodum Iamnes & Mambres restiterunt Mosi, ita & hi resistunt veritati, homines corrupti mente, reprobi circa fidem. Hinc de capite talium Antichristo 2. Thes. 2. Cuius est aduentus secundum operationem satanę in omni virtute & signis & prodigijs mendacibus, & in omni seductione iniquitatis his qui pereunt, eo quod charitatē veritatis non receperunt, vt salui fierent. Mat. 24. Surgent pseudo Christi & pseudo prophetæ, & dabunt signa magna & prodigia, ita vt in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi. Facit & deus nonnunquam miracula per malos, quę licet non probent, nec faciant ipsos iustos, probant tamen quod vera sit fides quę inuocant deum, & doctrina sana ad cuius confirmationem deus talia efficit. Lucæ nono. Præceptor, vidimus quendam in nomine tuo eijcientem dęmonia, & prohibuimus eum, quia non sequitur nobiscum. Ait ad illos Iesus: Nolite prohibere. Qui enim non est aduersum vos, pro vobis est. Christi autem miracula omnem creatam potestatem erant transcendentia, & ad animarū salutem inducentia, quare Iudæi inexcusabiles. Iohannis decimoquinto. Si opera non fecissem in eis quę alius nemo fecit, peccatum non haberent. Nunc autem excusationem non habent de peccato suo. Inuidia enim stimulante, ea tribuebant Beelzebub, Mat. 12. Luc. 11. Dicit ad eum, quia venerat causa discendo veritatis, & simplici cordi quęrebat, docens de sacramento per quod est ingressus in regnū: Merito ita de me sentis, nondum enim natus es superne, hoc est, à deo spirituali natiuitate: sed quia carnalis es, & cognitio quam de me habes, non est spiritualis, sed animalis & humana. Natiuitas enim per baptismū, illuminationē prębens animæ, per fidē regnū dei (hoc est, vnigenitū dei filiū) videre (hoc est, itelligere) facit Lu. 17. Regnū dei intra vos est. siue ecclesiā dei quę regnū dicitur dei, Mar. 4. Dion. Sicut intellectualis creatura ponitur in esse specifico per naturam, per quam est apta ad operationes naturales & potens; sic per gratiam ponitur in esse diuino, per quod est idonea ad operandum opera meritoria.

Dicit ad eum Nicodemus: Quomodo potest homo renasci cum sit senex? Nunquid potest in ventrem matris suæ iterato introire, & renasci? Respõdit Iesus: Amen amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritusancto, non potest introire in regnum dei. Quod natum est ex carne, caro est: & quod natum est ex spiritu, spiritus est. Non mireris quia dixi tibi, oportet vos nasci denuo. Spiritus vbi vult, spirat, & vocem eius audis, sed nescis vnde veniat aut quo vadat. sic est omnis qui natus est ex spiritu. Respondit Nicodemus & dixit: Quomodo possunt hęc fieri? Respondit Iesus & dixit ei. Tu es magister in Israel, & hæc ignoras? Amen amen dico tibi, quia quod scimus loquimur, & quod vidimus testamur, & testimonium nostrum non accipitis. Si terrena dixi vobis, & non creditis, quomodo si dixero vobis cęlestia, credetis? Et nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cęlo, filius hominis qui est in cælo.

Nicodemus doctrinam plusquam humanam stupescit, & passus humanum quiddam, interrogat, id quod incredulitatis erat signum. Vbi fides non est, ibi quęritur, quare hoc, quomodo hoc. In lege assuetus, spiritualia capere non potuit. Augustinus. Non nouerat nisi vnam natiuitatem ex Adam & Eua, ex deo & ecclesia non nouerat. spiritus ei loquitur, & ipse carnem sapit, sicut illi Iohan. 6. Durus est hic sermo. Discipuli vero interrogati, an ne & ipsi vellent recedere, responderunt: Domine, ad quem ibimus? verba vitæ ęternę habes. Et dominus: Spiritus est qui viuificat, caro non prodest quicquam. Hinc Apostolus 1. Cor. 2. Animalis homo non percipit ea quæ sunt spiritus dei. stultitia enim est illi, & non potest intelligere quia spiritualiter examinatur. Ideo dominus consequenter

non grauatur interpretari, quid sit nasci denuo siue è supernis. Aliud, inquit, natiuitatis genus est de qua loquimur: non enim carnalis, sed spiritualis est: nec constat propagatione corporum, sed transformatione animarum, ex aqua & spiritusancto, vt ex carnali fiat spiritualis, & sic possit ingredi in regnum dei, quod prorsus spirituale est. Sicut enim in generatione naturali virtus est gratię diuinæ, ita & in baptismate aqua quæ est materiale elementum, subdita est, & spiritus omnia operatur inuisibilis actor intus mentem purificans, & efficienter intus regenerans gratiam infundendo, quæ res est sacramenti, & causa formalis intrinseca huius sacramenti & regenerationis, & inuocatio & preces, imo dei pręsentia. Symbola enim sepulturę & resurrectionis in illa perficiuntur. Tres mersiones, triduanę sepulturæ, symbola sunt. deinde regreditur homo sicut dominus fulgidior & clarior, incorruptionis ferens indumenta, qui in aqua corruptionem submersit. Quia enim ex aqua & spiritu regeneratur inuisibiliter, in nouum hominem mutatur, & de carnali efficitur spiritualis. Roma. 6. An ignoratis fratres, quia quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus? Consepulti enim sum⁹ cum illo per baptismum in mortem, vt quomodo Christus resurrexit à morte per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Vide & admirare immensam dei benignitatem. Pater filium misit. Roma. 8. Qui etiam proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illũ. Filius animam dedit. Mat. 20. Filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, & dare animam suam redẽptionẽ pro multis. Spiritussanctus sua bonitate & liberalitate in baptismo regenerat. 2. Cor. 3. Vbi spiritus domini, ibi libertas. Distinguit autem inter generationem carnalem & spiritualem. Carnalis generatio initium omnis mali est & certaminis. Iob. 14. Homo natus de muliere, breui viuẽs tempore, repletur multis miserijs. Militia enim est vita hominis super terram, Iob. 7. Hac nascimur natura filij iræ, Ephesios 2. & mortis. Romano. 5. Per vnum hominem in hunc mundum peccatum intrauit, & per pecca-

Tres in baptismo mersiões, quid.

tum mors : & ita in omnes homines mors petransijt, in quo omnes peccauerunt. Spiritualis, ponit regeneratum in esse spirituali, vitaque gratię, & fit spiritus, hoc est, spiritualis, quum adoptionem filiorum in spiritu & gratiā & honorem susceperit 1.Corin.6. Qui adhæret deo, vnus spiritus est. Hæc ergo regeneratio facit filios dei. Gala.3. Omnes vos filij dei estis per fidem quæ est in Christo Iesu. Heredes regni. Rom.8. Quod si filij, & hæredes: hęredes quidem dei, cohæredes autem Christi. Vtinam attenderemus huius admirandę generationis diuinæ, patrē deum, & matrem nostram ecclesiam, & quo spiritu viuificemur. Quum ergo sit alia nascendi ratio, non est quod mireris homini secundum carnem nato, vt esset filius hominis, eidem secundum spiritum inuisibiliter esse renascendum, vt possit esse filius dei, qui spiritus est, & aptus regno cælorum, quod spirituale est, non carnale. Quod si animo non consequeris, sume imaginem ab his rebus, quæ cum spiritualibus nonnullam habēt congruentiam, & tamen corporeis sensibus percipiuntur. Si ventus naturali indita potestate fertur in aliquem locum incertū, multo magis spiritussanctus liberiorem habet motionē: & quo vult, & sicut vult operabitur. Sed idem in Gręco & hic in pręcedentibus positum verbum, magis cogit de spiritusancto accipi, qui non arbitrio nostro, sed sua voluntate, & spiritualium aut verborum, aut scripturarum, aut factorum suggerit intelligentiam. Habet enim in sua potestate, cuius cor gratia suæ visitationis illustret. Non enim ventus naturaliter in certum fertur locum, quum impulsio fit aeris violenta. Spiritus vero sanctus diuidit singulis dona gratiæ prout vult, 1.Corin.12. Augustinus: Nemo videt spiritum, & quomodo audiuimus vocē eius? Sonat Psalmus, propheta, sermo diuinus, vox est spiritus. Est auditus interior quo diuinus instinctus percipitur, dum sentit se homo intus tangi, doceri, accendi. Psal. 84. Audiam quid loquatur in me dominus deus meus. Ose.2. Ducam eam in solitudinem, loquar ad cor eius. Iob 9. Si venerit ad me, non videbo eum: Si abierit, non intelligam. Ecclés.9. Nescit homo vtrum amore an odio di-

gnus sit. Sic aqua & verborum forma, euidens aliquid est: sed principium effectiuum regenerationis spiritussanctus, & item finis qui est beatitudo æterna, abditum est. Nicodemus in literali sensu legis & prophetarum instructus, ad spiritualem intelligentiam assurgere non valebat: sed quia humiliter quęrebat ad veritatem cognoscendam, non ad calumniam parandam, meruit vlterius instrui à domino. Prouerb 11. Vbi est humilitas, ibi & sapientia. Psalm. 118. Intellectum dat paruulis. Iesus ergo ostendens ea quæ cęlestis sunt doctrinę, non percipi rationibus humanis, sed fide potius comprehendi, ait: Tu haberis magister in Israel, & profiteris te doctorem populi, & hęc quę possitimū oportuit scire, ignoras? Nam lege & prophetis literaliter & figuraliter designata sunt. Ge. 6. In arca Noe in qua paucæ, hoc est, octo aīę saluæ factę sūt per aquam. 1. Pet. 3. Quod & vos nunc similis formæ saluos facit baptima, non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio in deum 1. Cor. 10. Nolo vos ignorare fratres, quoniam patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes mare transierunt, & omnes in Mose baptizati sunt in nube & in mari. Ezech. 36. Effundam super vos aquā mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris. Zacha. 13. In die illa erit fons patens domui Dauid & habitantibus Hierusalem, in ablutionē peccatoris & menstruatę. Ostendit quā indubitata sit sua doctrina, & ideo recipienda: nouerat enim quę loqueretur, quum dei sit sapientia, 1. Cor. 1. & in ipso omnes thesauri sapientię & scientię sint reconditi, Colo. secundo. Sed non omnes obediunt euangelio, Roma 10. Nostrum, inquit, testimonium, quia 1. Iohan. 5. Tres sunt qui testimonium dant in cęlo: pater, verbum & spiritussanctus, & hi tres vnum sunt. Si mihi terrena quædam adhuc vobis prædicanti, ob carnalem sensum animi non creditis, quomodo credituri sitis, si prædicauero ea quæ plane cęlestia sunt, quæ tamen & ipse vidi, & certius cognoui quā que vos oculis corporeis videtis? Generatio enim quę est in baptismo, terrena dicitur, quia fit super terram, & in elemento aquę, quanuis cælestis sit secundum gratiam &

honorem. Necesse est ergo intellectum nostrum Christi autoritati subijcere,atque humiliter obedire.2. Cor.10. In captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi.Esa.7.Nisi credideritis, non intelligetis. Sed quoniam cogitare poterant,quis cælestia scire possit qui illic non fuerit,ait:Noli me suspicari propterea nõ esse illic,quia descendi:sed & hic corporaliter adsum, & illic sedeo cum patre vt deus. Quia vna hypostasis Christus ex duabus naturis constituta,ideo quę sunt hominis, dicuntur de verbo: & iterum ea quę sunt verbi,attribuuntur homini.Nemo ergo proprio iure & merito & virtute ascendit in cælum nisi Christus, quia nos merito & gratia ipsius tanquam membra.Iohan.14. Vado parare vobis locum. & si abiero, & pręparauero vobis locum, iterum veniam & accipiam vos ad meipsum, vt vbi ego sum,& vos sitis.Iohan.14.Nemo venit ad patrem nisi per me.Heb.10.Habentes itaque fratres fiduciam in introitu sanctorum in sanguine Christi,qui initiauit nobis viam nouam per velamen, hoc est,carnem suam,accedamus cũ vero corde,in plenitudine fidei,aspersi corda à conscientia mala:& abluti corpus aqua munda,teneamus spei nostrę confessionem indeclinabilem. fidelis enim est qui repromisit.

3 Et sicut Moses exaltauit serpentem in deserto,ita exaltari oportet filium hominis,vt omnis qui credit in ipso,non pereat,sed habeat vitam æternam.

Crux & mors autor nobis fit gratię quę per baptismum data est:siquidem cum baptizamur,mortem domini repræsentam⁹.Ponit ergo primo exemplum,vt cognoscat Nicodemus hanc regenerationem vim esse à passiõe Christi,quia sanantur vulnerati & læsi à tyrannide diaboli ac morsu serpentis.Num.21.Et tędere cœpit populũ itineris ac laboris,locutusque contra dominum & Mosen,ait:Cur eduxisti nos de Aegypto,vt moreremur in solitudine?Deest panis,non sunt aquæ,anima nostra nauseat super cibo isto leuissimo.Quamobrem misit domin⁹,

in populum ignitos ſerpentes,ad quorum plagas & mortes plurimorum,venerunt ad Moſen atque dixerunt: Peccauimus,quia locuti ſumus contra dominum & te. orat vt tollat à nobis ſerpentes. Orauit Moſes pro populo,& locutus eſt dominus ad eum: Fac ſerpentem æneum,& pone eum pro ſigno. qui percuſſus aſpexerit eum,viuet. fecit ergo Moſes ſerpentem æneum, & poſuit eum pro ſigno,quem cum percuſſi aſpicerent,ſanabantur. 1. Corint. 10. Neque tentemus Chriſtum ſicut quidam eorum tentauerunt, & à ſerpentibus perierunt. hæc autem omnia in figura contingebant illis. Habuit ęneus ille ſerpens ſpecimen venenatę beſtiæ,ſed adeo veneno carens, vt alios etiam veneno tactos liberaret. Roman. octauo. Deus filium ſuum mittens in ſimilitudinem carnis peccati,de peccato damnauit peccatum in carne,vt iuſtificatio legis impleretur in nobis,qui non ſecundum carnem ambulamus,ſed ſecundum ſpiritum,ſecundę Corinth. quinto. Eum qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit, vt nos efficeremur iuſtitia dei in illo. primæ Petri ſecundo. Qui peccatum non fecit,nec inuentus eſt dolus in ore ei9,qui peccata noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper lignum. vt peccatis mortui,iuſtitiæ viuamus,cuius liuore ſanati eſtis. Secundo ponit modum, quia exaltandus. Iohannis duodecimo. Ego ſi exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipſum. per fidem & dilectionem. Iohannis octauo. Cum exaltaueritis filium hominis,tunc cognoſcetis quia ego ſum. Fortiſſimum enim charitatis vinculum,paſſio redemptoris. Oſe. 11. In funiculis Adam traham eos,in vinculis charitatis. Hierem. 31. In charitate perpetua dilexi te,ideo attraxi te miſerans. Hoc collyrio oculi cordis liniti,lumine fidei illuminantur. Apoca. 3. Dicis,quia diues ſum & locupletatus, & nullius egeo: & neſcis quia tu es miſer & miſerabilis, & pauper, & cæcus, & nudus. Suadeo tibi emere à me aurum ignitum, vt locuples fias,& veſtimentis albis induaris,vt non appareat confuſio nuditatis tuæ, & collyrio inunge oculos tuos vt videas. Hinc ſecundæ Corinth. quarto. Quod ſi opertum eſt euangelium noſtrum,in his qui pereũt,oper-

Serpentis à Moſe erecti ſymbolum.

tum est,in quibus deus huius seculi excęcauit mentes infidelium, vt non fulgeat eis illuminatio euangelij gloriæ Christi.Ideo 1.Corinth.primo.Nos autem prædicamus Christum crucifixum,Iudæis quidem scandalum,gentibus autem stultitiam,ipsis autem vocatis Iudęis atque Gręcis,Christum dei virtutem atque dei sapientiam. Tertio fructum duplicem:alterum quidem quod non perit, Vt omnis,inquit Roma.10 Non est distinctio Iudæi & Gręci.nam idem dominus omnium, diues in omnes qui inuocant illum,vt qui huc per fidem sustulerint oculos, à lœtifero peccati veneno liberentur,& non pereant peccato obnoxij quod mortem adferat ęternam.1. Iohan.3. In hoc apparuit filius dei, vt dissolnat opera diaboli. Psalm.114.Eripuit animam meam de morte (culpę & gehennę)oculos meos à lachrymis,pedes meos à lapsu culpę.Serpentes, dęmonia:iacula ignita ad mortificandum, ictus & percussiones eorum, peccata: mors subsequens, mors secunda, quam supplicium comitatur ęternum. Vnde Deute.8. dicitur quod erat serpens flatu adurens. Ephe.6.In omnibus sumentes scutum fidei,in quo possitis omnia tela ignea nequissimi extinguere.Si enim Iudęi videntes ęnei serpentis imaginem,mortem effugerũt, multo magis nos ad crucifixum respicientes & credentes,mortem animæ effugiemus.Ezechie.9.Omnem super quem videritis tau, ne occidatis.Alterum,quod vitam habet,atque vitam ęternam.Rom.6.Gratia dei vita æterna.Est enim petra virga crucis percussa,vnde maxime effluunt gratiarum vndæ.1.Corint.10.Bibebant omnes de spiritali consequente eos petra.petra autem erat Christus.Iohannis septimo.Si quis sitit, veniat ad me, & bibat.Qui credit in me, sicut dicit scriptura, flumina devẽtre eius fluent aquę viuæ.Hoc autem dixit de spiritu,quẽ accepturi erant credentes in eum.Vetus lex promittebat eos qui in illa deo placebant,implendos longitudine dierum & bonis temporalibus: Esaiæ primo.Si volueritis & audieritis me,bona terræ comedetis. Euangelium vero æternam largitur vitam & indissolubilem.1. Cor.15. Euangelium in quo statis, per quod & saluamini.

Vnde crux præfigurata fuit per lignum vitæ quod erat in medio paradisi. Gene. 2. Virgam Mosi, qua eleuata, quæ seu mare rubrum diuisum est, & filij Israel sicco transierunt vestigio. Exod. 14. Sic merito passionis Christi aquæ virtutem accipiunt, vt transeuntes per eam, in terram perueniant promissionis æternam, Romano. 6. 1. Corin. 10. Item per lignum Mosi ostensum, quod eum misisset in amarissimas aquas in Marath, in dulcedinem versæ sunt, Exod. 15. Hinc Apostolus Heb 12. Deponentes omne pondus & circunstans nos peccatum, per patientiam curramus ad propositum nobis certamen, aspicientes in autorem fidei & consummatorum Iesum, qui proposito sibi gaudio, sustinuit crucem, cõfusione contempta, atque in dextera sedis dei sedet. Ideo Gala. 6. Mihi absit gloriari nisi in cruce domini nostri Iesu Christi, per quẽ mihi mũdus crucifixus est, & ego mundo. Hinc dominus Hiere. 9. Non glorietur sapiens in sapientia sua, & non glorietur fortis in fortitudine sua, & non glorietur diues in diuitijs suis: sed in hoc glorietur qui gloriatur, scire & nosse me: quia ego sum dominus, qui facio misericordiam & iudicium & iustitiam in terra. 1. Corinth. 2. Non enim iudicaui me scire aliquid inter vos, nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum.

Crux per quot præsignata.

Sic enim deus dilexit mundum, vt filiũ suum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum, nõ pereat, sed habeat vitam æternam. Non enim misit deus filium suum in mundum, vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per ipsum.

Iohann. 3. 1

Ostendit causam nostræ salutis non ex meritis, sed ex mera nobis dei bonitate obtigisse & dilectione. Quis enim crediturus erat tantam dei bonitatem erga mundum rebellem, & tot flagitijs obnoxium, vt non solum non vlcisceretur admissa scelera, sed filium etiam vnicum de cælis demitteret in terras, atque in mortem probrosissimam traderet, vt quisquis hominum in hunc crederet, nõ periret, sed per fidem euangelicam vitam con-

sequeretur æternam? Vere commendat deus charitatem suam in nobis: quoniam si, cum adhuc peccatores essem", secundum tempus Christus pro nobis mortuus est, multo igitur magis nunc iustificati in sanguine ipsius, salui erimus ab ira per ipsum, Ro.5. Vide & obstupesce diligentis eminentiam, quia deus insuperabilis potentiæ, imperscrutabilis sapientię, inæstimalis clementiæ. Psal.15. Dixi domino, deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges. Tit.3. Apparuit benignitas & humanitas saluatoris nostri dei, non ex operibus iustitię quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit. Dilecti indigentiam, quia mundum. Psalm.13. Dominus de cælo prospexit super filios hominum, vt videat si est intelligens aut requirens deum. Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum. Romano.3 Omnes enim peccauerunt, & egent gloria dei. Ideo Luc.19. Venit filius hominis quęrere & saluum facere quod perierat. Dilectionis excellentiam, quia pater omnium conditor & opifex, suum coæqualem & consustantialem ac coęternum (& hoc vnicum) misit filium. Esa.9. Filius datus est nobis. Romano. 8. Qui proprio filio suo nō pepercit, sed p nobis omnibus tradidit illum, quomodo non etiam cum illo omnia nobis donabit? Nam cum esset filius vita, & de se mori non posset, fecit eum mortalem, & (excepto peccato) nobis per omnia similem, vt eum non solum daret, sed daret ad mortem pro nobis, qui eramus digni morte: & morte quidem nunquam reparabili ad vitam, nisi hi quos gratia exceperat: at ille quantum erat ex se, solus erat vita dignus. Ecce quadruplex causa diligendi deum. Prima, quia in se naturaliter bonus, imò summum bonum. Marc.10. Nemo bonus nisi solus deus. Psal.33. Gustate & videte quoniam suauis est dominus, Psalm.144. Suauis dominus vniuersis, & miserationes eius super omnia opera eius. Memoriam abundantiæ suauitatis tuę eructabunt. Altera, quia prior nos dilexit. 1. Iohannis quarto. In hoc est charitas dei, non quasi nos dilexerimus deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos, & misit fi

Quadruplex diligendi dei causa.

lium ſuum propiciationem pro peccatis noſtris. Nos ergo diligamus deum, quoniam ipſe prior dilexit nos. Bern. Lex eſt humano, dilige me, & diligam te: lex diuina, dilige me, quoniam dilexi te. Tertia, quia multa bona coutulit. Naturæ. Gene. primo. Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, & præſit piſcibus maris & volatilibus cæli & beſtijs, vniuerſęque terræ, omnique reptili quod mouetur in terra. Item gratię. 2. Pet. 1. Per quem maxima & preciofa nobis promiſſa donauit, vt per hoc efficiamini diuinæ conſortes naturæ, fugientes eius quæ in mundo eſt, concupiſcentiæ corruptionem. Romanorum octauo. Nam quos pręſciuit & prædeſtinauit conformes fieri imaginis filij ſui, vt ſit ipſe primogenitus in multis fratribus. Hinc admonet Apoſtolus 1. Corinth. 15. Igitur ſicut portauimus imaginem terreni, portemus & imaginem cæleſtis. Quarta, quia maiora promiſit. 1. Corinthio. ſecundo. Oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit quæ pręparauit deus ijs qui diligunt illum: nobis autem reuelauit per ſpiritum ſuum. Chryſoſtomus: Multam indicat amoris intentionem, quia multum medium & infinitum erat inter deum & mundum: qui immortalis, qui ſine principio, qui magnitudine infinita, eos qui de terra, qui de cinere, eos qui pleni erant peccatis, eos qui indeuoti erant, dilexit, & ita, vt filium ſuum daret, non ſeruum, non angelum, ſed vnicum. Quis vnquam circa filium tantum ſtudium demouſtrauit, quantum deus erga ſeruos? Nam nec vnigenito pepercit propter nos, nos autem pecunijs parcimus aduerſum nos. Ipſe filium dedit pro nobis, nos neque argentum pro nobis, neque pro eo. Veſtes in arca deponimus: & qui hæc & alia dedit, circumquaque nudus vadit, & propter nos hæc ſuſtinet. Iacobi quinto. Agite nunc diuites, plorate vlulantes in miſerijs veſtris quę aduenient vobis. Diuitiæ veſtræ putrefactæ ſunt, & veſtimenta veſtra â tineis comeſta ſunt: aurum & argentum veſtrum æruginauit, & ærugo eorum in teſtimonium vobis erit, & manducabit carnes veſtras ſicut ignis. Bernardus: O duri & indu-

rati filij Adam, quos non emollit tanta benignitas, tanta flamma, tam ingens ardor amoris, tamque vehemens amator, qui pro vilibus ſarcinulis tam precioſas merces dedit. 1. Pet. 1. Non enim corruptibilibus auro vel argento redempti eſtis de vana veſtra conuerſatione paternæ traditionis, ſe precioſo ſanguine quaſi agni immaculati & incontaminati CHRISTI, 1. Corinth. ſexto Empti eſtis precio magno. glorificate & portate deum in corpore veſtro. Vnde Pſalm. 102. Benedic anima mea domino, & noli obliuiſci omnes retributiones eius. Qui propiciatur omnibus iniquitatibus tuis, qui ſanat omnes infirmitates tuas, qui redimit de interitu vitam tuam, qui coronat te in miſericordia & miſerationibus, qui replet in bonis deſideriū tuum renouabitur in aquilæ iuuentus tua. Ecce quā lucide totius incarnationis beneficiū & fructū deſcribit. Nā beneficia quibus indignos nos reddim⁹, retribuit peccata relaxauit, animæ vires per gratiam reſtituit, à morte liberauit, gloriam animæ contulit, & omnia vota per corporis immortalem ſtolam complebit. Vere dicere poſſumus illud Pſalm. 115. Quid retribuam domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Vt ergo facilior, eſſet ſalus mundi promptiorque, fide filij ſui voluit vniuerſum mundum ſaluatum iri. Galat. quinto. In Chriſto Ieſu neque circunciſio aliquid valet, neque præputium, ſed fides quæ per dilectionem operatur. Alioqui Iacob. ſecundo. Fides ſine operibus mortua eſt in ſemetipſa. Iohannis decimo. Ego veni vt vitam habeant, & abundantius habeant. Non enim venit vt iudicet mundum pro ſuis ſceleribus, ſed vt ſua morte mundo per fidem conferat ſalutem gratuitam: & ne quis ſponte periens, haberet quod prętexat ſuæ malitię, facilis aditus eſt omnibus ad ſalutem. Accipitur mundus nonnūquam pro peccatis & eis adhærentibus. 1. Iohannis ſecundo. Omne quod eſt in mundo, concupiſcentia carnis eſt, & cōcupiſcentia oculorum, & ſuperbia vitæ, quæ non ex patre, ſed ex mundo eſt. 1. Iohan. 5 Et totus mundus in maligno poſitus eſt. Hic deum non cognouit, Iohan. 1. Nec poteſt ſpiritumſanctum recipere, Iohan. decimoquarto. Ali

Mundus q[uid] ſeu quę ſignet.

quando,pro prædeſtinatis.2.Corinth.5.Quoniam deus erat in Chriſto,mundum reconcilians ſibi, non reputās illi delicta ipſorum.Hinc Abraam hæres mundi dicitur, Romano.quarto.Aliquoties indifferenter pro bonis & malis,ſicut & in ecclesia piſces boni & mali ſunt in finem vſque,Matth.13.Sic capitur hic.Primus ergo aduentus,manſuetus & lenis,non propter iudicium factus eſt, niſi per accidens,iudicans eos qui non credunt, qui iam iudicati ſunt.Nam vult omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis vunire,1. Timot.2.Pro omnibus enim paſſus eſt,quantum ad ſufficientiam.1.Ioh.2.Ipſe eſt propiciatio præ peccatis noſtris: & non pro noſtris tantum,ſed etiam pro totius mundi.ſed pro ſolis electis,quantū ad efficaciam.Ioh 17.Non pro mūdo rogo, ſed pro his quos dediſti mihi.Secūdus vero aduētus erit, vt omnes iudicet in iuſtitia & veritate, reddens vnicuique ſecundum opera ſua,Matth.16.De primo hic aduentu agit.Iohan.12.Non veni vt iudicem mundū,ſed vt ſaluificem mundum.1.Timot.1.Fidelis ſermo & omni acceptione dignus,quia Chriſtus Ieſus venit in hunc mundū peccatores ſaluos facere.Mat.9.Non eſt valentibus opus medico,ſed male habentibus.Aug.Quantum in medico eſt,ſanare venit ęgrotum:ipſe ſe interimit, qui præcepta medici obſeruare non vult.Quare enim dictus eſt ſaluator mundi,niſi vt ſaluet mundum,nō vt iudicet mūdum?Saluari non vis ab ipſo?ex teipſo iudicaberis.

Pro omnibus quō & q̄ diuerſe Chriſtus paſſus.

Qui credit in eum,non iudicatur: qui autem 2 non credit,iam iudicatus eſt,quia non credit in nomine vnigeniti filij dei.Hoc eſt autem iudiciū, quia lux venit in mundum,& dilexerunt homines magis tenebras quàm lucem.

Qui fide per charitatem operante adhęſerit, non iudicatur condemnationis iudicio,quia fides cauſam iudicij remouet peccatum.Act.decimoquinto.Fide purificās corda eorum.Iohan. quinto. Amen amen dico vobis. quia qui verbum meum audit,& credit ei qui miſit me,

habet vitam æternam: & in iudicium non venit, sed trã siet à morte in vitam. Sed nunquid si immundam egerit vitam non iudicatur? Maxime quidem: non enim vere fideles sunt eiusmodi, vt Paulus dicit Tit. 1. Confitentur se nosse deum, factis autem negant. Porro quisquis non credit, nihil opus habet vt à quoquam iudicetur, quum ipse palam condemnet seipsum, & æternæ pœnę reddat obnoxium, hoc à se repellens, per quod licebat asſequi vitam æternam. Ipsa enim incredulitas, condemnatio est. nam esse extra lucem, per se maximum supplicium est. Tob. quinto. Quale gaudium mihi erit qui in tenebris sedeo, & lumen cęli non video? Deinde quanuis gehennę necdum sit traditus, congregauit tamen futuri supplicij occasiones. Sicut homicida tametsi sententia iudicis non condemnetur, natura tamen rei condemnatus est: & Adam die qua comedit de ligno, mortuus est: quanuis viueret, sententia tamen & natura rei mortuus fuit. Genes. secundo. De ligno scientię boni & mali ne comedas. in quacunque enim die comederis ex eo, morte morieris. Augustinus: Nondum venit iudicium, & iam factum est iudicium. Nouit dominus qui sunt eius, 2. Timot. 2. Nouit qui permaneant ad coronam. 2. Tim. secundo. Nam & qui certant in agone, non coronabitur nisi legitime certauerit. Matth. 24. Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Nouit qui remaneant ad flammam, nouit in area sua triticum, nouit & paleam, Matth. tertio. Triticum congregabit in horreum suum, paleas vero comburet igni inextinguibili. Nouit segetem, nouit zizania. Matth. 13. In tempore messis dicam messoribus: colligite primum zizania & alligate ea in fasciculos ad comburendum, triticum autem congregate in horreum meum. Quis enim non intelligit, merito illum & suapte culpa perire, qui nolens ac sciens amplectitur id per quod perit, & auersatur id per quod salus poterat restitui? Act. quarto. Nõ est in alio aliquo salus, nec enim aliud nomen est sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. Matth. 1. Vocabis nomen eius IESVM, ipse enim saluum faciet populum à pec-

catis eorum. Actu.10. Huic omnes prophetæ testimoniũ perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius, omnes qui credunt in illum. Abac.2. Ecce qui incredulus est, non erit recta anima eius in semetipso. iustus autem in fide sua viuet. Si perit ægrotus, qui medicum celat morbum ne sanetur, nonne ipse de se pronunciat quod suo vitio perit? Filius enim dei, lux est mundi. Iohan. octauo. Ego sum lux mundi. qui venit in mundum per incarnationis mysterium. Iohan.16. Exiui à patre, & veni in mundum. Nam secundum diuinitatem in mũdo erat, & mundus per ipsum factus est, & mundus eum non cognouit. Iohannis primo. Quemadmodum enim lux corporalis se habet ad oculum corporalem, sic CHRISTVS ad animam. Fugat tenebras culpæ, error enim & peccata tenebræ sunt animorum. Esa.49. Dedi te in lucem gentium, vt aperires oculos cęcorum. Matt. quarto. Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam: sedentibus in regione vmbræ mortis, lux orta est eis. 1. Iohan. 2. Tenebrę transierunt, & verum lumen iam lucet. Illuminat lumine gratiæ. Iohannis primo. Erat lux vera quę illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Psalm. 4. Signatum est super nos lumen vultus tui domine, dedisti lætitiam in corde meo. Lætificat affectum animę. Eccẽs vndecimo. Dulce lumen, & delectabile est videre solem. Demonstrat viam vitæ. Psal. octuagesimooctauo. Domine, in lumine vultus tui ambulabunt, & in nomine tuo exultabunt tota die, & in iustitia tua exultabuntur. Esa. 60. Ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges in splendore ortus tui. Iohannis octauo. Qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ. Non autem solum in hoc peccauerunt, ꝙ non quęsierunt lucem: sed hoc pessimum est, ꝙ lux ad illos venit, & illam nõ susceperunt, sed magis tenebras, hoc est, peccata dilexerunt. Peccata tenebrę dicũtur, quia rationẽ obnubilãt. Iob. 38. Auferetur ab impijs lux sua. Ad tenebras perducũt. 1. Iohan. 2. Qui odit fratrẽ suũ, in tenebris est, & in tenebris ambulat, & nescit quo vadat, quia tenebræ obcæcauerunt oculos eius. Mat. 25. Seruum

inutilem proijcite in tenebras exteriores. Hinc admonet Apostolus Rom. 13. Abijciamus opera tenebrarum, & induamur arma lucis: sic vt in die honeste ambulemus.

Erant enim mala eorum opera. Omnis enim qui male agit, odit lucem: & non venit ad lucem, vt non arguantur opera eius. Qui autem facit veritatem, venit ad lucem, vt manifestentur opera eius, quia in deo sunt facta.

Quia euangelium non solum recta dogmata, sed & honestam vitam exigit, ipsi autem volunt luto peccati inuolui, ideo nolunt impij ad lucem euangelicam venire, & se ipsi per fidem subdere. Prouer. 12. Via stulti recta in oculis eius: qui autem sapiens est, audit consilia. Diony. Nemo respiciens ad malum, operatur illud. non enim inquantum malum est, appetit illud, sed sub ratiõe alicuius boni apparentis, vtpote delectabilis vel vtilis. Chrysostomus: Propterea torquebuntur, quoniam tenebras dimittere & luci occurrere noluerunt. Nam si venisset iudicãs, & noxas expetens factorum, dicere possent ob hoc se resiliuisse: nunc autem venit à tenebris eripere, quis ergo miserebitur eius qui non vult ad lucem accedere? Qui sibi mali conscij sunt, oderunt lucem euangelicæ veritatis, per quam produntur ea quæ turpia sunt vt emundentur. Neque enim sanari potest qui morbum amat suum. sibi oportet displiceat peccator, vt deo placeat. 2. Timot. tertio. Omnis scriptura diuinitus inspirata, vtilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia, vt perfectus sit homo dei, ad omne opus bonũ instructus. Naturaliter autem est peccatum erubescibile, quia ex peccato orta erubescentia. Genes. 2. Erat vterque nudus, Adam scilicet & vxor eius, & non erubescebant, (ante peccatum, sed post) Vnde Gene. 3. Vocem tuam domine (ait Adam) audiui, & timui. & abscondi me eo quod nudus essem. Sed sunt quibus frons meretricis facta est, nolunt erubescere, Hiere. 3. Qui peccatum suum vt Sodoma prædicant, Esa. 3. Qui lętantur cum malefecerint, & exultant in rebus pessimis, Prou. 2. Nam talem in peccatis

habent complacentiam & delectationem, quod nolunt de ipsis argui, neo arguenti acquiescere. Amos quinto. Odio habuerunt arguentem in porta, & loquentem perfecte abominati sunt. Eccls. 8. Etenim quia non profertur cito contra malos sententia, filij hominum absque vllo timore perpetrant mala. Alij sunt hypocritæ, humana vitantes vituperia, non diuina formidantes iudicia. Iob 36. Simulatores & callidi prouocant iram dei. Ephesios 5. Quæ in occulto fiunt ab ipsis, turpe est & dicere. Valde ergo periculosum est non venire ad lucem. Iohan. 12. Qui ambulat in tenebris, nescit quo vadat: Nam vadit nesciens in profundum inferni quasi lapis, Prouerb. 14. Est via quæ videtur homini recta, & nouissima eius ducunt ad mortem, Prouer. 4. Via impiorum tenebrosa. nesciũt vbi corruunt. Sed odire lucem, periculosissimum: quia nõ venire, est se non præparare gratiæ: sed odire, est gratiæ reniti & contradicere. Iob. 24. Ipsi fuerunt rebelles lumini, nescierunt vias eius, neo reuersi sunt per semitas eius. Chrysostomus: Qui malorum sibi conscius est, iudicem surgere solet: ignoscenti vero, qui deliquerũt, occurrere solent. Huic ergo occurrere decens erat, qui peccata venit dimittere: quare nõ dixit, qui male egit, sed qui agit, qui semper vult voluptari in malo. Porro qui facit veritatẽ, & aspirat & contendit ad vitam quę deo placeat, is ad euangelicam venit lucem, quo magis in bono proficiat, & appareant eius opera secundum deum facta. Qui talis est, is cum fide recta & vitam quoque honestam instituit, lucetque omnibus hominibus, & in illo glorificatur de⁹. Matthæi quinto. Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cælis est. Dicuntur facere veritatem, vitæ, doctrinæ, & iustitię, quia à deo qui est veritas. Iohannis decimoquarto. Ego sum via, veritas & vita. Iohan. 15. Sine me nihil potestis facere. Ephe. 4. Veritatem autem facientes, in charitate crescamus in illo per omnia qui est caput Christus. Iohan. 17. Sermo tuus veritas est. Ducunt ad veritatem. Psal. 42. Emitte lucem tuã & veritatem tuã, ipsa me deduxerunt & adduxerunt in montem sanctum

tuum, & in tabernacula tua. 1. Iohan. 2. Qui diligit fratrē suum, in lumine manet. Augustinus: Fratres, quorum inuenit dominus bona opera? Nullorum. Quomodo ergo qui dam fecerunt veritatem, & venerunt ad lucem, id est Christum? Sed dilexerunt, inquit, magis tenebras quam lucem. ibi posuit vim. Multi dilexerunt peccata sua, multi sua sunt confessi. Initium autem bonorum operum, confessio est malorum. Quid ergo est facere veritatem? non te palpes, non tibi blandiaris, non dicas iustus sum, cum sis iniquus, & incipis facere veritatem. Venis ad lucem, vt manifestentur opera tua quia in deo sunt facta: quia & hoc ipsum quod tibi displicet peccatum tuum, deus fecit. Non tibi displiceret nisi deus tibi luceret, & veritas eius tibi ostenderet. Sed qui admonitus diligit peccata sua, odit admonentem lucem & fugit eam, vt non arguantur opera eius mala quę diligit. Venient finaliter ad lucem, velint nolint, quando dominus illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium, & tunc laus erit vnicuique à deo, primę Corinthio. quarto. Elucescit ex his, quam iustitia rex sit audax, secura, iucunda, victoriosa. Romano. decimotertio. Vis non timere potestatem? bonum fac, & habebis laudem ex ea. Esaiæ quinquagesimo. Iuxta est qui iustificat me, quis contradicet mihi? Roma. octauo. Si deus pro nobis, quis contra nos? Contra, iniustitia pusillanimis. Sapientię decimoseptimo. Cum enim sit timida nequitia, data est in omnium condemnationem. semper enim pręsumit sæua perturbata conscientia. Iob decimoquinto. Sonitus terroris semper in auribus illius: & cum pax sit, ille semper insidias suspicatur. Prouerbio. vigesimooctauo. Fugit impius nemine persequente. iustus autem quasi leo confidens, absque terrore erit.

De querela baptismi Christi, Iohannis tertio.

ARTICVLVS VI.

Post hæc venit Iesus & discipuli eius in terram Iudæam, & illic morabatur cum eis, & baptizabat. Erat autem & Iohannes baptizans in Ennon iuxta Salim, quia aquæ multæ erant illic, Et veniebant multi & baptizabantur: nondum enim missus fuerat Iohannes in carcerem. Facta est autem quæstio ex discipulis Iohannis cum Iudæis de purificatione. & venerunt ad Iohannem, & dixerunt ei: Rabbi, qui erat tecum trans Iordanem, cui tu testimonium perhibuisti, ecce hic baptizat, & omnes veniunt ad eum. — Iohan. 3. 12

Ostendit quàm gloriose Iohannes de Christo absente testatus sit, filium dei è cælo missum in salutem credentium pronunciando. Iactis enim euangelicæ gloriæ fundamentis in Galilæa & Hierosolymis, Iesus quo magis ac magis propagaretur euangelium, profectus est in terram Iudæam: atque illic aliquandiu commoratus cum discipulis suis, iisdem initijs exordiens prædicationem euangelicã, vnde cœperat Iohannes. Prouocabat enim ad pœnitentiam, & baptizabat. Sicut dicit Augustinus: Christus primo per seipsum baptizauit, præsertim apostolos, nec dubium quin proprio baptismate gratiam conferente, postmodum apostolis commisit, & ipse prædicationi intendebat, vnde infra quarto dicitur: Quanquam Iesus non baptizaret, sed discipulis eius. Sic & Paulus 1. Corin. primo. Non enim misit me Christus baptizare, sed euangelizare. Ennon non procul à Salim, quod Syris sonat scatebras, vnde illic baptizandis suppetebat aquæ copia. Non nulli se conferebant ad Iesum, & à discipulis illius baptizabantur. atque hinc inuidia orta quibusdam discipulis Iohannis aduersus IESVM, quod quum ipse nuper baptizatus à Iohanne, seque veluti pro discipulo illius gessisset, ac illius testimonio fuisset populo commẽdatus, nunc repente sese æquaret illi, imo se illi — Salim quid sonet.

anteponeret, cuius discipuli præsumerent, quod hacten• solus Iohannes fecisset. Atque hic humanus discipulorum affectus Iohannis, profecit ad gloriam Christi, & euiden tius etiam testimonium Iohannis de Christo elicuit. Iudæus quidam præferebat baptisma discipulorum Christi, baptismo Iohannis: discipuli vero Iohannis, sui magistri: quare Iohannem adierunt, vt sui baptismi honorem defenderet. Quem tu clarum fecisti, inquiunt, eadem audet quæ tu: & omnes ad illum currunt, te contempto: & ita futurum est, vt per illum tua autoritas minuatur & obscuretur: ac tu ipse in causa es, quum illum sic magnificaris. Iob. 5. Paruulum occidit inuidia. Phili. 2. Nihil per contentionem, neque per inanem gloriam. Cyrillus. Hic stul tus discipulorum zelus à Iohanne damnatur, qui sic discipulorum suorum prauo affectui mederi studuit, vt osten deret sese non solum non ægré ferre quod Iesu gloria in dies crescens suam obscuraret, verum etiam vehementer gaudere se munus delegatum explesse, nunc adesse Christi tempus qui longe sublimiora præstaturus esset. Sic Moses, Iosue dicenti Num. 11. de prophetantibus, Domine prohibe eos, respondit: Quid æmularis pro me? Quis tribuat vt prophetet omnis populus, & det eis dominus spiritum suum?

Respondit Iohannes & dixit: Non potest homo accipere quicquam, nisi fuerit ei datum de cælo. Ipsi vos mihi testimonium perhibetis quod dixerim, non sum ego Christus, sed missus sum ante illum. Qui habet sponsam, sponsus est. amicus autem sponsi qui stat & audit eum, gaudio gaudet propter vocem sponsi. Hoc ergo gaudium meum impletum est. Illum oportet crescere, me autẽ minui. Qui de sursum venit, super omnes est.

Nisi superne datum esset, neutiquam creuisset cui inuidentis: & ita in duobus peccatis. nam & contrarij estis

diuiso consilio, & attentatis impossibile. Augustinus: Christus dat, homo accipit. ex se nihil habet nisi quod imbecille, quod imperfectum, imo perditionem ex se inuenit, ex deo autem fortitudinem & salutem. Ose. tertio. Perditio, tua Israel. tantummodo in me auxilium tuum. 2. Corin. 3. Non quod sufficientes simus cogitare aliquid à nobis tanquam ex nobis, sed sufficientia nostra ex deo est. 1. Corinth. 4. Quid enim habes quod non accepisti? Quod muneris mihi delegatum est iuxta modum meum, id bona fide peregi. Ipsi testes estis, quod non semel publice professus sim me non esse Christum, quem multi putabant esse, nec in aliud esse missum, quàm vt præcurrens, illi venienti viam prçparem. famulus illius sum, ille dominus sit Lucç tertio. Existimante autem populo & cogitantibus omnibus in cordibus suis de Iohanne, ne forte ipse esset Christus, respondit Iohannes, dicens omnibus: Ego quidem aqua baptizo vos. veniet autem fortior me post me, cuius non sum dignus soluere corrigiam calceamentorum eius. ipse vos baptizabit in spiritussancto & igni. Actuum. 13. Huius (Dauid) ex semine deus secundum promissionem eduxit Israel saluatorem Iesum, prædicante Iohanne ante faciem aduentus eius, baptismum pœnitentiæ omni populo. Cum impleret autem cursum suum, dicebat: Quem me arbitramini esse, non sum ego. sed ecce venit post me, cuius non sum dignus calceamenta pedũ soluere. Quia enim discipuli Iohannis minus digne senserunt de Iesu, ideo Iohannes magnificentiam ipsius fidelissime & clarissime pandit. Quod si ille, inquit, innotescit mundo, suáque gloria meam obscurat, gaudeo meum testimonium verum esse: video enim sponsum Christum loquentem sponsæ, populo scilicet, & ipsum docentem. Amicus sponsi non inuidet sponso suam felicitatem, neque præripit illi sponsam suam, sed gratulatur ei, cui fauet ex animo, & astat illi tacitus, magnóque animi gaudio audit vocem sponsi, colloquẽtis cum sponsa. ita ego, cui nihil erat optatius, gaudio perfundor, intelligens rẽ bene succedere. Sponsus ergo Christus, ecclesia sponsa, cuius ius in humanitate sibi naturã copulauit peccato secluso. Sponsus.

Roma. octauo: Deus filium suum mittens in similitudinē carnis peccati, de peccato damnauit peccatum in carne, vt iustificatio legis impleretur in nobis. Hinc omnes animę
Sponsæ. Christianæ, sponsę censentur nomine. 2. Corin. 11. Aemulor vos dei æmulatione. despondi enim vos vni viro vir
Thalamus ginem castam exhibere Christo. Thalamus vbi copula fit, locus baptismatis, hoc est, ecclesia. Dat arrabonem sponsæ, peccatorum remissionem spiritus sancti communione. Ephe. primo. In quo credentes signati estis spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis nostrę, in redemptionem acquisitionis, in laudem glorię ipsius. Perfectiora vero in futuro præstabit, quando dignos in meliora & perfectiora introducet. Matthæi vigesimoquinto. Et quæ paratę erant, intrauerunt cum eo ad nuptias. Apoca. 19. Gaudeamus & exultemus, & demus gloriam deo, quia venerunt nuptię agni, & vxor eius præparauit se. Et datum est illi, vt cooperiat se byssino splendenti & candido. bys
Spōsi pro- sinum enim iustificationes sunt sanctorum. Est hic spon-
prietates. sus nobilissimus, quia rex regum & dominus dominantium, Apoca. 19. Psalm. 18. Ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo, exultauit vt gigas ad currendam viam suam. A summo cælo egressio eius, & occursus eius vsque ad summum eius. Iohannis tertio. Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cęlo, filius hominis qui est in cælo. Liberalissimus, quia seipsum impendit pro sponsa. Ephe. quinto. Viri, diligite vxores vestras, sicut & Christus dilixit ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, vt illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitę, vt exhiberet ipse sibi gloriosam ecclesiam, non habētem maculam aut rugam, aut aliquid huiusmodi, sed vt sit sancta & immaculata. Fidelissimus, nunquam deserens, & desertos reuocans. Ephesi. quinto. Neque vnquam carnem suam odio habuit, sed nutrit & fouet eam, sicut & Christus ecclesiam, quia membra sumus corporis eius, de carne eius, & de ossibus eius. Propter hoc relinquet homo patrē & matrem, & adhærebit vxori suę, & erunt duo in carne vna. Sacramentum hoc, magnum est. ego autem dico in Christo & in ecclesia. 1. Corinth. 6. Qui adhęret deo, vnus

ſpiritus eſt. Sed 2. Corinth. vndecimo. Timeo autem (ait Apoſtolus) ne ſicut ſerpens ſeduxit Euam aſtutia ſua, ita corrumpantur ſenſus veſtri, & excidant à ſimplicitate quę eſt in Chriſto Ieſu. Hinc amatores mundi, Iaco. quarto. adulteri appellantur. Adulteri, inquit, neſcitis quia amicitia huius mundi inimica eſt dei? Quicunque enim voluerit amicus eſſe ſeculi huius, inimicus dei conſtituitur. Oſe. 9. Noli lætari Iſrael, noli exultare ſicut populi, quia fornicatus es à deo tuo. Pſalm. 72. Quia ecce qui elõgant ſe à te, peribunt: perdidiſti omnes qui fornicantur abs te. Eſt vltimo piiſſimus. Hier. 3. Vulgo dicitur: ſi dimiſerit vir vxorem ſuam, & recedens ab eo duxerit virum alterum, nunquid reuertetur ad eam vltra? Nunquid non polluta erit & contaminata mulier illa? Tu autem fornicata es cum amatoribus multis: tamen reuertere ad me, dicit dominus, & ego ſuſcipiam te. Oſe. ſecundo. Ecce ego ſepiam viam tuam ſpinis, & ſepiam eam maceria, & ſemitas ſuas non inueniet, & ſequetur amatores ſuos, & non apprehendet eos: & quæret eos, & non inueniet, & dicet: Vadam ad virum meum priorem, quia bene mihi erat tunc magis quam nunc. Eſa. 62. Gaudebit ſponſus ſuper ſponſam, & gaudebit ſuper te dominus deus tuus. Superius turbę loquens Iohannes, quæ Chriſti maieſtatem non nouit, indignum ſe dixit ſoluere corrigiam calceamentorum, Luc. tertio. nunc autem diſcipulis inuidia tactis, & Iohannem à Chriſto auertere conantibus, ſe dicit amicum, quo & ipſos ad Chriſti amicitiam prouocaret. Oportet igitur illum qui hactenus longe minor habitus eſt quam eſt, creſcere, & fama & gloria augeri: me autem qui maior habitus ſum quam eram, decet minui, quemadmodum lucifer ſuperueniente ſole non extinguitur, ſed occultatur. Paulatim declarauit ſe deum eſſe, & non repente: Iohannes vero pręcurſor cognitus eſt & propheta. Matthęi vigeſimoprimo. Omnes enim habebant Iohãnem ſicut prophetam. Auguſtinus: Venit ille vt minueretur hominis gloria, & augetur gloria dei, & ita oportet illum dare, me autem accipere: illum glorificari, me confiteri. Minuamur hic per humilitatem, & deus ex-

altabit illic per gloriam. Eccl. 3. Quanto magnus es, humi lia te in omnibus, & coram deo inuenies gratiam: quoniam magna potentia dei solius, & ab humilibus honoratu. Qui de cęlo venit, humanam assumens naturam, Iohan. 16. Exiui à patre, & veni in mundum. Baruc. tertio. Post hęc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est, perfectione naturę quo ad diuinitatem, & excellentia gratię quò ad assumptam humanitatem, omnem excellit creaturam.

3 Qui de terra est, de terra est, & de terra loquitur: qui de cęlo venit, super omnes est: & quod vidit & audiuit, hoc testatur, & testimonium eius nemo accipit. Qui autem acceperit eius testimonium, signauit quia deus verax est. Quem enim misit deus, verba dei loquitur. Non enim ad mensuram dat deus spiritum. Pater diligit filium, & omnia dedit in manu eius. Qui credit in filium, habet vitam æternam: qui autem incredulus est filio, non videbit vitam, sed ira dei manet super eum.

Quid enim aliud potest homo, quam humana loqui? ipse vero ait Iohan. 3. Quod scimus loquimur, & quod vidimus testamur, & testimonium nostrum non accipitis. Qui enim veritatem non attendunt, ipsius testimonium non recipiunt. Lucę septimo. Pharisæi autem legisperiti consilium dei spreuerunt in semetipsis. Iohannis primo. Sui eum non receperunt. Vere. Omnes quę sua sunt quęrunt, non quæ Iesu Christi. Qui autem Christo credit, ostendit quod deus verax est, ex eo quod credidit ei à quo missus est. Verba enim dei locutus est. Iohannis septimo. Mea doctrina non est mea, sed eius qui misit me. Qui ergo homini diffidit, parum est: sed qui non credit illi qui filius est vnicus, facit deũ mendacem. Iohan. 12. Qui spernit me, & non accipit verba mea, habet qui iudicet eum. Sermo quem locutus sum, ille iudicabit eũ in nouissimo

die,quia ego ex meipso nō sum locutus,sed qui misit me pater,ipse mihi mandatū dedit quid dicam, & quid loquar. Quisquis igitur accipit testimonium filij, is credens filio,certo confirmat deum esse veracem qui loquitur in filio. Eo nos docemur, non nostra sponte, neque proprio motu debere fungi euangelico munere ,sed aut vocatione à deo,sicut Iohannes Luc. 3. aut ordinatione cœtus ecclesiastici,quod Matthiæ electio,Act. 1. Pauli segregatio planissime edocent. Actu. 13. Ministrantibus illis & ieiunantibus,dixit illis spiritussanctus: Segregate mihi Saulum & Barnabā in opus ad quod assumpsi eos. Romanorum decimo. Quomodo prædicabunt nisi mittantur? Hinc dominus conqueritur Hier. 23. Non mittebam prophetas. & ipsi currebant: non loquebar ad eos, & ipsi prophetabant. Si stetissent in consilio meo, & notafecissem verba mea populo meo, auertissem vtique eos à via sua mala , & cogitationibus suis pessimis . Locutus est deus per prophetas , & vnicuique pro modulo suo spiritum suum impartijt : sed huic vnico filio suo non dedit spiritum ad mensuram, id est , vnam atque alteram virtutem , sed ipsum integrum substantialiter vt consubstantialem , non à quo operationem recipiat vt prophetæ. Col. 2. Quia in ipso inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Vnde Iohan . 1 . De plenitudine eius omnes nos accipimus. Ephes. 4. Vnicuique autem nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi. Legimus sanctos orando spiritum sanctum dedisse, Act. 8. sed Christus omnibus ex sua amplitudine elargitur, soli enim diuinæ id seruatum est potestati. 1. Corinth. 12. Diuisiones gratiarum sunt , idem autē spiritus, diuidens singulis prout vult. Diligit enim pater filium, non simpliciter vt omnia . Sap. vndecimo. Diligis enim omnia quę sunt, & nihil odisti eorum quę fecisti. sed incomprehensibili affectu. Mar. 1. Tu es filius meus dilectus, ait pater ē cælis. Omnia tradidit ei in manus, non se spolians sua potentia, sed huic eandem quàm habet virtutem communicans. Matth. vndecimo . Omnia mihi tradita sunt à patre meo. Quia enim omnes de

clinauerunt, & omnia per verbum restaurata sunt, dignum est vt agnoscant ipsum verbum. Coloss. 1. Quia in ipso complacuit omnem plenitudinem inhabitare, & per eum reconciliari omnia in ipsum, pacificans per sanguinem crucis eius, siue quæ in terris, siue quę in cælis sunt. 1. Corint. decimoquinto. Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur. Matth. 28. Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra. Dominator enim omnibus, etiam siquidam nolint, postea enim in secundo aduentu quando omne genu flectetur ei, Philip. secundo. perfectum accipiet dominum, quando malitia non vltra habebit virtutem, sed inefficax manens, ostendet naturam boni à principio omnibus inditam & omnia continentem. Qui credit fide per charitatem operante, Galat. quinto. vitam habet nunc in spe. Romanorum octauo. Spe salui facti sumus. Romano. 5. Spes autem non confundit. Recusat autem, qui non credit filium posse largiri quę pollicetur, simulque patrem mendacij insimulat, qui per filiũ vana polliceatur. Qui autem diffudit filio, quoniam ipse sibi velut oculos occludit ne lucem aspiciat, non videbit vitam, quoniã hæc lux est vita hominum, Iohannis primo. sed ipse in peccatis permanens, manet obnoxius vltioni diuinę, hoc est, morti æternæ. Nam qui spõte recessit à vita, quo pacto habebit eam? Coloss. tertio. Cum Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria. Nam per fidem habitat in cordibus nostris. Ephe. 3. Nec solum vita priuatur, sed & ira dei manet super eum, ne mortem credas temporalem, quia perpetuum erit suppliciũ. Heb. decimo. Horrendum est incidere in manus dei viuentis. Eccl. quinto. Misericordia & ira cito ab illo proximant, & in peccatores respicit ira illius. Psalm. 88. Exardescet sicut ignis ira tua, Vnde Psalm. 6. Domine, ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me. Romano. 1. Reuelatur enim ira dei de cælo super omnem impietatem & iniustitiam hominum eorum, qui veritatem dei in iniustitia detinent.

De muliere Samaritana, Iohan. quarto.

ARTICVSVS VII.

V T ergo cognouit Iesus, quia audierunt pharisæi quòd Iesus plures discipulos facit quàm Iohannes, & baptizat, quanq̃ Iesus non baptizaret, sed discipuli eius, reliquit Iudæam, & abijt iterum in Galilęam. Oportet autem eum transire per mediam Samariam. Iohan. 4. L

Cognouit reuelatione aliorum, male ob id audire nomen suum, quia gloriam Iohannis, quem ipsi pharisæi suspicabant, sua prædicatione & baptizatione obfuscaret, qui secundum quod deus omnia nouit. Heb quarto. Omnia nuda & aperta sunt oculis eius. Tametsi Iesus nõ baptizaret, iam tum ostendens præclarius esse munus euangelizandi, quàm baptizandi. Qnanuis autem potens esset cohibere inuidentes sibi, etiam si impetu quodam nunc vrgerent, secessit tamen, ne videretur phantasticũ habere corpus, siquidem sæpe per medium illorũ exisset. Volebat omnem occasionem calũniandi Iudęis excidere, ne dicere possent quod relictis illis concesserit ad gentes quas abominabãtur. Quãdo autẽ abegerũt eũ, tunc ac cessit ad gẽtes: neque tũc ex proposito, sed obiter, docens nos vt parcamus inimicis, & omnimodo tentemus nõ eis dare occasionem scandali & inuidiæ. Secundo, ne inijciamus nos temere & inutiliter in tentationem, sed secedamus ad tempus donec insania resideat. Tertio, vt insinuaret quod ingratis quãdoque verbũ dei subtrahendũ sit, ne deteriores reddãtur. Mat. 7. Nolite sanctũ dare canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos, ne forte cõculcent eas pedibus suis, & canes cõuersi dirũpãt vos. Pro. 9 Qui erudit derisorẽ, ipse iniuriã sibi facit: & q arguit ĩpiũ, sibi maculã generat. Noli arguere derisorẽ,

Iesu ab inimicis transitus, quid nobis insinuet.

ne oderit: argue sapientem, & diliget te. Quarto, secundum Cyrillum, ac in alienigenas transitione minari pellentibus videtur, in alios se ab eis, nisi resipiscāt, gratiam translaturum. Sic Act. decimotertio. Vobis oportebat primum loqui verbum dei: sed quoniam repellitis illud, & indignos vos iudicatis æternæ vitę, ecce conuertimur ad gentes. sic enim nobis præcepit deus. (ait Paulus Iudæis) Ideo Apoca. 3. Tene quod habes, vt nemo accipiat coronam tuam. Erat autem illi iter per mediam terram Samaritanorum.

Venit ergo in ciuitatem Samariæ quæ dicitur Sichar, iuxta prædium quod dedit Iacob Ioseph
M filio suo. Erat autem ibi fons Iacob. Iesus autem fatigatus ex itinere, sedebat sic supra fontem. hora autem erat quasi sexta. venit mulier de Samaria haurire aquam. dixit ei Iesus: Da mihi bibere. Discipuli enim eius abierant in ciuitatem vt cibos emerēt. Dicit ergo ei mulier illa Samaritana: Quomodo tu Iudæus cum sis, bibere à me poscis, quę sum mulier Samaritana? non enim contūtur Iudæi Samaritanis. Respondit Iesus & dicit ei: Si scires donum dei, & quis est qui dicit tibi, da mihi bibere, tu forsitam petisses ab eo, & dedisset tibi aquam viuam. Dicit ei mulier: Domine, neque in quo haurias habes, & puteus altus est, vnde ergo habes aquam viuam? Nunquid tu maior es patre nostro Iacob, qui dedit nobis puteū, & ipse ex eo bibit, & filij eius, & pecora eius? Respondit Iesus & dixit ei: Omnis qui bibit ex hac aqua, sitiet iterū: qui autem biberit ex aqua quam ego dabo ei, non sitiet in æternum, sed aqua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquę salientis in vitam ęternam. Dicit

ad eum mulier: Domine, da mihi hanc aquam, vt non sitiam, neque veniam huc haurire.

Quàm obuia diuina sit benignitas omnibus, pie & simpliciter veritatem inquirentibus, in hac Samaritana ostendit. Vbique occasionem captat, quo humani generis peragat salutem. Sichar alias Sichem dicta, Genes. 33. vbi partem agri Iacob 100 agnis emit in possessionem à filijs Emor patris Sichem, quam postea filij ipsius ob stuprum Dinę sororis suæ, occisis habitatoribus, desolarũt, Genes. 34. Iacob in morte prędium illic Ioseph in possessionem dedit, Gene. 48. Iesus igitur è longinquo fessus itinere, quod pedes confecerat, vtpote à fastu & rerũ abundantia alienus, non vtendo iumentis, nobis iam tum prębens exemplum, qualem oporteat esse euangelij præconem, sedebat illic vt se dabat locus, non super sede, sed simpliciter super pauimento. Erat quasi sexta, quum iam sol vergens ad meridiem, æstu suo laboris molestiam conduplicat, atque his indicijs Iesus declarabat se verum hominem esse, eisdem affectionibus obnoxium, quibus obnoxia sunt cæterorum hominum corpora. Hilar. Non poteramus aliàs dei verbum cognoscere, nisi locutus & perpessus aliqua vt homo fuisset. Discurrebat in paupertate & labore, quęrens ouem quæ perierat. Luc. decimonono. Venit filius hominis quærere & saluũ facere quod perierat. Dominus vt mulieri pręberet colloquij argumentum, & ex hoc quod agebat mulier, venaretur illam ad salutem, potum postulabat, Augu. Omnium salutem sitiebat, qui pro omnibus sanguinem fudit. Hac tamen in re, ciuilitatis & mansuetudinis exemplum exhibuit euãgelicis prædicatoribus, qui peccatricis, & non vni prostitutæ, impudicę, solitudine consuluerit. Esa. 42. Calamum quassatũ nõ conteret, & linum fumigans non extinguet. Admirans mulier ciuilitatem & humilitatem Iesu, ait: Qui fit vt tu Iudæus cum sis, quemadmodum è sermone cultuque conijcio, pręter morem Iudæorum, à muliere Samaritana poscas potum, quum soleatis vos Iudæi à cõ-

mercio Samaritanorũ abhorrere, nefas ducentes si quid habeatis consuetudinis nobiscũ? Erant enim duplici nomine ipsis odiosi, quia idolis seruiẽtes, cum hoc dominũ colebant, 4. Reg. 17. quam in monte Garisim non in Hierusalem, adorabãt, quemadmodũ Iudæi. & quia terram ipsorũ occupabant. Erant autem Iudæi fimbrijs distincti à cæteris gentibus, quibus cognoscebantur. Nu. 15. Præcipe filijs Israel, vt faciant sibi fimbrias per angulos quatuor palliorũ. Vnde legimus de domino. Matt. 14. Rogabant eũ vt vel fimbriam vestimenti eius tangerẽt: & quicunque tetigerũt, salui facti sunt. Iesus autẽ qui nõ tam sitiebat aquam illã. tametsi vere iuxta carnis naturã sitiebat, q̃ animarũ salutẽ, sensim pellicit mulierculã ad cognitionem euangelicæ gratiæ, respondens p ænigma, quo magis accenderet in illa discendi studiũ. Si cognouisses, inquit, q̃ eximiũ sit donũ quod nũc vobis offertur, quid donet deus, nẽpe æterna & incorruptibilia: scires autem & me, quod quũ deus sim & possim hæc tibi dare, tu petiuisses vtique & accepisses aquam viuam, per quam humana natura ab ariditate infœcunditatéque, qua diaboli artibus infecta fuerat, depulsa, ad pristinã pulchritudinem ac viriditatem recurrit, magno florum, hoc est, virtutum numero & charitate erga deum suauissimos fructus producens. Vere si cognosceremus doni dei nobilitatem & nostram infirmitatem, feruide peteremus. Nam dat spiritum bonum petentibus se, Lucæ 11. Gratia spiritussancti, aqua dicitur, quia purificat. Ezec. 36. Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris, & ab idolis vestris mundabo vos, & dabo vobis cor nouũ, & spiritum meum ponam in medio vestri. Refrigerat. Matt. 11. Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiã vos. Ioh. 7. Qui sitit, veniat ad me & bibat. Psalm. 41. Sitiuit anima mea ad deum fontem viuum. Tertio, fœcundat. Psal. 1. Erit tanq̃ lignum quod plantatũ est super aquas, quod fructum suũ dabit in tempore suo. Hiere. 17. Benedictus vir qui confidit in domino, & erit dominus fidutia eius, & erit quasi lignum quod transplantatur super aquas, quod ad humo

rem, mittit radices suas, & non timebit cum venerit æstus. Et erit folium eius viride, & in tempore siccitatis non erit solicitum, nec aliquãdo desinet facere fructum. Hinc dicitur aqua viua, quia semper agilem ad bonum facit animam. Psalm. 22. Super aquam refectionis educauit me, animam meam conuertit. deduxit super me semitas iustitię, propter nomen suum. Aqua hęc de petra fluit. primę Corinthiorum decimo. Bibebant omnes de spiritali cõsequente eos petra. petra autem erat Christus. Nu. 20. Cum eleuasset Moses manum, percutiẽs bis silicem, egressę sunt aquæ largissimæ, ita vt populus biberet & iumenta. Vnde Apoc. 22. Qui sitit, veniat: & qui vult, accipiat aquam vitæ gratis. Sed heu Hiere. 2. Duo, inquit dominus, mala fecit populus meus: me dereliquerunt fontem aquę viuę, & foderunt sibi cisternas dissipatas, quę continere non valent aquas. Mulier sensui carnis adhærens, de materiali aqua intelligens, ait: Tu mihi pollicearis aquam hac prętantiorem. vnde igitur suppetit tibi aquæ viuę copia quam promittis, quum nec situlam in qua, nec chordam cum qua haurias, habeas? Nam Iacob ex hoc fonte bibit, ob eius bonitatem, & filij ac pecora propter eius copiam. Beda: Ideo Iacob patrem nominat, quia sub lege viuebat, 4. Reg. 17. in qua magnæ reputationis fuerunt Abraam, Isaac & Iacob. Vnde domino Iudęi dixerunt. Iohan. 8. Nunquid tu maior es patre nostro Abraam? Non dedignatur dominus illam paulatim alliceret ad maiorem sui admirationem, ostendens aquã esse spiritualẽ de qua loquebatur, quæ nõ reficeret corpora, sed animas. Si miraris, inquit, Iacob qui talem dedit aquam, multo magis admirari oportet eum qui præbet longe meliorem. Quam enim ego do, fons fit aquę viuę salientis in vitam ęternam, indiesque magis ac magis multiplicatur. Qui ergo hanc bibit aquam, sitiet iterum, quia habet causam temporalem & deficientem: qui autem eam bibit quam ego do, non sitiet, quia causam habet indeficientem & perpetuam, spiritumsanctum. Facit enim animam transilire tẽporalia, & in æternã pertingere vitã. Est enim pignus hęreditatis

Sitis quibus aut quot modis capiat.

nostrę,Ephe.1.Psalm.83. Gratiam & gloriam dabit dominus. Sitis capitur quandoque pro desiderio rei non habitæ.sic rerum temporalium sitim prouocat. Eccés.5. Auarus non implebitur pecunia: & qui amat diuitias,fructum non capiet ex eis. Sic diues Luc.12. qui cogitans collectis bonis in requie & delicijs se agere vitam,audiuit: Stulte, hac nocte repetunt animam tuam à te: & quę congregasti,cuius erunt. Sic est omnis qui thesaurizat sibi, & non est in deum diues. Alio modo pro pleniori & perfectiori consecutione rei iam habitæ. sic qui habent gratiam,plenius & perfectius hic desiderant & post consummatam gloriam. Ecci.24. Qui edunt me,adhuc esurient: & qui bibunt me, adhuc sitient: & qui operantur in me,non confundentur. Philip. tertio. Quę quidem retro sunt obliuiscens,ad ea quæ sunt priora,extendens meipsum, ad destinatum prosequor,ad brabium supernæ vocationis dei in Christo Iesu. Tertio,pro amore rei præsentis cum exclusione fastidij. sic sancti deum desiderant in patria. 1. Pet. 1. In quem desiderant angeli prospicere. Psalm.16. Satiabor cum apparuerit gloria tua. Psalm.35. Inebriabuntur ab hubertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos,quoniam apud te est fons vitæ. Qui hac carent, sitient in ęternum sicut diues epulo, Lu.16. Væ vobis qui saturati estis, quia esurietis. Esa.65. Ecce serui mei comedent, & vos esurietis: ecce serui mei bibent, & vos sitietis: ecce serui mei lętabuntur, & vos confundemini: ecce serui mei laudabunt præ exultatione cordis, & vos clamabitis prę dolore cordis, & præ contritione spiritus vlulabitis. Mulier needum ad spiritualia mentem eleuans,hanc petijt aquam,quo labore subleuaretur veniendi & hauriendi. Petamus & nos non temporalia quę sitim non extinguunt,sed augent,sed spiritualia & ęterna, quæ talem extinguunt sitim. Philip. tertio. Veruntamen existimo omnia detrimentum esse propter eminentem scientiam Iesu Christi domini nostri,propter quem omnia detrimẽtum feci, & arbitror vt stercora, vt Christum lucrifaciã. Psalm.33. Gustate & videte quoniam suauis est dominus, beatus vir qui sperat in eo.

Dicit ei Iesus: Vade, voca virum tuum, & veni huc Respondit mulier & dixit: Non habeo virum. Dicit ei Iesus: Bene dixisti, non habeo virum. Quinque enim viros habuisti, & nunc quem habes, non est tuus vir. hoc vere dixisti. Dicit ei mulier: Domine, video quia propheta es tu. Patres nostri in monte hoc adorauerunt, & vos dicitis, quia Hierosolymis est locus vbi adorare oportet. Dicit ei Iesus: Mulier, crede mihi, quia veniet hora quando neque in monte hoc, neque in Hierosolymis adorabitis patrem. Vos adoratis quod nescitis, nos adoramus quod scimus, quia salus ex Iudęis est. Sed venit hora & nunc est, quando veri adoratores adorabunt patrem in spiritu & veritate. nam & pater tales quærit qui adorent eum. Spiritus est deus: & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare. Dicit ei mulier. Scio quia Messias venit, qui dicitur Christus. Cum ergo venerit, ille nobis nunciabit omnia. Dicit ei Iesus: Ego sum qui loquor tecum.

Dominus itaque quasi non communicaturus rem tantam, nisi marito pręsente, iubet vt virum suum accersat. Quia enim verba ipsius non spiritualiter intellexit, procedit ad signa, & per prophetiam suam reuelat virtutem, priores eius viros enumerans, & eum qui nunc ignorabatur arguens. Non ægre tulit, nec aufugit, sed magis admirata est, & confortata de dogmatibus interrogat illum. Huc profecit mulieris fides & crudelitas. primum, Iudęū duntaxat appellat, miratur non perinde tenacem religionis Iudaiœ, quod pręter aliorum morem à Samaritanà postularet potum, mox dominum appellat, nunc prophetici honorem tituli tribuit, quod ex sese aliorum nosset arcana, moxque omisso de rebus humilioribus sermone,

cupiens è propheta sublimiora quędam discere, proponit quæstionem velut inexplicabilem de ratione adorandi deum, quod hic longe diuersum sentirent Iudęi & Samaritani. Chrysostomus: Pudeat nos & erubescamus. quinque virorum mulier atque Samaritana, tantam in discendo adhibet diligentiam, vt neque diei tempore, neque alijs occupationibus à Iesu doctrina abducatur. nos vero nihil ad diuinarum rerum eruditionem inquirimus, sed in omnibus secure & eodem modo afficimur & ob id omnia negligimus. In montibus orare & sacrificare consueuerant. Hinc Abrahæ dictum fuerat. Gene. 22. Tolle filiũ tuum quem diligis Isaac vnigenitum, & vade in terram visionis, atque ibi offeres eum in holocaustum, super vnum montium quem monstrauero tibi. Hinc Samaritani in *Sarizim orandum cēsebant, eo quod is locus à Mose delectus esset vbi patriarchæ benedicerent populo seruanti pręcepta dei. Cōtra, Iudęi in Hierusalem: quia Deutero. 12. specialis oblationum designatur locus, & tertio Reg. 9. à domino designatum est templum in domum orationis. Hinc dominus Matthæi vigesimoprimo. Scriptum est, domus mea domus orationis vocabitur. Esa. 56. cunctis populis. Sed vtrorumque errorem corrigit dominus, fidem exigens mulieris. Esaiæ septimo. Nisi credideritis, non intelligetis. Mulier, inquit, crede mihi, si vere prophetam existimas, iam adesse tempus quando & Samaritanorum impurus cultus abolebitur, & Iudęorum religio carnalis transferetur in melius, neque posthac adorabitis patrem in hoc monte, qui non solum huius montis deus est, sed totius orbis: neque Hierosolymis, sed vbicunque erit piorum hominum congregatio, ibi futura est Hierosolyma. Vos adoratis quod nescitis, existimantes deum, non esse deum nisi Iudęorum & vestrum, & talem, vt dæmonum admittat consortium, cui soli debentur diuini honores. Esaię quadragesimosecundo. Ego dominus, hoc est nomen meum: gloriam meam alteri non dabo & laudem meam sculptilibus. 4. Reg. 17. Cum dominum colerent, dijs quoque suis seruiebant iuxta consuetudinem gentium, de quibus translati fuerant Samariam. Colen-

*Garisim.

tes idola, nesciunt quid colant. Nam. 1. Cor 8 Scimus quia nihil est idolum in mundo, & quod nullus deus nisi vn⁹. Et idcirco salutis initium à Iudæis profectum est, qui per prophetas tenent promissa venturi Messiæ, qui per legẽ tenent figuras & vmbras euangelicę pietatis. Nunc tempus est vt falsa religio gentium, cedat euangelicæ veritati: & carnalis cultus cedat spirituali, & vmbræ legis cedant luci euangelicę. non enim in solis lucis mutatio erit, sed & modus colendi deum alterabitur. Ostendit ergo primò, deum loco non concludi, quia deus. Actuum 17. Deus qui fecit mundum & omnia quæ in eo sunt, hic cæli & terræ cum sit dominus, non in manufactis templis habitat, nec manibus humanis colitur indigens aliquo, cum ipse det omnibus vitam & inspirationem. Esa. 66. Cęlum sedes mea, terra autem scabellum pedum meorum. Ideo vbique inuocari potest & adorari. Psalm. 102. In omni loco dominationis eius benedic anima mea domino. Augustinus: Forte quæris aliquem locum altum & sanctum, intus exhibe te templum deo. In templo vis orare deum? in te ora, sed prius esto templum dei, quia ille in templo suo audit orantem. Secundo quod adorandus spiritu, nõ rebus corporeis, sed in quadam spiritus & mentis erectione & inflammatione. Ro. 8. Nam quid oremus sicut oportet nescimus, sed ipse spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Qui autem scrutatur corda, scit qđ desideret spiritus, quia secundum deum postulat pro sanctis. Non ergo excludit orationem vocalem, qui dixit Matt. 6. Quum oratis, dicite: pater noster. & ipse vocaliter orasse legitur Iohan. 12. 17. Sic & in horto, Mat. 26. & cruce, Lu. 23. Hinc 1. Cor. 14. Orabo spiritu, orabo & mente. Tertio, in veritate, non in typo & vmbra, quia Iudaicarum obseruationum finis. 1. Corint. 5. Epulemur in azymis synceritatis & veritatis. Hactenus enim satis vmbris ac figuris Mosaicę legis datum est, posthac vbicunque mens erit per fidem euangelicam à vitijs pura, ibi templum erit deo dignum. Actuũ. 15. Fide purificans corda eorum. vbicunque vota cælestia, preces puræ, cogitationes sanctę, ibi victimæ quibus litatur deo. Psalm.

144. Prope est dominus omnibus inuocantibus eum, omnibus inuocantibus eum in veritate. Augustinus: Patrem in veritate adorat, qui patrem ęternum in nomine filij inuocat, petendo quę salutis sunt. Iohan. 14. Quodcunque petieritis patrem in nomine meo, hoc faciam. Non adorant in veritate, qui intellectum falsa opinione de deo habent seductum, vel affectum peruersa operatione deformatum. Mat. 7. Non omnis qui dicit mihi, domine domine, intrabit in regnum cælorum: sed qui facit voluntatem patris mei qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cęlorum. Dicendo, veri adoratores, signat quosdam falsos. Mat. 15. Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longe est à me. Non ergo vno loco, vt Samaritani, sed in omni loco in spiritu & incorporaliter adorationem offerent, neque sicut Iudæi qui solum Hierusalem, & cum hoc figuralem & vmbratilem futurorum ostensiuum cultum adducent, sed verum & nihil vmbratile habentem.

Quas cęremonias Christus sustulerit quas non.

Hinc claret, dominum cæremonias omnes nos sustulisse, sed Iudaicas & figurales, quum ipse sublatis in cęlum oculis patrem orauerit. Iohan. 17. Sic positis in terra genub', Luc. 22. Imo procidit in terram in faciem suam, Mat. 26. Sic Stephanus positis genubus, orauit pro lapidantibus, Actu. 7. Neque specialem esse locum orationis & oblationis prohibuisse, quum postea dixerit Matt. 21. Scriptum est, domus mea domus orationis est. Vnde discipuli post assumptum Christum in cælum, erant semper in templo laudantes & benedicentes deum, Luc. 24. Sic accepto spiritusancto, Petrus & Iohannes ascenderunt in templum ad horam orationis nonam, Actuum tertio. Sed singularem, quemadmodum templum. Deute. 12. & 16. quia vbique terrarum templa diuino nomini sunt dedicata. Mal. 1. Non est mihi voluntas in vobis, dicit dominus exercituum, & munus non suscipiam de manu vestra. Ab ortu enim solis vsque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus, & in omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda. Samaritana ad plenum non capiens verba Messię, quęstionis decisionem relinquit. Is, inquit, explicabit nobis omnia quæ de nouo cultu dei dixi

sti. Nouerat instare tempus, quia quinque Mosi libros receperunt Samaritani, & ex fama Iohannis testimonium perhibentis. Iohan. 1. Quia studiosa erat, manifeste se ei reuelat. non sic autem Iudæis, qui non discendi causa, sed calumniandi inquirebant. Expectas, inquit, Messiam venturum, hunc scito venisse, iamque vides illum. nam ego sum qui loquor tecum. Chrysostomus: Si circa principiũ, hoc mulieri dixisset, videretur ex vanitate loqui: nunc autem paulatim in memoriam Christi reducens, nam primo Iudæum, secundo prophetam, tertio Messiam agnouit, magis opportune reuelauit. Non enim rudibus neque contentiosis, sed illis se solet dominus reuelare hominibus, qui ad discendum propensiores, & credenti radices simplici sermone parturientes, ad perfectiorem cognitionem illuminati facilius ascendunt.

Et continuo venerunt discipuli eius, & mirabantur quia cum muliere loquebatur. Nemo tamen dixit, quid quæris, aut quid loqueris cum ea? Reliquit ergo hydriam suam mulier, & abiit in ciuitatem, & dicit illis hominibus: venite, & videte hominem qui dixit mihi omnia quæcunque feci. Nunquid ipse est Christus? Exierunt ergo de ciuitate, & veniebant ad eum. Interea rogabant eum discipuli, dicentes: Rabbi, manduca. Ille autem dixit eis: Ego cibum habeo manducare quem vos nescitis. Dicebant ergo discipuli adinuicem: Nunquid attulit ei aliquis manducare? Dicit eis Iesus: Meus cibus est, vt faciam voluntatem eius qui misit me, vt perficiam opus eius. Nonne vos dicitis, quod adhuc quatuor menses sunt, & messis venit? Ecce dico vobis, leuate oculos vestros, & videte regiones quia albæ sunt iam ad messem. & qui metit, mercedem accipit, & congregat fructum in vitam æternam, vt & qui seminat, simul gaudeat,

& qui metit. In hoc enim est verbum verum, quia alius est qui seminat, & alius est qui metit. Ego misi vos metere, quod vos non laborastis: alii laborauerunt, & vos in labores eorum introistis. Ex ciuitate autem illa multi crediderunt in eum Samaritanorum propter verbum mulieris testimonium perhibentis, quia dixit mihi omnia quæcunque feci. Cum venissent ergo ad illum Samaritani, rogauerunt eum vt ibi maneret. & mansit ibi duos dies. Et multo plures crediderunt in eũ propter sermonem eius, & mulieri dicebant, quia iam non propter tuam loquelam credimus: ipsi enim audiuimus & scimus, quia hic est vere saluator mundi.

Considera, inquit Chrysostomus, quæso, hoc in loco discipulos nil ferentes, neque à principio diei vllam victus curam habentes: sed quo tempore omnes prandent, cibos emptum proficiscuntur. Non vt nos, qui cum primum mane exurgimus, ante omnia coquas aduocamus, & de parandis epulis & mensa diligenter verba facimus: in de alijs operam damus, secularia diuinis præponentes: & quę superflua habenda essent, tanquam necessaria exequimur. Ideo omnia prępostere agũtur, quia spiritualia quæ necessaria sunt: primo curanda: & quibus perfectis, hæc alia deinceps attingere oporteret. Conspicati discipuli illum cum mulierc ula Samaritana colloquutum, mirabantur, illius tantam humanitatem, & quod contra morem cum alienigena sermonem misceret. Scientes vero non esse ociosum, non interrogauerunt. Mulier ergo relicta apud puteum hydria, iam enim aquę sitis exciderat, gustata aqua quã promiserat Christus, properat in ciuitatem, quo etiam alios ad fidem adduceret. Augustinus: Mulier audito à Christo, ego sum, & ipso recepto in cor, proiecit cupiditatem, & properauit annunciare veritatem.

Chrysostomus: Sicut Apostoli à Christo vocati, dimiserunt retia, sic ista hydriam, & euangelistarum opus fecit: & non tantum vnum, sed totam aduocat ciuitatem. Ita & nos, si quid boni in concione vel alias acceperimus, proximis communicare studeamus. Eccl. 17. Et mandauit illis vnicuique de proximo suo. 1. Pet. 4. Vnusquisque sicut accepit gratiam, in alterutrum illam administrantes. Quoniam accensa fuit anima eius diuino igne, ad nihil eorū quæ in terra sunt respicit, non ad confusionem, non ad ignominiam, sed ad hoc solum, vt prædicet Christi gloriam. Non autem dicit, hic est Christus affirmatiue, sed nū quid, volens etiā illos calculum addere, & facere sermonē creditu faciliorem. Nolite, inquit, fidere verbis meis. ipsi potius facite periculum, & me non vanam esse comperietis. Rogabant interim magna dilectione discipuli dominum manducare. Iesus autem vbique captans occasionem homines à corporalium rerum cura, ad spiritualium studium euehendi, quemadmodum mulierem ex mentione aquæ pellexerat ad cognitionem sui, ita discipulos adhuc rudes, ex occasione cibi prouocat ad studium euangelizandi. Chrysostomus: Hominum salutem, cibum suum dicit, ostendens quanto desiderio nostram auebat salutē, maiori quidem quam nos cibum corporalem. Prouerbi. octauo. Deliciæ meæ esse cum filijs hominum. Hoc docet discipulos & pastores, vt minoris faciant cibum corporalem, omnéque desiderium eo transferant, vt saluent homines. Sed Philip. secundo. Omnes quę sua sunt quęrunt, non quę Iesu Christi. Ezechie. 34. Vę pastoribus qui pascebant semetipsos. Ideo primæ Corinth. decimo. Non quærens quod mihi vtile est, sed quod multis vt salui fiant. Non intelligentibus discipulis quo dixerat, quo magis infigeret animis eorum, obscure dictum, apertius dicit. Leuissime mouet iste cibus corporum. est alius cibus qui præcipuè mihi curæ est. Glosa. Voluntas patris est, vt credatur in eum quem misit. Iohannis sexto. Hęc est voluntas eius qui misit me patris, vt omnis qui videt filium, credit in eum, habeat vitam æternam. Opus nostra redemptio, quam per passionem consumma-

uit.Iohan.17.Opus consummaui,quód dedisti mihi vt faciam.Omnibus ergo delicijs voluntas dei pręponenda & diuitijs,quia vult omnes homines saluos fieri,& ad agnitionem veritatis venire.1.Timo.2. Hinc Ephesi.quinto. Videte itaque fratres quomodo caute ambuletis,non quasi insipientes,sed vt sapientes,redimentes tempus, quoniam dies mali sunt,propterea nolite fieri imprudentes,sed intelligentes quę sit voluntas dei. Nam qui facit voluntatem patris qui in cęlis est,ipse intrabit in regnũ cęlorum,Mat.7.Tempus vrget,& hominum pronæ mentes ad euangelicam fidem,flagitant operam prædicatorũ. Si vos qui rei corporum studetis,nostis instare tempus metendi,postquam à semente facta quatuor menses pręterierint,quanto magis oportet nos non negligere spiritualis nostræ messis tempus?Quod si fructus spes,facile prouocat messorem ad operam, quanto magis oportet nos alacres esse ad hanc messem patri colligendam,quæ & messori pręmium amplissimum in cælis parabit,& deo colliget, non triticum in horrea,sed animas hominum in vitam ęternam?Prophetę ante prædicauerunt,& prę molliuerunt mentes hominum,vnde vobiscum gaudent qui homines ad salutem capitis. Cęterum hic secus accidit quam in messe corporali.nam illic iuxta vulgi prouerbium,ad alium deuenit fructus messis, quam ad eum qui sementem fecerat.gaudet quidem messor,sed discruciatur seminator.Hic contra fit. Nam simul gaudet & qui sementem fecit, & qui messem colligit. neuter enim caret fructu suo. Non autem tot millia conuertissent in primis, nisi per prophetarum dicta dispositi fuissent. Vnde Petrus dicto Ioel. 2.tria millia conuertit Iudęorũ, Actu.2.Non ergo turbemini,inquit,quasi ad rem difficilem missi.nam quod onerosum erat, prophetæ susceperant,vos in præparata mittimini. Similitudinibus frequenter loquitur dominus,tum vt significantius loqueretur, & magis ob oculos poneret:Mens enim familiariũ rerum imagine concepta,magis excitatur,& tanquam in pictura rem ipsam amplectitur, tum vt iucundior esset narratio,& diutius animo inhęreret.Non enim tam fa-

ctile sententia capitur, neque ita trahit auditorum multitudinem, vt rerum narratio, & maxime quarũ periculũ fecimus, descriptio. Est autẽ duplex ecclesiæ messis. Altera, quã per gratiam colligũtur in ecclesiam militantem. Mat. 9. Videns turbas, misertus est eis, quia erant vexati & iacentes sicut oues non habentes pastorem. Tunc dicit discipulis suis: Messis quidem multa, operarij autem pauci. rogate ergo dominum messis, vt mittat operarios in messem suam. Huius messis sata spiritualia & spicæ intellectuales, sunt qui prophetarum voce culti, ad fidẽ Christi perueniunt. Quæ seges albescit, cum iam maturus, hoc est, promptus, animus est ad suscipiendam fidem & Christi religionem. Messoria falx, apostolorum est prędicatio, quæ ab idolis gentes, & à legalibus figuris Iudæos abscindens, in aream, hoc est, ecclesiam dei transponit, vbi labore virtutis contriti, in fulgens triticum & diuino dignum horreo efficiuntur. Altera, qua boni à malis secernentur. Matthæ. 13. Messis consummatio est seculi. Sicut ergo colliguntur zizania & igni comburuntur, sic erit in consummatione seculi. Mittet filius hominis angelos suos, & colligent de regno eius omnia scandala, & eos qui faciunt iniquitatem, & mittent eos in caminũ ignis. Ibi erit fletus & stridor dentium. Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno patris eorum. Galat. sexto. Quæ enim seminauerit homo, hæc & metet: quoniam qui seminat in carne sua, de carne & metet corruptionem. Prouerb. 22. Qui seminat iniquitatem, metet mala. Ose. decimo. Arastis impietatem, & iniquitatem messuistis. Qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet vitam æternam. Ose. decimo. Seminate vobis in iustitia, & metite in ore misericordię, innouate vobis nouale. 2. Corinth. 9. Qui parce seminat, parce & metet: & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. Psalm. 125. Euntes ibant & flebant mittentes semina sua, venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos suos. Procurrit igitur multitudo Samaritanorũ è ciuitate, vt oculis cernerent, de quo tanto affectu prædicauerat muliercula: qui fidem operibus monstrantes, obsecrabant eum val

Messis ecclesiæ duplex.

Falx messoria.

de, vt apud se maneret. Et mansit illic biduum duntaxat, calumniam declinans, & nihilominus humanitatem ostẽdens, & haud dubie diuiniora quædam docens, & corda illorum illustrans, ob quę plures crediderunt. Erat enim docens sicut potestatem habens, & non sicut scribæ & pharisæi, Mat. 7. & Ioh. 7. Nunquam sic locutus est homo sicut hic loquitur. Vnde mulieri dixerunt: Tu parcius de illo prędicaras quàm res habet. nos enim iam non tuis verbis adducti, credimus hunc esse Messiã, sed ipsi ex eius sermonibus admirãdis certũ habemus quod hic est vere Messias ille Iudæis expectatus, qui salutem adferet toti mundo.

N Post duos autem dies exijt inde, & abijt in Galilæam. Ipse enim Iesus testimonium perhibuit, quia propheta in sua patria honorem non habet. Cum ergo venisset in Galilęam, exceperunt eum Galilęi cum omnia vidissent quæ fecerat Hierosolymis in die festo. Etenim ipsi venerant ad diem festum. Venit ergo iterum in Cana Galilææ, vbi fecerat de aqua vinum.

Cyrillus: Solemus quod tritum est & quotidianum, etiam si magnum sit, paruipendere: sic enim affectus hominum, vt familiaritas contemptum pariat, & pleræque res illis non ob aliud in precio sint, quàm quod è lõginquo venerint. Pręterijt ergo patriam, non quia inanis esset gloriæ cupidus, sed quia sciebat prædicationem fidei fructum ibi facere nõ posse, vbi prædicator contẽnitur. Ergo nõ parũ illis gratiæ facit, qui quum neglecturi sermonem eius essent, huius cõtemptus supplicia effugerũt, quæ daturos omnes scimus qui prædicationem veritatis paruifaciunt. Vbique vero hi celebrantur, qui abiecti habiti opinione, vt potiores fide. Nam Samaritanos alienos, Galilęos vt agrestes habebãt, qui tamen miraculis & doctrina domini permoti fuerunt. Miraculum itidem in Cana factum, initio paucis cognitũ, pòst populari rumore diuulgatum, nonnihil bonæ opinionis conciliauerat

Iesu, sed tamen quæ nō respōderet ipsius dignitati. Perpauci credebāt illum esse Messiam, plerique prophetam esse suspicabantur.

De filio reguli, Iohan. iiij. ARTICVCVS VIII.

ET erat quidam regulus, cuius filius infirmabatur Capharnaum. Hic cum audisset quia Iesus adueniret à Iudęa in Galilęā, abijt ad eum, & rogabat eum, vt descenderet & sanaret filium eius. Incipiebat enim mori. Iohan. 4.

Ostendit quàm benigne dominus humanæ fidei imbecillitati subueniens, tam verbo q̃ facto ipsam prouehit, fouet, & confirmat. Conceperat regulus iste ex miraculo, quod in cana factum fuerat, bonam quandā etsi non perfectam de Christo opinionē, quare dominus eū perstringit ob paruam fidē. Chrys. Regulus dicebatur, vel quòd de genere regio, vel quia aliquā principatus dignitatem obtinebat, aut quia sic vocatus. Non enim tunc temporis rex in Galilæa erat nisi Herodes: nec propria, sed Cæsaris autoritate: quare hunc primatum post Herodē in hac parte credibile est habuisse, nā & in Capharnaū quæ metropolis erat Galilææ, morabatur. Huius filius quū grauiter infirmaretur, audito Christi aduentu, ad ipsum properabat. maior enim erat morbi vis, quàm vt ad Iesum ægrotus deferri potuisset. Iam enim agere animam cœpit, quum abiret regulus. Opportune Iesum adijt in re, quo ad humanum præsidium, omnimode desperata. Virtus enim de illo exibat, & sanabat omnes, Lucę sexto. Nam Ecci. trigesimo. Non est census super censum salutis corporis. Melior est pauper sanus & fortis viribus, quàm diues imbecillis & flagellatus malitia. Hinc docemur, in necessitatibus ad dominum recurrere debere. Ipse enim vitæ & mortis habet potestatem, deducit ad portas mortis & reducit, Sapien. 16. Vnde

Ezechias lachrymis & precibus 15 annos vitę suę obtinuit, quanquam esset morti per prophetam commissione domini adiudicatus, 4. Reg. 20. Esa. 38. Ideo admonet Eccũs 38. Fili, in infirmitate tua non despicias teipsum, sed ora dominum, & ipse curabit te. auerte à delicto, & dirige manus, & ab omni delicto munda cor tuum. Non tamen spernenda opera medici. etenim illum dominus creauit. Eccĩ. 38. Honora medicum propter necessitatem. etenim illum creauit altissimus. Altissimus de terra creauit medicinam, & vir prudens non abhorrebit illam. Sed sunt qui ad phitones & ariolos recurrunt, quibus cõtingit quod Ochoziæ, qui misit ad consulendum deum Accaron Beelzebub, an de casu per cancellos cœnaculi sui conualesceret. Cui dominus per Heliam denunciauit, dicens: Nunquid non est deus in Israel, vt eatis ad deum Accaron? Quamobrem hæc dicit dominus: De lectulo super quem ascendisti, non descendes, sed morte morieris, 4. Reg. 1. Leuit. 20. Anima quæ declinauerit ad magos & ariolos, & fornicata cum eis fuerit, ponam faciem meam contra eam, & interficiam eam de medio populi mei. Prima ergo nobis cura de salute animæ habenda, ex qua perpetua salus dependet corporis. Matth. 16. Quid enim prodest homini, si mundum vniuersum lucretur, animę vero suæ detrimentum patiatur? aut quam dabit homo commutationem pro anima sua? Eccĩ. 30. Salus animę in sanctitate iustitiæ & melior est omni auro & argento. Psalm. 40. Ego dixi, domĩe miserere mei, sana aĩam meã qa peccaui. Hie. 17. Sana me domine, & sanabor: saluũ me fac, & saluus ero. quoniam laus mea tu es. Augu. Laborat ne moriatur, homo moriturus: & non laborat vt nõ peccet, in æternum victurus? Expedit enim nonnunquam, infirmitatibus & aduersitatibus artari. Heb. duodecimo. Quem enim diligit dominus, castigat: flagellat autem omnem filium quem recipit. Ideo patienter infirmitas tolleranda. Nam animam sanat. Pro. 20. Liuor vulneris absterget mala, & plagę in secretioribus ventris. Esai. 28. Tantummodo sola vexatio intellectum dabit auditui. A peccatis præseruat. Eccĩ. 31 Infirmitas grauis sobriam fa-

Infirmitates cur aliquando & necessarię nõ solum vtiles.

cit animam.2.Cor.12.Ne magnitudo reuelationum extollat me,datus est mihi stimulus carnis meę angelus satanæ,qui me colaphizet Spiritum roborat.2.Cor.12.Cum infirmor,tūc fortior sum.Præmium multiplicat.2. Cor. 12.Virtus in infirmitate perficitur.Roma.5. Gloriamur in spe filiorum dei.non solum autem,sed & gloriamur in tribulationibus,scientes ꝙ tribulatio patientiam operatur,patientia autem probationem,probatio vero spē, spes autem non confundit.Ex his quę audiuit,spem cōceperat.Roma.10.Ergo fides ex auditu,auditus autem per verbum Christi.Psal.77.Quanta mandauit patribus nostris,nota facere ea filijs suis.Vt ponant in deo spē suā, & non obliuiscantur operū dei,& mādata eis exquirāt. Cōtra.1.Cor.15. Corrumpūt bonos mores colloqa mala.

Dixit ergo Iesus ad eum:Nisi signa & prodigia videritis,non creditis.Dicit ad eum regulus: Domine, descende priusquam moriatur filius meus. 2

Cognoscens dominus fidei ipsius imbecillitatem, ad altiora eleuando,secreta cordis rimatur,vt salubriter cō fundatur,& ad cognitionem diuinitatis consurgat,cuius solius est,cordis secreta scire.1.Regum. 16. Homo videt ea quę patent,deus autem intuetur cor.Corrigit ergo imperfectam reguli fidem,qui nondum credidit filium sanari posse,nisi Iesus eò se contulisset,aut quasi medicum accerseret.Consuetudinis erat Iudæorum,nō nisi signis testantibus credere.Vnde Moses ait Exod. 4. Non credent mihi neque audient vocem meam,sed dicent,nō apparuit tibi dominus.Deditque ei dominus signum virgæ in serpentem conuersæ,& manus leprosæ è sinu, & iterum in pristinum statum reuersę. Si non crediderint, inquit,tibi,neque audierint sermonem signi prioris,credent verbo signi sequentis.Sic Gedeon Iudic.6. Da mihi signum ꝙ tu sis qui loqueris ad me. Hinc domino dixerunt Ioh.2.Quod signum ostendis nobis quia hæc facis? Et Ioh.6.Quod ergò tu facis signum,vt videamus & credamus tibi?1.Cor.1.Quoniam & Iudęi signa petunt, &

Græci sapientiam quærũt. Hoc signum est infidelitatis.1. Cor.14. Itaque linguę in signũ sunt nõ fidelibus, sed infidelibus. Greg. Mirũ quod is qui ad filij salutẽ petẽdã venerat, audiuit, Nisi signa etc. nisi enĩ crederet saluare posse, non peteret. Sed mementote quid petijt, & aperte cognoscetis quia in fide dubitauit. Claret fidei ipsius infirmitas, quo ad Christi præsentiam. Greg. Corporalem domini præsentiam petebat, qui per diuinitatem nusquã deerat: minus ergo in illum credidit, quem nõ putauit salutem posse dare, nisi præsens esset & corpore. Hiere.23. Cælum & terram ego impleo. Psalm.138. Quò ibo à spiritu tuo? & quò à facie tua fugiam? Si ascendero in cælum, tu illic es: si descendero in infernum, ades. Si sumpsero pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris. Etenim illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua. Secundo, quo ad eius sapientiam, quia nescire credebat periculum instans filio. Heb.4. Omnia nuda & aperta sunt oculis eius. Quot & hodie sunt, qui dei prouidentiam ad hæc inferiora se extendere non credunt, totis affectibus inferioribus inhiantes? Iob.22. Nubes latibulũ eius nec nostra considerat, & circa cardines cęli perambulat. Eccẽs.8. Etenim quia non profertur cito cõtra malos sentẽtia, absque timore vllo filij hominum perpetrãt mala. Eccĩ.15. Non dixeris per deum abest, quę enim odit ne feceris. Tertio, quo ad potentiam. Vt enim erat totus intentus periculo filij morientis, nihil ad sermonem domini respondit, ꝙ existimaret huiusmodi sermonibus tempus eximi, quum morbus posceret præsens remedium. Vrget igitur vt properet venire Capharnaum priusquam moreretur filius, quasi frustra vẽturus, si post exhalatam semel animam venisset. Apocalyp.1. Ecce fui mortuus, & ecce sum viuens in secula seculorum, & habeo claues mortis & inferni. Deut.32. Videte ꝙ ego sim solus, & non sit alius deus absque me. Ego occidã, & ego viuere faciam: percutiam, & ego sanabo, & non sit qui de manu mea possit eruere. 1. Reg.2. Dominus mortificat & viuificat, deducit ad inferos & reducit. Hic ergo præ omnibus suscipiendus. Matt.10. Timete eum qui potest &

Reguli fides quam infirma.

animam & corpus perdere in gehennam.

Dicit ei Iesus: Vade, filius tuus viuit. Credidit homo sermoni quem dixit ei Iesus, & ibat. Iam autem eo descendente, serui occurrerunt ei, & nunciauerunt, dicentes, quia filius eius viueret. Interrogabat ergo horam ab eis in qua melius habuerit. & dicũt ei: Heri hora septima reliquit eum febris. Cognouit ergo pater. quòd illa hora erat in qua dixit ei Iesus, filius tuus viuit. & credidit ipse, & domus eius tota.

Iesus itaque nõ obiurgata fide reguli, re ipsa ostendit se plus posse, quàm ille se posse confideret, rogatus vt veniret, quia non desit vbi inuitatur indicat. solo iussu suo salutem reddidit, qui voluntate cuncta creauit. Heb. 1. Per quem fecit & secula. Nihil, inquit, opus est vt hac gratia me conferam Capharnaũ: abi, iam filius tuus, quẽ morientẽ reliquisti, viuit ac valet. Hoc dicto nonnihil confirmata est fides reguli. nã facto se credere ostẽdẽs, domũ pperat. Gal. 5. In Christo Iesu neque circuncisio aliquid valet, neque præputiũ, sed fides quæ per charitatẽ operatur. Ecce quantum profecit ad correptionẽ domini. Psal. 140. Corripiet me iustus in misericordia & increpabit me, oleum autem peccatoris nõ impinguet caput meum. Causa, quia foris increpans, intus illuminabat: aloqui inutilis esset, vt claret in Cain, qui adeo correptus, desperauit, Gene. 4. Pro. 29. Viro qui corripientem dura ceruice contẽnit, repẽtinus superueniet interitus, & eum sanitas non sequetur. Domum proficiscẽti occurrũt serui, repẽtina morbi curatione stupefacti, rem lætã nunciaturi, quod filius morti proxim⁹ subito reualuisset, nec opus esse Christi prçsentia, quem venturũ credebant, suspicantes casu quopiã cõualuisse, ignari quod actum fuerat inter Iesum & regulum. Audito hoc nuncio regulus, quo & suos ad fidẽ adduceret, horã inquirit: & cognouit cũ Christi dicto sanitatem restitutam. Nec fructu suo caruit hoc miracu-

lum,quanquam in hominem ethnicum collatum. Credidit enim ipse, & domus eius tota,exemplo ipsius persuasa,ipsum esse Messiam.Beda:Sunt in fide quemadmodum in alijs virtutibus gradus.Est enim initium, est incrementum, est & perfectio. Vnde fides reguli initium habuit, quum salutem filio petijt: incrementum, quando dictis credens ibat:perfectionem obtinuit,vbi domus eius tota cum ipso credidit.Hinc Luc.17.discipuli dixerunt:Domine,adauge nobis fidem.Et dominus patri lunatici.Marci nono. Si potes credere, omnia possibilia sunt credenti. At ille:Credo domine,adiuua incredulitatem meam. Sũt enim imbecilles in fide, quibus lacte opus est, non solido cibo.1.Corint.3.donec crescant in salutem,1.Petr.2.Nam fide stamus,2.Corin.1.Sed qui stat,videat ne cadat,1.Cor.10.Hinc Apostolus orauit Eph.3.flexis poplitibus, vt daret fidelibus secundum diuitias glorię suæ virtutem corroborari per spiritum eius in interiori homine,Christum habitare per fidem in cordibus eorum.Sed obseruãdum quod dominus ad filium reguli ire noluit rogatus, quo fidem ipsius confirmaret, se absentem curare posse: ad seruum vero centurionis ire voluit non postulatus: quia hic absentem curare credidit infirmum posse solo dicto: & ne diuitias honorare videretur, & personarum acceptor esse.Chrysostomus:Reprehendit dominus regulum, ostendens signa maxime animæ gratia fieri, neque minus hoc loco patrem animi morbo laborantem, quam filium curat,suadetque non signa nobis desideranda,sed doctrinam attendendam.

Fidei gradus.

De probatica piscina, Iohannis quinto.

ARTICVLVS IX.

Iohan.5. HOc iterum secundum signum fecit Iesus, cum venisset à Iudæa in Galilæã. POST hęc erat dies festus Iudęorum,& ascen-

dit Iesus Hierosolymam. Est autem Hierosolymis probatica piscina, quæ cognominatur Hebraicè *Bethsaida, quinque porticus habens. In his iacebat multitudo magna languentium, cęcorum, claudiorum, aridorum, expectantium aquæ motum. Angelus autem domini descendebat secundum tempus in piscinam, & mouebatur aqua. & qui prior descendisset in piscinam post motionem aquæ, sanus fiebat à quacunque detinebatur infirmitate.

*Bethesda

Ostendit post acceptam, magna cum deo solicitudine ambulandum, vtriusque hominis salutem, ne ad pristina relabendo vitia, ob ingratitudinem in maiora quàm antea incidamus mala. Dominus, ne videretur legi contrarius, comparet cum reliquis diem festum agens, partim vt plures per signa & doctrinas alliceret, maxime turbam simplicem tunc confluentem, partim vt humilitatis & obedientiæ præberet exemplum docens festa veneranda, Matthęi quinto. Non veni soluere legem, sed adimplere. Erat lacus quidam siue piscina, quæ Græcis dicitur probatica, nimirum à pecudibus, quod illic sacerdotes hostias immolandas abluere soleant, & ab eodem argumento Hebræis dicitur Bethsaida, quasi dicas domum pecualem. Mouebat angelus aquam, sed temporibus incertis, & sanabatur tantum vnus. Chrysostomus: Aqua sordes corporis abluit, hinc varia morborum genera per aquam sanātur. Siquidem cum vellet deus appropinquantis baptismatis fidem nos erudire, non solum peccata, sed & morbos per aquam depulit, Propiores enim veritati imagines, & in baptismate & in passione & in alijs, certiores fuere quam vetustiores. Descendens vero angelus magni consilij mouet aquā, cum verbū accedit ad elementum, & fit sacramentum. Quemadmodum enim huius aquę natura non per se sanabat, siquidem semper sanasset, sed duntaxat dum ab angelo mouebatur, & hoc nisi vnum, ita & in nobis non simplex aqua operatur, sed cum spiritus gra

Aquę motio mysticę q intelligenda.

Benedictiones salis & aquæ herbarum & cereorũ vnde.

tiam accipit, omnia abluit peccata, sed in vnitate ecclesię & fide vnius dei. Sic & in sale & aqua, herbis & cereis quibus dæmonum fugatur potestas, virtus diuini nominis operatur, qua pręsente, efficacia. Nume. 6. Inuocabunt nomen meum (sacerdotes scilicet) super filios Israel, & ego benedicam eis. Quo miraculum esset euidentius & insignius, vnum elegit ex omnibus maxime deplorandum, vt qui morbo periculoso, penéque immedicabili, deinde vetustissimo teneretur, postremo qui maxime desideraret alienum subsidium, & adeo tenuis erat & ęgrotus, vt neminem parare posset, à quo tempestiue deferretur in aquam. Hunc videns oculo compassionis, an sanus velit fieri interrogat, fidem & constantiam circunstantibus volens ostendere, & vim morbi omnibus conspicuam facere, simulque subindicare, neminem ab animi vitijs sanari posse, nisi morbum suum oderit, & salutis desiderio teneatur. Cyril. Magnum misericordię sacramentum, non expectare Christum semper laborantium preces, sed sua misericordia præuenire. Præcurrit enim ad iacentem, & misericordiam flectitur antequam ei supplicetur. Interrogat, vt cupiditate valetudinis ad petendum incenderet, quod ipse facile præstare posset, atque paratiores ad suscipiendam gratiam interrogando redderet. Vide patientiam infirmi humiliter respondentis. Nil blasphemum respondet, non arguit Christum, quasi stulte interrogantem & se irridentem, nec maledixit diei, vt nos sæpe solemus pusillanimitate, sed mansuete & placide respondit, tametsi nesciret quis esset qui interrogaret.

a Erat autem ibi homo triginta & octo annos habens in infirmitate sua. Hunc cum vidisset Iesus iacentem, & cognouisset quia iam multum tempus haberet, dicit ei: Vis sanus fieri? Respondit ei languidus: Domine, hominem non habeo, vt cum turbata fuerit aqua, mittat me in piscinam. dum venio enim ego, alius ante me descendit. Dicit ei Iesus: Surge, tolle grabatum tuum, & ambula.

& statim sanus factus est homo ille,& sustulit grabatum suum,& ambulabat.

Volens dominus ostendere, & eos qui motu piscinæ sanabantur,sua virtute sanari, sibique in promptu esse, solo nutu omnes & corporum & animorum morbos posse tollere,cum dicto sanauit hominem,vt lectulum in humeros sustolleret,ac diuturni morbi monumentum cunctis videntibus in domum referret.Chrysostomus:Intuere diuinę clementię superabundantiam.non enim solum sanat,sed & lectum portare iubet, vt credibile miraculū fieret, ne quisquam phantasticum crederet quod factum erat.Nisi enim membra essent firmissime solidata, lectū ferre non potuisset.Vtinam & nos qui dissoluti sumus,& ad omne opus bonum immobiles,sanitatem assequamur, neque habeamus rationem humanam, vtpote comparati iumentis insipientibus,& similes facti illis,Psalm.48.vt portet nos in piscinam lachrymarum pœnitentiæ,in qua sanatur primus quia post mortem infructuosa pœnitentię.Eccl.17.Ante mortem confitere,à mortuo quasi nihil perit confessio. Claret hoc Sapientiæ quinto.de impijs bonorum irrisoribus. Dicentes intra se,& prę angustia spiritus gementes.Hi sunt quos aliquādo habuimus in derisum & in similitudinem improperij.nos insensati vitam illorum ęstimabamus insaniam, & finem illorum sine honore.Ecce quomodo cōputati sunt inter filios dei, & inter sanctos sors illorum est?Ergo errauimus à via veritatis,& iustitiæ lumen non luxit nobis, & sol intelligētiæ non est ortus nobis.Sequitur:Talia dixerunt in inferno hi qui peccauerunt, quoniam spes impij tanquam lanugo est quæ à vento tollitur. Ideo Eccl. 17. Confiteberis viuens,viuus & sanus confiteberis,& laudabilis deum,& gloriaberis in miserationibus eius. Quinque porticus, sunt quinque vulnera redemptoris,ex cuius passionis merito omnes morbi sanātur animarū.Apo.1. Dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo.Multitudo lāguētiū in his iacet.Ro.3.Oēs peccauerūt, & egēt gloria dei.Sed nō est in aliquo alio sal'.Nec enim datū est aliud

Porticus quinque qd.

nomen sub cęlo hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri, Actu. 4. Vnde & ipse est angelus, qui turbat aquam verbo suo, & futurorum memoria suppliciorum. Esa. 38. Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meę. Quemadmodum hic diuersæ nominantur spe-
Lãguidi. cies infirmitatum, sic sunt & peccatorum. Languidi sunt, qui per inertiam & desidiam peccant. Heb. 12. Remissas manus & dissoluta genua erigite. Hiere. 31. Vsquequo de-
Cęci. licijs dissolueris filia vaga? Cęci, qui per ignorantiam. Psalm. 37. Dereliquit me virtus mea, & lumen oculorum meorum non est mecum. Hinc orat Psalm. 12. Illumina oculos meos ne vnquam obdormiam in morte, ne quando
Claudi. dicat inimicus meus, pręualui aduersus eum. Claudi, qui bene operandi non habent firmum gressum. Psalm. 17. Filij alieni mentiti sunt mihi, filij alieni inueterati sunt, & claudicauerunt à semitis suis. 3. Reg. 18. Vsquequo claudicatis, ait Helias filijs Israel, in duas partes? Si dominus est deus, sequimini eum. Heb. 12. Gressus rectos facite pedibus vestris, vt non claudicans quis erret, magis autem sa-
Aridi. netur. Aridi, qui quicquid agunt, sine charitatis agunt pinguedine, Psalm 142. Expandi manus meas ad te, anima mea sicut terra sine aqua tibi. Velociter exaudi me, quia defecit spiritus meus. Hinc Psalm 62. Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea, & labijs exultationis
Infirmat' annos 38. quos signet. laudabit os meum. Iste qui 38. annos habuit in infirmitate, signat longa consuetudine inueteratos. sed non est tã capitalis & inueteratus morbus, quem Iesus verbo suo nõ curet, si obaudiatur. Surge, inquit Ephe. 5. Apostolus, qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus. Tolle lectum tuum. Roma. 6. Sicut exhibuistis membra vestra seruire immunditię & iniquitati ad iniquitatem, ita exhibete nunc membra vestra seruire iustitiæ in sanctificationem. Et ambula. Psalm. 33. Diuerte à malo, & fac bonum. Psalm. 83. Beatus vir cuius est auxilium abs te, ascensiones in corde suo disposuit in valle lachrymarum, in loco quem posuit. Etenim benedictionem dabit legislator. ibunt de virtute in virtutem. videbitur deus deorum in Sion.

Erat autem ſabbatum in die iſto. Dicebant ergo Iudęi illi qui ſanatus fuerat: Sabbatum eſt, non licet tibi tollere grabatum tuum. Reſpondit eis: Qui me ſanum fecit, ille mihi dixit, tolle grabatum tuum & ambula. Interrogauerunt ergo eũ: Quis eſt ille homo qui dixit tibi, tolle grabatum tuum & ambula? Is autem qui ſanus fuerat effectus, neſciebat quis eſſet. Ieſus enim declinauit à turba conſtituta in loco. Poſtea inuenit eum Ieſus in templo, & dixit illi: Ecce ſanus factus es, iam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. Abiit ille homo, & nunciauit Iudæis, quia Ieſus eſſet qui fecit eum ſanum.

Phariſęi inde calumniæ anſam ſumpſere, qui quæ legis erant carnalia & ad tempus data, ſuperſtitioſe tuebantur, neglectis ijs quæ erant pręcipua atque perpetuo duratura. Sabbatorum ocium violaſſe, nefarium erat apud illos: proximum fraudaſſe ſabbato, nullius erat momenti. vnde malitia excęcati, non interrogabant, quis eſt qui te ſanum fecit, ſed, qui dixit, tolle grabatũ tuũ & ambula. Erat enim omne opus ſeruile inhibitũ ſabbato. Exo. 20. Vnde Nee. 13. Prohibuit emptiones & negociationes cum gentilibus, & vt nullus inferret in die ſabbati onus. Ille non diſſimulans beneficium acceptum, & Ieſu autoritate criminis inuidiam à ſe depellens, ſignificãs eum qui rem tantam verbo præſtare potuerit, homine ſimul & ſabbato maiorem videri, reſpondit calumniantibus Iudæis: Is qui me ſimplici verbo ſanum fecit, iuſſit: cui obediui, vt iuſtum eſt. Declinauerat à turba, vt abſente ipſo, teſtimonium ſanitatis ſuſpicione magis careret, ne videretur gratificari ei, ſed veritatem teſtari, & ne Iudęorum inuidiam magis in ſe accenderet. ac tertio, vt exemplum vitandę gloriæ monſtraret. Galat 5. Non efficiamini inanis gloriæ cupidi. Chryſoſtomus: Non ſeceſſit ad nundinas, neque voluptati ac negligentiæ ſe ſedit, ſed in tẽplo

conuersabatur, quod religionis est signum, vt deo gratias referret. Augusti. Qui orandus est vt faciat, illi reddenda gratiarum actio cum fecerit. Iam ergo cognito comperto que miraculo, Iesus autorem quoque cognitum esse volens, ait illi: Ecce sanitatem es consecutus, depulso morbo corporis, qui tibi natus erat ex animi morbo. vtrunque sustuli malum. tu caue in futurum. Ecce quam solicite ostē dit beneficium ne obliuiscatur. Psal. 102. Benedic anima mea domino, & noli obliuisci omnes retributiones eius. qui propiciatur omnibus iniquitatibus tuis. qui sanat omnes infirmitates tuas. Secundo interdidit recidiuum. Iam noli, inquit, peccare. 2. Pet. 2. Si enim refugientes co inquinationes mundi in cognitione domini nostri & sal uatoris Iesu Christi, his rursus implicati superantur, facta sunt eis posteriora deteriora prioribus. Hiere. secundo. Quam vilis facta es, iterans vias tuas? Tertio prædicit supplicium. Ne deterius, inquit, tibi contingat. Sic seruus nequam & in conseruum crudelis, in carcerem conijcitur donec omne debitum, etiam dimissum, redderet, Mat. 18.

Documēta ex sanatione īfirmati ānos 38. Admonemur ergo hic, ex peccatis nonnunquam morbos generari: deinde, maximum apud gehennam supplicium, quum illic deterius quam hic contingat: atque postremo, si grauem priorum scelerum pœnam dedimus, multo grauiorem daturos, si reciderimus. Qui enim emendatus nō est, ad maiora tormenta ducetur, tanquam insensatus & contemptor. Videmus autem multos improborum corpore bene valentes, & in delicijs & voluptate viuentes: verum quod nihil hic patiuntur, viaticum eis erit ad supplicium grauius quod alibi ferent. 1. Corint. vndecimo. Dum iudicamur autem, à domino corripimur, vt non cū hoc mundo damnemur. Nam quę hic fiunt, admonitiones sunt: quę autem alibi, supplicium. Num ergo omnes

Morbi vnde. morbi ex peccatis? Non, sed quidam ob probationem, vt Iob. 1. Tob. duodecimo. quidam ad dei gloriam, Iohan. 9. quidam ex naturali defectu, quidam ex peccatis, vt Herodes ob superbiam percussus, vermibus consumptus occubuit, Actuum duodecimo. Comperto quis esset, vide quanta gratitudine Iudęis prędicet Christum, existimans illud

multorũ intereſſe, vt oĩbus notus eſſet, qui verbo poſſe ſic mederi morbo deplorato. Non ait, Ieſus eſt qui dixit mihi, tolle grabatum tuum & ambula: quod illi audire volebant, vt violati ſabbati crimen in eum impingerent, quod & alias non ſemel fecerunt: ſed is qui me ſanum fecit, quod audire non ferebant. Auguſtinus: Ille annuncia-bat, & iſti inſaniebant. Vtinam deus faxit, vt poſt ſanitatem acceptam in templo inueniamur, vltra nos propha nis cogitationibus non inquinantes, vt ne in grauiorem incidamus pœnam futuram.

Propterea perſequebantur Iudæi Ieſum, quia hęc faciebat in ſabbato. Ieſus autem reſpondit eis: Pater meus vſque modo operatur, & ego operor. Propterea ergo magis quęrebant eum Iudæi interficere, quia non ſolum ſoluebat ſabbatum, ſed & patrem ſuum dicebat deum, æqualem ſe faciens deo. Reſpondit itaque Ieſus, & dixit eis: Amen amen dico vobis, non poteſt filius à ſe facere quicquam, niſi quod viderit patrem facientem. Quęcunque enim ille fecerit, hæc & filius ſimiliter facit. Q

Oſtendit opera ſua non ratione, quum diuina ſint, ſed inuidia ſtimulante calumniari: & extremum manere ſupplicium eos qui non credunt, credentes vero, vitam conſequi æternam. Excæcati inuidia Iudęi, & vndique calumniandi captantes occaſionem, indignabantur Ieſu quod hominem miſerandum ſanaſſet ſabbato, quum ipſi qui ſibi videbantur legis tenaciſſimi, non vererentur aſino in puteum delapſo, ſuccurrere die ſabbati, quemadmodum ipſis improperat ſaluator. Mat. 12. Salutem inuidēt miſeri Iudęi infirmo, feris ſæuiores, dæmonibus pares: adeo omnis venia inuido deſperanda eſt. Nam ſcortator voluptatis ſtimulos in excuſationem adfert, fur paupertatem, homicida furorem, friuolas quidem nec admittendas qualeſcunque excuſationes, tu vero quam ad-

fers? Nullam profecto nisi animi prauitatem atque malitiam. Nam si inimicos amare iubemur, quam pœnam ex amici odio daturos nos arbitramur? Audi Paulũ 1. Corin. 13. Si tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest. Hic affectus inuidiæ, & fornicatione & adulterio grauior: alterum enim in ipso autore consumitur, inuidię autem vis vniuersos populos perdidit, vniuersum orbem coinquinauit. Ipsa cędis mater, ipsius suasu Cain fratrem suum interemit, Gene. 4. Ipsi Esau in Iacob, Gene. 27. fratrum in Ioseph, Gen. 37. diaboli in humani generis odium, insidię tribuendæ sunt. Sapient. 2. Inuidia diaboli mors introiuit in orbem terrarum. Imitantur autem illum omnes qui sunt ex parte illius. Non solum autem calumniabantur Iesum, verum etiam persequebantur non ob aliud, nisi quod rem sanctam ac piam fecisset in sabbato. Ostendit itaque dominus se legis non esse transgressorem vel sabbati, sed patri æterno conformem in operando, quasi dicat. Sicut deus pater operatur in sabbato & reprehensione caret, ita neque ego crimini obnoxius sum. Omnino enim prouidentia sua & in sabbato operatur. Hieronymus: Non sex diebus tantum, sed vsque modo operatur: quia sex diebus condidit noua, & requieuit die septima à nouarum rerum productione: postea vero operatur vsque in finem gubernando, conseruando, renouando propagando, vt pmaneant condita. Sapient. 11. Quomodo autem posset aliquid permanere nisi tu voluisses? aut quod à te vocatum non esset, conseruaretur? Sapien. 12. Tu dominator virtutis cum tranquillitate iudicas, & cum magna reuerentia disponis nos. subest enim tibi, cum volueris, posse. Ecce modus operandi. Velle scilicet. Psalm. 148. Quia ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit & creata sunt. Sic & Christus solo verbo sanitatem concludit. Sapient. 8. Attingit ergo à fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter. Non ergo ob sabbati religionem impediebatur, quo minus ageret mandatum patris ad humani generis salutem. Persequebantur plus illum propterea, quod iam non solum violaret sabbatum, sed & deũ veluti sibi

Inuidię malũ qđ.

proprium patrem vsurpabat, semet illi æquans in operibus & autoritate faciendi quæ vellet. Quia autem eandem cum patre habet substantiam, eandem habet & virtutē: & propter hoc eadem operatur, & non potest aliud aliquid facere præter id quod pater facit. Hinc Iohā. 14. Pater autem in me manens, ipse facit opera. Glos. ordi. Subdit se esse filium æqualem patri, eiusdem voluntatis, potentiæ, operationis, quia eiusdem substantiæ.

Pater enim diligit filium, & omnia demonstrat ei quæ ipse facit: & maiora his demonstrabit a ei opera, vt & vos miremini. Sicut enim pater suscitat mortuos & viuificat, sic & filius quos vult viuificat. Neque enim pater iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio, vt omnes honorificēt filium sicut honorificant patrem. Qui non honorificat filium, non honorificat patrem qui misit illum. Amen dico vobis, quia qui verbum meum audit, & credit ei qui misit me, habet vitā æternam: & in iudiciū nō venit, sed trāsiet à morte in vitā.

Quoniā filius propter nos redimendos & instruendos homo factus est, & inter homines socialiter vixit, idcirco altitudinem sapientię suæ proportionauit capacitati intelligentiæ nostræ, loquendo nobis de rebus incomprehensibilibus more humano, quatenus sic ea aliquatenus caperemus. Vnde de ęternis loquens, per verba temporalia secundum omnes differentias temporum loquitur, quia ipsa ęternitas comprehendit & continet omne tempus. Inter homines sæpe degenerant à parentibus filij, nec eadem est semper patris & filij voluntas, nec eadem facultas. secus hic res habet. Pater enim vnice diligit filium, Matth. 17. Hic est filius meus dilectus in quo mihi complacui, suíque simillimum genuit, paremq́ue potestatem operandi transfudit in illum, omniaq́ue demōstrat filio facienda. quæ ipse facit. Quod si mirandum videtur atque humanis viribus maius, dicto restituere sanitatem

paralytico:pater,ad cuius præscriptum filius facit omnia quæ facit,declarabit ꝙ filio suo his etiam maiora demonstrarit opera,quo magis etiam miremini. Nam longe potentius est,excitare mortuos ad vitam,quam ægroto restituere sanitatem. Et hāc quoque potestatem pater tradidit filio. Apoc.1. Habeo claues mortis & inferni. Summa pręcipuáque dei autoritas est,iudicare mundum rex enim est & dominus vniuersorum . Esa.33. Dominus enim iudex noster,dominus legifer noster, dominus rex noster. Et tamen hanc quoque potestatem impartiuit filio,cui tradidit omne ius iudicādi quicquid in cælo est, quicquid in terra,quicquid subter terram. Phil.2 . Propter quod & deus exaltauit illum, & dedit illi nomen quod est super omne nomen,vt in nomine Iesu omne genu flectatur cælestium,terrestrium & infernorum . Act. 17. Deus statuit diem in quo iudicaturus est orbem in æquitate,in viro in quo statuit,fidem præbens omnibus, suscitans eum à mortuis. Autoritatiue tota trinitas,sed executiue sententiam proferet filius in humanitate omnibus visibilis. Apoca.1. Videbit eūoīs oculus,& qui eum pupugerunt. 2.Cor.5. Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi,vt referat vnusquisque propria corporis,prout gessit,siue bonum, siue malum. Quia ergo benefaciendo nō placauit eos,nec attraxit vt se honorarent sicut dignum erat,incutit terrorem iudicij quo saltem timore inducantur. Pater innotescit per filium per quem operatur,filius vicissim patris maiestatem declarat vnde habet quicquid operatur,vt vtroque per alterū cognito,omnes honorificent filium, quemadmodū honorificant patrem. Quisquis honorat patrem in filio operātem,idem honorat filium ex patre operantem: quisquis autem nō honorat filiū patri charissimū ac simillimum, idem nec patrem honorat,qui in hoc misit filium,vt per filium honorificetur. Sermonem mirabiliter nectit: interdū quidem sublimia testimonia de se,vt dignum erat, fert:interdum autem humilia,propter insaniam inimicorum Iudæorum. Hinc mentes audientium exhilarat, quum audientes sermones eius deo sint credituri. Non

enim dixit, qui credit mihi, sed ei qui misit me. Igitur qui audit aure cordis, Matth.13. Qui habet aures audiendi, audiat. & credit illi, in iudicium condẽnationis (hoc est, supplicium) non venit, sed viuit vitam æternam, sed transiet à morte infidelitatis ad vitam fidei & iustitiæ. Romano.6. Gratia dei vita æterna. & à morte naturæ ad vitam gloriȩ. Col.3. Cũ Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos cum ipso apparebitis in gloria.

Amen amen dico vobis, quia venit hora & nunc est, quando mortui audient vocem filij dei: & qui audierint, viuent. Sicut enim pater habet vitam in semetipso, sic dedit & filio vitam habere in semetipso: & potestatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est. Nolite mirari hoc, quia venit hora in qua omnes qui in monumẽtis sunt, audient vocem filij dei: & procedent, qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ: qui vero mala egerunt, in resurrectionem iudicij. 3

Ostendit gratiæ necessitatem simul & vtilitatem, si à morte culpæ ad cælestia capessenda resurgere debemus. 1. Cor.15. Per hominẽ mors, & per hominem resurrectio mortuorum: & sicut in Adã omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur. Plus autem est, animam peccato mortuam reuocare ad vitam, quàm corpus exanimum vitæ restituere. Sed vtriusque rei potestatem pater dedit filio. Sapien.16. Homo per malitiã occidit animam suã. Ezec.18. Anima quæ peccauerit, ipsa morietur. Vnde Apoc.3. Nomẽ habes ꝙ viuas, & mortuus es, hãc sequitur mors gehẽnȩ. Psal.84. Sicut oues in inferno positi sunt, mors depascet eos. Hæc dicitur mors secũda, Apo. 20. Reuiuiscũt animȩ mortuæ, si vocẽ audierint filij dei interiori auditu & pseueranter, quia sola pseuerantia coronabitur. Mat.24. Qui pseuerauerit vsque in finẽ, saluus erit. Non enim omnes obediunt euangelio, Rom.10. Hinc admonet Apostolus Heb.3. Quapropter dicit spi-

ritussanctus Psal.94. Hodie si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra. Ideo notanter dicit, qui audierint. Augustinus obaudierint, quia sunt qui audientes non audiunt, Matt.13. Qui ergo nunc domini vocem vocantis obaudire nolunt, Matth.11. Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos audient in fine tunc, velint nolint, & obedient, vocem depellentis. Mat.25. Ite maledicti in ignem æternum. Quare adhortatur Paulus. 2. Corinth.6. Exhortamur ne in vacuum gratiam dei recipiatis, ait enim: tempore accepto exaudiui te, & in die salutis adiuui te. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. Olim reuiuiscent & omnium corpora defuncta ad vocem filij dei: nunc paucis ad vitam reuocandis specimine edito futuræ resurrectionis, id quod maius est agitur, vt ad eiusdem vocem reuiuiscant animę. Sicut pater vita est, & omnis vitæ fontale principium, Psalm.35. Domine, apud te est fons vitę: sic gignendo filiũ eiusdem substantiæ, eãdem ei communicat vitam, quare & alijs vitam pręstare potest. Iohan. 14. Ego sum via, veritas & vita Nam omnia per ipsum facta sunt, Iohan.1. Heb.1. Per quem fecit & secula. Actu. 17. Nec indigens aliquo, cum ipse det omnibus vitam & inspirationem. Gen.2. Formauit igitur dominus deus hominem de limo terræ, & inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ, & factus est homo in animam viuentem. Hunc ergo qui deserit, vitam non habet. Dedit & ei potestatem iudicium facere, vt in humanitate ab omnibus videatur. Matth.24. Videbunt filium hominis venientem in nubibus cęli, cum virtute multa & maiestate. Diuinitas enim nisi à beatis non potest videri. Exod.33. Nõ videbit me homo, & viuet. Iohan.1. Deum nemo vidit vnquam. Nam hanc videre vita beata est. Iohan.17. Hæc est vita ęterna, vt cognoscant te solum deum verum, & quem misisti Iesum Christum. 1. Iohan.3. Videbimus eum sicuti est. Psalm.71. Deus iudicium tuum regi da, & iustitiam tuam filio regis. Act. decimo. Præcepit nobis prædicare & testificari, quia hic est qui constitutus est à deo iudex viuorum & mortuorum. Sępe sermones in me-

dium affert de iudicio, vt auditores excitet. Cui enim persuasum est, q̃ resuscitandus sit, & recepturus delictorum pœnas, omnino currit ad ipsum, placatq́ue vt suum futurum iudicem. Vnde dominus Matthæ. 5. Esto consentiens aduersario tuo citò dum es cum eo in via, ne tradat te aduersarius iudici, & iudex tradat te ministro, & in carcerem mittaris. Amen dico tibi, non exies inde donec reddas nouissimum quadrantem. Ioh. 12. Qui spernit me, & non accipit verba mea, habet qui iudicet eum: sermo quem locutus sum, iudicabit eum in nouissimo die. Obediendum ergo euangelio, alioqui ostendit nos transgressores redargutos à lege, Iacob. 2. Perspicuum autem est, remissa culpa non semper omnem pœnam remitti, quam operæprecium hic solui. Alioqui à domino puniemur. 1. Corinth. 11. Si nosmetipsos dijudicauerimus, non vtique iudicabimur: dum iudicamur autem, à domino corripimur, vt non cum hoc mundo damnemur. 2. Reg. 12. Dauid pœnitenti dictum fuit: Dominus transtulit peccatum tuum â te. Veruntamen quia fecisti inimicos blasphemare nomen domini propter verbum hoc, filius qui natus est tibi, morietur. Audierat peccatum tran slatum, sed pœnam non prorsus condonatam, id quod rei exitus probauit. Nam suscitauit illi dominus malum de domo sua, vt à proprio filio regno pelleretur, 2. Reg. 15. & 16. Hinc lachrymis stratum suum rigabat. Psalm. 6. Sic Exod. 32. ob Mosi preces idololatriæ peccatum dimisit populo, nihilominus temporali pœna puniens. Ego, ait, in die vltionis visitabo hoc peccatum eorum. Percussitq́ue dominus populum pro reatu vituli quem fecerat Aaron. Et Nu. 14. Dimisi, inquit, iuxta verbum tuum: attamen omnes homines qui viderunt maiestatem meam & signa quæ feci, non videbunt terram super qua iuraui. In solicitudine iacebunt corpora vestra, quadraginta annis recipietis iniquitates vestras. Qui ergo hic non dijudicant seipsos, nec à domino corripiuntur, & hinc excuntes dolent, quis misericordiæ sinum ipsis occludere audeat, & non cum sancta matre ecclesia sentire, ipsos non æterna, sed temporali pœna plectendos? Nam mise-

ricordiam & veritatem diligit deus, Psal. 83. Sicut iustè pœnam exigit, ita misericorditer in vere pœnitentibus æternam in temporalem commutat. Sed quoniam post hanc vitam meriti locus non est, sed vel præmij vel supplicij recipiendi pro factis. Iohan. 9. Venit nox quando nemo potest operari. Eccl. 9. Quodcunque potest facere manus tua, instãter operare: quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erunt apud inferos quò tu properas: hinc pie semper in ecclesia defunctis, quum vnum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra, 1. Corin. 12. per viuorum suffragia subuētum est. Sic Iudas ille Machabęus, 12000. drachmas argenti misit Hierosolymam, offerri eas ibi pro peccatis mortuorum, iuste & religiose de resurrectione cogitans, 2. Mach. 12. Hinc Chrysostomus homil. 69. in Matthęum: Non temere ab apostolis hęc sancita fuerunt, vt in tremendis mysterijs defunctorum agatur commemoratio. sciūt enim, inde illis multum cõtingere lucrum, vtilitatem multam. Idem Damascenus affirmat, modum hunc orandi pro defunctis, ab apostolis manasse. Obserua hic, fidem hanc & ante Christi tempora fuisse, nec per Christum neque per apostolos reprobatam: quod haud dubio fecissent, si erroneum & seductorium fuisset. Tempore siquidem apostolorum quidam baptizabantur pro mortuis, primę Corinthiorum decimoquinto. quanquam in hoc errarent ꝙ mortui illi non tenebantur ad baptismi obligationem: quare & abolitum, aliud non, sed in hanc vsque horam à pijs & sanctis, nec non in sacris literis eruditissimis quâm diligentissimę obseruatum. Hinc Aug. ser. 44. ad fra. erem. Defunctis cum omni diligentia misereri & subuenire studeamus, attendentes quid Iudas Machabæus fecerit. Dixit enim ꝙ sancta & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur, 2. Mach. 12. Licet autem non sit in canone Iudęorum, est tamen in canone Christianorum, quemadmodum euangelia & cętera, vt idem dicit, 17. de Ciuit. dei c. 38. Certumque & perspicuum est tunc eam fidem fuisse. Huius ergo iudicis sententia incuitabili, qui paruerint ipsius doctri

Marginalia: Suffragia viuorum mortuis ꝓdesse.

Pro mortuis oratū & ante aduentum Christi fuisse.

næ,trãsferentur in vitam æternam: contrà, qui patere noluerunt,addicentur ęternis supplicijs. Tantam potestatem traditam homini nolite mirari,quum idem sit filius dei. Hoc traditum est illi,quod semper cum patre habuit commune.Siquidem venit hora. Matth.24. De die illa & hora nemo scit,neque angeli cælorum,nisi pater solus.quando omnes qui mortui sunt & sepulti,audient omnipotentem vocem filij dei, atque ilico reuiuiscent corpora: & qui mortui fuerunt & humo conditi, prodibunt.1.Thes.4.Quoniam ipse dominus in iussu & in voce archangeli & in tuba dei descendet de cælo.1. Corin. 15.Canet enim tuba,& mortui resurgẽt incorrupti. Qui bona fecerunt,non enim sola fides absque operibus iustificat,sed oportet etiam opera adesse,tunc enim proprie fides est.Roma.2. Non enim auditores legis iusti sunt apud deum,sed factores legis iustificabuntur.Iacb.2. Fides sine operibus mortua est in semetipsa.Hinc dominus misericordię opera in proximos collata, cælesti præmio remuneranda testatur Matt.25.Luc.14.& Luc.16.Contrà, qui in iniquitatibus perseuerant,resurgent in iudicium condemnationis.Non enim est illis resurrectio ad vitã. 2.Mach.7.Ideo non dicuntur proprie resurgere. Psal.1. Ideo non resurgent impij in iudicio, neque peccatores in consilio iustorum. Dan.12.Multi de ijs qui dormierunt in terrę puluere,euigilabunt:alij in vitam ęternã, alij in opprobrium vt videant semper. Non solum autem differens erit resurrectionis status bonorum & malorum,sed & conditio bonorum.1.Cor.15.Stella differt à stella in claritate,sic & resurrectio mortuorum. Phi.3. Saluatorem expectamus dominum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ,configuratum corpori claritatis suæ. Vide ergo geminam doctrinam fieri per metum & lætitiam.Nam quum dicit, impia faciẽtes condemnari,deterret:quum autem resurgere ad vitam, lęti fiant,& per lętitiam exhortatur.Hinc est ꝙ non tam constanter quam gaudenter sancti pro domino moriuntur.Heb.vndecimo.Non suscipientes redemptionem, vt meliorem inuenirent resurrectionem.Non ergo de car-

nis depositione per mortem nimium dolendum, sed diuinum iudicium præcauendum. Eccl. 18. Ante iudicium para iustitiam tibi. Nam horrendum est incidere in manus dei viuentis. Heb. 10. Eccl. 2. Si pœnitentiam non egerimus, incidemus in manus domini, & non in manus hominum. Ideo Psalm. 15. Prouidebam dominum in conspectu meo semper, quoniam à dextris est mihi ne commouear.

Non possum ego à meipso facere quicquam. Sicut audio iudico, & iudicium meum iustum est, quia non quæro voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me. Si ego testimonium perhibeo de meipso, testimonium meum non est verũ. Alius est qui testimonium perhibet de me, & scio quia verum est testimonium eius quod perhibet de me. Vos misistis ad Iohannem, & testimonium perhibuit veritati. Ego autem non ab homine accipio testimonium, sed hęc dico, vt vos salui sitis. Ille erat lucerna ardens & lucens, vos autem voluistis ad horam exultare in luce eius.

Ostendit quod radix malitię vanæ gloriæ cupido, non sinit hominem salubribus submitere se institutis, quanquam certissimis testimonij roboratis. Eadem potestas patris & filij ostenditur, & in nullo sibi deesse aliquid à patre, siue in sermonibus, siue in operibus, siue in iudicijs. Nec ergo est quod quisquam calumniaretur filij iudicium velut iniquum: eóque iustum est, quia non est illi alia voluntas, quam quę est patris, vt aliquo pacto corrupta voluntas corruptum pariat iudicium. Qui enim suam voluerit stabilire, fortassis suspect' erit quod corrumpat quod iustum est: qui autem non sua spectat, quo prętextu posset iniusta iudicare? Psalm. 10. Iustus dominus & iustitias dilexit, ęquitatem vidit vultus eius. Obserua duplicem in Christo naturam: diuinam, qua patri ęqualis: humanam, qua patre minor & subiectus. Sic duplicem voluntatem, diuinam, & humanam, de qua Lucæ 22. Veruntamen non

mea voluntas,sed tua fiat. Apud homines leuis est ille qui testimonium perhibet de seipso,& arrogans habetur qui sua ipsius voce mgna vindicat. Prouerb. 27. Laudet te alienus,non os tuum. Hinc testimonium meum, secundum vestram æstimationem non videtur verum. Quod si solus ipse mihi testis sum,sit apud vos testimonium meum. Alius est, pater scilicet. Matt. 3. Hic est filius meus dilectus. Vel Iohannes, Hic enim venit vt testimonium perhiberet de lumine, Iohan. 1. Ponit ergo tria testimonia. Iohannem quem fide dignum habuerunt. Huius certe testimonium,cum tantum tribuebant ei vt eum crederent Messiam, apud eos pondus habere debuit, præsertim quum à Christo non fuerit procuratum sed ab ipsis expressum. Non pendeo,inquit,à Iohannis testimonio sed tamen optarem apud vos habere pondus, ne pereatis ob incredulitatem. Magnus quidem erat Iohannes, sed lux ipsa promissa mundo non erat. Esaiæ nono. Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam: habitantibus in regione vmbræ mortis, lux orta est eis. Esa. 49. Dedi te in lucem gentium, vt sis salus mea vsque ad extremum terræ. tantum erat lucerna de nostro igne ardens, de nostro lumine lucens. Vos voluistis illum esse Messiam, qui se negabat dignum qui solueret corrigiam calceamentorum Messiæ. Cur ergo testimonium illius apud vos nunc leue est quod de me tulit, quum alioqui de illo tam magnifice senseritis? Arsit Iohannes diuini amoris igne, gaudens ad vocem sponsi, Iohannis tertio. Arguens transgressores, Luc 3 Genimina viperarum, quis ostendit vobis fugere à ventura ira? Facite ergo fructus dignos pœnitentiæ. Luxit radijs sapientię & exemplaris vitæ, sed ad coruscationem superuenientis claritatis imminutus est. Iohānis tertio. Illum oportet crescere, me autem minui. Secundo, opera.

Ego autem habeo testimonium maius Iohanne. Opera enim quæ dedit mihi pater vt perficiam, ipsa opera quæ ego facio, testimonium perhibent de me, quia pater misit me. Et qui misit me pa-

ter, ipse testimonium perhibuit de me. Neque vocem eius vnquam audistis, neque speciem eius vidistis. Et verbum eius non habetis in vobis manens, quia quem misit ille, huic vos non creditis.

Si ergo illius testimonio diffiditis, ego ex meipso certius habeo testimonium, nimirum patris mei, qui maior est Iohanne, cuius testimonium refelli non potest. Nullū certius testimoniū ipsis factis, ea si videtis esse digna deo, si videtis à me fieri, satis de me testificantur, me nihil ex meipso facere, sed ex deo qui me salutis vestræ causa mīsit in mundum. Quia igitur pater dedit mihi illa, ideo deo aduersarij estis qui illis operibus aduersamini. Ioh. 15. Si opera non fecissem in eis quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent: nunc autem & viderunt & oderūt & me & patrem meum. Tertio patrem, qui per omnem scripturā tā legis quam prophetarum testatus est. Nulla enim ętas (vt dicit Aug.) vacauit à prophetia de Christo. Lu. 1. Sicut locutus est per os sanctorum, qui à seculo sunt, prophetarum eius. Roma. 10. Finis legis Christus. Pater autem quum spiritus sit, nec vocem habet, vt audiri possit auribus humanis, nec speciem quę cerni possit oculis corporeis. Nam Mosi non talis apparuit & auditus est, qualis est suapte natura, quemadmodum vos existimatis. Sic enim soli filio visus est atque auditus, & tamen aliqua voce, aliqua specie se vestris sensibus insinuauit. Nam patribus aliena in specie, vel imaginatione formata, vel angelo in persona dei apparente, vel alio modo consimili. Vnde Exod. 33. Loquebatur autem dominus facie ad faciē, sicut solet loqui homo ad amicum suum. Qui ait: Ostendo mihi gloriam tuam. Respondit: Non poteris videre faciē meam. Non enim videbit me homo & viuet. Hinc Stephanus Act. 7. Hic est qui fuit in solitudine in ecclesia cū angelo, qui loquebatur ei in mōte Sina & cū patribus vestris, qui accepit verba vitę dare vobis. Sic ergo vidit Iacob Gene. 32. Vidi dominum facie ad faciem, & salua facta est anima mea. Esa. 6. Vidi dominum sedentem super solium excelsum & eleuatum, & plena erat omnis domus

à maiestate eius. Sed quemadmodum audistis vocem eius & non credidistis, audistis Iohannem nec creditis, ita nec legis nec prophetarum testimonium hæret animis vestris: & eum quem sacrę literę promittunt, reijcitis: ei quē pater iuxta prophetarum promissa misit, non creditis. Psalm. 118. In corde meo abscondi eloquia tua, vt non peccem tibi.

Scrutamini scripturas, quia vos putatis in ipsis vitam æternam habere. & illę sunt quæ testimonium perhibent de me, & non vultis venire ad me, vt vitam habeatis. Claritatem ab hominibus non accipio, sed cognoui vos quia dilectionem dei nō habetis in vobis. Ego veni in nomine patris mei, & non accepistis me: si alius venerit in nomine suo, illum accipietis. Quomodo vos potestis credere, qui gloriam ab inuicem accipitis, & gloriam quę à solo deo est nō quęritis? Nolite putare quia ego accusaturus sim vos apud patrem. est qui accusat vos Moses, in quo vos speratis. Si enim crederetis Mosi, crederetis vtique & mihi, de me enim ille scripsit. Si autem illius literis non creditis, quomodo verbis meis credetis?

Discutite solerter dicta prophetarum & legis, & inuenietis quia testantur de me. Est scrutatio diuinorum pia agnoscendę veritatis auiditate. Sic audientes Paulum, quotidie scrutabantur scripturas si quæ docebat, ita se haberent, Act. 17. Psal. 118. Mirabilia testimonia tua, ideo scrutata est ea anima mea. Est alia curiosa, qua quis difficilia scripturæ curiosę proprio sensu inquirere nititur ac iudicare. Pro. 25. Sicut qui mel multum comedit, non est ei bonum: sic qui scrutator est maiestatis, opprimetur à gloria. Ideo admonet Eccl. 3. Altiora te ne quęsieris, & fortiora te ne scrutat fueris: sed quę pręcepit tibi de', illa cogita sē

Scrutatio duplex

per: & in pluribus operibus eius ne fueris curiosus. Non dixit, in quibus habetis vitam, sed putatis inaniter propter duritiam cordis vestri, quanquam sic fuisset, obediendo intellexissetis. Esa. 7. Nisi credideritis, non intelligetis. Illæ enim determinant incarnationis tempus. Gen. 49. Non auferetur sceptrum de Iuda, nec dux de femore eius, donec veniat qui mittendus est, & ipse erit expectatio gentium. Dan. 9. Scito ergo &c. Modum. Psalm. 71. Descendet sicut pluuiam in vellus, & sicut stillicidia stillantia super terram. Et ascendet sicut virgultum coram eo, & sicut radix de terra sitienti. Esa. 7. Ecce virgo cõcipiet & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emanuel. Locum. Mich. 5. Et tu Bethleem ephrata, paruulus es in millibus Iuda, ex te mihi egredietur qui sit dominator in Israel, & egressus eius ab initio à diebus ęternitatis. Quo ad conuersationis statum. Baruc. 3. Post hęc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est. Zacha. 9. Ecce rex tuus venit tibi iustus & saluator, ipse pauper. Hiere. 14. Tibi peccauimus expectatio Israel, saluator noster in tẽpore tribulatiõis. Quare quasi colon⁹ futurus es in terra, & quasi viator declinans ad manendum? Quare futurus es velut vir vagus & fortis qui non potest saluare? Tu autem in nobis es domine, & nomen tuum inuocatum est super nos, ne derelinquas nos. Vltimo, quo ad passiõis exitum. Dani. 9. Et post hebdomades sexagintaduas occidetur Christus, & non erit eius populus qui eum negaturus est. Esaias 53. summatim totam perstringit passionem. Ostendit itaque eos ex proposito, & non natura, malos. Non vultis, inquit, venire, quanquam non sit aditus ad vitam nisi per me tot testimonijs comprobatum: ad me, vt minimo negocio vitam habeatis. Nam credidisse filio quem misit pater, salutis est ianua. Incredulitas ergo vestra non ex inopia est testium, sed ex inopia charitatis in deum, pręsertim cum ego nec gloriam, nec regnum, nec opes ambiam apud homines. tantum ambio gloriam patris, & in hoc ambio, vt vos seruemini. Si Christus qui habet in vestimento & in femore scriptum, Rex regum & dominus dominantium, Apoc. 19. claritatem ab homini-

Scripturæ q̃ manifeste indicarint circũstantias Messiæ.

bus non accepit:nam quęsitus in regem, fugit Iohan.6. quid miseri & ad omne malum procliui vanitate seducimur, quærentes sciri, reputari, honorari? Eccl.10. Odibilis coram deo & hominibus superbia Causam subinfert, dicens: quia dilectionem dei non habetis in vobis, tamet si hoc iactetis quod me persequamini propter deum. Etenim qui diligit, credit & obtemperat: & qui patrem diligit, non potest odisse filium illi charissimum: & qui legantem amat, non potest aspernari legatum.1. Timot.1. Finis pręcepti est charitas de corde puro, conscientia bona, & fide non ficta. Sed 1.Iohan.3. Qui non diligit, manet in morte. Vbique autem patrem celebrat, & ab ipso se dicit missum esse, nihil se posse à seipso, & prorsus humilia multa loquitur, volens è medio tollere omnem ingratitudinis & elationis rationem. Hinc in nomine patris dicit se venisse, non suo Et quam estis, inquit, peruerso increduli mihi, qui patris nomine veniens, gratis vitã at salutem offero: tam eritis stulte creduli, si quis suo nomine veniens, sibi dei gloriam arrogans, seipsum inæstimabili mentis tumore extollens super omne quod dicitur deus, 2. Thes. 2. suúmque, non dei negocium agens, ea vobis pollicens quę diligitis, vobis adferat ea quæ pertrahant in mortem æternam. Vera laus est, meruisse laudem apud deum: vera pietas est, omnem deo gloriam trãsscribere. Quomodo igitur potestis credere mihi, nihil aliud prædicanti quam gloriam dei, quum vos contempta vera gloria quæ à deo proficiscitur, venemini falsam gloriam apud homines inuicem vobis adulantes, & deo suã gloriam inuidentes? Principes enim & magistri ipsi soli volentes haberi apud vulgus, non accipient me, ne imminuatur eorum gloria. populi autem quęrentes diligi à principibus, non me accipient vt ne excidãt propter me ab honore quem à principibus habent. Elucescit quam pestifera res vanæ gloriæ sit cupido, quæ omne spirituale bonum impedit & eneruat, ac deo exosum reddit. Psalm. 52. Quoniam deus dissipat ossa eorum qui hominibus placent, confusi sunt, quoniam deus spreuit eos. Hinc Gala.1. Si adhuc hominibus placerem, Christi seruus non essem.

Ideo 2.Cor.10.Qui gloriatur,in domino glorietur. non enim qui seipsum commendat,ille probatus est,sed quem deus oommendat. Nolite putare quod ego cupiens vlcisci contemptum meum , vos delaturus sim apud patrem,nihil opus est me delatore.Moses ipse vos deferet,cuius autoritatem apud vos sacrosanctam fingitis,& in quo summam fidem collocatis,habentes pro oraculo quicquid ille scripsit:Quem ficte colitis,cuius autoritas vobis leuis est in eo in quo maxime debebat valere,siquidem ille de me scripsit. Deute.18. Prophetam de gente tua & de fratribus tuis sicut me suscitabit tibi dominus deus tuus,ipsum audies, vt petisti à domino deo tuo. Et ait dominus mihi:Prophetam suscitabo eis de medio fratrum suorum similem tui,& ponam verba mea in ore eius, loqueturque ad illos omnia quę præcepero illi. Qui autem verba eius quę loquetur in nomine meo, audire noluerit . ego vltor existam.Etenim si fidem haberetis Mosi, nimirum & mihi crederetis quem ille promisit, & cuius dictis credi iussit.Si autem illius dictis non creditis,quia neo intelligitis.2.Corint.tertio.Vsque in hodiernum diem idipsum velamen in lectione veteris testamenti manet non reuelatum,quod in Christo euacuatur,sedvsque in hodiernum diem cum legitur Moses,velamen positum est super cor eorum.Cum autem conuersus quis fuerit ad deum,auferetur velamen.Quomodo meis verbis,quem minoris facitis,credetis?Chrysostomus : Qui metalla fodere aggreditur artis ignarus,auri venas non inuenit,sed confunditur laborem subit cassum: ita qui diuinarum scripturarum ordinem non intelligunt, qui earum proprietates, qui leges non disquirunt,sed omnia ad verborum sententiam accipiunt,aurum terræ confundentes,nunquam reconditum in his thesaurum consequuntur .

De quinque panibus, Iohannis sexto.

ARTICVLVS X.

P Ost hęc abiit Iesus trans mare Galilææ, quod est Tiberiadis, & sequebatur eum multitudo magna, quia videbant signa quę faciebat super iis qui infirmabantur. Subiit ergo in montem Iesus, & ibi sedebat cum discipulis suis. Erat autem proximum pascha dies festus Iudæorum. Cum subleuasset ergo oculos Iesus, & vidisset quia multitudo maxima venit ad eum, dicit ad Philippum: Vnde ememus panes vt manducēt hi? Hoc autem dicebat tentans eum. ipse enim sciebat quid esset facturus. Respondit ei Philippus: Ducentorum denariorum panes non sufficiunt eis, vt vnusquisque modicum quid accipiat. Dicit ei vnus ex discipulis, Andreas, frater Simonis Petri: Est puer vnus hic, qui habet quinque panes hordeaceos & duos pisces. sed hæc quid sunt inter tantos? Dicit ergo Iesus: Facite homines discumbere. Erat autem fœnum multum in loco. Discubuerunt ergo viri numero quasi quinque millia. Accepit ergo Iesus panes, & cum gratias egisset, distribuit discumbentibus. Similiter & ex piscibus quātum volebant. Vt autem impleti sunt, dixit discipulis suis: Colligite quę superauerunt fragmenta, ne pereant. Collegerunt ergo, & impleuerunt duodecim cophinos fragmentorū ex quinque panibus hordeaceis & duobus piscibus, quæ superfuerunt iis qui manducauerant. Illi ergo homines cum vidissent quod Iesus fecerat signum, dicebant: Quia hic est vere propheta qui venturus est in mundum.

Iohan. 6.

Vide super isto textu parte 1. ar. 45. f

Iesus ergo cũ cognouisset quia venturi essent vt raperent eum,& facerent eum regem,fugit iterum in montem ipse solus.
Vide ibidem.

De ambulatione supra mare.
ARTICVLVS XI.

Iohan. 6. T

V T autem sero factum est, descenderunt discipuli eius ad mare.& cum ascendissent nauim, venerunt trans mare in Caphernaum.& tenebræ iam factę erant,& non venerat ad eos Iesus.Mare autem vento magno flante,exurgebat. Cum remigassent ergo quasi stadia vigintiquinque aut triginta,vident Iesum ambulãtem supra mare,& proximum naui fieri,& timuerunt. Ille autem dicit eis:Ego sum.nolite timere. Voluerunt ergo eum accipere in nauim,& statim nauis fuit ad terram quam ibant.
Super hoc textu vide par.1.ar.46.h

De prędicatione eucharistię,
ARTICVLVS XII.

V

A Ltera die turba quæ stabat trans mare, vidit quia nauicula non erat ibi alia,nisi vna:& quia non introisset cum discipulis suis Iesus in nauim,sed soli discipuli eius abissent:aliæ vero superuenerunt naues à Tiberiade,iuxta locum vbi manducaũerant panem, gratias agentes deo.Cum ergo vidisset turba quia Iesus non esset ibi,neque discipuli eius,ascenderunt in nauiculas,& venerunt Capharnaum quærentes

Iesum. Et cum inuenissent eum trans mare, dixerunt ei: Rabbi, quando huc venisti?

Ostendit, non commodi gratia temporalis nos quicquam agere debere, sed diuini honoris & laudis: alioqui perit merces operis æterna. Turbæ quum vidissent vnam tantum nauim adfuisse, in quam discipuli tantum ingressi fuerant, & non Iesus ipse, quia multum quęsitum non inuenerunt, & naues aduenissent ad traijciendam eam, conscensis nauibus traiecerunt Capharnaum ibi quæsituri Iesum, quòd illic haberet domicilium, & quod scirent apostolos eò traiecisse. Cupientes vero ex ipso tempore colligere quomodo transisset, interrogabant quando venisset. suspicabantur enim & hic rem miraculo peractã, quemadmodum pridie pauerat immensam multitudinem.

Respondit ei Iesus & dixit: Amen amen dico vobis, quæritis me, nõ quia vidistis signa, sed quia manducastis ex panibus & saturati estis. Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam, quem filius hominis dabit vobis. hunc enim pater signauit deus. Dixerunt ergo ad eum: Quid faciemus vt operemur opera dei? Respondit Iesus & dixit eis: Hoc est opus dei, vt credatis in eum quem misit ille. a

Iesus itaque vt hic quoque suam declararet diuinitatem, quòd non ignoraret illorum cogitationes. Hier. 17. Prauum cor hominis & inscrutabile. quis cognoscet illud? Ego dominus scrutans cor & probans renes. quum videret turbam ad se rursus confluere similibus miraculis inhiantem, quæ ventrem potius explerent, q̃ mẽtem erudirent, ex occasione cibi semel præbiti, docet qui cibus illis potissimũ sit expetendus. Non quæritis, inquit, me ob animæ, sed corporis refectionem: sed non magnum est, corpus hoc, alioqui & periturũ, pascere: sed oportet maxime spiritualium agere curam, & non omnem solicitu

dinem in corporalem cibum insumere, & negligere tem pus aptum doctrinæ. Cyrillus: Nulla nobis carnis cura habenda est, sed necessarijs & æternis inuigilandum. nõ enim differt à bestijs qui corporis voluptates insectatur, sed qui virtutibus inhæret, & spiritali vitam peragit lege. Ille qui omnino deditus est his quæ diuinitus concessa, ad superos iter pręparant, is mihi videtur seipsum cognouisse, nec ignorasse rationale animal ad imaginem conditoris esse productum. Nõ simus ergo soliciti quid manducemus. stultissimum enim est carnem & carni iucunda sic amplecti, vt nullam aut vix æqualem de anima, quæ multo pręstantior corpore, curam habere videamur, cui tanto studere quisque magis iubetur, quanto cæteris præstantior est. Sic enim sapienter & iudicabimus & operabimur. Qui autem pigritiæ deditus, ventri viuit, delicijs vacat, is cibum operatur qui perit. qui vero ex labore suo proximum nutrit, potum dat, vestit, nõ perdet mercedem suam, si amore dei id facit, Matt. 25. Quicquid enim finem habet in deum, preciosum est: quicquid cessat & hodie est, cras vero desinit, etiam maximũ, quã vilissimum est æstimandum. Cibus iste intelligi potest mystica sumptio carnis domini, quã ipse nobis dat factus filius hominis, quem pater obsignauit, hoc est, ostendit & confirmauit testimonijs ꝙ sit filius suus. Vel actio virtuosa & quicquid spiritualiter alit mentẽ, perducens in vitam æternam, hunc pater consignauit requirendũ. Hæc rudis turba cum non intelligeret, ac ne animaduerteret quidẽ, tota intenta ventris negocio, respõdit: Quoniam admones nos vt operemur cibũ quendã qui manet in nobis, adferens vitã æternam, quid igitur faciemus vt operemur ea quæ deo digna sunt, & vitã promereamur ęternã, quorũ gratia te dicis venisse in mundũ? Hoc est, inquit, opus quid efflagitat à vobis deus, vt credatis in eum quem misit ille, & per quẽ vobis ille loquitur, ne plane gratis vel indignis potius vitam ęternam vobis largiri videatur. Gloss. ord. Fides per dilectionem operans, est opus: quia etsi desit facultas, non quæritur nisi voluntas. estque initium & finis totius boni. Signanter

ait,opus dei:quia opera fidei,hominis opa esse possunt, sed sine fide deo placere non possunt.Heb. 11. Sine fide impossibile est placere deo,quæ per dilectionem operatur.Gal.5.Sed Ro.5.Charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis.Obserua quòd nõ dure arguat dicẽdo,ò mãcipia ventris & gulosi,sed cum mansuetudine,vt cum detegit occulta cordis illorum,ad maiorem illos adduceret fidem.

Dixerunt ergo ei:Quod tu facis signum, vt vi
deamus & credamus tibi?quid operaris?Patres no 3
stri manducauerunt manna in deserto,sicut scri-
ptum est:Panem de cælo dedit eis manducare. Di
xit ergo eis Iesus:Amen amen dico vobis,non Mo
ses dedit vobis panem de cælo, sed pater meus dat
vobis panem de cælo verum.Panis enim verus est,
qui de cælo descendit,& dat vitam mundo.Dixe-
runt ergo ad eum:Domine,semper da nobis pa-
nem hunc.Dixit autem eis Iesus:Ego sum panis vi
tæ.qui venit ad me,nõ esuriet:& qui credit in me,
non sitiet in æternum.Sed dixi vobis, quia & vidi
stis me,& non credidistis.

Vere gastrimargi, qui iterum signum quærunt tale 3
quod ventri prodesset.Si tibi,inquiunt, vindicas peculiarem autoritatem supra maiores nostros, quorum autoritatem hactenus sequuti sumus,præbe specimen & documentum autoritatis à deo traditę,vt eo conspecto,credamus non verbis tuis,sed factis. Vt homines passionati loquuntur,qui ad omnem ventum feruntur. Nam ante satiati,dixerunt: Hic est vere propheta qui venturus est in mundum. nunc increpati, signum petunt, quasi prius nullum vidissent miraculum.Non Moses, sed deus ministerio angelorum dedit manna, figuram veri panis futuri qui de cælo descendit, naturam nostram

assumendo.Iohan.16.Exiui à deo, & veni in mundum. & se visibilem pr̨ebendo.Baruch.3.Post hæc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est.Hic ergo panis nõ est corporeus, nec ex aere depluit,sed ab ipso deo proficiscitur, & tam efficax est,vt det vitam, non corporalem,sed animarum:nec vni populo,sed toti mundo. His auditis,Iud̨ei ne sic quidem eriguntur ad amorem rerum c̨elestium,sed adhuc ventris negocium somniantes, dixerunt:Domine,semper &c.Sic & mulier Samaritana Iohan.4.Domine,da mihi hanc aquam,vt non sitiam, neque veniam huc haurire. Sic isti saturitatem amabant potius quàm salutem, & saturatorem requirebant potitius quàm seruatorem.Iesus igitur vt excuteret illis somnium cibi corporalis,apertius eis explicat se non loqui de pane qui dentibus manditur, sed de cælesti. Ego sum,inquit,panis ille vit̨e ̨eternæ largitor.Hic ergo panis vitam secundum naturam existens. vtpote viuentis patris filius,quod sibi proprium est facit:viuificat enim omnia.Igitur sicut qui ex terra panis infirmã naturam carnis continet,non sinens illam corrumpi,ita Christus per spiritus operationem animam viuificat,atque etiam ipsum corpus à corruptione conseruat. Per ipsum enim humanæ natur̨e resurrectio & incorruptio corporum est concessa.1.Cor.15.Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur. At qui credit in illum panem,non esuriet,neque famem feret, sed satiabitur ̨eterna satietate,tametsi ad tempus hic esuriat donec perfecta cõpleatur satietate.Psal.16.Satiabor cũ apparuerit gloria tua.Hinc dicitur Eccl.24. Qui edũt me, adhuc esurient: & qui bibunt me,adhuc sitient. In futuro autem ait Psal.35.Inebriabuntur ab hubertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos. Ostendit autem eos non ignorantia,sed malitia peccare,quia ipsum viderunt, & docentem ea quæ salutis sunt audierunt,nec tamen crediderunt.Iohan.15.Si non venissem & locutus eis fuissem,peccatum non haberent,nunc autem excusationem non habent de peccato suo.

Omne quod dat mihi pater, ad me veniet,& eum qui venit ad me, non eiiciam foras,quia descendi de cęlo,non vt faciam voluntatem meam, ſed voluntatem eius qui miſit me.

Oſtendit ꝙ fides quæ in Chriſtum eſt, non vulgaris quępiam res ſit,ſed donum dei,dignis & rectis corde datum,deo coniungens,& in ęternam vitam perducens.Pater(inquit)meus,non ſolum Iudæorum, ſed & omnium gentium deus eſt.Rom.3.An Iudæorum deus tantum?nōne & gentium?Imò & gentium.Roma.10.Nam idem dominus omnium,diues in omnes qui inuocant illum. Ex me nihil habeo ꝙ non ſit patris, quicquid autem mihi dederit,cuiuſcunquę gentis ſit,hoc ad me veniet per fidem,etiam ſi ſit à lege Moſaica alienum.Heb.11.Accedētem ad deum,credere oportet quia eſt, & inquirentibus ſe remunerator ſit.Quoniam ergo nō eſt in aliquo alio ſalus. Act.4.Nec enim eſt aliud nomen ſub cęlo datū hominibus,in quo oporteat nos ſaluos fieri,ideo omnia dedit ei pater in manus,Ioh.13.vt per ipſum ſalutem conſequātur.Ioh.14.Nemo venit ad patrem niſi per me. Vult enim pater quantum in ipſo eſt,omnes homines ſaluos fieri,& ad agnitionem veritatis venire.1. Timo.2. Sed non omnium eſt fides,2.Theſſ.3.Non enim omnes obediunt euangelio,Roman.10.Hinc Actu.10. In veritate comperi quia non eſt perſonarum acceptor deus, ſed in omni gente qui timet eum,& operatur iuſtitiam, acceptus eſt illi. Vide nunc fructum veniendi. Non eijciam, inquit,non perdam,ſed ſaluabo & magna cura illum refocillabo.Matthę.11.Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis,& ego reficiam vos.Iohan.7.Qui ſitit veniat ad me & bibat.Qui credit in me,ſicut dicit ſcriptura,flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Hoc autem dixit de ſpiritu,quem accepturi erant credentes in eum. Attende benignitatem. nam omnem venientem ſuſcipit, nec eijcit.Iac. quarto.Appropinquate deo, & appropinquabit vobis,Sic ſuſcepit latronem.Lucæ. 23. Pecca-

tores, Luc. 15. Erant appropinquantes ei publicani & peccatores, vt audirent illum. & murmurabant pharisæi & scribę, dicentes: Hic peccatores recipit. O excęcatam inuidiam, non ferentem opitulari infirmis. Recipit peccatores, & iustos facit: infirmos, & sanos reddit. Sic Lu. 18. Sinite paruulos venire ad me, & nolite vetare eos, taliũ est enim regnum cælorum. Qui ergo venire nolunt, si suo vitio foris remanent & pereunt, sibi imputent, non deo qui omnes vocat. Hinc Iudęis ait Iohan. 5. Non vultis venire ad me, vt salui sitis. 1. Corinth. 5. Eos qui foris sunt dominus iudicabit. Sic qui suo vitio se eijci dignos reddunt, & pereunt sicut Iudas. Iohan. 17. Quos dedisti mihi, ego custodiui: & nemo ex eis perijt, nisi filius perditionis. Iohan. 15. Si quis in me non manserit, mittetur foras sicut palmes, & arescet: & colligent eũ, & in ignem mittent, & ardet. Sic & mali prælati & doctores. Matth. quinto. Quod si sal euanuerit, in quo salietur? Ad nihilum valet vltra, nisi vt mittatur foras, & conculcetur ab hominibus. Tales & in fine foras mittentur, cum electi intrabunt in gaudium domini sui. Matthæ. 25. Euge serue bone & fidelis, quia in modico fuisti fidelis, supra multa te constituam. intra in gaudium domini tui. Matthę. decimotertio: Exibunt angeli & separabunt malos de medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis. Ibi erit fletus & stridor dentium. Luc. 13. Cum autem intrauerit paterfamilias & clauserit ostium, incipietis foris stare & pulsare, dicentes: domine domine, aperi nobis. Et respondens, dicet vobis: Nescio vos vnde sitis. Tunc incipietis dicere: Manducauimus coram te & bibimus, & in plateis nostris docuisti. & dicet vobis: Nescio vos vnde sitis. discedite à me omnes operarij iniquitatis. Ibi erit fletus & stridor dentium, cum videritis Abraam & Isaac & Iacob & omnes prophetas in regno dei, vos autem expelli foras. & venient ab oriente & occidente, & aquilone & austro, & accumbent in regno dei. Apo. 2. Foris canes & venefici, & impudici, & homicidæ, & idolis seruientes, & omnis qui amat & facit mẽdacium. Qui ergo intus manent, replentur ab hubertate domus dei, &

torrente voluptatis potantur, Psalm. 35. nedum in futuro, sed & hic. Psalm. 22. Dominus regit me, & nihil mihi deerit: in loco pascuę ibi me collocauit. Causam tanti boni indicat, dicens: In hoc ipsum descendi de cælo, non vt faciam quod ipse volo, veluti dissentiens à patre, sed quod vult pater qui misit me, à cuius voluntate, mea non potest dissidere, quum sit eadem voluntas. Descendit de cælo sicut deus, quandoquidem incarnatus est: & ascendit in cęlum cum carne, vt homo scilicet, vbi erat prius vt deus. Animaduerte incomprehensibilem filij humilitatem, qui ad mortem crucis vsque paternæ obsecutus est voluntati. Phil. 2. Humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. Hinc Lucæ 22. Pater, si vis, transfer calicem hunc à me. Veruntamen non mea voluntas, sed tua fiat. Obstupesce nostram superbiam, qui contra dei voluntatem quæ nostram vult salutem, nostra stabilire contendimus in perniciem nostrã. Ose. 13. Perditio, tua Israel. tantummodo in me auxilium tuum. Nam Matthæ. 7. Non omnis qui dicit mihi, domine domine, intrabit in regnum cælorum: sed qui facit voluntatem patris mei qui in cęlis est, ipse intrabit in regnum cælorum.

Hæc est enim voluntas eius qui misit me patris, vt omne quod dedit mihi, non perdam ex eo, sed resuscitem illud in nouissimo die. 2

Vt perstringat corda illorum, & agnoscant se dei munere indignos, dicit quod dedit mihi pater: hoc ipsi indigni, suis exigentibus prauitatibus. Iohan. 3. Nõ enim misit deus filium suum in mundum, vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per ipsum. Hanc voluntatem per omnia implere studuit. Iohan. 4. Meus cibus est, vt faciam voluntatem eius qui misit me, vt perficiam opus eius. Heb. 10. In capite libri scriptum est de me, vt faciam deus voluntatem tuam. Superius dicens, quia hostias & oblationes & holocaustomata & pro peccato noluisti, nec placita sunt tibi quę secundum legem offeruntur,

tunc dixi, ecce venio vt faciam deus voluntatem tuam: in qua voluntate sanctificati sumus, per oblationem corporis Christi Iesu semel. Vult ergo pater vt filius seruet, ne pereat, quod tradidit ad vitam, ne mundus rapiat ad mortem. Matt. 18. Non est voluntas ante patrem vestrum qui in cęlis est, vt pereat vnus de pusillis istis. Quanta solicitudine hęc voluntas nobis inquirenda & obseruanda, quę nostram salutem & quęrit & operatur? Ephe. quinto. Videte itaque fratres quomodo caute ambuletis, nō quasi insipientes, sed vt sapientes, redimentes tempus, quoniam dies mali sunt: propterea nolite fieri imprudentes, sed intelligentes quę sit voluntas dei. 1. Thes. 4. Hęc enim est voluntas dei, sanctificatio vestra, vt abstineatis vos à fornicatione, vt scias vnusquisque vestrum vas suum possidere in sanctificatione & honore, non in passione desiderij, sicut & gentes quæ ignorant deum. In omnibus ergo dicere debemus illud Iob. 1. Dominus dedit, dominus abstulit. sicut domino placuit, ita factum est. sit nomen domini benedictum. Totum enim fit in salutem electorum. Roma. 8. Diligentibus deum omnia cooperantur in bonum. Vnde Rom. 14. Siue viuimus, siue morimur, domini sumus. Hinc Petrus admonet 1. Petr. 5. Deus superbis resistit, humilibus autē dat gratiam. humiliamini igitur sub potenti manu dei, vt vos exaltet in tempore visitationis, omnem solicitudinem proijcientes in eum, quoniam ipsi cura est de vobis. Duplex commodum ei qui venit ad ipsum. nam ipso seruante non perit. Iohannis decimo. Oues meæ vocem meam audiunt, & ego cognosco eas, & sequūtur me, & ego vitam ęternam do eis, & non peribunt in æternum, & non rapiet eas quisquam de manu mea. Alterum, quia vult pater vt corpus quoque defunctum, vitæ ꝑ ipsum reddatur in nouissimo die, vt iam totus & anima & corpore viuat. Iob. 19. Scio quod redēptor meus viuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum, & rursum circundabo pelle mea, & in carne mea videbo deum saluatorem meum. Quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt, & non alius. reposita est hæc spes mea in sinu meo.

Hæc eſt autem voluntas patris mei qui miſit me, ut omnis qui videt filium,& credit in eum,habeat vitam æternã.Et ego reſuſcitabo eũ in nouiſſimo die.

Oſtendit veniẽdi modum,nempe per fidem,qui videt, inquiens.1. Cor.13. Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate,tunc autem facie ad faciem,quæ eſt vita ęterna.Iohan.17 Hęc eſt vita æterna,vt cognoſcant te ſolum deum verum,& quem miſiſti Ieſum Chriſtum.Qui ergo Chriſtũ per fidem in ſe habet,vitam ęternam habet.1.Iohannis 1. Annunciamus vobis vitam æternam,quæ erat apud patrem,& apparuit nobis. Nam licet corpore moriantur, anima tamen vita gratię viuit.Obſerua hic,quod quidam iuxta Paulum mox debito naturali perſoluto,vitam conſequuntur ſupernam cum Chriſto.2.Corint.5.Scimus quoniam ſi terreſtris domus noſtra huius habitationis diſſoluatur, quod ædificationem ex deo habemus domum non manufactam,ſed æternam in cęlis.Nam & in hoc ingemiſcimus,habitationem noſtram quę de cælo eſt ſuperindui cupientes,ſi tamen veſtiti & non nudi inueniamur.Nam & qui ſumus in hoc tabernaculo,ingemiſcimus grauati, eo quod nolumus expoliari,ſed ſuperueſtiri, vt abſorbeatur quod mortale eſt à vita.Qui autem efficit nos in hoc ipſum,deus qui etiam dedit nobis pignus ſpiritus. Audentes igitur & ſcientes quoniam dum ſumus in hoc corpore, peregrinamur à domino:per fidem enim ambulamus, & non per ſpeciem.Audemus autem & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore,& pręſentes eſſe ad dominum.Et ideo contendimus ſiue abſentes,ſiue præſentes placere ei. Hinc ait Philip.1. Deſiderium habens diſſolui & eſſe cum Chriſto,multo magis melius. Horum enim opus manet, quod ſuperædificarunt fundamento Chriſto,quare mercedem accipiunt,1.Cor.3. Quo contra mali in inferno,quemadmodum diues ille epulo,Luc.16. Lazarus vero hic purgatus igne tribulationis,mox in ſinum deportatus eſt Abrahæ. Qui vero ſuperędificarunt,ligna,fœnum,ſtipulam, non aurum, nec argentum, neque Purgatorij aſſertio

lapides preciosos,nec hic purgati sunt igne proprij iudicij vel diuini,non perueniunt nisi illic purgati.Nō enim intrabit in illam supernam ciuitatem aliquid coinquinatum.Apoca.21.Hinc diuinus ille Cyprianus lib.quarto. epist.2. Aliud est,ad veniam stare:aliud,ad gloriam peruenire.Aliud,missum in carcerem non exire inde donec soluat nouissimum qnadrantem:aliud, statim fidei & virtutis accipere mercedem.Aliud,pro peccatis longo dolore cruciatum, emendari & purgari diu igne:aliud,peccata omnia passione purgasse. Aliud denique,pendere in die iudicij ad sententiam domini:aliud,statim à domino coronari.Ambrosius super illo 1.Corint.3.Si quis superædificat:Tria genera posuit præclara in mundo, quibus doctrinam bonam significat:alia tria posuit friuola, quibus corrupta & vana doctrina signatur. Opus ergo quod ardere dicitur,mala doctrina est,quæ interibit. Cuncta enim mala interibunt,sicut & iter impiorum, Psalm.1. quia non substantię,sed asseuerationes peruersę.Damnū autem pati,est pœnas perpeti,quis enim in pœna positus iacturam nō facit?Ipse,inquit,saluus erit,sic tamen,vt salus hęc non sine pœna sit. Ostendit itaque illum saluum quidem futurum,sed pœnas ignis passurum,vt per ignem purgatus fiat saluus, & non sicut perfidi ęterno igne in perpetuum torqueatur,vt ex aliqua parte operęprecium sit credidisse in Christum. Sicut autem est misericordię diuinę,culpam pœnitenti condonare:sic iustitiæ,pœnam exigere.Psalm.100.Misericordiam & iudicium cantabo tibi domine.Vnde Ezechie.decimooctauo.Si autem impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis quæ operatus est,& custodierit omnia præcepta meā,& fecerit iudicium & iustitiam, vita viuet & non morietur. Omnium iniquitatum eius quas operatus est,non recordabor.In iustitia sua quam operatus est, viuet. Obserua quid velit cum dicit, Si egerit pœnitentiam,custodierit præcepta,fecerit iudicium & iustitiam,in iustitia sua quā operatus est.Non ergo parum spei ingerit peccatoribus tanta domini misericordia,vt quod hic negligentius quidem,non autem peruerse actum est,illic resarciri valeat,

Opus arsurū quid.

Damnum pati.

ne in æternum pereant cum damnatis, pœnam soluendo aut per se, vel per suos. Cum enim vnius simus corporis membra, Roma. duodecimo. Multi vnum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra 1. Corinth. duodecimo. In idipsum pro inuicem solicita sunt membra: & si quid patitur vnum membrum, compatiuntur omnia membra: siue gloriatur vnum membrum, congaudent omnia membra. Vos autem estis corpus Christi, & membra de membro. Necesse est compati & subuenire mẽbris in necessitate positis, quemadmodum & nos sanctorum vicissim exposcimus suffragia. Si diues ille æterni ignis stipula, fratribus, ne in similem inciderent pœnam, prouidere studuit, quanto magis nos membris nostris in Christo, quo citius liberentur spe resurrectionis? Hinc subdit: Ego resuscitabo. Duplex resurrectio: vna quidem communis & generalis, qua omnes etiam mali resurgũt: altera, qua soli iusti assumuntur in occursum domini in aera, & prius cum magna fidutia domino occurrunt. primæ Thess. quarto. Vnde 1. Corint. decimoquinto. Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur. Sæpe autem memor est resurrectionis, vt persuadeat hominibus, ne his solum quę videntur, dei prouidentiam circunscribant, sed sciant esse & alium statũ, in quo absque dubio fruituri sint remunerationibus virtutis. Resurrectio duplex.

Y

Murmurabant ergo Iudęi de illo, quia dixisset, ego sum panis viuus qui de cęlo descendi: & dicebant, Nonne hic est filius Ioseph, cuius nos nouimus patrem & matrem? Quomodo ergo dicit hic, quia de cęlo descendi? Respondit ergo Iesus & dicit eis: Nolite murmurare in inuicem.

Non intelligentes quod esset, sed in hoc respicientes ꝙ apparebat, qui hactenus cibi spe ferebãt vtrũque sermonẽ, nunc posteaquã vidẽt adẽptã spem pastus corporalis, vertuntur ad contumeliam, imitatores patrum suorum: & quem saturi volebant regem facere, nunc vt humi-

lem contemnunt. Offendebat eos imbecillitas humani corporis, quod tantum cernebant oculis corporeis, quum ex factis dictisque diuinam virtutem perspicere potuissent, si oculos fidei habuissent. Vnde dominus ait Philippo Iohan. 14. Non creditis quia ego in patre, & pater in me est? Alioqui propter opera ipsa credite. & Iohan. 10. Opera quę ego facio in nomine patris mei, hæc testimonium perhibent de me. Hinc ait Iohan. 7. Nolite secundũ faciem iudicare, sed iustum iudicium iudicare. Dominus vero non respondit eis, Non sum filius Ioseph. non enim poterant intelligere panem ineffabilem qui ex virgine, multo min' natiuitatis capaces quæ ante secula ex patre.

Nemo potest venire ad me, nisi pater qui misit me, traxerit eum: & ego resuscitabo eum in nouissimo die. Est scriptum in prophetis: Erunt omnes docibiles dei. Omnis qui audiuit à patre & didicit, venit ad me. Non quia patrem vidit quisquã, nisi is qui est à deo, hic vidit patrem.

Ostendit quod pauci ob id saluantur, quia se non accommodant gratię diuinæ. Iudęis enim inter se mussitantibus ex contemptu ipsius, declarans se non latere cogitatiões hominum, superiorem sermonem explanat, pariter & confirmat. Nemo potest venire interiori accessu per fidem & charitatem vt iungatur mihi, nisi pater secretis inspirationibus fidei trahat. Sunt enim tria nobis necessaria, si venire volumus ad Christum, quæ non à nobis, sed à deo expectanda. Primus, intellectus illuminatio. Iohan. 8. Ego sum lux mundi. Iohannis primo. Illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Omnia vero bonum appetunt. Cum ergo ipse summum sit bonum, imo solus vere & natura bonus, Mat 10. Nemo bonus nisi solus deus, cognitione trahit. Augustinus: Trahit pater ad filiũ eos qui propterea credũt in filium, quia eum cogitant patrem habere deum. Sic Mat. 16. Tu es Christus filius dei viui. Secundum, affectus inflammatio. Nam concupiscentia abstrahit & illicit nos, Iacob. 1: & ad peccatum inducit.

Tria ad Christum eunti necessaria. quę.

ideo Roma. 5. Charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritumsanctum, qui datus est nobis, si in ijs quibus non est vera dilectio, trahitur homo amore & desiderio, quanto magis trahitur aliquis vehementi delectatione, cui pater reuelat filium, qui est vera beatitudo, & vita, & omne bonum? In præsenti ergo trahitur, vt videat in futuro quod credit, & mãducet quod esurit, & habeat quod amat & desiderat. Tertium, effectus consummatio. Sap. 9. Corpus quod corrumpitur, aggrauat animam, & deprimit terrena cogitatio sensum multa cogitantem. Roma. 8. Ipse autem spiritus adiuuat infirmitatem nostram. Hinc ait Apostolus Roma. 9. Non est volentis neque currentis, sed miserentis dei. Quid ergo dicemus? Si omne quod dat pater, venit ad eum, & quodcunque traxerit, & nemo potest venire nisi tractus, nisi datum sit ei desuper, quibus pater non dat, nullo crimine tenentur? Sed hæc verba malitię sunt ad excusandas excusationes in peccatis. Credere enim voluntatis est, id quod non parum quid est. Ro. 10. Sed non omnes obediunt euangelio. Hinc Actu 13. ait Paulus Iudęis: Vobis oportebat primum loqui verbũ dei: sed quoniam repellitis illud, & indignos vos iudicatis ęternæ vitæ, ecce conuertimur ad gentes. sic enim pręcepit nobis dominus. Posui te in lucem gẽtium, vt sis salus mea vsque ad extremum terræ. Audientes autem gentes, gauisę sunt & glorificabunt verbum domini, & crediderunt quotquot erant pręordinati ad vitam ęternam. Ecce quomodo gentes se accommodarunt gratiæ, & illuminatæ sunt: Iudæi subtrahentes se, excęcati. Rom. 11. Cęcitas ex parte contigit in Israel, donec plenitudo gentium intraret. Non ergo tollit libertatem arbitrij, sed ostẽdit quod multa habeat opus cooperatione à deo is qui crediturus est. Illos enim trahit, qui mentis habent aptitudinem: eos autem qui seipsos non faciunt idoneos, non trahit ad fidem. Nam sicut magnes non omnia attrahit, sed ferrum: ita & deus ad omnes quidem appropiat, eos autem qui idonei, & familiaritatem erga ipsum prę se ferunt, trahit. Non enim impartit tantum munus, nisi volentibus & auidis. Non est ergo tractus iste violẽtus, neque coact°,

Libertas arbitrij asseritur.

ſed amoroſus atque ſpontaneus, ex diuina charitate procedens. Deus nanque mouet vnumquodque ſecundum propriam ſuam naturam, & ſic rationalem ad Chriſtum conuertit, & mouet ſpontanee ac libere, intellectualiter. Vnde tractus iſte inter charitatem trahentis, & vnionem tracti, cum ipſo eſt medius, ſine quo nihil poſſumus, Pſalm. 142. Anima mea ſicut terra ſine aqua tibi. Canti. primo. Trahe me poſt te. Hiere. 31. In charitate perpetua dilexi te, ideo attraxi te miſerans. Sed quomodo? Oſe. 11. In funiculis Adam traham eos, in vinculis charitatis. Dei ergo donum eſt, ſed noſter conatur. Vnde Auguſtinus Initium noſtrę ſalutis, deo miſerante habemus: vt acquieſcamus ſalutari inſpirationi, noſtrę poteſtatis eſt. Eſa. primo. Si volueritis & audieritis me, bona terrę comedetis. vt adipiſcamur quod acquirendum admonitione cognouimus, diuini muneris eſt: vt non labamur, iam adempto ſalutis munere, ſolicitudinis noſtrę eſt, & cæleſtis pariter adiutorij. Vnde 1. Corint. 10. Qui ſtat, videat ne cadat, & 1. Corin. 15. Abundantius omnibus illis laboraui: non ego autem, ſed gratia dei mecum. Fructum conſequenter oſtendit, quia vitam conſequitur immortalem. Chryſoſto. Non parua dignitas filij, ſi pater adducit, & ipſe reſuſcitat, non vt opera trinitatis diuidantur, ſed vt perſonalitas virtutis oſtendatur. Non ergo paruum, venire ad Chriſtum, quum vitam largiatur ęternam nedum animæ, ſed & corpori. Demum attractionis pandit modum, neminẽ excludens. Erunt, inquit, omnes capaces doctrinę, quare & tractus. Beda: Pluraliter in prophetis dicit, quia omnes prophetæ vno eodemq́ue ſpiritu repleti, licet diuerſa, ad idem tamen tendentia, prophetarunt. Eſa. 54. Ponam vniuerſos filios tuos doctos à domino. Hiere. 31. Non docebit vltra vir proximum ſuum, & vir fratrem ſuum, dicens: cognoſce dominum. Omnes enim cognoſcent me à minimo vſque ad maximum, ait dominus. Ioel. ſecundo. ſecundum Septuaginta: Erunt omnes docibiles dei. Qui ergo non attrahitur, ipſe in vitio, quia ſe ſubducit attrahere volenti. Qui enim audit à patre, hoc eſt, qui reuelationem patris accipit, & diſcipulus illius vere efficitur, is venit.

Quis cur nõ trahatur

Non enim qui audit,sed qui didicerit,venit. Quia etsi homines foris loquuntur,tamen solus deus sensum intus aperit,intus instruit veritatis cognitione & amore.Psal. 84. Audiam quid loquatur in me dominus deus,quoniam loquetur pacem in plebem suam.Sed Matthæi decimotertio. Auditu audietis,& non intelligetis: & videntes videbitis,& non videbitis. Incrassatum est enim cor populi huius,& auribus grauiter audierunt,& oculos suos clauserunt,ne quando videant oculis,& auribus audiant, & corde intelligant,& conuertantur, & sanem eos. Vestri autem beati oculi,quia vident: & aures vestræ,quia audiunt.Sed ne quis carnalem suspicetur patrem,oculis visibilem corporalibus:deus enim spiritus est, nec auditur, nec videtur nisi spiritualibus. Sic vidisse,sic audisse,!salus est. Deum,inquit,vt est,nemo mortalium vidit aut audijt. Lucem enim habitat inaccessibilem,1. Timot. 6. Hoc soli filio datum est,qui solus à deo profectus est,apud quē semper fuit antequam veniret in hunc mundum, Ioh. 1. Deum nemo vidit vnquam. vnigenitus filius qui est in sinu patris,ipse enarrauit.

Amen amen dico vobis,qui credit in me,habet vitam æternam. Ego sum panis vitæ. Patres vestri manducauerunt manna in deserto,& mortui sunt. Hic est panis de cęlo descendens, vt si quis ex ipso manducauerit,non moriatur. a

Quisquis fiduciam habet in me,is iam habes vitam ęternam,quum fontem habeat immortalitatis. Chryso. Qui credit in me,habet me: quid est autem habere me,nisi habere vitam ęternam? Vita enim ęterna, est verbum quod in principio erat apud deum. Iohan. 1. Et vita erat lux hominum. Assumpsit autem vita mortem,vt vita occideret mortem. Osee. 13. Ero mors tua ò mors. Iohan. 14. Ego sum via,veritas & vita. 1. Iohan. 5. Hic est verus deus & vita ęterna. Sępe id repetit & inculcat, quod prēmiū in se credentium sit vita æterna, qua nihil sublimius, iucundius, feliciusque excogitari potest. Quoniam de pane figurali obiecerant Iudæi, instruit de vero pane.

Ego sum,inquit ille, ille panis qui vitam præstat,nō corporalem & temporariam,sed animę & æternam,gratię in præsenti,& gloriæ in futuro. Volens autem excludere vanam Iudæos gloriationem,& huius panis respectu mannæ ostendere nobilitatem & vtilitatem, ait, quod manducantes manna,mortui sunt corporaliter tam boni quam mali,nec virtute mannæ vita restitui poterat.Sic mali morte culpæ,quibus vsu mannæ,vita gratiæ non restituebatur. Virtute autem huius panis,& animæ à morte culpæ reuiuiscunt & pręseruantur, & in fine corpora animabus reunita,æternavita perfruentur,quam manna figurabat,non autem præstabat. Vnde manna sine labore colligebatur præparata,sed cum labore ad esum pręparabatur. Sic eucharistię sacramentum sine merito nostro datur nobis,sed non sine præparatione sumendum.1. Corint.vndecimo.Probet seipsum homo,& sic de pane illo edat & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indigne,iudicium sibi manducat & bibit,non dijudicans corpus domini.Naturaliter saporem habuit determinatum quasi similę cum melle.Exo.16. Et quasi panis oleacei,Num.11.Sed operatione diuina bonis diuersos pro voto præstabat sapores.Sap.16. Angelorum esca nutriuisti populum tuum,& paratum panem de cęlo præstitisti illis sine labore,omne delectamentum in se habentem, & omnis saporis suauitatem.Substantiam enim tuam & dulcedinem quam in filios habes, ostendebas: & deseruiens vniuscuiusque voluntati,ad quod quisque volebat, conuertebatur. Mali vero naturali sapore attædiati,dicebāt Num.11.Anima nostra nauseat super cibo isto leuissimo. Vere & modo sic est in angustissimo isto sacramento,cui improbi quod suo obtingit ipsius vitio,asscribunt. Tertio,manna è cælo venit aereo, Exo.16.cum rore. Iste panis è summo cęlo cum plenitudine gratiæ.Iohannis 1. Vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à patre,plenum gratiæ & veritatis.Quarto,defecit quam primum gustarunt de frugibus terrę promissionis Iordane transito. Iosue quinto. Vnde non sine causa hic addidit, in deserto,sed volens ostendere quod non valde diu-

Mannę & euchari-stiæ colla-tio.

datum fuerit patribus manna, sed solum in solitudine, & non in terra promissionis. Hic vero panis perpetuo durat, & vitam præstat, ne moriatur hic morte culpæ, & in futuro morte gehennæ, quæ est mors secunda Apoca. 20.

Ego sum panis viuus qui de cælo descendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet inæternum Et panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita.

Hic panis vere descendit è cælo, ac cœlestem à deo vim habet efficiēdi, vt si quis eo vescatur, totus viuat in æternum, nec vnquam morti sit obnoxius. Cyrillus: Mortui sunt qui manna manducauerunt, quia nullam inde vitę perpetuę virtutem acceperunt. Non enim viuificabat, sed famem solummodo corporalem remouebat, & figura erat veritatis. Qui vero panem vitę suscipiunt, immortalitatem consequentur, & omnia interitus mala effugiunt, cum Christo æternaliter viuentes. Etsi communi hac morte omnium fideles cadere videantur, viuunt tamen deo. Est enim panis viuus, quia vita per essentiam, & omnibus præstans vitam, Act. 17. non solum naturalem, sed & gratiæ & gloriæ. Psal. 83. Gratiam & gloriam dabit dominus. Roma. 6. Gratia dei vita æterna. Quemadmodum autem crudelitati vulnerum, non vnum, sed varia vicissim remedia cōferuntur, neque semel, sed frequenter appositis remedijs molliuntur: sic duro animo varia quędam ac frequens accommodanda doctrina est, vt si prima parum profecerit aut tertia, vel eisdem verbis allata permulcere atque attrahere possit. Quoniā autem sacramentum hoc sublimissimum est & vtilissimum, idcirco quo omnem excludat errorem, seipsum exponēs, consequenter apertissime loquitur, quemadmodum & Matth. 26. quum institueret. Augustinus: Ne aliquis putaret quod solum se dixisset panem secundum diuinitatem, qua pascit omnia, ait &c. Quo & potestatem suam indicat, ꝙ non vt seruus vel minor patre, crucifigendus sit, sed voluntarie. Iohannis decimo. Potestatem habeo ponendi animam meam, & potestatem habeo iterum

ſumendi eam. Ad hunc autem finem, vt à morte culpę & gehennę eriperemur, & vitam gratiæ & glorię conſequeremur, dedit in cruce corpus ſuum in precium: & in ſacramento in edulium atque remedium, quo in vita gratiæ roboraremur. Pſalm. 22. Paraſti in conſpectu meo menſam aduerſus omnes qui tribulant me.

A Litigabant ergo Iudæi ad inuicem, dicentes: Quomodo poteſt hic nobis carnem ſuam dare ad manducandum? Dixit ergo eis Ieſus: Amen amen dico vobis, niſi manducaueritis carnem filii hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, habet vitam æternam. Et ego reſuſcitabo eum in nouisſimo die.

Quemadmodum Nicodemus nō capiebat ſermonem Ieſu de cæleſti renaſcentia, nec Samaritana mulier intelligebat ęnigma Ieſu de aqua ſaliente in vitam æternam, ita craſſior populus diſceptabat, qui fieri poſſet, vt homo carnem ſuam daret alijs manducandum, ſic, vt ea ſufficeret omnibus ad vitam æternam. Inuitarat enim omnes ad edendum panem cęleſtem, ac denique dixit carnem ſuam eſſe panem, quare impoſſibile & inutile eſſe iudicabant. Quomodo quando cogitationes incredulitatis ingrediuntur in animam, ingreditur ſimul & quomodo, oportet nos in ſumptionibus diuinorum myſteriorum indubitatam fidem retinere, & non quærere, quo pacto. Iudaicum enim hoc verbum eſt, & extremi ſupplicij cauſa. Cum ergo deus operatur, non quæramus quomodo, ſed operis ſui viam atque ſcientiam illi ſoli concedamus. Nam quemadmodum nullus nouit quidnam ſecundum naturam deus ſit, iuſtificatur tamen per fidem, cum credat præmia illum redditurum quærentibus eum, Heb. 11. ſic etſi operum eius rationem ignorat, cum tamen fide omnia illum poſſe non dubitat, non contemnenda probitatis huius prȩmia conſequetur. Animalis

vero homo qui ſequitur cogitationes humanas &animales,non eſt capax eorum quæ ſunt ſuper naturam, & ſpiritualium,atque ita ſpiritualem eſum carnis dominicæ non intelligit,cuius qui non ſunt participes, non erunt participes æternæ vitę,eo quod non ſuſceperunt Ieſum, qui eſt vita æterna.Non enim nudi hominis caro eſt quę manducatur,ſed dei & quæ deificare valet, vtpote contemperata deitate.Oſtendit ergo nedum vtile, ſed & neceſſarium ad ſalutem,manducare ſacramentaliter & ſpiritualiter:vel ſaltem ſpiritualiter per fidem & votum ſumendi etiam ſacramentaliter. Sicut enim corpus ſine cibo corporali vitam conſeruare non poteſt,ſic nec anima ſine iſto viuifico cibo vitam gratię: ſed manducans hunc cibum, vitam ipſam quę gratiæ & gloriæ vitam pręſtat,habet.Hinc ait,reſuſcitabo eum,vt & corpore& anima glorificatus videat per ſpeciem, quod hic contemplatus eſt per fidem.

Caro mea vere eſt cibus,& ſanguis meus vere eſt potus.Qui manducat meam carnem, & bibit B
meum ſanguinem,in me manet,& ego in illo.

Immenſam huius diuiniſſimi myſterij oſtendit operationem & vtilitatem. Dominus ſiquidem deus exhuberantem volens in nos declarare benignitatem, quum non eſſemus,creauit nos: quum propria culpa à vita excidiſſemus & gloria,reparauit nos per paſſionem filij ſui.Romanorum quinto.Si enim cum inimici eſſemus,reconciliati ſumus deo per mortem filij eius, multo magis reconciliati,ſalui erimus in vita ipſius. & quid deſit ſaluti & gratiæ,filius proprio nos & corpore & ſanguine reficit,roborat & perficit, donec in terram perueniamus promiſſam.Non enim habemus hic manentem ciuitatem,ſed futuram inquirimus,Heb.13. & niſi hoc cibo confortemur,deficimus in via.Hoc figuratũ fuit in manna,quo filij Iſrael paſti fuerunt donec in terram peruenirent promiſſionis,Ioſu.5.Sed quanta diſtantia inter ter-

Sacramentariorũ cõfutatio.

ram promissionis & cęlum, sic & inter manna & eucharistiam. Ne autem putaretur dominus parabolice loqui, prout cõsueuerat, ita quòd carnem suam diceret panem, quia per panem significaretur, & esset sub forma panis solum sicut sub signo, vel per aliquam similitudinem & proprietatem cum pane cibus diceretur, sicuti petra. 1. Corint. decimo. Petra autem erat Christus. Et vitis, Ioh. 15. Ego sum vitis vera. Hinc dicit, Caro mea vere est cibus, non vmbratice sicut manna, Exod. 16. 1. Corinth. decimo. Omnes eandem escam mãducauerunt. Sic & agnus paschalis, Exod. 12. Erant quidem hęc vere cibus, quia panis & agnus. sed non ille panis nec ille agnus cum articulo, quod de solo Christo dicitur. Secundo est vere cibus, quia vitam præstat animæ, & hanc æternam, quod manna nequiuit. nam illud manducantes, mortui sunt. Ordinantur enim sacramenta nouæ legis ad conseruationem vitę spiritualis, quę per baptismum acquiritur, in quo spiritualiter ad vitam regeneramur. Iohannis tertio. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritusancto, non potest introire in regnum dei. Hinc per confirmationem roboramur, sed per hoc sacramentum nutrimur, quod est spirituale alimentum. Cibum autem oportet realiter vniri cibato atque addi, idcirco in hoc sacramento realiter continetur, substantialiterque vnitur communicanti, sic & sanguis qui est potus. Panis enim qui à nobis in mysterijs manducatur, non est tantum figuratio quædam carnis domini, sed ipsa caro domini. Non enim dixit, panis quem ego dabo, figura est carnis, sed caro mea est. Transformatur enim arcanis verbis panis ille per mysticam benedictionem & accessionem spiritussancti, in carnem domini. Condescendente vero domino nostrę infirmitati, talis apparet nobis mysticus panis, qualibus alioquin assueti sumus, & non caro, ne abhorreamus ab eius esu. Non autem perficitur hoc sacramentum in vsu sicut alia sacramenta, sed in consecratione materiæ & non in vsu. Alia enim non perficiuntur in benedictione materiæ, sed in vsu: vt baptismus & cõfirmatio non perficiuntur in benedictione aquę & chri-

smatis, sed in ablutione & vnctione cum determinatis verbis & formis. Hinc frequentatio huius sacramenti non deficiet, donec dominus ad iudicium veniat. primæ Corinthiorum vndecimo. Quotiescunque manducabitis panem hunc & calicem bibetis, mortem domini annunciabitis donec veniat, iudicaturus scilicet orbem. Vnde Matth. vigesimooctauo. Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi. Non solum secundum diuinam essentiam, sed & corporalem præsentiam in hoc sacramento, quia hoc maxime nobis necessarium. Quemadmodum enim cibus corporalis vitam naturalem sustentat, confortat & perficit, deperditum reparat, delectat & impinguat: sic cibus iste viuificus, vitam spiritualem ac deiformem in anima fulcit, confortat, perficit, amissa bona restaurat, exhilarat & impinguat, diuitias gratiæ accumulando in anima. Plus enim in Christo consecuti sumus, quam in Adam perdidimus. Romanorum quinto. Sed non sicut delictum, ita & donum. Vbi abundauit delictum, superabundauit & gratia. Priuarat autem nos vita naturę gratiæ, & glorię. Sapien. primo. Deus mortem nō fecit, nec lętatur in perditione viuorum. Impij autem manibus & verbis accersierunt illam. Vnde Genes. secundo. Plantauerat autem dominus deus paradisum voluptatis à principio, in quo posuit hominem quem formauerat. Produxitque dominus deus de humo omne lignum pulchrum visu, & ad vescendum suaue. Lignum etiam vitæ in medio paradisi, lignumque scientiæ boni & mali. Lignum ergo vitæ Christus multo excellentius. Mira res & obstupescenda, ita nec creator omnium, nobis vermiculis seipsum dedit in cibum? Quando hoc capere potest mens humana? Omne transcendit intellectum. Maximam enim nobis in hoc charitatem ostendit, maximam nos inde consequimur vtilitatem. Quemadmodum enim cibus humanus traiectus in stomachum, ac per membra digestus, transit in substantiam corporis, vt iam idem sit cibus & homo vescens eo: ita vice versa, qui hunc cibum comederit, spiritualiter in ipsum transformatur. Contemperatio fit

noua & ſuper rationem, ita vt ſit deus in nobis, & nos in deo. Caro mea, inquit, vere eſt cibus, qui pręſtat immortalitatem: & ſanguis meus vere eſt potus, qui confert vitam ęternam, nõ corpori tantum, ſed toti homini. Nam ego ſum in illo per ſpiritum meum, per quem illi vitam impartio, & ille in me eſt velut membrum in corpore, aut palmes in vite ſocietate indiſſolubili. Vnde ſicut mẽbrum à capite influentiam recipit vitæ. Iohan. 1. De plenitudine eius omnes nos accepimus. Iohan. 15. Manete in me, & ego in vobis. Sicut palmes non poteſt ferre fructum niſi manſerit in vite, ſic nec vos niſi in me manſeritis. Hinc nedum ſignificat vnionem capitis ad membra, & membrorum in inuicem & ad caput, ſed & efficaciter præſtat. 1. Corinth. decimo. Calix benedictionis cui benedicimus, nõne communicatio ſanguinis Chriſti eſt? & panis quem frangimus, nonne participatio corporis domini eſt? Quoniam vnus panis & vnum corpus multi ſumus, omnes qui de vno pane & de vno calice participamus. Nam vt ex multis granis panis efficitur, & ex multis racemis vinum confluit: ſic ex multis hominibus cum capite Chriſto vnum corpus fit. Epheſ. 1. Et ipſum dedit caput ſuper omnem eccleſiam, quæ eſt corpus ipſius, & plenitudo eius, qui omnia in omnibus adimpletur. Quo ergo certiorem nobis faceret ſpem, nos quoque venturos ad ſuę glorię conſortium, ſic nobis cohæret, vt totum corpus capiti connectitur, nec alterum ab altero poteſt diuelli. Porro capitis gloria membris cęteris communis eſt, quibus ſic præſidet caput, vt ſua bona transfundat in ſingula. Nec corpus abſolutum eſt, niſi caput accedat: & capiti videtur aliquid deſiderandum, niſi corpus omnibus membris conſummatum acceſſerit, in quæ ſingula ſic ſuas dotes transfundit Chriſtus, vt idem impleat omnia, iamque totus & integer viuat ac regnet, adglutinatis ſibi membris omnibus. Ecce quanta gloria, dignitas, & beatitudo bonorum, qui tam pręſtantiſſimo veſcuntur alimento, & Chriſto tam intime copulantur, tantiſque donis deificis adimplentur.

Sicut misit me viuens pater,& ego viuò propter patrem:& qui manducat me,& ipse viuet propter me.Hic est panis qui de cęlo descendit.

Quemadmodum pater est in me, & mihi vitam impartit,& vitam alijs tribuendi.Iohan.5.Sicut pater habet vitam in semetipso,sic dedit & filio vitam habere in semetipso.Sicut pater suscitat mortuos, sic & filius quos vult viuificat.Ita qui me comedit,mihíque mystico esu potúque sic iungitur,vt mecum vnum fiat,huic & ipse vitam impartiam,nō ad breue tempus duraturam,sed æternam.Cyrillus:Quando igitur caro saluatoris verbo dei(quod naturaliter vita est)coniuncta,viuifica effecta est,quando eam comedimus,tunc vitam habemus, illi cōiuncti quæ vita effecta est. Hac de causa in excitandis mortuis nedum verbo,sed & carne vtebatur. Matth.9. vbi puellam manu tenens,ait:Puella, surge. Sic loculum in quo adolescens mortuus iacebat,tetigit,dicens:Adolescens,tibi dico,surge,Luc.7.Hinc omnis turba quęrebat eum tāgere,quia virtus de illo exibat & sanabat omnes, Luc.6.Quomodo ergo non viuemus qui carnem illam manducamus,quæ suo tactu corrupta redintegrauit? Nec velis Iudaicę quęrere,quomodo:sed recordare quāuis naturaliter aqua frigidior fit,aduentu tamen ignis frigiditatis suę oblita,æstuat.hoc sane modo etiam nos, quanuis propter naturam carnis corruptibiles simus,participatione tamen vitæ,ab omni imbecillitate reuocati, ad proprietatem illius ad nutum reformamur. Nec putet ex ariditate mentis suæ Iudęus,inaudita nobis excogitata esse mysteria.videbit enim si attentius quærit,hoc ipsum à Mosis temporibus per figuram semper factitatum fuisse.Quid enim maiores eorum ab ira Aegyptiorum liberauit,quando mors in primogenita sæuiebat? Nōne omnibus palàm est, quia diuina institutione perdocti, agni carnes manducauerunt,& postes & superliminaria sanguine perunxerunt,ꝓpterea mortē ab eis diuertisse? Pernicies nanque,id est,carnis huius mors, aduersus ge-

nus humanum, propter primi hominis transgressionem furiebat, cui dictum fuit Gene. 3. Terra es, & in terrã ibis. Verum quoniam per carnem Christus atrocem hunc euersurus erat tyrannum, propterea apud priscos id mysteriũ obumbrabatur, & ouinis carnibus atque sanguine sanctificati, deo ita volente, perniciem effugiebant, Exo. 12. Augustinus: Vt viuam propter patrem, mea exinanitio facit: vt ipse viuat propter me qui manducat me, participatio mea facit: sicut membrum corpori coniunctum viuit, disiunctum non viuit. Sed vnde virtus talis sit pani huic, indicat, quia de cęlo descendit, non aereo vt manna, sed empyreo. Psalm. 18. A summo cælo egressio eius. Iohan. 16. Exiui à patre & veni in mundum. Quia ergo vere de cælo descendit, cælestem habet virtutem, ac vescendi dat vitam ęternam.

Non sicut manducauerunt patres vestri manna, & mortui sunt. qui manducat hunc panem, viuet in ęternum.

Non erat manna verus ille panis, sed figura eius: quare vitam spiritualem & æternam dare non potuit, sed dandam in hoc sacramento figurabat. Obserua hic, triplicem à domino designari & distingui panem. Manna, de quo Iudæi se iactitabant, quod patribus à deo præstitum fuisset. Psalm. 77. Et pluit illis manna ad manducandum, & panem cæli dedit eis, panem angelorum manducauit homo. Exo. 16. Iste est panis quem dominus dedit vobis ad vescendum. Verbum dei carne obuelatum, quod cælo descendit carnem assumendo. Iohannis sexto. Panis enim verus est qui de cælo descendit, & dat vitam mundo. Fuit manna quidem verus panis, sed non ille panis verus, qui vitam pręstat mundo, sed figura: quare nonnullas cum pane vero habuit similitudines. Primo, quia manna de cælo, sed aereo, vnde panis cęli dicebatur. Psalm. 77. sed ille panis de cęlo ęthereo. Iohan. 6. Ego sum panis viuus qui de cęlo descendi. Secundo, egrediebatur populus quotidie mane ad manna colligendum, Exo. 16. nos quotidie luce fidei præuia istum colligere debemus panem. Tertio, qui

Triplex panis.

Mannę cũ vero pane similitudines.

plus colligebat, nequaquam plus habebat: neque qui minus, minus, sed singuli secundum quod edere poterant, Exo.16. Sic iste panis omnibus plena est sufficiẽtia. Quarto, si qui ante sabbatum negligebant colligere, nihil sabbato inuenerunt, Exo.16. Sic qui hic cibum hunc nunc nõ colligunt, postea non inuenient. Quinto, naturalem habuit saporem vt similia cum melle, vel vt panis oleaceus, Nume.11. sed bonis ad votum dulcissimum erat. Sapi.16. Angelorum esca nutriuisti populum tuum, & paratum panem de cęlo pręstitisti illis sine labore, omne delectamentum in se habentem, & omnis saporis suauitatẽ. Substantiam enim tuam & dulcedinem quam in filios habes, ostendebas: & deseruiens vniuscuiusque voluntati, ad ꝙ quisque volebat, conuertebatur. Malis tamen in nauseam vertebatur. Nume.11. Anima nostra arida est, nihil respiciunt oculi nostri nisi man. Sic iste, panis seruans saporẽ, spiritualiter animam omni dulcedine replet, hic gratiarum, & post glorię. 1. Petr.1. Si tamen gustastis quoniam dulcis est dominus. Sexto, reseruatum fuit in memoriam in tabernaculo in arca, Exo.16. Iste autem panis nobis seruatur in cælis, & nihilominus quotidie ministratur donec in terram perueniamus promissionis, clare ibi visuri & fruituri plenissime. Nam videbimus eum sicuti est, 1. Iohannis tertio. Tertius panis est caro ipsa Christi, sed similitudine panis velata. Iohan.6. Et panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Manna enim manducantes, mortui sunt, nec eius virtute vitam consequi potuerunt: sed hunc panem qui manducat, vitam consequuntur æternam, hic gratiæ, & post glorię in anima & corpore. Potest autem non iniuria dici cibus corporalis, vel spiritualis. Eadem quippe caro quæ in cruce pro nobis fuit immolata, realiter in os nostrum sumitur, & à nobis editur & transglutitur in sacramento citra transformationem in nostrum corpus. Matt.26. Accipite & comedite, hoc est corpus meum. Ideo corporalis manducatio dici potest. Sed quia nullam à dentibus nostris iniuriam patitur, neque cęterarum more escarum conuertitur in corporis nostri substantiam, sed nos magis in se vertit, ideo non iniu

ria spiritalis cibus & manducatio appellari potest. Nam & Paulus corpora nostra, spiritualia post resurrectionem futura asserit, & nihilominus corpora vera. 1. Corint. 15. Seminatur corpus animale, resurget corpus spirituale. Cyrillus: Quoniam corpus Christi viuificat, & ad incorruptionem reducit sua participatione, quum sit ipsius vitæ corpus, & ipsius incarnati verbi, quo vniuersa viuunt & sunt, virtutem complectatur, quod si tantas vires huius carnis communicatio nostræ carni tribuat, vt eadem in nouissimo die resurrectura sit, quis hoc ceu tenue fomentum existimabit? Veruntamen ita carne Christi carnem nostram ali neutiquam putamus, vt ipsa more cęterarum carnium à nobis digeratur, sed magis ad similitudinem auri gemmarumq́ue & margaritarum, quę fomentum pręstant corporibus citra substantiæ suæ conuersionē vllam. Vbique vitę meminit, & crebro: quia nihil ita suaue hominibus & delectabile, vt res illa. Si ergo dominus quadraginta annis sine messe & semente pauit homines in deserto, Deute. 8. & vitam illorum conseruauit, multo magis nunc vitam nostram conseruabit spiritualem carne sua, quæ ex virgine spiritusancto operante procreata est, Luc. 1. Dicitur autem panis propter speciem remanentes, & quia panis antea fuit, sicut virga Mosi, dicta fuit virga, quanquam conuersa fuerat in serpentem, Exo. 7. Et tertio quia obumbratum specialiter in oblatione Melchisedeo, vt dicit apostolus Heb. 7. Vnde Genesis decimoquarto. At vero rex Salem Melchisedech, proferens panem & vinum, erat enim sacerdos altissimi, benedixit ei, Abraæ scilicet. Cum autem sit cibus spiritualis animæ, non conuenit nec proficit nisi viuenti vita gratiæ, sicut cibus corporalis non prodest nec datur nisi viuenti vita naturæ. ideo admonet Apostolus 1. Corint. vndecimo. Probet autē seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit, non dijudicans corpus domini. Nam sacramentaliter tantum sumit sicut Iudas, & non spiritualiter, non discernens fide hunc cibum ab alijs. Hinc ait 1. Corint. vndecimo. Ideo inter vos multi infirmi & im-

beoilles,& dormiunt multi. Sic Bethsamitæ curiosius quã decuit arcam videntes, percussi fuerunt ad septuaginta viros & quinquaginta millia plebis, 1. Regum sexto. Oza manum extendens, vt declinantem arcam teneret, à domino percussus fuit & mortuus, 2. Regum sexto. Sed quæ cõparatio ad istam arcam, in qua omnes thesauri sapientiæ & scientiæ sunt reconditi, Coloss. secundo? Si ergo adsit fides, fides dico viua, & secum qua ferueat trahens charitatem, probatus est: & si sic accedat & edat, hoc ad augmẽtum gratię attentat, & est in eo sacramentalis & spiritualis manducatio & bibitio: & in filio dei manet & prius & nunc, sed prius per fidei veritatem, nunc autem per fidem & augusti sacrosancti signi veritatem, filius dei manet in illo, cibans, confortans & perficiens. Helias, gustato cibo & potu per angelum pręparato, in fortitudine cibi illius ambulauit quadraginta diebus & quadraginta noctibus vsque ad montem dei Oreb, 3. Reg. 19.

Hæc dixit in synagoga, docens in Capharnaũ. Multi ergo audientes ex discipulis eius, dixerunt: Durus est hic sermo. & quis potest eum audire? Sciens autem Iesus ad semetipsum, quia murmurarẽt de hoc discipuli ei9, dixit eis: Hoc vos scandalizat? Si ergo videritis filium hominis ascendentem vbi erat prius? Spiritus est qui viuificat. caro non prodest quicquam. Verba quę ego locutus sum vobis, spiritus & vita sunt.

Ostendit quã periculosum simul & damnabile sit, non se simpliciter per fidem subdere diuinis promissionibus & iussis. Hęc enim verba tam salutifera & verissima, in loco & ciuitate celebri docuit. Ioh. 3. Qui facit veritatẽ, venit ad lucem, vt manifestentur opera eius. Ioh. 18. Ego palam locutus sum mundo. Quia carnales erant, audiẽtes carnem, putabant quod eos cogeret ad carnis & sanguinis sui deuorationem. tantum aberat vt crassus populus horum mysteriorum cælestium capax esset, vt discipu-

li quoque complures offensi, pararint à suo magistro desciscere, murmurantes inter sese: Durus est hic sermo de comedenda carne viui hominis, & bibendo eius sanguine, rationi & veritati contrarius. Cuius aures ferant huiusmodi doctrinam? At dominus secretis eorum respondens murmurationibus, deum se ostendit. An huiusmodi, inquit, sermo vestras aures offendit, quod dixerim me panem profectum esse è cælo, qui vitam daret mundo? Vtrum est difficilius, iuxta crassum humani sensus intellectum, descendisse è cęlo, an ascendere in cęlum? Quid ergo si videritis olim hunc filium hominis, quem videtis humano corpore indutum, ascendere in cęlum, vbi prius erat antequam descenderet, priusquam hoc haberet corpus mortale? Ad insinuandum vnitatem personæ vtriusque naturæ in Christo, dicit filium hominis fuisse in cęlo antequam descenderet. Ascendit enim vt homo, vbi erat prius vt deus. Dixit tamen hoc, vt abduceret eos ab opinione qua dicebant eum filium Ioseph. Quoniam autem carnaliter accipientes verba eius, offendebantur, dicit carnem per se nihil prodesse, spiritum vero donare vitam. Augustinus: O domine & magister bone, quomodo caro non prodest quicquam, cum tu dixeris, nisi manducaueritis carnem filij hominis & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis, Iohannis sexto? An vita non prodest quicquam? Et propter quid sumus quod sumus, nisi vt habeamus vitam ęternam, quam tua carne promittis? Quid ergo est, caro non prodest quicquā? Sed quomodo illi intellexerunt? quomodo in cadauere dilaniatur, aut in macello venditur, non quomodo spiritu vegetatur. Proinde sic dictum est, caro non prodest quicquā: quomodo dictum est, scientia inflat, 1. Cor. 8. Iam ergo debemus odisse scientiam? Absit. Et quid est, scientia inflat? Sola sine charitate, ideo adiunxit, Charitas ędificat. Adde ergo scientię charitatem, & vtilis erit scientia, nō per se, sed per charitatem. Sic ergo caro non prodest quicquā, sed sola caro: adde spiritum ad carnem, quomodo accedit charitas ad scientiam, & prodest plurimum. Duplicem eorum, quo tenebantur, corrigit errorem. Alterum, quo au-

tumabant carnem quemadmodum pecudum manducandam, quo contra dicit carnem per se nihil prodesse, sed spiritum cui vnita est viuificare. Hic enim cibus auide sumptus, ac in viscera mentis traiectus, vegetat animos, & vnum cum ipso efficit, sic vt ipsius spiritu viuamus in ęternum. quemadmodum eiusdem corporis membra, quã diu cohęrent, communi spiritu viuunt. Alterum, quo corpus corruptioni obnoxium credebant & mortale. Hinc dicit, verba quę locutus sum vobis, non sunt carnalia quẽadmodum vos interpretamini, sed spiritus sunt & vita, quia spiritualiter intellecta viuificant animam. Non enim sunt de carnali & corruptibili corpore, sed spirituali. 1. Corint. 15. Seminatur corpus animale, surget corpus spiritale, quod in sacramento accipitur. Idem quidem corpus eiusdem substantię quod in cruce pepẽdit, accipitur, sed non eiusdem qualitatis. Non ergo deum nudum manducamus, tangi enim nequit, quia incorporeus est. Ioh. 4. Deus spiritus est, & neque oculis neque manibus apprehẽdi potest. Iterũ nudi hominis caro nihil prodesse potest: sed quia deus vniuit sibi carnem secundum ineffabilem contemperationem, viuificata est caro. Sic ergo intellecta & credita verba mea, spiritus & vita sunt, quia vitam pręstant. Ipsa enim verba spiritum & vitam præstant sacramento quibus consecratur.

Sed sunt quidam ex vobis qui non credunt. a Sciebat enim ab initio Iesus, qui essent non credentes, & quis traditurus esset eum. Et dicebat: Propterea dixi vobis, quia nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum à patre meo: Ex hoc ergo multi discipulorum eius abierunt retrorsum, & iam non cum illo ambulabant.

Ostendit deitatis dignitatem reuelando secreta, & causam quare non intelligant, quia non crederent. Esaiæ 7. Si non credideritis, non intelligetis. Ideo admonet apostolus omnem intellectum captiuandum in obsequium Christi, 2. Corint. 10. Cupit quidem deus munus hoc cæle-

ste omnibus contingere per Christum, sed nec aduersanti bus dandum est, quia non promerentur: neo quisquam po test accipere, nisi fuerit appetens. Deus enim quantum in se est, paratus est opem impẽdere, imo & gratiam influit, dummodo non posuerit homo obicem, faciens quod in se est. Ex hoc multi nolentes intellectum suum subijcere ver bis Christi, sed carni adhęrentes & literæ quæ occidit, & non spiritui qui viuificat, 2. Cor. 3. Christo relicto, abierunt per infidelitatem mente & corpore retrorsum post satanam. Qui enim se à Christo diuidit, retrorsum vadit: qui autem adhæret deo, vnus spiritus est cum illo, 1. Cor. 6. semper extendens se ad anteriora. Philip. tertio. Ego non arbitror me comprehendisse: vnum autem, quę quidem retro sunt obliuiscens, ad ea vero quæ sunt priora, extendens meipsum, ad destinatum prosequor, ad brauiũ supernæ vocationis dei in Christo Iesu. Sed multi cum vxore Loth retro respiciunt, quę versa fuit in statuam sa lis, Gene. 19. Vnde dominus Luc. 17. Memores estote vxo re Loth. Matthæi decimo. Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit.

3 Dixit ergo Iesus ad duodecim: Nunquid & vos vultis abire? Respondit ei Simon Petrus: Domine, ad quem ibimus? verba vitæ æternę habes. Et nos credimus & cognouimus, quia tu es Christus fili' dei. Respondit ei Iesus: Nonne ego vos duodecim elegi, & ex vobis vnus diabolus est? Dicebat autem de Iuda Simonis Iscariothis. hic enim erat eũ traditurus, cum esset vnus ex duodecim.

3 Quo illorum fides manifestaretur, & alijs imitanda proponeretur, liberũ eis facit, sequerentur, nec nc demon strans quod nollet eos reuerentia erga se, comitari se, sed vt scirent beneficium esse quod se sequantur. Ec. 2. 23. Gloria magna est sequi dominum. longitudo enim dierum as sumetur ab eo. Num & vos, inquit, vultis abire? Liberum est, nisi intelligitis vestra referre, vt permaneatis. Hic Simon Petrus simplicis semper & ardentis fidei in Iesum,

totius ecclesię personam gerens, cęterorum quoque nomī ne magna alacritate respondit: Domine, quo te derelicto ībimus? doctrina tua cælestis est, & obsequentes in vitam perducit ęternam. Non enim terrena promittit vt Moses & prophetæ. Leui. 26. Si enim in præceptis meis ambulaueritis, & mandata mea custodieritis, & feceritis ea, dabo vobis pluuias temporibus suis, & terra gignet germē suum, & pomis arbores replebuntur. Esa. 1. Si volueritis & audieritis me, bona terræ comedetis. sed æterna & cęlestia. Mat. 4. Pœnitētiam agite appropinquabit enim regnum cælorum. Mat. 11. Regnum cęlorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. Et nos credimus fide formata, etsi nondum perfecta & stabilita, & cognouimus per donum intellectus, quia tu es Christus ille filius dei, naturalis, non adoptiuus. Opportune ait, credimus & cognouimus: quia nisi credideritis, non intelligetis, Esa. 7. Emendans dominus Petrum, ꝙ non omnes crederent, ait: Quid miramini iam aliquot discipulorum à me abijsse? Nonne vos duodecim, vt eximios ex omnibus delegi? Et tamē ē tam paucis & singulariter delectis, vnus diabolus est, non per essentiā sed per imitationē, delaturus eum cuius corpus ederit & sanguinem biberit. Nouerat dominus ꝙ nihil profuturus esset, nihilominus Iudæ prodit malitiā, quod suum est faciens: neque illum manifestat, neque omnino occultum esse permittit: illud quidem, ne impudentior & contensiosior fieret: hoc autem, vt ne licenter facinus patraret, occultum illud putans. Quanuis esset à sancto illo choro, attamen mala sua voluntate indignus inuentus est. Ita homo animal est suapte natura vertibile. Hinc primæ Corinth. decimo. Qui stat, videat ne cadat. Discimus itaque hoc, quod non coactione & vi quadam meliores facere consueuerit deus, neque eius electio cogat voluntatem nostram, quum sit mala vt fiat bona: sed electio quidem fit à deo, qui adhortatur nos ad bonum, & suam nobis impartit bonitatem: in mente autem nostra & voluntate situm est saluari, & digne ad electionē ambulare vel ē diuerso.

De ſcenopegia & doctrina in templo,

ARTICVLVS XIII.

Iohan. 7. D Poſt hæc autem ambulabat Ieſus in Galilæam, non enim volebat in Iudęam ambulare, quia quęrebant eum Iudęi interficere. Erat autem in proximo dies feſtus Iudæorum Scenopegia. Dixerunt autem ad eum fratres eius: Tranſi hinc & vade in Iudęam, vt & diſcipuli tui videãt opera tua quę facis. Nemo quippe in occulto quid facit, & quęrit ipſe in palam eſſe. Si hæc facis, manifeſta teipſum mundo. Neque enim fratres eius credebant in eum.

Oſtẽdit quanta ſolicitudine vana gloria, omnium meritorum pernicioſiſſima peſtis, fugienda. quanto enim quis diligentius placere ſtudet malis, tanto magis diſplicet deo. Poſtquam ergo dominus plurimis miraculis doctrinam confirmaſſet euangelicam, nec non ſpe præmiorum per transfigurationem, animos ſuorum ad crucem poſt ſe baiulandam incitaſſet: & verbis ſanato puero à ſpiritu muto & ſurdo: inde profecti, prętergrediebantur Galilęam, nec volebat quenquam ſcire, Marci nono. Nõ enim pro tunc publice vel prædicauit, vel miracula geſſit. Auguſtinus: Chriſtus potentiam ſuam oſtendit quando voluit: ſed & infirmitati noſtræ prębuit exemplum, non enim perdiderat maieſtatem, ſed noſtram conſolabatur infirmitatem. Nam volens, dedit in mortem animam ſuam, Hieremiæ duodecimo. Iohannis decimo. Poteſtatem habeo ponendi animam meam, & poteſtatem habeo iterum ſumendi eam: & nemo tollit eam à me, ſed ego pono eam à meipſo. Hinc quum eſſet in medio ipſorum inſanientium contra ipſum manebat illęſus, ſuam

oſtendens deitatem, Luc. 4. nunc vero confirmat quòd ve re homo ſit, ſimul & imagine quadam depingens, quòd ſe ab ingratis hominum ſubducat mentibus. Matth. 21. Auferetur à vobis regnum dei, & dabitur genti facienti fructus eius. Et quod nonnunquam furori cedendum. Matth. decimo. Cum vos perſecuti fuerint in vna ciuitate fugite in aliam. Veritate, multorum ſibi conciliauit inuidiam, quod vſu venit ijs qui propugnatores ſunt ve ritatis. Atqui manifeſtario conſtat, hos non amore iuſtitiæ & diuinæ gloriæ zelo adductos, ſed odio, id quod inuidia ſolet, qualeſcunque cauſas prætexere, vt ſuam libidinem explerent, ſabbati violationem, dei blaſphemationem falſo imponentes. Inſtabat tunc dies cum primis feſtus ac religioſus, quem græci ſcenopegiam appellant, ob memoriam priſcorum patriarcharum, qui vitam agebant in tabernaculis, ſubinde mutantes ſedem. Hinc preceptum fuit Leuiti. 23. vt menſe ſeptimo. diebus agerent feſtum tabernaculorum habitando in vmbraculis, vt diſcerent poſteri quod in tabernaculis habitare feciſſet dominus filios Iſrael. Hoc typo iam tum adumbrabant, qualem oporteat eſſe vitam eorum qui profiteantur euãgelicam doctrinam, nempe vt ſe peregrinos agnoſcant mundi, ſed ciues cæli Ephe. ſecundo. Non eſtis hoſpites & aduenæ, ſed eſtis ciues ſanctorum & domeſtici dei. Ideo Phili. tertio. Noſtra autem conuerſatio in cęlis eſt. Hinc admonet Petrus. 1. Pet. ſecundo. Obſecro vos tanquam aduenas & peregrinos abſtinere vos à carnalibus deſiderijs, quæ militant aduerſus animam, conuerſationem veſtram inter gentes habentes bonam. Hortabantur eum ſui velut glorię cupidum, ſed ſubtimidum, animoque minus quam oporteret præſenti, vt ſi fideret ſuis pręſidijs, non latitaret inter Galilæos. Auguſtinus: Conſuetudo ſcripturæ eſt, quoſlibet conſanguineos fratres appellare. Sic Abraam filium fratris ſui, Loth fratrem nominauit. Gen. decimotertio. Et Laban, Iacob Gen. 29. Volebant ergo iſti ex magnificis domini & dictis & factis, ſibi occupare gloriam, quemadmodum & Iudæi de Iohanne. Iohannis. 5. Vos autem voluiſtis ad horam exul-

Fratres q olim dicti

tare in luce eius. O quot sunt tales, qui sub prætextu & commodi & honoris alterius, solum suum agunt negocium. Hinc hortabantur vt Hierosolymam adiret, illic ostensurus virtutem, eo maxime tempore, quo ingẽs multitudo conflueret populi, ac sic manifestatio se ostenderet Christum. Sic sic & pharisæi omnia sua faciebant, vt viderentur ab hominibus, Matth. 23. Sinistram ipsorum intentionem euangelista clare demonstrat, dicens nec fratres in ipsum credidisse. Ideo ipse ait Marc. 6. Non est propheta sine honore nisi in patria sua, & in domo sua, & in cognatione sua. Qui autem humanam quærunt gloriam, Christo synceriter affici, & credere non possunt. Iohan. 5. Quomodo vos potestis credere, qui gloriam ab inuicem accipitis, & gloriam quę à solo deo est, non quæritis? Nos igitur hanc viperam simul vt irrepserit, iugulemus, eiúsque caput amputemus, ne bonorum operum totum inficiat corpus. Galat. 5. Non efficiamur inanis gloriæ cupidi, inuicem prouocantes, inuicem inuidẽtes. 1. Tim. 1. Soli deo honor & gloria. Vnde ipse Christus ait Iohannis. 8. Ego honorifico patrem meũ. Et Psal. 113. Non nobis domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam.

2 Dicit ergo eis Iesus: Tempus meum nondum aduenit. tempus autem vestrum semper est paratum. Non potest mundus odisse vos, me autem odit, quia ego testimonium perhibeo de illo, quia opera eius mala sunt.

Quomodo & quando oporteat me innotescere mundo, ex patris cælestis pendet decreto, non ex humano cõsilio. Ego, qui patris arbitratu veni, meum habeo tempus. Sic & matri, in nuptijs ob vini defectum requisitus, respondit Iohan. 2. Nondum venit hora mea. Quanquã autem deus nullo temporum limite concludatur, vtpote apud quem nulla est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio, Iaco. 1. effectus tamen ipsius tempori asscribimus. Vnde ex creatione initium temporis habemus. Ge-

nef.1.In principio creauit deus cælum & terram. Sic recreationis. Galat. 4. Atvbi venit plenitudo temporis, misit deus filium suum, factum ex muliere, factum sub lege, vt eos qui sub lege erant redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus. Matth. 26. Tempus meum prope est. Luc. 22. Et filius quidem hominis, secundum quod diffinitum est, vadit. Hinc pharisæis obiecit, quod hoc tempus non cognouerunt. Luc. 12. Hypocritæ, faciem cæli & terræ nostis probare. hoc autem tempus quomodo non probatis? Retributionis. Psalm. 70. Cum accepero tempus, ego iustitias iudicabo. 1. Pet. quinto. Humiliamini sub potenti manu dei, vt vos exaltet in tempore visitationis. Iohan. 5. Pater non iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio. Tempus autem vestrum, qui humano affectu ducti, gloriam huius mundi quęritis, & in me iuxta mundanum sensum gloriari vultis, semper paratum est, quo mundus sua studia sectatur, amat & promouet. Dicitur autem tempus paratum vel imparatum, propter ea quæ in ipso fiunt, vel sunt. Sic dies dicuntur mali, Ephes. 5. & Matth. sexto. Sufficit diei malitia sua. Eccl. decimonono. Est iustus qui inclinat faciem suam, & fingit non videre se quod ignoratum est: & si ab imbecillitate virium veretur peccare, si inuenerit tempus malefaciendi, malefaciet. Obserua ergo quod tempus nostrum semper est paratum, siue in malum vtamur, quod in bonum concessum est. Hinc dicitur Apocal. vigesimosecundo. Tempus prope est. Qui nocet, noceat adhuc: & qui in sordibus est, sordescat adhuc: & qui iustus, iustificetur adhuc: & sanctus, sanctificetur adhuc. Ecce venio cito, & merces mea mecum est, reddere secundum opera sua vnicuique. Ideo non negligamus tempus. Eccles. 8. Omni negocio tẽpus est & opportunitas. Vnde Apostolus 2. Corinth. 6. Exhortamur ne in vacuum gratiam dei recipiatis. ait enim Esa. 49. Tempore accepto exaudiui te, & in die salutis adiuui te. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nũc dies salutis. Est ergo tempus nostrum paratum ad conuersionem. Eccles. 12. Memento creatoris tui in diebus iuuentutis tuæ, antequã veniat tempus afflictionis tuæ, & appro

pinquauerint anni de quibus dicas, non mihi placent. Act.17. Et tempus quidem ignorantiæ huius despiciens deus, nunc annunciat hominibus, vt omnes vbique pœnitentiam agant, eo q statuit diem in quo Iudicaturus est orbem, in viro in quo statuit, fidem præbens omnibus, suscitans eum à mortuis. Hinc 1.Pet.4. Sufficit præteritum tempus ad voluntatem gentium consummandam, his qui ambulauerunt in luxurijs, desiderijs, vinolentijs, comessationibus, potationibus &c. Sed Apoca.2. Dedi, inquit dominus, illi tempus vt pœnitentiam ageret, & non vult pœnitere. Secundo, ad boni operationem. Eccl.4. Fili, cõserua tempus & deuita à malo. Col 4. In sapientia ambulate ad eos qui foris sunt, redimentes tempus. Gal.6. Dum tempus habemus, operemur bonum. Tertio, sequitur quo ad præmij acceptionem. Gal.6. Bonum autem facientes, non deficiamus: tempore enim suo metemus non deficientes. Sed quia istud nobis incertum quãdo veniat, quanquam semper paratum. Eccés 9. Nescit homo finem suum, sed sicut pisces capiuntur hamo, & volucres laqueo comprehenduntur, sic homines capiuntur in tempore malo, cum eis extemplo superuenerit. Ideo admonet saluator Marc.13. Videte, vigilate, & orate. nescitis enim quando tempus sit. Ostendit autem eos mundo inhærentes, d. Tuto potestis ire quò lubet, quando mundus vt sibi consentientes diligit. Sicut enim odium ex dissimilitudine oritur, ita amor ex conformitate. 1.Ioh. 4. Maior est qui in vobis est, quã qui in mũdo est. Ipsi de mundo sunt, & ideo de mundo loquuntur, & mundus eos audit. Sed Iac.4. Quicunque voluerit amicus esse seculi huius, inimicus dei constituitur. Hinc 1.Ioh.2. Nolite diligere mundum, neque ea quę in mundo sunt. si quis diligit mundum, non est charitas patris in eo. Quoniam omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitę, quæ non ex patre, sed ex mundo est. Et mundus transit & concupiscentia eius. Felix qui dicere potest Gal.6. Mihi absit gloriari nisi in cruce domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. Me autem odit.

Liberior enim reprehensio odium parit. Prou.15. Non amat pestilens eum qui se corripit, nec ad sapientes graditur. Sic Achab ait de Michea propheta 3. Reg.22. Ego odi eum, quia non prophetat mihi bonum, sed malum. Vnde de domino Iesu dicitur Sapi.2. Circunueniamus ergo iustum, quoniam inutilis est nobis, & contrarius est operibus nostris, & improperat nobis peccata legis, & diffamat in nos peccata disciplinę nostræ.

Vos ascendite ad diem festum hunc, ego enim non ascendam ad diem festum istum, quia meum tempus nondum impletum est. Hæc cum dixisset, ipse mansit in Galilæa. Vt autem ascenderunt fratres eius, tunc & ipse ascendit ad diem festum, non manifeste, sed quasi in occulto. Iudæi ergo quærebant eum in die festo, & dicebant: Vbi est il le? Et murmur multus erat in turba de eo. quidem 3
enim dicebant, quia bonus est: alij autemdicebant, non, sed seducit turbas. Nemo tamen palàm loquebatur de illo propter metũ Iudæorum.

Vos ascendite, vbi gloria mundi spectatur, vbi delicijs viuitur, vbi nihil æternum, nihil quod mansurum sit cogitatur. Esa.1. Neomeniam & sabbatum & festiuitates alias non feram. iniqui sunt cœtus vestri. Izalẽdas vestras & solennitates vestras odiuit anima mea. facta sunt mihi molesta. Ego non ascendam vobiscum ad istũ diem festum, quia tempus meum nondum impletum est. Manet apud eos qui devitijs transmigrãt ad virtutes. 1. Ioh. 4. Deus charitas est, & qui manet in charitate, in deo manet, & deus in eo. Posteaquam autem abissent fratres eius ad diem festum, tum profectus est ipse, vt perspicuum satis esset, se non tam metu Iudæorum abstinuisse à conuentu solenni, q̃ vt fugeret comitatum suorũ cognatorum, quos adhuc carnales nolebat euãgelico negocio admisceri, & ne tali comitatu Iudæis maioris odij causam daret.

Quod autem ad ferias tabernaculorum ascendit, obedientia est paterni mandati, & reuerentia legis à se datę, quo nostram peruicacitatem percutit. Nam grauiter exequimur quę nobis diuinitus demandata sunt. spernimus maiorum decreta, non Christi, sed illius imitatores qui ait Gene. tertio. Cur præcepit vobis deus, vt non comederetis ex omni ligno paradisi? Iamque in eum velut absentem varij sermones in populo ferebantur, quod non esset eadem omnium de Iesu opinio, nec eadem omnium studia. Quidam nimio odio ipsum non nominabant, quidam timore. Cyrillus: Penè rectam de illo sententiam efferunt, non posse putantes opera dei quenquam facere, nisi aut deus ipse sit natura, aut dei particeps & gratia plenus, & idcirco bonus & innocens. Alij inuidię stimulis acti, contradicebant, seductorem dicentes, per simulatam iustitiam, falsa miracula, & doctrinam peruersam. Vide qualia iudicia subijt iudex viuorum & mortuorũ. Sic & nos Christi bonus odor sumus deo in his qui salui fiunt, & in his qui pereunt. Alijs quidem odor mortis in mortem, alijs autem odor vitę in vitam. 2. Corinth. 6. Vt seductores & veraces. Igitur inter verba laudantium aut vituperantium semper ad animum recurrendum: Si falsa sunt, te aliena mendacia non commaculant, & vt surdus pertranseas. Psalm. 37. Ego autem tanquam surdus non audiebam. Sic Saul dissimulabat se audire vocem dicentium, Num saluare nos poterit iste, quando constitutus fuit in regem, 1. Reg. 10. Si vera, doleas te ansam præbuisse obtrectandi, & patienter sustine. 1. Corint. 4. Mihi enim pro minimo est vt à vobis iudicer, ait Apostolus Corinthijs, aut ab humano die, sed neque meipsum iudico. Nihil enim mihi conscius sum, sed in hoc iustificatus non sum. Qui autem iudicat me, dominus est. Hæc igitur clancularis susurris spargebantur de Iesu, quum nemo auderet palàm interim de illo bene prędicare, cum essent non pauci qui de illo bene sentirent. Metuebant enim Iudęorum proceres, quibus intelligebant Iesum vehementer inuisum, quòd ipsorum autoritatem, suis dictis factisque videretur imminuere. Timendũ ne

& id vſque hodie in pleriſque vſu veniat, qui plus homines quàm deum timentes, veritatem aut dicere aut facere verentur. Prouer. 29. Qui timet hominem, cito corruet: qui ſperat in domino, ſubleuabitur. Nec mirum id de popularibus, quum Iohannis duodecimo. ſcriptum ſit: Veruntamen & ex principibus multi crediderunt in eum, ſed propter phariſæos non confitebantur, vt de ſynagoga non eijcerentur. Dilexerunt enim gloriam hominum magis quàm gloriam dei. Sed quid ait dominus? Lucæ 9. Qui me erubuerit & ſermones meos, hunc filius hominis erubeſcet, cum venerit in maieſtate ſua & patris, & ſanctorum angelorum.

Iam die feſto mediante, aſcendit Ieſus in templum, & docebat. Et murmurabant Iudæi, dicentes: Quomodo hic literas ſcit cum non didicerit? Reſpondit autem Ieſus & dixit: Mea doctrina nõ eſt mea, ſed eius qui miſit me. Si quis voluerit voluntatem eius facere, cognoſcet de doctrina mea vtrum ex deo ſit, an ego à meipſo loquar. Qui à ſemetipſo loquitur, gloriam propriam quærit: qui autem quęrit gloriam eius qui miſit eum, hic verax eſt, & iniuſtitia in illo non eſt. E

Oſtendit eos qui inuidia & affectione praua obcęcatos habent oculos, nec vera cernere, nec quę iuſta ſunt diſcernere poſſe. Nam quum in medio ſolennitatis, hoc eſt, quarta die: durabat enim ſolennitas ſeptem diebus, Deuteron. 16. dominus publice doceret in templo, oſtendens doctrinam ſuam inculpatam ex loco publico. Iohannis decimooctauo. Ego ſemper docui in ſynagoga, & in templo, quò omnes Iudæi conueniunt, & in occulto locutus ſum nihil. Iudæi quum doctrinam illius calumniari non poſſent, tamen autoritatem apud populum ſtudent adimere, admirantes quòd cum eſſet idiota & literarum rudis, nunquam enim inſtitutus fuerat in doctrina phariſaica, cuius profeſſione illi turgebant, vnde nactus

esset ea, quæ è sacris voluminibus magna sapientia depromebat, vel insimulantes eum quod dæmonium haberet, aut alia quauis arte magica scientiam esset consequutus earum literarum quas ab hominibus non didicisset. Ioh. 10. Dęmonium habet, & insanit. quid enim vultis audire? Quanuis ergo admirarentur, attamen nec sibi liberata est mens illorum à malitia, tametsi inde illos coniecta re potius oportebat non esse hoc humanum. Nam videbāt in eo excellentissimę scientię profunditatem, legis & prophetarum oraculis roboratam. Mat. 7. Admirabantur turbę super doctrina eius. erat enim docens eos sicut potestatem habens, & non sicut scribæ eorum & pharisæi. Sed offendebantur personæ simplicitate. Mat. 13. Veniens in patriam suam, docebat eos in synagogis eorum, ita vt mirarentur & dicerent: Vnde huic sapientia hęc & virtutes? Nonne hic est fabri filius? Et scandalizabātur in illo. Sed audiant Psalm. 93. Intelligite insipientes in populo, & stulti aliquando sapite. Qui plantauit aurem, nō audiet? aut qui finxit oculum, non considerat? Qui corripit gentes, non arguet, qui docet hominem scientiam? Esa. 11. Et requiescet super eum spiritus domini, spiritus sapientiæ & intellectus. Hinc Lucæ quarto. Spiritus domini super me, eo quod vnxerit me, euangelizare pauperibus misit me. Nisi inuidia obcęcatos habuissent oculos, hęc considerare potuissent. Sed animalis homo nō percipit ea quę sunt spiritus dei, 1. Cor. 2. Nam Col. 2. In quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientię absconditi. Sed quia veritatem fateri noluerunt, imo impugnauerunt, ostendit suam doctrinam non esse profectam ab homine, sed nec à dæmonio, sed à deo, quem ipsi quoque eum colerent, & cuius gloriæ deberent fauere, si vere pij vellent videri. Respondit igitur Iesus omnium arcanorum conscius, illorū clanculario murmuri: Mea, inquit, doctrina quam admiramini vnde mihi contigerit, quum ab homine literas non didicerim, non est mea, tanquam à meipso habentis, (Nō enim diuersam à voluntate patris & à mente legis à deo traditæ, nec nouam aliquam humanam doctrinam adfero) sed eius qui misit me in mundum, vt mundus seductus

varijs doctrinis hominum, & impijs cupiditatibus obcæcatus, per me cognoscat illius voluntatem, cognitam sequatur, & sequendo vitam assequatur ęternam. Vindicat doctrinam suam ex autoritate patris mittẽtis, cui totum asscribit. Iohan. 12. Ex meipso non sum locutus, sed qui misit me pater, ipse mihi mandatum dedit quid dicam, & quid loquar. Ostendit itaque vnde virtus tanta euangelij. Roma. 1. Virtus dei est in salutem omni credenti. Ioh. 5, Amen amen dico vobis, quia qui verbum meum audit, & credit ei qui misit me, habet vitam ęternam. Consequẽter modum indicat cognoscendæ doctrinę suę. Quod si depulsa malitia, simplici corde quis voluerit facere voluntatem patris, potius quam suis prauis affectibus odij & liuoris seruire, is facile agnoscet doctrinam meam non esse hominis aut dæmonis nouum inuentum, sed adeo profectam esse, nec me quod loquor, ex humano sensu loqui, sed ex mente patris cuius legatus sum. Qui ergo voluntatem facit patris, veritatem agnoscit. Facit, dico. Primo credendo. Iohannis sexto. Hęc est autem voluntas patris mei qui misit me, vt omnis qui videt filium & credit in eum, habeat vitam ęternam. Augustinus: Intelligere, merces est fidei: ergo noli intelligere vt credas, sed crede vt intelligas. Esa. 7. Nisi credideritis, non intelligetis. Solet enim spiritus sacer imbuere homines qui sese accommodant illustrationi, qui purgatos à terrenis affectibus habent oculos. Psalm. 33. Accedite ad eum, & illuminamini: & facies vestræ non confundentur. Secundo, operando. 1. Thess. 4. Hæc est voluntas dei sanctificatio vestra, vt abstineatis vos à fornicatione, & sciat vnusquisque vestrum vas suum possidere in sanctificatione & honore. Confirmat dictum suum, d. Qui à seipso loquitur, propriam volens statuere doctrinam, ob nihil aliud hoc facit, quam vt gloriam inde inanem percipiat, arrogans & mendax, eo quod de se plus quam meretur dicit: & iniuste agit, quia alienam & sibi non competentem gloriam rapit, quare mendax & iniustus. Hiere. 23. Visionem cordis sui loquũtur, non de ore domini. Eccl. decimonono. Est qui nequiter se humiliat, & interiora eius plena sunt dolo. Ideo

ait Apostolus 1. Thessa. 2. Neque enim fuimus aliquando in sermone adulatiōis sicut scitis, neque in occasione auaritiæ, deus testis est, neque quęrentes ab hominibus gloriam, neque à vobis neque ab alijs, 2. Corint. 4. Non enim nosmetipsos prędicamus, sed dominum nostrum Iesum Christum. At dominus, quia quę patris sunt quęrebat, & nihil arroganter de se dicebat, omnino & verax & iustus erat: Non enim propriam quęrebat gloriam, Iohannis 8. Ego gloriam meam non quęro, sed honorifico patrem meum. Si ergo veraces & iusti esse volumus, quęramus in omnibus & verbis & factis nostris gloriam dei. 1. Cor. 10. Siue ergo manducatis, siue bibitis, siue aliud quid facitis, omnia in gloriam dei facite.

2 Nonne Moses dedit vobis legem, & nemo ex vobis facit legem? Quid me quæritis interficere? Respondit turba & dixit: Dęmonium habes, quis te quęrit interficere? Respondit Iesus & dixit eis: Vnum opus feci, & omnes miramini. Propterea Moses dedit vobis circuncisionem, non quia ex Mose est, sed ex patribus. Et in sabbato circuncidi tis hominem. Si circuncisionem accipit homo in sabbato, vt non soluatur lex Mosi, mihi indignamini quia totum hominem sanum feci in sabbato? Nolite secundum faciem iudicare, sed iustum iudicium iudicate.

Quum criminarentur eum quod sabbatum violasset, & legem præuaricaretur, ad hoc vrget, ostendens eis quod ipsi magis præuaricatores sint legis, insontem occidere cupientes. Ego, inquit, non aliud doceo, quam quod per legem vos docuit deus, si quis legis mentem recte intelligat: nec aliud facio, quam quod lex præscripsit. Legis scientiam & obseruantiam vobis arrogatis, quum nemo vestrū sit qui vere seruet legem secundum voluntatem dei qui legem tradidit. Imo legis prętextu ea molimini, quę maxime lex punit & detestatur. Nonne lex execratur eum, qui

sanguinem fundit innoxium? Exo.23. Insontem & iustum non occides, quia auersor impium. Nec permittit occidē di iūs nisi in maleficos, nec in hos nisi legitime conuictos ac damnatos. Nume.35. Homicida sub testibus punietur. Ad vnius testimonium nullus condemnabitur. O quot habent imitatores, qui minima, imo nulla in proximo reprehensione digna, accusant. maxima in se negligentes. Ro.2. Propter quod inexcusabilis es ô homo omnis qui iudicas. In quo enim alterum iudicas, teipsum cōdemnas. eadem enim agis quę iudicas. Qui in lege gloriaris, per præuaricationem legis deum inhonoras. Hęc vox Iesu duplici nomine perturbauit animos pharisæorum: primū, quod animaduerterent, clancularias licet, machinationes suas non latere conscientiam illius, quem credebant facilius è medio tolli potuisse, si quod moliebātur fefellisset: deinde, quod illos qui se videri volebant legis obseruatores fidissimos, legis impie violatæ reos argueret apud populum. Non vertebantur conscientiam dei, insidiantes innoxio sanguini, sed populi conscientiam metuebant. Itaque vt apud multitudinem tam impij facinoris conscientiam confidentia dissimulent, ad manifesta conuicia confugiūt, q mos est improbis in maleficio deprehensis, quod excusari non possit. Ecce quomodo prauitati blasphemiā addunt. Gregorius: Peccatum quod per pœnitentiam nō diluitur, mox suo pondere ad aliud trahit Esaiæ quinto. Væ qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis, & quasi vinculum plaustri peccatum. Pro.18. Impius cum in profundum peccatorum venerit, contemnit. Sic Cain Gene.4. homicidio desperationem addidit, d. Maior est iniquitas mea, quam vt veniam merear. Et Iudas laqueo se peremit, Mat.27. Dęmonium, inquiunt, habes, quo instigante tam insensate & malitiose de nobis loqueris Iesus nobis lenitatis præbens exemplum, mansuete facti sui q calumniabantur, reddit rationem. Siquidem quum ipsi legem violarent in omnibus, tamen Iesum violatæ legis insimulabant, quod paralyticum sanarit in sabbato, Iohan. quinto. Miramini, inquit, sed non melioramini. nam

circuncisio non ex Mose, sed Abraamo sumpsit initium. Ge.decimoseptimo. Hoc est pactũ meũ quod obseruabitis inter me & vos, & semen tuum post te: Circuncidetur ex vobis omne masculinum. Infans octo dierum circuncidetur in vobis. Leui.12. Hinc Roma. 15. Dico enim Christũ Iesum ministrum fuisse circuncisionis, propter veritatem dei, ad confirmandas promissiones patrum. Ostendit ergo iniuste ipsos indignari, quod totum hominem solo verbo curarit à morbo tam corporis quam animi, quum ipsi circuncisionem quæ dolorem ingerit corpori, & laborem requirit, adhibeant ne legis videantur transgressores. Beda: Quemcunque Christus ab ęgritudine corporis liberauit, liberauit & à morbo, qui omnium grauissimus est, mentis. Deute. 32. Dei perfecta sunt opera. Hinc Iohan. 5. Ecce sanus factus es, iam amplius noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. Nolite secundum aspectum, id est, vulgari more, nimirum ex his quę corporalibus cernuntur oculis, iudicare, sed secundum veritatem. Qua cognita, nec me, nec Mosen damnabitis contrarietatis. Alioqui si rem expectare vultis, aut vterque vobis damnandus est, aut absoluendus vterque, & personarum acceptionem effugere. Hoc & nobis dictum est, vt nullo modo iustitiam expugnemus, sed totis viribus eam defendere contendamus. nullus sit respectus, an pauper quis sit an diues. rem ipsam inuestigemus. Iob. 29. Causam quam nesciebam, diligentissime inuestigabam.

Sanatio- nes à Christo factę. quales.

Dicebant ergo quidam ex Hierosolymitis: Nõne hic est quẽ quærũt interficere? Ecce palã loquitur, & nihil ei dicunt. Nunquid vere cognouerunt principes quia hic est Christus? Sed hunc scimus vnde sit. Christus autem cum venerit, nemo sit vnde sit. Clamabat ergo Iesus in templo. docens & dicens: Et me scitis, & vnde sim scitis, & à meipso non veni, sed est verus qui misit me, quem vos nescitis. Ego scio eum. & si dixero quia nescio eum,

ero similis vobis mendax. Sed scio eum, quia ab ip so sum, & ipse me misit.

Domino mansuetè rationem reddente, vt animũ quẽlibet ferocem lenire possent verba tam pia: tam vera, vt à nemine quanuis impudenti possint refelli: obticescunt quidem pharisæi, sed nihilo secius persistunt in sua malitia, nihilo mitiora prementes animis suis, quod apud multitudinem ausus esset sic à se crimen violati sabbati refellere, vt in ipsos crimen longe grauius regereret. Quidam autem ex turba, quibus nota fuit machinatio sacerdotum, videntes tam constanter dominum vindicantem veritatem, dixerunt: Quid sibi vult illorum silentium? An principes persuasi sunt hunc esse Messiam, & nunc silentio confitentur, quod prius oppugnabant? Atqui non est verisimile principes hoc sentire, siquidem omnes nouimus vnde hic profectus sit. Non igitur hic est Christus. Vide malitiam Herodi respondentes principes ex Mich. 5. dixerunt, quod de Bethlehem veniret Christus, Mat. 2. Hic contrarium dicunt. Ioh. 9. Hunc autem nescimus vnde sit. Insanientium sermones, scimus, nescimus vnde sit. Origenem terrenam ex prophetis scire potuerunt, diuinam vero propagationem non ita. Esa. 53. Generationem eius quis enarrabit? quanquam ex operibus vtcunque ipsum cognoscere potuissent, nisi malitia excæcati fuissent. Iohan. 14. Non creditis quia ego in patre, & pater in me est? alioqui propter opera ipsa credite. Iohan. 15. Si opera non fecissem in eis quæ alius nemo fecit, peccatum non haberent: nunc autem excusationem non habent de peccato suo. nunc autem & viderunt & oderunt & me & patrem meum Iesus videns tantam illorum cæcitatem, vt quum prophetia prędixisset, è Bethlehẽ venturum Messiam, vbi natus erat Iesus, Luc. 2. reliquaque prophetarum in eum signa competerent, tamen excæcati malitia, Mat. 15. Cæci sunt, & duces cęcorum. ob hoc ipsum, se negant eum scire, quod scirent: & ideo mentiuntur Christum ita venturum, vt nemo sciat vnde veniat, ne cogantur eum agnoscere. Iesus vero cuius conscientiam nulla latent se-

creta,vt hanc multitudinis, primorum affectibus corru-ptæ,inscitiam coargueret,que hoc sponte nesciret quod scire poterat,nisi mala mens obstitisset,voce iam clariore,vt non solum à propinquis,verum etiam à toto populo possit exaudiri qui versabatur in templo ait:Si ideo non videor vobis ille Messias,qnem ex prophetarum oraculis expectatis,quod sciatis vnde venerim,hoc ipsum vos docere poterat,me esse illum qui sic venerim, & ex eo loco sim ortus,vnde prophetæ Messiam venturũ prædixerunt. Magis autem refert illud,scirevnde missus sim, quã vnde prognatus.Cyrillus: Quod originem cognoscatis,genus & locum natalem,vultusque effigiem probe intelligitis,recte dicitis:veruntamen aliquid in me reliquũ est quod in me ignoratis, diuinæ naturę veritas,quam à meipso non habeo,sed à patre à quo omnia mihi tradita sunt,Mat.vndecimo.Declarat se legatum veritatis, ꝙ ab eo missus sit qui mentiri non possit,quia verus, cum per essentiam,tum per promissorum exhibitionem. Sed ipsi ignorabant patrem,propter opera sua mala & pessimum animum, quia Christo credere noluerunt. Matt.11. Nemo nouit patrem nisi filius,& cui voluerit filius reuelare.1.Iohan.2.Omnis qui negat filium,nec patrẽ habet: qui confitetur filium, & patrem habet.Non autem satis est verbis deum nosse,si factis illum neges.1.Iohan.2.Qui dicit se nosse deum,& mandata eius non custodit, mendax est.Non enim è mundo profectus erat,quemadmodũ calumniabantur:sed ab eo qui misit illum in mundum, vt resipiscat & seruetur.Iohan.3 . Non enim misit deus filium suum in mundum,vt iudicet mundum,sed vt saluetur mundus per ipsum.

Quęrebant ergo eum apprehendere, & nemo misit in illum manus,quia nondum venerat hora eius. De turba autem multi crediderunt in eum.

Responsione vera iritati,& iam ira in furorem versa,non morantur lentum illud consilium,quo decreuerãt eum clanculum è medio tollere: sed quemadmodum volens mortuus est, ita non nisi volens apprehendi potuit.

Omnia enim temporibus opportunis & accommodis facit & moderatur, sicut & legem dari conueniebat tempore opportuno, ita similiter prophetas & euangelium. Augustinus: Non enim Christus sub fato natus est, quod nec de te credendum est, quanto minus de illo per quem fact' es? Si ergo tua hora voluntas illius est, quæ est hora eius nisi voluntas eius? Non ergo horam dixit qua cogeretur, sed qua dignaretur pati. Esa. 53. Oblatus est quia ipse voluit. Simpliciores quique amplectuntur Christi doctrinã, sequuntur vitam, quum interim principes & magistratus rideant & subsannent Esa. 66. Ad quem respiciam nisi ad pauperculum & contritum spiritu, & trementem sermones meos? Iac. 2. Nonne deus elegit pauperes in hoc mũdo, diuites in fide, & hȩredes regni, quod repromisit deus diligentibus se?

Et dicebant: Christus cũ venerit, nunquid plura signa faciet. quã quæ hic facit? Audierunt pharisȩi turbam murmurantem de illo hȩc, & miserũt principes & pharisȩi ministros, vt apprehenderẽt Iesum.

Ostendit diuini muneris largitatem in eos qui accommodant sese, diffundendam, nec peruersos quicquam moliri posse contra dispositionem diuinam. Hinc Esa. 46. Cõsilium meum stabit, & omnis voluntas mea fiet. Turba enim magnificentiam Iesu timore principum non audens confiteri, colloquebatur: Esto quod non sit Christus, at cũ venerit, num melior erit? Qui crassiori sunt ingenio, nõ doctrina & oratione, sed signis alliciuntur. Claret autem quod non exactam habuerunt fidem, sed qualem verisimile est esse in vulgari multitudine, subinde mutante sentẽtiam. Primores ergo initio cõsilio subornãt satellites publicos, qui Iesu corã populo man' inijcerẽt, ac velut nocẽtem captum adducerent, ob id quod Christus diceretur & esse credebatur. Ecce quanta cæcitas, quem tanto affectu patres efflagitarant, Psalm. 84. Ostende nobis domi-

ne misericordiam tuam, & salutare tuum da nobis.Esai. 64. Vtinam disrumperes cælos & descendes. Hinc dominus.Mat.13.Multi prophetę & iusti cupierunt videre quę videtis,& non viderunt: & audire quæ auditis,& nõ audierunt. isti quasi phrenetici extinguere: volunt. Sed non est sapientia,non est prudentia,non est consiliũ contra dominum.Pro.21.Non ergo ignorantia,sed destinata malitia excæcati,dñminum interfecerunt.Ioh.15.Si opera non fecissem in eis quę nemo alius fecit,peccatum non haberent:nunc autem excusationem non habent de peccato suo.

2 Dixit ergo eis Iesus: Adhuc modicum tempus vobiscum sum, & vado ad eum qui misit me. Quæretis me,& non inuenietis:& vbi ego sum,vos non potestis venire.Dixerunt ergo Iudæi ad semetipsos:Quo hic iturus est,quia non inueniemus eum? Nunquid in dispersionem gentium iturus est, & docturus gentes? Quis est hic sermo quem dixit, quæretis me & non inuenietis:& vbi sum ego, vos non potestis venire?

Iesus non ignarus quid illi molirentur clanculum,verborum ænigmatibus quibusdam illis significat fore,vt ipse sponte sese morti,ad quam tum frustra petebatur,offerret.Hęc autem dixit tectius,quemadmodum multa solitus est dicere,vt non prius intelligerentur quam essent peracta.Obscuritas autem sermonis excitat inquirendi diligentiam,& certiorem inuenit fidem sermo rebus exhibitis.Quid,inquit,anhelatis ad occidendum me?quid persequimini?parumper,velitis nolitis,perambulabo in populo,ad docendum eum,ad complenda opera quæ dedit mihi pater vt faciam.Iohan.17. Opus consummaui,quod dedisti mihi vt faciam:quo facto,facietis, me permittente, quę nunc facere cupitis,sed non potestis me prohibente. Dicẽs,Vado,mortem suam significat voluntariam.Quęretis me, post resurrectionem, nec inuenietis corporali præsentia vt modo.Iohan.8.Cum exaltaueritis filium ho

minis, tunc cognoſcetis quia ego ſum, & à meipſo facio nihil. Actu. 2. Compuncti corde, dixerunt ad Petrum & ad reliquos apoſtolos: Quid faciemus viri fratres? Poteſt & accipi de Iudęis obſtinatis, qui CHRITVM in hodiernum vſque diem quęrunt temporali gloria regnaturum: & ideo quia male quęrunt, non inueniunt. Eſai. 55. Quęrite dominum dum inueniri poteſt, inuocate eum dum prope eſt. Quęrunt aliqui proprię commoditatis gratia. Iohannis ſexto. Quæritis me, non quia vidiſtis ſigna, ſed quia manducaſtis ex panibus. Quidam cauſa perſecutionis, vt Herodes. Matth. ſecundo. Futurum eſt vt Herodes quęrat puerum ad perdendum. Sic & modò multi ipſum quærunt interficere in membris ſuis. Actu. nono. Saule Saule, quid me perſequeris? Alij deuotionis, & hi inueniunt. Sic Zachæus quærebat videre IESVM quis eſſet, Lucę decimonono. Modum quærendi oſtendit Eſaias 55. Derelinquat impius viam ſuam, & vir iniquus cogitationes ſuas, & reuertatur ad dominum, & miſerebitur eius, & ad deum noſtrum, quoniam multus eſt ad ignoſcendum. Si enim pia mater triduo amiſſum filium dolens quęſiuit, Lucæ ſecundo. Pater tuus & ego dolentes quærebamus te. quanto nobis dolore & ſolicitudine quærendus, quum per peccatum amiſerimus? Alioqui audiemus illud Iohannis octauo. Quęritis me, & in peccato veſtro moriemini. Timeamus ne & nobis dicatur, quò ego vado, non poteſtis venire, cum tamen CHRITVS dicat Iohannis duodecimo. Vbi ſum ego, illic & miniſter meus erit. Hunc ſermonem quum multitudo non intelligere, diſceptabat inter ſeſe, verbis ipſius confracta, & dolens quod abiturus eſſet, & docturus Græcos ipſis neglectis quanquam hic ſermo dictus eſſet omnibus, peculiariter tamen pupugit miniſtros, à phariſæis miſſos, vt Ieſu manus inijcerent, in quem ſentiebāt ſe nihil poſſe niſi voluiſſet ipſe.

Quam variæ Chriſtus quæratur.

In nouiſſimo autem die magno feſtiuitatis ſtabat Ieſus & clamabat, dicens: Si quis ſitit, veniat ad me & bibat. Qui credit in me, ſicut dicit ſcriptu-

ra,flumina de ventre eius fluēt aquę viuæ. Hoc autem dixit de spiritu, quem accepturi erant credentes in eum.

Quum iam adesset vltimus dies eius festi, qui summa frequentia summaque religione celebrari consueuit, Nume. 29. quo peracto, suam quisque domum repetere gaudet, stabat Iesus in templo velut ipse quoque relicturus Iudaicam religionem, & magni festi diem eximium insigni sermone consecrat, simulque iter ingressuris viaticum parat euangelicæ fidei. Clamabat, partim vt ab omnibus audiretur, partim quo libertatem suam in dicendo manifestaret, & ꝙ neminem aspernaretur. Si quis sitit spiritualia bona, aquam sapientiæ salutaris, Eccl. 15. veniat ad me. Comparat se fonti aquæ viuæ propter refrigerationem. Psalm. 35. Domine, apud te est fons vitæ. Matth. 11. Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Esa. 55. Omnes sitientes venite ad aquas. Qui ad dei nostri prædicationem accedunt, & fidei vacant, sitientium eos desiderium pręse ferre oportet. ita enim quam audiunt doctrinam, poterunt fideliter retinere. Matthæ. 5. Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Sed dominus conqueritur Hierem. 2. Duo mala fecit populus meus: me dereliquerunt fontem aquæ viuæ, & foderunt sibi cisternas dissipatas, quæ continere non valent aquas. Quisquis igitur crediderit mihi, auideque imbiberit sermones meos, quemadmodum iubet scriptura, de me testificans ꝙ filius sim dei, ꝙ creator, ꝙ saluator, ꝙ dominus vniuersæ creaturę, non arescet incredulitate, sed haustus diuini spiritus pariet in ipsius corde fontem perēnem & copiosum, sic vt é medio cordis illius emanat non modò riuus, verum etiam copiosa flumina, quibus irrigetur ariditas gētium ad euangelici profectus fœcunditatem. Talis enim est spiritus, vt in quamcunque animam introierit, & in qua resederit, faciat illam scaturire quouis fonte largiorem 1. Pet. 4. Vnusquisque sicut accepit gratiam, in alter utrum illam administrātes, sicut boni dispensatores mul

usformis gratiæ dei. Si Petri linguam, Pauli impetum, Stephani ſapientiam conſideraueris, quos dicentes nihil effugit, ſed omnes ſequuntur tanquam à fluminibus quibuſdam impetu ruentibus rapti, flumina de ventre eorum fluere non dubitabis. 2. Cor. 13. An experimentum quęritis eius, qui in me loquitur Chriſtus? Matt. 10. Non enim vos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris veſtri qui loquitur in vobis. Ad hũc igitur fontẽ aquæ viuæ dominus Ieſus inuitat omnes, nec quenquã cõpellit nolentem, neque quẽquam excludit, modò ſitiens veniat. Apo. 22. Qui ſitit, veniat: & q vult, accipiat aquã vitæ gratis.

Nondum enim erat ſpiritus datus, quia Ieſus nondum erat glorificatus. Ex illa ergo turba cum audiſſent hos ſermones eius, dicebant: Hic eſt vere propheta. Alii dicebant: hic eſt Chriſtus. Quidam autẽ dicebant: Nunquid à Galilæa venit Chriſtus? Nonne ſcriptura dicit, quia ex ſemine Dauid & de Bethlehem caſtello, vbi erat Dauid, venit Chriſtus? Diſſenſio itaque facta eſt in turba propter ipſum. Quidam autem ex ipſis volebãt apprẽhendere eum, ſed nemo miſit ſuper eum manus. G

Etſi prophetę acceperunt ſpiritumſanctum & Iohannes & alij ante reſurrectionem Chriſti, tamen erat alius modus donationis futurus, apertior & plenior. Per crucem enim deiecit tyrannum, peccato abolito, & natura noſtra victrix mundi effecta, deo reconciliata eſt. Poſt quam autem ſpirituſancto baptizati ſunt, & gratia ſpiritus in ipſos effuſa eſt, Act. 2. tunc liberè loquuntur ad principes Iudæorũ. Oportet, inquiũt, obedire deo magis quam hominibus, Act. 5. mortuos ſuſcitant, Actu. 9. inter flagella lætantur, Act. 5. ibant gaudentes à conſpectu concilij, quoniam digni habiti ſunt pro nomine Ieſu contumeliam pati. ſupplicijs coronantur. Hæc flumina

necdum eo tempore fluxerunt ex ventre apostolorum. Quum audissent hos sermones dulcissimos, nō nihil hauserūt de aqua hac, ita vt quidam prophetam quempiam, alij vero Christum opinarentur. Quidam vero inuidia excæcati & lumini gratię rebelles. Iohannis vigesimoquarto. scripturæ testimonio conantur probare ipsum non esse Christum, dicentes: Non est verisimile hunc esse Messiam, si prophetias expendatis. Num Christus, vbi venerit, à Galilæa nobis proditurus est, quemadmodum hic prodijt Nazarenus? An non prophetica scriptura palam dicit, Messiam proditurum ex semine Dauid, qui nimirum fuit ex tribu Iuda? Psalm. 131. Iurauit dominus Dauid veritatem, & non frustrabitur eum: de fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Esa. 11. Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet. Hie. 23. Ecce dies veniunt, dicit dominus, & suscitabo Dauid germen iustum, & regnabit rex & sapiens erit, & faciet iudicium & iustitiam in terra. Hinc interrogati à domino, Matt. 22. cuius filius esset Christus, pharisæi responderunt, Dauid. Quin & natalis oppidi nomen addidit, docens eum nasciturum in Bethlehem, quę est ciuitas Dauid tribus Iuda. Mich. 5. Et tu Bethlehem ephrata, paruulus es in millibus Iuda. ex te mihi egredietur qui sit dominator in Israel. Hoc oraculum sacerdotum primores responderunt Herodi, Mat. 2. Cęterum nihil habebat virium humana malitia aduersus eū, in cuius potestate sunt omnia. Hest. 13. Domine rex omnipotens, in ditione tua cuncta sunt posita, & non est qui tuæ possit resistere voluntati. Ligabantur inuisibiliter cohibente illos diuina virtute, & neque hoc miraculo cohibebantur. Eccl̃s. 7. Considera opera dei, quod nemo corrigere possit quem ille despexerit.

Venerunt ergo ministri ad pontifices & phariseos, & dixerunt eis illi: Quare non adduxistis illum? Responderunt ministri: Nunquam sic locutus est homo, sicut hic loquitur. Respōderunt er-

go eis pharisęi: Nunquid & vos seducti estis? Nunquid ex principibus aliquis credidit in eum, aut ex pharisæis? Sed turba hæc quę non nouit legem, maledicti sunt.

Satellites itaque, quos suæ vesaniæ ministros miserant pharisæi vt Iesum caperent, mutatis animis, redeunt ad illos efferatis animis expectantes, vt captũ adducerent eum, quo tandem odium suum in illum saturarent. Nam neque miraculis, neque doctrina cõmoti sęuiebant, ministri vero solis sermonibus compuncti sunt. Nunquam audiuimus, inquiunt, hominem sic loquentem vt ille loquitur. Quis possit huiusmodi viris manus violentas inijcere? Psalm. 44. Diffusa est gratia in labijs tuis. Luc. 4. Omnes testimonium illi dabant, & mirabantur in verbis gratiæ quæ procedebant de ore ipsius. Matth. 7. Erat enim docens eos sicut potestatẽ habens, & non sicut scribæ eorum & pharisæi. Quod testimonium fieri potuit in synagoga, quod magis grauaret & traduceret pharisæorum obstinatam malitiam? Hoc illi agebant totis viribus, vt subuerterent doctrinam Iesu: sed conatu in diuersum exeunte, dum modis omnibus extinguere moliuntur, confirmant & illustrant. Prou. 21. Non est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra dominum. Iob. 5. Qui apprehendit sapientes in astutia sua, & consilia prauorum dissipat. Oportet autem nõ solum sapiẽtiam ministrorum admirari, sed & libertatem qua testãtur veritati. Hos omnium principum ministros imitari oportebat, & non obedire in his quæ deo sunt aduersa, sicut Sauli non obtemperatum est, quum astantes iussisset cõtra legem sacerdotes interimi, 1. Reg. 22. Sed heu ipsi nunc animos principum concitant in sanguinem, in noxium, quemadmodum Doech Idumæus ibidem. Pergũt obiurgare ministros, quid accidit, dicentes? Num vos quoque qui nostri estis, nec ad promiscuam multitudinẽ pertinetis, ab illo seducti estis? An non sentitis impostorem esse? Si verax esset, an non existimatis viros eximios doctrina simul & autoritate pręstantes, illius sermones ap

probaturos fuisse? An vos mouet exemplum quorundam è media fæce plebis hominum indoctorum & ignobilium, qui miserabiliter falluntur? Ista turba rudis ac legis ignara, deo execrabilis est. Turbam maledictam aiunt, eo quod Christo credidit, ipsi innumeris maledictis digni, vtpote increduli, & alijs incredulitatis autores. Nam quę stulta sunt mundi, elegit deus, vt confundat sapientes: & quę infirma sunt mundi, elegit deus, vt confundat fortia, 1. Corinth. 1. Hinc Iac. 2. Nonne pauperes elegit deus in hoc mundo, diuites in fide, & hæredes regni, quod repromisit deus diligentibus se? Vnde dominus exultans in spiritu, ait Lu. 10. Confiteor tibi domine, pater cæli & terrę, quod abscondisti hęc à prudentibus & sapientibus, & reuelasti ea paruulis.

Dicit Nicodemus ad eos, ille qui venit ad illum nocte, qui vnus erat ex ipsis: Nunquid lex nostra iudicat hominem, nisi prius audierit ab ipso, & cognouerit quid faciat? Responderunt & dixerunt ei: Nunquid & tu Galilæus es? Scrutare scripturas & vide, quia à Galilæa propheta non surgit. Et reuersi sunt vnusquisque in domum suam.

Verum quicquid molitur hic mundus omnibus suis machinis aduersus cœlestem veritatem, cedit in gloriam domini nostri Iesu Christi. Iam & illud obserua, nusquam esse maiorem penuriam eorum qui Christianę veritati ex animo faueāt, quàm inter religionis ac doctrinæ proceres. Nam tum frequenti concilio pharisæorum, scribarum, seniorum, ac secerdotum, non erat quisquam pręter vnum Nicodemū, qui in tam sceleratis molitionibus innocenti domino patrocinaretur. Cauebat autem Nicodemus ne vel absentem damnarent, vel aliquem ab ipso auerterent, sed ipsum præsentialiter audirent, sperans fore vt sermonibus ipsius conuerterentur, quemadmodum ipse, quem nouerat efficacem in sermone & opere. Hinc ostendit quod neque legem cognoscebant, neque faciebāt quę legis erāt, tametsi de lege multū gloriarētur. Nos, ine

quit, legem profitemur, quæ nec maleficũ quidem condẽnat, nisi prius auditum, & excussis ijs, quæ facit is qui defertur. Saltem hoc tribuatur huic iuris, quod commune est omnium, & ab ipsa lege datur etiã maleficis, Exod. 23. Deut. 16. Hinc Festus ait Actu. 25. Nõ est Romanis consuetudo donare aliquẽ hominem, priusquam is qui accusatur, præsentes habeat accusatores, locũ que defendendi accipiat ad abluenda crimina quæ ei obijciuntur. Dicendo, cognouerit, ostendit quod non perfunctorie, sed perfecte ac diligenter audire oporteat, vt cognoscatur quid faciendum, & non incognitus condemnetur. Deut. 1. Ita paruum audietis vt magnum, nec accipietis cuiusquã personam, quia dei iudiciũ est. Iob. 29. Causam quam nesciebam, diligentissimæ inuestigabã. Vnde dominus Adam non nisi examinatum & conuictũ condemnauit, Gene. 3. Et de Sodomitis ait Gene. 18. Clamor Sodomorum & Gomorræorum multiplicatus est, & peccatũ eorũ aggrauatum est nimis. Descendã & videbo, vtrum clamorem qui venit ad me, opere cõpleuerint, an non est ita vt sciam. Insipientiã illi obijciũt, quum rationem non habeant. Tu, inquiunt, qui legis cognitionem profiteris, excute scripturas: & si vsquam comperies vel exortum à Galilæa prophetam, vel exoriturum, crede hunc esse prophetam. si nescis, disce. Hæc pharisæorũ responsio non solũ erat impia, sed & falsa, quia Helisæus & Galilæus erat. 3. Re. 19. & stulta. Nec enim Nicodemus affirmarat esse prophetam, sed quisquis esset, non tamen iuxta legem publicam oportere condemnari, nisi prius cognita causa. Sed nullum est iudicium, vbi mentem occupauit liuor & odium. His vltro citroque dictis, dimissum est concilium: dilata, non mutata sacrilega voluntate. Nondum enim venerat tempus Iesu.

De muliere deprehensa in adulterio,

ARTICVLVS XIIII.

Iohan. 8. H

I Esus autem perrexit in montem oliueti, & diluculo iterum venit in templum, & omnis populus venit ad eum,& ſedens docebat eos. Adducunt autem ſcribæ & phariſæi mulierem in adulterio deprehenſam, & ſtatuerũt eam in medio,& dixerunt ei:Magiſter,hęc mulier modo deprehenſa eſt in adulterio. In lege autem Moſes mandauit nobis huiuſmodi lapidare. Tu ergo quid dicis? Hoc autem dicebant,tentãtes eũ, vt poſſent accuſare eum.

Oſtendit dominus ſeſe non veniſſe condemnare peccatores, ſed ſaluare per reſipiſcentiam. Vnde aſcenſu in montem oliueti,ſignificat ſublimitatem dominicæ pietatis,breui orbi terrarum illuſtrifacto inſinuandam. Ipſa enim olei vnctio feſſis & dolentibus membris ſolet afferre leuamen.ſed & ſupereminet hic liquor.Pſal.144.Suauis dominus vniuerſis,& miſerationes eius ſuper omnia opera eius.Vnde Eſai.16. Et pręparabitur in miſericordia ſolium eius. Exemplo domini receſſum petere debemus, quo dominum deuotius deprecemur. Oſtendit zelum ad animarum ſalutem doctrina ſua procurandam. Luc.13.Hieruſalem Hieruſalem,quæ occidis prophetas,& lapidas eos qui ad te miſſi ſunt,quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum auis nidum ſuum ſub pennis, & noluiſti? Sedens docebat populum in templo,palã præ ſe ferens,ſed nihil timere phariſęorum impias conſpirationes.Iohan.18.Ego palam locutus ſum mundo.Ego ſemper docui in ſynagoga & in templo,quo omnes Iudęi cõueniunt,& in occulto locutus ſum nihil. Manſuetis & humilibus ſermonem domini admirantibus, ſcribę & phariſæi interrogant,non vt diſcant,ſed vt viritati laqueos nectant. Quum enim eſſent vani,nomen ſcientiæ & ſanctitatis affectantes, Chriſto inuiderunt,quod ſapientia & ſanctimonia eos præcelleret,& veritate & populi opi

nione. Adducunt ipsi scilicet iustitiæ tenaces, ac legis studio seueri in criminosos, quum intus longe grauioribus vitijs maderent. Non enim iustitiã exigebant, quum scirent ex lege quid agendum foret, sed calumniam struebãt vt ansam accusandi haberent, aut seueritatis, quod misericordiæ non cõgruit, aut legalis trãsgressionis. Est enim adulterium crimen immane, lege damnatum. Leuiti. vigesimo. Si mœchatus quis fuerit cum vxore alterius, & adulterium perpetrauerit cum coniuge proximi sui, morte moriatur & mœchus & adultera. Committitur autem bifariam. Primo, affectu, Matth. 5. Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Præscindere enim voluit dominus à suis non tam actum enormen, quam affectus, ex quibus scatent quælibet vitia. Iohan. 31. Si deceptum est cor meum super muliere, & si ad ostium amici mei insidiatus sum, scortum alterius sit vxor mea, & super illam incuruentur alij. hoc enim nefas est & iniquitas maxima, ignis vsque ad perditionẽ deuorans, & omnia eradicans germina. Prouer. 6. Qui adulter est, propter inopiam perdet animam suam. Secundo, actu. Iob. 24. Oculus adulteri obseruat caliginem, dicens, non me videbit oculus: & operiet vultum suum. Perfodit in tenebris domos, sicut in die condixerant sibi. Deute. 22. Si dormierit vir cum vxore alterius, vterque morietur, id est, adulter & adultera, & auferes malum de Israel. Punit lex publica crimina, & quę probari testibus possunt, aut eiusmodi sunt, quod tergiuersari actores nulla ratione possunt, vt auferat malum de medio populi, hoc est, ne impunito facinore, populus alioqui ad facinora procliuus, exemplum mali sequatur, ac temporis diuturnitate peccata iudicentur non esse peccata. Prouer. 19. Pestilente flagellato, stultus sapientior erit. Ro. 13 Principes non sunt timori boni operis, sed mali. Vis non timere potestatem? bonum fac, & habebis laudem ex ea. Dei enim minister est, tibi in bonum. Si autem malum feceris, time. Non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est, vindex in iram ei qui malum agit. Heb. 13. Fornicatores & adulteros iudicabit dominus. 1. Cor. 6. An ne

Adulteriũ quotupliciter committatur.

scitis quia iniqui regnum dei non possidebunt? Nolite errare, neque fornicarij, neque idolis seruientes, neque adulteri regnum dei possidebunt. Apud iudicem Iesum peccatricem accusant, ipsi sceleratius peccatores. blande & reuerenter, sed corde doloso, Magister, inquiunt. Tales sunt multi vulpini obseruatores, deo odibiles, à quibus tunc magis cauendum, dum amplius se humiliant & arrident. Eccl. 12. Ne credas inimico tuo in ęternum, sicut enim ęramentum æruginat nequitia illius. Et si humiliatus vadat coruus, abijce animum tuum, & custodi te ab illo. Imo Hierem. nono. Vnusquisque se à proximo suo custodiat, & in omni, fratri suo non habeat fidutiam: quia omnis frater supplantans supplantabit, & omnis amicus fraudulenter incedet, & vir fratrem suum deridebit, & veritatem non loquentur. Docuerunt enim linguam suam loqui mendacium. Sed Prouerbio. primo. Frustra iacitur rete ante oculos pennatorum. Cornuta quæstione dominum pulsant, existimantes elabi ipsum non posse. Paulo ante dixerat se mitem, & ad hoc à patre missum, vt peccata remitteret, non vt peccatores damnaret. Iohannis tertio. Non enim misit deus filium suum in mundum, vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per ipsum. Si ergo pronunciasset agendum secundum legem, habuissent occasionem eius authoritatem apud populum eleuandi, quasi: secus ageret quã doceret. Sin vero absoluendam, quod futurum sperabant, haberent quod intentarent crimen, legis violationem.

2 Iesus autem inclinans se deorsum, digito scribebat in terram. Cum ergo perseuerarent interrogantes, erexit se, & dixit eis: Qui sine peccato est vestrum, primus in illam lapidem mittat. Et iterum se inclinans, scribebat in terram, Audientes autẽ hæc, vnus post vnum exibant, incipientes à senioribus: & remansit solus Iesus, & mulier in medio stans.

Iesus igitur non recusauit iudicium delatum, quum sit iudex omnium. Actuum decimo. Prçcepit nobis prædi-

eare populo & testificari, quia ipse est qui constitutus est à deo iudex viuorum & mortuorum. nec ream addixit lapidatoribus iam accinctis, nec à causa liberauit, quę pœnam commeruerat, sed silentio patrocinatus est ei, quæ rapiebatur ad pœnam, vt seruaretur ad pœnitentiam, ac resipisceret ad salutem. Scribebat in terram, docens nō statim ad cuiusuis accusationem, procedendum ad condemnationem, sed digito discretionis & inquisitionis diligē tius singula discutienda. Prouerbio. trigesimoprimo. Decerne quod iustum est. vindica inopem & pauperem. Iob vigesimonono. Causam quam ignorabam, diligentissime inuestigabam. conterebam molas iniqui, & de dentibus illius auferebam prædam. Secundo, ipso facto ostēdit eos non in libro vitę, sed in terra scriptos. Hieremiæ decimoseptimo. Domine, omnes qui te derelinquunt, confundentur: recedentes à te, in terra scribentur, quoniam dereliquerunt venam aquarum viuentium dominum. Non ergo abrogat Mosaicam legem, sed ostendit euangelicę legis, cuius ipse conditor esset, clementiam. Hinc admonebat illos qui ream ad pœnam crudelem pertrahebant, vt in se descenderent, & iuxta diuinam legem suam excuterent conscientiam, ac talem se quisque exhiberet erga ꝓximum lapsum, qualem experiri vellet deum iudicem erga se. Puniatur, inquit, peccatrix, sed non à peccatoribus: impleatur lex quam allegatis, sed non à transgressoribus legis. Deut. 16. Iuste quod iustū est exequeris. Grego. Qui prius semetipsum non iudicat, quid in alio rectum iudicet ignorat. Matthæi septimo. Hypocrita, eijce primum trabem de oculo tuo, & tunc videbis eijcere festucam de oculo fratris tui. Ambrosius: Iudicet ille de alterius errore, qui non habet quod in semetipso condemnet: iudicet ille qui non agit eadem quę in alio putauerit puniendá, ne cum de alijs iudicat, in semetipsum sententiam ferat. Roma. secundo. In quo alterum iudicas, teipsum condemnas. eadem enim agis quę iudicas. Non ergo hoc dicto absoluit ream, sed omnium percussit conscientiam. Sic & respondit ijs qui nunciauerunt de nece Galilęorum,

Iesus cur in terram scripserit.

Lucæ.13.Putatis quod hi Galilæi præ omnibus Galilæis peccatores fuerint,quia talia passi sunt?Non dico vobis, sed nisi pœnitentiam habueritis,omnes similiter peribitis. Iterum scripsit in terra, tractum aliquem figurans, quo illi veluti in speculo sua cernebant peccata.Beda: Christus rursus inclinans se,scripsit, vt vultum suum ab illis sua responsione confusis diuertendo, daret exeundi libertatem. Metuebat autem sibi quisque mali conscius, ne Iesus cui videbant etiam occulta non esse incognita, proderet in publicum ipsorum facinora. Nam qui inter eos videbantur religionis ac iustitiæ columina,hi maximis vitijs intus madebant.Cum ego audissent, & à conscientia redarguerentur, exierunt singulatim à senioribus vsque ad postremos, & relictus est Iesus solus sine accusatoribus, & mulier in medio, nescia quid dominus de ea iudicaret.Prouer.28. Fugit impius nemine persequente: iustus autem quasi leo confidens,absque terrore erit.Sap. 17.Cum enim sit timida nequitia,data est in omnium condemnationem. semper enim præsumit sęua perturbata conscientia.

3 Erigens autem se Iesus, dixit ei:Mulier, vbi sunt qui te accusabant? Nemo te condemnauit? Quę dixit:Nemo domine. Dixit autem Iesus:Nec ego te condemnabo. vade, & iam amplius noli peccare.

Remanserant simul iudex & rea,misericordia & miseria.stat mulier trepidans quidem ex conscientia ,sed læta ex fidutia quam hactenus conceperit erga patrocinantem Iesum.Tandem erectus Iesus,vbi videt solitudinem & mulierem solam ac trepidam,blande compellat illam. Nec ego,inquit,futurus sum illis inclementior,vt qui seruandis omnibus venerim,condemnem quam illi reliquerunt indemnatam.1. Timo.1.Fidelis sermo & omni acceptione dignus,quia Christus Iesus venit in hunc mundum peccatores saluos facere.Ezechie.18.Nunquid voluntatis meæ est mors impij, dicit dominus deus, & non vt con-

uertatur à vijs suis, & viuat? Quia nolo mortem morientis, dicit dominus, reuertimini & viuite. Absoluit ream, condonauit noxam, sed non hic finiuit sententiam, quinpotius addidit: Caue ne recidas in idipsum, sed magis cura vt viuas iustitię, radices peccati eradices, occasiones fugias. Ro. 6. Liberati à peccato, serui facti estis iustitiæ. Humanum dico propter infirmitatem carnis vestræ sicut enim exhibuistis membra vestra seruire immunditię & iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra vestra seruire iustitiæ in sanctificationem. Cum enim serui essetis peccati, liberi fuistis iustitiæ. Quem ergo fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis? Nam finis illorum mors est. Nunc vero liberati à peccato, serui autem facti deo, habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem vero vitam æternam. Hoc exemplo dominus Iesus docuit eos, qui se pastores populi & euangelicos doctores profitentur, quanta lenitate, quantaque mansuetudine debeant vti aduersus eos qui per infirmitatem prolabuntur in peccatum, quum ipsi nonnunquam magis egeant dei clementia, quam illi in quorum errata sæuiunt: aut si non teneantur paribus vitijs, certe nõ sunt omnino puri ab omni vitę macula Prou. 20. Quis potest dicere, mundum est cor meum? purus sum à peccato? certe per humanam imbecillitatem in omne vitium prolabi possunt. Gala. 6. Fratres, & si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spiritales, huiusmodi instruite in spiritu lenitatis, considerans teipsum, & ne tu tenteris. 1. Cor. 10. Itaque qui se existimat stare, videat ne cadat. Iudex tamen qualisqualis sit, si secundum legem iudicat, bene iudicat. Non enim iudex sententiam profert, sed iudex quã lex. sed videat ne legem torqueat corruptus amore, odio, do &; bene munere vel timore. Peccat tamen, seipsum non examinã iudicando do & corrigendo in his quæ in alijs damnat. Vbi autem peccet. & accusatores & testes suam causam destituunt, magis de calumnia sunt condemnandi, quàm de intentato crimine reus. Sic Daniel duos senes lapidibus fecit obrui, Susannã falso de adulterio accusantes, & in probatione deficientes, Danie. 13.

De sermone in gazophylacio.

ARTICVLVS XV.

Iohan. 8.

1 Terum ergo locutus est eis Iesus, dicens: Ego sum lux mundi. qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ.

Ostendit machinantium dolos sese non latere, & vitæ lumen sequentibus ministrare, ne in tenebris errorum remanentes, ad perpetuas pergant tenebras. Psalm. 81. Nescierunt neque intellexerunt, in tenebris ambulant. 1. Iohannis secundo. In tenebris ambulat, & nescit quo vadat, quia tenebræ obcæcauerunt oculos eius. Sic ambulauerunt de quibus Sapientię quinto. Errauimus à via veritatis, & iustitiæ lumen non luxit nobis, & sol intelligentiæ non est ortus nobis. Lassati sumus in via iniquitatis & perditionis, ambulauimus vias difficiles, viam autem domini ignorauimus. Ob id oportuit lucem quandam nobis prę-monstrare & diffundere, quæ illuminaret, purgaret intus atque perficeret. Obserua lucem duplicem. Vna corporea. Genesis primo. Fiat lux, & facta est lux. Altera spiritualis, nullis obfusa tenebris. primæ Iohannis primo. Deus lux est, & tenebrę in eo non sunt vllę semper splendescens & ardens, seque ipsam pro suo arbitratu diffundens, accommodansque mentibus hominum, modo seipsas non grauentur vicissim oblatæ gratiæ accommodare. Iohannis primo. Erat lux vera quę illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Triplicem ob causam se dicit lucem non particularem, sed omnium hominum. Nam quod sol est toti orbi, id ipse omnibus hominibus. Primo illuminat, tenebras depellendo. Quanquam lex immaculata, quanquam domini præceptum lucidum illuminans oculos, Psal. 118. euangelicæ tamen gratiæ cōparata, vmbra sunt. Heb. 10. Vmbram habens lex futuro-

Lux duplex.

Tripliciter Christum lucē esse.

rum bonorum. Hinc Esaię quadragesimo. Surge, illumina re Hierusalem, quia venit lumen tuum, & gloria domini super te orta est. Gentes vero infidelitatis tenebris obcæcatę erant. Ephesi. quinto: Eratis aliquando tenebrę, nunc autem lux in domino. Esa. 49. Dedi te in lucem gentium 1. Iohannis secundo. Tenebrę iam transierunt, & verum lumen iam lucet. Secundo viuificat, calorem præbendo. Sicut enim sol vitam ac vigorem prębet omnibus corporibus, multo præsentius Christus præstat animabus. Iohānis primo. Et vita erat lux hominum. Philip. quarto. Omnia possum in eo qui me confortat. Deus noster ignis cōsumens est. Deute. quarto. Vnde scoriam peccati nostri & concupiscentiam, qua inuoluti sumus, exurit & purgat. Nostrum est, accedere ad solem & radiantem & excalescentem. Psalm. 33. Accedite ad eum, & illuminamini: & facies vestræ non confundentur. Tertio dirigit, viam demonstrando. Psalm. 42. Emitte lucem tuam & veritatem tuam. ipsa me deduxerunt & adduxerunt in montem sanctum tuum. Filij Israel columnam ignis sequentes per noctem, & nubis per diem, per desertum in terram promissionis peruenerunt, Exodi decimotertio. Sic qui sequuntur Christum, non hęrent amplius tenebris errorum & criminum, sed purgati à vitijs, & illustrati euangelica doctrina, habebunt lucem veram, quæ vitam præstat animę. Psalm. 35. In lumine tuo videbimus lumen. Sed Iohannis tertio. Lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras quam lucem. Prouer. 4. Via impiorum tenebrosa, nesciunt vbi corruant. Psalm. 34. Fiant vię illorum tenebrę & lubricum, & angelus domini persequēs eos. Non enim sequuntur Christum, & ideo pertingent ad tenebras gehennæ, vbi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. Iob. decimo. Hinc primo Iohannis secundo. Qui dicit se in Christo manere, debet sicut ille ambulauit, & ipse ambulare. Taxat etiam dominus pharisæos, quod in errore & tenebris essent, & clam dolos struerent, ministros & Nicodemum commendans, quod libere veritatem dixissent, & in luce essent.

2 Dixerunt ergo pharisæi: Tu de teipso testimonium perhibes, testimonium tuum non est verum. Respondit Iesus & dixit eis: Etsi ego testimonium perhibeo de meipso, verum est testimonium meũ: quia scio vnde veni, & quo vado: Vos autem nescitis vnde venio, aut quo vado. Vos secundum carnem iudicatis, ego non iudico quenquam. Et si iudico ego, iudicium meum verum est, quia solus non sum, sed ego & qui misit me pater. Et in lege vestra scriptum est, quia duorum hominum

Deute. 17. testimonium verum est. Ego sum qui testimonium perhibeo de meipso, & testimonium perhibet de me, qui misit me pater.

Arguunt Christum mendacij & ostentationis, perinde atque seipsum commendaret. Tu, inquiũt, ipse tibi testis es, ac magnifico de te prędicas, sed nemini de se testificanti credi debet. Arrogantis est, non veracis, suam iactare gloriam. Prouer. 27. Laudet te alienus, non os tuum: extraneus, non labia tua. Non enim qui seipsum commendat, ille probatus est, sed quem deus commendat, 2. Corint. 10. Intelligitur de laude ad seipsum relata, non ad dei gloriã vel proximorum vtilitatem. Sic enim & Paulus sese commendat, 2. Corinth. 12. Ostendit autem dominus testimonium suum verum ex duobus. Primum, quia deus, qui nec mentiri nec fallere potest. Num. 23. Non est deus quasi homo vt mentiatur, neque vt filius hominis vt mutetur. Testimonium vero firmitatem habet ex certitudine cognitionis, & rectitudine affectionis: & ideo hominis testimonium de seipso non est firmum, quia etsi sese cognoscat, frequenter tamen inordinate afficitur ad seipsum: quare & quandoque sibi placet vbi alijs displicet. quod in Christo locũ nõ habuit. Vnde ait Iohãnis tertio Quod scimus loquimur, & quod vidimus testamur. Ad hoc ergo tam atrox conuicium, sed quod magis officere poterat saluti

Seipsum quatenus laudare qs possit.

multitudinis, quàm ipsius nocere gloriæ, Iesus seuere respondit: Illorum testimonium oportet in dubium vocare, qui quum nihil aliud sint quàm homines, & ex humano sensu de se prædicant, falli possunt, & volentes etiam mentiri possunt: in me non eadē ista cadunt. Nihil enim ex meipso loquor, sed ex eo vnde sum missus: nec aliò tēdo, quàm ad illius illustrandam gloriam. Ille mentiri nō potest, & illius vnius testimonium sanctius est omnibus humanis testimonijs. Vos non dignamini aperire oculos, vt cognoscatis verum lumen. Psalm. 35. Noluit intelligere vt bene ageret. Idcirco non potestis de me bene iudicare, cum non agnoscatis me, quem purum hominē existimatis. Iudicium vestrum, quoniam non proficiscitur à deo, sed ex humanis cupiditatibus, corruptum est & falsum: quia nō à deo, sed homine venisse me creditis. Chryso. Secundum carnem viuere, est male viuere. Roman. 8. Si secundum carnem vixeritis, moriemini. ita secundum carnem iudicare, est male iudicare. Ioh. 7. Nolite secundum faciem iudicare, sed iustum iudicium iudicate, id est, Nolite me solum hominem æstimare ex carnis imbecillitate, sed intus perpendite diuinitatis energiam quam caro abdit. Ego interim non iudico quenquam, nondum enim iudicij tempus est. sed conferendę salutis. etenim condemnati essetis, siquidem voluissem iudicare, quia nō sum sine teste & cōiudicante. Iohan. 8. Qui misit me, mecum est, & non reliquit me solum. Non enim exercuit iudicium condemnationis in primo aduentu. Iohā. 3. Non enim misit deus filium suum in mundum vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per ipsum, sed iudicium discretionis & correctionis, ad emendationem, & non ad pœnam. Iohan. 9. In iudicium ego in hunc mundum veni, vt qui non vident, videant: & qui vident, cæci fiant. In secūdo aduentu apparebit iudex viuorum & mortuorum. Ioh. 5. Pater omne iudicium dedit filio. Secundum, quia non solus ipse, sed & pater testimonium perhibuit. Ego, inquit, testimonium perhibeo de meipso, sed ex autoritate patris, qui & ipse testimonium perhibet de me: nec aliud de me pronūcio, quā ille testificatus est qui me

misit in mundum, vt testis sim veritatis quam ille solus nouit. Iohan. 18. Ego in hoc natus sum, & ad hoc veni in mundum, vt testimonium perhibeam veritati. Quod si queritis quando pater testificatus sit de me, testificatus est in lege vestra, cuius vocem agnosceretis, si quod scriptum est, incorruptis animis intelligeretis. Ioh. 5. Scrutamini scripturas. illæ sunt quæ testimonium perhibent de me. Roma. 3. Nunc autem sine lege iustitia dei manifestata est, testificata à lege & prophetis. Iustitia autem dei per fidem Iesu Christi, in omnes & super omnes qui credunt in eum. Item apud Iordanem Matt. 3. Et ecce vox de cælis, dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui. Cæterum ipsis factis quę videtis ab illo geri per me. Iohan. 5. Opera quæ dedit mihi pater vt perficiam, ea ipsa opera quæ ego facio, testimoniũ perhibẽt de me, quia pater misit me. Ioh. 14. Pater in me manens, ipse facit opera. Denique quum tempus erit, euidentioribus testimonijs me glorificabit. Constringit hac ratione eos vel esse legis præuaricatores, vel ad credẽdum, velint nolint, cogi ex lege. 1. Ioh. 5. Si testimonium hominum accipimus, testimonium dei maius est. Obserua, duorum hominum testimonium esse idoneum, nõ tamen semper verum: sicut claret in lapidatione Naboth. 3. Reg. 21. in condẽnatione Susannæ, Dan. 13. in passione Christi, Mat. 26.

Duorũ testimoniũ quale.

3 Dicebant ergo ei: Vbi est pater tuus? Respondit Iesus: Neque me scitis, neque patrem meum. Si me sciretis, forsitan & patrem meum sciretis. Hęc verba loquutus est Iesus in gazophylacio, docens in templo. & nemo apprehendit eum, quia necdum venerat hora eius.

Quoniam audierant Iudæi nomen patris vnde missus esset, & cuius autoritate se communiret, demirantur si de Ioseph fabro, cuius filius tum vulgo credebatur, tam magnifice prædicaret. Si de illo non sentiebat, cupiunt expiscari, quisnam esset alter ille pater, vnde venisset

& ad quem iret. Patrem, inquiunt, tuum nouimus obscurum & ignobilem, qui & mentiri potest, quum homo sit, Ioseph: quis est ille de quo talia iactitas? Christus eorum animos, quia calumniandi gratia quęrebant, suspensos relinquit, quia talibus non est semper ad votum respondendum. Prouer. 26. Ne respondeas stulto iuxta stultitiam suam ne efficiaris similis ei. Neque me nostis, inquit, neque patrem meum: & dum me nosse non vultis patrem nosse potestis, nec honorare, etiam si putetis. Iohannis decimoquarto. Philippe, qui videt me, videt & patrem meũ. Nam Christus expressa imago est patris. Heb. 1. Qui quum sit splendor gloriæ & figura substãtiæ eius. Coloss. primo. Qui est imago dei inuisibilis, primogenitus omnis creaturę. Iam quum ita sit comparatum, vt ea quæ reciproce & relatiue referuntur, ita se habeant, vt alterius cognitio ex altero pendeat, & ignorãtia vnius, alterius inducat ignorantiam: consectaneum est, pharisæos ne Christum quidem cognouisse, si diuinam spectemus naturam, quanquam ex operibus hanc dignoscere potuerint, quemadmodum eis non semel improperauit dominus, quare nec patrem. Nullam ergo diuinam personam nouerunt secundum esse relatiuum, sed secundum esse absolutum, quoniam nouerant deum per fidem qui est substantialiter diuina persona ac trinitas tota. Psal. 75. Notus in Iudęa deus, in Israel magnum nomen eius. Hæc verba locutus est in loco oblationum pro templo, publico, indicans sanam doctrinam non in angulis, sed publicitus esse tradendam. Pulchre autem conclusi: Si me sciretis, & patrem meum vtique sciretis: quia cognitio vnius, dependet ex cognitione alterius. Erat autem diuinæ virtutis opus, stipatum hostibus, illęsum in medio illorum manere & intactum, maxime quum essent illi & ante pascha insidiati: non enim illis deerat impia voluntas, sed dei nutu non erat data facultas. Non enim hæc illorum erat hora, qua permittendi erant sæuire in Christum, sed altera supererat adhuc, quam pręoccupare nemo potuit. Quo & nos consolatur, vt certi simus, ne capillum quidem de capi-

te nostro posse moueri, nisi bona dei voluntate permittente, Matth.10. Sic nec in Iob, nisi potestate à deo accepta, satan per malos homines in substantiam, nec per se in corpus desæuire potuit, Iob.1.

De sermone ob quem ipsum lapidare voluerunt, ARTICVLVS XVI.

Iohan. 8. Dixit ergo iterum eis Iesus: Ego vado, &
12 quæritis me, & in peccato vestro moriemini. Quò ego vado, vos non potestis venire. Dicebant ergo Iudæi: Nunquid interficiet semetipsum, quia dicit, quò ego vado, vos non potestis venire?

Ostendit in quàm perniciosum exitium mentis obstinatio hominem perducat, nempe ex morte culpę in mortem gehennæ. Prou.18. Impius quum in profundum peccatorum venerit, contemnit, sed sequitur eum ignominia & opprobrium. Hiere.5. Domine, oculi tui respiciũt fidem. Percussisti eos, & non doluerunt: attriuisti eos, & renuerunt accipere disciplinam. Indurauerũt facies suas supra petram, & noluerunt reuerti. Ego autem dixi: Forsitan pauperes sunt & stulti, ignorantes viam domini & iudicium dei sui. ibo ergo ad optimates, & loquar eis: ipsi enim cognouerunt viam domini & iudicium dei sui. Et ecce magis hi simul confregerunt iugum, ruperunt vincula. Obticescentibus igitur Iudæis, sed impias ac parricidales cogitationes in animo voluentibus, perrexit Iesus loqui, tacite percutiens illorum conscientias, quo vel sic resipiscerent, quum vel ita agnoscerent illi nihil occultum esse, quod homini puro nunquam datum fuit. Hiere.17. Prauum est cor hominis & inscrutabile. quis cognoscet illud? Ego dominus scrutans cor, & probans renes, qui do vnicuique iuxta viam suam, & iuxta fructum

adinuentionum suarum. Nullius, inquit, impietas impedire potest quod ago iussu patris mei: quo peracto, vado ad eum qui misit me. Luc. 22. Et filius quidem hominis secundum quod definitum est, vadit: veruntamen væ homini illi per quem tradetur. Ecce modus eundi ad patrem. Sępe autē id eis prædixit, monstrans quod pręsciat suam mortem: & ꝙ non illorum sit virtutis opus crux, sed eiusdem voluntatis suæ. At tum frustra quæretis me, & absentem desiderabitis quem pręsentem incessitis, & ei inuidetis. In hodiernum enim vsque diem Iudęi Messiam quęrunt, sed non inuenient nisi illum, & ideo in peccato suo moriuntur. Non enim quærunt, sicut debent, ob salutem animarum, sed temporale bonum, sicuti ipsum quæsierunt vt facerent regem, Iohan. 6. quá spe fraudati, ipsum recipere noluerunt per fidem, sed magis persecuti sunt, quare in peccato infidelitatis mortui fuerunt morte culpę. Sap. 16. Homo per malitiam occidit animam suam. Romano. 6. Stipendia peccati, mors. Hinc morte gehennæ. Prou. 11. Mortuo homine impio, nulla erit vltrà spes. Psalm. 33. Mors peccatorum pessima. Psalm. 48. Sicut oues in inferno positi sunt, mors depascet eos. Nec nō complures cum hoc, morte naturæ violenta per gladium, famem, & pestem tempore obsidionis. Qui autem dominum nunc quęrunt in veritate, inuenient illum. Psalm. 68. Quærite dominum, & viuet anima vestra. Alioqui postea cum fatuis virginibus quęrent, & non inuenient, Matth. 25. Ego ergo, inquit, vado, non quò vestra compellit impietas, sed volens vado quò vos non potestis insequi. Ostendit ꝙ resurrecturus sit in gloria, & consessurus ad dexteram patris: ipsos vero, q̃diu tales essent, sequi non posse. Hier. 5. Peccata vestra prohibuerunt bonum à vobis. Qui enim Christum non sequuntur per crucis ignominiam, postea non sequentur per resurrectionis gloriam. Matth. 16. Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Luc. 14. Qui non baiulat crucem suam & venit post me, non potest meus esse discipulus. Passionati vero & inuidi, omnia in peius interpretabantur. Augustinus: Stulta

Quomodo Iudęi Christum quęrant, nec inueniant.

verba, nunquid interficiet semetipsum? Quid enim? Nō poterant illi venire quò ipse perrexisset, si interfecisset semetipsum? Nunquid non ipsi erant morituri? Dicebat ergo non de morte, sed gloria ad quam ibat per mortem. Luc. 24. Oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam.

Et dicebat eis: Vos de deorsum estis, ego de su-
2 pernis sum: vos de mundo hoc estis, ego non sum de hoc mundo. Dixi ergo vobis, quia moriemini in peccatis vestris. Si enim non credideritis quia ego sum, moriemini in peccato vestro. Dicebant ergo ei: Tu quis es? Dicit eis Iesus: Principium qui & loquor vobis.

Ad tam crassum & impium murmur, Iesus omnium cogitationum conscius, ita responsum attemperat, vt quod diceret, non intelligeretur, nisi peracta morte ac resurrectione, & in cęlum ascensu. Vos, inquit, ex hoc mundo profecti, mundum sapiti, & iuxta carnalem sensum mūdi loquimini: quia infimis inhærentes, cor ad superna leuare non valetis. Ioh. 3. Qui de terra est, de terra est, & de terra loquitur. 1. Ioh. 4. Ipsi de mundo sunt, & de mundo loquuntur, & mundus eos audit. Ratio, quia (Ioh 14) spiritum veritatis mundus non potest accipere, quia non videt eum, nec scit eum. 1. Ioh. 5. Totus mundus in maligno positus est. Ego non sum ex hoc mundo profectus, quare nihil terrenum & mundanum sapio. Augustinus: Quomodo esset de mundo, per quem factus est mūdus? Heb. 1. Per quem fecit & secula. Ego sè supernis sum. Ioh. 16. Exiui à patre, & veni in mundum, ac sublimiora loquor quam vt vos possitis assequi, nec assequemini vnquam, nisi relicta incredulitate dociles vos prębueritis. Quod si pertinaciter recusetis credere, me esse illum, per quem pater velit omnes vitam ac salutem consequi, vestra culpa moriemini in peccatis vestris. Nam suo vitio perit, qui salutem gratis oblatam obstinatè reijcit: & sibi mortem asciscit, qui vitæ fontem aspernatur. Obser-

ua,aliud esse mortuum pro peccato,hoc soli Christo cõpetit.1.Pet.3. Christus semel pro peccatis nostris mortuus est,iustus pro iniustis.Aliud peccato, sic omnes esse debemus.Romano.6.Existimate vos mortuos esse peccato,viuentes autem deo in Christo Iesu.Qui enim mortui sumus peccato,quomodo adhuc viuemus in illo?Nõ ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore,vt obediatis concupiscentijs eius.Vnde ait Galat.2. Viuo ego, iam non ego,viuit vero in me Christus.Aliud in peccato,sicut obstinati,sicut & hic.Iohannis.3.Qui nõ credit, iam iudicatus est, non propter hoc tantum quòd non credit, sed & quia priora peccata habent moriatur.Quia dixerat ipsos morituros in peccato nisi crederent, quærunt quis sit,quanquam animo maleuolo.Sed non omni spiritui credendum,sed probandum an ex deo sit,1. Iohan.4. Et qui cito credit,leuis est cordis, Eccl. decimo. Hoc tamen in seruatore locum non habuit, quum ex doctrina & operibus satis compertum haberent ipsum ex deo esse. Hinc infert quis sit. Principium, inquit, qui & loquor vobis,quo se ostendit deum.Genesis primo.In principio fecit deus cęlum & terram. Apocalypsis primo. Ego sum alpha & o,principium & finis. Sed quia principium hic aduerbium est,id est,primò vel principio,nec qui est qui,sed quia vel quòd,potest esse sensus:Hoc primo loco dicam,is sum qui loquor vobiscum.nam cętera indigni estis qui audiatis. Aut sic:Primum id sum quod etiam dico vobis.Non explico,quid sum, indignis. hoc primum dico,me missum esse à patre,& præconem vitæ, id quod iamdudum dico vobis.Tertius sensus potest accipi, vt hæc cohæreant cum his quę proxime sequuntur.

Mori pctõ, ĩ pctõ. & ꝑ pctõ q differant.

Prĩcipium qui hic sumatur.

Multa habeo de vobis loqui & iudicare, sed qui misit me,verax est:& ego quę audiui ab eo, hæc loquor in mundo.Et non cognouerunt quia patrem eius dicebat deum. Dixit ergo eis Iesus:

Cum exaltaueritis filium hominis, tunc cognosce tis quia ego sum, & à meipso facio nihil, sed sicut docuit me pater, hęc loquor. Et qui misit me, mecum est, & non reliquit me solum, quia quæ placita sunt ei, facio semper.

Primum ob hoc ipsum quod loquor vobis, quo benefi cio vos præbetis indignos, multa habeo quæ de vobis dicam, hoc est, multa sunt de quibus vos accusem & condem nem, plura habiturus si dicam quis sim. Hoc autem accessisset ad cumulum damnationis, cum hæc ipsa quę audierant, inflamment illos ad consilium occidendi. In hunc fermè sensum edisserit Chrysostomus: & eum secutus Vulgarius. Augustinus: Supra dixerat, non iudico quenquam, sed aliud non iudico, aliud habeo iudicare. Non iudico, dixit, ad pręsens: non enim exitium hominum sitio, sed salutem. Lu. 9. Filius hominis non venit animas perdere, sed saluare. Alioqui multa possum loqui de vobis, multisque nominibus vos condemnare, sed non ita visum est pátri, qui me misit in mundum, non vt ex malis fiant peiores, sed vt qui mali sunt, resipiscant ad salutem. Et quia verax est, verum est & iudicium meum, & vera sunt quę loquor, quæ conducunt seruandis hominibus, non perdendis. Quod si quis perit, suo vitio peribit, qui salutem oblatam sibi inuiderit. Habet dominus multa de nobis loqui & iudicare, quę nisi nos iudicauerimus, in futuro ipse cum acceperit tempus, iudicabit. 1. Cor. 11. Quod si nosmetipsos iudicauerimus, non vtique iudicabimur. Nam Rom. 14. Vnusquisque pro se rationem reddet. Tam autem erat crassa Iudæorum cæcitas, vt quum toties memorasset patrem suum, vnde missus esset, & ad quem iret, & vnde testimonium haberet, & vnde audisset quæ loqueretur, nondum tamen intelligerent, quia patrem eius dicebat deum, loquens de patre cælesti, quod nihil adhuc in eo credere potest supra hominem. 1. Corint. secundo. Animalis homo non percipit ea quæ sunt spiritus dei. Postquam multa signa fecit eis, & non crediderunt, nec attraxit illos, nunc de cruce cum eis loquitur, reducens eos ad

modum cognitionis & conuersionis, ænigmate subindicans futurum, vt per illos volens in crucem suffigeretur. Quum exaltaueritis, inquit, filium hominis, tunc demum intelligetis qui sim, posteaquam extinctum putabitis, & vos extra omnem solicitudinem & metum fore, & à me liberatos, tunc denique cognoscetis virtutem meam. q. d. Prius implenda passio per manus vestras, post ex vobis credent, ne quis desperet de quantocunque crimine, & increduli inexcusabiles sint. Hinc cẽturio cum suis ait Matthæi 27. Vere filius dei erat iste, & Luc. 23. Et omnis turba eorum qui simul aderãt ad spectaculũ istud, & videbãt quæ fiebant, percutientes pectora sua, reuertebãtur. Hinc in die pentecostes prædicante Petro, conuersæ sunt circiter 3000. animæ. Actu. 2. Multa etiam turba sacerdotũ obediebat fidei, Actu. 6. Quemadmodum autem pater gignendo dedit illi vt esset, sic & vt nosset: quoniam in ipso sunt omnes thesauri sapientiæ absconditi, quia in ipso inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, Coloss. 2. Chrysostomus: Ne autem æstimetur hoc quod dicit, qui misit me, minorationis esse, dicit, mecum est. Nam hoc quidem dispensationis, scilicet missio: hoc vero deitatis est, scilicet mecum est. Non enim quo misit filium, ibi non erat pater qui dicit Hiere. 23. Nunquid non cælũ & terram ego impleo, dicit dominus? Iohannis decimoquarto. Non credis quia ego in patre, & pater in me est? Quia autem ipsum dicebant violatorem sabbati. (Iohan. quinto.) & ob id non à deo, ostendit contrarium. Optima fide, inquit, fungens legatione mea, quę ille mandauit, ꝑpetuo facio, nũquam dissentiens à placito patris mei. Dauid ac Moses quos suspicitis, multa loquuti, multa fecerũt ex voluntate dei, sed iidem offenderunt nonnunquam illum factis suis. Ego quę illi placita sunt, facio semper. Glossa: Huic obediens fuit vsque ad mortem crucis, Philip. 2. Psalm. 39. In capite libri scriptum est de me, vt faciã deus voluntatem tuam, deus meus volui. Iohan. 14. Sicut mandatum dedit mihi pater, sic facio. Concordia autem in opere, vnionis & amoris extat indicium. Iohannis quinto. Pater meus vsque modo operatur, & ego operor. O quàm

felix qui hoc dicere posset, sed non est nisi vsque ad vnũ Christum. Iac. 3. In multitudine offendimus omnes.

Hęc illo loquente, multi crediderunt in eum.

Hæc salubria docente domino, multi crediderunt in eum. Fides bonorum etiam illa credit, quę non intelligit. pharisæorum malitia semper erat in peius profectura.

Iohan. 8. Dicebat ergo Iesus ad eos, qui crediderunt ei, Iudęos: Si vos manseritis in sermone meo, vere discipuli mei eritis, & cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos. Responderunt ei: Semen Abrææ sumus, & nemini seruiuimus vnquam. Quomodo tu dicis, liberi eritis? Respondit ei Iesus: Amen amen dico vobis, quia omnis qui facit peccatum, seruus est peccati. Seruus autem non manet in domo in ęternum, filius manet in ęternum. Si ergo vos filius liberauerit, vere liberi eritis.

Ostendit quàm miserum reddat hominem peccatum & peruersum: contrà, quàm felicem, benignum & obsequentem iussis diuinis gratia. Quia recesserant prius, qui credebantur discipuli esse, ideo nunc ad eos qui crediderunt, dicit: Si manseritis perseueranter perficiendo quæ iubeo, non ficte, discipuli mei estis. Iohan. 13. In hoc cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad inuicem. Ioh. 15. In hoc clarificatus est pater meus, vt fructum plurimum afferatis, & efficiamini mei discipuli. Alioqui Lucę sexto. Quid autem vocatis me, domine domine, & non facitis quæ dico? Duplicem ostendit fructum. Primus est veritatis cognitio nunc per fidem, & post per speciem. 1. Corint. 13. Videmus nunc per speculum in ęnigmate, tunc autem facie ad faciem. Iohan. 14. Qui diligit me, diligetur à patre meo: & ego diligam eũ, & manifestabo ei meipsum. Quanto conatu incassum laborarunt philosophi vt veritatem agnoscerent? euanuerunt enim in cogitationibus suis, dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt, Roma. 1. Ideo admonet Eccũs 1. Fili,

Duplex q̃ dã fructus

concupiscens sapientiam, conserua iustitiam, & deus præbebit illam tibi. Secundus, libertatis consecutio, ad quam omnis creatura aspirat Iudæi non intelligentes quod Iesus sentiret de libertate doctrinæ euangelicæ, quæ non mutat statum fortunæ, corpus eximens à iure heri, sed animum liberat à vitijs, à tyrannide diaboli, à iugo legis iuxta carnem obseruandæ, responderunt: Nos posteritas Abraæ sumus, ingenui & ex ingenuis prognati, nec vlli vnquam seruitutem seruiuimus. Quam igitur libertatem tu nobis promittis, quasi serui simus manumittendi? Nusquam memores sunt operum suorum, quia reprehensibilia, sed patrum, perinde quasi magnum esset è sanctis prognatum esse, quum apud deum nobiles sint, qui vndecunque prognati, sanctorum mores referunt. Proinde quum Iesus illos duobus nominibus taxasset, & quod veritatis essent ignari, & quod seruitutem seruirent, prius dissimulant, & ad id quod leuius ac minoris momenti, stomachantur. Siquidem ignorantia veri, mentis est vitium: seruum esse, fortunæ malum est, non animi. Nec pudet eos publici mendacij seruierunt enim, quoties in seruitutem ducti. Aegyptijs Exodi tertio & sexto. Ego dominus qui educam vos de ergastulo Aegyptiorum, & eruam de seruitute. Sic Babylonijs 4. Re. vigesimoquinto. Imo in propria terra diuersis seruierunt gentibus, vt patet in libro Iudicum, & 4. Reg. & pro tunc Romanis. Vnde Iohannis decimonono. Non habemus regem nisi Cæsarem. Sed impudentissimi dum dominum mendacij arguere conãtur, nec possunt, mendacijs implicantur. Pius autem dominus cupiens ipsos veræ reddere libertati, benigne instruit. Is, inquit, vere liber est & ingenuus, qui nulli turpitudini est obnoxius. Cæterum quisquis addictus est peccatis, seruus est peccati. Duplex hic insinuatur seruitus. Corporalis, quæ est prĕter naturam. Est enim constitutio iuris gentium, qua quis domino alieno contra naturam subijcitur. Serui inde dicti, quod captiuos imperator vendi iuberet. Vnde serui quidem fiunt, qui ex captiuitate seruantur secundum leges, vel seipsos vendunt secundum legem Mosi Leu. vigesimoquinto.

aut qui ex ancillis generantur. Hæc seruitus, quo ad deũ, in conscientia nihil adfert impedimenti. Ambrosius: In Christo bona seruitus & bona libertas, ęqua lance appendũtur. Colo. 3. Expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, & induentes nouum, eum qui renouatur in agnitionem dei, secundum imaginem eius qui creauit eũ, vbi non est gentilis & Iudæus, circuncisio & prępútium, barbarus & Schyta, seruus & liber, sed omnia & in omnibus Christus. 1. Corin. 7. Vnusquisque in vocatione qua vocatus est, in ea permaneat. Seruus vocatus es? non sit tibi curę, sed & si potes fieri liber, magis vtere. Qui enim in domino vocatus est seruus, libertus est domini. Similiter qui liber vocatus est, seruus est Christi. Quo ad homines tamen, semper ignobilis fuit & culpabilis. Vnde Noe filium suum seruitute subiecit, eo quod verenda patris non obtexit. Genesis nono. Maledictus Chanaan, seruus seruorũ erit fratribus suis. Hinc maluerunt plurimi mortí succumbere, quam in seruitutem redigi. 1. Reg. 4. Confortamini & estote viri Philistini, ne seruiatis Hebręis. Vnde in opprobrium sempiternum, seruus nolens vti libertate per legem concessã, sed manere in seruitute cum domino, aurem subula perforabatur, & erat seruus perpetuus, Exo. 21. De hac Iudæi hic loquebantur. Altera, Spiritualis, peccati scilicet. quã dominus hic notat, qua quis peccato subijcitur, à vitio vincitur, & secundum impetũ prauę inclinationis mouetur. Sic carnales, serui dicuntur corruptionis. 2. Petri. 2. A quo quis enim superatus est, eius & seruus est. Hæc est seruitus damnabilis, quia gratia hominem priuat. Roma. 6. An nescitis quoniam cui exhibetis vos seruos ad obediendum, serui estis eius cui obeditis, siue peccati ad mortem, siue obeditionis ad iustitiã? Augustinus: Seruus peccati quocunque fugit, secum trahit se, quocunque fugerit. Non fugit seipsam mala conscientia, non est quo eat, sequitur sese, imo non recedit à se, neo lumine gratię, illustratur. Sapientię primo. In maleuolã animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Spiritus enim sanctus disciplinę effugiet fictum, & auferet se à cogitationibus quę sunt sine

Seruitutis spũalis mala quæ.

intellectu, & corripietur à superueniente iniquitate. Ad malũ inclinat. Quisquis enim addictus est peccatis, is diabolũ habet dominũ, & huius arbitratu ducitur, agitq́ue. Hier. 16. Seruietis dijs qui nõ dabunt vobis requiem die ac nocte. Pro. 5. Iniquitates suæ capiunt impium, & funibus peccatorum suorum constringitur. Vnde Apostolus. 2. Timot. 2. Seruum domini non oportet litigare, sed mansuetum esse ad omnes, docibilẽ, patientem, cum modestia corripientem eos qui resistunt veritati, ne quando deus det illis pœnitentiam ad cognoscendam veritatem, & resipiscant à diaboli laqueis, à quo captiui tenentur ad ipsius voluntatem. Tertio, ab æterna hęreditate segregat. Seruus enim tametsi pro tempore quędam agit in domo, tamen quoniam seruus est, non hæres, non habet ius perpetuum, sed exigitur domo quumvisum est domino. Domus dei, ecclesia est, 1. Timo. 3. In fine autem boni à malis separabuntur. Matth. 13. Exibunt angeli & separabunt malos de medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis. O misera & dura seruitus. Sed heu plus hęc seruitus placet quibusdam, quam iugum, domini suaue & onus leue. Matthęi 11. Tollite iugum meum super vos, & discite à me, quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris. Iugum enim meum suaue est, & onus meũ leue. Vnde dominus conqueritur Hiere. 2. Scito & vide, quia malum & amarum est, reliquisse te dominum & non esse timorẽ eius apud te, dicit dominus deus exercituũ. A seculo confregisti iugum meum, rupisti vincula mea, & dixisti: Non seruiam. Ob hanc seruitutem lex data est. Gal. tertio. Quid igitur lex? propter transgressionem posita est. Quę in seruitutem generauit, Galat. 4. Hinc Heb. 3. Et Moses quidem fidelis erat in tota domo eius tanquam famulus, in testimonium eorum quę dicẽda erant. Christus vero tanquam filius in domo sua. Vnde spem nobis tribuit & fidutiam qui peccatores sumus. Nam ipse filius dei naturalis, hęres est & dominus domus, perpetuũ habẽs ius in domo: nec ipse solum vere liber est ab omni seruitute. 1. Pet. 2. Qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius, verum etiam alios potest libertate donare.

Solus inter mortuos liber, Psal. 87. dicere potuit Iohan. 14. Venit princeps mundi huius, & in me non habet quicquam. Quos ergo filius liberat ab erroribus & peccatis, plene liberi redduntur. Gal. 4. Itaque iam non est seruus, sed filius. Quod si filius, & hæres per deum. Sed quomodo? Apoc. 5. Redemisti nos deo nostro in sanguine tuo. 1. Pet. 1. Non enim corruptibilibus auro vel argento redēpti estis de vana vestra conuersatione paternæ traditionis, sed precioso sanguine quasi agni immaculati Christi & incontaminati. Consistit igitur libertas euangelica in eo, vti quis per Christum à peccato sit alienus. Huius initiū fit in baptismo, vbi inserimur Christo per fidem: perfectio vero, per charitatem & opera bona. Ephe. 2. Ipsius enim sumus factura, creati in operibus bonis, quæ præparauit deus vt in illis ambulemus. Augu. Non dicat Christianus, liber sum, in libertatem vocatus sum, faciam quod volo, nemo me prohibeat à voluntate mea si liber sum. 2. Cor. 3. Vbi spiritus domini, ibi libertas. Si ista voluntate peccatum facis, seruus es peccati. Noli ergo libertate abuti ad libere peccandum, sed vtere ad non peccandū. Erit enim voluntas tua libera, si fuerit pia. 1. Pet. 2. Quasi liberi, & non quasi velamen habentes malitiæ libertatem, sed sicut serui dei. Gala. quinto. Vos enim in libertatem vocati estis fratres. tantum, ne libertatem in occasionem detis carnis, sed per charitatem spiritus seruite inuicem. Ideo Rom. sexto. Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt obediatis concupiscentijs eius. Peccatum enim vobis non dominabitur. non enim estis sub lege, sed sub gratia. Rom. septimo. Itaque fratres mortificati estis legi per Christi corpus, vt sitis alterius qui ex mortuis resurrexit, vt fructificetis deo. Cessauit enim lex quo ad crassas cęremonias & iudicialia. Gala. 3. Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum, quia scriptum est Deute. 21. Maledictus omnis qui pendet in ligno, vt in gentibus benedictio Abrahæ fieret in Christo Iesu, vt pollicitationem spiritus accipiamus per fidem. Plenam vero atque perfectam libertatem non prius adipiscemur, quam in regnum illud ęthereum,

in quo satiabimur à gloria vultus domini, translati fuerimus. Vanitati enim subiecta est creatura non volens, sed propter eum qui subiecit eam in spe, quia & ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis, in libertatem glorię filiorum dei, Rom. 8. Quicunque à seruitute peccati liber & alienus, qui spiritum adoptionis accepit in quo clamat, abba pater, Rom. 8. manet in domo ecclesiæ in æternum: quia per fidem & charitatem, quibus nunc manet in ecclesia militanti, perueniet ad visionem & fruitionem, per quas manebit sine fine in ecclesia triumphā ti. Psalm. 26. Vnam petij à domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo domini omnibus diebus vitę meæ. Roma. 8. Quicunque spiritu dei agũtur, hi sunt filij dei. Nō enim accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum dei, in quo clamamus, abba pater. Ipse enim spiritus reddit testimonium spiritui nostro, quod filij dei sumus. Si autem filij, & hęredes: hæredes quidem dei, cohęredes autē Christi. Sed obseruandum, quod est seruus nō timore seruili, sed charitate seruiens, qui manet in domo, cui dicitur Matt. 25. Euge serue bone & fidelis, quia in modico fuisti fidelis, supra multa te constituam: intra in gaudium domini tui. Sunt & filij vocatione & nomine, non re. Matthæi octauo. Filij regni eijcientur foras. Esaię primo. Filios enutriui & exaltaui, ipsi autem spreuerunt me. Manifestum est, dominum hic non de humana loqui seruitute, quę stare potest cum libertate euangelica. Nam verus euangelicus liberē præstat quod debet & non coacte, quemadmodum & apostolus admonet dominis seruiendum, non vt hominibus ad oculum, sed vt deo, Col. 3. Vnde & dominus dicit Mat. 22. Reddite quæ sunt Cęsaris, Cęsari. Sic & Paulus Christianis, quos in libertatem per Christum ascitos dicit, vt dominis obediant, pręcipit. Roma. decimotertio. Ephesi. 6. Serui, obedite dominis carnalibus cum timore & tremore, in simplicitate cordis vestri. Claret secundo, quod esse cōtra * ordinationes ecclesiæ quę licet carni molestę videantur, spiritum tamen iuuant, vt sunt orationes, vigilię, ieiunia, & abstinentiæ, non sunt contra

* Ordinatiōes ecclesiasticas nō contrarias euangelicę libertati.

ſiue euangelicam libertatem, ſed eam promouent. Vnde in primitiua eccleſia erant perſeuerantes in orationibus & ieiunijs, Actu. 2. & 13. At noſtris temporibus vbi refriguit charitas multorum, dedignamur colla ſubmittere iuſtiſſimis legibus, quæ ſpiritum non priuant libertate ſua, ſed carnem magis domant ad obediendum ſpiritui. Non enim eſt hominis Chriſtiani, perquirere quur imperetur, ſed iuſtiſſimis ac ſalubribus iuſſiſ ſimpliciter obedire. Phili. 4. Quęcunque vera, quęcunque iuſta, quæcunque ſancta, quęcunque amabilia, quęcunque bonæ famæ, ſi qua virtus, ſi qua laus diſciplinæ, hæc cogitate, hæc agite, & deus pacis erit vobiſcum.

Scio quia filii Abraæ eſtis, ſed quęritis me in-
2 terficere, quia ſermo meus non capit in vobis. Ego
quod vidi apud patrem, loquor: & vos quæ vi-
diſtis apud patrem veſtrum, facitis. Reſponderunt
& dixerunt ei: Pater noſter Abraam eſt. Dicit
eis Ieſus: Si filii Abraæ eſtis, opera Abraę facite.
Nunc autem quęritis me interficere, hominem qui
veritatem vobis loquutus ſum, quam audiui à deo.
Hoc Abraham non fecit. Vos facitis opera patris
patris veſtri.

Scio quia ſemen Abraę eſtis ſecundum carnem, ſed nō imitatione. Ille iuſtus, miſericors, & hoſpitalis fuit: vos homicidę immiſericordes, quęritis innocentem interficere. Cauſam aſſignat, d. Quia ſermo meus non operatur in vobis, corda veſtra apprehendendo & conuertendo. Sicut hamus dum à piſce capitur, capit. Abraam vero ad pręceptum terram ſuam exiuit, Gene. 12. filium offerre voluit. Gene. 22. Autoritatem ſermonis ſui vindicat ex patre, quam naturali cognitione vidit. Vos mala quę diabolo ſuggerente concepiſtis, facitis quaſi dicat. Hæc minime faceretis, ſi meum ſermonem ſeruaretis, & filij Abraę eſſetis imitatione. Impudici non habentes quid digne reſpondeant, ſolum ſe de maiorum autoritate iactitant.

Quos dominus concludens, ait: Si vultis videri vere posteritas Abrae, ac sanctissimi patris non degeneres filij, factis vos declarate filios illius. Ille contra spem, in spem credidit. Rom. 4. Gene. 15. Credidit Abraam deo, & reputatum est illi ad iustitiam. Vos non solum non creditis, sed & verba dei calumniamini. Ille nuncios dei hospitio recepit, vos vultis filium interficere. Gene. 18. Nolite igitur vobis arrogare patrem Abraam. Eius quisque filius est apud deum, cuius mores & facta refert. Abit enim exemplum parentum domi conspectum, in mores filiorum. Vos opera vitiosa apud patrem visa, facitis menti ri, calumniari, occidere. Ecce quanta mala incurrunt contemnentes verbum Christi, quia instinctum sequuntur diaboli, ad omne malum impellentis.

Dixerunt itaque ei: Nos ex fornicatione non sumus nati. vnum patrem habemus deum. Dicit ergo eis Iesus: Si deus pater vester esset, diligeretis vtique me ego enim ex deo processi & veni. Neque enim à meipso veni, sed ille me misit. Quare loquelam meam non cognoscitis? Quia non potestis audire sermonem meum. vos ex patre diabolo estis, & desideria patris vestri vultis facere. Ille homicida erat ab initio, & in veritate non stetit, quia non est veritas in eo. Cum loquitur mendacium, ex proprijs loquitur: quia mendax est & pater eius. Ego autem si veritatem dico, quare nō creditis mihi?

Quem, inquiunt, tu alium patrem nobis assignas, qui parentem adimus Abraam? Nos ex idololatria non sumus (qua anima à deo separatur. Ose. quarto. Fornicati sunt, & non cessauerunt, quoniam dominum dereliquerunt) prognati, liceat nobis de hoc gloriari quod est omnium Iudaeorum commune, qui non solum sumus posteri Abrae, verum etiam filij sumus dei. Dominus à cogna-

tione Abrae eijcit eos: at ipsi sic arrogantes sunt, vt seipsos etiam dei filios faciant. Audierant Ezech. 36. Filius primogenitus meus Israel. Deut. 32. Nunquid non ipse est pater tuus, qui fecit, possedit, & creauit te? Esa. 64. Et nunc domine pater noster es. Sed Esa. primo. Filios enutriui & exaltaui, ipsi autem spreuerunt me. Malac. 1. Filius honorat patrem suum, & seruus dominum suum. si ergo pater ego sum, vbi est honor meus? & si dominus ego sum, vbi est timor meus? Hoc ergo responsum quoniam habebat impudentiam, (qui enim impudentius q̃ se iactare filios dei, qui sibi talium scelerum erant conscij, quique filium dei captarent ad necem, seuerius retrudit. Si deus, inquit, pater vobis esset, hoc est, si germani verique essetis Israelitę, me nimirum diligeretis velut fratrem, & communi parente prognatum, ac patris mores exprimentem, ita vt germano filio dignum. Non enim sum aduersarius deo à quo veni, & ita vos illius estis inimici me impugnantes. Si diligeretis deum, loquelam meam cognosceretis, quia verba patris loquor. Iohannis decimoquarto. Verba quę ego loquor vobis, à me ipso non loquor. Iohannis septimo. Nunquam sic loquutus est homo. Ideo non potestis audire intelligendo, quia mens vestra sanguinaria odio plena est. Mich. 3. Nũquid non vestrum est scire iudicium, qui odio habetis bonum, & diligitis malum? Iohannis septimo. Me odit mundus, quia ego testimonium perhibeo de illo, quia opera eius mala sunt. Ecce causa odij, pro qua diligere debebant. Psalm. 108. Pro eo vt me diligerent, detrahebant mihi. Quod si cupitis audire nomen patris vestri, cuins ingenium & facta refertis, vos nec ex Abraam, nec ex deo prognati estis, sed ex diabolo: non per creationem vel generationem, sed imitationem malitię. Ipse enim est rex super omnes filios superbiæ, Iob. 41. Non dixit opera, sed desideria, ostendens mire affectos homicidij mendacijque libidine, quę maximè propria mala sunt diaboli. q.d. Vos quidem ascribitis vobis patrem deum per arrogantiam, sed opera vestra testantur diabolum magis patrem vestrum germanum. Nam & veritatem odi-

ſtis, & innocentis mortem molimini. Ille princeps mendacij & homicidij fuit autor, qui ſuo mendacio primos humani generis parentes pellexit in mortem, (Geneſ.3. Nequaquam moriemini, ſcit enim deus q̄ in quocunque die comederitis ex eo, aperientur oculi veſtri, & eritis ſicut dij ſcientes bonum & malum. Romano.5. Per vnum hominem peccatū in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertranſijt, in quo omnes peccauerunt.) nō alia re prouocatus quam inuidia felicitatis alienæ. Sap. ſecundo. Inuidia diaboli mors introiuit in orbem terrarum. imitantur autem illum omnes qui ſunt ex patre illius. Non enim in veritate iuſtitię & obedientiæ ſtetit. Eſa.14. Aſcendam ſuper altitudinem nubium, ſimilis ero altiſſimo. Quomodo cecidiſti lucifer qui mane oriebaris? corruiſti in terram. Iudæ.1. Angelos vero qui non ſeruauerunt ſuum principatum, ſed dereliquerunt ſuum domicilium, in iudicium magni dei vinculis æternis ſub caligine reſeruauit. Quicquid ille loquitur, mendacium loquitur, & ex ſeſe loquitur: quia non ſolum mendax eſt, ſed mendacij pater & princeps. A deo ſortitus eſt eſſe & intelligere, ſed peccatum propria voluntate incepit, non aliunde inductus ad malum, ſicut primi parentes, Gene.3. Vnde Eſa.14. Qui dicebas in corde tuo, in cælum conſcendam ſupra aſtra dei exaltabo ſolium meum. Diabolus ergo quando mendacio vtitur, re propria vtitur: nam ipſius eſt proles. 3. Reg.22. Egreſſus ſpiritus ſtetit coram domino, & ait: Ego decipiam Achab. Cui loquutus eſt dominus: In quo? Et ille ait: Egrediar & ero ſpiritus mendax in ore omnium prophetarum eius. Cui dominus: Decipies & præualebis. Quia enim Iudæi inique contra Chriſtum cogitabant, & occidere diſponebāt, ac mēdaciter infamabant, ſibi conſcij erant quales eſſent & cuius filij, nempe diaboli, qui ab initio peccat, iuſtitię ordinem peruertendo: & in veritate non ſtetit, nunquam cum ſanctis angelis creatori ſubiectus ſine peccato. Quia autem veritatem dico, vera docendo & vitia arguēdo, nihil aliud poteſtis in me arguere. q̄ ſolā veritatē: & hinc eſt veſtra illa cōtra me ta-

bies, quia filij patris mendacij estis, cui cōsentitis. Proch pudor. Diaboli mentienti reditur, Christo vera dicenti non creditur.

Iohan. 8. M Quis ex vobis arguet me de peccato? Si veritatem dico, quare nō creditis mihi? Qui ex deo est, verba dei audit. propterea vos non auditis, quia ex deo non estis. Responderunt ergo Iudæi, & dixerunt ei: Nonne bene dicimus nos, quia Samaritanus es tu, & dęmonium habes? Respondit Iesus: Ego dæmonium non habeo, sed honorifico patrem meum, & vos inhonorastis me. Ego autē nō quęro gloriam meam. est qui quęrat & iudicet.

Ostendit inquantam malorum sentinam impugnatio agnitæ veritatis inducat, quod nec blandis, nec verissimis verbi refrenari possit, quin semper ad peiora, diabolo instigante, pergat peragenda Quantumcunque dominus conaretur ad meliora reducere Iudęos, ipsi tamen semper peiores reddebantur: quare dominus hoc peruersa ipsorum ostendit, non sua culpa, contingere voluntate. Excludit à se tria, quæ doctrinam reddunt contemptibilem. Primum, vitę peruersitas. Romano. 2. Qui alium doces, teipsum non doces: qui prædicas non furandum, furaris. Matth. quinto. Qui soluerit vnum de mandatis istis minimis, & docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cælorum. Vnde ait: Quis ex vobis arguet me de peccato, rationabiliter conuincendo? Nam multa falsò ipsi imponebant. Iohannis septimo. Quidam dixerunt quia bonus est, alij, non, sed seducit turbam. Iohānis nono. Nos scimus quia hic homo peccator est. Sed nemo hoc pręter ipsum dicere potest. 1. Pet. secundo. Qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Sed Esa. 53. Deus posuit in eo iniquitatem omnium nostrum. 2. Corinth. quinto. Eum qui nō nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit, vt nos efficeremur iustitia dei

tria doctrinā obscurātia, quę.

in ipso. Nam in multis offendimus omnes Iaco. 3. & Romano. 3. Omnes peccauerunt & egent gloria dei. 1. Iohan. 1. Si dixerimus quia peccatũ non habemus, nosipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Quare multi nos accusantes, nisi per pœnitentiam deleta & propria accusatione. Sic Dauid dicens, Peccaui domino, audiuit: Dominus transtulit peccatum tuum à te, 1. Reg. duodecimo Prouer. 18. Iustus prior est accusator sui. Psalm. 31. Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Alioqui arguet nos deus Psalm. 49. Existimasti inique quòd ero tui similis: arguam te, & statuam contra faciem tuam. Malitia propria. Hiere. secundo. Arguet te malitia tua, & auersio tua increpabit te. Quod ergo Iudęi agnoscere noluerunt, centurio professus est. Luc. vigesimotertio. Vere hic homo iustus erat. Gregorius: Pensate fratres mansuetudinem dei. relaxare peccata venerat, & dicebat, quis ex v. ar. Non dedignatur ex ratione ostendere se peccatorem non esse, qui ex virtute diuinitatis poterat peccatores iustificare. Secundum, doctrinę impuritas, si mixta mendacijs. Hinc Iohannis decimooctauo. Ego in hoc natus sum, & ad hoc veni in mundum, vt testimonium perhibeam veritati. Quanuis enim doctrina ipsius insolita fuerit & incomprehensibibis, tanta tamen & tam euidentissima argumenta veritatis patuerunt, quod nullo modo contemni debuit. Vnde ait: Si in dictis meis vllum deprehenditis mendacium, si in factis vllum crimen, diffidite sermonibus meis. Ostendit consequenter doctrinæ suæ autoritatem & ipsorum peruersitatem. Quisquis, inquit, ex deo prognatus est, vt germanus filius, audit verba dei, patris mei: & illud arguit vos ex deo patre non esse prognatos, quia veritatem ab illo profectam audire non sustinetis. Augustinus: Noli attendere naturam, sed vitium. Sunt enim ex deo, & non sunt ex deo: natura ex deo, vitio non ex deo. Eis autem hoc dictum est, qui non solum peccato vitiosi, nam hoc commune omnibus erat, sed qui præcogniti erant quod non fuerant credituri ea fide, qua à peccatis soluerẽtur. Omnes ergo ex deo, tanquã causa efficienti, exemplari &

finali.Roma.11.Quoniam ex ipso,& per ipsum, & in ipso sunt omnia.Omnia enim per ipsum facta sunt,Iohan.1.Sed boni solum secundum esse gratiæ.Iohan.1.Qui nō ex sanguinibus,neque ex voluntate carnis,neque ex voluntate viri,sed ex deo nati sunt.Iacob.primo. Voluntarie enim nos genuit verbo veritatis, vt simus initium aliquod creaturę eius. Qui ergo diuina gratia illustratus est,verba dei audit,ex deo se ostendit. Verba dei ait: Iohan.septimo.Mea doctrina non est mea, sed eius qui misit me.Hinc suis ait Luc.10.Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit: qui autem me spernit, spernit eum qui me misit.1.Thess.tertio. Itaque qui hæc spernit,non hominem spernit,sed deum, qui etiam dedit spiritum suum sanctum in nobis. Magnam ergo dominus timoratis conscientijs in his verbis dedit consolationem,magnam omnibus malis instructionem.Nescit enim homo vtrum amore an odio dignus sit,Eccēs.9.sed dominus consolatur,dicens:Qui ex deo est,verba dei audit.Sed sunt qui audientes, non audiunt neque intelligunt,Matth.13,quod quibusdam obtingit ex animi maleuolentia. Marc.4.Vobis datum est nosse mysterium regni dei:illis autem qui foris sunt,in parabolis omnia fiunt,vt videntes videant,& non videant: & audientes audiant, & non intelligant. Quibusdam ex simplicitatis innocentia.1.Corint.tertio.Tanquam paruulis in Christo lac potum vobis dedi,non escam:nondum enim poteratis,sed nec nunc quidem potestis.Alij audiunt,intelligunt,sed non retinent,qui comparantur viro considerāti vultum natiuitatis suæ in speculo, Iacob.1.Psalm.30. Obliuioni datus sum tanquam mortuus à corde. Ecci.2. Qui timent dominum,non erunt incredibiles verbo illius: & qui diligunt illum,conseruabunt verbum illius. Alij audiunt,intellligunt,retinent,sed non faciunt. Sed dominus ait Luc.12.Seruus qui cognouit voluntatem domini sui,& non se præparauit,nec fecit secundum volūtatem eius,vapulabit multis.Ro.2. Nō enim auditores legis iusti sunt apud deum,sed factores legis iustificabuntur.Hinc Luc.11.Beati qui audiunt verbum dei, & custo-

diunt illud. Rationem assignat Psalm. 118. In corde meo abscondi eloquia tua, vt non peccem tibi. Deute. 6. Erunt verba hæc quæ præcipio tibi hodie, in corde tuo: & narrabis ea filijs tuis, & meditaberis sedens in domo tua, & ambulans in itinere, dormiens atque consurgens, & ligabis ea quasi signum in manu tua, eruntque & mouebuntur ante oculos tuos. Non ergo sufficit aure corporis audire, sic enim & ipsi Iudæi audierunt, sed intus fide & amore in deum affici debemus. Psalm. 84. Audiam quid loquatur in me dominus deus, quoniam loquetur pacem in plebem suam. Libenter enim audimus ipsum quem diligimus & de ipso. Quo contra 2. Timot. 4. A veritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem conuententur. Sic Iudęi domino mansuetè cum eis loquente, conuersi sunt ad conuicia, vt solet hominum malitia rationibus conclusa, ad insana maledicta confugere. Nõne, inquiũt, bene dicimus recte de te pronunciantes, id quod tu nunc re declarans, comprobas nostram de te sententiam, quòd Samaritanus sis, deo & hominibus bonis exosus, quum Iudęus videri velis, ac deum patrem iactites, & dæmonium habes, cuius auxilio dicis & facis mira? q. d. Cur audes nobis & vitæ sanctimoniam, & doctrinæ veritatem obtrudere, quando in vtroque sis reprehensibilis? Addunt blasphemiam blasphemiæ, maledictum maledicto, sicut ij qui castigantis verba non suscipiunt. Prouerb. nono. Argue sapientem & diliget te. Qui erudit derisorem, iniuriam sibi facit: & qui arguit impium, sibi maculam generat. Sic semper solent inuertere omnia, quamlibet sancta, quamlibet pia & vera, impij. Erant Samaritani, gentiles in Samaria positi per Salmanasar, captis Iudæis & translatis, cum legis Mosaicę obseruatione idola colentes, 4. Reg. decimoseptimo. duplici nomine Iudæis odiosi, tum quia terram ipsorum occupabant, tum quia idola colebant. Vnde opprobriosum erat illud nomen, quemadmodum si modò quempiam male Christianum, Iudęum quis nominaret, & sic dominum notarunt de legis transgressione, quanquam falsò contra veritatem vitæ. Dæmonium dicebant habere, ob doctri-

næ ſublimitatem. Iohannis decimo. Dæmonium habet, & inſanit. quid eum auditis? & dęmonum expulſionem, Marci tertio. & ſic concludere volunt doctrinam ipſius non authenticam & ſanam, quia diabolus mendax eſt, & pater eius. Ad tam inſanam contumeliam quid reſpondit clementiſſimus Ieſus? Ad Samaritani conuicium, quanquam vulgo magni probri loco haberetur, tamen quoniam nihil aliud erat quã impotentis animi ira pleni maledictũ, nihil reſpondit, docens nos, non magnopere deſudãdum, quo infamiam falſam aut calumniam multis purgemus teſtibus, ne videamur magis inanis gloriæ cupidi, quam ſacrę doctrinæ defenſores. Ad dęmoniaci vocabulũ intentatum reſpondit, ſed ita, vt regerat maledictum quod in illos merito poſſit retorqueri. Referebat autem hoc ad fructum euangelicũ, vt intelligeret populus, Chriſtum quicquid ageret, non autore dęmone, ſed deo patre autore agere. Greg. Samaritanus cuſtos dicitur, ipſe autẽ veraciter cuſtos te. Pſalm. 126. Niſi dominus cuſtodierit ciuitatem, fruſtra vigilat qui cuſtodit eam. Vnde & ipſe ſe Samaritanum, vulnera ſauciati generis humani alligantem, oſtẽdit Lucæ decimo. Duo ergo ei obiecta erant: vnum tacitus conſenſit: alterum, quia opprobrium erat glorię dei, diluit, ſic tamen, vt non regerat maledictum, cum verius in ipſos competeret. Niſi enim dęmonio impleti eſſent, tam peruerſa de deo loqui non poſſent. Monemur ergo manſuetudinis & modeſtiæ, vt ſumma lenitate vtamur erga irritatos, ſi quo pacto furentes animos ſedare poſſimus. Prouer. 15. Reſponſio mollis frangit iram, ſermo durus ſuſcitat rixas. Ego, inquit, dæmonium non habeo, cooperatorem & familiarem: ſed honorifico patrem meum, cuius gloriam ille oppugnat. Non enim me iacto de patre deo, vt mihi ex mendacio gloriam conciliem, ſed vt per me pater glorificetur apud omnes, & vos me iniuria & contumelia afficitis. Ego quidem non ſum affectator meę glorię, quemadmodum vos calumniamini. Iohannis quinto. Ego claritatem ab hominibus non accipio. Vnde quæſitus in regem, fugit Iohannis ſexto. Hieronymus: Qui non quęrit gloriam, non ſentit contumeliam. Magnum ergo

est de nullo gaudere, nisi per quod promouetur apud deum: & de nullo dolere, nisi per quod à deo abducitur. Hinc Iohannis quinto. Quomodo vos potestis credere, qui gloriam ab inuicē accepitis, & gloriam quę à solo deo est, nō quęritis? Ideo dominus ait Hiere. 9. Non glorietur sapiēs in sapientia sua, nec fortis in fortitudine sua, nec diues in diuitijs suis: sed in hoc glorietur qui gloriatur, scire & nosse me, quia ego sum dominus qui facio misericordiā & iudiciū & iustitiam in terra. Nec sum vltor meæ contumeliæ, sed ob id non existimetis vobis impune fore quod me probris afficitis. Est enim qui quęrat gloriam meam, & vlciscatur contumeliam, nisi resipueritis. Sæpe quis quærit vlcisci, & nequit ipse iudicare: sed pater & potest & quærit, quod non faceret, si quicquam commercij mihi esset cum dęmone. Deo relinquenda vindicta. Roma. 12. Mihi vindictam, & ego retribuam. Deute. 32. Mea est vltio, & ego retribuam in tempore.

Amen amen dico vobis, si quis sermonem meum seruauerit, mortem non videbit in ęternum. Dixerunt ergo Iudæi. Nunc cognouimus, quia dæmonium habes. Abraam mortuus est, & prophetæ. & tu dicis, Si quis sermonem meum seruauerit, mortem non gustabit in ęternum. Nunquid tu maior es patre nostro Abraam, qui mortuus est? Et prophetę mortui sunt. Quem teipsum facis?

Gregorius: Cum malorum peruersitas crescit, dilectio non solum frangi non debet, sed augeri. Vnde dominus quum dęmonium habere dictus est, prędicationis suę beneficia largius impendit, doctrinæ suæ ostendens vtilitatem. Sola, inquit, credulitas via est ad immortalitatē: quare si quis corde sermones meos seruarit & opere, mortem non videbit. Adam quia non seruauit, perijt, Gene. 3. Augu. Quum morituris moriturus loqueretur, quid sibi vult quod ait, qui ser. &c. nisi quia videbat aliam mortem, de qua nos liberare venerat, mortem ęternam, mortem damnationis cum diabolo & angelis eius, quæ est mors secun-

da, Apo. 20? Cum enim semen sit verbum dei, Lu. 8. in cor de seminatum & conseruatum, præseruat à morte culpę, & fructificat fructum permanentem in vitam eternam. Eccles. 8. Qui custodit pręceptum, non experietur quicquā mali. Apoc. 2. Qui vicerit, non lędetur à morte secunda. Tunc autem vere quis seruat sermonem domini, quando puram habet vitam, sobrie, iuste & pie viuens in hoc seculo, Tit. 2. Quanquam moriatur naturaliter, attamen in deo viuit, quę vera est vita: alioqui viuens mortuus est. Hoc tam manifesto respōso quum placari debuerint, hoc tanto pręmio quum inuitari debuerint ad credulitatem, tamen pro sua crassitudine, quod iuxta spiritum dictum erat de vita animæ, de vita corporum interpretantur: & quod dictum erat ad illos erudiendos, seditiose deprauāt ad contumeliam patriarcharum, vndique studentes aliq̄d inuidię conflare domino Iesu apud multitudinem. Sic mali beneficijs semper redduntur peiores. Nunc, inquiunt, certis argumentis & copiosis cognouimus, quum tam insensate & manifeste falsum loquaris, quod dęmonio actus hęc dicas, qui hoc promittas seruantibus tuum sermonē, quod nec laudatissimis contigit patriarchis, quibus loquutus est ipse deus, & prophetis. obtemperarunt illi verbis dei, & nihilo secius mortui sunt omnes, & tu promittis immortalitatem ijs qui seruauerint ea quæ doces? Christus satis superque hanc de dæmonis commercio submouerat calumniam: eam tamen replicant, ne succumbere videantur, cui stultam & mendacem addunt rationem, carnales nil pręter carnem sapientes. Nūquid Abraamo maior es, qui dei amicus appellatus est, Iac. 2. qui & mortuus est, quum esset annorum centum septuagintaquinque, Gene. 25? Et prophetę mortui sunt, nihil tale ausi promittere cuipiam. Quid tibi arrogas? Intolerabilis est præsumptio tua, q̄ fabri es filius è Galilęa nullius momenti, quasi verba tua maioris sint efficacię verbis dei. Anteponis te prophetis & Abraamo, & quod dei est polliceris, deum te ipsum facis. Mira Iudęorum cæcitas, aut verius peruersitas. experimentaliter cognouerant, Iesum in gratia prophetię, in altitudine scientiæ & sapientię, in efficacia mi

raculorum & operum, omnes excedere & prophetas & patriarchas. Vnde dixerunt Matt.9. Nunquam apparuit sic in Israel. Hinc quęrentibus Iohan. 10. Si tu es Christus, dic nobis palam, respondit: Opera quæ ego facio in nomine patris mei, hæc testimonium perhibent de me. Sed inuidia exoecati hæc considerare noluerunt. Mat. 15. Sinite eos. cæci sunt, & duces cęcorum.

Respondit Iesus: Si ego glorifico meipsum, gloria mea nihil est. Est pater meus qui glorificat me, quem vos dicitis quia deus vester est, & non cognouistis eum. Ego autem noui eum: & si dixero quia non scio eum, ero similis vobis mendax. Sed scio eum, & sermonem eius seruo. Abraam pater vester exultauit vt videret diem meum. vidit, & gauisus est. Dixerunt ergo Iudæi ad eum: Quinquaginta annos nondum habes, & Abraam vidisti? Dixit eis Iesus: Amen amen dico vobis, antequam Abraam fieret, ego sum. Tulerunt erga lapides vt iacerent in eum. Iesus autem abscondit se, & exiuit de templo.

Non respondit ad hoc, quod dicebant ipsum dęmonium habere, eo quod vidit eos ad contumeliam paratos, & satis ad iam exploserat: nec ad id quod sermo suus liberaret à morte, quum ratio ipsorum non esse ad propositum, quia ipse de morte animæ dixerat, non carnis: sed duplici quęstioni, scilicet. Quem teipsum facis? &, an maior esset Abraamo. Ego, inquit, nihil mihi arrogo falso, quemadmodum mihi imponitis mēdaciter. Etenim si more hominum captarem gloriam meam apud homines, mēdax & inanis esset gloria mea. Hi autem glorificant seipsos, qui suam quærunt gloriam, & omnia opera sua faciunt vt honorificentur, Matth. vigesimotertio. Et si gloriam affectarem, non esset opus illam apud homines venari. est enim pater vnde proficiscitur omnis gloria, qui me glorificat. Et si vultis scire quis sit ille pater meus,

is ipse est, quem vos iactatis vobis quoque deum esse & patrem. Glorificauit enim ipsum semper, atque id per prophetas, & per testimonia de cælis, Matt. 3. & 17. Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui. & per innumera miracula & immensa. Iohan. 12. Et clarificaui, & iterũ clarificabo Iohan 1. Vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à patre. Sed neque vt patrẽ meum, ipsum agnoscitis, neque vt deum vestrum. Nam si vt patrem illum agnosceretis, honore vtique filium eius prosequeremini: si vt deum, vestrum, timeretis sermonem eius vt dei, nec meditaremini mortem meam, idq́ue quum nõ possitis me arguere de peccato. Non ergo cognouerunt secundum propriam patris rationem. Mat. 11. Nemo nouit patrem nisi filius, & cui voluerit filius reuelare. Iohan. 17. Pater, manifestaui nomen tuum hominibus, quos dedisti mihi de mundo. Nec cognouerunt cognitione formata, sed informi. Esa. 1. Cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepe domini sui, Israel autem me nõ cognouit. O quot sunt qui confitentur se nosse deum, factis autem negant, Tit. 1. Hinc 1. Iohan. 2. Qui dicit se nosse deum, & mandata eius non custodit, mendax est, & in hoc veritas non est. & 1. Iohan. 5. In hoc cognoscimus quoniam diligimus natos dei, cum deum diligamus, & mandata eius faciamus. Vnde Roma. 1. de mundi sapientibus ait apostolus: Qui cum cognouissent deum, non sicut deum glorificauerunt, aut gratias egerunt, sed euanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum. dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt. Videat sibi quisque, an vere deum cognoscat: alioqui ignorans ignorabitur, 1. Cor. 14. Ego vero scio eum, qui vere filius illius sum, naturaliter omnem notitiam eius habens, quod non falso mihi arrogo, sed quod verum est loquor. Chrysostomus: Sicut vos dicẽtes eum scire, mentimini, ita ego si dixero me eum nescire, ero mendax, quod est impossibile. Qualis enim sum ego, talis & pater: & mandata eius seruo. Neque enim aduersarius sum illi, arroganter loquendo & mandata eius soluendo, quasi dicat. Sicut operibus ostendo me cognoscere patrem, ita vos peruersis calumnijs ostenditis igno

rare. Vbique ostendit se gloriam patris quęrere & illi obedire, quorum neutrum ipsi fecerunt Consequenter docet se maiorem Abraamo. Abraam, inquit, pater vester carne, non fide, quē vos miramini potius quam imitamini, quantusquantus sit, exultauit, sibique felix futurus est visus, si contigisset videre diem meum. At vidit quod optauit, & magnopere gauisus est vir tantus, sibi contigisse diem meum, quem vos aspernamini. Diem desiderabilem & lætitię plenum, diem generationis ęternę. Psal. 2. Ego hodie genui te. Hęc dies nec initium nec finem habet. Hunc vidit secundum Grego. cum in figura summæ trinitatis tres angelos hospitio recepit: quibus profecto hospitio receptis, sic tribus quasi vni loquutus est: quia etsi in personis numerus trinitatis est, tamen in natura vnitas est diuinitatis. Vel natiuitatis temporalis. Lucę. 2. Natus est vobis hodie saluator. Hunc vidit quum re promitteret ei de semine suo nasciturum, vt dicit August. Gen. 22. Benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ. Hoc fide arripiens, gauisus est eo se consecuturum salutem. Vel secundum Chrysosto. diem passionis, quam præfigurabat in oblatione Isaac & arietis sacrificio, Gene. 22. Hunc videns gauisus est, quod esset in salutem humani generis. Adde nuncium Simeonis in limbum, natum saluatorem denunciantis, & gaudium quod ex ipso conceperat, adhuc spirantis. Lu. 2. Ostēdit itaque illos alienos ad Abraā. quia de quo ille gaudebat, isti insaniebant. Hoc mysteriū nondum intelligentes Iudæi, rursus iuxta carnalem sensum calumniantur, nihil aliud suspicantes Iesum esse quā hominem, nec ante fuisse quam è Maria nasceretur. Semel lapsi in errorem, lumen veritatis aspicere non potuerunt, vnde & verba ipsius inuertunt. Non enim dixerat dominus se Abraam vidisse, sed Abraam diem suū: & hoc in mysterio, non corpore & carnaliter, quemadmodum ipsi calumniabantur. Tādem dominus veluti prouocatus eorum conuicijs, sub aperit diuinæ naturę scintillam, iuxta quam non nouit tempus neque secula, sed semper idē fuit ante omnia secula, quemadmodum deus pater nesciēs tempus, semper est quod est. Eo itaque modo se eis manife

Abraam quando viderit Christi diem.

ſtat,ſicut quondam Moſi Exo.3.Ego ſum qui ſum. vt intel ligerent ex hoc deum & dei filium,ſuum liberatorem & ſaluatorem,qui & tunc per Moſen ſaluarat, & quomodo ante Abraam fuiſſet. Auguſtinus: Loquens de Abrae exiſtentia,ipſam per fieri ſignificat,quia ſoli creaturę competit fieri:deo vero non competit fieri, ſed eſſe tantum, vnde ſuam exiſtentiam per verbum præſens ſignat. Omnis enim res certis temporũ ſpatijs circunſcribitur,quandoquidem viciſſitudini ſubiacet, & obnoxia eſt vanitati,Rom.8.Eccẽs.3.Omnia tempus habent, & ſuis ſpatijs tranſeunt vniuerſa ſub cęlo. Deus ſub ęternitatis numine viuit,apud quem nulla tranſmutatio,Iaco.1.Heb.13.Chriſtus Ieſus heri & hodie,ipſe & in ſecula. Ad hanc vocem veluti palam blaſphemam,quod homo mortalis ſibi videretur æternitatem ſoli deo competentem arrogare,nõ amplius temperarunt manibus, ſed ſuam produnt inſaniam,quod non amore iuſtitiæ,ſed liuore inuidię agebãtur. Requirebatur enim in lapidatione blaſphemi debitus proceſſus, per accuſationem coram iudice,per depoſitionem teſtium, & iudicum ſententiam, & tunc ſequitur executio,Leui.24.Ipſi vero omnibus poſthabitis,& loco ſacro quod non licuit, vt patet in Ioiada,qui fecit Athaliam extra templi ſepta occidi,4.Reg.11.Dominus autẽ ſe deum profeſſus,vt hominem quoque demonſtraret,ceſſit illorum furori, non quod illorum violentiam metueret,quam illi in manu erat cohibere,ſed nos interim docens,vbi tempus poſtulat,grauiter agendum & fortiter euangelij negocium:rurſus, quum noſtro ſumus functi officio,non eſſe ſine fructu prouocandam malorum inſaniam.Grego.Quid ex hoc Chriſtus nobis loquitur,niſi etiam cum reſiſtere poſſumus, iram ſuperbientium declinemus?Nam ſi diuinitatis ſuæ potentiam exercere voluiſſet, tacito nutu mẽtis eos in ſuis ictibus ligaret,aut in pœnas ſubitę mortis intruderet. Sed qui pati venerat,exercere iudicium nolebat.Nemo ergo contra acceptas iniurias ſe erigat, nemo conuicijs conuicium retribuat:quia imitatione dei, glorioſius eſt iniuriam tacendo declinare, quã reſpondendo ſuperare.Roma. duodecimo. Nulli malum

Patientiæ commendatio.

pro malo reddentes. Noli vinci à malo, sed vince in bono malum. Quum enim blandiloquentia, & modestiori responsione efferuescentes in nos animos mitigare nõ possumus, multo consultius est ab iratis discedere, vt vel hac ratione æstuantis vel ebullie̅tis animi paulatim indignatio resideat. Prouerbio. decimosexto. Melior est patiens viro forti. & qui dominatur animo suo, expugnatore vrbium. Prouer. decimonono. Doctrina viri per patientiam noscitur, & gloria eius est iniqua prętergredi. Tanto ergo minus quisque est doctus, quanto minus inuenitur patiens. Nouerat enim dominus Iesus, non dicam crassæ multitudini, sed nec discipulis persuaderi potuisse, si se palam prędicasset deum & hominem, atque eundem simul & mortalem esse iuxta corpus humanum, & immortalem iuxta naturam diuinam: iuxta carnem, in tempore natum hominem de homine: iuxta diuinam virtutem, ante omnia tempora fuisse deum ex deo. Hoc enim tam arcanum mysterium, magis erat miraculis, morte, resurrectione, in cælum ascensione, sanctispiritus afflatu, suo te̅pore persuadendum mundo, quam ante tempus apertis verbis, non credituris ingerendum. Abscondit ergo se, sua potestate inuisibilem se reddens insidiatoribus, sed non discipulis qui eum sequebantur, quãuis per medium illorum ibat. Sic Lucæ quarto: quum de monte pręcipitare vellent, transiens per medium illorum ibat. Gregor. Quid autem abscondendo se signat, nisi quod eis ipsa veritas absconditur, qui eius sequi verba contemnunt? Eam quippe quam non inuenit humilem, veritas fugit mentem. Et quam multi hodie sunt qui Iudęorum duritiam detestantur, quia prædicationem domini audire noluerunt: & tamen quales illos arguunt fuisse ad fidem, tales ipsi sunt ad operationem. Pręcepta dei audiunt, miracula cognoscunt, sed conuerti à suis prauitatibus contemnunt. Ecce vocat, & contemnimus: sustinet, & eius patientiam dissimulamus. Dum ergo tempus est, vnusquisque prauitatem suam deserat, dei patientiam pertimescat, ne quem nunc tranquillum despicit, iratum postmodum nequaquam euadere possit.

De sæco nato,

ARTICVLVS XVII.

Iohan. 9. N

ET prçteriens Iesus, vidit hominem cæcum à natiuitate, & interrogauerunt discipuli eius: Rabbi, quis peccauit, hic aut parentes eius, vt cçcus nasceretur? Respondit Iesus: Neque hic peccauit, neque parentes eius, sed vt manifestentur opera dei in illo. Me oportet operari opera eius qui misit me, donec dies est. venit nox quando nemo potest operari. Quàm diu sum in mundo, lux sum mundi. Hoc quum dixisset, expuit in terram, & fecit lutum ex sputo, & liniuit lutum super oculos eius, & dixit ei: Vade, laua in natatoria Siloæ, quod interpretatur missus. Abiit ergo & lauit, & venit videns.

Ostendit facto quantum malum sit mentis cçcitas, quç non nisi diuina gratia opitulante tolli potest, vnde vt hanc tolleret, in mundum ipse venit. Esa. 49. Dedi te in lucem gentium, vt sis salus mea vsque ad extremum terrç. Sed heu, Iohannis tertio, Lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras quam lucem. Hinc Ephe. 4. Hoc igitur dico & testificor in domino, vt iam non ambuletis sicut & gentes ambulant in vanitate sensus sui, tenebris obscuratum habentes intellectũ, alienati à via dei per ignorantiam quæ est in illis, propter cæcitatem cordis ipsorum: qui desperantes, semetipsos tradiderunt impuditiç, in operationem impuditiæ omnis, in auaritiam. Vbi tria vitia notat singularia, quç hominem excçcant, & quibus cæcatus inuoluitur, de quibus 1. Iohan. 2. Omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & cõcupiscentia oculorum, & superbia vitæ: quç non ex patre, sed ex mundo est. 1. Iohan. 5. Totus mundus in maligno positus est. Qui autem in his perseuerant tenebris, tãdem

Quç tria vitia hominem excæcent.

ad æternas peruenient. 1. Iohan.2. Qui odit fratrem suum, in tenebris est, & in tenebris ambulat, & nescit quò eat, quia tenebræ obcæcauerunt oculos eius. Si illuminari volumus, attendere debemus, quemadmodum iste cęcus ad lumen gradatim redijt naturæ & gratiæ. Primo dominus ipsum respexit. Cessit siquidem dominus illorum furori ad tempus, quod adhuc videbat insanabiles: & miraculo declarat se maiorem Abraam & omnibus prophetis, ac diuinam potentiam suam, quam oratione non potuit persuadere. Dedita autem opera vidit cæcum à natiuitate, medicis quidem insanabile malum, non etiam Christo, oculo pietatis & clementiæ. Sunt qui ad vana & turpia oculos deflectunt; pauperes dedignantur & horrent ac refugiunt, non sic pijssimus Iesus. Psal.10. Oculi eius in pauperem respiciunt. Felix quem oculis benignitatis suæ respicit. Psalm.118. Aspice in me, & miserere mei. Discipuli ergo videntes eum tam intente spectantem cęcum, suspicantes omne corporis vitium ex animi vitio nasci, quemadmodum & amici Iob, maxime quia meminerant dominum paralytico dixisse Ioh.5. Vade, noli posthac peccare, ne quid accidat tibi grauioris mali, causam cęcitatis interrogant. Quibus dominus respondit, nec hic suo peccato commeruit vt cæcus nasceretur, qui peccare non potuit cum nondum esset, nec parentes eius. Non enim punit deus liberos ob delicta parentum, quemadmodum docet lex Deut.24. nisi filij parentum ęmulentur vitia. Obserua duplex peccatum, Naturalis propagationis. Ro.3. Omnes peccauerunt & egent gloria dei. Causam indicat. Ro.5. Per vnũ hominẽ in hũc mundũ intrauit peccatũ, & per peccatũ mors: & ita mors in oẽs homines ptransijt, in quo omnes peccauerũt. Ephe.2. Eramus natura filij irę, sicut & cæteri. Nemo ergo liber ab hoc, nisi Christus natura, qui & matrẽ gratia præseruauit. Aliud actualis trãsgressionis, ex infecta radice pullulãs. Iac.1. Vnusquisque tẽtatur, & concupiscẽtia sua abstractus & illectus: deinde concupiscentia cum conceperit, parit peccatum: peccatum vero cum consummatũ fuerit, generat mortem. Sic est & duplex pœna.

Peccatum quotuplex

Pœna duplex.

Temporalis,vt calamitates quælibet quæ finem habent, quibus boni cum malis sæpe affliguntur. Iob.14. Homo natus de muliere,breui viuens tempore, repletur multis miserijs.Omne flagellum ordinatur vel vtilitatem flagellati,vel ad promotionem in bono.Sic Tob.12. Quia acceptus eras deo,necessitfuit vt tentatio probaret te. Tob.2.Hanc tentationem(cæcitatis)ideo permisit dominus peruenire illi,vt posteris daretur exemplum patientiæ,sicut & sancti Iob. Iudith.8. Omnes qui placuerunt deo,per multas tribulationes transierunt fideles. Vel ad conseruationem in bono.2.Corint.12.Ne magnitudo reuelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meæ angelus satanæ,qui me colaphizet. Vel reductionē ad bonū.Sic Maria pcussa lepra,Nu.12. Sic & Ozias rex, 2.Par.25.Patiēter ergo toleranda.Iob primo. Dominus dedit,dominus abstulit.sicut domino placuit, ita factum est.sit nomen domini benedictū.Tob.secundo.Nam quū ab infantia sua semper deum timuerit, & mandata eius custodierit,non est contristatus contra deum ꝙ plaga cæcitatis euenerit ei,sed immobilis in dei timore permansit, agens gratias deo omnibus diebus vitæ suæ. Heb.duodecimo.Quem enim diligit dominus, castigat. flagellat autem omnem filium quem recipit.In disciplina perseueratæ tanquam filijs vobis offert se deus. Quis enim filius quem non corripit pater?Quod si extra disciplinam estis,cuius participes facti sunt omnes, ergo adulteri & non filij estis.Secundo ordinatur ad gloriam flagellātis, & hoc velvt manifestetur clementia in miserando, vt hic & in Lazaro.Iohan.11.Infirmitas hæc nō est ad mortem,sed ꝑ gloria dei,vt glorificetur filius dei per eā. Signat autem hic,vt,euentum,non causam,quemadmodum Psalm.50.Vt vincas cum iudicaris,& Romano.1.Vt sint inexcusabiles.Non enim dedit deus gentibus scientiam vt peccarent, neque Dauid ob hoc peccauit vt deus iustus appareret.sic & hic.In hoc enim quod cęcus illuminatus est,deus est glorificatus. Non ergo fuit prohibita cęcitas eius,vt per eā declararetur hominibus potentia, bonitasque dei,cui cæci Iudęi tam pertinaciter reclama-

Ad quę flagellū omne ordinetur.

baut. Vel potentia in puniendo, quo ad obstinatos. Sic superbus Antiochus vermibus consumptus expirauit, 2. Mach. 9. Similiter Herodes Act. 12. Altera pœna est æternalis, quam quisque pro suo merito portabit. Ezech. 18. Anima quę peccauerit, ipsa morietur. Filius non portabit iniquitatem patris, & pater non portabit iniquitatem filij. Iustitia iusti super eum erit, & impietas impij erit super eum. Temporali pœna tamen nonnunquam filij ob peccatum parentum puniuntur. Vnde lepra de domo Giezi non defecit propter simoniacam auaritiam Giezi, 4. Reg. 5. Sic tulit pœnam patris Chanaan, Gene. 9. Sic populus Israel percussus fuit pestilentia ob superbiã Dauid in numerando populo, 2. Reg. 24. Sic filij Israel stare non poterant coram hostibus ob peccatum Acham, donec esset extinctus. Iosu. septimo. Huiusmodi tamen pœnæ bonis cedunt in coronam: ijs vero qui imitatores sunt paternorum scelerum, in contumeliam, nisi resipiscant, & tunc sunt in purgationem. Semper enim mali bonis mixti sunt. Vnde. 4. Reg. vigesimoquarto. dicitur: Et addidit furor domini irasci contra Israel, quo claret, peccatum Dauid non singularem causam fuisse illius plagæ, sed & populi. Miraculum facturus, doctrinam impartit qua mentis oculi illuminantur, cuius illud typus fuit. Me oportet operari opera illa ipsa, quę is qui misit me, facit, quandiu præsens vita agitur. Chrysosto. Dum licet hominibus credere in me, dum hæc vita durat, laborandum est. Venit nox futurum tempus, quando non est amplius fides, neque labores, neque pœnitentia. Tunc enim, velint nolint, omnes acquiescent veritati. In inferno verò quis confitebitur tibi? Nam vbi lumen deest, cessat & confessio. Matth. vigesimoquinto: Ligatis manibus & pedibus eius, proijcite eum in tenebras exteriores. Interim igitur dum præsens dies operandi præbet facultatem quæ ad salutem pertinent, non est cessandum. Ventura est enim nox, quum iam frustra velint operari, nec possint. Galat. sexto. Ergo dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes. Romano. 13. Nox pręcessit, dies autem appropinquauit. abijciamus

ergo opera tenebrarum,& induamur arma lucis,sicut in die honeste ambulemus. Quãdiu sum in mundo,lux sum mundi. Si homines properant vt opus quod ob huius vitæ vsum aliquem obeunt,absoluant ante solis occasum: quanto magis adnitendum est omnibus, vt dum lucem præsentem habent,peragant æternæ salutis negocium, cuius gratia fit à me quicquid interim operor in hoc mundo? Ad hæc olim venturum horribile iudicium, quum iam impij frustra cupient operari salutis suę negocium,nec licebit. Nox enim illa non patitur,quum diem in quo licebit, neglexerint. Cæterum semel extincto corpore,iam ille dies suus occidit,nec amplius potest operari,sed superiorum operum merces est expectanda. Prouer.11. Mortuo homine impio,nulla erit vltrà spes. Apocalyp.decimoquarto. Beati qui in domino moriuntur.amodò enim iam dicit spiritus vt requiescant à laboribus suis.opera enim illorum sequuntur illos. Meminisse debemus diuitis epulonis,qui audiuit. *Luc.16*. Fili, recordare quia recepisti bona in vita tua,& Lazarus similiter mala:nunc autem hic consolatur,tu vero cruciaris. Hinc admonet Eccũs.14. Ante obitum tuum operare iustitiam,quoniam nõ est apud inferos inuenire cibum, Hęc tum obscure locutus dominus Iesus,tardos ad credendum homines metu futuri extimulauit. Secundo,discipulis iam miraculum expectantibus, expuit in terram. Chrysostomus: Voluit se ostendere creatorem, qui in principio vsus est luto in hominis formatione, Gene.1. Sed interim huius malagmatis nouitas,omnium animos attentos ac suspensos reddidit ad miraculi futuri considerationem. Tertio,quo obedientia & fides cæci probaretur,iubet ire ad Siloam & lauare. Ille certa iam fiducia concepta,nihil obmurmurat illinienti,sed simpliciter obtemperat facienti quod vellet, nihil addubitans de beneficio,quocunque modo daretur, Siloa fons est ad radices montis Sion,qui non iugibus aquis,sed incertis horis ebullit per concaua terrarum,signans baptismum, in quem iussu Christi descendimus,quum oculos nostros luto linit,facto ex sputo & terra. Saliua diuinitatem si-

Silos quid sit & signet.

Saliua.

gnat. Eccl. 24. Ego ex ore altissimi prodij, primogenita ante omnem creaturam. Terra humanitatem signat. Gene. 3. Donec reuertatis in terram de qua sumptus es, quia puluis es, & in puluerem reuerteris. Roma. 6. An ignoratis fratres, quia quicunque baptizati sumus, in morte ipsius baptizati sumus? Deus eiusmodi elementis ceu organis diuinæ gratiæ vtitur in nostrum commodum, quanquam nulla necessitate rerum coactus id agat, sed pro mera sua liberalitate, Voluntarie enim nos genuit verbo veritatis, vt simus initium aliquod creaturæ eius. Iac. 1. Sic Heliseus iussit Naaman Syrum septies in Iordane lauare. 4. Reg. 5. Potuit Christus sine vllis externis cæremonijs visum reddere, sed noluit, vt discas, etsi aqua exterior & cęremoniæ non efficiant salutem, non vult tamen hæc à nobis intermitti. Sic Moses lignum quod dominus ostēderat, in aquam misit amarissimam, & in dulcedinem versa est, Exod. 15. Heliseus sal misit in aquam, d. Hæc dicit dominus: Sanaui aquas has, & non erit in eis mors neque sterilitas, 4. Reg. 2. Sic in ecclesia sacerdotes benedicunt & aquam. 1. Tim. 4. Omnis creatura dei bona est. sanctificatur enim per verbum dei & orationem. Num. 6. Inuocabunt nomen meum super filios Israel, & ego benedicam eis. Obediendo ergo Christo illuminatus est. Eph. 5. Surge qui dormis, & exurge à moruis, & illuminabit te Christus.

Terra.

Cæremoniarū piarū assertio

Itaque vicini & qui viderant eum prius, quia mendicus erat, dicebant: Nonne hic est qui sedebat & mendicabat? Alii dicebant, quia hic est: alii autem, nequaquam, sed similis est eius. Ille vero dicebat, quia ego sum. Dicebant ergo ei: Quomodo aperti sunt tibi oculi? Respondit: Ille homo qui dicitur Iesus, lutū fecit, & vnxit oculos meos, & dixit mihi: vade ad natatoriam Siloę, & laua. Et abii, & laui, & video. Et dixerunt ei: Vbi est ille? Ait: Nescio. Adducunt eum ad phariseos qui 2

cęcus fuerat. Erat autem ſabbatum quando lutum fecit Ieſus,& aperuit oculos eius. Iterum ergo interrogabant eum phariſæi quomodo vidiſſet. Ille autem dixit eis: Lutum mihi poſuit ſuper oculos,& laui,& video. Dicebant ergo ex phariſæis quidam: Non eſt hic homo à deo qui ſabbatum non cuſtodit. Alij autem dicebant. Quomodo poteſt homo peccator hæc ſigna facere? Et ſchiſma erat inter eos.

Paulatim increbeſcere cœpit miraculum. Non enim abſcondi poteſt ciuitas ſuper montem poſita, Matth. 5. Diſſidentibus vicinis,quia ex illuminatione facies ipſius notabiliter fuit immutata,cæcus neque priorem erubeſcens cæcitatem,neque populum timens ingenue confitetur. Imò,inquit,ſum idem mendicus & cæcus à natiuitate quem ſæpe vidiſtis,vt vox quoque agnita, fidem faceret miraculo. Mira domini miſericordia, quę nullum quantuncunque ſolatio deſtitutum humano derelinquit, ſed pie ſubuenit. Certificatos de facto,certiores reddit & de modo: ſed illi quærentes occaſionem calumniandi dominum Ieſum,ꝙ temperato luto & oculis inuncto, nonnihil operis feciſſet in ſabbato,rogant vbinam eſſet ille qui hoc feciſſet. Quoniam dominus ſanans & miraculum faciens conſueuerat,eo ꝙ eſſet alienus ab oſtentatione,ſecedere, interrogatus cæcus dixit: Neſcio. Non enim nouerat Ieſum niſi de nomine,de facie non nouerat. Ducunt ad phariſęos,quo diligentius & exactius examinaretur,vt apud hos re ſimpliciter narrata,proderet Ieſum ꝙ violaſſet ſabbatum, Vnde non interrogant illum quomodo viderit,ſed quomodo aperuerit oculos eius,per omnia calumniantes dominum ꝙ in ſabbato operatus fuerit. Ille vero nihil metuens,ſimpliciter vt res erat narrauit. Chryſoſtomus: Tu cęci conſtantiam intuere, ꝙ enim primum interrogatus dixerit veritatem, minime mirum eſt: nunc vero admirandum, ꝙ neque negat, neque prioribus verbis contradicit. Adduci fecerunt eum pha-

risęi tanquam negaturum,sed contrarium euenit. Huiusmodi enim est natura veritatis,vt vnde magis oppugnatur,inde magis elucescat & confirmetur. Sic solet dei voluntas astutis hominum conatibus & peruersis consilijs suum negocium promouere. Hinc Ioseph fratribus qui se vendiderant,ait Gene. 50. Num dei possumus resistere voluntati? Vos cogitastis de me malum,sed deus illud vertit in bonum. Decretum patris erat, per crucem perq́ue miracula glorificare Christum,quod non potuerunt pharisæi odio,inuidia,non homicidio impedire. Non est,inquiunt,hic Iesus à deo, tametsi patrem deum habeat in ore. Nam si deum haberet autorem,non violaret huiusmodi factis sabbatum,quod deus iussit obseruari. Ecce vnde offenduntur peruerse increduli: quoniam factum tam manifestum inficiari non poterant, neque tam beneficium damnare,ex diei religione mutuantur calumniam. Inuidia enim & incredulitas leuissimis rebus offenduntur,scandalum sibi fingunt vbi nullum est, omnemq́ue lapidem tales mouent,quo facta pręclara proborum obfuscent,vel certe alio detorqueant. Rursus alij sanabiliores: si,inquiunt,hic non esse deo gratus, & ob violatum sabbatum nefarius esset,quomodo posset hęc edere miracula? Res ipsa loquitur præsidio dei hæc fieri, quum in gloriã sint dei. Vides multos à signis mulceri. Nam & hi pharisęi & principes erant,attamen à signo placantur, & defensionem suscipiunt. Vide autem malitiam: non dicunt,qui in sabbato sanat,sed qui sabbatum non seruat,sursum deorsumq́ue non dei beneficium,sed diei violationem procurantes. Solet schisma irrepere inter pseudoctores,quod certissimum erroris indicium, vt dicit Tertullianus. Hęc saluberrima est,qua nostra fides roboratur. Philip. tertio. Videte canes, videte concisionem. Canes sunt,qui non tam ecclesiæ vnitatem,quam seipsos conscindunt & lacerant. Optimum est ab huiusmodi dissentire. Matth. decimo. Non veni pacem mittere,sed gladium. Canes.

Dicũt ergo cæco iterum: Tu quid dicis de illo,

qui aperuit oculos tuos?Ille autem dixit,quia propheta eſt.Non crediderũt ergo de illo Iudęi,quod cæcus fuiſſet & vidiſſet, donec vocauerunt parentes eius qui viderat,& interrogauerunt eos,dicentes: Hic eſt filius noſter quem vos dicitis quia cæcus natus eſt?Quomodo ergo nunc videt?Reſponderunt eis parentes eius,& dixerunt: Scimus quia hic eſt filius noſter,& quia cæcus natus eſt. Quomodo autem nunc videat, neſcimus:aut quis aperuerit oculos eius,nos neſcimus.Ipſum interrogate.ætatem habet. ipſe de ſe loquatur. Hæc dixerũt parentes eius,quoniam timebant Iudęos.Iam enim conſpirauerant Iudæi, vt ſi quis confiteretur eſſe Chriſtum, extra ſynagogam fieret.Propterea parentes eius dixerunt,ętatem habet, ipſum interrogate.Vocauerunt ergo rurſum hominem qui fuerat cæcus,& dixerunt ei:Da gloriam deo.Nos ſcimus quia hic homo peccator eſt.Dixit ergo eis ille:Si peccator eſt,neſcio.vnum ſcio,quia cęcus cũ eſſem,modo video.Dixerunt ergo illi:Quid fecit tibi?quomodo aperuit tibi oculos? Reſpondit eis: Dixi vobis, iam & audiſtis,quid iterum vultis audire?Nunquid & vos vultis diſcipuli eius fieri?Maledixerunt ergo ei,& dixerũt:Tu diſcipulus illi⁹ ſis,nos autem Moſi diſcipuli ſumus. Nos enim ſcimus quia Moſi loquutus eſt deus,hunc autem neſcimus vnde ſit.Reſpondit ille & dixit eis: In hoc mirabile eſt, quia vos neſcitis vnde ſit, & aperuit mihi oculos.Scimus quia peccatores deus non audit: ſed ſi quis dei cultor eſt, & voluntatem eius facit, hunc audit. A ſeculo non eſt auditum, quia

quis aperuit oculos cæci nati. Nisi esset hic à deo, non poterat facere quicquam. Responderunt & dixerunt ei: In peccatis natus es totus, & tu doces nos? Et eiecerunt eum foras. Audiuit Iesus quia eiecerunt eum foras, & cum inuenisset eum, dixit ei: Tu credis in filium dei? Respondit ille & dixit: Quis est domine vt credam in eum? Et dixit ei Iesus: Et vidisti eum, & qui loquitur tecum, ipse est. At ille ait: Credo domine, & procidens, adorauit eum.

Augustinus: Vt eum calumniarentur, & sic extra synagogam facerent, interrogant: sed ipse nihil pertæsus eorum malitiam, liberè respondit: Mihi videtur propheta esse, magnum quempiam & insignem virum hoc titulo significans, cuius & famam acceperat, & virtutem in se fuerat expertus. Sed duri & impersuasibiles, vocant parentes eius, volentes illos perplexos reddere & ita negare cęcitatem filij, quibus tria ꝓposuerunt: Num filius illorum esset, num cæcus natus, & quomodo nunc videret. parentes vero, vt sunt timidi quibus domi res est angusta, sentientes pharisæos ansam venari calumniæ, ad duo prima respondent, quibus non inerat periculum, caute tertium declinantes. Maluerunt enim illum solum periclitari, quã communi periculo inuolui cum filio. Nam & apud euangelij professores seuerissimum pœnę genus est, vt si quis à sua professione degenerans, in crimen aliquod prolapsus sit insigne, à reliquorum consortio submoueatur, vt à cæteris deuitatus, pudore resipiscat, qui salubribus monitis corrigi non potuit, 1. Corin. 5. Rursus non conquiescit inuidia, sed indefesso animo molitur malum: & qui veritatẽ nituntur obruere, diuersis, exquisitis, falsissimisque vtũtur cautelis. Da gloriam, inquiunt, deo. quod ex cęco factus es videns, noli ascribere Iesu, cui nihil debes, sed gloriam istius beneficij tribue deo. Nos enim certum habemus, quod hic homo Iesus scelerosus sit, cui cum deo nihil est cõmercij. Quã studiose nituntur decipere. Nos, inquĩt,

docti & religiosi scimus eum peccatorem. Ad hęc cæcus fortiter, sed circunspecte, ne calumnię pateret, respondit: An homo sceleratus sit, alij viderint. de hoc pronunciare non est meum. Vnum illud vere testari possum, quod ipsa re comperi, me prius fuisse cęcum, & nunc videre. Res ipsa nunc per seipsam consideretur, & sententiam de se ferat. Iterant quæstionem de illuminationis modo, inuidia stimulante, vt inueniant quid calumnientur. Aduersus tã impudentem malitiam pharisæorum, iam mendicus factus confidentior, ait: Modo dilucide, sicut res habet narraui. semel audistis. an ideo tam diligenter percontamini facti modum, vt ex re exacte cognita, vos quoque velitis illius fieri discipuli, per quem deus tanta operatur, quemadmodum ego virtutem illius expertus, multique alij, discipuli illius sumus? Hoc maxime illorum animos cruciabat. Tu, inquiunt, sceleste, scelesti illius discipulus sis. nos talem magistrum abominamur, qui Mosi sumus discipuli, cum quo Iesus iste non est conferendus. Psalm. 108. Maledicent illi, & tu benedices: qui insurgunt in me, confundantur. seruus autem tuus lętabitur. Augustinus: Maledictum est si cor inspicias, non si verba perpendas. Iactant semper maiores, quum interim nec facta neque doctrinã imitentur, quare mentiuntur. Iohan. 5. Si crederetis Mosi, crederetis vtique & mihi. Mosi loquutus est deus. Exo. 33. Loquebatur dominus ad Mosen facie ad faciem, sicut solet loqui homo ad amicum suum. Impudenter mentiuntur se nescire vnde Christus sit. Iohan. 7. Hunc scimus vnde sit. Chrysostomus: Ea quę visu cognoscitis, minora ijs quæ per auditum habetis, ęstimatis. Illa enim quæ nosse vos dicitis, à vestris progenitoribus audistis. sed nonne hic dignior est, qui certificauit quod à deo venit per miracula, quę non solum audistis, sed & vidistis? Iohan. 15. Nũc autem & viderunt & oderunt & me & patrem meum. Creuit inter disputandum mendici fidutia, vnde non solum dominum liberum facit à peccatis, sed & ostendit eũ valde placere deo, & facientem omnia quæ ad illum pertinent. Admiror, inquit, quur dicatis vos nescire vnde sit Iesus, quum illud negari non possit, per eum mihi apertos

tos oculos,quos natos etiam habebam clausos. Actum videtis supernaturalem soli deo possibilem, & nescitis vnde fit? Certe istud extra controuersiam,nec vos dissentitis, deum non audire vota peccatorum. Verum si quis illum pie colit,& eius quem colit religione, voluntati obtemperat,hũc audit. Quod nisi Iesus iste profectus esset à deo,nisi dei virtus illi adesset,ex se nihil omnino posset. Augustinus:Hęc enim quæ facta sunt,à quo fierent nisi à deo? nec enim à discipulis fierent, nisi deus habitaret in eis.Mar.16.In nomine meo dęmonia eijcient,linguis loquentur nouis,serpentes tollent.Iohãnis decimoquarto. Qui credit in me,opera quæ ego facio & ipse faciet, & maiora horum faciet. Pater in me manens,ipse facit opera.Obserua quod sunt peccatores in malo obstinati,quales erãt pharisęi,& sunt hæretici obsistentes veritati agnitæ,os non exaudit.Psalm.65.Iniquitatem si aspexi in corde meo,non exaudiet dominus.Tren.tertio. Nos inique egimus,& ad iracundiam prouocauimus,idcirco inexorabilis es. Sunt qui resipuerunt per Christi gratiam sicut publicanus, Lucę decimooctauo. Est autem voluntas dei, vt peccator conuertatur & viuat,Ezech.18.conuersus proficiat.1.Thes.4.Hæc est enim voluntas dei sanctificatio vestra.Psalm.33.Oculi domini super iustos, & aures eius in preces eorum. Oportet autem vtraque adesse, dei cultum & voluntatis dei adimpletionem,hoc est,fidem & opera. Tunc enim reuera viuit fides, quando opera habet deo placentia,è quibus bona nascitur conscientia,sicut à malis mala.Et rursus opera tunc viuunt,quando fidem habuerint,alioqui mortua sũt.Heb.11.Sine fide impossibile est placere deo.Iaco.2.Fides sine operibus mortua est in semetipsa.Vndique rationibus cõclusi,quẽadmodũ excãdescere solet hypocrisis & exasperari si vel leuiter coarguatur,vituperationem pro veritate reddunt.Tu,inquiunt, plenus iniquitatibus, nos doces, qui religionis arcem & legis professionem tenemus? Augustinus:Ipsi illum magistrum fecerant.ipsi,vt discerent,toties interrogauerunt: & ingrati docentem eiecerunt.Sed quos pharisaicum supercilium è synagoga eijcit,Christus recipit in suam ec-

Quos peccatores audiat vel nõ audiat deus.

Opa quãdo viuãt.

clesiam. Ab impiorum enim communione secludi, iungi Christo est. Chry. Qui propter veritatē & Christi confessionem opprimuntur, hi maxime à deo honorantur. non enim continuo apud deum execratus est, quem homines execrantur. Vt igitur nactus est illum obuiam, quo fidem illius faceret omnibus magis conspicuam, ait: Heus tu, credis in filium dei? Iam enim apud pharisæos professus fuerat illum à deo profectum esse, qui rem tantam perfecisset. Nec id latebat dominum Iesum, sed propter alios elicit hominis professionem, exemplum procurans cæteris. Fides enim est ianua introducens nos in ecclesiam fidelium & viuentium. Ro. 5. Per quem accessum habemus per fidem in gratiam istam, in qua stamus. Crediderat in eum etiam nō conpectum, quare desideranti animo quęrit videre tanti beneficij autorem. Cui dominus? Quem videre cupis, iam vidisti: & qui nunc loquitur tecum, ipse est in quem oportet credere. Is itaque fidem suam ore & opere confirmans, vt deū glorificat Christum. Roma. 10. Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Vult deus tum interne tum externe coli ab homine. Psal. 83. Cor meum & caro mea exultauerunt in deum viuum.

Et dixit eis Iesus: In iudicium ego in hunc mū dum veni, vt qui non vident, videant: & qui vident, cæci fiant. Et audierunt quidam ex pharisæis qui cum ipso erant, & dicunt ei: Nunquid & nos cæci sumus? Dixit eis Iesus: Si cæci essetis, non haberetis peccatum. Nunc vero dicitis, quia videmus. peccatum ergo vestrum manet.

Sub primum aduentum iudicium exercuit discretionis, quo eos qui humiles apud se erant, gratię suæ lumine collustrauit, superbos inanes relinquens. Lu. 2. Positus est hic in ruinam & resurrectionem multorum in Israel. Ex euentu nanque id euenit, quo quis non vult solem considerare lucentem, sed sua sponte se detrudit in foueam. Iohan. 12. Cum autem tanta signa fecisset coram eis, non cre

diderunt in eum. Ioh. 15. Si non fecissem opera in eis quę alius nemo fecit, peccatum non haberent: nunc autem & viderunt & oderunt me & patrem meum. Sed vt sermo adimpleatur qui in lege eorum scriptus est, quia odio habuerunt me gratis, Psal. 34. Suspicantes pharisæi arrogantes se notati, aiunt: Num & nos cor excæcatum habemus? Iesus ad hanc tam arrogantem pariter & insidiosam interrogationem, sic respondet, vt ostendat eos qui sibi videntur oculati, plus quam cæcos esse, & hoc insanabilius esse cęcos, quod sibi viderentur oculati. Esa. 5. Vę qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobismetipsis prudẽtes. Nã erant oculis animæ excæcati: cęcus autem à natiuitate, & anima & corpore illuminatus. Si vere, inquit, essetis cæci, venia daretur vobis de incredulitate: nunc autem spectatores facti miraculi, & adhuc incredulitate laborãtes, non estis venia digni. Si enim imperiti essetis scripturarum, non haberetis tale peccatum, quia per ignorãtiam peccaretis: nunc autem cum reuera cæci sitis, nec inscitiã recognoscatis, nec doctrinam suscipiatis, & tamen apud populum vobis arrogetis eruditionis laudem, insanabiliter estis cęci, quia scienter peccatis. Luc. 12. Ille seruus qui cognouit voluntatem domini sui, & non se præparauit, & non fecit secundum voluntatem eius, vapulauit multis: qui autem non cognouit, & fecit digna plagis, vapulabit paucis. Iaco. quarto. Scienti igitur bonum facere, & non facienti, peccatum est illi.

De ostio & pastore.

ARTICVLVS XVIII.

AMen amen dico vobis, qui non intrat per ostium in ouile ouium, sed ascendit aliunde, ille fur est & latro: qui autem intrat per ostium, pastor est ouium. Huic ostiarius aperit, & oues vocem eius audiunt, & proprias oues vocat nominatim, & educit eas: & cũ proprias Iohan. 10. O

oues vocat nominatim,& educit eas: & cum proprias oues emiserit, ante eas vadit,& oues illum ſequuntur,quia ſciunt vocem eius: Alienum autẽ non ſequuntur,ſed fugiunt ab eo,quia non nouerunt vocem alienorum.

Extra catholicam eccleſiã ſalutem non eſſe.

Oſtendit quibus &quomodo pateat ingreſſus in regnũ dei ouile.Erat quondam ſynagoga ouile dei, ſed non ſola,quanquam de hoc ſe iactitarent Iudęi, Pſal.75. Notus in Iudęa deus,in Iſrael magnum nomẽ eius. Habuit enim & alias oues Chriſtus,quę nõ erant ex hoc ouili, quas adducit vt ſit vnum ouile. Vnum ergo nunc ouile eccleſia, extra quam non eſt ſalus.Ephe.4.Vnus deus,vna fides,vnum baptiſma.1.Pet.3.In qua(arca ſcilicet Noe) pauci, id eſt,octo animę ſaluæ factæ ſunt per aquam.Quod & nos nunc ſimilis formę ſaluos facit baptiſma, non carnis depoſitio ſordium, ſed conſcientię bona interrogatio in deum.Quo magis &altius inſideat animis omnium,quod eſt totius ſalutis humanę caput,parabola oſtendit neminem eſſe poſſe ducem & paſtorem populi,niſi prius ſit ouis Chriſti veri paſtoris omnium ouium,quę collocandæ ſunt à dextris in die ſupremo.Auguſtinus: Ad hoc debet vnicuique prodeſſe bene viuere,vt detur illi ſemper viuere.Nam cum non datur ſemper viuere,quid prodeſt bene viuere?quia nec bene viuere dicendi ſunt,qui finem bene viuendi vel cęcitate neſciunt,vel inflatione contemnũt. Non eſt autem cuiquam ſpes certa vel vera ſemper viuendi,niſi agnoſcat vitam quę Chriſtus eſt, & per ianuam intret in ouile quod eſt eccleſia catholica. Phariſęi nõ per oſtium intrare noluerunt.Roma.decimo.Ignorantes dei iuſtitiam,& ſuam volentes conſtituere, iuſtitię dei non ſunt ſubiecti.Roma.tertio.Arbitramur enim hominem iuſtificari per fidem ſine operibus legis.Nunc autem ſine lege iuſtitia dei manifeſtata eſt,teſtificata à lege & prophetis.Iuſtitia autem dei per fidem Ieſu Chriſti, in omnes & ſuper omnes qui credunt in eum. Roman.decimo. Finis enim legis Chriſtus ad iuſtitiam omni credenti.Po

nit itaque indicia veri pastoris, lupi & perniciosi, & sic se ostendit à patre bonorum esse, testimonium ab operibus sumens. Qui ergo per Christum nõ intrat, secundum ipsius voluntatem licite & honeste (Heb. 5. Nemo sibi assumat honorem, sed qui vocatur à deo tanquam Aaron) sed ambitione ascendit, & hoc aliũde, simoniaca auaritia, aut factiosa intrusione, non canonica electione, fur est fraude surripiens, & latro vi perdens & se & alios. Nam populum subtrahit deo pestifero documento, prauo exemplo, alijsque modis non ouium salutem, sed suum procurans lucrum. Philippenses secundo. Omnes quæ sua sunt quærunt, non quę Iesu Christi. Latro, vitam gratię suffocando in eis, inducens ad vitia quibus anima occiditur, & dęmonium dentibus deuoranda traditur. Sapientiæ decimosexto. Homo per malitiam occidit animam suam. Ezech. 22. Coniuratio prophetarum in medio eius, sicut leo rugiens rapiensque prædam, animas deuorauerunt, opes & precium acceperunt, viduas eius multiplicauerunt in medio illius. Sacerdotes eius contempserunt legem meam, polluerunt sanctuaria mea. Inter sanctum & prophanum non habuerunt distantiam, inter pollutum & mundum non intellexerunt, & à sabbatis meis auerterunt oculos suos, & coinquinabar in medio eorum. Principes in medio eius quasi lupi rapientes prædam ad effundendum sanguinem, & ad perdendas animas, & auare sectanda lucra. Prophetę autem liniebant eos absque temperamento, videntes vana, & diuinantes eis mendacium, dicentes: hęc dicit dominus, quum dominus non dixerit. Populi terrę calumniabantur calumniam, & rapiebant violenter, egenum & pauperem affligebant, & aduenam opprimebant calumnia absque iudicio Et quęsiui de eis virum qui interponeret sepem, & staret oppositus contra me pro terra, ne dissiparem eam, & non inueni. Eccl. 10. Qualis rector ciuitatis, tales & inhabitantes eam. Esa. 1. Principes tui infideles, socij furum. oẽs diligunt munera, sequuntur retributiones. Notat etiã pharisæos & scribas mandata legis paruipendentes, mandata vero hominum & traditiones docentes diligenter. Cæterũ qui intrat per

Intrantes non p ostium quid

Latro.

ostium ordinate & humiliter non quęrens quod sibi vtile, sed quod multis vt salui fiant, 1. Corinth. decimo non quærens præesse, sed prodesse, huic ostium ingredi volenti aperit is, qui solus ius habet aperiendi ostium. Apo. 2. Qui habet clauem Dauid, claudit, & nemo aperit: aperit, & nemo claudit. Nam Per spiritum suum, qui spiritus est veritatis, omnem docens veritatem, Iohannis. 14. intellectum dat nobis scripturę. Vnde & dicitur spiritus sapiētiæ & intellectus, Esa. vndecimo. Ipse ergo admittit, imo introducit timoratum & diligentem pastorē, in sanctuarium æternæ sapientię, vt sciat quomodo oporteat eum in domo dei ambulare, quæ est ecclesia dei viui, 1. Tim. 3. Huius vocem veri pastoris agnoscunt & audiunt oues. Lucę decimo. Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit. 1. Thes. 4. Itaque qui hęc spernit, non hominem spernit, sed deum, qui etiam dedit spiritum suū sanctum in nobis. Ecce vna conditio ouis, audire scilicet vocem veri pastoris. Sequitur conditio altera boni pastoris, nouit enim oues ex nomine. Prouerb. 27. Diligenter agnosce vultum pecoris tui, tuosque greges considera. Tertia, quia educit ad pascua. 1. Pet. 5. Pascite qui in vobis est gregem dei, prouidentes non coacte, sed spontanee, secundum deum: neque turpis lucri gratia, sed voluntarie: neque vt dominentes in cleris, sed forma facti gregis ex animo. & quum apparuerit princeps pastorum, percepietis immarcescibilem gloriam. Eccī. 15. Cibabit eos pane vitæ & intellectus, & aquæ sapientię salutaris potabit illos. Quarta, quia ante eos vadit, viam demonstrans & tutam reddens, sicut columna nubis, Exo. 14. 1. Timo. 4. Exēplum esto fidelium in verbo, in conuersatione, in charitate, in fide & castitate. Tit. 2. In omnibus teipsum prębe exemplum bonorum operum, in doctrina, in integritate, in grauitate. Sequitur nota altera ouium sequuntur eum. 1. Corint. 4. Imitatores dei estote, sicut & ego Christi. Philippenses tertio. Imitatores mei estote fratres, & obseruate eos qui ita ambulant sicut habetis formam nostram. Quia vita probata, ideo imitantur: & doctrina vera, idcirco audiunt. Tertia, quia alienum fugiunt. 3. Iohanis 1.

Conditiones ouis & pastoris.

Chariſſime, noli imitari malum, ſed quod bonum eſt. Quanquam enim ouis ſimplex eſt animal, & ab alieno pendens præſidio, tamen agnoſcunt vocem paſtoris vnde ſentiunt vtilitatem, & horrent vocem luporum vnde metuunt mortem. 2. Theſſ. 3. Denunciamus vobis fratres in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti, vt ſubtrahatis vos ab omni omni fratre ambulante inordinatè, & non ſecundum traditionem quam accepiſtis à me. Eccl. 13. Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea: & qui communicat ſuperbo, induet ſuperbiam. 1. Cor. 15. Corrumpunt bonos mores colloquia mala. Matth. vigeſimoquarto. Si quis vobis dixerit, ecce hic eſt Chriſtus aut illic, nolite credere: ecce in deſerto eſt, nolite exire: ecce in penetralibus, nolite credere. Maniſeſtum itaque gratiæ indicium eſt, non audire vocem alienorum, verum paſtorem Chriſtum non imitantium. Auguſtinus: Quis alius oues ſuas vocat nominatim, & educit eas hinc ad vitæ paſcua, niſi qui nouit qui ſunt eius, 2. Timot. ſecundo? Quis alius emittit, niſi qui peccata dimittit, vt eum ſequi duris liberati vinculis poſſint? Et quis eas præceſſit quo eum ſequantur, niſi qui ſurgens à mortuis, iam non moritur, Romano. 6?

Hoc prouerbium dixit eis Ieſus. Illi autem nõ 2
cognouerunt quid loqueretur eis. Dixit ergo eis iterum Ieſus: Amen amen dico vobis, ego ſum oſtium ouium. Omnes quotquot venérunt, fures ſunt & latrones, ſed non audierunt eos oues. Ego ſum oſtium. per me ſi quis introierit, ſaluabitur: & ingredietur & egredietur, & paſcua inueniet.

Taxauerat dominus Ieſus hoc ænigmate phariſæos, ſcribas, ſacerdotes & primores populi, qui indignabantur quòd eſſent multi qui mallent adhærere Ieſu quàm ipſis, qui ſe duces credebant populi. Porro qui ſues erant aut hirci, audiebãt illorũ vocem. Cęterũ qui verè oues, doli expertes, ſimplices & innoxij, agnoſcebant vocem domini Ieſu, qui verus erat paſtor, cui pater oſtiarius

aperuerat ostium,vt oues sibi parētes,adduceret in æter næ vitæ pascua. Quum autem pharisæi non intelligerent quid sibi vellet hæc parabola, dignatus est aperire: quæ tectius ideo dixerat,vt magis redderet attentos, & altius insideret animis auditorum,quod per similitudinem esset infixum. Non enim satis est intra septa ecclesię quacunque via irrepsisse, non satis est ad pastoris titulum ac dignitatem quomodocunque penetrasse. Nā Christus semetipsum non clarificauit vt pontifex fieret, sed qui loquutus est ad eum, Filius meus es tu, ego hodie genui te, Psalm. 2. Heb. 5. Hinc Chore cum suis complicibus terra absorptus est, Nu. 16. Ozias rex officium sacerdotis vsurpare pręsumens, lepra percussus fuit, 2. Paralipo. 26.

Christus quādo pastor, quando ostiū.

Quum curam suam vult demōstrare circa nos, pastorem se nominat: quando autem ostendere vult q ipse sit ille qui ducit ad patrem, tunc ostium se dicit. Iohā. 14. Nemo venit ad patrem nisi per me. Quicunque venerunt, dicit, non qui missi sunt. Nam prophetæ quidem missi aduenerunt, non autem pseudo prophetæ. Hie. 23. Non mittebam prophetas, & ipsi currebant: non loquebar ad eos, & ipsi prophetabant. Hier. 27. Quia non misi eos, ait dominus, & ipsi prophetabant in nomine meo mēdacium. Chrysostomus: Hoc laudabile est de ouibus, quia non audiunt furem: sed si qui audiunt, hirci sunt & canes. 1. Iohan. 4. Ipsi de mundo sunt, & ideo de mundo loquuntur, & mundus eos audit. Non ex deo sumus. qui nouit deum, audit nos: qui non est ex deo, non audit nos. Non est salutaris aditus in ecclesiam ac regnum cęlorum nisi per me, siue pastor esse velis, siue ouis. Per me si quis introierit, salutem æternam assequetur, nec erit periculum à furibus & latronibus, sed hoc pastore tutus ingredietur in caulas, fruiturus ocio felici contemplationis: egredietur in pascua, proditurus ad officia charitatis, nec deerunt vnquam pascua, sed vbique dabitur materia benefaciendi, quo simul & alijs prosit, & ipse benefactis in caulas redeat saginatior. Duplicem enim Apostolus 2. Cor. 4. distinguit hominem, interiorem & exteriorem. Ingredimur & in ouile per baptismum, Iohan. 3. Nisi quis rena-

duplex homo.

tus fuerit ex aqua & spiritusancto, non potest introire in regnum dei. & saluamur. Act. 15. Per gratiam domini nostri Iesu Christi credimus saluari. Augustinus: Ingredietur per internam meditationem, egredietur per externã operationem. Gal. 6. Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi. Psalm. 22. Dominus regit me, & nihil mihi deerit, in loco pascuę ibi me collocauit. Egredietur tandem per mortem ad pascua æternę cõsolationis, Esa. 64. A seculo non audierunt, oculus non vidit deus absque te, quæ præparasti expectantibus te. qui modò ingreditur per pœnitentiam. Esa. 46. Redite præuaricatores ad cor. Ibi vero ingredientur in diuinitatis abyssum, & egredientur in humanitatis Christi aspectum. Magna certe laus & merces veri pastoris legitime intrantes in ouilo Christi, salus æterna, nec minor ouis humiliter obsequentis. Augustinus: Agnouimus, intremus, vt nos intrasse gaudeamus.

Fur non venit, nisi vt furetur & mactet & perdat. ego veni vt vitam habeant, & abundantius habeant.

Habes notam qua pastorem à lupo dignoscas. Qui non credit mihi, ab hoc fugiendum: qui autem credit, vox prodet qualis sit: si quæ loquitur, non sapiunt dei gloriam, non populi salutem, sed propriam gloriam, sed quæstum, sed astutiam humanam, sed tyrannidem, ab hoc sibi caueant oues. fur enim est & latro, & hoc perniciosior, quòd personam pastoris mentitur. Quòd si vox nõ satis euidens erit indiciũm, obserua quid agat. fur non venit in aliud, nisi vt furetur, vsurpando quod non est suũ, vt ègregis alieni malis sibi turpe lucrum comparet. Porro nullum maius furtũ, quàm quod deo surripitur. 1. Cor. 6. Non estis vestri. empti enim estis precio magno. Apoc. 5. Redemisti nos deo nostro in sanguine tuo. Et mactet, in peccatũ inducẽdo. Iac. 1. Peccatũ cũ cõsummatũ fuerit, generat mortẽ. Abac. 2. Iustus in fide sua viuet. Christus

autem per fidem in cordibus fidelium habitat. Ephes. 3. Et perdat, in æternam damnationem, per venenata dogmata, perinde sicut diabolus qui homicida est ab initio, Iohan. 8. Hierem. 5. Stupor & mirabilia facta sunt in terra. prophetæ prophetabant mendacium, & sacerdotes applaudebant manibus suis, & populus meus dilexit illud. Quid igitur fiet in nouissimo eius? Hierem. 50. Grex perditus factus est populus meus, pastores eorum se duxerunt eos, feceruntque eos vagari in mõtibus. Ezech. 34. Væ pastoribus Israel qui pascebant semetipsos. Nonne greges à pastoribus pascuntur? lac comedebatis, & lanis operiebamini: quod crassum erat, occidebatis: gregem autem meum non pascebatis. Quod infirmum fuit, non consolidastis: & quod ægrotum, non sanastis, quod confractum est, non alligastis: & quod abiectum est, non reduxistis: & quod perierat, non requisistis: sed cum austeritate imperabatis eis, & cum potentia. Et dispersæ sunt oues meæ, eo quod non esset pastor, & factæ sunt in deuorationem omnium bestiarum agri, & dispersę sunt, & errauerunt in cunctis montibus, & non erat qui requireret. Actu. vigesimo. Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo vos spiritussanctus posuit episcopos, regere ecclesiam dei quã acquisiuit sanguine suo. Ego enim scio, quoniam post discessionem meam intrabunt lupi rapaces in vos, non parcentes gregi. Et ex vobisipsis exurgent viri loquentes peruersa, vt abducant discipulos post se. Tales ergo, quoniam per ostium non intrant, quanquam sese iactitent pastores, non saluabuntur, nec pascua inuenient, sed æternam egestatem, & conscientię ingredientur stimulos, & in æternos egredientur cruciatus. Esai. 66. Vermis eorum non morietur, & ignis non extinguetur. Sic & diabolus illorum caput, venit tentando. Iob. 1. Circuiui terram & perambulaui eam. Ad quid? 1. Pet. 5. Aduersarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit, quęrens quem deuoret. Vt furetur per malas cogitationes, mactet per consensum, & perdat per operis consummationem. Iac. 1. Peccatum cum consummatum fuerit, generat mortem. Contrà dominus venit, Baruc 3. Post hęc

in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est, non in aliud, nisi vt oues morbidę sanentur, mortuę viuant, ac viuæ saginentur omni virtutum genere. Gala. 2. Viuo ego, iam non ego, viuit vero in me Christus. Aug. Ego veni vt vitam habeant. i. fidem per dilectionem operantem. Gal. 5. In Christo Iesu neque circuncisio aliquid valet, neque præputium, sed fides quæ per charitatem operatur. Fides enim sine operibus mortua est in semet ipsa, Iac. 2. Et abundantius habeant, qui perseuerando vsque in finem, per illud ostium, id est, per fidem egrediuntur: quoniam & fideles moriuntur, & abundantius habebunt vitam, veniendo quò pastor ille præcessit, vbi nunquam deinde moriuntur. Habent omnes fidem in Christo, omnes resurgent & viuent: sed iusti qui oues sunt, Matt. 25. quid amplius habent, regnum scilicet cęlorum. Psalm. 35. Domine, apud te est fons vitę. Hinc Petrus ait Ioh. 6. Domine, ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes. Quanquam autem & hic in ipso ouili non desint pascua, tamen tunc vere pascua inuenient, vbi saturentur qui esuriunt & sitiunt iustitiam, Matth. 5.

Ego sum pastor bonus. Bonus pastor animam suam dat pro ouibus suis. Mercenarius autem, & qui non est pastor, cuius non sunt oues proprię, videt lupum venientem, & dimittit oues & fugit, & lupus rapit & dispergit oues. Mercenarius autem fugit, quia mercenarius est, & non pertinet ad eum de ouibus. Iohan. 10. P

Ostendit quanta dilectione nostram procuret salutem, quæ si desit pastoribus, populus in direptionem & perditionem venit. Si quæritis specimen boni pastoris & exemplum, ego sum ille pastor bonus. Esa. 40. Ecce dominus deus in fortitudine veniet, & brachium eius dominabitur: ecce merces eius cum eo, & opus illius coram illo. Sicut pastor gregem suum pascet, in brachio suo congregabit agnos, & in sinu suo leuabit, fœtas ipse portabit. Ezech. 34. Et scient quia ego dominus deus eo-

rum cum eis, & ipsi populus meus domus Israel, ait domi nus deus. Vos autem greges mei, greges pascuæ meæ homi nes estis, & ego dominus deus vester. Psalm. 91. Nos autẽ populus eius & oues pascuæ eius. Vere bonus pastor. Ipse enim nos pascit corporeo nutrimento. Matt. 6. Respicite volatilia cęli, quæ non serunt, neque metunt, neque cõgregant in horrea, & pater vester cælestis pascit illa. Nonne vos magis pluris estis illis? Psalm. 144. Oculi omnium in te sperant domine, & tu das escam illorum in tempore opportuno. Psal. 135. Qui dat escam omni carni. Verbo diuino. Matth. 4. Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore dei. Corporis sui sacramento. Ioh. 6. Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus. Ipse nos dirigit. Psal. 22. Dominus regit me, & nihil mihi deerit, in loco pascuę ibi me collocauit. Ezech. 34. Ego pascam oues meas, & ego eas accubare faciam, dicit dominus deus. Quod perierat, requiram: & quod abiectum erat, reducam: & quod confractum fuerat, alligabo: & quod infirmum fuerat, consolidabo: & quod forte & pingue, custodiam: & pascam illas in iudicio. Quia ergo in cælum conscendit, pastores & vicarios instituit. Ephes. 4. Qui descendit, ipse est & qui ascendit super omnes cælos, vt adimpleret omnia. Et ipse dedit quosdam quidem apostolos, quosdam autem prophetas, alios vero euãgelistas, alios autem pastores & doctores ad consummationem sanctorũ in opus ministerij, in ędificationẽ corporis Christi. Hinc princeps dicitur pastorũ, 1. Pet. 5. Non ergo est bonus pastor, qui non per ipsum & propter ipsum ouium suscipit curam. Hinc Petro terait: Pasce oues meas, Ioh. 21. Distinguit ergo inter bonum pastorem & malum. Bonus, qui ex charitate præest, fouens sibi commissos, vt eorum cooperetur saluti, & simul cum ipsis saluetur, si quando periculum ingruerit, vitę periculo gregi consulit. 2. Cor. 12. Ego autem libentissime impendam, & superimpendar ego ipse pro animabus vestris. Multa enim sunt quæ salutem gregis infestant. Grego. Bonus pastor animam suam dat pro ouibus suis. Primum nobis est, exteriora nostra misericorditer

Bonus pastor.

pro ouibus impendere: postremum si necesse est, etiam mortem pro eis obire. Sed qui non dat substantiã, quando daturus est vitã? Nõ ergo potest esse verus pastor nisi purus ab omni cupiditate cõmodi priuati, nisi vitæ quoque suę contemptor, quum necessitas cogit. Vę eis qui non syncere irrumpunt, non considerantes quam districtam domino reddituri sint rationem. Sapi. 6. Iudicium durissimum in his qui præsunt, fiet. Qui autem plus terrenam substantiam quàm oues diligunt, hi merito nomen pastoris perdunt: qui non pro amore intimo, sed ad temporales mercedes pascunt, locũ quidem pastoris tenent, sed lucra animarum non quęrunt, terrenis commodis inhiant, honore pręlationis gaudent, temporalibus lucris pascuntur, impensa sibi reuerentia ab hominibus lętantur. Id proprie merces dicitur: nam gloria æterna non dicitur proprie merces, sed tantũmodo large, in quã tum omne quod redditur in pręmium laboris, merces vocatur. Vnde dominus ad Abraã Gen. 15. Noli timere, ego protector tuus, & merces tua magna nimis. Nam hæreditas distinguitur à mercede proprie dicta, sicut filius à seruo cõductitio, cui debetur merces pro suo labore. Gloria autẽ vitę cœlestis redditur fidelibus, sicut hęreditas filijs. Ro. 8. Ipse enim spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod filij dei sumus. Si autem filij, & hæredes: hęredes quidem dei, cohęredes autẽ Christi. Verus itaque pastor gloriam dei & salutẽ animarum attẽdit: mercenarius solum lucrum temporale, non ouium vtilitatem. Qui ergo mercenarius est, & sui compendij gratia gregis curam suscipit, etiã si bona fide rebus tranquillis gregem procurat, tamen si vitæ ingruat periculum, hoc est, si lupum viderit venientem, proditis ouibus, suę vitæ fuga cõsulit, gregẽ lupo dissipandum & dilaniẽdum relinquit. Neque enim gregis interitus discruciat animũ mercenarij. Ita fit, vt simul & domino pereat quod vnice diligebat, & grex veniat in exitium qui seruari poterat. Greg. Lupus rapit & dispergit, quia diabolus mentes fidelium in tentatione dilaniat & necat. Aug. Ecce lupus guttur apprehẽdit, quũ diabolus fideli adulterium persuasit. Sic & per

Merces.

falsos doctores. Matt.7. Attendite à falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces. Sic & tyranni. Eze.22. Principes eius in medio illius quasi lupi rapientes prædam, ad effundendum sanguinem, & ad perdendas animas & auare sectanda lucra. Lupus rapit, ab ecclesiastica vnitate & charitate diuidēs. Mat.9. Vidēs turbas, misertus est eis, quia erāt vexati & iacentes sicut oues non habentes pastorem. Prouer.11. Vbi non est gubernator, populus corruet. Pertinet quidem ad eum de ouibus secundum iustitiam, sed non quo ad debitam curam. Omnes enim quæ sua sunt quęrūt, non quæ Iesu Christi, Phi.2. Aestimantes quæstum pietatem, 1. Tim.6. Esa.56. Speculatores eius cæci omnes, nescierunt vniuersi, canes muti non valentes latrare Zacha.11. O pastor & idolum derelinquens gregem, gladius super brachium eius, & super oculum dexterum eius, brachium eius ariditate siccabitur, & oculus eius dexter tenebrescens obscurabitur. Obserua hic, quod in qualibet obligatione attendi debet præcipue obligationis finis. Obligāt autem se prælati ad exequendum pastorale officium propter subditorum salutem: & ideo vbi subditorum salus exigit personæ pastoris præsentiam, non potest pastor personaliter suum gregem deserere. Si autem saluti subditorum sufficienter per alium potest prouideri, tunc licitum est propter aliquod commodum ecclesię, vel personę periculum. Vnde ille dicitur fugere tanquam mercenarius, qui temporale commodum, vel corporalem salutem, proximorū saluti spirituali anteponit. Aug. Inde lędit mercenarius, vnde facit, non vnde bona dicit: botrum carpe & spinas caue. Multi quippe in ecclesia terrena sectantes commoda, Christum prædicant, & per eos vox Christi auditur, & sequuntur oues non mercenarij, sed pastoris vocem per mercenarium. Plerunque ad gregis custodiam sicut verus pastor, sic & mercenarius stat: sed lupus veniens indicat, quo quisque animo super gregis custodiam stabat. Fugit, qui curam solicitudinis non habet, & animę pereunt: ipse vero de terrenis lucris lætatur, nullo contra hæc zelo accenditur, nullo dilectionis feruore excitatur

Pastor quādo gregi suo licite abesse possit.

Pastor per mercenarium quō audiatur.

quia dum sola commoda exteriora requirit, interiora dãna gregis negligenter patitur. Quo contra apostolus 2. Corinth. 12. Non quæro vestra, sed vos. 1. Corin. 10. Non quęrens quod mihi vtile est, sed quod multis, vt salui fiãt.

Ego sum pastor bonus, & cognosco oues meas, & cognoscunt me meę. Sicut nouit me pater, & ego agnosco patrem, & animam meam pono pro ouibus meis. 2

Ponit tria bonitatem pastoris commendantia. Primum, ouium cognitio. Nam mercenarius quidem nescit oues, qui non sępe illas inuisit, pastor autem curã illarum agit, & ideo etiam cognoscitur ab eis. Nouit enim qui sunt eius, 2. Tim. 2. quia noĩa scripta habet in libro vitę, Apoc. 20. Exod 33. ait Mosi: Noui te ex nomine. Hinc ait discipulis Luc. decimo. Gaudete quoniam nomina vestra scripta sunt in cælis. Sed qui sunt oues eius quos cognoscit? 1. Cor. 8. Si quis diligit deum, hic cognitus est ab eo. Greg. Congnoscunt me meę. id est, diligẽtes obsequuntur. qui enim veritatem non diligit, adhuc minime cognouit. Cognoscunt autem, non solum ex credulitate, sed operatione. 1. Iohã. 2. Qui dicit se nosse deum, & mandata eius non custodit, mendax est. Vide autem quod primum nos ille cognoscit, deinde nos illum. Nam primum ipse familiaris factus est nobis carne, factus homo: deinde nos illi familiares facti sumus per deiformem gratiam. Iohã. 13. In hoc cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis adinuicem. Iohan. 15. Hoc est pręceptum meum, vt diligatis inuicem sicut dilexi vos. Secundum, paterna dilectio. Me pater agnoscit vt germanum filium, suęque voluntati per omnia obsequentem, & ego viciffim agnosco patrem, qui cupit omnes saluos fieri. Iohannis octauo. Ego scio eum, & sermonem eius seruo. Qui enim deum semper prę oculis haberet, solicite se in omni & actione & cogitatione gereret, cognoscens exactam de omnibus rationem reddendam. Hinc de præpositis ait Apostolus Heb. decimotertio. Ipsi peruigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri, Ezechiel. 3. Filij ho-

Tria pastorem commẽdantia.

minis,speculatorem dedi te domui Israel,& audies de ore meo verbum, & annunciabis eis ex me. Si dicente me ad impium,morte morieris,non annunciaueris ei,neque loquutus fueris vt auertatur à via sua mala & viuat:ipse impius in iniquitate sua morietur,sanguinem autem eius de manu tua requiram. Si autem tu annunciaueris impio, & ille non fuerit conuersus ab impietate sua & à via sua impia, ipse quidem in impietate sua morietur,tu autem animam tuam liberasti. Tertium,summa perfectio Iohã. 15. Maiorem hac dilectionem nemo habet, quã vt animã suam ponat quis pro amicis suis. Esa. 53. Tradidit in mortem animam suam. Licet vero pro omnibus posuerit animam,non tamen nisi electis prodest,quia alij se non accõmodant gratiæ. Vnde Mat. 20. Venit hominis filius non ministrari, sed ministrare,& dare animam suam redemptionem pro multis. & Mat. 26. Hic est enim sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur in remissionẽ peccatorum. Esa. 53. Et ipse peccata multorum tulit. Rationem subiungit.

Cur non omnibus Christi passio pſit

Et alias oues habeo quæ non sunt ex hoc ouili,& illas oportet me adducere, & vocem meam audient. Et fiet vnum ouile, & vnus pastor.

Sunt in alijs,inquit,gentibus oues disperſę,ac luporũ furum & latronum insidijs obnoxiæ, nec conquiescam donec has quoque ad communes caulas reduxero. Ioh. 12. Ego si exaltatus fuero à terra, omnia trahã ad meipsum. Iohan. 11. Prophetauit quia Iesus moriturus erat pro gente,& non tantum pro gente,sed vt filios dei qui erant dispersi,congregaret in vnum. Esa. 53. Omnes nos quasi oues errauimus,vnusquisque in viam suam declinauit. Ezechie. 34. Hæc dicit dominus deus: Ecce ego ipse requiram oues meas,& visitabo eas. Sicut visitat pastor gregem suum,in die quando fuerit in medio ouium suarum dissipatarum, sic visitabo eas, & liberabo eas de omnibus locis in quibus dispersæ fuerunt in die nubis & caliginis. Modum ipse indicat Matthęi decimooctauo,& Lucę decimo quinto.in oue centesima perdita,quam humeris imposi-

tam reportauit.1.Pet.2.Qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum. Quis tantam dignationem non obstupescat? Quis non amplectatur? Sed non omnes obediunt euangelio, Romano.decimo. Agnoscent, inqt, & audient vocem meam, si quæ sint oues saluti destinatę. non enim natio secludit à salute. Actuum decimotertio. Audientes gentes gauisæ sunt, & glorificauerunt verbum domini, & crediderunt quotquot erant præordinati ad vitam æternam, primæ Petri secundo. Eratis sicut oues errantes, sed conuersi estis nunc ad pastorem & episcopum animarum vestrarum. Ideo refugientes audire vocem ipsius, vitam fugiunt & mortem incurrunt. Matthęi decimoseptimo. Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipsum audite. Hebreo.tertio. Quapropter sicut dicit spiritusanctus Psalm. nonagesimoquarto. Hodie si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra. Hunc enim pastorem qui non agnouerit, in exitium ibit, quia sub vno pastore vnus erit grex, ex Iudęis & gentibus in vnitatem fidei collectus. Extra hoc ergo ouile qui fuerit, saluus esse non poterit. Nolens ergo perire, in hoc ouili maneat, non sequens illos qui segregant semetipsos, dissidia mouentes, eo quod sint animales, obseruientes mundanis affectibus, spiritum non habentes, qui venantur voluptates, ambiunt honores, captant lucrum, Iudæ. 1. sed audiat vocem pastoris Matthæi vndecimo. Discite à me quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris. Nam sicut ouis ad occisionem ductus est, Esaię quinquagesimotertio. Chrysostom⁹: Maneamus sub isto pastore, & securi à lupo erimus. pastorem enim habemus ita amantem nos, vt animam pro nobis dederit. Cum igitur & potens sit, & ita nos diligat, quid prohibet nos saluari, nisi nos ipsi destiterimus? Quanquam autem non sit nisi vna ecclesia in fidei, spei, charitatisque vnitate coniuncta, quæ mysticum corpus est Christi, quod ab vno capite Christo gubernatur, vno spiritusancto viuificatur, vna legeq; regulatur, vno fonte purificatur, vno pane reficitur, ad vnam patriam

proficifcitur,Ephe.1.& 4.tamen hic in finem vſque mali cum bonis mixti ſunt,in fine ſeparabuntur, quemadmodum paſtor ſegregat oues ab hircis, Mat.25. Tunc oues,id eſt,iuſti ibunt in vitam æternam,hirci vero in ſuppliciū perpetuum,quia paſtorem non agnouerunt opere miſeri cordię in proximo. Nemo ergo ſibi de ſola credulitate blandiatur ſeducens ſeipſum,ſi non fuerit per charitatē operans.

Q Propterea me diligit pater, quia ego pono animam meam, vt iterum ſumam eam. Nemo tollet eam à me,ſed ego pono eam à meipſo. Poteſtatem habeo ponendi animam meam,& poteſtatem habeo iterum ſumendi eam. Hoc mandatum accepi à patre meo. Diſſenſio iterum facta eſt inter Iudæos propter ſermones hos. Dicebant autem multi ex ipſis: Dæmonium habet,& inſanit. quid eum auditis? Alii dicebant: Hęc verba non ſunt dęmonium habentis. Nunquid dęmonium poteſt cęcorum oculos aperire?

Magnę dilectionis opus filius ſuſcepit, ignominioſe moriens pro nobis: & non ſolum moriens,ſed & iterum accipiens animam,vt occidat mortem, & nobis immortalitatem per reſurrectionem pariat. Oſee decimotertio: Ero mors tua ò mors,morſus tuus ero inferne. Deus nos nō diligit propter merita noſtra, quaſi merita dilectionem pręceſſerint, ſed dilectio dei qua à deo præuenti ſumus, cauſa eſt omnis boni in nobis. Hiere.31. In charitate perpetua dilexi te,ideo attraxi te miſerans. Quoniam,inqt, eodem animo ſum quo pater, ideo me diligit vnice,non veluti mercenarium, quia mea ſponte pro ſalute gregis paterni vitam impendo meam: tantum abeſt vt ex gregis malo mihi commodum vener. Igitur non auferent mihi vitam,ſed ego volens vitam impendam ouibus meis,mea morte vitam illis redempturus æternam. Promptam & liberam oſtendit voluntatem pro humano genere moriē

di. Chry. Sic habeo ponendi potestatem, vt nemo me inuito id facere possit. Nos tantum interimere nos possumus, sed si in latronum insidias inciderimus, non habemus liberam faciendi quod volumus potestatem. Velimus nolimus, nos interficiunt. Christus autem insidijs circunuentus, sui iuris erat moriendi nec ne. Esa. 53 Oblatus est, quia ipse voluit. Ego vtriusque rei potestatem habeo, & animã hanc emittendi è corpore, & eandem in hoc ipsum corpus reuocandi. Hinc in articulo mortis, quo alij vix halitum trahere possunt, valenter clamauit. quod considerãs centurio, ait Luc. 23. Vere hic homo iustus erat. Matt. 27. Vere filius dei erat iste. Secundum naturam diuinam, suscitauit seipsum à morte vt hominem. Nunquam autem verbum deposuit quod semel assumpsit, vt dicit Damascenus: & ideo in triduo mortis erant corpus & anima verbo vnita, non tamen verbum fuit tunc homo, quia fuerũt à se inuicem separata corpus & anima. Hoc visum est patri, vt hac ratione procuretur negocium humanæ salutis. Iohannis decimoquarto. Sicut mandatum dedit mihi pater, sic facio. Actu. 2. Iesum Nazarenum virum approbatum à deo in vobis virtutibus & prodigijs & signis, quæ fecit deus per illum in medio vestri, sicut scitis hunc definito consilio & præscientia dei traditum per manus iniquorum, affigentes interemistis. Romano. 8. Qui proprio filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Hęc quum dominus proloquutus esset noua ac inaudita, ac longe supra vulgarem hominum sensum, rursus in populo variatum est sententijs. Chry. Quod supra hominẽ operetur, inquiũt, inde constat quod dæmonium habeat. Arrepticius est, sic'que inspiratione diaboli alta & profunda loquitur. fallimini eum audiendo. Discamus hoc loco verborum iniurias, detractiones, irrisiones'que patiẽter ferre. Amentia imponitur ei, cuius sapientiæ non est numerus, Psal. 146. In quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientię absconditi, Coloss. secundo. Dęmonium habere dicitur, in quo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, Col. 2. Qui iniquitatem non fecit, neque dolus fuit in ore eius, Esa. 53. Nihil tamen dominus respondit,

nos interim docens,non esse semper contendendum cum improbis,& factis potius declarandum quid possimus quã verbis. Quidam tamen,quibus mens sanior inerat,dixerunt:Hęc verba non sunt obnoxij malo dæmoni. sapiũt enim diuinam virtutem,præsertim quum dictis astipulẽtur facta. Quia enim opus diuinum,ergo & verba. Mira quidem ac stupenda agere possunt dęmones deo permittẽte,vt claret Exodi.7. & Iob.1.sed non quæ totam naturę legem & facultatem excedant. Quum enim sint agiles & subtilissimi,possunt cellerrime naturalia actiua & passiua applicare & ad inuicem proportionare,sicque producitur effectus mirabilis his qui causam & modum operationis ignorant.

De encęniis.

ARTICVLVS XIX.

Iohan. 10. R

F Acta sunt autem encænia in Hierosolymis, & hyems erat. & ambulabat Iesus in templo,in porticu Salomonis. Circundederũt ergo eum Iudæi,& dicebant ei:Quousque animam nostram tollis?Si tu es Christus, dic nobis palam.

Ostendit quod necdum verbis,sed quàm maxime factis innotuerit mundo:sed inuidia excęcati Iudæi,opera non solum non attendebant, sed & calumniabantur: quare multo minus verbis credebant ,quanquam crebro interrogarent. Quum ergo passio in foribus esset,frequentius in Hierusalem ambulabat. Aderat dies festus quem encænia vocant,ob templum post Persicum exilium Hierosolymis restauratum ac renouatum. Obserua apud Iudęos triplicem fuisse templi dedicationem. A Salomone in autumno.decimo die mensis Septembris.3. Reg.octauo. Altera à Zorobabel in vere, duodecimo die Martij,1. Esd. 6. Tertia à Machabeis,tempore hyemis,14. Nouembris,1. Mach. 4. Voluit ergo dominus nobis pręludere ac docere, quod ferijs sacris maxime diuinis rebus incumbendum

Triplex Hierosolymitani tẽpli dedicatio.

est. Sed quoniam omnia in figura contingebant illis, 1. Cor. 10. scripta autem sunt ad correptionem nostram, in primo templo. per Salomonem ędificato naturam accipimus humanam per Christum factã, Heb. 1. Per quem fecit & secula. Hoc per Nabuzardam principem cocorum regis Babylonis combustum, 4. Reg. 25. Sic primi parentes serpenti obsequentes, de cibo vetito comedendo, naturam humanam violarunt, Gene. 3. Sapi. 2. Inuidia diaboli mors introiuit in orbẽ terrarum. Istud instauratum per Zorobabel alio nomine Iesum, 1. Esd. 5. Sic natura humana per baptismum. Gal. 3. Quicunque in Christo baptizati estis, Christum induistis. 1. Cor. 6. An nescitis quoniam membra vestra templum sunt spiritusancti qui in vobis est? Sed quoties illud per peccatum violamus, ponentes in eo idolum, vel gulæ, Phi. 3. Quorum deus venter est. vel auaritiæ, Ephe. 5. Auarus, quod est idolorum seruitus. aut luxurię, 2. Cor. 6. Qui consensus templo dei cum idolis? 1. Corin. 3. Nescitis quia templum dei estis, & spiritus dei habitat in vobis? Si quis autem templum dei violauerit, disperdet illum deus. Tẽplum enim dei sanctum est, quod estis vos. Nec mirum de tanta vindicta, quia Heb. 13. Propter quod & Iesus, vt sanctificaret populum suum, per suũ sanguinem extra portam passus est. Ideo cum Iuda Machabæo mundemus & renouemus templum hoc, omnem immunditiam reijcientes, & quæ ad ornatum spectant procurantes. 2. Corin. 7. Mundem⁹ nos ab omni inquinamento carnis & spiritus, perficientes sanctificationem in timore dei. Sic enim celebrabimus encænia, iuxta quod monet idem apostolus Col. 3. Expoliantes nos veterem hominem cum actibus suis, & induentes nouum, eum qui renouatur in agnitionem dei, secundum imaginem eius qui creauit eum. In hyeme præsentis vitę, quę semper à malis spiritibus turbatur. Aderit enim tunc Iesus, qui simul celebrat encęniorum festiuitatem in porticu Salomonis, custodia sua nos muniens, & pacificos reddens ab affectionibus. Ver enim, futurum seculum est, quo omnia reuiuiscunt, quo nullus animam innouare potest. Gregorius: Idcirco curauit Euangelista

Dedicatio num istarũ mystica interpretatio.

Ver mystice quid.

tempus hyemis exprimere, vt inesse Iudæorum cordibus malitiæ frigus insinuaret. In porticu Salomonis, vt locus loqueretur adesse pacificum illum omnia conciliaturum, quæ in cælis & quæ in terris, Col. 1. per sanguinem crucis. Ne autem posset elabi, cinxerunt eum, multis illius dictis & factis irritati, nec satis inter se concordes. Psalm. 30. In eo dum conuenirent simul aduersum me, accipere animam meam consiliati sunt. Psalm. 117. Circundederũt me sicut apes, & exarserunt sicut ignis in spinis. Quousque, inquiunt, dictis ambiguis suspensos detines animos nostros, & hac animi ambiguitate populi seditionem concitas? Si tu es ille Messias quem expectamus, dic. Chrysostomus: Vide peruersitatem Iudæorum, quando ipsos docebat, signa petebant. Iohannis sexto. Quod ergo facis tu signum, vt videamus & credamus tibi? Quid operaris? quum signa edebat, requirebant verba. Ridiculosa fuit hæc quæstio & calumniosa. Satis enim ex scripturis compertum habebant, qualis & quomodo venturus Christus esset. Vnde Iohannis quinto. Scrutamini scripturas, illæ sunt quę testimonium perhibent de me. Satis autem opera illum prædicabant esse Christum, nisi inuidia excæcati fuissent. Hinc putabant temporario regnaturum, eoque omnes scripturas torserunt. Psalm. 2. Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctũ eius. Psalm. 71. Et dominabitur à mari vsque ad mare, & à flumine vsque ad terminos orbis terrarum. Esa. 60 Gens & regnum quod non seruierit tibi, peribit. Sed quod spiritualiter intelligendum erat, illi ad carnale regnum torserunt. Nam in domo Iacob regnabit in æternum. Lucę 1. sed in fine seculi ponentur inimici eius scabellum pedũ suorum, Psalm. 109. Non quærunt an filius sit dei, sed Christus, quo ansam haberent accusandi affectati regni contra prohibitionem Augusti, & sic præsidi traderetur puniendus. Si vero negaret, calumniarentur mendacem, quum non semel id professus fuerit. Dic, inquiunt, libere. Sane vbique dicebat libere, & comparebat in festis, & nihil in occulto loquebatur. Iohannis decimoquarto. Ego palam loquutus sum mundo. filiumque dei se nomi-

nabat & lucem,& viam,& oſtium,adhibito etiam Moſe in teſtimonium.

Reſpondit eis Ieſus:Loquor vobis,& non cre- 3
ditis.Opera quæ ego facio in nomine patris mei, hæc teſtimonium perhibent de me. Sed vos non creditis,quia non eſtis ex ouibus meis. Oues meæ vocem meam audiunt,& ego cognoſco eas, & ſequuntur me,& ego vitam æternam do eis, & non de peribunt in ęternum,&non rapiet eas quiſquã manu mea. Pater meus quod dedit mihi, maius omnibus eſt:& nemo põt rapere de manu patris mei.Ego & pater vnum ſumus. Suſtulerunt ergo lapides Iudæi,vt lapidarent illum.

Chryſoſtomus:Chriſtus dei ſapientia ſic reſponſum temperat,vt calumniæ locus non ſit, & fidelibus appareat ꝙ ipſe vere ſit Chriſtus ille filius dei. Prou.21. Non eſt ſapientia,non eſt prudentia,non eſt conſilium cõtra dominum. Quid opus,inquit,fuerit de meipſo qui ſim, me toties profiteri,pręſertim quum,ſi profitear,arrogãtiam interpretemini veri teſtimonium? Iohan.8. Tu de teipſo teſtimonium perhibes,teſtimonium tuum non eſt verum. Nullum certius argumentum quam ex factis. Opera quę facio,omnem creatam poteſtatem excedentia,nõ vt aduerſarius dei,ſed in nomine patris mei, in gloriam dei,non recipitis,quomodo nudis verbis crederetis? Hęc ergo ſi videntur digna deo, credite me miſſum ab eo. Chryſoſtomus:Simulabant ſe ſolo verbo ſuaderi,qui tot operibus non ſunt ſuaſi: ideo eorum arguit malitiam. Sed vos,inquit,nec dictis,nec factis meis creditis, cuius rei non ſum ego cauſa,ſed veſter animus inſyncerus,minimeq́ue ſimplex. Qui ſimplici ſunt animo, nullaq́ue mundi huius malitia vitiato,credunt verbis meis,ac velut oues agnoſcunt boni paſtoris vocem. Oſtendit ꝙ ſuo vitio credere noluerũt,ſimulq́ue quibus notis ſuæ agnoſcantur oues,quidq́ue emolumenti ex ipſo percipiant.

Non enim eſt omnium fides, 2. Theſ. 3. Habet enim dia-bolus oues ſuas, oues nomine, ſed reuera hirci. Ezech. 34. Ecce ego iudico inter pecus & pecus arietum & hircorum. Habet autem duos greges, vnum in hoc mundo. Matt. 7. Attendite à falſis prophetis qui veniunt ad vos in veſtimentis ouium. intrinſecus autem ſunt lupi rapaces. 2. Cor. 11. Ipſe enim ſatanas transfigurat ſe in angelum lucis. Alterum in inferno. Pſalm. 48. Sicut oues in inferno poſiti ſunt, mors depaſcet eos. Ne ergo cum his pereas, fuge ad caulas eccleſiæ per pœnitentiam, d. Pſal. 118. Erraui ſicut ouiſquç perijt, quære ſeruum tuum, quia mandata tua non ſum oblitus. Luc. 19. Venit enim filius hominis quærere & ſaluum facere quod perierat. Audiũt oues meæ vocem meam, & obſequuntur. Pſalm. 94. Hodie ſi vocem eius audieritis, nolite obdurare corda veſtra. Sic phariſęi audierunt & ſpreuerunt. Atque ego viciſſim illas, licet humiles iuxta mundum, pro meis agnoſco. Pſalm. 1. Nouit dominus viam iuſtorum. Contrà malos operarios ignorat. Matth. 7. Amen dico vobis, neſcio vos. Diſcedite à me omnes qui operamini iniquitatem. 1. Corin. 14. Ignorans ignorabitur. Sequuntur me paſtorem verum. Inter omnia animantia ouis innocentior eſt. ita decet eſſe Chriſtianum, non reluctari, non ſequi alterum, non diſquirere cur paſtores ita præcipiant, ſic dirigant: ſatis illi fuerit vt paſtoris vocem ſequatur, luporum declinet inſidias. Matth. 16. Qui vult venire poſt me, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me. Gala. 5. Qui Chriſti ſunt, carnem ſuam crucifixerunt cum vitijs & concupiſcentijs ſuis. Oſtendit quantum bonum aſſequamur per eum, nempe vitam æternam. Augu. Bona paſcua vita æterna dicitur, vbi nulla herba areſcit, ſed totum viret. 1. Pet. 1. Benedictus deus & pater domini noſtri Ieſu Chriſti, qui ſecundum miſericordiam ſuam magnam, regenerauit nos in ſpem viuam per reſurrectionem Ieſu Chriſti ex mortuis, in hæreditatem incorruptibilem, & incontaminatam, & immarceſcibilem conſeruatam in cęlis, in vobis qui in virtute dei cuſtodimini per fidem in ſalutem paratam reuelari in tempore

Duo Chriſti greges.

Ouiũ laus & officiũ.

nouissimo. Neque interire poterunt qui seruatorem habent deum. Sap. 3. Iustorum animæ in manu dei sunt, & non tanget illos tormentum mortis, visi sunt oculis insipientium mori, illi autem sunt in pace. Et si coram hominibus tormenta passi sunt, spes illorum immortalitate plena est. Ro. 8. Diligentibus deum omnia cooperantur in bonum. Si quis vero ex ordine ouium exciderit, & nõ secutus fuerit pastorem, suo vitio statim peribit. Nam vi quidem & tyrannide nullus potest auellere à deo, deceptione autem quotidie supplantamur. Oues simplices sunt, innoxiæ, imbelles, omnibus huius mundi præsidijs destitutæ. In has mundus desæuiet, & omnibus suis machinis ac viribus insurget. sed nulla futura est tanta satanæ potestas, vt eas rapiat è manibus meis. Quicquid mũdus molietur, cedet in bonum ouium, & in gloriam patris. Augustinus: Securus est de earum numero, qui pro eis quid dederit nouit. Vnicum illud præsidium, quod mihi ad tuendas oues meas dedit pater, maius ac potentius est omnibus, quibus mundus coorietur in me meosque. Augustinus: Non enim crescendo, sed nascẽdo æqualis est, qui semper natus est de patre filius, de deo deus. Dedit ergo illi esse mediatorem dei & hominum, 1. Timot. 2. & vt sit vnigenitus filius. Heb. 1. Cui enim dixit aliquando angelorum, Filius meus es tu, ego hodie genui te, Psalm. 2? nec natura dissimilis, nec virtute inferior; nec tempore posterior. Hoc maius omnibus est. Quoniã autem nulla potestas mundi tanta est, vt quicquam ex illius manibus extorquere possit. Hier. 49. Quis similis mei? & quis sustinebit me? & quis est pastor qui resistat vultui meo? Psalm. 75. Tu terribilis es, & quis resistet tibi? qui nutu potest omnia. Psal. 113. Omnia quæcunque voluit dominus, fecit. Sap. 12. Tu autem dominator virtutis cum magna tranquillitate iudicas, & cum magna reuerantia disponis nos. Subest enim tibi, cum volueris, posse. Neque ergo de manu mea, quum inter patrem & me, sicut est absolutissimum potestatis consortium, ita summus est voluntatis consensus. Prorsus enim vnum sumus in substantia, potestate & voluntate. Augu-

ſtinus: Vtrunque audi, vnum ſumus. Vnum dixit, liberauit te ab Arrio: quod dixit, ſum⁹, liberauit te à Sabellio. Si vnum, ergo non duo: ſi ſumus, ergo pater & filius & ſpitusſanctus. 1. Iohan. 5. Tres ſunt qui teſtimonium dant in cælo: pater, verbum, & ſpiritusſanctus: & hi tres vnum ſunt. Lapidea corda ad lapides currunt, ſed nemo tamen impetijt illum ꝙ nondum veniſſet tempus, quo decreuerat extrema pati pro ſalute generis humani. Act. 7. Dura ceruice & incircuncisi cordibus & auribus, vos ſemper ſpirituiſancto reſtitiſtis.

Arrij confutatio & Sabellij.

3 Reſpondit eis Ieſus: Multa bona opera oſtendi vobis ex patre meo, propter quod eorum opus me lapidatis? Reſpõderunt ei Iudęi: De bono opere non lapidamus te, ſed de blaſphemia: & quia tu homo quum ſis, facis teipſum deum. Reſpondit eis Ieſus: Nonne ſcriptum eſt in lege veſtra, quia ego dixi, dij eſtis? Si illos dixit deos, ad quos ſermo dei factus eſt, & non poteſt ſolui ſcriptura, quem pater ſanctificauit & miſit in mundum, vos dicitis quia blaſphemas, quia dixi, filius dei ſum? Si nõ facio opera patris mei, nolite credere mihi: ſi autem facio, & ſi mihi non vultis credere, operibus credite, vt cognoſcatis & credatis, quia pater in me eſt, & ego in patre.

Pergit autem dominus hanc eorum inſaniam placidis verbis corrigere. Neque enim manifeſta diſſimulanda ſunt crimina, ne peccati reus & conſcius alieni arguaris. Eſa. 58. Clama, ne ceſſes: quaſi tuba exalta vocem tuã, & annuncia populo meo ſcelera eorum, & domui Iacob peccata eorum. Si lapidatur beneficus, quid fiet ſceleroſis? Multa bona opera doctrinæ, ſanationum, oſtendit vobis ad gloriam dei. Bis hoc facto deliquerunt, quia iuris ordine prętermiſſo, etiam ſi iuſtã fingant cauſam. Nam

pœna omnis officio iudicis exequenda est. Romano.13. Non enim sine causa gladium portat. dei enim minister est, vindex in iram ei qui male agit. Secundo, quia contra iura & leges gratitudinis, mala pro bonis rependunt. Nam reddere bonum ꝑ bono, naturę est. Mat.5. Si enim diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? Nonne & publicani hoc faciunt? Luc.6. Si benefeceritis his qui vobis benefaciunt. quę vobis est gratia? Siquidem & peccatores hoc faciunt. Bonum pro malo, id euangelicum. Matth.5. Benefacite his qui oderunt vos. Malum pro malo, Iudaicum. Leui.24. Oculum pro oculo, dentem pro dente restituet. Sed malum pro bono, id impiissimũ. Hier.18. Nunquid redditur pro bono malum? Psal.34 Retribuebant mihi mala pro bonis. Sed quid tandem? Pro. 17. Qui reddit malum pro bonis, non recedet malum de domo eius. Sapien.16. Ingrati spes tanquam hybernalis glacies tabescet, & disperiet tanquam aqua superuacua. Iudæi tandem huc prouocati, vt vel crimen proferrent, vel amentiam suam agnoscerent, ne nihil prętexerent suæ insaniæ: Non, inquiunt, ob benefacta, sed ob immanissimum scelus blasphemiæ, atque hac in re legis autoritatem sequimur, quæ iussit huiusmodi saxis obrui Leui. 24. Dominus autem intentum crimen sic abs se reppulit, vt illorum ferocitatem verbis atrocioribus non irritaret, & nihilo secus sibi vindicaret quod negari non potuit scripturæ testimonio. Non solum illos, inquit, ad quos sermo dei factus est, filios dei appellat lex, sed deos, non læsa tamen vnius dei maiestate: nec falsum esse potest quod diuinis literis proditum est, Psalm.81. quomodo mihi blasphemiæ crimen intenditis, quod me quem pater vnice sanctificauit, (Luc.1. Quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius dei) ac misit in mundum, vt per illum omnes sanctitatem assequerentur, dixerim filium dei? Mosi ait deus Exod.7. Ecce constituit te deum Pharaonis. Vultis scire ęqualitatem cum patre? à substantia non potestis scire. impossibile est enim scire substantiam dei. Iohan. primo. Deum nemo vidit vnquam. Matt. vndecimo. Nemo nouit filium nisi pater, neque patrem

quis nouit nisi filius, & cui voluerit filius reuelare. Cęterum ex ipsis factis magis conuenit ęstimare. Si quæ facio, non videntur esse homine maiora, si non diuinæ virtutis specimen habent, nolite credere q̧ sim filius dei, quod mihi per omnia cum illo conueniat. Quod si videris deum patrem in me proferentem virtutem suam si dictis meis fidem habere non vultis, certe factis ipsis quæ videtis oculis, credite: & arrogans habear, nisi longe plus præsto quàm mihi verbis sumo. Ea si synceris animis perpenderitis, fiet vt verbis quoque meis fidem habeatis, non amplius dubitaturi, quin pater in me sit & ego in patre, quod vterque alteri indiuidua societate cohęreat, dum ille per me quicquid vult operatur, & ego ab illius exemplo iussuque nusquam recedo, vt qui mihi credit, illi credat: qui mihi repugnat, illi repugnet. Luc. 10. Qui me spernit, spernit eum qui misit me. Iohan. 12. Qui credit in me, non credit in me, sed in eum qui misit me. Nam per circũincessionem atque essentiæ identitatem & maiestatis æqualitatem & vnitatem, & pater in filio & filius in patre est. Vtinam & nos sola adoptione, non natura, aliquando vere dicere possemus: Pater in me est, filius quoque & spiritussanctus. Nam longe â peccatoribus salus, Psal. 118. Deus vero charitas est, & qui manet in charitate, in deo manet, & deus in eo, 1. Ioh. 4.

Quęrebant ergo eum apprehendere, & exiuit de manibus eorũ, & abijt iterum trãs Iordanem, in eum locum vbi erat Iohannes baptizans primum, & mansit illic. Et multi venerunt ad eum, & dicebant: quia Iohannes quidem nullũ signum fecit. Omnia autem quæcunque dixit Iohannes de hoc, vera erant. Et multi crediderunt in eum.

Itaque quum satis illic docuisset, cessit ad tempus immedicabili malorum vesaniæ, sua absentia illorum morbum mitigare volens. Secedit autem inuitis illis, monstrans quòd neque in cruce detentus fuisset, nisi sponte se tradidisset. Transmisso autem Iordane, redijt ad eum

locum vbi Iohannes primum cœperat baptizare. Multi venerunt ad eum ob testimonium Iohannis, cui non leuis erat apud Iudæos autoritas, partim ob sermones diuinæ sapientiæ plenos, partim ob facta diuinam virtutem testantia, credentes ipsum Messiam, pharisæis & sacerdotibus in sua malitia persistentibus. Christo enim reseruata erant signa. Esa. 35. Deus ipse veniet & saluabit nos. Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures surdorum patebunt: tunc saliet sicut ceruus claudus, & aperta erit lingua mutorum, Hinc concludebant, Christum Iohanne maiorem. q. d. Si illi credidimus qui nullum vnquam fecit signum, multo magis ei qui tot & tanta operatus est signa? Ioh. 7. Christus quum venerit, nunquid plura signa faciet quam quæ hic facit?

De suscitatione Lazari.

ARTICVLVS XX.

ERat autem quidam languens Lazarus à Bethania, de castello Mariæ & Marthę sororū eius. Maria autem erat quę vnxit dominum vnguēto, & extersit pedes eius capillis suis, cuius frater Lazarus infirmabatur. Miserunt ergo sorores eius ad eum, dicentes. Domine, ecce quem amas, infirmatur. Audiens autem Iesus, dixit eis: infirmitas hęc non est ad mortē, sed pro gloria dei, vt glorificetur filius dei per eā. Diligebat autem Iesus Martham & sororē eius Mariā, & Lazarum. Vt ergo audiuit quia infirmatur, tunc quidē mãsit in eodē loco duobus diebus. Deinde post hæc dicit discipulis suis: Eamus in Iudæam iterum. Dicunt ei discipuli: Rabbi, nunc quęrebāt Iohan. 11. S

te Iudęi lapidare,& iterum vadis illuc? Respondit Iesus:Nonne duodecim sunt horæ diei? Si quis ambulauerit in die, non offendit, quia lucem huius mundi videt:si autem ambulauerit in nocte, offendit,quia lux non est in eo.Hæc ait,& post hęc dicit eis:Lazarus amicus noster dormit,sed vado vt à somno excitem eum.Dixerunt ergo discipuli eius:Domine,si dormit,saluꝰ erit.Dixerat aũt Iesus de morte eius,illi autem putauerunt quia de dormitione somni diceret. Tunc ergo Iesus dixit eis manifeste:Lazarus mortuus est,&gaudeo propter vos vt credatis, quia non eram ibi. Sed eamus ad eum .Dixit ergo Thomas qui dicitur didymus,ad condiscipulos: Eamus & nos, & moriamur cum eo.Venit itaque Iesus,& inuenit eum quatuor dies habentem in monumento. Erat autem Bethania iuxta Hierosolymam quasi stadiis quindecim. Multi autem ex Iudęis venerunt ad Martham & Mariam,vt consolarentur eas de fratre suo. Martha ergo vt audiuit quia Iesus venit,occurrit illi. Maria autem domi sedebat,

Quam operosa vera sit fides, quæ animę vitam præstat, & finaliter æternam in resurrectione gloriam,ostendit.Mox ergo offertur occasio, per quam maxime redderetur illustris Christi patrique gloria,simul & ad homicidium irritaretur pharisęorum malitia.Aug. Inter omnia miracula quę fecit Christus,Lazari suscitatio maxime prędicatur:sed si attendamus quis fecerit,delectari potius debemus quam mirari .Ille suscitauit hominem, qui fecit hominem.Plus est hominem creasse, quã suscitasse. Erat autem languens morbo naturaliter incurabili.Porro.Maria erat illa,qui insigni amoris erga Iesum testimonio vnxerat eum.Harum sororum studium imitari debe

Inter oĩa Christi miracula qđ maxime prędicet.

In Lazari

mus, alterius resipiscentiam, vt Lucas testatur, Luc. 7. & sororibus alterius hospitalitatem, Lu. 10. Nunciāt autem morbum, non dubitantes quin pro sua mirifica in omnes humanitate, amico periclitanti succurreret. Aug. Non dicunt, veni & sana: nec ausæ sunt dicere, ibi iube & hic fiet: sed tātum, ecce quem amas, infirmatur. Sufficit tibi quod noueris, non enim amas & deseris. Prouer. 17. Omni tempore diligit qui amicus est. Amanti tantùm denunciandum fuit. Hugo: Defectus insinuatio, species est oratiōis. Chrysostomus: Vt, non causale est, sed euentus. Nam aliunde quidem euenit infirmitas, sed per diuinam prouidentiam ad dei gloriam ordinabatur, & Christi cognitionem. Nō ergo deo præscribendus auxiliandi modus. Ipse enim cognouit figmentum nostrum, Psal. 102. sed dicendum, Fiat voluntas tua, Mat. 6. & 26. Amabat enim Iesus Martham & Mariam, harumque fratrem Lazarum, & tamen hunc Iesus passus est in morbum, atque etiam in mortem incidere, ne nobis indignum videretur, si quando boni, veræque pietatis cultores, huius mundi calamitatibus affligūtur, deo veluti dissimulante, vel quia expedit illis qui patiuntur, vel quia sic conducit ad illustrandam dei gloriam, non quod deus humanis malis procuret suam gloriā, sed quod mala quę nobis iuxta conditionis humanæ legem, casuve obueniunt, vel in nostram salutem, vel in suā gloriam hominum causa vertere soleat. Distulit autem auxilium, quo illustrius esset miraculum. Chryso. Prędixit discipulis hic pręter consuetudinem quo iturus esset, sciens inde ipsos terrendos, ne repentina abitione turbarentur, si abducerentur in regionem quam timebant. Hinc audito nomine Iudęę, discipuli memores quam esset atrox pharisæorum in illum odium, & quoties sustulissent in illum lapides, quoties conati fuissent in illum manus inijcere, non solum domino metuebant, verum multo magis sibi ipsis. Nondum enim induti erant virtute ex alto, Lu. 24. spiritusancto confortati, & Iesum humano quodam affectu prosequebantur, ipsi quoque ob imbecillitatem à morte abhorrentes. Si enim perfectam fidem in ipsum habuissent, nec ipsi nec sibi timuissent, quia dei

Quid imitandum.

virtus & dei sapientia,1. Cor.1.Hiere.20.Dominus autẽ mecum est tanquam bellator fortis: idcirco qui persequũtur me,cadẽt,& infirmi erunt & confundentur vehementer, quia non intellexerunt opprobrium sempiternum quod nunquã delebitur.Orig. Cum vellent dare consiliũ homines deo,discipuli magistro corripuit eos,d.Sicut horę mutabiles sunt,sic & affectiones.Aenigmate formidinem illorum consolatus est,significans nihil esse metuendum ijs qui Christo adhærent,qui lux est mundi.Iohã. 8. Ego sum lux mundi,qui sequitur me,nõ ambulat in tenebris,sed habebit lumen vitę.Si quis ergo videns lucẽ, nõ offendit,multo magis qui Christo adhæret,nisi ab eo defecerit,non offendit.Sic luce gratiæ priuati, impingunt in peccata.Pro.4.Via peccatorũ tenebrosa,nesciunt quo corruũt.Ideo 1.Ioh.2.Qui odit fratrẽ suũ,in tenebris est, & in tenebris ambulat,& nescit quo eat,quia tenebrę obcæcauerunt oculos eius.Hinc admonet apostolus Ephe.5. Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. vt filij lucis ambulate.Chry.Nimis carnaliter amabant,quare amittere nolebant, & ideo aduentum ipsius in Iudæã impedire nolebãt,carnaliter verbũ ipsius accipiẽtes. Nã ægrotis somnus esse solet rediture sanitatis indiciũ.Maluit aũt dominus primũ dormientẽ quã mortuũ dicere,vt iuxta sacræ scripturę consuetudinẽ ostẽderet spẽ resurrectiõis.1.Thes.4.Nolumus vos ignorare fratres de dormientibus,vt non contristemini,sicut & cæteri q̃ spẽ nõ habẽt.Si enim credimus q̃ Iesus mortuus est & resurrexit,ita & deus eos qui dormierũt per Iesum,adducet cũ eo.Aug. Nemo tã facile excitat in lecto,sicut Christ⁹ in sepulchro. Secũdo ob dulcedinẽ requietiõis.Apo.14.Amodo iã dicit spũs,vt requiescant à laboribus suis.Nã mali etsi corpore,nõ tamẽ anima requiescunt vsque in diẽ iudicij.Esaię 66.Vermis eorum non morietur,& ignis eorũ non extinguetur.Tertio,ob meliorationẽ immutatiõis.Sõnus enim præstat reformationem virium,& releuamẽ naturæ, quare post somnum homo melior redditur.1.Cor.15. Seminatur in corruptione,surget in incorruptione. Seminatur in ignobilitate,surget in gloria. Seminatur in infirmita

te,ſurget in virtute.Seminatͬ corpus animale,ſurget corpus ſpirituale.Quoniam autem reſponderat ijs qui mortem amici nunciauerant, nõ eſſe lœtalẽ, ſed in hoc acci diſſe,vt per eũ illuſtraretur gloria dei ac filij ipſius,ſimile quiddã indicat diſcipulis:gaudeo,inquiens, quod illic non adfuerim dum amicus ægrotat ac moritur,idque veſtra cauſa,vt veſtra fidutia quã adhuc imbecillẽ video, cõfirmetur euidentiori miraculo.Semper enim fides eorum & ſermonibus & miraculis augebatur.Lu.17.Domine,inquiunt ,adauge nobis fidem. Thomas qui Græcis dicitur didymus,latine geminus,cæteris imbecillior,vel domini inconſultam notare volens conſtantiam ex fidei imperfectione, ait: Eamus & nos,ſi ſic certum eſt,vt moriamur cum illo,quandoquidem hæc illi ſedet ſententia,ſeſe ſuosque in manifeſtum vitę periculum adducere,quum liceat vtrorumque incolumitati conſulere.Nihil tamen prohibet ſic accipere,vt animi conſtantis ſint verba & ad commoriendum exhortantis.q.d.Glorioſius cum ipſo moriamur,quam eo relicto deliciemur.Sic & Petrus ait Luc.22. Domine,tecum paratus ſum & in carcerem & in mortem ire.Imo & ommes commori pollicebantur Matthæi 26. Sed dominus neque ob diſcipulorum turbationem vel timorem,nec propter eorum amorem omiſit,quod ex pietate facere decreuerat, docens nos in ijs quæ dei honorẽ &animarum ſpectant ſalutem,amorem ac timorem cuiuſcunque poſtponere. Inuenit quatuor dierum mortuum. Differt nonnunquam conſolationem deus,quo inſtantius requiratur. Pſalm.39.Expectans expectaui dominum, & intendit mihi.Et exaudiuit preces meas.Abac.2.Si morã fecerit,expecta illum:quia veniens veniet, & non tardabit. Aberãt autem Bethania ab Hieroſolymis ſtadijs plus minus quindecim,atque hinc diſcipulis illa formido , atque hinc etiam occaſio,quę fecit vt miraculum plures haberet teſtes & ſpectatores. Venerant enim multi ad conſolandum eas,quod charitatis eſt & humanitatis officiũ. Sic Dauid miſit ad conſolandum Hanon ſuper morte patris ſui Naas,quanquam ipſe in malum ſibimetipſi abuſus fuerit,2.Reg.10.

Thomę dictum q̃ diuerſe accipi queat.

21. Dixit ergo Martha ad Iesum: Domine, si fuisses hic, frater meus non fuisset mortuus. Sed & nunc scio quia quęcunque poposceris à deo, dabit tibi deus.

Ostendit non in præsentibus & transituris, sed in futuris & permansuris, felicitatem collocandam, & quibus & per quem contingat. Transit enim mundus & concupiscentia eius, 1. Iohan. 2. Et nos cum mundo. Iob. 14. Homo natus de muliere, breui viuens tempore, repletur multis miserijs: Qui quasi flos egreditur & conteritur, & fugit velut vmbra, & nunquam in eodem statu permanet. Hoc quam verum sit, miseri quotidie experimur, nedum secundum corpus quod corrumpitur, 2. Re. 14. Omnes morimur, & quasi aquę dilabimur in terram quæ non reuertuntur. sed etiam secundum animam, quæ varijs ducitur affectionibus, nunc deo, nunc mundo adhęrens. Deo autē adhęrens, vitam habet. Deu. 30. Elige ergo vitam, vt & tu viuas, & semen tuum post te, & diligas dominum deum tuū, atque obedias voci illius, & illi adhęreas. Vnde enim mors & corporis & animę atque gehennę, nisi ex inobedientia primorum parentum, quia dereliquerunt deum? Roma. 5. Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors. Genesis tertio. Quia audisti vocem vxoris tuę, & comedisti de ligno ex quo pręceperam tibi ne comederes, maledicta terra in opere tuo: in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitę tuę: spinas & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terræ: in sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec reuertaris in terram de qua sumptus es: quia puluis es, & in puluerem reuerteris. Hinc Eccl. 40. Occupatio magna creata est omnibus hominibus, & iugum graue super filios Adam à die exitus de ventre matris eorum, vsque in diem sepulturæ in matrem omnium. Quare hoc? Sapientię primo. Quoniam deus mortem non fecit, nec lętatur in perditione viuorum. Creauit enim vt essent omnia, & sanabiles fecit nationes orbis terrarum: & non est in illis medicamētum exterminij, nec inferorum regnum in terra. Iustitia enim

perpetua est & immortalis, iniustitia autem mortis acquisitio. Impij autem manibus & verbis accersierunt illam: & æstimantes illam amicam, defluxerunt, & sponsiones posuerunt ad illam: quoniam morte digni sunt, qui sunt ex parte illius. Hoc est quod dominus conqueritur Hiere. secundo. Duo mala fecit populus meus: me dereliquerunt fontem aquæ viuæ, & foderunt sibi cisternas dissipatas, quæ continere non possunt aquas. Aquę viuæ, inquit, Iohan. 4. Qui biberit ex aqua quam ego dabo ei, non sitiet in ęternũ: sed aqua quã ego dabo ei, fiet in eo fons aquę salientis in vitam ęternã. Psal. 35. Domine, apud te est fons vitæ. Sine hac aqua necesse est arescere & tandem emori. Ideo Psalm. 72. Mihi autem adhęrere deo bonum est, ponere in domino deo spem meam. Martha ergo fratris solatio destituta, audiens domini aduentum occurrit illi humiliter & deuote ex reuerentia & amore. At quum in cõspectum Iesu venit, nonnulla spe bona concepta de fratre reuocando ad vitam, flebili voce dicit illi: Domine, & cætera. Nam facile morbum depulisses, quanquam ne nũc quidem res est omnino extra spem. Scio enim quod quicquid à deo poposceris, nihil tibi sit negaturus, etiam si mortuo sepultóque vitam poposceris. Nouerat precibus Heliam filium mulieris suscitasse, 3. Reg. 17. Similiter Heliseum filium Sunamitidis, 4. Reg. 4. Vnde secundũ Chrysost. fidem habuit in Christum, sed non quantam debuit. Nam tanquam virum quendam virtute prędítum & deo probatum, habuit. Vnde non dixit, quęcunque volueris: quia quod deus esset qui solo imperio posset ad vitam reuocare mortuos, non erat ita illi comprobatum, & maxime talem. Credidit tamen virum potentem in opere & sermone, sicut discipuli Luc. 24. & preces ipsius efficaces apud deum. Hoc & nos consolatur, quia interpellat pro nobis, Roma. 8. & 1. Iohan. 2. Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem, Iesum Christum iustum: & ipse est propiciatio pro peccatis nostris, & nõ pro nostris tãtum, sed etiam pro totius mundi. Sed & nobis pollicitus est Iohannis decimoquinto. Si manseritis in me, & verba mea in vobis manserint, quodcunque volueritis, petetis,

tempus hyemis exprimere, vt inesse Iudæorum cordibus malitiæ frigus insinuaret. In porticu Salomonis, vt locus loqueretur adesse pacificum illum omnia conciliaturum, quæ in cælis & quæ in terris, Col.1. per sanguinem crucis. Ne autem posset elabi, cinxerunt eum, multis illius dictis & factis irritati, nec satis inter se concordes. Psalm. 30. In eo dum conuenirent simul aduersum me, accipere animam meam consiliati sunt. Psalm. 117. Circundederũt me sicut apes, & exarserunt sicut ignis in spinis. Quousque, inquiunt, dictis ambiguis suspensos detines animos nostros, & hac animi ambiguitate populi seditionem concitas? Si tu es ille Messias quem expectamus, dic. Chrysostomus: Vide peruersitatem Iudæorum, quando ipsos docebat, signa petebant. Iohannis sexto. Quod ergo facis tu signum, vt videamus & credamus tibi? Quid operaris? quum signa edebat, requirebant verba. Ridiculosa fuit hæc quæstio & calumniosa. Satis enim ex scripturis compertum habebant, qualis & quomodo venturus Christus esset. Vnde Iohannis quinto. Scrutamini scripturas, illæ sunt quę testimonium perhibent de me. Satis autem opera illum prædicabant esse Christum, nisi inuidia excæcati fuissent. Hinc putabant temporario regnaturum, eoque omnes scripturas torserunt. Psalm. 2. Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctũ eius. Psalm. 71. Et dominabitur à mari vsque ad mare, & à flumine vsque ad terminos orbis terrarum. Esa 60 Gens & regnum quod non seruierit tibi, peribit. Sed quod spiritualiter intelligendum erat, illi ad carnale regnum torserunt. Nam in domo Iacob regnabit in æternum. Lucę 1. sed in fine seculi ponentur inimici eius scabellum pedũ suorum, Psalm. 109. Non quærunt an filius sit dei, sed Christus, quo ansam haberent accusandi affectati regni contra prohibitionem Augusti, & sic præsidi traderetur puniendus. Si vero negaret, calumniarentur mendacem, quum non semel id professus fuerit. Dic, inquiunt, libere. Sane vbique dicebat libere, & comparebat in festis, & nihil in occulto loquebatur. Iohannis decimoquarto. Ego palam loquutus sum mundo. filiumque dei se nomi-

nabat & lucem,& viam,& oſtium,adhibito etiam Moſe in teſtimonium.

Reſpondit eis Ieſus:Loquor vobis,& non creditis.Opera quæ ego facio in nomine patris mei, hæc teſtimonium perhibent de me. Sed vos non creditis,quia non eſtis ex ouibus meis. Oues meæ vocem meam audiunt,& ego cognoſco eas, & ſequuntur me,& ego vitam æternam do eis, & non deperibunt in ęternum,&non rapiet eas quiſquã manu mea. Pater meus quod dedit mihi, maius omnibus eſt:& nemo põt rapere de manu patris mei.Ego & pater vnum ſumus. Suſtulerunt ergo lapides Iudæi,vt lapidarent illum.

Chryſoſtomus:Chriſtus dei ſapientia ſic reſponſum temperat,vt calumniæ locus non ſit, & fidelibus appareat ꝙ ipſe vere ſit Chriſtus ille filius dei. Prou.21. Non eſt ſapientia,non eſt prudentia,non eſt conſilium cõtra dominum. Quid opus,inquit,fuerit de meipſo qui ſim, me toties profiteri,pręſertim quum,ſi profitear,arrogãtiam interpretemini veri teſtimonium? Iohan.8. Tu de teipſo teſtimonium perhibes,teſtimonium tuum non eſt verum.Nullum certius argumentum quam ex factis.Opera quę facio,omnem creatam poteſtatem excedentia,nõ vt aduerſarius dei,ſed in nomine patris mei, in gloriam dei,non recipitis,quomodo nudis verbis crederetis?Hęc ergo ſi videntur digna deo, credite me miſſum ab eo. Chryſoſtomus:Simulabant ſe ſolo verbo ſuaderi,qui tot operibus non ſunt ſuaſi: ideo eorum arguit malitiam. Sed vos,inquit,nec dictis,nec factis meis creditis, cuius rei non ſum ego cauſa,ſed veſter animus inſyncerus,minimeq́ue ſimplex. Qui ſimplici ſunt animo, nullaq́ue mundi huius malitia vitiato,credunt verbis meis,ac velut oues agnoſcunt boni paſtoris vocem.Oſtendit ꝙ ſuo vitio credere noluerũt,ſimulq́ue quibus notis ſuæ agnoſcantur oues,quidq́ue emolumenti ex ipſo percipiant.

Non enim est omnium fides, 2. Thes. 3. Habet enim dia-bolus oues suas, oues nomine, sed reuera hirci. Ezech. 34. Ecce ego iudico inter pecus & pecus arietum & hircorum. Habet autem duos greges, vnum in hoc mundo. Matt. 7. Attendite à falsis prophetis qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces. 2. Cor. 11. Ipse enim satanas transfigurat se in angelum lucis. Alterum in inferno. Psalm. 48. Sicut oues in inferno positi sunt, mors depascet eos. Ne ergo cum his pereas, fuge ad caulas ecclesiæ per pœnitentiam, d. Psal. 118. Erraui sicut ouisquę perijt, quære seruum tuum, quia mandata tua non sum oblitus. Luc. 19. Venit enim filius hominis quærere & saluum facere quod perierat. Audiũt oues meæ vocem meam, & obsequuntur. Psalm. 94. Hodie si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra. Sic pharisęi audierunt & spreuerunt. Atque ego vicissim illas, licet humiles iuxta mundum, pro meis agnosco. Psalm. 1. Nouit dominus viam iustorum. Contrà malos operarios ignorat. Matth. 7. Amen dico vobis, nescio vos. Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem. 1. Corin. 14. Ignorans ignorabitur. Sequuntur me pastorem verum. Inter omnia animantia ouis innocentior est. ita decet esse Christianum, non reluctari, non sequi alterum, non disquirere cur pastores ita præcipiant, sic dirigant: satis illi fuerit vt pastoris vocem sequatur, luporum declinet insidias. Matth. 16. Qui vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Gala. 5. Qui Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum vitijs & concupiscentijs suis. Ostendit quantum bonum assequamur per eum, nempe vitam æternam. Augu. Bona pascua vita æterna dicitur, vbi nulla herba arescit, sed totum viret. 1. Pet. 1. Benedictus deus & pater domini nostri Iesu Christi, qui secundum misericordiam suam magnam, regenerauit nos in spem viuam per resurrectionem Iesu Christi ex mortuis, in hæreditatem incorruptibilem, & incontaminatam, & immarcescibilem conseruatam in cęlis, in vobis qui in virtute dei custodimini per fidem in salutem paratam reuelari in tempore

Duo Christi greges.

Ouiũ laus & officiũ.

nouissimo. Neque interire poterunt qui seruatorem habent deum. Sap. 3. Iustorum animæ in manu dei sunt, & non tanget illos tormentum mortis, visi sunt oculis insipientium mori, illi autem sunt in pace. Et si coram hominibus tormenta passi sunt, spes illorum immortalitate plena est. Ro. 8. Diligentibus deum omnia cooperantur in bonum. Si quis vero ex ordine ouium exciderit, & nō secutus fuerit pastorem, suo vitio statim peribit. Nam vi quidem & tyrannide nullus potest auellere à deo, deceptione autem quotidie supplantamur. Oues simplices sunt, innoxiæ, imbelles, omnibus huius mundi præsidijs destitutæ. In has mundus desæuiet, & omnibus suis machinis ac viribus insurget, sed nulla futura est tanta satanæ potestas, vt eas rapiat è manibus meis. Quicquid mūdus molietur, cedet in bonum ouium, & in gloriam patris. Augustinus: Securus est de earum numero, qui pro eis quid dederit nouit. Vnicum illud præsidium, quod mihi ad tuendas oues meas dedit pater, maius ac potentius est omnibus, quibus mundus coorietur in me meosque. Augustinus: Non enim crescendo, sed nascēdo æqualis est, qui semper natus est de patre filius, de deo deus. Dedit ergo illi esse mediatorem dei & hominum, 1. Timot. 2. & vt sit vnigenitus filius. Heb. 1. Cui enim dixit aliquando angelorum, Filius meus es tu, ego hodie genui te, Psalm. 2? nec natura dissimilis, nec virtute inferior, nec tempore posterior. Hoc maius omnibus est. Quoniā autem nulla potestas mundi tanta est, vt quicquam ex illius manibus extorquere possit. Hier. 49. Quis similis mei? & quis sustinebit me? & quis est pastor qui resistat vultui meo? Psalm. 75. Tu terribilis es, & quis resistet tibi? qui nutu potest omnia. Psal. 113. Omnia quæcunque voluit dominus, fecit. Sap. 12. Tu autem dominator virtutis cum magna tranquillitate iudicas, & cum magna reuerantia disponis nos. Subest enim tibi, cum volueris, posse. Neque ergo de manu mea, quum inter patrē & me, sicut est absolutissimum potestatis consortium, ita summus est voluntatis consensus. Prorsus enim vnum sumus in substantia, potestate & voluntate. Augu-

ſtinus: Vtrunque audi, vnum ſumus. Vnum dixit, liberauit te ab Arrio: quod dixit, ſum⁹, liberauit te à Sabellio. Si vnum, ergo non duo: ſi ſumus, ergo pater & filius & ſpituſſanctus. 1. Iohan. 5. Tres ſunt qui teſtimonium dant in cælo: pater, verbum, & ſpirituſſanctus: & hi tres vnum ſunt. Lapidea corda ad lapides currunt, ſed nemo tamen impetijt illum ꝙ nondum veniſſet tempus, quo decreuerat extrema pati pro ſalute generis humani. Act. 7. Duræ ceruice & incircuncíſi cordibus & auribus, vos ſemper ſpirituiſancto reſtitiſtis.

Arrij confutatio & Sabellij.

3 Reſpondit eis Ieſus: Multa bona opera oſtendi vobis ex patre meo, propter quod eorum opus me lapidatis? Reſpõderunt ei Iudęi: De bono opere non lapidamus te, ſed de blaſphemia: & quia tu homo quum ſis, facis teipſum deum. Reſpondit eis Ieſus: Nonne ſcriptum eſt in lege veſtra, quia ego dixi, dij eſtis? Si illos dixit deos, ad quos ſermo dei factus eſt, & non poteſt ſolui ſcriptura, quem pater ſanctificauit & miſit in mundum, vos dicitis quia blaſphemas, quia dixi, filius dei ſum? Si nõ facio opera patris mei, nolite credere mihi: ſi autem facio, & ſi mihi non vultis credere, operibus credite, vt cognoſcatis & credatis, quia pater in me eſt, & ego in patre.

Pergit autem dominus hanc eorum inſaniam placidis verbis corrigere. Neque enim manifeſta diſſimulanda ſunt crimina, ne peccati reus & conſcius alieni arguaris. Eſa. 58. Clama, ne ceſſes. quaſi tuba exalta vocem tuã, & annuncia populo meo ſcelera eorum, & domui Iacob peccata eorum. Si lapidatur beneficus, quid fiet ſceleroſis? Multa bona opera doctrinæ, ſanationum, oſtendit vobis ad gloriam dei. Bis hoc facto deliquerunt, quia iuris ordine prętermiſſo, etiam ſi iuſtã fingant cauſam. Nam

pœna omnis officio iudicis exequenda eſt. Romano.13. Non enim ſine cauſa gladium portat.dei enim miniſter eſt,vindex in iram ei qui male agit.Secundo,quia contra iura & leges gratitudinis, mala pro bonis rependunt. Nam reddere bonum ꝑ bono,naturę eſt.Mat.5. Si enim diligitis eos qui vos diligunt,quam mercedem habebitis? Nonne & publicani hocfaciunt?Luc.6. Si benefeceritis his qui vobis benefaciunt.quę vobis eſt gratia?Siquidem & peccatores hoc faciunt.Bonum pro malo,id euangelicum.Matth.5.Benefacite his qui oderunt vos. Malum pro malo,Iudaicum.Leui.24.Oculum pro oculo,dentem pro dente reſtituet.Sed malum pro bono,id impiiſſimũ. Hier.18.Nunquid redditur pro bono malum?Pſal.34 Retribuebant mihi mala pro bonis.Sed quid tandem? Pro. 17.Qui reddit malum pro bonis,non recedet malum de domo eius.Sapien.16.Ingrati ſpes tanquam hybernalis glacies tabeſcet,& diſperiet tanquam aqua ſuperuacua. Iudæi tandem huc prouocati,vt vel crimen proferrent, vel amentiam ſuam agnoſcerent, ne nihil prętexerent ſuæ inſaniæ:Non,inquiunt,ob benefacta,ſed ob immaniſſimum ſcelus blaſphemiæ,atque hac in re legis autoritatem ſequimur,quæ iuſſit huiuſmodi ſaxis obrui Leui. 24.Dominus autem intentum crimen ſic abs ſe reppulit, vt illorum ferocitatem verbis atrocioribus non irritaret,& nihilo ſecus ſibi vindicaret quod negari non potuit ſcripturæ teſtimonio.Non ſolum illos, inquit, ad quos ſermo dei factus eſt,filios dei appellat lex,ſed deos, non læſa tamen vnius dei maieſtate:nec falſum eſſe poteſt quod diuinis literis proditum eſt, Pſalm.81. quomodo mihi blaſphemiæ crimen intenditis, quod me quem pater vnice ſanctificauit,(Luc.1.Quod naſcetur ex te ſanctum,vocabitur filius dei)ac miſit in mundum,vt per illum omnes ſanctitatem aſſequerentur, dixerim filium dei?Moſi ait deus Exod.7.Ecce conſtituit te deum Pharaonis. Vultis ſcire ęqualitatem cum patre? à ſubſtantia non poteſtis ſcire.impoſſibile eſt enim ſcire ſubſtantiam dei.Iohan.primo.Deum nemo vidit vnquam. Matt. vndecimo.Nemo nouit filium niſi pater, neque patrem

quis nouit nisi filius, & cui voluerit filius reuelare. Cęterum ex ipsis factis magis conuenit ęstimare. Si quæ facio, non videntur esse homine maiora, si non diuinæ virtutis specimen habent, nolite credere ꝙ sim filius dei, quod mihi per omnia cum illo conueniat. Quod si videris deum patrem in me proferentem virtutem suam si dictis meis fidem habere non vultis, certe factis ipsis quæ videtis oculis, credite: & arrogans habear, nisi longe plus præsto quàm mihi verbis sumo. Ea si synceris animis perpenderitis, fiet vt verbis quoque meis fidem habeatis, non amplius dubitaturi, quin pater in me sit & ego in patre, quod vterque alteri indiuidua societate cohęreat, dum ille per me quicquid vult operatur, & ego ab illius exemplo iussúque nusquam recedo, vt qui mihi credit, illi credat: qui mihi repugnat, illi repugnet. Luc. 10. Qui me spernit, spernit eum qui misit me. Iohan. 12. Qui credit in me, non credit in me, sed in eum qui misit me. Nam per circũincessionem atque essentiæ identitatem & maiestatis æqualitatem & vnitatem, & pater in filio & filius in patre est. Vtinam & nos sola adoptione, non natura, aliquando vere dicere possemus: Pater in me est, filius quoque & spiritussanctus. Nam longe â peccatoribus salus, Psal. 118. Deus vero charitas est, & qui manet in charitate, in deo manet, & deus in eo, 1. Ioh. 4.

Quęrebant ergo eum apprehendere, & exiuit de manibus eorũ, & abijt iterum trãs Iordanem, in eum locum vbi erat Iohannes baptizans primum, & mansit illic. Et multi venerunt ad eum, & dicebant: quia Iohannes quidem nullũ signum fecit. Omnia autem quæcunque dixit Iohannes de hoc, vera erant. Et multi crediderunt in eum.

Itaque quum satis illic docuisset, cessit ad tempus immedicabili malorum vesaniæ, sua absentia illorum morbum mitigare volens. Secedit autem inuitis illis, monstrans quòd neque in cruce detentus fuisset, nisi sponte se tradidisset. Transmisso autem Iordane, redijt ad eum

locum vbi Iohannes primum cœperat baptizare. Multi venerunt ad eum ob testimonium Iohannis, cui non leuis erat apud Iudæos autoritas, partim ob sermones diuinæ sapientiæ plenos, partim ob facta diuinam virtutem testantia, credentes ipsum Messiam, pharisæis & sacerdotibus in sua malitia persistentibus. Christo enim reseruata erant signa. Esa. 35. Deus ipse veniet & saluabit nos. Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures surdorum patebunt: tunc saliet sicut ceruus claudus, & aperta erit lingua mutorum, Hinc concludebant, Christum Iohanne maiorem. q. d. Si illi credidimus qui nullum vnquam fecit signum, multo magis ei qui tot & tanta operatus est signa? Ioh. 7. Christus quum venerit, nunquid plura signa faciet quam quæ hic facit?

De suscitatione Lazari.

ARTICVLVS XX.

Erat autem quidam languens Lazarus à Bethania, de castello Mariæ & Marthę sororū eius. Maria autem erat quę vnxit dominum vnguēto, & extersit pedes eius capillis suis, cuius frater Lazarus infirmabatur. Miserunt ergo sorores eius ad eum, dicentes. Domine, ecce quem amas, infirmatur. Audiens autem Iesus, dixit eis: infirmitas hęc non est ad mortē, sed pro gloria dei, vt glorificetur filius dei per eā. Diligebat autem Iesus Martham & sororē eius Mariā, & Lazarum. Vt ergo audiuit quia infirmatur, tunc quidē mā sit in eodē loco duobus diebus. Deinde post hæc dicit discipulis suis: Eamus in Iudæam iterum. Dicunt ei discipuli: Rabbi, nunc quęrebāt Iohan. 11. S

te Iudęi lapidare,& iterum vadis illuc? Respondit Iesus:Nonne duodecim sunt horæ diei? Si quis ambulauerit in die, non offendit, quia lucem huius mundi videt:si autem ambulauerit in nocte, offendit,quia lux non est in eo.Hæc ait,& post hęc dicit eis:Lazarus amicus noster dormit,sed vado vt à somno excitem eum.Dixerunt ergo discipuli eius:Domine,si dormit,saluꝰ erit.Dixerat aũt Iesus de morte eius,illi autem putauerunt quia de dormitione somni diceret. Tunc ergo Iesus dixit eis manifeste:Lazarus mortuus est,&gaudeo propter vos vt credatis, quia non eram ibi. Sed eamus ad eum .Dixit ergo Thomas qui dicitur didymus,ad condiscipulos: Eamus & nos, & moriamur cum eo.Venit itaque Iesus,& inuenit eum quatuor dies habentem in monumento. Erat autem Bethania iuxta Hierosolymam quasi stadiis quindecim. Multi autem ex Iudęis venerunt ad Martham & Mariam,vt consolarentur eas de fratre suo. Martha ergo vt audiuit quia Iesus venit,occurrit illi. Maria autem domi sedebat,

Quam operosa vera sit fides, quæ animę vitam præstat, & finaliter æternam in resurrectione gloriam,ostendit.Mox ergo offertur occasio, per quam maxime redderetur illustris Christi patrique gloria,simul & ad homicidium irritaretur pharisęorum malitia.Aug. Inter omnia miracula quę fecit Christus,Lazari suscitatio maxime prędicatur:sed si attendamus quis fecerit,delectari potius debemus quam mirari.Ille suscitauit hominem, qui fecit hominem.Plus est hominem creasse, quã suscitasse. Erat autem languens morbo naturaliter incurabili.Porro.Maria erat illa,qui insigni amoris erga Iesum testimonio vnxerat eum.Harum sororum studium imitari debe

Inter oĩa Christi miracula q̃d maxime prędicet.

In Lazari

mus, alterius resipiscentiam, vt Lucas testatur, Luc.7. & sororibus alterius hospitalitatem, Lu.10. Nunciāt autem morbum, non dubitantes quin pro sua mirifica in omnes humanitate, amico periclitanti succurreret. Aug. Non dicunt, veni & sana: nec ausæ sunt dicere, ibi iube & hic fiet: sed tātum, ecce quem amas, infirmatur. Sufficit tibi quod noueris, non enim amas & deseris. Prouer.17. Omni tempore diligit qui amicus est. Amanti tantùm denunciandum fuit. Hugo: Defectus insinuatio, species est oratiōis. Chrysostomus: Vt, non causale est, sed euentus. Nam aliunde quidem euenit infirmitas, sed per diuinam prouidentiam ad dei gloriam ordinabatur, & Christi cognitionem. Nō ergo deo præscribendus auxiliandi modus. Ipse enim cognouit figmentum nostrum, Psal. 102. sed dicendum, Fiat voluntas tua, Mat. 6. & 26. Amabat enim Iesus Martham, & Mariam, harumque fratrem Lazarum, & tamen hunc Iesus passus est in morbum, atque etiam in mortem incidere, ne nobis indignum videretur, si quando boni, veræque pietatis cultores, huius mundi calamitatibus affligūtur, deo veluti dissimulante, vel quia expedit illis qui patiuntur, vel quia sic conducit ad illustrandam dei gloriam, non quod deus humanis malis procuret suam gloriā, sed quod mala quę nobis iuxta conditionis humanæ legem, casuve obueniunt, vel in nostram salutem, vel in suā gloriam hominum causa vertere soleat. Distulit autem auxilium, quo illustrius esset miraculum. Chryso. Prędixit discipulis hic pręter consuetudinem quo iturus esset, sciens inde ipsos terrendos, ne repentina abitione turbarentur, si abducerentur in regionem quam timebant. Hinc audito nomine Iudęę, discipuli memores quam esset atrox pharisæorum in illum odium, & quoties sustulissent in illum lapides, quoties conati fuissent in illum manus inijcere, non solum domino metuebant, verum multo magis sibi ipsis. Nondum enim induti erant virtute ex alto, Lu.24. spiritusancto confortati, & Iesum humano quodam affectu prosequebantur, ipsi quoque ob imbecillitatem à morte abhorrentes. Si enim perfectam fidem in ipsum habuissent, nec ipsi nec sibi timuissent, quia dei

quid imitandum.

virtus & dei sapientia, 1. Cor. 1. Hiere. 20. Dominus autē mecum est tanquam bellator fortis: idcirco qui persequū tur me, cadēt, & infirmi erunt & confundentur vehementer, quia non intellexerunt opprobrium sempiternum quod nunquā delebitur. Orig. Cum vellent dare consiliū homines deo, discipuli magistro corripuit eos, d. Sicut horę mutabiles sunt, sic & affectiones. Aenigmate formidinem illorum consolatus est, significans nihil esse metuendum ijs qui Christo adhærent, qui lux est mundi. Iohā. 8. Ego sum lux mundi, qui sequitur me, nō ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitę. Si quis ergo videns lucē, nō offendit, multo magis qui Christo adhæret, nisi ab eo defecerit, non offendit. Sic luce gratiæ priuati, impingunt in peccata. Pro. 4. Via peccatorū tenebrosa, nesciunt quo corruūt. Ideo 1. Ioh. 2. Qui odit fratrē suū, in tenebris est, & in tenebris ambulat, & nescit quo eat, quia tenebrę obexcæcauerunt oculos eius. Hinc admonet apostolus Ephe. 5. Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. vt filij lucis ambulate. Chry. Nimis carnaliter amabant, quare amittere nolebant, & ideo aduentum ipsius in Iudæā impedire nolebāt, carnaliter verbū ipsius accipiētes. Nā ægrotis somnus esse solet rediture sanitatis indiciū. Maluit aūt dominus primū dormientē quā mortuū dicere, vt iuxta sacræ scripturę consuetudinē ostēderet spē resurrectiōis. 1. Thes. 4. Nolumus vos ignorare fratres de dormientibus, vt non contristemini, sicut & cæteri q̄ spē nō habēt. Si enim credimus q̄ Iesus mortuus est & resurrexit, ita & deus eos qui dormierūt per Iesum, adducet cū eo. Aug. Nemo tā facile excitat in lecto, sicut Christ⁹ in sepulchro. Secūdo ob dulcedinē requietiōis. Apo. 14. Amodo iā dicit spūs, vt requiescant à laboribus suis. Nā mali etsi corpore, nō tamē anima requiescunt vsque in diē iudicij. Esaig 66. Vermis eorum non morietur, & ignis eorū non extinguetur. Tertio, ob meliorationē immutatiōis. Sōnus enim præstat reformationem virium, & releuamē naturæ, quare post somnum homo melior redditur. 1. Cor. 15. Seminatur in corruptione, surget in incorruptione. Seminatur in ignobilitate, surget in gloria. Seminatur in infirmita

te,surget in virtute. Seminatur corpus animale,surget corpus spirituale. Quoniam autem responderat ijs qui morbum amici nunciauerant, nō esse lœtalē, sed in hoc accidisse,vt per eū illustraretur gloria dei ac filij ipsius,simile quiddā indicat discipulis:gaudeo,inquiens, quod illic non adfuerim dum amicus ægrotat ac moritur,idque vestra causa,vt vestra fidutia quā adhuc imbecillē video, cōfirmetur euidentiori miraculo. Semper enim fides eorum & sermonibus & miraculis augebatur. Lu.17. Domine,inquiunt,adauge nobis fidem. Thomas qui Græcis dicitur didymus,latine geminus,cæteris imbecillior,vel domini inconsultam notare volens constantiam ex fidei imperfectione, ait: Eamus & nos,si sic certum est,vt moriamur cum illo,quandoquidem hæc illi sedet sententia,sese suosque in manifestum vitę periculum adducere,quum liceat vtrorumque incolumitati consulere. Nihil tamen prohibet sic accipere,vt animi constantis sint verba & ad commoriendum exhortantis. q.d. Gloriosius cum ipso moriamur,quam eo relicto deliciemur. Sic & Petrus ait Luc.22. Domine,tecum paratus sum & in carcerem & in mortem ire. Imo & omnes commori pollicebantur Matthæi 26. Sed dominus neque ob discipulorum turbationem vel timorem,nec propter eorum amorem omisit,quod ex pietate facere decreuerat, docens nos in ijs quæ dei honorē & animarum spectant salutem,amorem ac timorem cuiuscunque postponere. Inuenit quatuor dierum mortuum. Differt nonnunquam consolationem deus,quo instantius requiratur. Psalm.39. Expectans expectaui dominum, & intendit mihi. Et exaudiuit preces meas. Abac.2. Si morā fecerit,expecta illum:quia veniens veniet, & non tardabit. Aberāt autem Bethania ab Hierosolymis stadijs plus minus quindecim,atque hinc discipulis illa formido, atque hinc etiam occasio,quę fecit vt miraculum plures haberet testes & spectatores. Venerant enim multi ad consolandum eas,quod charitatis est & humanitatis officiū. Sic Dauid misit ad consolandum Hanon super morte patris sui Naas,quanquam ipse in malum sibimetipsi abusus fuerit,2. Reg. 10.

Thomę dictum q̄ diuerse accipi queat.

perpetua est & immortalis, iniustitia autem mortis acqui sitio. Impij autem manibus & verbis accersierunt illam: & æstimantes illam amicam, defluxerunt, & sponsiones posuerunt ad illam: quoniam morte digni sunt, qui sunt ex parte illius. Hoc est quod dominus conqueritur Hiere. secundo. Duo mala fecit populus meus: me dereliquerunt fontem aquæ viuæ, & foderunt sibi cisternas dissipatas, quæ continere non possunt aquas. Aquę viuæ, inquit, Iohan. 4. Qui biberit ex aqua quam ego dabo ei, non sitiet in ęternũ: sed aqua quã ego dabo ei, fiet in eo fons aquę sa lientis in vitam ęternã. Psal. 35. Domine, apud te est fons vitæ. Sine hac aqua necesse est arescere & tandem emori. Ideo Psalm. 72. Mihi autem adhęrere deo bonum est, ponere in domino deo spem meam. Martha ergo fratris so latio destituta, audiens domini aduentum occurrit illi hu militer & deuote ex reuerentia & amore. At quum in cō spectum Iesu venit, nonnulla spe bona concepta de fratre reuocando ad vitam, flebili voce dicit illi: Domine, & cætera. Nam facile morbum depulisses, quanquam ne nũc quidem res est omnino extra spem. Scio enim quod quicquid à deo poposceris, nihil tibi sit negaturus, etiam si mortuo sepultoque vitam poposceris. Nouerat precibus Heliam filium mulieris suscitasse, 3. Reg. 17. Similiter He liseum filium Sunamitidis, 4. Reg. 4. Vnde secundũ Chry sost. fidem habuit in Christum, sed non quantam debuit. Nam tanquam virum quendam virtute prębitum & deo probatum, habuit. Vnde non dixit, quęcunque volueris: quia quod deus esset qui solo imperio posset ad vitam re uocare mortuos, non erat ita illi comprobatum, & maxi me talem. Credidit tamen virum potentem in opere & sermone, sicut discipuli Luc. 24. & preces ipsius efficaces apud deum. Hoc & nos consolatur, quia interpellat pro nobis, Roma. 8. & 1. Iohan. 2. Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem, Iesum Christum iustum: & ipse est propiciatio pro peccatis nostris, & nō pro nostris tã tum, sed etiam pro totius mundi. Sed & nobis pollicitus est Iohannis decimoquinto. Si manseritis in me, & verba mea in vobis manserint, quodcunque volueritis, petetis,

& fiet vobis. Quum ergo omnes fideles vnum corpus sint in Christo, Eph. 1. Et ipsum dedit caput super omnem ecclesiam, quæ est corpus ipsius. & Ro. 12. Multi vnum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius mēbra. 1. Cor. 12. In idipsum pro inuicem solicita sint membra. Et si quid patitur vnum membrum, compatiuntur omnia membra: siue glorificatur vnum membrum, congaudent omnia membra. voluit deus vt non solum pro nobis, sed etiam pro alijs diuinam imploremus clementiam. Vnde Mat. 5. Orate pro persequentibus & calumniantibus vos. Iaco. 5. Orate pro inuicem vt saluemini. Sic ecclesia pro defunctis deum interpellat. Augu. Orationibus vero sanctæ ecclesię, & sacrificio salutari, & eleemosynis quæ pro defunctorum spiritibus erogantur, non est dubitādum mortuos adiuuari, vt cum eis misericordius agatur à domino, quam eorum peccata meruerunt. Illis autem prodesse, q ante mortem ita vixerint, vt possint eis vtilia esse hæc post mortem. Nam qui sine fide per dilectionem operante, eiusque sacramentis de corporibus exierunt, frustra illis à suis huiusmodi pietatis officia impenduntur, cuius dum hic essent, pignore caruerunt, vel non suscipientes, vel inuanum suscipientes dei gratiam, & sibi non misericordiam, sed iram thesaurizantes, Rom. 2. Pro. 11. Mortuo homine impio, nulla erit vltra spes. Verum illi vtique abluunt spiritus mortuorum, qui orationes, oblationes, erogationes multo feruentius obseruantiusque pro eis impendunt, qui suos carne, non spiritu mortuos, non solum carnaliter, sed & spiritualiter amant. Hinc & tempore synagogę, præcibus & oblationibus defunctis subuenire studebant, vt patet 2. Mach. 12. Aug. ser. 44. ad fra. in ere. Defunctis cum omni diligentia misereri & subuenire debemus & studeamus, attendentes quid Iudas Machabæus fecerit. Dixitque enim, quod sancta & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur, 2. Mac. 12. Qui ergo contrarium aut docent, aut sentiunt, non ecclesiæ filios, imo nec synagogę quondam, sed satanæ qui mendax est & pater eius, clare ostendunt. Iohannis octauo. Cum loquitur mendacium, ex proprijs loquitur, quia

Orationibus eccesię qui defuncti subleuētur.

Fidelibus defunctis nō subueniēdū dicētes satanæ filios esse.

mendax est, & pater eius.

Dicit illi Iesus: Resurget frater tuus. Dicit ei Martha: Scio quia resurget in resurrectione in nouissimo die.

Iesus igitur quo illius fidutiam confirmaret, fratrem resurrecturum promisit. Verebatur autem Martha, ne quemadmodum nuncijs respondens morbum non esse capitalem, ambiguo responso fefellerat, ita nunc quoque lateret aliquid in illius verbis, quod spem illius illuderet. Scio, inquit, quod frater meus reuicturus sit, sed in nouissimo die, quum resurgemus omnes. Sciebat enim & vltimam resurrectionem futuram ex diuinis scripturis, & in primis ex continuis Christi sermonibus resurrectiõe. O felicissimum verbum, quo contra omnem inimici potestatem roboramur. Nunquam ergo desperandum, etsi omnia humana præsidia destituant. Non enim erit impossibile apud deum omne verbum, Lu. 1. Hac spe primi parentis animum deiectum subleuauit, quum sopore immisso, vidit ecclesiam Christo iungendam, & per ipsum glorificandam. Vnde muliere de costa lateris sui formata, euigilans, ait Genesis secundo. Hoc nunc os ex ossib' meis, & caro de carne mea: quamobrem relinquet homo patrem suum & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erũt duo in carne vna Ephe. 5. Sacramentum hoc, magnum est. ego autem dico in Christo & ecclesia. Hac Abraam filium suum Isaac, in cuius semine benedicendæ omnes gentes, ad diuinum præceptum immolare voluit, Genesis vigesimosecundo. plenissime sciens quia quæcunque promisit deus, potens est & facere, Romano. quarto. Hac Iob confirmatus, ait Iob decimotertio. Etiam si occiderit me, in ipso sperabo. Causam suæ spei subdit Iob decimonono. Scio enim quod redemptor meus viuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum, & rursum circundabor pelle mea, & in carne mea videbo deum. Quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt, & non alius. Reposita est hæc spes mea in sinu meo. Hinc tertius septem fratrũ, qui ob legem dei ab Antiocho trucidabãt,

linguam postulatus, cito protulit, & manus constanter extendit, & cum fiducia ait: E cœlo ista possideo, sed propter dei leges nunc hæc ipsa despicio, quoniam ab ipso me ea recepturum spero. Hæc vnica est spes quæ fideliũ animos ob mortem amicorum contristatos solatur. Vnde Augu. Admonet Apostolus vt de dormientibus, hoc est, mortuis charissimis nostris, non contristemur, sicut cæteri qui spẽ non habent (1. Thes. 4.) resurrectionis & incorruptionis æternæ. Quare & dormientes in scripturis nominantur, vt euigilaturos minime desperemus. Est ergo de mortuis quædam tristitia eis qui diliguntur, quodammodo naturalis. Mortem enim horret non opinio, sed natura: nec huiusmodi mors accederet, nisi ex pœna quam præcesserat culpa. Romano. quinto. Vnius delicto mors regnauit per vnum. Contristamur ergo nos in nostrorum mortibus necessitate amittendi, sed cum spe recipiendi. Inde agimur, hinc consolamur: inde dolet humana conditio, hinc sanat diuina promissio. Vnde Actuum octauo. Curauerunt autem Stephanum viri timorati, & fecerunt planctum magnum super eum. Hinc Abraam dicitur Genesis vigesimotertio. Venitque Abraam vt plangeret & fleret eam .i. Saram Aegyptij mortem Iacob fleuerunt 70. diebus, Gene. 50. Vbi obserua & apud gentes tempus luctus mortui naturaliter. Eccl. 38. Fili, in mortuum produc lachrymas, & quasi dira passus incipe plorare, & secundum iudicium contege corpus illius, & non despicias sepulturam illius. Eccl. 22. Luctus mortui septem dies. Gene. 50. Venerunt ad aream Achad, quæ sita est trans Iordanem, vbi celebrantes exequias planctu magno atque vehementi impleuerunt septem dies, scilicet Ioseph cum fratribus super patre suo Iacob. Nume. 20. Omnis autem multitudo videns occubuisse Aaron, fleuit super eo triginta diebus, per cunctas familias suas. Deute. 34. Fleueruntque eum filij Israel (Mosen) in campestribus Moab triginta diebus, & completi sunt dies planctus lugentiũ Mosen. Augustinus: Permittantur ergo pia corda de charorum suorum mortibus contristari dolere sanabili, & consolabiles lachrymas fundant conditione mortali,

Mortui cur dormire dicantur.

Mortẽ lugẽdi mortuos non esse leuem.

quas cito reprimat fidei gaudium,qua creduntur fideles quando moriuntur,paululum à nobis transire & ad meliora peruenire. Vnde de martyribus ait Apostol⁹ Heb. 11. Alij distenti sunt, non suscipientes redemptionem, vt meliorem inuenirent resurrectionem.

Dicit Iesus:Ego sum resurrectio & vita. Qui credit in me,etiam si mortuus fuerit,viuet:& omnis qui viuit & credit in me,non morietur in eternum. Credis hoc? Ait illi: Vtique domine, Ego credidi qui tu Christus filius dei viui, qui in hunc mundum venisti.

Iesus igitur quo mulieris de se fidutiam & opinionem paulatim ad maiora prouehat, seque declaret eum esse qui non solum à deo possit precibus impetrare vitam mortuo,quod & ab alijs sanctis viris factum legebatur,sed ipsum esse fontem simul & autorem omnibus vitæ & datæ & reddendę,nec vllam mortem metuandam ijs,qui fidutiam & spem in ipso collocassent, propterea quod etiam si mors occideret,nihil possit lędere fonti omnis vitæ adhærentem. Ego enim sum,inquit,ipse resurrectionis & vitæ fons:quare sicut tunc resuscitare possum, sic & modò. Nec etiam quisquam viuit nisi dono meo, neque quisquam reuiuiscet nisi per me. 1. Corint. 15. Quoniamquidem per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum: & sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur. Et non solum iuxta mortem corporis,quæ non magnopere formidanda est,sed & iuxta mortem animæ,quæ maxime metuenda est. Nam anima quę viuit,per me viuit: & quæ reuiuiscit, per me reuiuiscet. Vnde dicitur Dan. 12. Multi de ijs qui dormiunt in terræ puluere, euigilabunt, alij in vitam æternam,alij in opprobrium vt videant semper. Ideo impij non dicuntur proprie resurgere,quia non ad vitam. Psalm. 48. Sicut oues in inferno positi sunt,mors depascet illos. & Psal. 1. Ideo non resurgunt impij in iudicio,neque peccatores in consilio iustorum. Vnde quartus

Resurrectio an im pijs ꝓprie asscriba t.

filius ob legem tortus, Antiocho ait: Tibi enim resurrectio ad vitam non erit: Qui mihi per fidem adhæserit, etiam si corpore fuerit mortuus, tamen viuet: & si mortuus in fidelitate, mihi crediderit, viuet infidelitatis morte subl[illegible]. Ioh. 5. Amen amen dico vobis, quia venit hora & nunc est, quando mortui audient vocem filij dei: & qui audierint, viuent. Et omnis qui viuit & credit in me, non morietur in æternum. Nam vitam in se habet manentem quia Christus per fidem habitat in cordibus nostris, Eph. 3. Igitur quandiu sumus in Christo, manentem in nobis habemus vitam, quę emori non potest, vtcũque corpus moriatur, vtcunque in puluerem redigatur. Credens enim mortuus, viuit: sicut non credens viuens, mortuus est. Mat. 8. Dimitte mortuos sepelire mortuos suos. Apoc. 3. Nomen habes ꝙ viuas, & mortuus es. Quo cõtra Sap. 3. Iustorum animæ in manu dei sunt. Visi sunt oculis insipientium mori, illi autem sunt in pace. Sap. 5. Iusti autem in perpetuum viuent, & apud dominum est merces eorum, & cogitatio eorum apud altissimum. Obserua quod ait, Qui viuit & credit in me. Chryso. supra illud Ioh. 9. Venit nox quando nemo potest operari: Quam hoc habet consequentiam? Sane magnam. Hoc est, donec dies est, dum licet hominibus in me credere, dum hæc durat vita, laborandum est: venit nox, hoc est, futurum tempus, quando nemo operari potest. Non dixit, quãdo non potero operari, sed quando nemo operari potest. Augu. Hic omne meritum conflatur, quo post hanc vitã reuelari quisquã possit vel grauari. Nemo speret quod hic neglexit, quum obierit, apud deũ promereri. 2. Cor. 5. Oẽs nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis, prout gessit, siue bonũ, siue malũ. Ecce iuxta id quod fecit aĩa in corpore, vel præmiũ vel suppliciũ reportabit: quãobrẽ exuta corpore, sibi amplius mereri nõ potest. Hinc Hiero. sup Eccẽs. 9. Viuentes, metu mortis possunt bona opa ꝑpetrare: mortui vero, nihil habẽt ad id adijcere quod semel secum tulere de vita. & infra: Sed & dilectio eorũ & odiũ & æmulatio, & omne quod in hoc seculo habere potuerũt, mortis

finiꝭ aduētu: nec iuste quippe possunt agere nec peccare, nec virtutes adijcere nec vitia. Animę igitur ex purgatorio suffragijs liberatę viuentiū, minus beātur q̄ si per se hic satisfecissent. Satisfaciens enim in hac vita p peccatis in gratia, nōnihil meriti reportat pręter ipsam satisfactionē p pœnę deletione. Neque enim vllū est opus bonū, quod si fiat in gratia & charitate, quod iusta remuneratiōe frustreť apud deū, apud quē nec is qui calicē aquæ frigidæ ppter deū porrexerit, mercede sua carebit, Mat. 10. Gal. 6. Igitur dū tēpus habemus, operemur bonū. Bonū aūt facientes, nō deficiamus. tempore enim suo metemus, nō deficiētes. Satisfactio aūt quę fit in purgatorio, nihil mercedis lucrať, maculas tantū expiasse cōtēta. Vnde ob id purgatoriū dicitur, q maculæ peccatorū quas in hac vita contraxerūt animæ, p pœnarū asperitatē purgātur, quemadmodū aurum ex fornace illud boni cōsequitur vt purgatū fulgeat. Sic animæ pari modo fulgorē ex fornace purgatorij reportāt, sed nihilo maiorē gratiā aut charitatē q̄ secū attulerūt. Quod enim illicita voluptate contractū fuit, merito p molestiā pœnę deleri debet. Apo. 21. Nō intrabit in eā aliquid coinquinatū. Martha tota intenta fratri reuicturo, non admodū apte respōdit ad sermonem Iesu, sed tamen in genere professa est q̄ magnifice de illo sentiret. Sic & Petrus Mat. 16. Tu es Christus ille filius dei. Sic hic pręteritū p præsenti ponit, d. Ego credo quia tu es Christus ille qui in hunc mundū venturus erat. 1. Timo. 1. Fidelis sermo, quia Christus Iesus in hunc mundum venit peccatores saluos facere.

Aliena mērita minus efficacia cuique q̄ sua.

Satisfactio in purgatorio qui differat ab ea quę hic fit.

Et cum hoc dixisset, abiit & vocauit Mariam sororem suam silentio, dicens: Magister adest & vocat te. Illa vt audiuit, surrexit cito, & venit ad eum. Nondum enim venerat Iesus in castellum, sed erat adhuc in illo loco vbi occurrerat ei Martha. Iudęi ergo qui erant cum ea in domo, & consolabātur eam, quum vidissent Mariam quia

cito surrexit & exijt, secuti sunt eam, dicentes, quia vadit ad monumentum vt ploret ibi. Maria ergo cum venisset vbi erat Iesus, videns eum, cecidit ad pedes eius, & dixit ei: Domine, si fuisses hic, non esset mortuus frater meus. Iesus ergo vt vidit eam plorantem, & Iudæos qui venerant cum ea plorantes, infremuit spiritu & turbauit seipsum, & dixit: Vbi posuisti eum? Dicunt ei: Domine, veni & vide. Et lachrymatus est Iesus. Dixerunt ergo Iudęi: Ecce quomodo amabat eum. Quidam autem ex ipsis dixerunt: Non poterat hic qui aperuit oculos cæci nati, facere vt hic nō moreretur? Iesus autem rursum fremens in semetipso, venit ad monumentum. Erat autem spelunca, & lapis superpositus erat ei. Ait Iesus: Tollite lapidem. Dicit ei Martha soror eius qui mortuus fuerat: Domine, iam fœtet, quatriduanus est enim. Dicit ei Iesus: Nonne dixi tibi, quoniam si credideris, videbis gloriam dei? Tulerunt ergo lapidem. Iesus autem eleuatis sursum oculis, dixit: Pater, gratias ago tibi, quoniam audisti me: ego autem sciebam quoniam semper me audis, sed propter populum qui circunstat dixi, vt credant quia tu me misisti. Hæc quum dixisset, voce magna clamauit: Lazare veni foras. Et statim prodiit qui fuerat mortuus, ligatus manus & pedes institis, & facies eius sudario erat ligata. Dixit eis Iesus: Soluite eum, & sinite abire. Multi ergo ex Iudæis qui venerant ad Mariam & Martham, & viderant quæ fecit Iesus, crediderunt in eum.

Vbi Martham iam in spem bonam adduxit, tunc

abijt & vocauit ſororem ſuam clanculum. Illa vt audiuit ſe à dulciſſimo magiſtro, præ omnibus mundi adamato vocari, ſurgit. Tardus autem ibat, ne videretur ad miraculum properare, ſed precibus illarum exoratus hoc facere, & ex aduentu Iudæorum cum Maria, miraculum celebrius redderetur. Procidit Maria ad pedes Ieſu, non reuerita turbam. Auguſtinus: Quanto ſe plus humiliabat, tanto magis de munere diuino percipiebat. Pſalm. 33 Accedite ad eum, & illuminamini: & facies veſtræ non confundentur. Quum autem iam locus adeſſet & tempus reprꝑſtandi quod erat Marthæ pollicitus, primum infremuit ſpiritu, ac ſemetipſum turbauit, videlicet humanæ naturę veritatem prę ſe ferens: mox diuinæ virtutis indicium prolaturus, & indignans peccato & actori peccati diabolo, cuius inuidia mors intrauit in orbem terrarum. Sapien. ſecundo. Et turbauit ſe, quem nullus turbare potuit inuitum, ſicut omnia huiuſcemodi ſuſcepit quia potuit, quia in eius poteſtate fuit ſic affici, Iohan. decimo. Poteſtatem habeo ponendi animam meam, & poteſtatem habeo iterum ſumendi eam. Vnde lachrymatus eſt, quo humanæ naturę oſtendit veritatem. Heb. ſecundo. Debuit per omnia fratribus aſſimilari, vt miſericors fieret, & fidelis pontifex ad deum. Secundo, quo affectum ad amicos oſtendit non inanem. Vnde Ioſeph videns fratrem ſuum germanum Beniamin, feſtinauit in domum: quia commota fuerant viſcera eius ſuper fratre ſuo, & erumpebant lachrymæ, & intrans in cubiculum fleuit. Tertio, vt doceret nos terminos & modum triſtitiæ ac mœroris ponere. Nam abſque compaſſione & lachrymis eſſe, beſtiarum eſt: multum autem lachrymari, plorare & contriſtari, mulierum eſt. Non ignorans quærit vbi poſuerint, quum prꝑſciuerit mortuum abſens, ſed vt à miraculo ſecluderet omnem ſuſpicionem fuci, & quòd non proprio motu, ſed exoratus miraculum fecerit. Iudæi ergo non intelligentes præcipuam fletus cauſam, quæ non tam amoris affectu quàm ſalutis humanę deſiderio proceſſit, dicebant: Claret, ſi potuiſſet, eius mortem impediuiſſet: & ſi hoc non potuit, qui potuit cęcum na-

tum illuminare? Discamus hoc loci diuersa hominum iudicia de nostris factis sufferre. nunquam enim deerunt calumniatores, quare conandum vt digne deo ambulemus, offendicula amputantes. Martha male credula, dixit: Iam fœtet, ꝙ quasi impossibile existimaret propter dierum multitudinem fratrem suscitari. Iesus ergo mulieris vacillantis fidem obiurgatiuncula suscitat. Noli, inquit, ob temporis diuturnitatem diffidere, quoniam omnia possibilia sunt credenti, Marc. nono. Cunctis igitur ad miraculum nouæ rei suspensis, iussu domini sublatus est lapis, moxque suspensis omnium animis atque oculis, dominus Iesus suscipiens in cælum, vt nos doceret quicquid magnificum geritur à nobis, ad deum autorem oportere referri, simulque circunstantibus declararet se diuina virtute facere quicquid faceret, & non satanæ commercio, quemadmodum pharisæi calumniabantur, dixit patri gratias agendo: Semper me audis. Heb. quinto. Exauditus est pro reuerentia sua. vt populus ipsum non dei aduersarium, sed ab ipso missum cognosceret. Origenes: Oculos oraturus eleuat, quia necesse est volenti ad exemplar Christi orare, oculos mentis sursum erigere, & à præsentibus rebus eleuare. Hinc dicimus: Pater noster qui es in cælis. Clamauit voce magna, sicut potestatem & autoritatem habens. Non enim dixit: In nomine patris mei veni foras, quo se omnibus sanctis declarauit maiorem, qui non imperando, sed orando, miranda per dei virtutem faciunt. Quid enim par potestati huic vnquam? Augustinus: Venit ad monumētum in quo dormiebat Lazarus, & non tanquam mortuum, sed vt viuum & sanum audire paratum, de sepulchro protinus euocauit. Tunc Iesus, ne quid deesset ad plenissimam miraculi fidem, ait: Soluite &c. Augustinus: Miraris quomodo processit ligatus, & non miraris quomodo surrexit quatriduanus. In vtroque potentia dei erat, non vires mortui. Quemadmodum resurrectio ista particularis, ita etiam vniuersalis in momento, in ictu oculi fiet, 1. Cor. 15. Ostēdit hoc exemplo dominus, horrendum esse statum hominis iam in peccatis inueterati, quantaque pœnitudine

quot lachrymis sit opus,vt per dei misericordiam resipi scat ad vitam innocentiæ.Homo enim per malitiam occidit animam suam, Sap.16. Apocalyp.3. Nomen habes ꝙ viuas,& mortuus es.Sic vidua quæ in delicijs viuit, viuens mortua est.1.Timo.5.Primus ergo dies est in cogitatione,qua data opera à deo auertimur,cogitantes cõ filia quę non possunt stabiliri,Psalm.20. Sapien.1. Peruersę cogitationes separant à deo. Hierem.quarto. Vsquequo morabuntur in te cogitationes noxiæ? Laua à malitia cor tuum Hierusalem,vt salua fias. Secundus in operatione.Iaco.primo.Nemo cum tentatur, dicat quoniam à deo tentatur. Deus enim intentator malorum est.ipse enim neminem tentat.Vnusquisque vero tentatur,à concupiscentia sua abstractus & illectus. Deinde concupiscentia cum conceperit, parit peccatum: peccatum vero cum consummatum fuerit, generat mortem. Psalm.7.Ecce concepit dolorem,& peperit iniquitatem. Vere dolorem concipit peccator,quanquam ipse hoc aduertere nolit.Hierem.nono.Vt inique agerent laborauerunt.Tertius in consuetudine.Hie.secundo. Quàm vilis facta es,iterans vias tuas?Prouer.22.Adolescens iuxta vias suas,etiam cum senuerit,nõ recedet ab ea.Vnde Hier. 13.Si mutare potest æthiops pellem suam,& pardus varietates suas,& vos poteritis benefacere, cum didiceritis malum.Hieron.Hominibus impossibile est, deo possibile,vt nequaquam æthiops & pardus suam videantur mutare naturam,sed ille qui in æthiope & pardo operatur.Phi.4.Omnia possum in eo qui me confortat.Quartus,Complacentiæ ex inuerecundia.Hie.3. Frons mulieris meretricis facta est tibi.noluisti erubescere.Esa.3.Peccatum suum quasi Sodoma prędicauerunt,nec absconderunt.Prouerb.2.Qui lętantur cum malefecerint,& exultant in rebus pessimis.Fœtent tales, suo malo exemplo alios corrumpentes.Psalm.5.Sepulchrum patens est guttur eorum.Vnde dominus hypocritas sepulchris comparat dealbatis Matthę.23. Quibus ait Matth.12. Progenies viperarum,quomodo potestis bona loqui quum sitis mali? Lapis monumento superpositus, obstinatio

Dierũ quibus iacuit Lazar⁹ in sepulchro mystica expositio.

est.Hiere.quinto.Indurauerunt facies suas supra petram, & noluerunt reuerti.Hinc admonet Apostolus. Hebreo. tertio. Hodie si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra, vt non obduretur quis ex vobis fallacia peccati. Obserua nunc quæ acta sint in suscitatione Lazari. Primum Iesus pulsatus est precibus sororum. Sic primo Iohanis quinto. Qui scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem, petat, & dabitur ei vita. Secundo, Iesus turbauit semetipsum, in se videlicet exprimens imaginē rei, quam in nobis oportet exhibere, si velimus à malis quibus diu assueuimus resipiscere. Multum enim turbari debet, qui oppressus est mole peccati. Tertio lachrymatus est. sic quod in nobis viuit ploret & oret, vt quandoque resurgat quod iacet. Psalmo centesimodecimooctauo. Exitus aquarum deduxerunt oculi mei, quia non custodierunt legem tuam. Quarto iussit lapidem tolli, sic obstinata voluntas non desistendi, Iohannis octauo. Vade, amplius noli peccare, tollenda per confessionem. Alioqui Prouerb. vigesimooctauo. Qui abscondit scelera sua, non dirigetur: qui autem confessus fuerit, & reliquerit ea, misericordiam consequetur. Quinto clamauit voce magna. Ipse enim est qui intus viuificat, cuius vox mortuos tam corpore quam anima ad vitam reuocare potest. Iohannis quinto. Amen amen dico vobis, quia venit hora & nūc est, quando mortui audient vocē, filij dei: & qui audierint, viuent. Vltimo ministris soluendi tribuit potestatem. Augustinus: Quid est, soluite, nisi, Quæ solueritis super terram, erunt soluta & in cęlis, Matthęi decimooctauo, & Iohannis vigesimo. Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt? Hoc vero de infidelibus intelligi potest minime, quum iā iudicati sint, Iohannis tertio. & foris sint. Vnde Paulus primæ Corinthio. quinto. Quid enim mihi de ijs qui foris sunt, iudicare? Nonne de ijs qui intus sunt, vos iudicatis? Nam eos qui foris sunt, deus iudicabit. Ideo Ephesi. 5. Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus.

Actorū in suscitatione Lazari circunstantiæ.

De conſpiratione contra Ieſum.
ARTICVLVS XXI.

QVidam autem ex ipſis abierunt ad pha- Iohan. 11.
riſęos,& dixerunt eis quę fecit Ieſus. Col T
legerunt ergo pontifices & phariſęi con
cilium, & dicebant: Quid facimus, quia hic homo
multa ſigna facit? Si dimittimus eum ſic, omnes cre
dent in eum. Et venient Romani, & tollent noſtrũ
locum & gentem.

Declarat quantum malorum adducat faſtus ambitio, & inde oriens inuidię liuor. Vnde hoc facinore, tam inſigniter prodigioſo audito, pontifices qui autoritate pręeminebant, & phariſęi qui religione, qui pro diuinæ virtutis tam euidenti declaratione Ieſum colere debuerant, & deo gratulari, inuidiæ ſtimulis acti, iam ſibi non temperant amplius, ſed impio concilio conuocato, quo res legitimis modis peragi videretur, conſultant inter ſeſe, qua ratione tantis periculis poſſit occurri. Conſilium enim ex ſe bonum. Prouerbio. 11. Vbi non eſt gubernator, populus corruet: ſalus autem vbi multa cõſilia. Ideo Eccĩ. 37. Ante omnia opera verbum verax præcedet te, & ante omnem actum conſilium ſtabile. Sed quum priuati commodi reſpectus & animi morbus, eos in rabiem ageret aduerſus Ieſum in omnes beneficum, tamen videri volunt hoc negocium ad totius incolumitatem populi pertinere, ne videantur iuſidiari Chriſto propter inuidiam, commune periculum in medium afferunt concitantes populũ contra Chriſtum, quaſi perditionis autor ille eſſet futurus. Imitantur hos, quotquot in proborum conſpirant mortem & infamiam? Sed Eccĩ. 27. Facienti nequiſſimum conſilium, ſuper ipſum deuoluetur, & non agnoſcet vnde adueniet illi. Sic fratres Ioſeph conantes effugere dominum Ioſeph, ipſum vendiderunt Gene. 37. qua venditione dominus ipſorum factus eſt, Gen. 34. Vnde ipſe ait

Genesi.50. Nolite timere, num dei possumus resistere voluntati? Vos cogitastis de me malum, & deus illud vertit in bonum, vt exaltaret me sicut in præsentiarũ cernitis, & saluos faceret multos populos. Sic Achitophel cuius cõsilium erat sicut qui consuleret dominum, contra Dauid Absalon adiuuans, proprio se laqueo suspendit, 2.Re.16. & 17. Ideo Ecci.37. Cor boni consilij statue tecum. Tob.4. Omni tempore benedic deum, & pete ab eo vt vias tuas dirigat, & omnia consilia tua in ipso permaneant. Quid facimus, inquiunt? Augu. Perditi homines plus cogitabant quomodo perderent, quam quomodo crederent & saluarentur. Docuit enim eos dominus quid facto opus esset, si quidem salutem adipisci vellent. Iohannis sexto. Hoc est opus dei, vt credatis in eum quem misit ille. Chryso. Non potest pacifice loqui qui cor habet turbatum. Et quale crimen quod signa facit? Nam signa ab ipso quærebant. Matt.12. Magister, volumus à te signum videre. Et signis credere consueuerunt. 1.Cor.1. Iudæi signa petunt, & Græci sapientiam quęrunt. Iohan.4. Nisi signa & prodigia videritis, non creditis. Vnde & proprio ore confessi sunt Mat.9. Nunquam apparuit sic in Israel. Iohan.7. Christus cum venerit, nunquid plura signa faciet quã quę hic facit? Perspicuum itaque, sola inuidia & ambitione dominãdi ipsos actos contra dominum. Si dimittimus eum liberè agere, multa sequentur incommoda. Nam omnes ob miraculorum magnitudinem & multitudinem credent in eũ. Iohan.3. ait Nicodemus: Rabbi, scimus quia à deo venisti magister, nemo enim potest hæc signa facere quę tu facis, nisi fuerit deus cum eo. Et veniẽt Romani, tollentes & locum & gentem. Per inuidiam incusant affectati regni, ex eo quòd prophetæ Christum regem futurum prędixerũt. Hiere.23. Regnabit rex & sapiens erit, & faciet iudiciũ & iustitiam in terra. Psalm. 71. Deus iudicium tuum regi da, & iustitiam tuam filio regis. Ideo recipientes eum pro Christo, profitebantur regem. Romani vero nomen regiũ ipsis abstulerant. Vnde Ioh.19. Non habemus regem nisi Cæsarem. Sed per inuidiam causantur, imo mentiuntur affectare regnum, quia in regem quęsitus, aufugit Iohã. 6.

simplicem comitiuam habuit. Nam ipsi rebellare Romanis intendebant, sicuti rei exitus probauit. Christus vero non resistendum, sed tunicam & pallium contendenti relinquendum docuit, vnde sibi timebant, neminem fore q̃ ciuitatem contra Romanos defenderet. Sed inciderunt in foueam quam fecerunt. Nam quia Christum non receperunt, ideo destructi & dispersi sunt. Mat. 23. Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta. Lucæ decimonono Quia venient dies in te, & circundabunt te inimici tuo vallo, & circundabunt te, & coangustabunt te vndique, & ad terram prosternent te, & filios tuos qui in te sunt, & non relinquent in te lapidem super lapidem, eo quod nõ cognoueris tempus visitationis tuæ. Vnde Eccl. decimo. Regnum à gente in gentem transfertur propter iniustitias & iniurias & contumelias ac diuersos dolos. Sedes du cum superborum destruxit dominus, & sedere fecit mites pro eis. Radices gentium superbarum arefecit dominus, & plantauit humiles ex ipsis gentibus. Memoriam superborum perdidit deus, & reliquit memoriam humilium sensu. Ideo Psal. 126. Nisi dominus custodierit ciuitatem, frustra vigilat qui custodit eam.

Vnus autem ex ipsis, Caiphas nomine, cum esset pontifex anni illius, dixit eis: Vos nescitis quicquam, nec cogitatis, quia expedit vobis vt vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat. Hoc autem à semetipso non dixit, sed cum esset pontifex anni illi⁹, prophetauit, quia Iesus moriturus erat pro gente: & non tantum pro gente, sed vt filios dei qui erant dispersi, congregaret in vnum.

Iam ea dignitas veluti mox in totum desitura, perpetua esse desierat. lege vnus ad dies vitę summus erat sacerdos, Exodi vigesimooctauo. sed auaritia & ambitione instigante, in singulos annos à principibus redimebatur venale sacerdotium, & hoc à gentibus, vt claret secundo Machab. quarto. Non ergo mirum, si male nactum,

phetiam, & nouerim mysteria omnia & omnem scientiam, & si habuero omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum. Hęc impius iste pontifex destitutus erat, qui nihil nisi innoxiã Christi mortem spirabat. Considera ergo pontificalis dignitatis virtutem, quomodo plena sit gratia spiritusancti, tametsi indigni sint qui gerant, & honora sacerdotes digne propter gratiam in eis, non propter illorum voluntatem. Vt morte sua Christus filios dei secundum prędestinationem, non secundum præsentem iustitiam q̃ erant dispersi per varios errores & idololatriam, sed in hoc destinati, vt aliquando per euangelicam fidem fierẽt filij dei, congregaret in vnum. Iohan. 1. Quotquot autem receperunt eum, dedit potestatem filios dei fieri, ijs qui credunt in nomine eius. Iohã. 10. Et alias oues habeo quæ non sunt ex hoc ouili, & illas opportet me adducere, & fiet vnum ouile, & vnus pastor.

Ab illo ergo die cogitauerunt vt interficerẽt eum. Iesus ergo iam non in palam ambulabat apud Iudæos, sed abiit in regionem iuxta desertũ, in ciuitatem quæ dicitur Effrem, & ibi morabatur cum discipulis suis.

Origen. Concitati ad iram consilio Caiphę, tanquam sano & optimo tracti, disponebant occidere, quod prius per occasionem sępe tentauerant: nunc certo animi decreto statuunt Iesum quouis pacto de medio tollere, veluti reipublicæ consulentes incolumitati: ac ne parum esset impium facinus, impietatis fuco prætexerunt, iam causam se nactos rati, quæ populum etiã vniuersum per mouere posset, ad palam ac legitime necandum Iesum, ceu toti genti Iudaicæ perniciosum, nec opus esse vllo crimine, quod in illum intenderetur, nec vlla noua occasione. Fuit hæc sententia iniqua & iniusta multipliciter. Primo ex animo, quia inuidia & ira concitati erant, non zelo iustitiæ tracti, Mat. 27. Sciebat (Pilatus) quoniã ex inuidia tradidissent eum summi sacerdotes. Sed vt di- Sententia Caiphæ q̃ multipliciter iniqua

citur Iaco.1.Ira viri iustitiam dei non operatur. Hinc Leui.19.Non oderis fratrem tuum in corde tuo,sed publice argue eum,ne habeas super illo peccatum.Non quęras vltionem,nec memor eris iniurię ciuium tuorum.Secundo ex causa,quia innocentem.Exo.23. Insontem & iustum non occides.Luc.23.Nihil causæ inuenio in hoc homine. Tertio ex ordine.Nam ordine iuris prætermisso,absentem,non auditum neque conuictum condemnarunt. Ioh. 7.Nunquid lex nostra iudicat hominem,nisi prius audierit ab ipso,& cognouerit quid faciat?Hinc Festus ait Actu.25.Non est Romanis consuetudo donare aliquem hominem,priusquam is qui accusatur,præsentes habeat accusatores,locumque defendendi accipiat ad abluenda crimina quę ei obijciuntur.Quũ ergo iniuste pro nobis cõdemnatus sit,iustus iudex à patre constitutus est viuorum & mortuorum.Act.10. & Iohannis quinto.Pater omne iudicium dedit filio.Iustum autem erit ipsius ex animo, quia zelo iustitię. Sapien.5.Accipiet armaturam zelus illius.Psalm.10.Quoniam iustus dominus,& iustitias dilexit,ęquitatem vidit vultus eius.Ex causa,quia reddet vnicuique secundum opera sua,Mat.16.2.Cor. 5.Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi,vt referat vnusquisque propria corporis prout gessit,siue bonũ,siue malum.Ex ordine, quia testimonium reddente conscientia. Roma.2.Hiere.2.Arguet te malitia tua,& auersio tua increpabit te.Hic ergo iudex vere timendus & reuerendus. Matthæi decimo . Eum timete,qui postquam occiderit, habet potestatem animam & corpus mittere in gehennã. Ita dico vobis,hunc timete.Secessit dominus non impotẽtia,sed infirmis dans exemplum, non esse peccatum se oculis subtrahere persequentium,& furorem sceleratorum latendo potius declinare,quam se offerendo magis inflãmare,vt dicit Aug.Non enim debemus nos temere periculis ingerere,etiam pro pietate, sed stare quidem fortiter deprehensi:nec in voluntarium periculum propter incertum euentum irruamus.Moratus est autem illic Iesus cum paucis discipulis suis,qui tametsi misere sibi quoque metuerent , tamen non ausi sunt deserere dominum.

Proximum autem erat pascha Iudęorum, & ascenderunt multi Hierosolymam de regione ante pascha: vt sanctificarent seipsos. Quęrebant ergo Iesum, & colloquebantur ad inuicem in templo stantes: Quid putatis quia non venit ad diem festum istum? Dederant autem pontifices & pharisæi mandatum, vt si quis cognouerit vbi sit, indicet, vt apprehendant eum.

Erat dies ijs religiosissimus apud Iudęos, quē illi phase, hoc est, transitum vocant, ipso nomine facti memoriam illis reuocante, quod sanguis agni postibus illitus seruarit Hebræos à gladio angeli perimentis Aegyptios, æeas tantum domus transeuntis, quę sanguine agni notatos haberent postes, Exodi duodecimo. Multi prępaturi se ad esum agni, festum præuenerunt, quia immundi ab eo arcebantur. Mirabantur autem ipsum tantę deesse festiuitati, quum alias adesse solitus esset & populum docere. Sed non erat ipsi defuturus, sed quo veniret expectatior, distulit vsque ad tempus suum. Porro pontifices & pharisæi suspicantes illum latere metu, dederant negocium, atque etiam cum autoritate mandauerant, vt si quis nosset vbi lateret IESVS, indicaret ipsis, vt posset capi. Hi sanctis ritibus pontifices & pharisęi religionis duces, ac legis magistri, præparabant sese diei festo: sed interim nescientes, salutem totius orbis procurabant. Iam enim aderat tempus à patre prędefinitum, quo Christus pro salute generis humani victima immolaretur.

De alabastro vnguenti, Mat. xxvi. Mar. xiiii.

ARTICVLVS XXII.

I Esus ergo ante sex dies paschę venit Bethaniam, vbi Lazarus fuerat mortuus, quem suscitauit Iesus. Fecerunt autem ei cœnam ibi, & Martha ministrabat. Lazarus vero erat vnus ex discumbentibus cum eo.

Iohan. 12. Ostendit quam bonum sit & necessarium, nacta oppor
V tunitate bonum facere, ne præuenti cum non possumus velimus. Iesus itaque sciens illos certum consilium concepisse de se occidendo, & iam instare tempus quo volens decreuerat immolari verus agnus immaculatus, 1. Pet. 1. pro salute mundi, noluit latere diutius, sed velut occurrẽs ad victimam, septimo ante paschæ festum die, quo Iudęi soliciti sunt splendidiore cœna agnum paschalem ceu pręlibare, reuersus est in Bethaniam. Quo enim magis instabat hora à patre destinata morti, eo maior in corde Christi flamma charitatis ad hanc obeundam exarsit. Lucę 12. Baptismo habeo baptizari, & quomodo coartor vsque dum perficiatur? Quo ergo responderet figuratum figuræ, decima die mensis venit, qua accipiebant agnum paschalem, & ex eo tempore requirebant quæ erant necessaria ad festum. Exod. 12. Decima die mensis huius tollat vnusquisque agnum per familias suas. Venit autem per Hiericho ab Effrem Hierusalem versus, quia non capit prophetam perire extra Hierusalem, Lucę decimotertio. multis clarus miraculis, leprosos mundans, cęcos illuminans. Instruxerunt ergo cœnam in domo Simonis leprosi, Matthæi vigesimosexto. qui à domino curatus, nomen retinuit, alius tamen ab illo de quo Lucæ septimo. qui in Galilęa morabatur. Martha ob reuerentiam tanti hospitis ministrabat, sicut & Lucæ decimo. Hebreo. 13. Hospitalitatem nolite obliuisci. per hanc enim placuerunt quidam angelis hospitio receptis, Genesis decimo octauo. Sed hic ipsum deum. Vis & tu deum recipere hospitio? membra suscipe. Matthęi decimo. Qui recipit vos, me recipit. Matt. 25. Quandiu vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Ne discipuli qui nõ semel audierãt hinc

Christum per mortem abiturum, animum prorsus despō derent, sed spem futuræ resurrectionis conciperent, Lazarus vnus erat ex recumbentibus: & quo certius esset omnibus, non fuisse phantasma quod pridem visus esset ē sepulchro surgere & domum abire. Augustinus: Viuebat, loquebatur, epulabatur, veritas ostendebatur, infidelitas confundebatur, Velis ne & tu vnus esse discumbentium cum Iesu? Audi eum Apo.3. Ego sto ad ostium & pulso. si quis audierit vocem meam, & aperuerit mihi, introibo ad eum, & cœnabo cum eo, & ipse mecum.

Maria ergo accepit libram vnguenti nardi pistice preciosi, & vnxit pedes Iesu, & extersit pedes 2
eius capillis suis, & domus impleta est ex odore vnguenti. Dixit ergo vnus ex discipulis eius Iudas Scariothis, qui erat eum traditurus: Quare vnguē tum hoc non veniijt trecentis denarijs, & datum est egenis? Dixit autem hoc, non quia de egenis pertinebat ad eum, sed quia fur erat, & loculos habens: ea quæ mittebantur portabat. Dixit ergo Iesus: Sinite illam, vt in diem sepulturę meæ seruet illud. Pauperes enim semper habebitis vobiscum, me autem non semper habebitis.

Maria quæ singulari quodam amore flagrabat in dominum Iesum, quum ob alia multa beneficia, tum ob recens in fratrem beneficium, vnguentum cōfectum de spicis nardi (nam & aliud de folijs confici solet) pisticę, id est, fidelis & puri attulit. Non ergo vile fuit, neque adulterium, quale in myrothecijs plerunque conficere solent pigmentarij nostri. Marc.14. Et cū esset Bethaniæ in domo Simonis leprosi, & recumberet, venit mulier habens alabastrum vnguenti nardi spicati preciosi: & fracto alabastro, effudit super caput eius. Matth.26. ipsius recumbentis. Claret quòd non solum caput, sed & pedes vnxit miro deuotionis affectu, quos & capillis suis extersit, haud dubie lachrymis deuotionis hume-

ctatos. Matth. 26. Videntes autem discipuli, indignati sunt dicentes Mar. 14. Vt quid perditio ista vnguenti facta est? Potuit enim vnguentum istud venundari plus quàm trecentis denarijs, & dari pauperibus? Et fremebant in eam. Omnes quidem dixerunt, Vt quid perditio hæc? Neque enim dominus capitur huiusmodi delicijs, neque nostro conuiuio conuenit. Hoc nimirum sanctius erat, ac nostro magistro dignius, vt in pauperes erogaretur, sed non eadem mente qua Iudas, qui alijs sub pietatis specie ansam præbuit. Hieronymus: Apostoli animo commiseranti indignati, Iudas vero ob id mussitauit, vt suo lucro consuleret, furtimque nonnulla surriperet, inopiam pauperum prætexens, quanquam de egenis non curaret. Prou. 12. Viscera impiorum crudelia. O quot tales sunt, qui si quippiam diuino cultui viderint impendi & honori, clamitant, hisce pauperum viscera refici debuerant, quum interim & sua & non sua luxu fastuque consumant, ne in minimo quidem vel dei vel pauperum memores, & tamen summam sibi euangelicæ scientiæ & perfectionis arcem metientes, vel potius mentientes. Chrysostomus: Christus multa condescensione vtens ad Iudam, non corripuit eum surripientem, sed communem intulit excusationem. Mat. 26. Sciens autem Iesus, ait illis: Quid molesti estis huic mulieri? Mar. 14. Bonum opus operata est in me. Non reprehendit Iudam dominus quanuis animum eius cognosceret, nolens illum confundere, quo docet nos longanimes esse erga tales, sed occulte opprobrat ei proditionem, tametsi propter auaritiam traditurus esset eum in mortem. Vides ergo quò ferat auaritia? In proditionem. Bene ergo ait Apostolus 1. Timot. 6. Radix omnium malorum cupiditas, quam quidam appetentes, errauerunt à fide, & inseruerunt se doloribus multis. Chrysostomus: Grauis quidem morbus auaritia, grauis inquam, qui & oculos excæcat, aures obstruit, & feris sæuiores reddit. Non conscientiam, nō amicitiam, non consuetudinem, non propriæ animæ salutem cognoscere sinit: sed semel ab omnibus discedens, in seruitutem sibi quos cepit, more seuerissimi tyranni

vēdicat.Ita maxime incurabilis hic morbus, Giezi leprâ percusſit, Ananiam & Saphiram perdidit, Iudam proditorem fecit, Iudæorũ principes corrupit, quare digne idõlolatriam Apoſtolus eam appellat Ephe.5.Eccĩ.10.Auaro nihil eſt ſceleſtius. Nihil iniquius quàm amare pecuniam. Hic enim animam ſuam venalem habet. Eccẽs.5. Auarus non implebitur pecunia: & qui amat diuitias, fructum non capiet ex eis. Vbi multæ ſunt diuitiæ, multi qui comedunt eas. Abac.2. Vę qui multiplicat non ſua. Vſqueque aggrauat contra ſe denſum lutum? Væ qui cõgregat auaritiam malã domui ſuæ, vt ſit in excelſo nidus eius, & liberari ſe putat de manu mali. Ideo admonet dominus Luc.12. Videte & cauete ab omni auaritia, quia non in abundantia cuiuſquam vita eius eſt, ex his quæ poſsidet. Semper benigne & fideliter ſuam dilectam excuſauit, vt claret hic & Luc.decimo. Nam multum dilexit, Luc.7. Secura prædicantem. Luc.8. Contemplata morientem, Iohannis decimonono. Prima vidit reſurgentem, Mar.16. Vnde ſi patrocinatus eſt ipſi, vt ſignificaret ſe ſuapte ſponte moriturum. Non perit, inquit, hæc impenſa, ſed ſepulturæ meę tribuitur hoc honoris, quem iſta nunc pręuenit, quoniam tum non erit vngendi facultas. Mat.26. Mittens enim hęc vnguentum hoc in corpus meum, ad ſepeliendum me fecit. Sepulturam glorioſam fore pręſignans. Eſa.vndecimo. Et erit ſepulchrum eius glorioſum. Vnde cauſam ipſorum friuolam oſtendit. Mar.14. Semper enim pauperes habebitis vobiſcum: & cum volueritis, poteſtis illis benefacere: me autem nõ ſemper habebitis. Quod habuit hæc, fecit: præuenit vngere corpus meum in ſepulturam. Quod mortuo non poteſt, viuo impendit. Auguſtinus: Loquitur de præſentia corporali: nam ſecundum maieſtatem ſuã, ſecundũ ineffabilem gratiam ſuã impletur quod ab eo dictũ eſt. Mat. 28. Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſque ad cõſummationem ſeculi. Non ergo eum habituri erant ſemper corporaliter & viſibiliter, quo ſibi talia impenderent. Deut.15. Nõ deerũt pauperes in terra habitationis tuæ, idcirco ergo præcipio vt apias manũ fratri tuo ege-

no & pauperi, qui tecum versat in terram. Prou. 21. Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis, & ipse clamabit, & non exaudietur. Hinc. 2. Cor. 8. Si enim voluntas prompta est, secundum id quod habet, accepta est, & non secundum id quod non habet. Matth. 10. Quicũque potum dederit vni ex minimis istis calicẽ aquæ frigidę, tantum in nomine discipuli, amen dico vobis, non perdet mercedẽ suam. Obserua quod ait, Opus bonũ operata est in me. Nam nõ solã fidem, sed externam vnctionem ex fide profectam, opus bonum dixit. Sunt enim opera mala à deo separantia. Esa. 59. Opera eorum opera inutilia, & opus iniquitatis in manibus eorum, pedes eorum ad malum currunt, & festinant vt effundant sanguinem. Cogitationes eorum cogitationes inutiles, vastitas & cõtritio in vijs eorum, viam pacis nescierunt, & non est iudicium in gressibus eorum. Prou. 11. Impius facit opus instabile. Iob. 8. Spes hypocritæ peribit. Sunt bona natura sua, vt diligere deum, orare in spiritu & veritate, peccata detestari, fidutia & bona spe deo adhærere. Psal. 72. Mihi autem adhærere deo bonũ est, ponere in domino deo spem meam. Esa. 32. Erit opus iustitię pax, & cultus iustitiæ silentium, & sęcuritas vsque in sempiternum. Sunt tertio opera media, quæ bene vel male fieri possunt, & à bonis & à malis, vt ieiunare, eleemosynas dare, orare, &c. Vnde tria requiruntur vt opus sit bonum. Primum, Fides illuminans. Heb. 11. Sine fide impossibile est placere deo. Secundum, charitas mouens. 1. Cor. 13. Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest. Tertium, intentio dirigẽs. Matth. 6. Si oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuũ lucidum erit. Galat. 5. In Christo enim Iesu neque circuncisio aliquid valet, neque præputium, sed fides quæ per dilectionem operatur. Sic ergo bonum erit & meritorium, laude & corona dignum. Vnde hic sequitur Marc. 14. Amen dico vobis, vbicunque prædicatum fuerit euangelium istud in vniuerso mundo, & quod fecit hæc, narrabitur in memoriam eius. Vult ergo deus sanctorum

ſuorum nos præclara geſta commemorare, non ſolum ad noſtram doctrinam, ſed & ad ipſorum gloriam. Ecci. 44. Laudemus viros glorioſos & parentes noſtros in generatione ſua. Sapientiam ipſorum narrent populi, & laudem eorum nunciet eccleſia.

Cognouit ergo turba multa ex Iudæis quia illic eſt, & venerunt non propter Ieſum tantum, 3
ſed vt Lazarum viderent quem ſuſcitauit à mortuis.

Famam enim Ieſu mirum in modum auxerat tam inſigne miraculum, quod nulla potuit tergiuerſatione negari. Nec enim vt dixit Chryſoſtomus, poterant in eo ſabbati violationem allegare, quemadmodum in paralytico Iohan. 5. & cæco nato, Iohan. 9. Auguſtinus: Curioſitas traxit, non charitas. viſores enim ſuſcitati fieri cupiebant, expectantes etiam de inferis aliquid Lazaro referente audire. Suadebat hoc inſita mortalium ingenijs curioſitas.

De ſeſſione aſelli & gentilium affectu.

ARTICVLVS XXIII.

Iohan. 12. X

Cogitauerunt autem principes ſacerdotum, vt & Lazarum interficerēt, quia multi propter illum abibant ex Iudæis, & credebant in Ieſum.

Porro ſacerdotum ac phariſæorum animos ſic excæcauerat liuor & odium in Ieſum, vt iam illorum malitię non ſatis eſſet occidere Ieſum, ſed de Lazaro quoque tollendo cogitarent, in quem ne ſpeciem quidem vllam criminis intentare poterant, ſed ſolum ꝙ autor multis ſalutis fieret, & miraculo ſuo ſimpliciores ad fidem adduceret, Sed non eſt ſapientia, non eſt prudentia, non eſt conſilium contra dominum, Prou. 21. Iob. 5. Qui diſſipat cogitationes malignorum, ne poſſint implere manus eorū

quod cœperant. Esa. 46. Consilium meum stabit, & omnis voluntas mea fiet.

In crastinum autem turba multa quæ venerat ad diem festum, quum audissent quia venit Iesus Hierosolymam, acceperunt ramos palmarum, & processerunt obuiam ei, & clamabant: Osanna, benedictus qui venit in nomine domini, rex Israel. Et inuenit Iesus asellum, & sedit super eum, sicut scriptum est: Noli timere filia Sion, ecce rex tuus venit sedens super pullum asinæ. Hęc non cognouerunt discipuli eius primum, sed quando glorificatus est Iesus, tunc recordati sunt, quia hęc scripta erant de eo, & hæc fecerunt ei. Testimonium ergo perhibuit turba quę erat cum eo quando Lazarum vocauit de monumento, & suscitauit eum à mortuis. Propterea & obuiam venit ei turba, quia audierunt eum fecisse hoc signum. Pharisæi autem dixerunt ad semetipsos: Videtis quia nihil proficimus? Ecce mundus totus post eum abijt.

Iesus antehac semper humilis, & omnis glorię mundanæ contemptor, tum noua pompa voluit venire Hierosolymam. Declarabant palmę, quod fortis quidem & victor mortis fuerit resuscitato Lazaro. Vnde & vocibus ostendunt, quòd dicta à Dauid de Christo, doceāt quod deus sit, deinde quod & proprie deus, d. Sit laus & honor illi qui nobis expectatus venit in nomine domini. Augusti. Ipse enim filius omnia in gloriam ordinauit patris. Iohan, 5. Ego veni in nomine patris mei, & non recepistis me: si alius venerit in nomine suo, illum accipietis. Chrysostomus: Quia reges Iudæorum iniusti fuerant, & eos obnoxios bellis faciebant, confide, ait, hic non talis, sed mitis & modestus, nullam præ se ferens arrogantiam. Idque ostenditur quòd insidens asino veniat, non exercitum post se trahens, Zachar. nono. Hæc discipuli, quum non

dum scirent scripturas, Iohan. 20. non intelligebant diuinā prçscientia agi: sed postquam Iesus per resurrectionem glorificatus, sensum illis aperuit vt intelligerent scripturas. Luc. 24. ac spiritum misit veritatis, omnem ipsos docens veritatem, Iohan. decimosexto. Erant tamē plerique qui talem expectabant regem, quales habet hic mundus: & hinc tam frequens hominum multitudo prodierat obuiam Iesu, quòd ab his qui viderant, cognouissent hoc insigne miraculum ab illo proditum, quale nō erat auditum ab orbe condito. Id quia palàm diuinam quandam virtutem prę se ferebat, honos quoque exhibitus qualis nulli prophetarum. ea res animos sacerdotum ac pharisęorum propemodū in desperationem adegit. Nec tamen ab impio cœpto resipiscunt, sed inter sese cōmurmurant, d. Quæ enim vtilitas ex multis contra hominem hunc insidijs? quantum enim insidiamur, tantum hic crescit, & augetur gloria eius. Augusti. Quid inuidet cæca turba, quia post eū abijt mundus, p quē factus est mūdus? Potiora his supra hunc textū, vide parte. 1. ar. 98. m

Erant autem quidem gentiles ex ijs, qui ascenderant vt adorarent in die festo: hi ergo accesserunt ad Philippum, qui erat à Bethsaida Galileę, & rogabant eum dicentes: Domine, volumus Iesum videre. Venit Philippus & dicit Andreæ, Andreas rursus & Philidpus dixerunt Iesu. Iesus autem respondit eis, dicens: Venit hora vt clarificetur filius hominis.

Erat templum venerabile etiam gentibus, vt claret 2. Mach. 3. Vnde & eunuchus reginæ Candacis venit adorare in Hierusalem, Actu. octauo. Tantus autem id temporis erat populi fauor erga Iesum ex fama operum ipsius, vt ethnici quoque qui religionis gratia venerant Hierosolymam vt illic adorarent, videndi Iesu desiderio tenerentur. Augu. Ecce Iudæi volunt eum occidere, gētiles vero videre. sed & illi ex Iudæis erant qui dicebant, Benedictus qui venit in nomine domīni. Isti ergo ex

circuncisione erant, illi ex præputio, velut duo parietes è diuerso conuenientes, vt in vnam fidem Christi pacis osculo concurrentes, Eph. 2. Nunc autem in Christo Iesu, vos qui aliquando eratis longe, facti estis prope in sanguine Christi. Ipse enim est pax nostra, qui fecit vtraque vnum: & veniens euangelizauit pacem vobis qui longe fuistis, & pacem his qui prope, quoniam per ipsum habemus accessum ambo in v o spiritu ad patrem. Dixit Philippus Andreæ, quia prior eo. Tantus ordo & amor mutuus erat inter eos. Iesus vbi cognouit ex discipulis ethnicos quoque sui videndi desiderio teneri, quum tam impie sperneretur à pharisæis & sacerdotibus, hac occasione cœpit aperire mortem suam, & quantum illa fructus esset allatura, non solum Iudaicæ genti, sed vniuerso mundo. Nunc instat tempus, vt quum pharisæi credent filium hominis prorsus extinctum esse, tum maxime glorificetur apud vniuersas orbis nationes. Nouum gloriæ genus est, & noua ratione parandum. Per crucem verus Christus demonstrabitur & agnoscetur, ac per hoc in hominum cordibus clarificabitur & honorabitur.

Iohan. 12.

Y Amen amen dico vobis, nisi granum frumenti cadens in terram, mortuum fuerit, ipsum solum manet: si autem mortuum fuerit, multum fructum affert.

Ostendit ad vitam non esse viam nisi per sui, mundique plenum contemptum & feruidum cęlestium amorem. Non enim coronabitur nisi qui legitime certauerit, 2. Timo. 2. Sic oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriã suam, Luc. 24. Aug. Altitudinem glorificationis pręcedere oportuit humilitam passionis. Philippenses secundo. Qui cum in forma dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem deo, sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo, humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod & deus exaltauit illũ, & dedit illi nomen quod est

ſuper omne nomen,vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtrium & infernorum. & omnis lingua confiteatur,quia dominus Ieſus Chriſtus in gloria eſt dei patris. Beda: Chriſtus granum ex ſemine patriarcharum in agro huius mundi ſeminatum per carnis aſſumptionem,mortuum per paſſionem,multiplicat fructũ per gentium conuerſionem. Quod enim à ſolis ortu vſque ad occaſum laudatur nomen domini, & in omni loco offertur oblatio munda. Mala.1. ex huius mortificatione grani proceſſit. Eſa.53. Si poſuerit pro peccato animam ſuã, videbit ſemen longæuum, & voluntas domini in manu eius dirigetur. Comparat ſe grano frumenti,quo panis cõficitur,quia ipſe eſt panis viuus qui de cælo deſcendit,vt ſi quis manducauerit ex hoc pane,viuat in æternum, Iohannis ſexto. Huius frumenti fructu ſaginandam dicit ꝓpheta Hieruſalem & Sion,id eſt,animam fidelem. Pſalm. 147. Qui poſuit fines tuos pacem, & adipe frumẽti ſatiat te. Zacha.9. Quid enim eſt bonum eius? Et quid eſt pulchrum eius, niſi frumentum electorum, & vinum germinans virgines? Eſt enim cibus electorum de cœlo deſcendens. Iohan.6. Panis enim verus eſt qui de cœlo deſcendit, & dat vitam mundo. Quamuis hic aſtruat reſurrectionem futuram iuxta Paulum,1.Cor.decimoquinto. Inſipiẽs tu, quod ſeminas,non viuificatur niſi prius moriatur. & qđ ſeminas? Non corpus quod futurum eſt ſeminas,ſed nudũ granum,vtputa tritici aut alicuius cæterorum. Deus autẽ dat illi corpus ſicut vult, & vnicuique ſeminũ proprium corpus. Verum ſi volumus feliciter reſurgere,curandum vt corpus mortificemus. Iohannis decimoquinto. Non vos me elegiſtis,ſed ego elegi vos, & poſui vos vt eatis & fructum afferatis, & fructus veſter maneat. Roma. ſexto. Exiſtimate vos mortuos eſſe peccato,viuentes autem deo in Chriſto Ieſu. Non ergo regnet peccatum in veſtro mortali corpore, vt obediatis concupiſcentijs eius.

Cur ſe frumenti grano Chriſtus comparet.

Qui amat animam ſuam, perdet eam: & qui odit animam ſuam in hoc mundo, in vitam æternam cuſtodit eam. 2

Qui præsentem vitam diligit, & animam suam amat, hoc est, desideria sua absurda facit, permittens ei quæ non oportet, nec contemnit mortem, perdet eam. Eccl. 18. Si præstes animę tuę concupiscentias suas, faciet te in gaudium inimicis tuis. Roma. 8. Fratres, debitores sumus non carni, vt secundum carnem viuamus. Si enim secundum carnem vixeritis, moriemini: si autem spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis. 2. Tim. 3. Instabunt tempora in nouissimis diebus periculosa: erunt enim homines seipsos amantes, cupidi, elati, superbi, blasphemi, parentibus non obedientes, ingrati, scelesti, sine affectione, sine pace, criminatores, incontinentes, immites, sine benignitate, proditores, proterui, tumidi, voluptatum amatores magis quam dei, habentes speciem quidem pietatis, virtutem autem eius abnegantes. Hoc tamen non est vere diligere, sed odire. Psalm. 10. Qui diligit iniquitatem, odit animã suam. Tob. 12. Qui autem faciunt iniquitatem & peccatum, hostes sunt animę suæ. August. Si male amaueris, tunc odisti: si bene oderis, tunc amasti. Noli amare in hac vita, ne perdas in æterna vita. Nam dulcis est vita præsens ijs qui ei sunt affixi: si vero quis ad cælum aspexerit, contemplans quæ illic sunt bona, cito pręsentia contemnet. Psal. 76. Renuit consolari anima mea: memor fui dei, & delectatus sum. Qui ergo non concedit ei quę vult, neque ab ea flectitur, custodit illam in vitam æternam. Est autem odium temporarium, quia in hoc mundo: lucrum ęternũ, quia in vitam æternam. 2. Corin. 4. Id enim quod in præsenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate ęternum glorię pondus operatur in nobis, non contemplantibus nobis quæ videntur. Quæ enim videntur, temporalia sunt: quæ autem non videntur, ęterna. Chrysosto. Quemadmodum quos odio habemus, ne vocem quidem audire, nec videre æquo animo patimur, ita anima si quid præter dei voluntatem nobis imperat, reijcienda est, nobis ipsis emoriendum est. Col. tertio. Mortificatę membra vestra quę sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiã malam, & auaritiam quę est simulacrorum seruitus. Ro.

13. Carnis curã ne feceritis in desiderijs. Non ergo amat suam animam in hoc mundo, qui cunctis carnalibus voluptatibus renuncians, etiam ipsam pro domino, ne in ipsum peccet, ponere non recusat. Sic autem vitam impendere, non interitus est, sed lucrum: & hoc est vitam non amittere, sed seruare. Non enim perit anima quæ discedit à corpore: nec in totum perit corpus, olim felicius & immortale reuicturum. Philippenses tertio. Nostra conuersatio in cælis est. Vnde etiam saluatorem expectamus dominum nostrum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ, secundum operationem virtutis suę, qua etiam possit subijcere sibi omnia. Ecce qui non sibi, hoc est, sensualitati viuunt, quantum glorię consequuntur? Exemplum habemus in paupere Lazaro & diuite epulone, Lucæ decimosexto.

Si quis mihi ministrat, me sequatur: & vbi sum ego, illic & minister meus erit. Si quis mihi ministrauerit, honorificabit eum pater meus qui est in cælis.

Par est enim, ministrum à domino non diuelli, nec in tristibus, nec in prosperis. Quos habuero consortes ac socios afflictionum, eos non seiungam à consortio felicitatis: sed vbicunque ego fuero, illic erit & minister meus. Ne videatur nobis graue carnalibus reluctari desideriis, vitam etiam ipsam pro euangelio exponere, duo in medium adducit, quę animum præstent. Alterum est exemplum: me, inquit, sequatur. Vias meas ambulet, non suas. Duo nobis proponit imitanda: primum cordis affectio. Matthæi vndecimo. Discite à me, quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris. Alterum, corporis afflictio. Matthęi decimosexto. Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucẽ suam, & sequatur me. Ergo videndum quemadmodum pręcesserit, vt sequamur & ministremus. 1. Pet. secundo. Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius. Claret ex Euangelio, du-

Quæ duo nobis ad imitandũ proposita.

Christus quō crucē suā spōte bifariam susceperit

plici nos exemplo instituisse. Primo suapte spōte crucem suscepisse: corporis, per ieiunium Mat. 4. Orationē, Mat. 14. Dimissa turba ascendit in montem solus orare. Passionem famis, Matt. 4. Fatigationis, Ioh. 4. Secundo illatam & impositam patienter sustinuisse. Esai. 53. Sicut ouis ad occisionem ducetur, & quasi agnus coram tondente se obmutescet, & non aperiet os suum. 1. Pet. tertio. Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, iustus pro iniustis, vt nos offerret deo, mortificatos quidem carne, viuificatos autem spiritu. Ecce proposita nobis forma, ministrandi & sequendi Christum, si ipsum in gloriam sequi cupimus. Hinc ait Apostolus 2. Cor 6. In omnibus exhibeamus nos sicut dei ministros, in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in plagis, in carceribus, in seditionibus, in laboribus, in vigilijs, in ieiunijs & cætera. Quid enim tam iustum, quam vt serui imitentur dominum, discipuli magistrum? Iohannis decimotertio. Non est discipulus super magistrum. 1. Iohan. 2. Qui dicit se in Christo manere, debet sicut ille ambulauit, & ipse ambulare. Si adhuc dura hæc videntur, addit & alterum, præmium scilicet eximium. Augu. Quem maiorem honorem accipere poterit adoptatus, quam vt sit vbi est vnicus, non æqualis factus diuinitate, sed consociatus æternitati? Iohā. 17. Pater, quos dedisti mihi, volo vt vbi sum ego, & illi sint mecum, vt videant claritatem meam quam dedisti mihi. Iohan. 14. Vado parare vobis locum: & si abiero, & præparauero vobis locum, iterum venio & accipiam vos ad mē ipsum, vt vbi ego sum, & vos sitis. Hinc apostolus ait Philip. 1. Desiderium habens dissolui, & esse cum Christo, multo magis melius. Si quis mihi perseueranter adhæserit, defecit enim Iudas, defecerunt & alij complures, Ioh. 6. Matth. 10. Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Nam Lu. 9. Nemo mittens manum ad aratrum, & aspiciens retro, aptus est regno dei. Et synceriter. Psalm. 100. Ambulans in via immaculata, hic mihi ministrabat. Pater eum honore prosequetur, vt ministrum vnici filij. Stupenda res & alias inconsueta, vt non satis sit esse ministrum vbi filius est, nisi & pater eum speciali prosequatur

honore. Erit quidem tunc laus vnicuique à deo, 1. Cor. 4. Sapie. 3. Bonorum laborum gloriosus est fructus. Eccl. 23. Gloria magna est sequi dominum: longitudo dierum assumetur ab eo. Vnde Psalm. 138. Mihi autem nimis honorificati sunt amici tui deus. Nam in vita dedit eis virtutem super dęmonia, serpentes & scorpiones, Luc. 10. & Marci 16. & omnem languorem, Mat. 10. Imo Iohan 14. Amen amen dico vobis, qui credit in me, opera quę ego facio & ipse faciet, & maiora horum faciet. Vnde ad vmbram Petri infirmi curabantur, Act. 5. Sic per manum Pauli virtutes non quaslibet deus faciebat, ita vt etiam super languidos deferrentur à corpore eius sudaria & semicincta, & recedebant ab eis languores, & spiritus nequam egrediebantur. Actu. 19. Magnificat haud dubie & post mortem, quum ad præsentiam reliquiarum mira operatur. Sine enim pœnitentia sunt dona & vocatio dei, Rom. 11. quę templum sunt spiritus sancti. 1. Corint. 6. An nescitis quoniam membra vestra templum sunt spiritus sancti qui in vobis est, quem habetis à deo? In confesso est & negari non potest, ad contactum ossium Helisei mortuum reuiuisse, 4. Regū. 13. Eccl. 49. Et duodecim prophetarum ossa pullulant de loco suo: nam corroborauerunt Iacob, & redemerunt se in fide virtutis suæ. Iam si mira dominus ad pręsentiam arcæ operatus est, vt claret in destructione Hierico, Iosu. 6. punitione philistinorum, 1. Reg. 5. Benedictione Obededom, 2. Reg. 6. quid mirum de sanctorum reliquijs, quæ vita templa & habitacula dei fuerunt in terris, & tam magnifice glorificabuntur in cælis? Mat. 13. Fulgebunt iusti sicut sol in regno patris eorum. Ideo admonet Apostolus 1. Corint. decimoquinto. Itaque fratres mei dilectissimi, stabiles estote & immobiles, abundantes in omni opere domini semper, scientes quod labor vester non est inanis in domino. Admonet idem Roma. 12. Honore, inquit, inuicem præuenientes. & Rom. 13. Cui honorem, honorem. 1. Pet. 2. Omnes honorate, regem honorificate. & 1. Timot. 5 Qui bene præsunt præsbyteri, duplici honore digni sunt. Veruntamen constanter ait 1. Timot. 1. Soli deo honor & gloria. Perspicuum ergo est, Honorum

deo & hominibus impẽſorũ differẽtia. alium eſſe honorem quem deo, alium quem homini impendimus, quocunque etiam nomine ſpeciem huius honoris exprimamus. Vnde 1. Para. 29. Et benedixit omnis ecclesia domino deo patrum ſuorum, & inclinauerunt ſe, & adorauerunt deum, & deinde regem. Nullo modo paſſus fuiſſet pro tunc ſanctus Dauid diuinos ſibi honores impendi, niſi ſciuiſſet populum alio ſibi & alio deo animo cultum honoris exhibere. Nihil ergo nos honoris impendemus, quos deus tam magnifice honorificat in cęlis & in terris?

Iohan. 12. Z . Tunc anima mea turbata eſt. Et quid dicam? Pater, ſaluifica me ex hac hora. Sed propterea veni in hanc horam. Pater, clarifica nomen tuum. Venit ergo vox de cęlo, dicens: Et clarificaui, & iterum clarificabo. Turba ergo quę ſtabat & audierat, dicebat tonitruum eſſe factum. Alii autem dicebant: Angelus ei loquutus eſt. Reſpondit Ieſus & dixit: Non propter me hæc vox venit, ſed propter vos.

Ne quis poſſit dicere quod ipſe extra pericula, alios admoneat, oſtendit quod & ipſe ab humanis proprietatibus tentatus ſit, & noſtræ naturę fuerit particeps, cũ turbatur, Intellige autẽ volentẽ turbatum. Oblatus eſt enim, quia ipſe voluit. Quãuis enim Chriſtus ab initio perfrueretur diuina viſione ſecundum portionem ſuperiorem rationis, ſinebantur tamen inferiores animæ vires ſeſe erga obiecta, naturali quodam modo exercere, ita vt ſitiret, frigeret, vt etiam horreret corporis pulcherrimi ac refugeret incommoda. Chry. Appropinquans paſſioni, quod humanum eſt oſtendit. Heb. 2. Debuit per omnia fratribus ſimilari, vt miſericors fieret & fidelis pontifex ad deum, vt repropiciaret delicta populi. In eo enim quod paſſus eſt ipſe & tentatus, potens eſt & eis qui tentantur, auxiliari. Heb. 4. Non enim habemus pontificẽ qui nõ poſſit cõpati infirmitatibus noſtris, tentatum autem per omnia ꝓ ſimilitudine abſque peccato. Et quid dicã? Siquidẽ tibi pa

ter placet, libera me ab hac hora mortis instantis. Verum si aliter à te decretum est, mihi quidem parendum: propterea enim in hanc veni horã, vt patiar. Augu. Docet te quẽ inuoces, cuius volũtatẽ tuę voluntati anteponas: & q hominis suscepit infirmitatẽ, docet contristatum dicere, non quod ego volo, sed quod tu, Lu.22. Psal.39. In capite libri scriptum est de me, vt facerem voluntatem tuã deus meus, nolui. Docuit & nos, ne pusillanimitate frãgamur, dum necessitate vel infirmitate turbamur, sed in domino consolemur. Tu pręsta, inquit, pater vt mors mea, meaque resurrectio clarum reddat nomen tuum apud omnes o- bis nationes, vt te cognito, te glorificantes, salutem ętet nam consequantur. Ex eo enim quod pater filium p nobis tradidit in mortem, ostenditur misericordia & dilectio eius ad nos. Iohannis tertio. Sic deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret, vt omnis qui cre dit in illum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Itẽ & iustitia eius, quę tanta est, quod maluit vnigenitum oc cidi, quam peccatum manere inultum. 2. Corint. quinto. Eum qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatũ fecit, vt nos efficeremur iustitia dei in illo. Sapientia quoque in tam admirabili atque conuenientissimo modo. Sic & nos quotidie oramus: Sanctificetur nomen tuum. Nihil enim deo accrescit, sed hominum salutati. Vnde clarificatur deus sic per bonorum profectum. Iohannis decimo quinto. In hoc clarificatus est pater meus, vt fructum plurimum afferatis per passiones. Iohã. 21. Hoc autẽ dixit, significans qua morte clarificaturus esset deũ (Petrus p cruoẽ) Philip. 1. Magnificabitur Chtistus in corpore meo, siue per vitam, siue per mortem. Hæc vbi sublatis oculis in cęlum Iesus precatus est, venit vox: Glorificaui, siue illustraui. Nã glorificauit in ortu nomen suum, in angelorũ con centu, Luc. 2. In baptismo, Mat. 3. Ecce vox de cælis, dicẽs: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. In doctrina & opere. Luc. 24. Qui erat vir potens in opere & sermone, coram deo & omni populo. In obitu stupẽdis miraculis, Matthæi vigesimoseptimo. Luc. 23. Vere filius dei erat iste. In resurrectione, Actu. 3. Deus patrum

nostrorum glorificauit filium suum Iesum Roma. 1. Qui prędestenatus est filius dei in virtute, secundum spiritum sanctificationis, ex resurrectione mortuorum Iesu Christi domini nostri. Chryso. Ad hoc instat vox patris, quia semper dicebant, quoniam Christus ex deo non esset. Qui autem à deo glorificatur, quomodo à deo esse negatur? Iam enim tot miraculis inclaruerat apud homines per filium suum, sed potissimum resuscitato Lazaro, moxque aucturus erat gloriam sui nominis apud omnes orbis nationes, per crucem, per resurrectionem, per ascensionem, per spiritus sancti missionem, per apostolorum prædicationem. Aderant gentiles, qui ob idiomatis ignorantiam dicebant tonitruum factum. Alij benignius interpretantes, qui forte verba superficialiter intelligebant, dicebãt angelum quempiam ipsi loquutum. Dominus vero ostẽdit propter ipsorum salutem agi quicquid fieret, dicens: Non ob meam necessitatem vel salutem, sed vt intelligatis mihi cum patre conuenire, & quicquid facio illo autore, vestræ salutis causa facere.

Iohan. 12. A Nunc iudicium est mundi, nunc princeps huius mundi eiicietur foras. Et ego si exaltatus fuero à terra omnia traham ad meipsum. Hoc autem dicebat, significans qua morte esset moriturus.

Ostendit redemptionem humanæ modum & fructum, & quibus contingat. Igitur mundi iudicium, id est, vltio nunc à me fit. Quia enim occidam eum qui omnes occidit, & me quoque insontem inuasit, vltor ero omnium q ab eo occisi sunt. Ose. 13. Ero mors tua ô mors, ero morsus tuus inferne. Duplex legimus iudiciũ. Extremum, ad quod omnes sistendi. 2. Cor. 5. Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis prout gessit, siue bonum, siue malum. Iohannis quinto. Pater non iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio. Alterum per crucem reuelatum, quando Christus deleuit chirographum decreti quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio, affigens illud cruci. Colo. 2. & mundi retexit falsitatem, clarescere faciens euangelicã

Iudicium duplex.

veritatem. Iohan. 7. Me odit mundus, quia ego testimonium perhibeo, quoniam opera ipsius mala sunt. Nam. 1. Iohan. 5. Totus mundus in maligno positus est. Augustinus: Dicimus bonam domum, vel malam, non quia ædificium sit malũm, sed propter mores malos inhabitãtium. Sic mundus malus dicitur, de quo dominus elegit suos. Iohan. 15. Quia de mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus. Vnde Iohan. 3. Hoc est autem iudicium, quia lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras quàm lucem. Erant enim eorum mala opera. Hinc adhortatur 1. Iohan. secundo. Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Si quis diligit mundum, non est charitas patris in eo. Nunc princeps ille mundi, mortis autor, Sapiẽ. secundo. Inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum, dum se victorem credet, per mortem depelletur à sua tyrannide. Condonabitur enim omnibus peccatum per fidem euãgelicam. eo sublato fractę sunt vires tyrãni, qui non alio telo potens est. Augustinus: Dicat quispiam quia diabolus eijcitur foras, iam fidelium neminem tentat. Imò tentare nõ cessat, sed aliud est intrinsecus regnare, aliud forinsecus oppugnare. Luc. vndecimo. Cum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt omnia quę possidet. Si autem fortior illo superueniens, vicerit eum, vniuersa arma eius auferet in quibus confidebat, & spolia distribuet. Vnde admonet Apostolus Ephes. quarto. Nolite locum dare diabolo. Iacob. quarto. Appropinquate deo, & appropinquabit vobis: resistite autem diabolo, & fugiet à vobis. Quàm stulti ergo sunt, qui tam crudeli tyranno se per peccatum iteratò subijciunt. Iohan. octauo. Qui facit peccatum, seruus est peccati. 2. Pet. 2. A quo quis superatus est, eius & seruus est. Nam captiuos tenet ad ipsius voluntatem, 2. Timo. 2. ad omnium vitiorum genera impellens, mentis oculum excæcans. 2. Corint. 4. Quod si opertum est euangelium, in his qui pereunt, est opertũ, in quibus deus huius seculi excęcauit mentes infidelium, vt non fulgeat illis illuminatio euãgelij glorię Christi. Finaliter mortem pro stipendo pręstat. Roma. 6.

Stipendium peccati mors. An nescitis quoniam cui exhi betis vos seruos ad obediendum, serui estis eius cui obedi stis, siue peccati ad mortem, siue obeditionis ad vitam? Quemadmodum ille qui vicisse videbatur, subito pelletur è regno, ita ego qui videbor extinctus, exaltatus à terra, omnia vndique traham ad me, mihi vere vindicans, quod hactenus ille per tyrannidem occupauit. Etenim quia ipsi non possunt ad me venire, eo ꝙ à tyranno detenti sunt, ego victo illo & foras eiecto, & resectis neruis potentiæ eius contra homines, traham etiam nolente illo. Augustinus: Quæ omnia, nisi ex quibus diabolus eijcitur foras? Zach. 9. Tu autem in sanguine testamenti eduxisti vinctos de lacu in quo non erat aqua. Trahit omnes, & gentes & Iudæos. Ephes. 2. Quoniam in ipso habemus accessum ambo in vno spiritu ad deum. Trahit & omnia, hoc est, & corpus & animam: animam per gratiam, corpus per glorificationem: quia nec capillus de capite peribit, Mat. 10. Trahit ergo per fidem & charitatem, qui sese gratiæ accommodant, qui vocem sequuntur vocantis. Venite, inquit, ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos, Matt. 11. Hinc exaltationem, mortem suam in cruce significauit, qua exaltandus in signum & remedium. In signum, quo signati, percutiẽtem euaderent angelum, Exo. 12. Ezech. 9. Ideo omnes ad ipsum cõfugient. Esa. 11. Et eleuabit signum in nationes, & congregabit profugos Israel, & dispersos Iuda colliget. In remedium, quo respicientes per fidem à morsibus sanentur serpentum, hoc est, peccatorum, Nu. 21. Iohan. 3. Sicut exaltauit Moses serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis, vt omnis qui credit in ipsum, nõ pereat, sed habeat vitam æternam. Qui ergo salutem non consequuntur, sibi imputent, quia inuitantis vocem audire nolunt. Rom. 10. Non enim omnes obediũt euangelio, sed magis ad fabulas conuertuntur, 2. Tim. 4.

4 Respondit ei turba: Nos audiuimus ex lege, quia Christus manet in æternum. Et quomodo tu

dicis, oportet exaltari filium hominis? Et quis est iste filius hominis?

Erant in turba, qui quoniam mentio mortis præcesserat, diuinarāt illum de crucis supplicio fuisse loquutum. Augustinus: Hoc eum dixisse intelligebant quod facere cogitabant. non enim eis verborum istorum obscuritatem aperuit infusa sapientia, sed stimulata conscientia. Discipuli autem dominum de morte loquentem non capiebant (Luc. 18.) quia amor quo eum mori nolebant, ipsos ab hoc intellectu retrahebat. Contrà fuit de Iudæis. Nam hinc ratiocinari contendunt illum non esse Messiam, qui se prædicaret moriturum, quum scriptura tribuat potestatem & regnum æternum. Daniel. 7. Potestas eius potestas æterna, & regnum quod non corrumpetur. Mich. 5. Et egressus eius ab initio, à diebus æternitatis. Quin & psalmorum scriptura promittit ei sacerdotium æternum, Psalm. 109. Vnde & cornutum inferunt argumentum, aut ipsum non esse Messiam, aut non exaltandum à terra & moriturum. Quid igitur, inquiunt, vult sibi quod ais futurum, vt filius hominis exaltetur à terra? Quod si exaltari à terra, mori est, & si quoties dicis filium hominis, teipsum dicis & vis intelligi: aut non morieris, aut ille filius hominis non est Messias, si verum dicit prophetia. Sed incidunt in foueam quam fecerunt. Sentiunt Christi regnū esse ciuile & mundanum, eoque minime duraturum, & tamen velint nolint, coguntur fateri dominium æternum mansurum. Esa. 9. Multiplicabitur eius imperium, & pacis non erit finis: super solium Dauid & super regnum eius sedebit, vt confirmet illud, & corroboret in iudicio & iustitia, amodò & vsque in sempiternum. Luc. 1. Regni eius, ait Gabriel, non erit finis. Falluntur in hoc miseri, quia scripturæ regnū Christi testātur administrationem esse internā, hoc est, in spiritu, quæ in iustificatione impij perficitur, in pace & trā quillitate cōscientię, quo modo perpetuū & incorruptibile est. Esa. 32. Sedebit popul' me' in pulchritudie pacis, in requie opulenta, in tabernaculis fiduciæ. Simul etiam

ſtant mors Chriſti & æternitas. Mors enim conuenit ei ſecundum humanam naturam, æternitas ex parte naturæ diuinæ: & licet ad tempus mortem ſubierit, tertia tamen die reſurgens glorioſus, immortalis permanet, quare æternitas ipſi competit. Heb. 7. Hic autem eo quod maneat in æternum, ſempiternum habet ſacerdotium. Heb. 13. Chriſtus Ieſus heri & hodie, ipſe & in ſecula. Quoniam autem maleuolentia excæcati tantorum myſteriorum non erant capaces, ideo ſuper hoc eis non reſpondit, ſed tantum hortatur eos, vt omiſſa cęcitate mentis, deſinant obſtrepere luci veritatis, præſertim quæ mox eſſet auferenda. Non enim ſtudio intelligendi veritatem, ſed animo malitioſo calumniandi pręmiſſa dixerunt.

Dixit ergo eis Ieſus: Adhuc modicum lumen in vobis eſt. Ambulate dum lucem habetis, vt
3 non vos tenebræ comprehendant. Et qui ambulat in tenebris, neſcit quò vadat. Dum lucem habetis, credite in lucem, vt filij lucis ſitis. Hæc loquutus eſt Ieſus, & abijt, & abſcondit ſe ab eis.

Bifariã intelligi poteſt hic locus. Vno modo: Adhuc modico tempore ego qui lux ſum, ero vobiſcum: quare dum huius lucis eſt copia, ambulate proficientes in melius dum eſt occaſio, ne ſubito ſublata luce nox occupet, iamq́ue fruſtra deſideretis ademptum, quod nunc oblatum aſpernamini. Alio modo ſecundum Auguſtinum: Modicum lumen in vobis eſt, per quod intelligitis quod Chriſtus manet in æternum, ſed proficite vt intelligatis & moriturum vt redimat, & victurum in æternum in cęlo quo perducat. Qui ſequitur cæcos animi affectus, in tenebris ambulat, neſcit quo vadat, nec proprios actus intelligit, nec ad finem ſalubrem perueniet: dumq́ue ſe credit pie rectéq́ue facere, impingit in mortem. Pro. 12. Via ſtulti recta in oculis eius: qui autem ſapiens eſt, audit conſilia. Pro. 14. Eſt via quę videtur homini recta, & nouiſsima eius ducunt ad mortem. Chryſoſtomus: Quan

ta Iudæi nunc agunt, & nesciunt quid agant: putant rectam incedere viam, & contrariam incedunt. Dum ergo lucis copia est, Iohan. 9. Quandiu sum in mundo, lux sum mūdi. credite in lucem, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, Iohan. 1. vt filij lucis sitis, per adoptionis gratiam. Ioh. 1. Quotquot aūt receperūt eum, dedit eis potestatem filios dei fieri, his qui credunt in nomine eius. Qui ergo mihi crediderit, non aberrabit à vero: qui noctis sunt filij, lucem refugiunt. 1. Thess. 5. Omnes vos filij lucis estis & filij dei. Non sumus noctis neque tenebrarum. Igitur non dormiamus sicut cęteri, sed vigilemus & sobrij simus. Ephe. 5. Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. vt filij lucis ambulate. Fructus enim lucis est in omni bonitate & iustitia & veritate. Dum lucem, inquit, habetis, hoc est, & ante crucem & post potestis in me credere. Sicut enim lux solaris non omnino aufertur, sed quum occiderit, iterum exoritur: sic mors mea non est corruptio, sed occasus & translatio, & iterum exorior per resurrectionem, atque ita nihil prohibet passio quin æternus sim. Cum ergo scripturæ æternum Christum testentur, plane mē Christum comprobant. Qui autem ambulat in incredulitate, nescit quo vadat, quanuis rectam sibi videatur incedere viam. Qui vero crediderint, omnia quæ salutem continent faciunt, vmbram legis & ænigmata tenebrosa, ac infidelitatis cæcitatem effugerunt, & ad lucem accesserunt, quę occultabatur & nunc fulget, & facti sunt filij lucis, hoc est, Christi. Nec amplius illis ad id temporis locutus est Iesus, videns indignationem cordium, quanuis nihil loquerentur, ne furorem illorum quem sciebat ad omne facinus promptissimum, magis irritaret, sed abijt & abscondit se ab illis, velut absentia sua silentioque mitigaturus illorum efferatam insaniam, dans eis tempus & ocium, vt per quietem de sermonibus & operibus eius considerare queant. Ita enim, si voluissent, peruenire ad cognitionem deitatis illius potuissent. Admonuit & nos exemplo suo, vt quoties cum obstinatis res est, nec vlla spes proficiendi, cedamus ad tempus, ne non solum

nihil fructus referamus, verumetiam alios reddamus sceleratiores.

Iohan. 12. B Cum autem tanta signa fecisset coram eis, nō credebant in eum, vt sermo Esaię impleretur quem dixit: (Esa. 53.) Domine, quis credidit auditui nostro? & brachium domini cui reuelatū est? Propterea non potuerunt credere, quia iterum dicit (Esaias 6.) Excæcauit oculos eorum, & indurauit cor eorum, vt non videant oculis, & intelligant corde, & conuertantur, & sanem eos. Hęc dixit Esaias quando vidit gloriam eius, & locutus est de eo.

Planissime ostendit propria malitia excęcatos fuisse, quia tot & tantis signis credere noluerunt. Iohan. 15. Si opera non fecissem in eis quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent: nunc autē & viderunt & oderunt & me & patrem meum. Vt enim, comitanter, non causaliter tenetur. Non enim ob id fidem in Iesum spreuerunt, vt verba verificarentur Esaiæ, sed ex incredulitate ipsorum consecuta est impletio vaticinij Esaiæ & aliorum prophetarum Non enim potuerunt, quia noluerunt. Nam malus homo & improbus non potest credere q̄ diu talis fuerit, mala scilicet eligens ac volens. Domine, quis credidit auditui nostro, hoc est, his quę audiui à patre, & quę audierunt à me. Ro. 10. Ergo fides ex auditu. Ioh 5. Si crederetis Mosi, crederetis vtique & mihi. Brachium domini, verbum est per quod facta sunt omnia, Ioh. 1. Heb. 1. Per quem fecit & secula. Esai. 52. Parauit dominus brachium sanctum suum in oculis omniū gentium, & videbunt omnes fines terræ salutare dei nostri. Impossibilitas ergo hęc non refertur ad eorū voluntatem secundum se sumptam, seu simpliciter consideratā, sed vt talem, videlicet induratam & in malis habituatā. Si arbor bona nō potest malos fructus facere, nec mala bonos, Matt. 12. Nec superbus saluari, nec iustus damnari. Excęcatur, qui nullos suscipit radios diuini verbi, & omnino absentia

Brachium domini quid.

dei excęcat & obtenebrat. Nam sicut sol facit diem praesentia, noctem vero absentia, ita deus cęcos facit homines, quum non adest eis. Non adest autem propter eorum malitiam, & tunc vt cęci peccant, nō se conuertentes, & absque correctione prolabuntur. Cyrillus: Quae deo permittente fiunt, sępenumero à scriptura exprimuntur perinde atque afficeret. Excęcat ergo deus, quia animi oculos intimos malitia excęcari passus est, non influendo malitiam, sed non dando subsidium, & cor eorum ex peccandi consuetudine obdurari. Hinc affectū est, vt oculis interioribus non viderint. Esa. 42. Quis cęcus nisi seruus meus? neque corde intellexerint mysteria, per donū intellectus penetrando quae spectant ad fidem. Esa. 7. Nisi credideritis, non intelligetis. & proinde neque conuer si sint ad dominum, neque à morbo peccati sanati, quod solius dei est. Psal. 40. Sana animam meam quia peccaui. Hierem. 17. Sana me domine, & sanabor: saluum me fac, & saluus ero. Ostendit certitudinem prophetię, quia vidit excellentiam Christi filij dei, & de ipso loquutus est, quod Iudaei malitia sua pro maiori parte excęcarentur in aduentu ipsius, Esa. 6.

Veruntamen & ex principibus multi crediderunt in eum, sed propter pharisęos non confitebantur, vt de synagoga non eijcerentur. Dilexerunt enim gloriam hominum magis quàm gloriam dei. Iesus autem clamauit & dixit: Qui credit in me, non credit in me, sed in eum qui misit me. Et qui videt me, videt eum qui misit me. Ego lux in mundum veni, vt omnis qui credit in me, in tenebris non maneat. 2

Disce quod vanę glorię sectator, seruus est & contumeliosus. Nam primores non audebant palàm profiteri, ob metum pharisaeorum, qui decretum ediderant, vt si quis se discipulum profiteretur Iesu, sub-

moueretur é synagoga, quod tunc plurimum erat opprobriosum. Timore hominum deo debitum subtraxerunt. Prouer. 29. Qui timet hominem, cito corruet: qui sperat in domino, subleuabitur. 1. Ioh. 4. Timor non est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem. Iesus ergo clamauit & dixit: Omnes profiteminiuos credere deo. atqui quum à deo profectus sim, nec dicam quicquam aut faciam, nisi illo autore, quid timuistis credere in me? fides illa quę est in me, ad patrem transit. In me, dicit. Nā aliud est credere cuipiam, aliud in quempiam. Nam is qui credit alicui, potest intelligi vt credat ei vt vera dicenti, sed in quempiam omnino vt deum credit. Sic credimus Apostolis, non in Apostolos. Per hoc ergo se deum ostendit. Qui videt me oculo interiori mentis, videt & eum qui misit me. Per omnia hæc, manifestat eandem esse substantiam patris & filij. Iohan. 14. Philippo, qui videt me, videt & patrem meum. Non credis quia ego in patre, & pater in me est? Mundus tenebris errorum ac vitiorum plenus est. Atque ideo à patre, qui fons est omnis luminis, velut radius à sole descendi in mundum, vt discussis erroribus, sublatis peccatis, lux essem mundi. Per fidem autem aperiuntur oculi cęcorum vt lumen videant, nec amplius impingant in tenebris. Nam errore liberat, & mentales discutit tenebras, seque ipsam notam reddit & patrem, & omni scientia corda suscipientium se illustrat. 1. Ioh. 1. Deus lux est, & tenebrę in eo non sunt vllæ. 1. Iohan. 2. Tenebrę transierunt, & verum lumen iam lucet. Hinc admonet Apostolus Ephes. 5. Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus.

Credere cui & in quem.

3 Et si quis audierit verba mea, & non custodierit, ego non iudico eum. Nō enim veni vt iudicem mundum, sed vt saluificem mundum. Qui spernit me, & non accipit verba mea, habet qui iudicet eum. Sermo quem loquut⁹ sum, ille iudicabit eum in nouissimo die. Quia ego ex meipso non sum loquutus, sed qui misit me pater, ipse mihi manda

tum dedit quid dicam,& quid loquar. Et scio quia mandatum eius vita ęterna est. Quæ ergo ego loquor, sicut dixit me pater, sic loquor.

Quod si quis audierit verba mea, nec his obtemperauerit, huic adeo nihil profuerit ad salutem audisse, vt ob incredulitatem grauius etiam exitium sit habiturus. Non quod ego simillum iudicaturus, quum hunc in hoc non venerim, vt mundum condemnem ob illius scelera, sed vt p fidem purgatum mundum saluum faciam. Ioh. 3. Sic enim deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Non enim misit deus filium suum in mundum, vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per ipsum. Inuitaui præmijs, deterrui supplicijs, allexi beneficijs, excitaui miraculis, neminem à salute repello, aditum cuiuis facilem ad vitam aperio. Quid igitur in extremo die prætexent ij, qui tot modis prouocati ad crudelitatem, in sua cęcitate perseuerauerunt? Quare enim non crediderunt? Num vt aduersario dei & propriam gloriam quęrenti? A me ipso loquutus non sum. Si ergo dei cultores estis, sicut vobis videmini, si legem veneramini, meos sermones nō potestis aspernari. Nec enim ex meipso loquutus sum eorum more qui ad suam gloriam, ad suum quęstum quæ volunt comminiscuntur: nec aduersa legi doceo, sed quæ lex adumbrauit typis, promisit vaticinijs, præsto. Sicut q mandatum referunt, nihil dicunt præterquam eis de mādatum est, ita sane ego ipse nihil aliud sentio vel docui, pręter ea quæ patri visa sunt. Iohan. 7. Mea doctrina nō est mea, sed eius qui misit me. Atque ita quia nihil à meipso dixi, qualem occasionem prætexent qui non crediderint? Citra controuersiam enim condemnabuntur, quod patri non crediderint. Baruc. 4. Hic liber mandatorū dei, & lex quæ est in ęternum. Omnes qui tenent eam, peruenient ad vitam: qui autem dereliquerint eam, in mortem. Ideo Petrus ait Ioh. 6. Domine, ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes. Cyrillus: Cum pręceperit Christus nemini inferendam calumniam, non esse irascendum fratri,

non temere iudicandum proximum, non denique alterĩ faciendum quod non velimus nobis fieri, qui aliquid istorum admisit, ostendetur ex his domini verbis reus gehennę ignis. O pie deus, quid fiet de nobis miseris?

De venditione Iesu, Matt. xxvi. Mar. xiiii. Luc. xxii.

ARTICVLVS XXIIII.

Matth. 26 C

ET factum est cum consummasset Iesus sermões hos omnes, dixit discipulis suis: Scitis quia post biduum pascha fiet, & filius hominis tradetur vt crucifigatur.

Quum Iesus tot sermonibus animos suorum aduersus afflictiones imminentes, ne plane deijcerentur, quũ mox viderent dominum suum rapi ad ignominiosum supplicium, tandem palam ipsis aperit diem ac modum mortis suæ, cuius mentionem inculcat animis discipulorum, ne quum eam viderent, velut ad rem prorsus inexpectatam sic expauescerent, vt penitus desponderent animum, præsertim quum intelligerent Iesum vltro venisse ad mortẽ, quam alioqui licuisset effugere, neque prius occidi potuisse, quam venisset ille dies quam ipse suæ morti præfinierat. Is autem erat dies paschæ. Lu. 22. Appropinquabat autem dies festus azymorum, qui dicitur pascha. Quo nefas erat Iudæis per eius festi dies vesci panibus fermentatis, atque idem dicitur phase siue pascha, quod Syris transitũ sonat, ab agno anniculo, cuius cruore summi postes ædiũ illiniebãtur, vt eas præteriret angelus domini, extinctor omnium qui hoc signum non haberent in frontibus, Exo. 12. In huius rei memoriam quotannis immolabant agnũ anniculum immaculatum, eumque ab angeli transitu, marisque transito feliciter, vocabant phase, Exo. 12. Huius rei discipulos submonuit. Cæterum hęc imago Iesu Christi, totum orbem à peccati tyrannide suo sacro sanguine redempturi, qui solus omnium à peccatorum maculis fuit immunis. Huius sanguine frontes nostrę consignandæ.

Phase seu pascha qđ sonet.

Ezech.9.Signa Tau super frontes virorum gementium & dolentium super cunctis abominationibus, quæ fiunt in medio eius.sequitur,Omnem autem super quem videritis tau,ne occidatis Mar.14 Erant autē pascha &azyma post biduum Hoc & discipulos non latebat,sed quod tunc dominus occidendus esset,ignorabant. quare clare ipsis prædixit, quo diuinitatem eius plenius intelligerent.Esa.41. Annunciate quę ventura sunt, & sciemus quia dij estis vos. Esa.42.Noua quoque ego annuncio antequam oriantur, audita vobis faciam.

Tunc congregati sunt principes sacerdotum, & seniores populi, in atrium principis sacerdotū qui dicebatur Caiphas,& consilium fecerunt,vt Iesum dolo tenerent &occiderent.Dicebant autem: Nō in die festo,ne forte tumult9 fieret in populo.

Quum igitur immineret dies ille sacer ac lætus,cui celebrando conueniebat pijs operibus pręparari ,tunc congregati seniores, quorum autoritate decuerat populi furorem cohiberi,si quis extitisset.Erat hic dies minime accommodus sacerdotibus & scribis, qui maluerant mortē illius obscurā esse,ac vulgari nocentium supplicio similimam.Iesus autem volebat suam mortem esse celebrem & solennem,ac per omnia veteris testamenti figuris ac prophetarum oraculis congruere. Lu..22.Quærebāt principes sacerdotum,quomodo eum interficerent:timebant vero plebem.Ergo dum de homicidio conueniret inter eos, consultatum est de tempore: quia verebantur tumultum populi,propterea quod non pauci essent,qui conspectis miraculis, & audita doctrina mirabili, & animaduersa morum incredibili mansuetudine, magnifice de illo sentirent. Metuebant plebem,qui non metuebant deum. Feria ergo tertia dominus prę missa dixit verba, quia feria quinta ad vesperam pascha immolabatur:tunc feria quarta, quum dominus non reuerteretur Hierusalem, conuenerunt primores Iudęorum.Fuit istud consilium vitiosum,quia in arduis & dubijs causis mature procedendum. Eccl.trigesimosecundo.Fili,absque cōsilio nihil facias,&

post factum non pœnitebis. Pro.13. Qui omnia agunt cũ consilio, reguntur sapientia. Hinc Moses consilio Iethro iudices ordinauit in populo, qui seniores appellabantur, Exo.18. Sed à senioribus egressa est iniquitas, qui videbãtur regere populum. Dani.13. Sic isti primo odio contra Christum concepto, ob præclara ipsius miracula, & constantem doctrinam, populum ab eo auertere studuerunt, & finaliter vitam & memoriam ipsius è terra cogitarũt delere. Hie.11. Eradamus eum è terra viuentium, & nomẽ eius non memoretur amplius. Vnde in atrium Caiphæ cõgregati fuerunt, qui ante consilium dederat de morte innocentis, contra illud Exo.23. Insontem & iustum non occides. Hinc festinabant perficere quod conceperant. Pro. 19. Vbi non est scientia animæ, non est bonum: & qui festinus est pedibus, offendet. Socrates: Velox consilium sequitur pœnitentia. imperitiæ enim signum est, cito fieri quod difficilimum est. Secundo est ordinate inquirendũ à bonis & sapientibus. Tob.4. Consilium semper à sapiente require. Ecci.37. Cor boni consilij statue tecum. Anima viri sancti enunciat aliquando vera, quam septem circũspectores sedentes in excelso ad speculandum. & in his omnibus deprecare altissimum, vt dirigat in veritate viã tuam. Hinc Ecci.8. Cum fatuis consilium non habeas, nõ enim poterunt diligere nisi quę eis placent. Patet hoc in Roboam, qui relicto senum consilio, dure iuxta consiliũ iuuenum populo respondens, decem partes regni amisit, 3.Reg.12. Sic isti ira & inuidia excęcati, non nisi mortem domini sitiebant. Ira autem viri, iustitiam dei non operatur. Iacobi primo. Gregorius: Ira si semel mentem cœperit possidere, iustum esse deputat etiam quod crudeliter facit. Tertio prouide circunspiciendum, attendendo principium, medium & finem, vt prudenter inchoetur. Tob.4. Omni tempore benedic deum, & pete ab eo vias tuas dirigat, & omnia consilia tua in ipso permaneant. Psalm. 118. Consilium meum iustificationes tuæ. Alioqui dominus apprehendit sapientes in astutia eorum, & consilium prauorum dissipat, Iob.5. Esa.19. Sapientes cõsiliarij Pharaonis dederunt insipiens consilium. Dominus miscuit

Cõcilij boni cõditiones.

in medio eius spiritum vertiginis, & errare fecerũt Aegyptum in omni opere suo, sicut errat ebrius & vomens. Iob.21. Veṛũtamen quia non sunt in manu eorum bona, consilium eorum longe fac à me. Recte prosequatur. Deute.16. Iuste quod iustum est, prosequeris. Ecci.37. Ante omnia opera verbum verax pręcedat te, & ante omne actũ consilium stabile. Sunt qui commoda media inuenire norunt ad finem malum, qualis fuit Achitophel, 2. Regũ.16. Consilium tuum Achitophel quod dabat in diebus illis, quasi si quis consuleret dominum. Quid autem dicitur Ecci.27? Facienti nequissimum consilium, super ipsum deuoluetur, & nõ agnoscet vnde veniat illi. Sic ipse laqueo sibi finem vitę fecit, 2. Reg.17. Sic & isti. Mar.14. Quærebant summi sacerdotes quomodo eum dolo tenerent, & occiderent. Quum enim de homicidio conclusum fuisset in domo Caiphę. Iohan.11. de tempore & modo consultabant: & quia tunc instabat dies festus in quo omne masculinũ coram domino apparere cogebaẗ, Exo.32. ac multi Christum vt prophetam habebant, alij Messiam credebant, quanquam ab hac opinione per sacerdotes postea abducti sint, ideo timebãt populi tumultum, ne ipsum è manibus ipsorum vi eriperet. Vtiliter perficiatur, vt finis sit vtilis. Vnde sub prętextu communis vtilitatis dominum occidere diffinierunt, vt patet Iohannis vndecimo. sed suę libidini & auaritię ab ambitioni consulere studebant, quæ videbant per Christi doctrinam & vitam obscurari & minui. Prouerb.12. Dolus in corde cogitantium mala. qui autem pacis ineunt consilia, sequitur eos gaudium. Esaię vigesimonono. Vę qui profundi estis corde, vt à domino abscondatis consilium, quorum sunt in tenebris opera, & dicũt: quis videt nos? & quis nouit nos? Peruersa est hæc vestra cogitatio, quasi si lutum contra figulum cogitet, & dicat opus factori suo, non fecisti me: & figmentum dicat factori suo, non intelligis.

Tunc abiit vnus de duodecim, qui dicebatur Iudas Iscarioth, ad principes sacerdotum, & ait illis: Quid vultis mihi dare, & ego eum vobis tra-

dam? At illi constituerunt ei triginta argenteos. Et exinde quærebat opportunitatem vt eũ traderet.

Offendebat eos dies festus parum ad rem gerendam idoneus, ob celebritatem & frequentiam populi, sed præter spem aliunde præbita occasio, cum impia ipsorum voluntate coniuncta, excussit scrupulum diei festi. Satanas, qui prius per se Iesum tentarat, nunc eundem per suos ministros persequitur. Ioh. 6. Nonne duodecim vos elegi, & vnus ex vobis diabolus est? Dixit autem de Iuda Simonis Iscariothis, hic enim erat traditurus eum, quum esset vnus ex duodecim. Luc. 22. Intrauit autem satanas in Iudam q cognominabatur Iscarioth, vnum de duodecim, & abijt & locutus est cum principibus sacerdotum & magistratibus, quemadmodum illum traderet eis. Quum enim totus adductus esset teterrimo auaritiæ morbo, quod sibi in vnguento perisse credebat, id ex domini precio pensare volens, adijt principes & magistratus, quos sciebat certis animis conspirasse in mortem domini, neque quicquam esse in mora nisi vt sine tumultu caperetur, & quos probabiliter credebat congregatos, modum congruum ipsis insinuaturus. Eccl. 10. Auaro nihil est scelestius. Nihil enim iniquius quam amare pecuniam. hic enim venalem animam suam habet, quoniam in vita sua proiecit intima sua. Non intrat satanas cogendo, sed alliciendo ad culpam, cui per nostram negligentiam & consensum aperimus. Ephesi. 4. Nolite locum dare diabolo. Iaco. quarto. Appropinquate deo, & appropinquabit vobis: resistite autem diabolo, & fugiet à vobis. Ipse autem elongauit se à Christo & corpore & mente, appropinquans satanæ. Mar. 14. Qui audientes, gauisi sunt, & promiserunt ei pecuniam se daturos. Placuit autor sceleris domesticus Iesu. Pro. 2. Lætantur cum malefecerint, & exultant in rebus pessimis. Matt. 26. Et ait illis: Quid vultis mihi dare &c. O mercator infelicissime, in voluntate ponis ementis, mercedem eius qui continet cælum & terram: & quia vendidisti, iam non habes, cælo & terra exosus. Imitatores paternorum scelerum, qui fratrem suum Ioseph ven-

diderunt Ismahelitis 30. argenteis. Zacha. 11. Et appenderunt mercedem meam triginta argenteos. Illi polliciti sunt pecuniam, hic operam. Tantula mercede ad facinus immanissimum adduci potuit, tamque vili ęstimatus est sanguis ille preciosus, qui sufficiebat vniuerso mortaliū generi redimendo. Lu. 22. Et spopondit, & quærebat opportunitatē, vt traderet illum sine turbis. Auidus & inhians promissæ pecunię, statim ex eo tempore captabat occasionem & opportunitatem prodendi Iesum. Claret maxima Iudæ impietas in Iesum, cuius sectatores sunt omnes, qui pro temporali laude, lucro vel commodo, iustitiā deserunt, vel falsum testimonium dicunt, aut falsum contra veritatem iudicium proferunt. De quibus Esa. quinto. Vę qui iustificatis impium pro muneribus, & iustitiam iusti aufertis ab eo. Mich. tertio. Principes eius in muneribus iudicabant, & sacerdotes eius in mercede docebant, & prophetæ eius in pecunia diuinabant. Ecce quanta vigilantia concilium malignantium obsedit Christum, Psal. vigesimoprimo. vt animā eius tollerent. Psal. 30. Accipere animam meam consiliati sunt. nos contra vigilemus, consilium quærentes, quomodo vitam ipsius habeamus in nobis.

De manducatione agni, Mat. xxvi. Mar. xiiii. Luc. xxii.

ARTICVLVS XXV.

PRima autem die azymorum accesserunt discipuli ad Iesum, dicentes: Vbi vis paremus tibi comedere pascha? At Iesus dixit: Ite in ciuitatem ad quendam, & dicite ei: Magister dicit, tempus meum prope est, apud te facio pascha cum discipulis meis. Et fecerunt discipuli sicut constituit illis Iesus, & parauerunt pascha. Mat. 26. D

Interea dum Iudas & sacerdotes de perdendo Iesu con sultant, ille salutis humanæ negocium agit. Ioh.13. Ante diem festum paschę. Mat.14. prima die azymorum quando pascha immolabant, Lu.22. In qua necesse erat occidi pascha. Duo hic obserua: agni typici immolationem & finem, & agni veri mysticam significationem & præsentissimam exhibitionem, quo omnia legis inuolucra cessauere & completa sunt. Nam in vespera decimaquarta die mensis primi, necesse fuit occidi agnum paschalem, Exo.12. quare vt veritas corresponderet figurę, voluit dominus cum discipulis phase vetus terminare, & nouum inchoare. Iudęi autem festa sua celebrabant à vespera in vesperam. Vnde hic sequitur: Et facta hora discubuit. Lu. 22. Et misit Petrum & Iohannem, dicens: Euntes parate nobis pascha, vt manducemus. At illi dixerunt: Vbi vis paremus? Chry. Bene dicunt, vbi vis: quia in tota vita sua, non fuit ei certa mansio in mundo. Mat. 8. Vulpes foueas habent, & volucres cęli nidos: filius autem hominis non habet vbi caput suum reclinet. 2. Cor. 8. Scitis gratiam domini nostri Iesu Christi, qui cum diues esset, propter nos egenus factus est, vt nos inopia illius diuites essem⁹. Rabanus: Audiant qui ędificandarum domorum curam habent, quos marmorum columnę delectant. At Iesus vt ostenderet totum negocium esse mysticum, nec casu geri nec necessitate, sed omnia ex pręscientia & consilio diuino, ait Luc.22. Ecce introeuntibus vobis in ciuitatem, occurret vobis homo quidam amphoram aquæ portãs: sequimini eum in domum in quam intrat. Incerta & absentia prædicit, quo diuinitatem certius agnoscant. Luc. 22. Et dicetis patrifamilias domus: Dicit tibi magister. Claret hunc, discipulum Iesu fuisse, sed occultum propter metum Iudęorum. Iohan.12. Veruntamen & ex principibus multi crediderunt in eum, sed propter pharisæos non confitebantur, ne de synagoga fierent. Haud enim mediocris sortis fuit, apud quem dominus reficeretur, & discipuli post resurrectionnem vsque pentecostem alerẽtur. Chryso. Diuinitus inspiratus, multorum odia vnius amore contempsit. Tempus meum, ab ęterno pręordina-

Agni typici finis. & veri exhibitio.

tum, in lege præfiguratum, amore salutis hominum desideratum. Apud te facio pascha cum discipulis meis. Luc. 22. Vbi est diuersorium, vbi pascha cum discipulis meis manducem? Et ipse ostendet vobis cœnaculum magnum stratum, & ibi parate. Vere magnum, in quo tam magnifica acta, phase vetus terminatum, nouum inchoatum, spiritussanctus missus discipulis Actu. 2. Marc. 14. Et abierunt discipuli eius, & venerunt in ciuitatem, & inuenerunt sicut dixerat illis, & parauerunt pascha. Hic vide simplicem discipulorum obedientiam, qualem exhibuerant & ante quum emandarentur ad pullum asinæ adducendum, Mat. 21. Merito enim quod præcipit, faciendum celeriter, quia tempus breue. Iob. 14. Breues dies hominis sunt. Delectabiliter, quia præmium grande. Matt. 7. Qui facit voluntatem patris mei qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cælorum. Perseueranter. Matth. 10. Qui perseuerauerit vsque in finem hic saluus erit. Luc. 9. Nemo mittens manum suam ad aratrum, & respiciens retro, aptus est regno dei. Præcepta Christi q̃ gnauiter ac cito exequenda.

Vespere autem facto, discubuit cũ duodecim discipulis suis.

Hinc claret, alios discipulos seorsum in alia mẽsa comedisse, quia cœnaculũ grãde paratũ ad hoc, sed seorsum ipse cum discipulis duodecim, quos vt selectos voluit sacrosancti conuiuij testes esse, nec Iudam dedignatus est huius cõuiuij consortio, quo inexhausta dei benignitas, & inaudita proditoris manifestatur peruersitas.

Et ait illis: Desiderio desideraui hoc pascha manducare vobiscum antequã patiar. Dico enim vobis, quia ex hoc non manducabo illud, donec impleatur in regno dei. Et accepto calice, gratias egit & dixit: Accipite & diuidite inter vos. Dico enim vobis, quòd non bibam de generatione vitis, donec regnum dei veniat. Luc. 22.

Glos. Desiderat primum typicum phase manducare,

X

& ſic ſuæ paſsionis myſteria declarare, vt antiqui phaſæ probator exiſtat, & ad ſuæ diſpoſitionis figuram pertinuiſſe demonſtret, dum adueniente veritate oſtendit vmbram ceſſare. Et quia vltimum vale, ideo multum deſiderabile. Hoc affirmo vobis, poſthac non comedam vobiſcum hoc paſcha iuxta legis præſcriptum, ſed aliud paſcha perfectius iuxta ſpiritum perficietur in regno dei. Beda: His verbis Chriſtus prohibet agnum paſchalem vltrà carnaliter exhiberi, aſſerens ſe nequaquam vltrà Moſaicum celebraturum. Sic calicem ſumens, gratias egit pro legalium conſummatione, noui teſtamenti inchoatione. Poſthac non bibam de fructu vitis iuxta carnis neceſsitatem, ſed mox aderit regnum dei. Matth. vlti. Data eſt mihi omnis poteſtas in cęlo & in terra. Nam poſt reſurrectionem comedit & bibit cum diſcipulis. Actu. 10. Dedit eum manifeſtum fieri non omni populo, ſed teſtibus præordinatis à deo, nobis qui manducauimus & bibimus cum illo, poſtquam reſurrexit à mortuis.

De pedum ablutione, Ioh. decimotertio.

ARTICVLVS XXVI.

Iohan. 13. E

ANte diem feſtum paſchæ, ſciēs Ieſus quia venit hora eius, vt tranſeat ex hoc mundo ad patrem, cū dilexiſſet ſuos qui erāt in mūdo, in finem dilexit eos. Et cœna facta, cum diabolus iam miſiſſet in cor vt traderet eum Iudas Simonis Iſcariothis, ſciens quia omnia dedit ei pater in manus, & quia à deo exiuit, & ad deum vadit, ſurgit à cœna, & ponit veſtimenta ſua: & cum accepiſſet linteum, præcinxit ſe. Deinde miſit aquam in peluim, & cœpit lauare pedes diſcipulorū ſuorū, & extergere linteo quo erat præcinctus.

Quum sciret dominus Iesus, quem nihil fugiebat, iam adesse tempus, quo & ipse festi vocabulo respondens, trãsiret ex hoc mundo ad patrem, vnde fuerat profectus. Iohan. 16. Exiui à patre & veni in mundum, cum semper dilexisset suos, qui nondum erant exituri de mundo, sed ingens & longum certamen habituri cum mundo, perpetuam erga illos charitatem declarauit. Relicturus eos, vehementiorem etiam charitatem ostendit, nihil omittens eorum quę facere decet eum qui multum diligit. Ostendit voluntariam passionem, quia præcognita. Conuenienter immolatio agni veri, qui tollit peccata mundi, Iohan. 1. sequitur immediate immolationem agni typici. Pascha enim nostrum immolatus est Christus, 1. Corint. 5. Quanq̃ omnia diligat quæ sunt, & nihil oderit eorum quæ fecerit, Sapien. 11. singularia tamen ipsis dilectionis indicia ostendit. Iohan. decimoquinto. Sicut dilexit me pater, & ego dilexi vos. Nam sacramento corporis & sanguinis sui pauit, animam pro ipsis posuit. Iohan. 15. Maiorem hac dilectioné nemo habet, q̃ vt animã suã ponat quis pro amicis suis. Pro ipsis orauit Ioh. 17. Pater sancte, serua eos in nomine tuo quos dedisti mihi, vt sint vnum sicut nos vnum sumus. Non rogo vt tollas eos de mundo, sed vt serues eos à malo. A persecutoribus defendit, Ioh. 18. Si ergo me quæritis, sinite hos abire. Quum cœna quo ad agni paschalis esum facta esset, & noui sacramenti restaret institutio, & diabolus animum Iudæ vrgeret, vt quod cœperat perficeret, quumque sciret ꝙ nihil horum pateretur interire, quæ sibi seruanda tradidisset, quodque mox ad patrem esset rediturus vnde profectus erat, tamẽ vt omnẽ ambitionis affectum eximeret ex animis discipulorum, surgit, quo plane ministri gereret imaginem, accepit linteum, moxque ipse misit aquam in peluim, & abiectissimam iuxta mundum officij functionem aggressus est. Obserua hic in Christo fuisse futurorũ præscientiam, & potestatem coercendi nefarios homines & triumphandi dęmones. Non ergo coacto animo, aut mera hominum tyrannide in crucem adactus est. Esaiæ 53. Oblatus est, quia ipse voluit. Iohannis 10. Potestatem

habeo ponendi animam meam, & potestatem habeo iterum sumendi eam. Iam & illud plenum est consolationis verbum, omnia esse in manibus Christi, vitam & mortem, gratiam & gloriam, quæ omnia ex ipso expectanda. Psalm. 83. Gratiam & gloriam dabit dominus. Semper ergo adeundus cum plena fiducia. Heb. 4. Adeamus cum fiducia ad thronum gratiæ eius, vt misericordiam consequamur, & gratiam inueniamus in auxilio opportuno. Augustinus: Nec deum patrem cum inde exiret deserens, nec nos dum rediret. Vide domini humilitatem, omnia per seipsum agentis. ponit vestimenta, præcingit se, peluim ipse implet aqua, pedes lauit & tergit. Si conferamus personę dignitatem cum officio in quod se deiecit, nihil potest dici demissius. Apocalypsis decimonono. Habens in vestimento & in femore suo scriptum, Rex regum & dominus dominantium. Si attendamus quibus lauit: nam vnus proditor, alter abiurator, alij omnes transfugæ futuri, omnes ingrati beneficijs, maxime Iudas. Voluit hac deiectione sua omnem ambitionis & arrogantię affectum radicitus è mentibus nostris euellere: nam humiliari, est opus eius qui à deo egressus est, & ad deum vadit: superbire & fastuosum esse, opus est eius qui à diabolo egressus est, & ad diabolum vadit.

2 Venit ergo ad Simonem Petrum, & dicit ei Petrus: Domine, tu mihi lauas pedes? Respondit Iesus & dixit ei: Quod ego facio, tu nescis modò, scies autem postea. Dicit ei Petrus: Non lauabis mihi pedes in æternum. Respondit ei Iesus: Si non lauero te, non habebis partem mecum. Dicit ei Simon Petrus: Domine, non tantum pedes meos, sed & manus & caput. Dicit ei Iesus: Qui lotus est, non indiget nisi vt pedes lauet, sed est mundus totus: & vos mūdi estis, sed non omnes. Sciebat enim quisnam esset qui traderet eum. propterea dixit, non estis mundi omnes.

Petrus, ad quem dominus primò venit, quia principa lior inter discipulos, alioqui non est verisimile quin & aliqui aliorum huiusmodi domini obsequium recusassent, inauditum humilitatis exemplum exhorruit: hinc suam humilitatem agnoscens, hinc domini dignitatem considerans, hoc animo refugiebat à magistro lauari, quo baptista detrectauerat eidem impartiri baptismum, Matth.3. Tu, inquit, cui dixi quòd sis filius dei viui, Mat. 16. tu, cui turbæ cecinerunt, osiahana filio Dauid, Matt. 21. mihi seruo & imperito pedes immundos lauas? Non leue, inquit, non ociosum est quod ago. hoc quid sibi velit, nondum intelligis: sed pòst cognosces, quod ego nunc ago, tibi fuisse necessarium. Sed ne hoc quidem responso coercitus fuit Petrus, quare dominus vehementem eius recusationem, licet ab amore proficiscentem, veluti clauum clauo pelleret minis cohibuit. Aut, inquit, lauaberis, aut à mensæ fœderisque mei consortio semoueberis. Quanquam lotio exterior non esset necessaria ad salutem ex sua natura, tamen ex voluntate dei fuit, quemadmodum lignum scientiæ boni & mali vetitum, Genes. 2. & 3. Interior tamen cuius illa figura fuit, necessaria est, quæ nisi Christi sanguine Christi fieri non potest. Apocal. 1. Dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo. 1. Iohan. 1. Sanguis Iesu Christi filij dei, emundat nos ab omni peccato. Cyrillus: Nisi quis peccati sordes per gratiam meam lauerit, atque absterserit, regni cælorum non erit particeps. Apo. 21. Non intrabit in eam aliquid coinquinatum, aut abominationem faciens & mendacium, nisi qui scripti sunt in libro vitę agni. Psal. 15. Dominus pars hęreditatis meæ. Col. 1. Qui nos dignos fecit in partem sortis sanctorum in lumine, qui eripuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij dilectionis suæ, in quo habemus redemptionem & remissionem peccatorum. Si ergo nos peccato inquinatos agnoscimus, non abigendus Christus, sed precibus pulsandus, & singultibus accersiendus. Psal. 50. Cor mundum crea in me deus, & spiritum rectum innoua in visceribus meis. Ezec. 36. Effundā super vos aquam mundam, &

mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris, & dabo vobis cor nouum, & spiritum nouum ponam in medio vestri. Audiens Petrus vehementes has minas, quàm vehemens erat detrectando, tam vehementior erat admittendo, ita vt & caput ad lauandũ daret, totum se domino subijciens. Vtrunque ex charitate fiebat, & detrectatio, quia plurimum obseruabat dominum, & admissio, quia à domino separari nolebat. Qui lotus est baptismo, non indiget nisi vt pedes lauet, hoc est, affectiones animi purget ab omnibus inquinamentis huius mundi. Origenes: Impossibile est, extrema animę & infima eius non contaminari, quanquam quo ad homines perfectus quis esse putetur. Sapien. 9. Corpus quod corrumpitur, aggrauat animam. Exceptione hac quòd mundi essent, sed non omnes, Iudæ notauit conscientiam, qui sibi tantum conscius fuit, vt vel sic resipisceret, posteaquam intelligeret se non latere dominum, quem destinarat prodere. Claret ex hoc, ipsum non de corporali, sed spirituali loqui mundatione, quanquam per corporalem significetur. non enim solum hoc habebat exemplum absolutæ modestiæ, verum etiam typum intelligentię, nimirum eos qui sese accingerent ad prædicationis euangelicę munus, qui dominicæ mensę participes esse volunt, oportere purissimos esse ab omnibus humanis & terrenis affectibus. Vnde quanquam instructa cœna & omnia parata, non tamen antea corpus suum impartit & sanguinem, quàm abluat corporis sordes. Ponit vestimenta, designãs veterem Adamum exuendum. Colos. 3. Expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, & induentes nouum, eum qui renouatur in agnitionem dei, secundum imaginem eius qui creauit eum. Esa. vndecimo. Fides cinctorium renum eius. Oportet enim accedentem ad stupẽda hęc mysteria, credere quia est, & quòd præsens est,

Corporis Christi in sacramẽto veritatis.

ꝗ iam non panem, sed Christi corpus sumpturus est, cuius caro immolanda erat pro mundi vita. Heb. 11. Sine fide impossibile est placere deo. Sola enim fides suppetias nostræ imbecillitati latura est, fides inquam in verba Christi, adeoque in verborum energiam, quibus testatur

hoc esse quod manibus porrigebat, corpus suũ ipsissimũ: hunc quoque sanguinem, quem in remissionem multorum effusurus sit, Mat. 26. Adsit huic linteo humilis animus, Matth. 8. Domine, non sum dignus vt intres sub tectum meum. Itaque percepturi corpus domini, mundemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus, perficientes sanctificationem in timore dei, 2. Corint. 7. Per confessionem lauari poterimus vt non indigne communicemus cœnę, & nobis manducemus & bibamus.

Postquam ergo lauit pedes eorum, accepit vestimenta sua: & cum recubuisset iterum, dixit eis: 3
Scitis quid fecerim vobis? Vos vocatis me, magister & domine: & bene dicitis, sum etenim. Si ergo ego laui pedes vestros dominus & magister, & vos debetis alter alterius lauare pedes. Exemplũ enim dedi vobis, vt quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis. Amen amen dico vobis, non est seruus maior domino suo, neque apostolus maior est eo qui misit illum. Si hęc scitis, beati eritis si feceritis ea.

Origenes: Hoc dixit vel interrogatiue, ostendens facti magnitudinem: vel imperatiue, vt discipulorum erigat attentionem. Bene dicitis. Matthæ. 23. Vnus est magister Christus. Inaniter ergo ipsum magistrum & dominum vocant, qui eius doctrinę non obediunt. Romano. decimo. Non enim omnes obediunt euangelio. Lucæ sexto: Quid vocatis me, domine domine, & non facitis quę dico? Vos igitur qui inter vos fratres estis & conserui, multo magis non grauabimini mutuis officijs inuicem inseruire. Turpe fuerit igitur vobis in gregem vobis credẽdũ, aut etiã inter vos turgere fastu, sæuire violẽtia, quum me tam mitem, tam modestũ dominũ ac magistrum habeatis. Non est seruus maior domino suo q̃ diu seruus

est,neque legatus quandiu legatus est: quando autem maior fit, neque seruus est neque legatus. Beati ergo eritis non modo quia creditis,sed si imitantes exemplum meũ, feceritis ea,meis obtemperando iussis. Non enim magnũ, virtutẽ agnoscere: sed studiose agere, maximum. Luc.12. Seruus sciens voluntatem domini sui, & non faciens,plagis vapulabit multis. Mat.11. Discite à me,quia mitis sum & humilis corde. & apostolus 1.Corin.4. Imitatores mei estote,sicut & ego Christi. Iaco.1. Estote factores verbi, & non auditores tantum,fallentes vosmetipsos. Chry. Non priusquam discumberent,sed post omnium accubitum surgit à cœna,ponit vestimenta,lauit linteo præcinctus: nec his contentus,ipse peluim impleuit,ipse nemine iusso omnia fecit, exemplo docens, non remisse & frigide bona opera, sed quàm diligentissime facienda per nosipsos, & non alijs vti ministris. Vt ergo munda sint opera nostra, necesse est vt habeant rectitudinem intentionis. Matt.6. Si oculus tuus simplex fuerit,totum corpus tuum lucidum erit. Strenuitatem executionis. Psalm.30. Viriliter agite, & confortetur cor vestrum omnes qui speratis in domino. Puritatem operationis,ne sint permixta malis. Iac.4. Emundate manus peccatores, & purificate corda duplices animo. Esa.1. Lauamini,mundi estote,auferte malum cogitationum vestrarum.

De sacramẽti institutione, Mat.xxvi. Mar.xiiii. Luc.xxii.

ARTICVLVS .XXVII.

Matt.26. F

Coenantibus autem eis, accepit Iesus panem & benedixit, ac fregit,deditque discipulis suis & ait: Accipite & comedite. hoc est corpus meum. Et accipiens calicem,gratias egit,& dedit illis,dicens: Bibite ex hoc omnes. Hic est enim sanguis meus noui testamẽti,qui pro multis effundetur, in remissionem peccatorum.

Greg. Finitis veteris agni cęremonijs, transit ad institutionem noui & veri agni, quem in memoriam suæ passionis & nostrę redemptionis frequentari instituit. Chrysostomus: Vide ò homo quali sis à Christo honore honoratus, quali & mensa potiris, quod angeli videntes horrescunt, nec sine reuerentia respicere audent, propter eam quę intus fertur coruscationem, Lucæ 22. Hoc est corpus meum quod pro vobis datur. Hoc facite in meam commemorationem. Hoc est, inquit, non significat vt manna Exo. 16. 1. Cor. 10. Omnes eandem escam spiritualem manducauerunt. Vnde subdit, quod pro vobis datur, hoc est, passioni & morti iam exponitur, proditore tradente, & me sponte ad passionem accedente. Hęc omnia quæ lex habuit carnalia, spiritualiter exhibebuntur. sufficit enim vnica victima pro peccatis omnium seculorum. Sed vos vobis huius meę erga vos charitatis, memoriam renouabitis, quod nunc à me videtis fieri. Sicut enim legale pascha fuit figuratiuum futuri, sic euangelium istud est rememoratiuum pręteriti. Lu. 22. Similiter & calicem postquam cœnauit, dicens: Hic est calix nouum testamentum in meo sanguine, qui pro vobis fundetur. Quemadmodum vetus testamentum sanguinis aspersione confirmatum fuit, Exodi 24. ita & nouum, vt pulchre ostendit Apostolus Heb. 9. Testamentum in mortuis confirmatum est, alioqui nondum valet dum viuit qui testatus est, vnde nec primum quidem sine sanguine dedicatum est. Effusus est pro electis, quantum ad sufficientiam & efficaciam: sed pro omnibus, quo ad sufficientiam: quia passio ipsius est sufficiens omnes saluare. Sed nemo huius abolitionis peccatorum particeps euadit, nisi qui crediderit, & sacris ecclesiæ mysterijs submiserit sese. Hoc est enim participem fieri redemptionis semper stantis, credere videlicet, & sacramentis ecclesiæ quemlibet rite initiari. Leo: Sanguinem quem Iudas vendidit, Christus ei obtulit, vt haberet remissionem peccatorum si vellet. Nec enim Iudam proditorem ab hoc sacrosancto symbolo se mouit clementissimus dominus, vt hac tanta lenitate corrigeretur. Sed quoniam ille fœderis signum accepit, quum proditorem ageret in animo,

Sanguis Christi quo pro omnibus fusus.

impurior discessit quàm venerat. Mar. 14. Et accepto cali ce, gratias agens dedit eis. Et biberunt ex illo omnes. Claret ergo quod & Iudas, quia duodecim cum ipso discubuerunt apostoli, Lu. 22. Tria hic obseruāda. Primum, huius

Quæ hæc notanda.

tria sacramenti perfectio. Heb. 7. Nihil ad perfectum adduxit lex. Roman. decimo. Finis enim legis Christus, ad iustitiam omni credenti. Hinc sacrificia veteris legis non fuerunt deo accepta, nisi in fide offerentium, quia figurabant plenum & perfectum Christi sacrificium in cruce. Et sic solum fuit figuratiuum. 1. Cor. 10. Omnia in figura contingebant illis. Hebreo. decimo. Vmbram habens lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum. Christi sacrificium perfectum. Heb. 10. Impossibile est sanguine taurorum aut hircorum auferri peccata, ideo ingrediens mundum dicit: (Christus) Hostiam & oblationem noluisti, corpus autē aptasti mihi. holocaustomata, & pro peccato tibi non placuerunt, tunc dixi, ecce venio. In capite libri scriptum est de me, vt faciam deus voluntatem tuam. sequitur, In qua voluntate sanctificati sumus, per oblationem corporis Christi semel. Iohannis primo. Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccata mundi. Ecclesiæ sacrificium, dicitur repręsentatiuum illius quod in cruce factum est, in quo verus agnus non iam in cruce mortalis, sed speciebus panis & vini impassibilis offertur. Hebr. septimo. Translato sacerdotio, necesse est vt & legis translatio fiat. sequitur. Et amplius adhuc manifestum est, si secundum similitudinem Melchisedech exurgat alius sacerdos, qui non secundum legem mandati carnalis factus est, sed secūdum virtutem vitę insolubilis. Contestātur enim, quoniam tu es sacerdos in ęternum secūdum ordinem Melchisedech, Psalm. 109. Quibus constat, legis translationem concomitari & sacerdotij translationem, non eius sacerdotij, quo ordine Aaronitico immolabant crudas carnes brutorum, quum hunc immolandi ritum Christus semel in se transtulerit, seipsum offerens semel ad multorum exhaurienda peccata. Heb. 9. Cōsequitur ergo necessario, hanc trāslationem sacerdotij sacerdotes esse secundū ordinē Melchisedech, qui panem & vinum obtulit. Gen. decimoquarto.

erat enim ſacerdos dei altiſſimi. Hinc dominus panem & vinum in corpus & ſanguinem conſecrãdo diſcipulis tradidit, ac idem in ſui memoriam faciendum mandauit. 1. Cor. vndecimo. Ego accepi à domino, quod & tradidi vobis, quoniam dominus Ieſus in qua nocte tradebatur, accepit panem: & gratias agens, fregit & dixit: Accipite & manducate, hoc eſt corpus meum quod pro vobis tradetur: hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem poſtquam cœnauit, dicens: Hic calix nouum teſtamentum eſt in meo ſanguine. Hoc facite, quotieſcunque bibitis, in meam commemorationem. Claret ergo quod Chriſtus non panem & vinum, ſed corpus & ſanguinem diſcipulis tradidit. vnde quum idem diſcipulis faciẽdum præceperit, manifeſtum eſt poſt verba conſecrationis prolata à ſacerdote, non panem, ſed corpus eſſe Chriſti, atque iam veram tranſſubſtantiationem, poſt vltimum verborum inſtans, vbi completur ſenſus. Non enim virtute miniſtri, ſed dei fit tranſſubſtantiatio. 1. Petri quarto. Qui miniſtrat, tanquam ex virtute quam adminiſtrat deus. Ipſe enim adeſt ſacris verbis, modo adſit legitimus miniſter, forma præſcripta, fides eccleſiæ. Si enim verba Chriſti quibus ipſa conſecratio fit, aliquid efficiunt, tum id quod præ ſeferunt, nempe præſentiſſimum eſſe corp' Chriſti & ſanguinem, atque ita præiacentem materiam quoad ſubſtantiam deſijſſe, ſolaſque ſpecies remanſiſſe. Sin nihil efficiunt, mẽtitus eſt Chriſtus qui ait: Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis tradetur. Efficiunt igitur verba à miniſtro prolata, legitimo ritu, non in ſigno, nec in ſola memoria id quod illa verba indicant, quod pro vobis tradetur, item qui pro vobis effundetur, quæ non de ſigno aliquo, ſed de carne & ſanguine Chriſti intelliguntur. Illa enim ſunt, quæ pro totius humani generis ſalute tradita ſunt & oblata. Quanquam ſpecies illæ quæ & ſacramenti nomine cenſentur, viſibile ſignum dici poſſint, ſub ijs tamen continentur verum corpus & verus ſanguis, vera anima & deitas Chriſti, atque proinde eodem quo ad dexteram patris ſedens cultus adorandus. Quod autẽ panis ali-

Tranſſubſtantiatio aſſeritur.

quoties nominatur, vt claret in actis, more fit scripturæ, quę aliquando solet nominare quippiam, nō id quod est, sed quod fuit, vt cum virga Aaron dicitur deuorasse virgas Magorum Exo. 7. quæ tunc non erant virgę, sed serpētes. Vel quia vocabant id quod specie præ se ferebāt, quū satis haberent rudem adhuc populum in fide, lacte pascere, nec primum aliud exigere, quam vt quocunque modo crederent in sacramēto esse corpus Christi, postea solidiori cibo pasturi paulatim, postquam adoleuissent in domino. 1. Cor. 3. Ego fratres non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus. tanquam paruulis in Christo lac vobis potum dedi, non escam. nondum enim poteratis, sed nec nunc quidē potestis. Heb. 5. Facti estis quibus lacte opus est, non solido cibo. Ex quibus claret, Paulum non omnia satis aperte dixisse, non quod dicenda non erant, sed quod plebs adhuc in fide rudis mysteria capere non valuerit, & quia panis speciem præ se ferebat, panem appellabant. Oportet ergo nos indubitatam retinere fidem, nec quærere, quomodo, vt Iudęi Iohan. 6. Quomodo potest hic nobis dare carnem suam ad manducandum? alioqui nunquam intelligemus Esa. 7. Nisi credideritis, non intelligetis: sed in captiuitatem redigendo intellectum, in obsequiū Christi. 2. Cor. 10. Animalis enim homo, qui humanas sequitur cogitationes & animales, non percipit ea quæ sunt spiritus dei, 1. Cor. 2. non enim est capax eorum quę sunt supra naturam. Stultitia enim illi videtur, & non potest intelligere quia spiritualiter examinatur. Vides infantulum aquis immergi, paucis recensitis verbis: sed quando aut sensus, aut ratio docet animam illius intrinsecus expiari? huic profecto credulitati & sensus & ratio reluctantur, donec certa persuasione de verbis Christi concepta per donum ipsius, hoc ipsum nobis clare testatum fit. Quamobrem sicut Paulus de Abraam dicit Roma. 4. quod ad promissionem dei nihil dubitauit ob impossibilitatem, sed robustus factus est, tribuens gloriam deo, certissime sciens quia his qui promiserat, potens esset & præstare: sit & cuius alteri faciendum, qui vestigijs fidei Abraæ meditatur incedere,

fidem firmam Christi verbis adhibeat, nec hæsitet quicquam illum abunde præstare posse quod affirmarat, nimirum in hoc sacramento verum corpus Christi esse, atque ita Christo gloriam dabit: alioqui mendacij ipsum arguit, quod esset blasphemia, quum sit veritas ipsa. Iohã 14. Ego sum via, veritas, & vita. Secundum, operatio. Nam huius virtute sacramenti purgamur à vitijs, gratia impinguamur & confortamur, & ad gloriam perducimur. Est enim mutuę dilectionis in nobis confœderatiuum, nõ significatiuum solum. Teste Augustino, significant species panes & vini, communionem charitatis inter Christianos esse debere, vt sicut ex multitudine granorum panis, & vuarum multitudine vini liquor vnus profluit, sic Christianorum vniuersa multitudo, sibi inuicem mutua dilectione solidissime connectatur, ac vere fiat corpus vnum. 1. Cor. 10. Quoniam vnus panis & vnum corpus multi sumus, omnes qui de vno pane & de vno calice participamus. Cęterum quoniam hanc vnionem potissimum pręstat & efficit vnitas capitis, idcirco Christus huius corporis caput, præsens est in hoc sacramento, vt non modo significetur ista communio, verumetiam efficaciter pręstetur is qui se idoneos reddunt. Sicut enim à capite nerui suam originem sortiuntur, quibus tum caput ipsum membris, tum membra singula sibi colligantur, sic ab hoc capite Christo nerui charitatis diffunduntur per huius sacramenti sumptionem ad singula membra, spiritusque CHRISTI transformat, viuificat & connectit ea, tam inter se, quam ipsi capiti per esum ipsius corporis, & potum sanguinis. Ephesios quarto. Veritatem autem facientes, in charitate crescamus in illo per omnia qui est caput Christus, ex qua totum corpus compactum & connexum per omnem iuncturam subministrationis secundum operationem, in mensuram vniuscuiusque membri augmentum corporis facit, in ædificationem sui in charitate. Non vertitur iste cibus ad modum cibi communis in substantiam nostram, sed nos magis vertit & incorporat Christo. Ioh. 6. Sicut misit me viuens pater, & ego viuo propter patrem: & qui manducat me, & ipse vi

Panis & vini species qd mystice signẽt.

uet propter me. Vnde est & vnio futuræ vnionis in patria præuia. Quid ista charitate, liberalitate, dignatione sublimius, quum nos tam præciosissimo alimento fouere, & tam intime vniri nobis dignatur? Tertium frequentatio. Quoniam mors Christi non erat iteranda, ne quando tantum beneficium elabi posset à mentibus hominum, neve sacrosancti fœderis initi semel, cũ salutis suæ autore possent obliuisci, instituit vt crebra communione sacri panis & calicis memoria renouaretur inter euangelicæ legis professores, donec veniat, non iam seruator, sed iudex. Interim non expectanda alia hostia pro peccatis, quando quidem hęc vna sufficit pro abolendis peccatis totius mundi. Vt ergo sit nobis quod offeramus acceptabile sacrificium, quo nobis resipiscentibus conciliatum & placatum certo sciamus patrem, id nobis facere in sui memoriam præceperit. Lucæ vigesimosecundo. 1. Corinthi. vndecimo. Quotienscunque enim manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem domini annunciabitis donec veniat. Chrysostomus super illud 2. Timoth. tertio. Volo quidem adijcere plane mirabile, & nolite mirari neque turbemini. Quid vero est istud? Sacra oblatio ipsa, siue Petrus, siue Paulus, siue cuiuslibet meriti sacerdos offerat, eadem est quam Christus dedit discipulis, quã que sacerdotes modo conficiunt, nihil habet ista quam illa minus. Cur id est? quia non hanc sanctificant homines, sed Christus, qui ante sacrificauerat. Quemadmodum enim verba quę loquutus est Christus, eadem sunt quæ sacerdos nunc quoque pronunciat. ita & oblatio eadem est. sequitur, Et hoc igitur Christi corpus, & illud. Qui autem hoc illo minus habere aliquid putat, ignorat Christũ esse, qui nunc etiam adest & operatur. De hoc sacrificio dominus Malach. primo. postquam crassę legis reprobauit holocausta & hostias, mox istud statuit, toto orbe terrarum offerendum. Ab ortu solis, inquit, vsque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus, & in omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda, quia magnum est nomen meum in gentibus. Et paulo post de Christi aduentu, deque ecclesia loquens ait Malac. tertio.

Et placebit domino sacrificium Iuda & Hierusalem sicut dies seculi, & sic anni antiqui. Patet ergo quod antiquata lege, aliud sacrificium multo sacratius à vero Messia institutum sit, quod non iam in Hierusalem, sed in omni loco eius nomini dicato à veris Israelitis offerendum est. Institutum est autem his verbis Lucę vigesimosecundo. Hoc facite in meam commemorationem. Vbi plane mandauit, vt eadem faceremus quæ ipse in cœna, panem & vinum in corpus & sanguinem consecrando, quæ plane cum non sint prophana, sed sacra, & nos eius iussu sacra facimus, omninoq́ue sacrificium agimus. Cõfirmat id Paulus Hebreo. quinto. Omnis pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in his quę sunt ad deum, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis: propterea debet quemadmododum pro populo, ita etiam pro semet ipso offerre pro peccatis. Obserua quod offerẽdum hoc sacrificium pro peccatis, sic & alibi legimus offerendum pro gratiarum actione, pro regibus & cętera, primo Timotheo. secundo. Obsecro primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones, ꝓ omnibus hominibus, pro regibus & omnibus qui in sublimitate constituti sunt, vt quietam & tranquillam vitam agamus, in omni pietate & castitate. Hic ritus celebrandi paucis indicatur. Sicut paschalis agni cæremonia seu religio, quæ sane non paucas res exigebat, phase vocabatur, id est, transitus, sic & eucharistię conficiendæ cæremonia, missa dicta est. Phase Missa

De prẹnunciatione proditionis Iudę, & negationis Petri, Matthęi vigesimosexto. Mar. xiiii. Luc. xxii. Ioh. xiii.

ARTICVLVS XXVIII.

Haec cum dixiſſet Ieſus, turbatus eſt ſpiritu,& proteſtatus eſt,& dixit:(Luc.22. Veruntamen manus tradentis me, mecum eſt in menſa.)Non de omnibus vobis dico.ego ſcio quos elegerim. ſed vt adimpleatur ſcriptura , qui manducat mecum panem,leuabit contra me calcaneum ſuum.Amodo dico vobis,priuſquam fiat,vt cum factum fuerit, credatis quia ego ſum.

Ne improuiſus & neſcius exiſtimaretur traditus & paſſus,traditionem prędixit ſicut & paſſionem, occulte tamen,non prodendo proditorem,quo diuinitatem, futura prędicendo,ſuam oſtẽdit. Deberet, inquit,amor eſſe reciprocus ,ſed tamen eſt hic nobiſcum in menſa,qui me proditurus eſt his qui me quærunt ad mortem.O quot in menſa domini immundas habent manus.Sic pro familiaritatis officio plus quam hoſtilia redditurus,quum panis & ſalis communio ſoleat etiam ignotos amicitię fœdere iungere . Volebat dominus Iudam ad pœnitentiam reducere,& ideo relictis omnibus beneficijs alijs,quę in illum contulerat,poſuit hoc quod maxime faciebat ad cõfundendum eum.Elegit dominus & Iudam.Iohannis ſexto.Nonne duodecim vos elegi?ſed cũ bonus eſſet,vt Saul 1.Reg.15.ſed ipſe liberi exiſtens arbitrij,mutatus eſt. permittit enim dominus vnicuique ſicut vult operari, non enim aufert liberum arbitrium.Calcaneum,inquit, leuauit,hoc eſt,dolum & deceptionem contra me compoſuit. Credatis quia ego ſum.Ioh.8.Si non credideritis quia ego ſum,moriemini in peccatis veſtris. Antequam Abraã fieret,ego ſum.Exo.3.Ego ſum qui ſum.

Amen amen dico vobis,qui accipit ſi quem mi ſero,me accipit:qui autem me accipit,accipit eum qui me miſit . Cum hæc dixiſſet Ieſus,turbatus eſt ſpiritu ,& proteſtatus & dixit:Amen amen dico vobis, quia vnus ex vobis tradet me.

Quemadmodum ego patris apostolus non aliud ego quàm ex voluntate patris, ita & vos qui mei estis aposto li, si bona fide vobis mandatum exequemini, sic à pijs re cipiemini, veluti me per vos loquente, quemadmodum pater per me loquitur, nihil aliud docentem quàm quod ille præscripsit. 2. Corinth. 13. An experimentum quęritis eius qui in me loquitur CHRISTVS? Qui ergo me in membro meo suscipit, & patrem suscipit & honorat. Turbatus fuit in anima, veluti exhorrens exitium illius, qui suapte malitia sibi mortem æternam ten debat accersere. Augustinus: Deflet casum Iudæ, & mentis obstinatæ peruersitatem, & pœnæ æternæ debitæ immensitatem, quare ei misericorditer compatitur. Sic Paulus lugebat eos qui peccauerant, & non egerunt pœnitentiam super immunditia & fornicatione & impudicitia, 2. Corint. 12. Fuit hęc turbatio non inordinata, nec rationem pręueniens aut subruens, sed potestatiue assumpta. Quum autem passiones naturales sint in appe titu sensitiuo & communes animę & corpori, faciliter in vultu apparentes, pœnosum fuit discipulis sic turbatum videre magistrum summè dilectū. Replicatio amen, certitudinis erat signum & excitatio mentis ad audiendum. Marc. 14. Amen dico vobis, quia vnus ex vobis tradet me, qui manducat mecum. At illi cœperunt contristari. Matth. 26. Et contristati valde, cœperunt singuli dicere: Nunquid ego sum domine? Hoc audito sermone, mœror ingens cepit animos omnium. Hieronymus: Quum enim nullus præter Iudam huius rei conscius sibi esset, & magistri sui verba indubitata haberent, quilibet sibi ob humanam timuit fragilitatem. Cupientes ergo hac mœstitudine liberari, rogare cœperunt singuli. Marc. decimoquarto. Qui ait illis: Vnus ex duodecim qui intingit mecum manum in catino, Matth. 26. hic me tradet. Lucę vigesimosecundo. Et filius quidem hominis secundum quod definitum est, vadit, Matth. 26. sicut scriptum est de illo. Væ autem homini illi per quem filius hominis tradetur. Bonum erat ei si natus non fuisset homo ille. Non hęc fient fortuito. sic diffinitum est consilio diui-

no. Hinc Petrus Actu. 2. Hunc definito consilio & ei praescientia dei traditum per manus iniquorum affigentes cruci interemistis. Non prodidit Iudam, sed frequenter illius pupugit conscientiam vt resipisceret. Et sciebat futurum vt ille non resipisceret, nos interim docens, vt erga peccatores summa lenitate vtamur, quibus certum esse non potest, an aliquando redituri sint ad se. Abusa quidem fuit illius impietate diuina sapientia ad salutem humanam, sed ideo non minus nocens ille, qui sua malitia ad hoc facinus perductus est, nec omnibus beneficijs reuocari potuit. Itaque manet illum pro facto tam impio pœna crudelissima, nisi resipiscat, vt prę stiterit illi, omnino natum non fuisse. Hieronymus: Sed & hodie & in æternum væ illi qui ad mensam domini malignus accedit: etenim ille velut Iudas filium hominis tradit, nō quidem peccatoribus Iudæis, sed membris. Matth. 26. Respondens autem Iudas qui tradidit eum, dixit: Nunquid ego sum rabbi? Ait illi: Tu dixisti. Non fuit pudore neque beneficij exhibitione, aut pœnæ comminatione à tāto flagitio deterritus, neque correctus, vt impudentiam adderet sceleri, quasi nullius mali sibi conscius interrogans dominum. Nec hic tamen suæ lenitatis oblitus dominus, respondit, tu dixisti, indicans eum magis esse q̄ explicans, atque suspicionem simulat, dissimulās scientiā. Quod saxum, quem adamantem non emolliret tāta mansuetudo hominis, qui nutu poterat lædere? Sed nec tanta domini mansuetudine, nec terrore denunciati supplicij correctus est animus Iudæ. Tāta est pestis amor pecuniæ. Bern. Si nec in regno maiestatis, nec in paradiso voluptatis, nec in collegio vnitatis, Christi videlicet, defuit casus, quis poterit esse securus in loco horroris & vastæ solitudinis? Melius esset non esse simpliciter, quàm semper esse in malo culpę & pœnæ. Luc. 22. Et ipsi cœperunt quærere inter, quis esset ex his qui hoc facturus esset. Quamuis singuli bene sibi conscij essent, de nullo malo arguente eos conscientia, sermonem tamen domini veriorem suis cogitationibus existimabant, vnde hęsitabant & tristabantur inuicem, & à domino quærentes. Ba

filius:Sicut in corporalibus paſſionibus multæ ſunt quas non ſentiunt patientes,ſed magis adhibent fidem coniecturę medicorum,ſic & in animæ paſſionibus ſi quis peccatum in ſe non ſentiat,credere debet his qui plus peccatorum habent cognitionem.

Aſpiciebant autem ad inuicem diſcipuli,hęſitantes de quo diceret.Erat ergo recumbens vnus ex diſcipulis eius in ſinu Ieſu,quem diligebat Ieſus.Innuit ergo huic Simon Petrus, & dixit ei: Quis eſt de quo dicit?Itaque quum recubuiſſet ille ſupra pectus Ieſu,dicit ei:Domine,quis eſt? Reſpondit Ieſus:Ille eſt cui ego intinctum panē porrexero.Et cum intinxiſſet panem,dedit Iudę Simonis Iſcariothis.Et poſt bucellam introiuit in eum ſatanas,& dicit ei Ieſus: Quod facis, fac citius.Hoc autem nemo ſciuit diſcumbētiū, ad quid dixerit ei. Quidam enim putabant quia loculos habebat Iudas,quod dixiſſet ei Ieſus, eme nobis ea quæ opus ſunt nobis ad diem feſtum,aut egenis vt aliquid daret.Cum ergo accepiſſet buccellam, exiuit continuo:erat autem nox. a

Amicabiliter brachio in ſinum Ieſu demiſſo,ſuper pectus domini capite inclinatus erat.Hac familiaritatis indulgentia,mœrentem atque exanimatum ob inſtantem mortem ipſius,dominus cōſolatus eſt ac refouit.Si vis ad Ieſum recumbere,& in pectus eius cadere,& myſtica ab eo diſcere,da operam,vt propter ſimplicem & bonam mentem ab eo diligaris.Etenim cui theologię beneficium concreditur,& proditor verbi,qui non rectam tenet fidem,manifeſtus eſt.Domine,inquit,quis eſt qui tantum audebit facinus?Is eſt,ait,cui offulam intinctam porrexero.Iohannes tamen non prodidit Petro,ne in menſa pacis,grandis oriretur turbatio. Nam Petrus ſe non

continuisset ab inuasione ipsius. Vbi autem dominus dedit bucellam Iudæ, si forte recogitaret amicitiam mensæ & panis, & à proditione desisteret. Iudas autem cum nec sic emendatus fuisset, plene factus est satanæ vt inemendabilis. Ingressusque in interiora cordis eius, occupauit animam eius. prius enim per auaritiam foris turbabat, tunc autem perfecte eum comprehendit. Cyrillus: Tritum est diabolo illuc magis impellere, quò inclinari perspicit hominem. ita infirmitatem nostram ad arma nequitiæ suę conuertit, & ingenij nostri morbo aduersus abutitur, Roma. 6. Etsi potestatis nostræ non sit, facere ne tales cogitationes in mentem nostram ascendant, possumus tamen quod ascenderit eijcere, nec committere vt magis propter negligentiam nostram radices agat. Verum qui consentiunt malo, hos ferè cogere videtur. Iesus videns destinatam Iudę malitiam, nec pudore, nec metu flecti, iam enim penè proditus erat, nec abfuisset à periculo si illum prodidisset, ablegat eum à conuiuio, & patrandi facinoris, quod iam certa voluntate conceptæ patrarat, potestatem facit. Non desiderabat festinatam Iudæ malitiam, sed celerem humani generis redemptionem, & quia hora erat passioni proxima. Id dictum solus Iudas sibi conscius intellexit. Nam vt est minime suspiciosa probitas, non poterat hęc suspicio descendere in pectus cuiusquam, illum cui Iesus tot argumenta amoris præbuisset, tam immane facinus ausurum. Nam & hoc frequenter solitus erat illi mandare Iesus, nos interim ad benignitatem in pauperes instituens & extimulans. Ad hęc enim duos loculos habuit dominus vt sibi suisque, prouideret de necessarijs, & egenis de eleemosynis. Exiuit mentaliter, & sensibiliter à saluatore, de societate angelorum ad societatem dęmonum, de luce ad tenebras. Erat nox, tempus arguens mentem illius auaritię tenebris excęcatā, qui se subduceret à luce, & ad opus principis tenebrarum festinaret, quia nec tempus illum prohibuit, sed nocte dolum struit.

Notatu dignũ simul & necessarium.

Cum ergo exisset, dixit Iesus: Nunc clarifica-

tus est filius hominis,& deus clarificatus est in eo. Si deus clarificatus est in eo, & deus clarificabit eum in semetipso, & continuo clarificabit eum.

Per recessum filij perditionis,boni remanserunt, & per miracula in cruce glorificatus est,non est per angelos,sed per deum. Continuo ait,quia in ipsa cruce,& iterum post tres dies quum resuscitauit,& post dies quadraginta,suppeditata gratia spiritussancti discipulis. Actu. 3. Deus patrum nostrorũ glorificauit filium suum Iesum, quem vos quidem tradidistis, & negastis ante faciem Pilati,iudicante illo dimitti. Glorificabit olim totum filium suum in aduentu supremo, coram vniuersis terrarum ac cęlorum incolis. Matth. 28. Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra.

Filioli,adhuc modicum vobiscum sum. Quęretis me,& sicut dixi Iudæis,quò ego vado, vos nõ potestis venire. Mandatum nouum do vobis,vt diligatis inuicem sicut dilexi vos, vt & vos diligatis inuicem. In hoc cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad inuicem. 3

Quoniam paulo pòst passurus erat grauia, ea nunc prędicit eis,vt habeant in memoria,& præparent se ad ea. Expedit vobis,vt hoc corpus mortale vestris oculis subducatur. Multa sunt Mosaicæ legis pręcepta. ego discessurus,vnicum & nouum vobis præceptum mando. Nouum dicitur,quia animam à vetustate peccati purgat,& spiritualiter innouat. Sicut ego gratis dilexi vos, nullis bonis meritis vestris pręcedentibus, sed & cum inimica humana esset natura,eam suscepi sanctificauique, ita & vos gratis diligite inter vos,etiam si offenderit te frater,ne recorderis. Rarum est hoc inter mortales, sed hic est fructus bonę arboris quo discernitur. 1. Timo. 1. Finis præcepti est charitas de corde puro,conscientia bona,& fide non ficta. Roma. 13. Qui diligit proximum, legẽ impleuit. Ponit discipulatus sui insignita. Non ait,si miracula feceritis,si linguas gentium noueritis, vel alia do-

na, æque bonis & malis obuenientia habueritis, sed dile ctionem, non carnalem, vel naturalem, sed spiritualem & diuinam. 1. Pet. 4. Ante omnia mutuam in vobismetipsis charitatem continuam habentes, quia charitas operit multitudinem peccatorum. 1. Corin. 13. Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æs sonans aut cymbalum tinniēs. Et si habuero prophetiam, & nouerim mysteria omnia, & omnem scientiam, & si habuero omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum. Et si distribuero in cibos pauperum omnes facul tates meas, & si tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.

Dicit ei Simon Petrus: Domine, quo vadis? Respondit Iesus: Quò ego vado, non potes me modò sequi: sequeris autem postea. Dicit ei Petrus: Quare non possum te sequi modò? Animā meam pro te ponam. Respondit ei Iesus: Animam tuam pro me pones? Amen amen dico tibi, non cantabit gallus, donec ter me neges.

Cruciabat animum amantis, quòd cum ille diuelleretur ab amicis, negaretur sequendi facultas. Est enim ingens solatium, si quem vere diligas, in omnem fortunam quoquò terrarum severterit, persequi. Non directe dominus respondit Petro, sed cogitationi eius occurrit, præsumptionemq́ue reprimit. Sequēris postea, non modò. Nam domino comprehenso fugit, sed post propter ipsum cruci affixus fuit. Petrus necdum satis sibi notus, fortiora viribus suis quanquam syncero expressit affectu. Quid ais Petre? ait dominus, quàm magnifica nobis de te polliceris? Dixi quod non possis, contradicis. Tu mihi vitam impendes? Per negationem disces manifeste quod dico. Nec procul abest experimentum, antequam gallus cantet, ter me negabis: tantum abest vt tua vita meam redimas. Per galli cantum, totum in cantando negocium acci

piendum, vſque ad conſummationem, hinc variæ loquuntur euangeliſtæ. Vide quomodo occiderit non ſemel, ſed ter. ſic derelicto dei, noſtram arguit infirmitatem, qui hoc attendit, inuenit beneficium. Nullus ergo inaniter glorietur de ſe præſumendo: ſed qui ſtat, videat ne cadat, 1. Corinth. 10.

Facta eſt autem & contentio inter eos, quis eorum videretur eſſe maior. Dixit autem eis: Reges gentium dominantur earum: & qui poteſtatem habent ſuper eos, benefici vocantur. Luc. 22. H

Oſtendit quibus medijs ad veram & æternam pertingatur gloriam. Quoniam dominus in cœna meminerat de regno dei, incidit rurſus inter diſcipulos adhuc infirmos & carnem ex parte ſapientes contentio, quis à morte domini primatum haberet in regno dei. Viderant præ cæteris Petro, Iohanni & Iacobo familiarem ſe præbuiſſe dominum, vt in puellæ ſuſcitatione Marc. 5. Non admiſit quenquam ſequi, niſi Petrum & Iacobum & Iohannem fratrem eius. Sic in transfiguratione, Matthę. 17. Inter hos vero Petro nonnihil excellentiæ contulit, claues regni cælorum dando, tributum ſoluendo, Matth. 17. & 16. Quum antea fuerint à domino de huiuſmodi prælationis ambitu increpati, Mar. 10. Luc. 9. & ad humilitatem amplectēdam inducti, videtur quod humilitate magis quàm ambitione contenderint. Phil. 2. Nihil per contentionem vel inanem gloriam, ſed in humilitate ſuperiores ſibi inuicem arbitrantes, non quę ſua ſunt ſinguli conſiderantes, ſed quæ aliorum. 1. Pet. quinto. Omnes inuicem humilitatam inſinuate, quia deus ſuperbis reſiſtit, humilibus dat gratiam. Aut certe quaſi ſuſpicantes eum in domino moliri mortem, qui ad primatum aſpiraret. Vnde Lucas pręmiſit Lucæ vigeſimoſecundo: Et ipſi cœperunt quęrere inter ſe, quis eſſet ex his qui hoc facturus eſſet. Verum qualibet ex cauſa contenderint, nos potius non quod carnales adhuc diſcipu-

li gesserint, sed spiritualis magister quid iusserit, videamus. Somniabant temporale regnum, quam opinionem dominus excludens, ad humilitatem inducit. Nolite, inquit, quippiam imaginari in regno cęlorum, quale videtis in regnis mundanis. longe aliud regni genus est, quod beneficijs constat, non vi: spiritualibus præsidijs obtinetur ac defenditur, non violentia: persuasione dilatatur, non necessitate. Fuerunt qui hinc occasionem arriperent erroris, dicentes Christianos atque liberos per Christum, nulli hominum subijci debere, quemadmodum & quidam Iudæorum tributum non pendendum. Cæsari censuere, Mat. 22. Sed hunc dominus errorem corrigit, dicens Mat. 22. Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quę sunt dei, deo. Nulla enim communitas sine rectore stare potest. Prouer. 11. Vbi non est gubernator, populus corruet. Vnde Iudic. 17. In illis diebus non erat rex in Israel, sed vnusquisque quod sibi rectum videbatur, hoc faciebat. Duo autem hic facit. Reijcit dominationem tyrannicam. Reges, inquit, gentium. Ose. 8. Ipsi regnauerunt, & non ex me: principes extiterunt, & non cognoui. Dominãtur. Genesis decimo. Nemroth ipse cœpit esse potens in terra, & erat robustus venator coram domino. Sopho. tertio. Principes eius in medio eius, quasi leones rugiẽtes. Siquidem principes huius mundi dominatum exercent in eos in quos habent magistratum. non enim persuadent vt ament honesta, sed metu suppliciorum deterrent à maleficijs. Roma. 13. Principes non sunt timori boni operis, sed mali & honorem exigunt à suis, etiam si non promereantur. imo quo propius accedunt ad tyrannidem, hoc plus honoris exigunt à suis, & interim magnificis titulis honorãtur. Vocantur principes, patres patriæ, seruatores, consules, quod potestate sua præmant inferiores. Tale est regnum gentium. Prouerbio. 28. Leo rugiens & vrsus esuriens, princeps impius super populum pauperem. Veruntamen non impune. Eccl. 8. Interdum dominatur homo homini in malum suum. Esaiæ decimo. Vę qui condunt leges iniquas, & scribentes iniustitiam scripserunt, vt opprimerent in iudicio pauperes, & vim facerent causę humilium populi.

Duo quædam ex Christi responso notanda.

mei, & vt essent viduæ præda eorum, & pupillos diriperent. Quid facietis in die visitationis & calamitatis de lõge venientis? ad cuius confugietis auxilium? & vbi derelinquetis gloriam vestram? Hinc dominus regi Iuda ait: Hiere. 22. Pater tuus nunquid non comedit & bibit, & fecit iudicium & iustitiam, tunc cum bene erat ei? Iudicauit causam pauperis & egeni, in bonum suum. Nunquid non ideo, quia cognouit me, dicit dominus? Tui vero oculi & cor ad auaritiam & ad sanguinem innocentem fundendum, & ad calumniam, & ad cursum mali operis. Propterea hæc dicit dominus ad Ioachim filium Iosię regem Iuda: non plangent eum, vę frater &, væ soror. non concrepabunt ei, væ domine, & væ inclyte. sepultura asini sepelietur, putrefactus & proiectus extra portam. Secundo modum præscribit pręlationis Christianę.

Vos autem non sic: sed qui maior est in vobis, fiat sicut minor: & qui præcessor est, sicut ministrator. Nam quis maior est, qui recumbit, an qui ministrat? Nonne qui recumbit? Ego autem in medio vestrum sum sicut qui ministrat.

Pius magister non initæ contentionis arguit, sed formam quam sequantur humilitatis, modesta ratione describit, ne scilicet gentiũ more dominari subiectis velint, seque ab eis gaudeant superuacuis laudibus attolli, sed ad exemplum regis æterni, quasi iuniores eis quibus regendis præsunt, efficiantur ac ministri. Chry. Principes mundi ideo fiunt, vt dominentur in minoribus suis: principes ecclesiæ, vt seruiant minoribus suis, vt proprias vtilitates negligant, & illorum procurent, nec mori timeant pro salute ipsorum. Heu domine, contrariũ practicatur. Basi. nõ ergo extollat præsidentẽ dignitas, ne ab humilitatis beatitudine corruat: illud autem nouerit, quod humilitas vera ministerium plurium est. Sicut enim qui pluribus ministrat vulneratis, abstergens cuiuslibet vulneris saniem, non sumit ex ministerio illo causam elationis, sic multo minus cui commissę sunt curæ fraternorum languorum,

Principũ ecclesiæ officium.

vt omnium minister redditurus pro omnibus ratione͂,hu milis esse debet atque solicitus.Ecci͂.32.Rectore͂ te posuerunt?noli extolli, esto in illis quasi vnus ex ipsis. Curam illorum habe,& sic considera,& omni cura tua explicita recumbe,vt lęteris propter illos, & ornamentum gratiæ accipias coronam , & dignationem consequaris coronationis.Quemadmodum ergo periculum ipsis imminet,si non bene præsint:sic subditis, si non humiliter subsint. Hebr.13.Obedite prępositis vestris & subiacete illis ipsi enim peruigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri,vt cum gaudio hoc faciant , & non gementes. hoc enim non expedit vobis.Roma.13. Ideóque necessitate subditi estote,non solum propter iram,sed etiam propter conscientiam.Non enim est potestas nisi à deo.Prouer.8.Per me reges regnant,& legum conditores iusta decernunt.Per me principes imperant,&potentes decernu͂t iustitiam.Ro.13.O͂is anima potestatibus sublimiorib' subdita sit.Qui potestati resistit,dei ordinatio͂i resistit.Qui aute͂ resistunt,ipsi sibi damnationem acquirunt.1.Petr.2. Subiecti igitur estote omni humanæ creaturę ꝑpter deu͂, siue regi quasi pręcellenti,siue ducibus ta͂quam ab eo missis,ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum. Deum timete,regem honorificate.Serui,subditi estote in omni timore domini,non tantum bonis & modestis,sed etiam dyscolis.Nam Iob.34.Qui regnare facit hominem hypocritam ꝑpter peccata populi.1.Pet.2. Hæc est enim gratia,si propter dei conscientiam sustinet quis tristitias patiens iniuste.Quasi liberi,& non quasi velamen habe͂tes malitiæ libertatem,sed sicut serui dei.Ecce quod seruitus dei humanam non sustulit seruitutem, sed promouit, vt volentes,& non vt coacti timore pœnę pręstemus quę præstanda sunt.Sic & prælati non ambitioni vel luxui, sed subditorum vtilitati inseruiant propter deum. Quo ergo quisque maior est, hoc minus sibi vindicare debet violentiæ, potestatis & gloriæ.Nec enim huc spectabit, vt suis dotibus quas accepit à deo, præmat inferiores,sed profit ac subleuet: nec sibi vindicabit honorem, sed deo totum transscribet: non quod non sit in hoc regno futu-

rus ordo, sed quod is qui delectus est ad primatum, vt alijs dux sit ad pietatem, adeo seruiet omnium commodis, vt videatur minister potius esse quàm princeps. Fauorē non ambiet, sed promerebitur animus ad benefaciendum omnibus promptissimus: autoritatem tuebitur vitę integritas, non superoilium aut fastus. Nunc ad verba exhortationis, suimet exemplum adiungit humilitatis. Nam in cœna pedes lauit, corpus & sanguinem in cibum & potum ministrauit, nec non optima fercula gratię in pręsenti, & glorię in futuro administrat. Glos. Necesse est ergo vt rectorem subditis disciplina patrem, & pietas matrem, & humilitas seruum exhibeat, ne aut districtio rigida, aut pietas sit remissa, sed vtrobique seruetur discretio.

Vos autem estis qui permansistis mecum in tētationibus meis, & ego dispono vobis, sicut disposuit mihi pater meus, regnum, vt edatis & bibatis super mensam meam in regno meo, & sedeatis super thronos, iudicantes duodecim tribus Israel.

Ostendit viam ad gloriam. Vos, inquit, de præmio securi, tantum de officio cogitate: meum erit de dignitate prospicere. si fueritis imitatores humilitatis meæ, eritis & glorię consortes: si fueritis afflictionum socij, eritis & consolationum ac immortalitatis. Quod si persliteritis istuc animo, nec vos piguerit interim imitari meam humilitatem, quo magis prositis omnibus, ego vicissim efficiam vt olim sitis participes glorię regni mei. Lu. 24. Oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam. 2. Cor. 1. Sicut socij passionum estis, ita & consolationis eritis. Permansistis, ait. non enim initia, sed perseuerantia exquiritur. Nam Iudę bonum initium, sed malus exitus fuit. Contra] Paulus male cœpit, bene finiuit. [sic & quidam discipuli retro abierunt, dicentes: Durus est hic sermo, & quis potest eum audire? Iohannis sexto. & iam non cum domino ambulabant. Petrus vero ait: Domine, ad quem ibimus? verba vitæ ęternæ habes. Lucæ nono. Nemo mittens manum ad aratrum, & aspiciens retro, aptus est regno dei. Hinc Matthęi decimo. Qui

autem perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit. Si dura hæc videntur, attende prçmium. Ego diſpono, paſſionis meæ merito. Ioh. 14. Vado parare vobis locũ. & ſi abiero & præparauero vobis locum, iterum venio & accipio vos ad meipſum, vbi ſum ego, & vos ſitis. Lucæ. 14. Beatus qui manducabit panem in regno dei. Pſal. 35. Inebriabũtur ab hubertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuç potabis eos. Quis hanc gloriam exprimere, quæ mens excogitare poſſit? Vere id quod in præſenti eſt momentaneum & leue tribulationis noſtrç, ſupra modum in ſublimitate æternũ gloriæ pondus operatur in nobis, nõ cõtẽplãtib' nobis quæ videtur, ſed quç nõ videtur. Quç enim videntur, temporalia ſunt: quæ autẽ non videntur, çterna, 2. Corin. 4. Hæc ergo mutatio dexteræ excelſi, vt qui nũc humiles gaudent miniſtrare conſeruis, tunc ſuper domini menſam ſublimes vitæ perpetuæ dapibus alantur: & qui hic in tentationibus iniuſte iudicati, cum domino permanent, illic cum domino ſuper tentatores ſuos iuſti iudices veniant: & quanto huic mundo magna humilitate deſpecti ſunt, tanto tunc acceptis ſedibus, maiori culmine poteſtatis excreſcunt. 1. Cor. 6. An neſcitis quia angelos iudicabimus?

Ait autem dominus Simoni: Simon, ecce ſata-
H nas expetiuit vos, vt cribraret ſicut triticum. ego autem rogaui pro te, vt non deficiat fides tua. & tu aliquando conuerſus, cõfirma fratres tuos. Qui dixit ei: Domine, tecum paratus ſum & in carcerem & in mortem ire. At ille dixit: Dico tibi Petre, non cantabit hodie gallus, donec ter abneges noſſe me.

Itaque vertit ſermonem ad Petrũ, vt per hunc inſtitueret & caſtigaret omnes. Sciebat enim hunc eſſe cçteris prõptioris animi, ſibique plurimum fidere, pio quidem affectu, ſed humano. Ecce ſatanas, qui nihil intentatum relinquit quo perdat, ſtudioſe quçſiuit poteſtatem à deo, quo tentationis ſuæ impulſu agitaret, concuteret, & velut tri

tioum excuteret,dissipaturus si posset. Et facturus erat, si propriæ imbecillitati fuissetis relicti. Nihil autem potest nisi permissus. Hinc Iob.1. Dixit dominus ad satan:Ecce vniuersa quę habet, in manu tua sunt. tantum in eum ne extendas manum tuam. Sic & post in corpus potestatem accepit, Iob.2. Ecce in manu tua est, veruntamen animam illius serua. Sic potestatem expetijt inuadendi porcos, Matth.8. Vnde sicut in cribro paleæ remanent, & farina transit: sic Iudas vt furfur remansit diabolo, cæteri veró apostoli transierunt ad gloriam. Patet quod ecclesia per Petrum fundata, nunquā deficiet: nam Petrus post casum fortior surrexit, nec morte ipsa postea diuellendus. Confirma, inquit, fratres: misericordiam tibi impensam & alios fac sentire. Ioh.21. Pasce oues meas. Gal.6. Fratres, si pręoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, huiusmodi instruite in spiritu lenitatis, considerans teipsum, ne & tu tenteris, Petrus necdum sibi plene notus, ait: Quemadmodum hactenus nō deserui te, ita nec posthac vnquam sum deserturus, ita vt paratus sim tecum extremum adire capitis periculum, siue eundum sit in carcerem, siue etiam in mortem. Hūc sermonem à pio quidem & simplici profectum animo, sed nondum sibi satis noto, dominus ilico repressit. Non cantabit, noctis vigilias consummando. Theoph. Haurimus doctrinam, non sufficere humanum propositum sine auxilio diuino. Ioh. 15. Sine me nihil potestis facere.

Ecclesiam Petri nunquam defecturam.

Et dixit eis: Quando misi vos sine sacculo & pera & calceamentis, nunquid aliquid defuit vobis? At illi dixerunt: Nihil. Dicit ergo eis: Sed nunc qui habet sacculum, tollat, similiter & peram: & qui non habet, vendat tunicam suam, & emat gladium. Dico enim vobis, quoniam adhuc hoc quod scriptum est, oportet impleri in me. Et cum iniquis deputatus est. etenim ea quę sunt de me, finem habent. At illi dixerūt: Domine, ecce duo gladii hic. at ille dixit eis: Satis est.

Postquam exemerat illis sui fiduciam, rursus inculcat quod sępe docuerat, ne se commeatu præmunirent aduersus necessitatem, aut humanis pręsidijs armarēt aduersus malorum violentiam, quo in solo deo esset spes eorum. Natura enim modicis est contenta, sed humanę voluptatis abusio multa quęrit superflua. cito conqueritur, quan quam vltra naturalem habeat necessitatem & vtilitatem. Accipiebant enim necessaria ab ijs quibus euangelizabāt 1. Cor. 9. Dominus ordinauit his qui euangelium annunciant, de euangelio viuere. Amb. Cur gladium emere iubes, qui ferire prohibes? cur haberi pręcipis, quem extrahi vetas? nisi forte vt parata sit defensio, non necessaria vltio: & videaris vindicare potuisse, sed noluisse. Nūc quū Petrus reprehensus sit, quod aduersus impios & sceleratos pro Innocentissimo Iesu strinxerit ferrum, quę poterit posthac esse causa, vt homo Christianus iniuriam iniuria repellat? Res ad extrema peruenit: non enim solum mihi manus inijcient violētas, verum etiam oportet perfici quod de me prædixit Esa. 53. Et cum sceleratis deputatus est. Si graue est occidi, quanto magis grauius inter facinorosos infami supplicio affici? Eadem nocte tanquam latro captus, & die sequenti inter latrones crucifixus est, Luc. 23. Hunc sermonem, quum non intelligerent apostoli, suspicarenturque dominum admonuisse, vt gladiū haberent paratum ad depellendam vim imminentem, quū Christus sentiret de spirituali pugna aduersus mundum & satanam, in qua victoria contingit ex animo ab omnibus cupiditatibus terrenis expedito, soloque gladio doctrinæ cælestis armato. Eaque constat veteris ac noui testamenti scriptura irrefragabili, vt duos possis intelligere gladios, sed ab eodem spiritu porrectos, Eph. 6. Et gladium spiritus, quod est verbum dei.

Sermo post cœnam, Iohannis decimoquarto.

ARTICVLVS XXIX.

ET ait discipulis suis: Non turbetur cor ve- Iohan. 14
strum. creditis in deum: & in me credite. 12
In domo patris mei mãsiones multę sũt.
Si quo minus, dixissem vobis: quia vado parare vo
bis locum. Et si abiero, & praparauero vobis locũ,
iterum venio & accipiam vos ad meipsum, vt vbi
sum ego, & vos sitis. Et quo ego vado, scitis, & viam
scitis. Dicit ei Thomas: Domine, nescimus quo va
dis. & quomodo possumus viam scire? Dicit ei Ie-
sus: Ego sum via, veritas & vita. Nemo venit ad pa
trem nisi per me.

Ostendit electos, quum ęterno donandi sint præmio, ob nihil aliud nisi peccatum, quod separat à deo deiecto esse debere animo. Quoniam nouerat discipulorum animos vehementer desolatos, quoniam se moriturum prædixit, & ab vno discipulorum tradendum, Petrumq́ue se negaturum, consolatur ipsos, sedans passionem eorum. Erunt, inquit, quidem hęc omnia quæ prædixi: verum non est quod ob ea despondeatis animum, aut perturbemini. Atrocia sunt quę fient in me, quęq́ue post edentur in vos, neque me fugit quanta sit imbecillitas humanę naturæ: sed si omnem vestram fidutiam collocaueritis in deo, & in me, non est quod vllos hominum impiorũ insultus formidetis. Dixerat supra 12. Nunc anima mea turbata est, hic iubet non turbari. Sed est turbatio ex spiritu & ratione pueniens cõtra peccatũ 2. Cor. 7. Quę secundum deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilẽ operatur. Altera ex passione, abducẽs à rectitudine rationis. hæc per verã & stabilẽ patiẽtiã ablegãda, & internę paci studẽdũ. Psalm. 12. Nõ cõtristabit iustũ q̃cq̃d ei acciderit. Nõ ergo de morte mea tristari debetis, me mala formidare iminẽtia. oẽs enim vestri labores soluẽt, & turbatio sedabit̃ p fidẽ in deũ & in me. Nullus enim põt in deũ patrẽ credere, nisi credat & in filium. Ioh. 5. Qui nõ honorificat filiũ, nõ honorificat patrẽ q̃ misit illũ. 1. Iohã. 5. Et oĩs qui diligit Turbatio duplex.

eum qui genuit, diligit & eum qui natus est ex eo. Augu. Consequens est enim, si in deum creditis, vt & in me credere debeatis: quod non esset consequens, si Christus non esset deus. Iam in domo patris mei multæ mansiones paratę sunt victoribus. Nunc quoniam certo scio suam cuique mansionem paratam in regno patris, de præmio nō est cur sitis soliciti. tantum illud agendum, vt fortiter certetis. Augustinus: Licet alius sit alio fortior, alius alio sapientior, alius alio sanctior, alius alio iustior, nullus eorum alienabitur à domo illa, vbi mansionem pro suo qũque accepturus est merito. Denarius quidem ille ęqualis est omnibus, quem paterfamilias eis qui operati sunt in vinea, iubet dari omnibus, non in eo discernens qui minus & qui amplius laborauerunt. Beatitudo considerata par comparationem ad obiectum quod est deus, sic vna & indistincta est omnibus. Mat. 20. Acceperunt singulos denarios. Sed quo ad subiectum quod est mens creata deo vnita, distincta. Aug. Hoc vtique denario vita significatur ęterna, vbi nemo amplius viuit alio, quia viuendi nō est alia in æternitate mensura: sed multæ mansiones, diuersas meritorum in vna vita æterna significant dignitates. Alia enim gloria solis, alia lunę, alia stellarū, Stella enim differt à stella in claritate, 1. Cor. 15. Tanquam stellę, sancti diuersas mansiones diuersæ claritatis, tanquam in cęlo, sortiuntur in regno: sed propter vnum denarium nullus separatur à regno, atque ita deus erit omnia in omnibus, vt quoniam deus charitas est, per charitatem fiat vt quod habent singuli, commune sit omnibus. Sic enim qũque etiam ipse habet, quod amat in altero quod ipse non habet. Sed quomodo sunt mansiones si adhuc parandæ, nisi sicut discipulos elegit, quos tamen elegit ante mundi constitutionem: Ephe. 1. tamen secundum euangelium tūc elegit quando vocauit. Elegit ergo ante mundi constitutionem, prædestinando, elegit ante mundi consummationem vocando. Quia quos prædestinauit, hos & vocauit, Roma. 8. Sic & mansiones pręparauit. Mat. 25. Possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. Pręparauit etiam impedimenta per passionem tollendo, spiritum

Beatitudinis distinctio.

Mãsiones multę q̃d.

ſanctum mittendo. Præparat quotidie manſionibus parando manſores, fide purificans corda ipſorum, Actu. 15. Matth. 5. Beati mundo corde, quoniam ipſi deum videbunt. Si ergo terret tribulatio, mulceat retributio. Luc. 22. Vos eſtis qui permanſiſtis mecum in tentationibus meis: & ego diſpono vobis ſicut diſpoſuit mihi pater meus regnum, vt edatis & bibatis ſuper menſam meam in regno meo. Rurſus ad vos venturus ſum, vt vos totos ad me recipiam, nunquam poſthac à me diſtrahendos, vt iam vbicunque ſum ego, ſitis & vos. Offenderunt hic nõnulli in lapidem offenſionis, & in petram ſcandali, dicentes animas ſanctorum in diem vſque iudicij obdormientes reſeruari, ac tum cum corpore glorioſo in cęlo beatificandas, accipientes pro cõfirmatione illud Actu. 1. Hic Ieſus qui aſſumptus eſt in cælum, ſic veniet quemadmodum vidiſtis eum euntem in cælum. Sed reclamat Apoſtolus Philip. 1. Deſiderium habens diſſolui & eſſe cum Chriſto, multo magis melius. & 2. Corinthio. 5. Scimus quoniam ſi terreſtris domus noſtra huius habitationis diſſoluatur, quòd ędificationem ex deo habemus, domum non manufactam, ſed æternam in cælis, ſciẽtes quoniam dum ſumus in hoc corpore, peregrinamur à domino Per fidem enim ambulamus, & non per ſpeciem. Audemus autem & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & præſentes eſſe ad dominum. Venit ergo primũ ad redimendum. Lu. 19. Venit filius hominis quærere & ſaluum facere quod perierat. Venit haud dubie quotidie ad electos ſuos. Iohã. 14. Ad eum veniemus, & maſionem apud eum faciemus, qui ſcilicet fidem habet per dilectionem operantem Galat. 5. quos ſecum aſſumit, vt ſint vbi ipſe eſt. Veniet demum ad perfectam beatitudinis conſummationem in anima & corpore. Phil. 3. Noſtra autem cõuerſatio in cælis eſt, vnde & ſaluatorẽ expectamus dominum noſtrũ Ieſum Chriſtum, qui reformabit corpus humilitatis noſtrę, configuratũ corpori claritatis ſuæ. Non habet igitur rationẽ quod turbamini, ſi quidem mecum eritis. Hoc ænigmate dominus ſubindicauit ſe proficiſci ad patrem, ſed per mortem crucis. Opta-

hæreſis de dormitione animarum vſque iudiciũ extremum.

bile erat quod adibatur, sed iter videbatur inamabile. Hoc discipuli nescire nôn poterant toties auditũ à domino, sed mœror & obliuio faciebant, vt quod sciebant, ne scirẽt. Itaque Thomas auidus certò cognoscendi quonam esset abiturus dominus, rogat. Augustinus: Vtrunque illos dominus dixerat scire, vtrunque iste dixit nescire: & locum quò itur, & viam quà itur. Sed nescit ille mentiri, ergo illi sciebant, & se scire nesciebant. Licet enim scirent patrem, & filij diuinitatem & humanitatem, tamen nesciebant quod hoc vocaret viam & terminum vię. Cognitio enim viæ dependet ex termini cognitione, sed lucem inhabitat inaccessibilem, 1. Timoth. 6. Idcirco inuestigabiles viæ eius, Roma. 11. Dominus ostendens quod facile & non molestum sit se sequi, declarat, & quo vadat, & quæ sit via. Qui fit Thoma, ait, vt neges te nosse viam, nisi forte merorum adhuc ignoras? Siquidem ego sum via, veritas & vita. Cyril. Tribus rebus superiores consequimur mansiones: per actionem virtutis variam, per fidem rectam, per spem vitę, quorum omnium Christus largitor est, & solus ipse. Iam, inquit, dixi me redire ad patrem, at hunc aditum solus aperio. Heb. 10. Habentes fratres fidutiam in introitu sanctorum in sanguine Christi, qui initiauit nobis viam nouam & viuẽtem, per velamen, id est, carnem suam. Et quoniam ad hunc factis deo dignis peruenitur, in me habetis exemplum. 1. Iohã. 2. Qui dicit se in Christo manere, debet sicut ille ambulauit, & ipse ambulare. Sed quoniam sine fide impossibile est placere deo, Heb. 11. ex me didicistis veritatem. Ioh. 18. Ego in hoc natus sum, & ad hoc veni in mundum, vt testimonium perhibeam veritati. Ideo merito confiditis quod non decipiamini. Quod si interim perturbat animos vestros formido mortis, scitote certam immortalitatem esse vobis, quum ego sim vita. Coloss. 3. Cum Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos cum ipso apparebitis in gloria. Duplicem per ipsum vitam consecuti sumus. Quia enim filius, per ipsum creati. Iohan. 1. Omnia per ipsum facta sunt. Heb. 1. Per quem fecit & secula. Actu. 17. In ipso viuimus, mouemur & sumus. Quia mediator,

Duplex nobis per Christum adepta vita.

recreati. Roman. 5. Sicut per vnius delictum in omnes homines in condemnationem, sic & per vnius iustitiam in omnes homines in iustificationem vitæ. Et sicut regnauit peccatũ in mortem, ita & gratia regnet per iustitiam in vitam æternam, per Iesum Christum dominum nostrum. Ipse est ergo via ducens, veritas dirigens, vita perficiens. Qui ergo extra viam istam incedit, errat. Prouer. 12. In semita iustitię vita, iter autẽ deuium ducit ad mortem. Si extra veritatem, fallitur. Sapien. 5. Errauimus à via salutis, & iustitiæ lumen non luxit nobis, & sol intelligentiæ non est ortus nobis. Extra vitam, tendit ad mortem. Prouerb. decimoquarto: Est via quæ videtur homini recta, & nouissima eius ducunt ad mortem. Si ergo moriamini corporaliter, non prohibet mors quo minus ad patrem veniatis. Bene ergo fidite: per me enim veniunt omnes ad patrem. Pater autem trahit ad filium. Iohannis sexto. Nemo potest venire ad me, nisi pater qui misit me, traxerit eum. Igitur æqualis est patris & filij potestas. nam & vna operatio. Romano. decimo. Finis legis Christus, ad iustitiam omni credenti. Vnus enim mediator dei & hominum homo Christus Iesus, 1. Timoth. secundo.

Si cognouissetis me, & patrem meum vtique cognouissetis, & amodò cognoscetis eum, & vidistis eum. Dicit ei Philippus: Domine, ostende nobis patrem, & sufficit nobis. Dicit ei Iesus: Tanto tempore vobiscum sum, & non cognouistis me? Philippe, qui videt me, videt & patrem. Quomodo tu dicis, ostende nobis patrem? Nõ credis quia ego in patre, & pater in me est? Verba quæ ego lo- 2
quor vobis, à meipso non loquor. Pater autem in me manens, ipse facit opera. Nõ creditis quia ego in patre, & pater in me est? Alioqui propter opera ipsa credite.

Innuit quod neutrum perfecte cognoscebant. qui enim cognoscit filiationem, cognoscit & paternitatem. Dat tamen spem cognoscendi, quia post resurrectionem aperuit illis sensum, vt intelligerent scripturas, Luc. 24. & spiritus veritatis omnem ipsos docuit veritatem, Iohan. decimosexto. Sed in patria plenius cognoscetur, 1. Iohã. 3. Videbimus eum sicuti est. 1. Corinth. 13. Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Hoc ænigmate dominus Iesus submonuit suos, patrem quidem inuisibilem esse, nec inuisibilem tantum oculis corporeis, verum etiam nec animo iuxta suam naturam percipi posse, sed tamen quodam modo visum fuisse in filio, dum illum in filio conspiciunt ventis imperantem & mari, imperantem dæmonijs, verbo propellentem morbos quamlibet immedicabiles, verbo mortuos ad vitam euocantem: Iohan. 1. Vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à patre. Philippus audiens se patrem vidisse, credidit patrem oculis corporalibus cerni posse sicut filius, quanuis nec filius sic vere cognosceretur: auidus visendi, audiuimus, inquit, multa de eo, tantum superest aspectus. Nam eius visio finis omnium est desideriorum. Psalm. 16. Satiabor cum apparuerit gloria tua. Psalm. 15. Adimplebis me lætitia cum vultu tuo. Christus docens Philippum quòd non sit possibile deum videri corporalibus oculis, ait: Tanto &c. Videt, hoc est, cognoscit. Non ergo dixit, & non vidistis me, sed cognouistis, de substantia loquens diuina. Quum ergo vna substantia, scientia quoque vna est. Propterea increpat discipulum, quod tanto tempore sequatur se, viderit que signa ac deitatis opera, nondum agnouerit eum vt deum, quo per ipsum & patrem cognosceret. Iohan. 8. Si me sciretis, & patrem meum sciretis. Augustinus: Ideo magister discipulum arguebat, quoniam cor postulantis videbat. tanquam enim melior esset pater quam filius, sic patrem nosse cupiebat: & ideo nec filium sciebat, quo esse melius aliquid credebat. An non credis, inquit, quod inseparabili naturæ, voluntatis & virtutis consortio, pater in me est, & ego in patre? In tribus enim personis

vna est essentia: ideo singulæ earum in singulis sunt. Semper itaque sum in illo, propter indiuiduam naturę voluntatisque societatem, & ille semper in me, per me loquens, per me miraculis suam declarans virtutem. Nec enim ex me loquor quicquam, quod idem non loquatur per me: nec ex me facio quicquam, quod ille per me non simul operetur. Augustinus: Verum sic æqualis alter alteri, vt tamen alter ab altero sit, & ideo non loquitur à se ipso, quia non est à seipso. Ideo pater in illo manens facit opera, quia per quem & cum quo facit, non est nisi ab ipso. Sic dictis meis parum haberetis fidei, certe facta quę vidistis deo digna, & homine maiora, vobis fidem facere debuerant. Augustinus: Neque enim si separati essemus, inseparabiliter operari possemus vlla ratione. Eadem ergo nobis mens, eadem voluntas, eadem vis & natura. Hoc credite, hoc tenete, hoc animis vestris infixum habete: quod si feceritis, nihil detrimenti afferet huius corporis subductus conspectus: oculis fidei melius cernetis absentem.

Amen amen dico vobis, qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipse faciet: & maiora horum faciet, quia ego ad patrem vado. Et quodcunque petieritis patrē in nomine meo, hoc faciā, vt glorificetur pater in filio. Si quid petieritis me in nomine meo, hoc faciam. 3

Ostendit suam deitatem & æqualitatem cum patre, per opera quę ipse facit: idem nunc declarat, per opera quę alijs facere contulit. Quod nunc, inquit, videtis patrem per me agentem, cui modis omnibus inhęreo, idem agam per vos, si mihi per fidem & dilectionem inhæseritis. Imo clarius etiam exeram vim meę diuinitatis, posteaquam hanc infirmitatis speciem vobis subduxero. Augustinus: Ergo illa maiora opera seipsum facturum promisit. fecerunt enim maiora non ipsi, sed ille per ipsos. Nam ipse tactu fimbrię sanguifluam sanauit,

Matth. 9. Ex Petri vmbra infirmi curabantur, Actu. 5. Vides ergo quanta sit virtus vnigeniti, vt etiam aliis dare possit, quod faciant maiora quàm ipse fecerit. Rationem insinuat, Quia ego ad patrem vado, inde missurus spiritum ad roborandum vos & docendum. 1. Cor. 12. Diuisiones gratiarum sunt, idem autem spiritus. Iohann. 7. Nondum erat spiritus datus, quia nondum Iesus erat glorificatus. Insinuat inęstimabilem fidei potestatem, si fuerit perfecta. Marc. 9. Omnia possibilia sunt credenti. Ostendit compendium operationis miraculorum, per petitionem & nominis eius inuocationem. Hinc ait Petrus Actu. 3. claudo: Argentum & aurum non est mihi. quod autem habeo, hoc tibi do, In nomine Iesu Nazareni surge & ambula. His discipulos consolatus est, ostendens quod non pereat nec obscuretur moriendo, sed tum maxime eis affuturus sit ad omnia, quę faciunt ad veram salutem. Augustinus: Magnam spem dominus promisit suis orantibus. Sic ergo perrexit ad patrem, vt non relinqueret indigentes, sed exaudiret potentes. Sed quum videamus fideles, imo & ipsos apostolos petisse, & tamen non consecutos intentum, quomodo dicit quodcunque? Euigila ô homo fidelis, & vigilanter attende ꝙ illic positum est, in nomine meo. Quis est qui tam magnum promisit beneficium? Iesus, hoc est, saluator. Ideo quodcunque petimus aduersus salutis vtilitatem, non petimus in nomine saluatoris. Et tamen ipse saluator est, non solum quando facit quod petimus, verum etiam quando non facit: quoniam quod videt peti contra salutem, non faciendo se potius exhibet saluatorem.

Iohan. 14. L. Si diligitis me, mandata mea seruate: & ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum, spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere, quia non videt eum, neque scit eum. Vos autem cognoscetis eum, quia apud vos manebit.

Ostendit electos suos, quanq̃ ab omnibus videantur despecti & derelicti, nunquam diuino destituendos sola tio. Vnde consolatur suos de suo recessu, promittens eis si diligant, paracletum missurum, qui eos dirigat, nec au feratur vt ipse per mortem. Si me, inquit, diligitis, vere, quemadmodum ego diligo patrem, ipsa re declarare cha ritatem erga me: declarabitis autem, si seruaueritis præcepta mea. 1. Iohan. 2. Qui dicit se nosse deum, & manda ta eius non custodit, mendax est, & in hoc veritas non est: qui autem seruat verbum eius, vere in hoc charitas dei perfecta est. Vult dilectionem operibus comprobari. Pri mo, ne ipsam per negligentiam & torporem perdamus, sed per exercitationem nutriamus & conseruemus. Mat. vigesimoquinto. Euge serue bone & fidelis, quia in pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam, intra in gaudium domini tui. Inutilem autem seruum eijcite in tene bras exteriores. Ibi erit fletus & stridor dentium. Secundo, vt proficiamus: quia habenti; dabitur, & abundabit. Matth. 13. Augu. Charitas meretur augeri, vt aucta mereatur & perfici. Tertio, ne quis semetipsum fallat, credens diligere se deum, quum naturaliter & non gratuite neque meritorie, quia talis non pleno affectu Christo vnitur. Nam ad tempus credit, & in tempore tribulationis recedit, Luc. 8. Ephe. 4. Veritatem facientes in charitate crescamus. Philip. primo. Et hoc oro, vt charitas vestra magis ac magis abundet, in omni scientia & in omni sen su, vt probetis potiora, vt sitis synceres & sine offensa in diem Christi, repleti fructu iustitię per Iesum Christũ in gloriam & laudem dei. Sed quoniam ipse spiritus adiuuat infirmitatem nostram, Ro. 8. diligentibus hũc pro mittit. De quo multa hic ad cõsolationem ponit. Primo, à quo detur. Ego, inquit, rogabo patrem. Idem est qui rogat vt detur, & qui dat. Rogat, in quantum homo: dat, in quantum deus. Iohan. 15. Cum venerit paracletus quem ego mittam vobis à patre. Secundo, quid operetur, nempe consolationem. Solatur enim affectos luctu. Mat. 5. Beati qui lugent, quoniã ipsi cõsolabũtur. Aliũ, inqt, paracletũ, ostendẽs & se consolatorem. 2. Cor. 1. Sicut abũdãt

Quot de causis dilectio operibus cõprobãda.

Spũs sanctus vnde detur.

Quid operetur.

passiones Christi in nobis, ita & per Christum abundat cōsolatio nostra. Est & aduocatus noster apud patrem, 1. Ioh. 2. Chry. Ad excludendam carnalem quandam discipulorum suspicionem, qua suspicari possent, quod sicut prædixerat sui ipsius mortem, sic & paracletus ille ad consolationem datus abiret, vel mortem pateretur sicut ipse, dicit mansurum cum eis. Hoc maxime probatur successio in ecclesia per vitalem spiritum Christi. Manet vero in illis donis semper, sine quibus deo placere non possumus, fide, spe & charitate: secus in donis gratuitis. Hinc porta inferorum prævalere non possunt aduersus ecclesiā, Mat. 16. Secundo operatur illuminationem, quia spiritus veritatis. Ambrosius: Omne verum à quocunque dicitur, à spiritusancto est. Nemo enim potest dicere, dominus Iesus, nisi in spiritusancto, 1. Corī. 12. Ducit etiā ad veritatem, charitatem infundendo. Ro. 5. Charitas dei diffusa est in cordib⁹ nostris per spiritumsanctum, qui datus est nobis. Tertio liberat à spiritu erroris, de quo 3. Reg. 21. Egrediar & ero spiritus mendax in ore omnium prophetarum ei⁹, scilicet Achab. Vnde. 1. Tim. 4. Spiritus autem manifeste dicit, quia in nouissimis temporibus discedent quidam à fide, attendentes spiritibus erroris & doctrinis dæmoniorum, in hypocrisi loquentium mendacium. & 1. Iohan. 4. Charissimi, nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex deo sint. Hinc dicitur spiritus veritatis, fugans nebulas omnis ignorantiæ, hæreses, gentilium falsam deorum culturam. Tertio, quibus datur: nam mundanis denegatur, quare non mirum quod in errorum tenebris permanent. 1. Iohan. 5. Totus mundus in maligno positus est. Causam, quare mundus eum non potest accipere, indicat: Ego, inquit, interim malis ac bonis memet exhibui communiter, ne quis excusare posset non inuitatum ad salutē. Cæterum spiritum illum, quoniam cœlestis est & verax, mundus hic qui terrenis ac falsis bonis inhiat, non potest accipere. Quam ob rem non potest? Quia cum habeat oculos crassos, qui non amant nisi crassa terrenaque, non videt illum, neque nouit illum, eo quod incomprehensibilis sit eius substania. 1. Cor. 2. Animalis homo non perci-

Quibus in donis maneat nobiscum spūs.

Quib⁹ detur

pit ea quę sunt spiritus dei. 1. Ioh. 2. Nolite diligere mundum, neque ea quę in mundo sunt. Si quis diligit mūdum, non est charitas patris in eo. Nam amicitia huius seculi inimica est deo, Iaco. 4. Vos autem cognoscetis eum, quare? Quia non estis de hoc mundo, propterea capaces estis eius, & apud vos manebit. Iohan. 15. Quia vero de mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus. Ecce quibus contingit spiritus hic veritatis, nempe non mundo deditis, sed ipsi exosis. Habent enim mundani spiritum suum, sed non sanctum. 1. Cor. 2. Nos autē non spiritum huius mundi accepimus, sed spiritum qui ex deo est, vt sciamus quæ à deo donata sunt nobis.

Non relinquam vos orphanos. Vado & venio ad vos. Adhuc modicum, & mundus me iam non videt. Vos autem videbitis me: quia ego viuo, & vos viuetis. In illo die vos cognoscetis quia ego sum in patre meo, & vos in me, & ego in vobis. 2

Vbique consolatur suos. Nec tamen, inquit, interea relinquam vos orphanos, meique solatio destitūtos, Rom. 8: Non enim accepistis spiritum seruitutis iterū in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum dei, in quo clamamus, abba pater. Gala. 4. Quoniam autem estis filij dei, misit deus spiritum filij sui in corda vestra, clamātem abba pater. Veniam ad vos per resurrectionem, sensibiliter apparendo, Iohan. 20. Lu. 24. Sic & per gratiam inhabitando. Iohan. 14. Ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Mors mea & sepulchrum subtrahet me conspectibus mundanorum, nec post videbunt: vos autem videtis nunc, & post resurrectionem videbitis. Act. 10. Dedit eum manifestum fieri non omni populo, sed testibus pręordinatis à deo. Quia ego viuo per diuinitatem, sum enim vita, quare suscitare corpus mortuum possum, & sic me vobis iterum ostendere. Quemadmodum ergo mors mea facta est ad vitam, ita etiam si vos moriamini, viuetis tamen ęternam vitam per me. Nolite ergo timere eos qui occidunt corpus, animam autē nō possunt

occidere, Mat. 10. Tunc spiritu illustrati, cognoscetis idẽtitatem naturæ meę cum patre, quia ego & pater vnum sumus, Iohan. 10. Et vos in me, vt membra in capite: & ego in vobis, vt caput in membris. Ephe. 1. Et ipsum dedit caput super omnem ecclesiam, quę est corpus ipsius. Est autẽ filius in patre, vt illi consubstantialis: in apostolis, vt adiutor & cooperator: apostoli in eo, vt qui adiuuantur, & cooperatorem habentes, & ab ipso fouentur. Phi. 4. Omnia possum in eo qui me confortat. Iohã. 15. Sicut palmes non potest ferre fructum à semetipso, nisi manserit in vite, sic nec vos nisi in me manseritis. Quid hac promissione felicius, quod deus in nobis, & nos in deo? Si ergo deus pro nobis, quis contra nos? Rom. 8. Quis accusabit aduersus electos dei? Deus qui iustificat. quis est qui cõdemnet? Christus Iesus qui mortuus est, imo qui & resurrexit, qui est ad dexteram dei, qui etiã interpellat pro nobis. Quis ergo nos separabit à charitate Christi? Tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? an persecutio? an gladius? Sicut scriptum est, Psalm. 43. Quoniam propter te mortificamur tota die, æstimati sumus sicut oues occisionis, Sed in his omnibus superamus propter eum q̃ dilexit nos. Certus sum enim quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque ꝓfundum, neque creatura alia poterit nos separare à charitate dei quæ est in Christo Iesu. 1. Iohannis quarto. Deus charitas est: & qui manet in charitate in deo manet, & deus in eo.

3 Qui habet mandata mea, & seruat ea, ille est qui diligit me. Qui autem diligit me, diligetur à patre meo: & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum.

Immensa ponit dilectionis pręconia. Non satis, inq̃t, est accepisse pręcepta mea. Accepit enim Adã, & trãsgressus est, mortem inducens super omne genus humanum, Gene. 3. Ro. 5. nisi quis meminerit: nec sufficit meminisse, nisi seruentur. Psal. 102. Et memores sunt mandatorũ ipsius

ad faciendum ea.Psalm.118. In corde meo abscondi eloquia tua,vt non peccem tibi.1.Ioh.5.Hęc est charitas dei, vt mandata eius custodiamus. & mādata eius grauia non sunt.Hæc itaque qui præstat,is vere diligit.Etenim quisquis me diligit,diligetur à patre meo: & ego diligam eū, nec vnquam illum destituam,sed reuisam eum, meque pa Iam illi intuendum exhibebo,quo certius sit me non periisse supplicio crucis. Quid felicius quam diligi à patre? Dilectio dei considerata ,prout est in dei voluntate, sic est æterna:sed secundum quod manifestatur in exeutione effectus temporalis,est & ipsa temporalis,& sic exprimitur per omnē differentiam temporis. Non enim ideo nos diliget deus quia eum diligimus.Hiere.31. In charitate perpetua dilexi te,ideo attraxi te miserans. Ose.11.In funiculis Adam traham eos,in vinculis charitatis.Ideo.1. Iohan.4.In hoc est charitas, non quasi nos dilexerimus deum,sed quoniam ipse prior dilexit nos,& misit filium suum propiciationem pro peccatis nostris.Nos ergo diligamus deum,quoniam ipse prior dilexit nos. Et ego,inquit,diligam eum,dilectionis effectum ostendens, dando gratiam in præsenti,& gloriam in futuro .Iohannis decimoseptimo.Hæc est vita ęterna,vt cognoscant te solum deum verum,& quem misisti Iesum Christum . O quam felix cui Iesus in morte manifestum se dederit,vt accipiat eum ad semetipsum,vt vbi ipse est,& ille cum ipso sit.

Dilectio dei quatenus vel æterna vel tēporalis.

Dicit ei Iudas,non ille Scariothis:Domine,quid factum est,quoniam manifestaturus es teipsum nobis,& non mundo?

Humilibus semper admirabilis exaltatio , si quando alijs præferantur.Vnde Iudas cognomento Lebbęus,domine,inquit,quid accidit, quod quum nunc omnibus sis conspicuus , tunc non sis appariturus mundo,sed nobis duntaxat?Ideo,inquit,me non exhibebo mundo,quia nō diligit me,nec seruat pręcepta mea.

Iohan. 14. M Respondit Iesus & dixit ei: Si quis diligit me, sermonem meum seruabit: & pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Qui non diligit me, sermones meos non seruat. Et sermonem quem audistis, non est meus, sed eius qui misit me patris.

Ostendit quam eximia bona operetur in nobis vera dilectio, quæ operibus comprobatur. Hinc suos hortatur ad seruandũ mandata sua, scientes quod seruantibus illa manifestandus sit & pater. Si quis diligit me, vere, dilectione non naturali tantum, qua & reprobi diligunt, sed effectiue charitate increata, quę est spiritussanctus, & formaliter creata quę est effectus spiritussancti. Rom. 5. Charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritumsanctum, qui datus est nobis. Sunt enim qui ore solum appropinquant deo, cor autem ipsorum longe est ab eo. Esa. 29. Psal. 77. Dilexerunt eum in ore suo, & lingua mentiti sũt ei. Cor autem eorum non erat rectum cum eo. Amator enim voluntatem suam, voluntati dilecti conformat. 1. Iohan. 5. Hęc est enim charitas dei, vt mandata eius custodiamus: & mandata eius grauia non sunt. Augustinus: Seruatur sermo Christi viuendo sancta vita, faciendo præcepta, perseuerando in bonis. Qui enim perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit, Mat. 24. Sed quia pauci sunt qui sic vere diligunt, ideo dicit, Si quis. Nam omnes quę sua sunt quęrunt, non quę Iesu Christi, Phil. 2. Matt. 24. Quoniam abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum. De quibus 2. Timo. 3. Hoc autem scito, quia in nouissimis diebus instabunt tempora periculosa, & erunt homines seipsos amantes, cupidi, elati, superbi &c. voluptatum amatores magis quam dei, habentes speciem quidem pietatis, virtutem autem eius abnegantes. Tales tamen in veritate non se diligunt. Psal. 10. Qui diligit iniquitatẽ, odit animam suam. Hoc etiam ostendit nemini præcludi viam salutis, nisi volenti Actu. 10. In veritate comperi, quia non est acceptor personarum deus, sed in omni gen-

Quibus seu quõ Christi sermo seruet

te qui timet deum,& facit iustitiam,acceptus est illi.Ostendit fructum,nempe patris dilectionem.Quid autem sublimius quam diligi à patre?Dicit sapiens Eccẽs. nono. Sunt iusti atque sapientes, & opera eorum in manu dei: & tamen nescit homo vtrum amore an odio dignus sit, sed omnia in futurum seruantur incerta. Sed veritas dicit,quæ nec falli nec fallere potest.Vnde Prou. 8.Ego diligentes me diligo.Si timentibus deum nihil deest,Psalm. 33.diligentibus poterit quicq̃ deesse?Ro. 8.Scimus quoniã diligẽtibus deum omnia cooperantur in bonum.Neo ina nis patris dilectio.Pater,inquit,egóque per communem spiritum ad eum veniemus: nec veniemus tantum mox abituri,sed neque ab eo diuellemur vnquam.Augustinus: Dilectio dei sanctos discernit à mundo,quoniam facit vnanimes habitare in domo,in qua pater & filius faciunt mansionem.Qui donat & ipsam dilectionem, quibus in fine donabit suam manifestationem.Veniunt autem non mutando locum,sed nouum infundendo effectum . Augu. Veniunt ad nos,dum nos venimus ad ipsos:veniunt sub ueniendo,venimus obediendo: veniunt illuminando,venimus intuendo: veniunt implendo,venimus vt non sit in nobis externa visio,sed interna,&eorum in nobis nõ sit transitoria mansio,sed ęterna.Gre.In quorundam corda venit,sed mansionem non facit:quia per compunctionem quidem,dei respectum percipiunt,sed tentationis tẽpore hoc ipsum quod compuncti fuerant obliuiscuntur, sicque ad peccata perpetranda redeunt, ac si hęc minime planxissent.Qui ergo deum vere diligit,qui mandata eius custodit,in corde eius & dominus venit & mansionẽ facit,quia sic eum amor diuinitatis penetrat, vt ab hoc amore tentationis tempore non recedat.Tãto enim quisque à superno amore seiungitur,quanto hic inferius delectatur.1.Iohan.3.Qui seruat mandata eius,manet in illo, & ipse in eo.Qui autem non diligit,neque seruat.Quomodo enim seruaret,quum vnus & quidem præcipuus sermonum sit,Diliges dominum deum tuũ, Deu.10.1. Ioh.3. Qui dicit quia diligo deum,& mandata eius non custodit,mendax est.Greg. Vere diligimus,si mandata eius ser

uamus: vere diligimus, si ad mandata eius à nostris nos voluptatibus coartamus. Nam qui adhuc per illicita deside ria defluit, profecto deum non amat, quia ei in voluptate contradicit. Sed quia quidam verba ipsius ex persona pen santes, tanquam contemptibilia aspernabantur, vt patet Mat.13. & Mar.6. ideo omnia tam verba quam facta patri ascribens, ait: Quisquis autem negligit pręcepta mea, negligit & dei præcepta. Siquidem id quod docui vos, nō est sic mea doctrina, vt non sit eadem patris, sed tam patris est quam mea, vnde proficiscitur quicquid possum aut doceo, nihil agens nisi ex illius autoritate, à quo missus sum in mundum, vt hæc docerem quæ doceo. Iohannis 7. Mea doctrina non est mea, sed eius qui misit me. Hinc Luc.10. Qui me spernit, spernit eum qui me misit. Nam Mat.17. Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui, ipsum audite.

2 Hæc loqnutus sum vobis, apud vos manens. paracletus autem spiritussanctus quem mitter pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia quęcunque dixero vobis.

Manens corporaliter & visibiliter. nam alia est quā promisit futuram, mansio, Mat.28. Quoniam ex hoc extreme ipsos nouit desolatos, & pene exanimatos, confortat, diuinæ consolationis assistentiam promittens. Paracletus, inquit, consolator, & quis sit indicat, d. spiritussanctus, non destituet vos in omni necessitate. Vnde Actum 1. Et conuescens, præcepit eis ab Hierosolymis ne discederent, sed expectarent promissionem patris, quam audistis, inquit, per os meum. Luc.24. Vos autem sedete in ciuitate, quoadusque induamini virtute ex alto. Vnde hac per spiritum induti, ibant gaudentes à conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliā pati, Act.5. Nec mirum, quia Lu.21. Ego dabo vobis os & sapientiam, cui non poterunt resistere & contradicere omnes aduersarij vestri. Mat.10. Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris qui loquitur in vobis. Hinc dicit hic, omnia illos docturum. Docuit enim quæcunque

non dixerat Christus,vtpote portare non valentes: suggessit vero quæcunque dixerat quidem dominus, sed obscurius,vel quæ propter imbecillitatem rationis memoria comprehendere non volebant. Quanto nobis hic spiritus exoptandus & inquirendus est affectu,sine quo nihil possumus,imo nihil sumus? Ro 8. Qui spiritum Christi non habet.hic non est eius. Sed cuius tum? 1. Re. 16. Spiritus autem domini recessit à Saul,& exagitabat eũ spũs domini malus. Ideo Psal. 142. Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam. Tria ergo insinuat, quæ operatur in nobis ad salutem necessaria. Primum est,rationalis illuminatio per boni cognitionem,vnde spiritus dicitur veritatis. Gregorius: Nisi spiritus cordi adsit audientis, ociosus est sermo doctoris. vnde & Cain culpis suis exigẽtibus,voce domini admonitus est foris,non vnctione interius:audire verba dei potuit ,sed seruare contempsit. 1. Iohannis secundo. Et vnctio eius docet vos de omnibus. Sic dominus aperuit illis sensum,vt intelligerent scripturas,Luc. 24. De malis dicitur Esa. 19. Dominus miscuit in medio eius spiritum vertiginis,& errare fecerunt Aegyptum in omni opere suo,sicut errat ebrius & vomẽs. Hinc pullulant errores ex ijs qui proprio sensu metiunt scripturas. 2. Petr. 1. Hoc primum intelligentes,quod omnis prophetia scripturę propria interpretatione non sit. nõ enim voluntate humana allata est aliquando prophetia, sed spiritusancto inspirati,locuti sunt sancti dei homines,Ideo apostolus Ephes. 1. Non cesso gratias agens pro vobis,memoriam vestri faciens in orationibus meis , ,vt deus domini nostri Iesu pater gloriæ,det vobis spiritũ sapientiæ & reuelationis in agnitionem eius,illuminatos oculos cordis vestri,vt sciatis quę sit spes vocationis eius,& quæ diuitiæ gloriæ hæreditatis eius in sanctis. Ecce quantum & ad quę illuminat mentis oculos. Secundum,concupiscilis rectificatio. Multi enim bonum cognoscunt,sed non vero bono afficiuntur. Genesis octauo. Sensus & cogitatio cordis humani in malum prona sunt ab adolescentia sua. Hic autem spiritus dulcescere facit cęlestia. 1. Petri. 1 .Si tamen gustastis quoniam suauis est

Quæ vel docuerit vel suggesserit spũs san.

Quę tria spũsti nobis operet

dominus. Sapient. 12. O quam bonus & suauis est domine spiritus tuus in omnibus. Eccl. 24. Spiritus meus super mel dulcis, & hæreditas super mel & fauum. Quo contra malignus spiritus carnales promittit, quas tamen non vere præstat delicias. Mat. 4. Hęc omnia tibi dabo, si procidens adoraueris me. Ideo Psal. 76. Renuit consolari anima mea: memor fui dei, & delectatus sum. Tertium, irascibilis confortatio. Rom. 7. Velle mihi adiecit, perficere autem non inuenio. Mat. 26. Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma. Hinc Ro. 8. Similiter & spiritus adiuuat infirmitatem nostram. Merito ergo paracletus, hoc est, consolator dicitur. Quæ enim maior consolatio, quam quod ex filijs iræ facti sumus filij dei? Rom. 8. Ipse enim spiritus reddit testimonium spiritui nostro, quod filij dei sumus. Consolatur etiam si quando ceciderimus peccando, per peccatorum remissionem. Ioh. 20. Accipite spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. Sed ne temporalis tantum credatur consolatio, ęternam pręstat gloriam, quia pignus est hęreditatis nostrę, Ephe. 1. Roma. 8. Quod si spiritus eius qui suscitauit Iesum à mortuis, habitat in vobis, qui suscitauit Iesum Christum à mortuis, viuificabit & mortalia corpora vestra, propter inhabitantem spiritum eius in vobis. Sed quibus hic spiritus contingit? Quem pater, inquit, mittet. Lucę vndecimo. Pater vester cęlestis dabit spiritum bonum petentibus se. Obserua duo. Nempe quia pater. Gal. quarto. Quoniam estis filij dei, misit deus spiritum filij sui in corda vestra, clamantem abba pater. Alterum, quod petentibus dat. Sic apostoli erant perseuerantes in oratione vnanimiter cum mulieribus & Maria matre Iesu & fratribus eius. Sapientiæ septimo. Inuocaui, & venit in me spiritus sapientiæ. Est autem duplex missio. Visibilis & aperta, sicut in die pentecostes, quando apparuit in linguis igneis, vt ignaros doctos, & frigidos inflammatos redderet, Actuum secundo. Inuisibilis, sic quotidie mittitur in mentes fidelium per infusionem donorum, & effectus quos causat in creatura rationali. Et quia sanctus, non solū spiritus ab mentes sanctificat, sed & immū

Duplex spiritus sancti missio.

dum refugit locum. Sap. 1. Spiritus enim sanctus disciplinæ effugiet fictũ, & auferet se à cogitationibus quę sunt sine intellectu, & corripietur à superueniente iniquitate. Matth. 9. Non enim mittunt vinum nouum in vtres veteres, alioquin rumpuntur vtres veteres, & vinum effunditur, & vtres pereunt. Sed vinum nouum in vtres nouos mittunt, & ambo conseruantur. 1. Corint. 6. An nescitis quoniã mẽbra vestra templũ sunt spiritussancti, quẽ habetis ex deo, & non ex vobis? Hinc admonet Eph. 4. Nolite contristare spiritumsanctũ dei, in quo signati estis in die redemptionis. Tit. 3. Secundum misericordiã suam saluos nos fecit, per lauacrũ regenerationis & renouationis spiritussancti, quem effudit in nos abunde, per Iesum Christum saluatorem. Sic & in cõfirmatione. Act. 8. Orauerunt pro ipsis, vt acciperent spiritumsanctum. Nondum enim in quenq̃ illorum superuenerat, sed baptizati tantum erant in nomine domini Iesu. Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant spiritumsanctum. Haud dubium in maiori plenitudine q̃ in baptismo, qui sine spiritusancto inefficax est, dicente domino Ioh. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritusancto, non potest introire in regnum dei.

Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis. Non quomodo mundus dat, ego do vobis. Non turbetur cor vestrum neque formidet. Audistis quia ego dixi vobis, vado & venio ad vos. Si diligeretis me, gauderetis vtique quia vado ad patrẽ, quia pater maior me est. Et nunc dixi vobis, prius quam fiat, vt cum factum fuerit credatis. Iam non multa loquar vobiscum. Venit enim princeps mũdi huius, & in me non habet quicquam: sed vt cognoscat mundus quia diligo patrem, & sicut mandatum dedit mihi pater: sic facio.

Audientes discipuli dominum discessurum, non parum turbabantur, cogitantes Iudæorum odia & machi-

nationes in dominum, & subinde sibi ipsis imminentes, ideo eos consolatur. Solent homines suis relinquere temporalia & nonnunquam in perniciem animarum, & magnam occasionem discordiarum: sed dominus suis dat & relinquit pacem, qua nihil hic melius, & sine qua hic omnia nihil. Qui meam, inquit, pacem habet, hunc nulla potest mundi tempestas subuertere. Habet mundus suam quandam pacem, & his quos amat, dat pacem suam: sed hęc infida pax est. Mea pax quam vobis do, vos conciliat deo. Quis autem noceat ei, qui deum habet protectorem? Pax quam relinquo vobis, mutua concordia conglutinans vos inter vos, reddet sodalitium vestrum inuictum, aduersus omnia quæ potest mūdus, aut satanas huius mundi princeps. Ostēdit q̄tum distet pax sua, à pace quam mūdus dat, quę sæpe in malo fit, & plane stulta est. Augustinus: Mundani homines mundi amatores, propterea dant pacem sibi, vt sine molestia mundo perfruantur: quæ non est vera pax, sed quieta quædam fruitio temporalium diuitiarum, carnalium deliciarum, cæterorumque bonorum huius mundi, qualem habet anima vitiosa cum carne sua, quæ requiescit in mundano & carnali successu, sed in interiori homine irrequieta manet. Esa. 57. Impij quasi mare feruens quod quiescere non potest. Nō est pax impijs, dicit dominus. Pax Christi, bonorum est. Augustinus: Pacem gratiæ nobis relinquit in hoc seculo, in qua manentes hostem vincimus, pacem gloriæ dabit nobis in futuro seculo, qua sine hoste regnabimus, vbi nunquam dissentire poterimus, neque à deo neque à proximo. Pax enim quæ est fructus spiritus, Gal. quinto. ex charitate procedit, quæ ordinat hominem ad deum, & ad proximum, & sic facit concordiam. Dum ergo anima ab inquietudine passionum est libera, & diuinæ legi rite subiecta, pacem habet in se & ad deum, imò quo ad proximum quantum in se est. Non enim contra aliquem passionibus agitatur, non inuidia stimulatur, non ira turbatur. 1. Corinth. decimotertio. Charitas patiens est, benigna est, charitas non æmulatur, non inflatur, non agit perperam, non est ambitiosa, non quærit quę sua sunt,

Pax Christi a mūdi pace q̄ differat.

non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati. Sunt tamen quidam adeò peruersę mentis, vt cum homine pacifico pacem nō habeant. Psalm. 119. Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus. Psalm. 118. Pax multa diligentibus legem tuam. Multa dicit, quia perfectam hic habere non possumus. Nam etsi condelectemur legi dei secundum interiorem hominem, aliam tamen inuenimus legem in membris nostris, Romano. 7. Caro enim concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. hęc enim sibi inuicem aduersantur, Galat. 5. Ecce intestinum bellum non nisi morte finiendum. Sic & cum proximo, quia vt dicit Argu. Vnus non videt cogitationes alterius: & si quis quandoque credat se diligi ab alio, nonnunquam tamen dubitat, quum multi verbis & gestis prætendāt quod animo non intendūt. Hier. 9. In ore suo pacem cum amico suo loquitur, & occulte ponit ei insidias. Pax autem æterna omnem penitus repugnantiam excludit. Esa. 32. Sedebit populus meus in pulchritudine pacis. Ad hanc æternitatis pacem, peruenitur per istam quam Christus dat. Matth. 5. Beati pacifici, quoniam filij dei vocabuntur. Pace data monet ipsos bono animo esse, nec turbari de suo recessu, nec formidare aduersarios. q. d. Quid vobis nocent mundi turbationes, quum mecum pacem habeatis? Vado quidem per mortem, sed venio per resurrectionem. Augustinus: Ibat per id quod homo erat, & manebat per id quod deus erat. In nullo ergo turbari debuerant & formidare, qui paracleti & Christi præsentiam habituri erant. Hinc alteram addit rationem. Atqui, inquit, si me vere diligeretis, nimirum gauderetis vestro simul & meo nomine: quia non abeo quouis, sed ad patrem redeo, apud illum maiora vobis impetraturus, quando pater maior me est, vnde proficiscitur quicquid vobis impartio. Is omnia dura potest auferre. Venit ad patrem non secundum quod deus, quia sic semper cum patre. Iohannis tertio. qui est in sinu patris, sed secundum quod homo: secundum quod pater maior eo est, secundum quam minoratus est ab angelis,

Psalm.8.Heb.1.Exinaniuit enim ſemetipſum, formam ſerui accipiens,Phil.2.Ideo autem,ait,repeto & inculco, vt vbi quod dixi,rerum exitus comprobabit de mea paſſione,& veſtris afflictionibus futuris,credatis & omnia reliqua fore vera,quæ pôſt ventura prædixi,de meo paracleti'que aduentu. Auguſtinus:Ex rebus quæ videntur, agitur in nobis,vt credantur quæ non videntur. Hoc ergo oſtendit ſe verum deum,cuius eſt ſolius contingentia prædicere.Eſa.41.Annunciate quæ ventura ſunt in futurum,& ſciemus quia dij eſtis vos.Poſthac mortalis cum mortalibus non multa loquar.Adeſt per ſuos ſatellites huius mundi princeps ſatanas,ſummis viribus aggreſſurus me,vt me prſus deijciat & extinguat. Sed nihil piculi eſt.Nam in me nihil habet iuris,& dum ſe maxime victorem eſſe confidet,ſe victū proſtratum'que cōperiet. Princeps mundi,non creaturæ in mundo,ſed mundi confuſi & mundana ſapientis.Ideo princeps dicitur tenebrarum,Epheſ.6.Iam enim Iudam intrauerat,Iohannis decimotertio. & principes inſtigauerat ad perficiendum innocentis mortem. Venit & per ſe, Luc. 4. Conſummata'que omni tentatione,diabolus receſſit ab illo vſque ad tempus.Nihil ergo iuris in ipſo habuit,quum peccatum non fecerit,nec inuentus fuerit dolus in ore eius,1.Pet.2. Vnde Pilatus ait Luc.23.Nullam cauſam mortis inuenio in eo.Mortis autem cauſa,peccatum eſt. Romano.quinto.Sicut per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit,& per peccatum mors & ita in omnes homines mors pertranſijt,in quo omnes peccauerunt. Nec enim morior,inquit,coactus,nec'ob vllum facinus, ſed vt mea morte redimam mea membra à peccati mortis'que tyrannide.Hoc mihi mandatum eſt à patre meo: & quod mandatum eſt,ex illius facio ſententia.2. Corinth.quinto.Eum qui non nouerat peccatum,pro nobis peccatum fecit,vt nos efficeremur iuſtitia dei in illo.Eſa 53.Dominus poſuit in eo iniquitatem omnium noſtrum. O immēſa charitas,qua nullum diaboli complicum'que eius vitare voluit ludibriū,vt voluntatem eius impleret quem diligebat,ſuis in exemplum.Philip.2.Hoc enim ſentite in

vobis, quod & in Christo Iesu, qui cum in forma dei esset, non rapinam arbitratus est esse se equalem deo, sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus: & habitu inuentus vt homo, humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis.

Surgite, eamus hinc.

Quoniam audierant iam adesse principem huius mundi, sibi metuebant à communi periculo, in locum velut ipsis tutiorem abducit, vt cætera fidentioribus animis audiant.

Ego sum vitis vera, & pater meus agricola est. Iohan. 15. N omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum: & omnem qui fert fructum, purgabit eum, vt fructum plus afferat. Iam vos mundi estis propter sermonem quem locutus sum vobis. Manete in me, & ego in vobis. Sicut palmes non potest ferre fructum à semetipso, nisi manserit in vite, sic nec vos nisi in me manseritis.

Ostendit quemadmodum naturalem vitam & spirationem sine deo habere non possumus neque conseruare, sic neque vitam gratiæ in præsenti, neque gloriæ in futuro. Vnde comparat se viti, quæ succum fluit palmitibus propter tria. Primum, ob palmitum multiplicationem, sic multa membra Christi. Psalm. 39. Annunciaui & locutus sum, multiplicati sunt super numerum. Augustinus Iste locus euangelicus, in quo se dicit dominus vitem, discipulos suos palmites, secundum hoc dicit quòd est caput ecclesiæ, nosque membra eius, mediator dei & hominum homo Christus Iesus. Vnius quippe naturæ sunt vitis & palmites: propter quod cum esset deus, cuius naturæ non sumus, factus est homo, vt in illo esset vitis humana natura, cuius & nos homines palmites esse possemus. Ephes. primo. Et ipsum dedit caput super om-

Quot de causis succũ vitis influat palmitibus.

nem ecclesiam quę est corpus eius. Romano.duodecimo. Multi vnum corpus sumus, singuli autem alter alterius membra, habentes donationes secundum gratiam quæ data est nobis, differentes. Secundo, ob fructuũ huberta tem. Nam multos ipse filios in gloriam adduxit, Heb. 4. Psalm. 71. Et benedicentur in ipso omnes tribus terrę. Tertio, ob ligni vilitatem. Est enim quasi inutile & despectum, quum tamen fructum proferat preciosum: sic Christus humanitate despectissimus habebatur, quum tamen fructus protulerit huberrimos. Esa. 53. Non est species ei neque decor: & vidimus eum, & non erat aspectus: & desiderauimus eum despectum & nouissimum virorum, virum dolorum & scientem infirmitatem, & quasi absconditus & despectus vultus eius, vnde nec reputauimus eum. Dicitur vitis vera, ad discretionem vitis alienę. Hiere. secundo. Quomodo conuersa es mihi in amaritudinem vinea aliena? Esa. quinto. Expectaui vt faceret vuas, & fecit labruscas. Ego, ait, radix vel stirps vitis sum: vos membra mea seu palmites è stirpe prognati. Ad patrem velut ad fontem redit totius beneficij gratia, qui quicquid vobis largitur, per me ac per spiritum suum vobis largitur. Succus autem stirpis qui palmitibus quoque dat vitam ac fructificandi vim, spiritus est, patri mihique communis. Is vt me patri connectit, ita vos quoque mihi copulat. Influit autem Christus in corpus ecclesiæ, seu caput in membra. Pater agit in vinea ecclesię, vt plantetur & fructificet: non enim circa radices occupatus est, sed circa palmites. Duo facit. Omnem enim palmitem Christo adhęrentem, & ipsius spiritu viuentem, necnon fructum stirpe dignum afferentem, pater purgat, superuacuas amputans cupiditates, quo fructum adferat copiosiorem ac generosiorem. Galat. 5. Fructus spiritus est charitas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, longanimitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas. Purgat aduersitate. Sapien. 3. Tanquam aurum in fornace probauit electos. Charitate quæ operit multitudinem peccatorum, 1. Pet. 4. Colos. 1. In omni opere bono fructificantes & crescentes in scientia dei. Psalm.

Vitis vera cur dictus Christus.

83.Ibunt de virtute in virtutem,videbitur deus deorum in Sion.Sed qui ſolum per fidei profeſſionem adhæret, charitatis autem euangelicæ nullum fructum adfert,hūc pater amputabit à vite,velut oneroſum & inutile membrum.Fruſtra enim eſt in vite, qui fructum non habet, ſed folia tantum verborum,quare tollitur & emoritur, quia Chriſtus vita noſtra,Col.3.cuius ipſe influxum non percipit.Oportet ergò qui per fidem vnitus & incorporatus eſt domino,fructum afferre,hoc eſt, vitam habere virtutibus prēditam,alioqui mortuus palmes eſt.Iaco.2. Fides ſine operibus mortua eſt,& tollendus.Iam vos mūdati eſtis à labe peccati & erroris per verbum meū.Aug. Quare non ait,propter baptiſmum quo abluti eſtis, niſi quia & in aqua verbum mundat? Detrahe verbum & quid eſt aqua niſi aqua?Accedit verbum ad elementum, & fit ſacramentum.Vnde iſta tanta virtus aquę,vt corpus tangat & cor abluat?niſi faciente verbo,non quia dicitur,ſed quia creditur?Nam aliud eſt ſonus tranſiens, aliud virtus manens.Indicat quibus maxime vnitas obſeruari queat concordię & pacis, nempe ſi manſerimus in vite Chriſto.Vnitas ipſa eſt qua pax conſtat . Ideo in Chriſto manendum quo irrigemur,nam vitale alimentum miniſtrat vitis palmitibus,ſic Chriſtus nobis. Auguſtinus:Non eo modo illi in ipſo,ſicut ille in ipſis. Nam in Chriſto manere,eſt Chriſtum manentem in ſe habere: & hoc diſcipulis,non Chriſto prodeſt.Nam palmite prę ciſo,poteſt alius de viua radice pullulare:qui autem prę ciſus eſt,non poteſt ſine radice viuere. Vere autem manemus per fidem operoſam per charitatem.1. Iohan. quarto.Deus charitas eſt,& qui manet in charitate,in deo manet,& deus in eo.Vnde.Ephe.tertio.In charitate radicati & fundati.Sicut ergo palmes manens in vite,fructum facit,eo quòd ab illa viuendi operationem accipit:ita & qui manent in Chriſto per obſeruationem mandatorū, maiorem fructum afferunt.Contrà qui non manent,fructum ferre non poſſunt,cū non adhæreāt illi vnde proficiſcitur quicquid ad veram æternamque facit ſalutem.

Aqua baptiſmi ſine verbo qd.

In Chriſto manere quid.

Augu. Magna gratiæ commendatio, corda instruit humilium, ora obstruit superborum, qui ignorantes dei iustitiam, suam voluerunt constituere, Rom. 10. dicentes, à deo habemus quod homines sumus, à nobis quod iusti sumus. Quid vos decepitis miseri, non assertores, sed præcipitatores liberi arbitrij? Qui enim fructum à semetipso ferre se posse existimat, in vite non est: ac sic nec in eo Christus est, nec ipse Christianus est. Ose. 13. Perditio; tua o Israel. tantummodo in me auxilium tuum. Hinc 1. Cor. decimo. Qui stat, videat ne cadat.

2 · Ego sum vitis, vos palmites. Qui manet in me, ego in eo, hic fert fructum multum: quia sine me nihil potestis facere. Si quis in me non manserit, mittetur foras sicut palmes, & arescet: & colligent eum, & in ignem mittent, & ardet.

· Ego sum vitis, cuius vos palmites estis, gratis insiti, gratis purgati, sed vnde vestra culpa possitis excidere. Quare perpetuo vobis hoc curandum, vt semper mihi iungamini. Etenim quisquis manet mihi coniunctus, me sibi vicissim coniunctum habens, meoque viuens spiritu, hic aspirante patre, copiosum fructum profert, sibi salutem æternam lucrifaciens, & deo cuius gratia fiūt omnia, gloriam apud homines concilians. Quemadmodum enim caput influit membris vitam & motum, & vitis palmitibus humorem & pinguedinem, sic Christus vitam gratię, & motum sanctarum actionum, humorem accepta dona alentem, charismatumque diuinorum pinguedinem. Psal. 62. Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea. Iohan. primo. De plenitudine eius omnes nos accepimus. Aug. Ne quis putaret saltem aliquem fructum paruum posse ferre à semetipso palmitem, non ait, quia sine me parum potestis facere, sed nihil. Siue ergo parum, siue multum, sine illo fieri non potest, sine quo nihil fieri potest: quia si parum attulerit palmes, eum purgat agricola vt plus afferat. Phi. quarto Omnia possum in eo qui me confortat. Nemo ergo se seducat. Non enim est volentis neque currentis, sed miserentis dei, Ro. 9. Pręcedit enim velle, subsequitur per

ficere. sed hęc vnde? Non enim sufficientes sumus cogitare aliquid à nobis tanq̃ ex nobis, sed oīs nostra sufficientia ex deo ést, 2. Cor. 3. Phi. 2. Deus qui operatur in nobis velle & perficere. Obserua quod ait, Sine me. Non ergo excludit nostram cooperationem, sed potius includit. 1. Cor. 3. Dei enim sum⁹ adiutores. 1. Cor. 15. Gratia dei sum id quod sum, & gratia dei in me vacua non fuit, sed abũdantius illis omnibus laboraui: non ego autem, sed gratia deo mecum. Qui autem non manet, aridus fit: hoc est, abijcit quod à fide habuit, & auxilio & vita priuatur, destitutus succo & spiritu Christi, sicq́ue emoritur iuxta mentē, etiam si viuat iuxta corpus, & numero fidelibus iũgatur. Apo. 3. Nomen habes quod viuas, & mortuus es. Psal. 142. Anima mea sicut terra sine aqua tibi, & post hanc vitam separatus irrecuperabiliter à vite, conijcitur in ignem æternum, semper arsurus ad suum supplicium, qui noluerit in vite permanere, fructum editurus felicitatis ęternę. Mat. 13. Exibunt angeli, & separabunt malos de medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis. Si sola sterilitas condemnatur, iniquitatis operatio vbi manebit? Matth. 25. Inutilem seruum eijcite in tenebras exteriores, ibi erit fletus, & stridor dentium. Aug. Ligna vitis tanto sunt contemptibiliora, si in vite non manserint, quanto gloriosiora, si manserint. Ezech. 15. Fili hominis, quid fiet de ligno vitis, ex omnibus lignis nemorum quę sunt inter ligna syluarum? Nunquid tolletur de ea lignũ vt fiat opus? aut fabricabitur de ea paxillus, vt dependeat in eo quodcunque vas? Ecce igni datum est in escam, vtranque partem eius consumpsit ignis, & medietas eius redacta est in fauillam. Amb. Vinea recisa fructificat, semiputata frondescit: habens multa folia, paucos fructus, neglecta luxuriat. Sic anima purgata à vitijs, fructificat: negligenter & semiplene putata, frondescit, habens multa folia verborum, non fructum: quare & à domino maledicitur, sicut ficulnea Mat. 21. Sed non purgata, syluestris redditur, nō iam proferens vuas suaues, sed agrestes. Deu. 32. Vua eorũ vua fellis, & botrus amarissimus. Chry. Sicut de vinea nascuntur gemmæ, de gēmis flores, de floribus vuę, de vuis vinum

elicitur, sic de anima viri iusti, bonæ nascuntur cogitationes, quæ principium bonorum sunt operum. De cogitationibus bonę proueniunt voluntates, quę apud deum odoriferi sunt flores. Ex bona voluntate procedunt bonę operatiões. Ecci. 24. Et flores mei fructus honoris & honestatis. De bonis opibus gaudiũ in deo. Psal. 18. In custodiẽdis illis retributio multa. glo. Non tantum pro eis in futuro reddetur prẹmium, sed & hic in eorum custodia magnum est gaudium. Iudic. 9. Nunquid possum deserere vinum meum, quod lætificat deum & homines? Vnum ergo palmiti congruit, aut in vite esse, aut in igne.

3 Si manseritis in me, & verba mea in vobis mã serint, quodcunque volueritis petetis, & fiet vobis.

Aug. Tunc dicenda sunt verba eius in nobis manere, quando facimus quod præcipit, quando diligimus quod promittit. Quando autem verba eius manent in memoria, nec inueniuntur in vita, non computatur palmes in vite, quia vitam non extrahit ex radice. Psal. 102. Et memores sunt mandatorum ipsius ad faciendum ea. Manendo autem in Christo, quid velle possunt nisi quod conuenit Christo? quid velle possunt manendo in saluatore, nisi quod non alienum est à salute? Et si petimus, & non fit, non hoc petimus quod habet mansio in eo, nec quod habent verba eius quę manent in nobis, sed quod habet cupiditas nostra, & infirmitas carnis, quæ non est in eo, & in qua non manent verba eius. Iaco. 4. Petitis & non accipitis, eo quod male petatis. Insinuat itaque duas petitionis conditiones. Prima, Firma ad deum affectio. Psal. 72. Mihi adhærere deo bonũ est, ponere in domino deo spẽ meam. Psal. 36. Delectare in domino, & dabit tibi petitiones cordis tui. Sic Iosaphat ait 2 Par. 20. Cum ignoramus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, vt oculos nostros dirigamus ad te. Secunda, debita mandatorũ obseruatio. Prouerbio. 28. Qui declinat aurem suam ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis. Matthęi 7. Non omnis qui dicit mihi, domine domine, intrabit in regnũ

Petitionis cõditiões.

cęlorum:sed qui facit voluntatem patris mei qui in cęlis est,ipse intrabit in regnum cęlorum. Sed quę voluntas? 1. Thes.4 Hæc est voluntas dei sanctificatio vestra,vt absti neatis vos à fornicatione,vt sciat vnusquisque vestrũ vas suum possidere in sanctificatione & honore,non in passione desiderij, sicut & gentes quæ ignorant deum. Sed quid ait dominus Hieremię secundo? Duo mala fecit populus meus:me dereliquerunt fontem aquæ viuę,& foderunt sibi cisternas dissipatas, quæ continere aquas non possunt. Quid ergo? Nunquid desperandum? Nequaquam. Ait enim dominus Ezechiel.18. Nunquid voluntatis meę est mors impij, dicit dominus, & non vt conuertatur à vijs suis, & viuat? Sic Manasses qui Hierusalem vsque ad os sanguine prophetarum impleuit, 4. Reg.21. postquam coangustatus est,orauit dominum deum suum,& egit pœnitentiam valde coram domino deo patrum suorum. Deprecatusque est eum, & obsecrauit intente, & exaudiuit orationem eius, reduxitque eum Hierusalem in regnum suum,& cognouit Manasses quod dominus ipse esset deus, 2. Para.33.

In hoc clarificatus ęst pater meus, vt fructum plurimum afferatis,& efficiamini mei discipuli. Sicut dilexit me pater, & ego dilexi vos. Manete in dilectione mea. Si præcepta mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea: sicut & ego præcepta patris mei seruaui, & maneo in eius dilectione. Hæc locutus sum vobis, vt gaudium meum in vobis sit, & gaudium vestrum impleatur.

Vides quomodo ille est vere fructum afferens, qui vere est discipulus, & pater in illo glorificatur, hoc ęst, gloriam suam existimat. Aug. Si enim in hoc glorificatus est pater, non hoc gloriæ nostrę tribuamus, tanquam ex nobis ipsis habeamus. eius enim est hęc gratia, & ideo non nostra,sed eius est gloria. Mat.5. Sic luceat lux vestra corã hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrẽ vestrum qui in cælis est. Neh.8. Gaudium enim do

mini est fortitudo vestra. Mei,ait,discipuli. Iohan.13. In hoc cognoscent omnes quia discipuli mei estis,si dilectionem habueritis ad inuicem. Sicut autem non minuitur dilectio patris propterea quod ego patiar ,ita neque vos minus diligemini ab eo,etiam si in varias incideritis afflictiones. Iudit.8. Omnes qui placuerunt deo,per multas tribulationes transierunt fideles. Ostendit quemadmodũ in ipsius maneamus dilectione :nempe si sermones eius in nobis manserint,si quę credimus , teneamus & factis exequamur. Hinc Ioh.8. Quę placita sũt ei,facio semper. Non petatis solatium à mundo, sed meo gaudio gaudeatis,si quando meis vestigijs ingredientes affligemini,idque gaudium maneat in vobis , semper augescens in maius meliusque,donec impleatur in perpetuam immortalitatis vitæ felicitatem. Non enim mœrore digna sunt pręsentia,sed gaudio,licet crux, licet confusio,licet ignominia accedat. Iaco.1. Omne gaudium existimate fratres, cum in varias tentationes incideritis,scientes quod pbatio fidei vestræ patientiam operatur,patientia autem opus perfectum habet. Est enim istud gaudium internum, quod ipse in nobis operatur,vt in tribulationibus quẽadmodum apostoli gaudeamus Actuum quinto. plenum autem & perfectum in cælo consequemur. Psal.15. Adimplebis me lætitia cum vultu tuo,delectationes in dextera tua vsque in finem. Psalm.16. Satiabor cum apparuerit gloria tua.

Quō maneamus in Christi dilectione.

Hoc est præceptum meum,vt diligatis inuicem sicut dilexi vos. Maiorem dilectionem nemo habet,quàm vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Vos amici mei estis, si feceritis quæ ego pręcipio vobis.

Ostendit mutuę dilectionis necessitatem,qualitatem & vtilitatem. Ipsa enim in medijs malis magno est solatio,inuictos reddens contra omnia mundi mala. Multa sunt,inquit,Mosi pręcepta. vnum est hoc præceptum proprie meum,quod omnia complectitur quæ docce , quod

omnia conculcabit quę inciderint tristia, vt ea charitate vos mutuo complectamini, quia ego sum vos amplexus. Legisperito respondēs, ait: Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua, hoc est maximum & primum mandatum. Secundum autem simile est huic: Diliges proximum tuum sicut teipsum, Mat. 22. Hic vero, hoc est mandatum meum. & Ioh. 13. Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem sicut dilexi vos. Sed obserua quod ait Apostolus Roma 13. Qui proximum diligit, legem impleuit. Nam non adulterabis, non occides, non furaberis, non falsum testimoniū dices, non concupisces, & si quod est aliud mandatum, in hoc instauratur verbo, Diliges proximum tuum sicut te ipsum. Dilectio proximi malum non operatur. Hinc 1. Iohannis quarto. Hoc mandatum habemus à deo, vt qui diligit deum, diligat & fratrem suum. Si quis dixerit quoniam diligo deum, & fratrem suum oderit, mendax est. Qui enim non diligit fratrem suum quem videt, deum quem non videt, quomodo potest diligere? Dicitur autē nouum, quia reddit hominem nouum, & ne in vetustate remaneamus. Ephe. 4. Deponite vos secundum pristinam conuersationem veterem hominem, qui corrumpitur secundum desideria erroris: renouamini autem spiritu mē tis vestræ, & induite nouum hominem, qui secundum deum creatus est, in iustitia & sanctitate veritatis. Propter quod deponentes mendacium, loquimini veritatem vnusquisque cum proximo suo, quoniam sumus inuicem mēbra. Non autem fortuito neque simpliciter vult nos diligere inuicem, sed sicut ipse dilexit nos. Dilexit autē nos gratuite, 1. Iohannis 4. In hoc est charitas, non quasi nos dilexerimus deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos, & misit filium suum propiciationem pro peccatis nostris. Sic Mat. 5. Si diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedē habebitis? Nunc & publicani hoc faciunt? Ordinate, quia ad vitam æternam. Ioh. 3. Sic deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in illū, non pereat, sed habeat vitam ęternam. Iohan. 10. Egoveni vt vitam habeant, & abundantius habeant. Sic & nos

Quot seu quib' modis dilexerit nos. Christus.

1.Cor.10.Non quęrens quod mihi vtile eſt,ſed quod multis,vt ſalui fiant. & 2.Cor.12.Non quæro veſtra ſed vos. Sed heu Omnes quę ſua ſunt quærunt,Phi.2.contra illud 1.Cor.13.Charitas non quęrit quę ſua ſunt.Perfecte,quia animam pro nobis poſuit.Pecuniam aut operam qui impendant,fortaſſis reperientur permulti: qui vitam impē dat amico, perrarus eſt. Ipſe vero plus prę̄ſtitit:nam pro īnimicis impendit,modo fiant amici.Roma.5.Vt quid enim Chriſtus cum infirmi eſſemus ſecundum tempus, ꝓ īnimicis mortuus eſt? Vix enim pro iuſto quis moritur.1. Iohan.3.In hoc cognouimus charitatem dei,quoniam ille animam ſuam pro nobis poſuit, & nos debemus pro fratribus animas ponere.Qui habuerit ſubſtātiam huius mū di,& viderit fratrem ſuum neceſſe habere, & clauſerit viſcera ſua ab eo,quomodo charitas dei manet in eo?Filioli mei,non diligamus verbo neque lingua,ſed opere & veritate.Surſum deorſumq́ueverſat charitatis pręceptum, oſtenditq́ue nobis multis verbis,quod illud maioris momenti ſit & plus curandum.Qui enim proximum diligit, amicus dei eſt.

2 Iam non dicam vos ſeruos, quia ſeruus neſcit quid faciat dominus eius. Vos autem dixi amicos, quia omnia quęcunque audiui à patre meo, nota feci vobis.

Magnum eſt, amicum eſſe principum: ſed maximum, eſſe amicum Chriſti.Amicitia obtingit fidei veritate.Sic Abraam credidit deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam, & amicus dei appellatus eſt.Iaco.2.Conſcientię puritate. Prou.22.Qui diligit cordis munditiam,propter gratiam labiorum habebit amicum regem.Sapi.7. In animas ſanctas ſe transfert,& amicos dei conſtituit.Patientiæ firmitate.Iudith.8.Memores eſſe debent quomodo pater noſter Abraam tentatus eſt,& per multas tribulationes ꝓbatus,dei amicus effectus eſt.Obediētiæ integritate,ſicut hic dicitur.& Ioh.14. Qui habet mandata mea,& ſeruat ea, is eſt qui diligit me.Obſerua ſeruitutem eſſe quandam vi ioſam.Iohā.8.Qui facit peccatum,ſeruus eſt peccati.Ab

Quib^9 medijs amicitia obtingat.

hac dominus liberare venit. Ioh. 8. Si filius vos liberauerit, vere liberi eritis. Altera virtuosa. Rom. 6. Liberati à peccato, serui facti estis iustitiæ. Nūc vero liberati à peccato, serui aūt facti deo, habetis fructū vestrū in sanctificationē, finē vero vitā ęternā. Mali ergo & si quando deo videtur seruire, non ob dei gloriā, sed ꝓpriū faciunt commodum, hic mercedem recipientes quam quęsierunt, Mat. 6. Boni vero, qui & amici dei sunt, Eccl. 33. Seruus fidelis sit tibi quasi anima tua. in futuro gloria, & hic gratia cumulantur. Matt. 25. Euge serue bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te cōstituam: intra in gaudium domini tui. Seruus non intelligit quid velit sibi dominus. non enim conscius est secretorū ipsius. tantū quod iussus est facere, facit, nihil magni pręmij sperās si fecerit, magno malo plectendus si neglexerit. Omnia nota fecit eis quæ poterant audire, & quorum erant capaces. Chry. Nihil aliud his verbis ostendit, quam nihil alienum à patre locutum, cum maximum amoris indicium sit, quod arcana patris cum eis communicauerit & dixerit Iohā. 17. Verba quæ dedisti mihi, dedi eis. Mat. 13. Vobis datum est nosse mysterium regni cælorum. Matth. 11. Confiteor tibi pater domino cęli & terrę, quia abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Psalm. 118. Intellectum dat paruulis.

Non vos me elegistis, sed ego elegi vos: & posui vos vt eatis, & fructum afferatis, & fructus vester maneat: vt quodcunque petieritis patrem in nomine meo, det vobis.

Non vos me vestris officijs prouocastis ad amicitiam, vt debiti sit redamare: aut vltro venistis ad amicitiam, vt humanitatis sit amantes redamare: sed ego cum essetis serui legis, & alieni ab amicitia dei, volēs & vltro selegi vos ex omnibus, nihil promeritos. Duplicem attende fideliū electionem. Aeternam, quę idem est cum prędestinatione diuina, quę ex mera liberalitate & gratia diuina est. Eph. 1. Sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, vt essemus sancti & immaculati in conspectu eius in cha- Electio fidelium duplex.

ritate. Alteram temporalem, quę est vocatio ad fidem & gratiam atque apostolatum & huiusmodi, quæ est effect' prioris. Roma. octauo. Quos prędestinauit hos & vocauit. Neutra vero ex meritis nostris. Ephe. secundo. Gratia estis saluati per fidem, & hoc non ex vobis, dei enim donum est, non ex operibus, vt ne quis glorietur. Cauendum autem ne vocati ac gratiam, excidamus per culpam, quemadmodum Iudas. Iohan. 6. Nonne duodecim vos elegi, & vnus ex vobis diabolus est? Hinc 2. Petri primo. Quapropter fratres magis satagite, vt per bona opera certam vestram vocationem & electionem faciatis. Ad quid elegerit, subiungit Marci tertio. Fecit vt essent duodecim cũ illo, & vt mittiret eos prædicare. Quos & apostolos nominauit. Lucæ sexto, hoc est, legatos siue missos. 2. Corin. quinto. Pro Christo legatione fungimur, tanquam deo exhortante per nos. Manet vero fructus eorum, quia nõ deficiet fides. Lucę vigesimosecundo. Ego pro te rogaui Petre, vt nõ deficiat fides tua. Matthæi decimosexto. Et portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Est alius fructus quem ab omnibus requirit, alioqui infructuosa arbor maledicitur, Mat. 21. & excidetur, Lu. decimotertio. Si infœcunda maledicitur, quid proferenti spinas? Sapientię 4. Fructus illorum inutiles & acerbi ad manducandum, & ad nihilum apti. Sapientię tertio. Bonorum laborũ gloriosus est fructus. Hic permanet in æternum. Apocal. 14. Opera enim illorum sequuntur illos. Vide autem quanta dilectionis sit sublimitas, quę amicos dei reddit, intellectum instruit, actus dirigit & perficit, orationum exauditionem perficit. Quid autem est facilius quam petere? Quid autem quod pater non possit largiri? Quid est porro quod ille causa filij non velit? Cum ergo fructum ferimus, quæcunque petierimus, dabit vobis. 1. Ioh. 3. Charissimi, si cor nostrum non reprehenderit nos, fidutiam habamus ad deum: & quicquid petierimus, accipiemus ab eo, quoniam mandata eius custodimus, & quę placita sunt coram eo, facimus. Et hoc est mandatum eius, vt credamus in nomine filij eius Iesu Christi, & diligamus alterutrum, sicut dedit mandatum nobis.

Hæc mando vobis, vt diligatis inuicem. Si mun dus vos odit, scitote quia me priorem vobis odio habuit. Si de mundo fuissetis, mundus quod suum erat diligeret. Quia vero de mundo non estis, sed ego elegi vos de mũdo, ꝓpterea odit vos mũdus. Iohan. 15. P

Ostendit nihil efficacius contra mundi odia, quàm synceram & mutuam dilectionem. Vnde Apostolus Col. 3. Super omnia autem charitatem habete, quod est vinculum perfectionis. & pax Christi exultet in cordibus vestris, in quo & vocati estis in vno corpore. August. Bonus magister dilectionem sępe commendat, tãquam sola prę cipienda sit, sine qua non possunt prodesse cætera bona, 1. Cor. 13. & quæ non possit haberi sine cęteris bonis quibus homo efficitur bonus. Vnde Apostolus contra vitia carnis, fructum spiritus commendans, à capite charitatem posuit, & deinde cętera tanquàm ex isto capite exorta vel religata, contexit. Fructus autem spiritus, charitas gaudium. Quis autem bene gaudet, qui bonum non diligit vnde gaudet? Pax. Quis veram pacem, nisi ad quem diligit habet? Longanimitas. Quis in bono longanimis perseuerat, nisi qui seruat diligendo? Benignitas. Quis benignus, nisi diligat cui opitulatur? Bonitas. Quis bonus nisi efficaciter diligendo? Fides. Quis salubriter fidelis, nisi ea fide quæ per dilectionem operatur? Mansuetudo. Quis mansuetus, cui dilectio non moderetur? Quis continet ab eo vnde turpatur, nisi diligat vnde honestatur? Non ergo sunt dura præcepta. Quid enim dulcius quàm amare mutuum? Qui sunt tam imbecilles, quos nõ fortes reddat amor mutuus? Quid tam triste, quod non dulce reddat mutua charitas? Quia res ardua & valde molesta est persecutionem pati, & odio haberi, consolatur eos dicens: Neque vos illud moueat, ꝙ dum mecum habetis amicitiam, dum inter vos mutua charitate cohæretis, cum mundo dissidium ac simultatem habetis. Imò istuc ipsum vestros animos consolari debebit, quãdoquidem hoc argumẽto cognoscetis vos esse vere meos discipulos Gal. 5.

& amicos, nimirum alienos à mundo, qui totus in maligno positus est. 1. Iohan. 5. Ne videatur indignum, vos in mũdo perpeti quod ego prior vobis sum perpessus. Odit me mundus, non ꝙ merear, sed quod arguam ac prodam malefacta illius, docens ea quæ non congruũt mundanis affectibus. Iohan. 7. Me autem odit (mundus) quia ego testimonium perhibeo quia opera eius mala sunt. Obserua mundum accipi pro vniuerso creato. Heb. 1. Per quem fecit & secula. Iohan. 1. Mundus per ipsum factus est. Pro hominibus in mundo 2. Corint. 5. Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi. Iohan. 3. Si deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret, vt omnes qui credunt in illum, non pereant, sed habeant vitam æternam. Pro solis malis vel malitia malorum. Hic deum non cognouit. Ioh. 1. Lux enim venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras quàm lucem. erat enim eorum mala opera, Ioh. 3. De hoc loquitur hic, de quo elegit suos. Gal. 1. Qui dedit semetipsum pro peccatis nostris, vt eriperet nos de præsenti seculo nequam, secundum voluntatem dei & patris nostri. Vnde Roma. 12. Nolite conformari huic seculo, sed reformamini in nouitate sensus vestri, vt probetis quæ sit voluntas dei bona, & beneplacens, & perfecta. Hinc hic subdit: Si de mundo essetis per imitationem vitæ illi conformes in culpa, diligeret vtique vos quasi ad idem corpus pertinentes. Nouit suæ factionis homines, eosque complectitur, euehit, vt similis amat similem. Eccl. 13. Omne animal diligit sibi simile, & omnis homo ad similem sibi cõiungetur, & mala scabies amat commode scalpentem. 1. Ioh. 4. Ipsi de mundo sunt, & de mũdo loquuntur, & mundus eos audit. 2. Tim. 4. Erit tempus cum sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria coaceruabunt sibi magistros, prurientes auribus: & à veritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur. Infelices ergo quibus hic mundus blandus est, nam hoc arguit eos non esse amicos dei. Iac. 4. Quicunque voluerit amicus esse huius mundi, inimicus dei cõstituitur. Quoniam non ea sectamini quæ sunt carnis, sed quæ sunt spiritus,

Mundus quotifariè capiatur.

non inhiatis bonis terrenis,sed cælestibus:ideo vos odit mundus,non quòd odio digni sitis,sed quod impio dissimiles.Ideo cœpit vos mundus odisse, non ob aliud nisi quod mei estis:atque non alio nomine felices estis,nisi ꝙ mei estis.Atque ita quum commune hoc mecum habeatis,vt odio habeamini,sit vobis magnæ consolationis loco.Ex eo enim quòd non haberemini odio,ostenderetur quòd & ipsi illorum malitię & iniquitati communicaretis:nunc autem quia odio vos habent mali,gaudete. Mat. 5.Beati estis cum maledixerint vobis homines,& persecuti vos fuerint, dixerint omne malum aduersum vos, mentientes,propter me: gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cælis.

Mementote sermonis mei quem ego dixi vobis,non est seruus maior domino suo. Si me persequuti sunt, & vos persequentur: si sermonem meum seruauerunt,& vestrum seruabunt.Sed hęc omnia facient vobis propter nomen meum, quia nesciunt eum qui misit me. 2

Nolite mirari ꝙ vestra innocentia non tuebitur vos ab odio mundi,nec mea me innocentia tueri potuit:quæ maior est vestra,nec meam doctrinam veriti sunt aspernari,nec meis beneficijs mitescere potuerũt, & à cœptis crudelibus reuocari. Non ergo putet se regnaturum cum Christo,qui modo non vult odia sustinere & tribulationes pro ipso. 2.Timot.3.Omnes qui pie volunt viuere in Christo Iesu,persecutionem patiētur.Gal.4. Sed quomodo tunc is qui secundũ carnem natus fuerat,persequebatur eum qui secundum spiritũ,ita & nunc.1. Pet.4.Charissimi,nolite peregrinari in feruore qui ad tentationem vobis fit,quasi noui aliquid vobis cõtingat:sed communicãtes Christi passionibus,gaudete,vt in reuelatione gloriæ eius gaudeatis exultantes.Quid enim malorũ non perpessus est dominus?Insanũ,dæmoniũ habentem, blasphemum dixerunt. Iohan. 10. Pręcipitare conati sunt,Luc.4.lapidare voluerunt,Iohan.8. & 10.tandem

crucifixerunt. Hinc admonet Apostolus Heb. 12. Recogitate eum qui talem sustinuit à peccatoribus aduersus semetipsum contradictionem, vt ne fatigemini animis vestris deficientes. Sed quemadmodum meam doctrinam non tulerunt, ita nec vestram ferent, quoniam eadem docebitis quæ & ego. Ezech. 3. Domus Israel nolunt audire te, quia nolunt audire me. Luc. decimo. Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit: qui autem me spernit, spernit eum qui me misit. Sit ergo vobis consolatio quòd ipsi & vestri, & mei, & dei sunt inimici quicquid enim horum facturi sunt in vos, odio nominis mei facient. Et in me facerent ista si præsentem haberent. Nesciunt igitur deum quem se scire gloriantur, & tamen hęc ignorantia non excusabit eos in die vindictæ. Nesciunt quidem, sed ideo nesciunt, quia noluerunt discere. Ideo noluerunt discere, quia magis dilexerunt suam gloriam quàm dei, pluris fecerunt suum quæstum, quàm lucrum salutis euangelicæ. Non ergo excusat hęc ignorantia crassa vel magis affectata. 1. Cor. 14. Si quis ignorat, ignorabitur.

Infideles cur nesciant, & an sint excusandi.

3 Si non venissem, & locutus non fuissem eis, peccatum non haberent: nunc autem excusationem non habent de peccato suo. Qui me odit, & patrem meum odit. Si opera non fecissem in eis quę nemo alius fecit, peccatum non haberent: nunc autem & viderunt & oderunt & me & patrem meum. Sed vt adimpleatur sermo qui in lege eorum scriptus est, quia odio habuerunt me gratis.

Num ergo iuste vos persequentur? Non. Quod itaque pater fecit in eorū salutē, hoc sibi sua ptinacia verterūt in cumulū æternę dānationis. Etenim in hoc veni, in hoc missus sum, vt omnibus si fieri posset, impartirē salutem æternam. Si non iuxta prophetarum vaticinia venissem, docuissem, haberent quod prętexerent. Augustinus: Nunquid sine peccato aliquem inuenit dominus?

Sed de magno quodam loquitur peccato, quo tenentur omnia, quod vnusquisque si non habet, dimittuntur ei cuncta peccata. Peccatum enim infidelitatis magnum est, & quia Christum in legefuit promissus, idcirco de perfidia redargui non potuerunt nisi misso Christo. Baruc. 3. Post hęc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est. Heb. 1. Multifariam multisque modis olim deus loqués patribus in prophetis, nouissime diebus istis locutus est nobis in filio. Vnde Iohannis. 8. Dixi ergo quia moriemini in peccato vestro. Si non credideritis quia ego sum, moriemini in peccato vestro. Et quia prętexebant, ꝙ dei amore ipsum persequerentur, subdit: Quisquis odit me, non potest non odisse patrem meum, è cuius autoritate loquor quæ loquor, cuius virtute facio quicquid facio. Ecce radix peccati. Nam vna essentia & vna operatio. Qui ergo Christum propter opera & doctrinam odit, & patrem odit Iohann. 7. Mea doctrina non est mea, sed eius qui misit me. Iohan. 14. Pater autem in me manens, ipsefacit opera. & Iohan. 8. Si deus pater vester esset, diligeretis vtique me. Ego enim ex deo processi & veni, neque enim à meipso veni, sed ille me misit. Quare loquelam meam non cognoscitis? Si non edidissem inter illos miracula, quę nemo prophetarum ante me exhibuit, siue magnitudinem spectet aliquis, siue multitudinem, eaque omnia non in terrorem illorum, sed in subsidium afflictorum, non tenerentur hoc peccato longe grauissimo. Iohan. 7. Christus cum venerit, nunquid plura signa faciet quàm quæ hicfacit? Matt. 9. Nunquam apparuit sic in Israel. Vnde Nicodemus ait Iohã. 3. Nemo potest hæc signa facere quæ tu facis, nisi fuerit deus cũ eo. Notanter ait, in eis: quia nõ solum corã ipsis, sed & in eis, ipsos sanando. Nam pertransiit benefaciendo, & sanando omnes oppressos à diabolo, quoniam deus erat cum illo, Act. 10. Nunc autem audierunt & viderũt me præsentem, qué expectabãt futurũ iuxta Mosi (Deut. 18.) & prophetarum oracula: tantoque magis oderunt, non tantum me qui locutus sum & feci, sed & patrem meum, qui per me locutus est, per me virtutem suam

exeruit, Esa. 30. Erunt oculi tui videntes præceptorem tuum, & aures tuę audient verbum post tergum monentis: Hæc est via, ambulate in ea, & non declinabitis neque ad dexteram, neque ad sinistram. Esai. 35. Ecce deus noster, ipse veniet & saluabit nos. Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures surdorum patebunt: tunc saliet sicut ceruus claudus, & aperta erit lingua mutorum. Tolerabile est si quis prouocatus oderit aliquem: vtcunque potest ignosci, si quis ignotum oderit: cæterum quis ignoscat illi, qui & notum & bene merentem odio prosequatur? Nam propter solam malitiam & nullam aliam causam natum est hoc odium, & hinc impletum oraculum Psalm. 34. Quia odio habuerunt me sine causa. Imò retribuebāt mala pro bonis. Hier. decimooctauo. Nunquid redditur pro bono malum?

Iohan. 15. Q. Cum autem venerit paracletus, quem ego mittam vobis à patre, spiritum veritatis, qui à patre procedit, ille testimonium perhibebit de me. Et vos testimonium perhibebitis, quia ab initio mecum estis.

Ostendit spiritussancti dono mundi odia conculcanda, & vitia redarguenda, suamque gloriā per suos collustrandam. Bono, inquit, animo sitis. prædicatio non caritura est testibus; sed & spiritus cum signis & prodigijs meis testabitur, fidelisque testis erit. est enim spiritus veritatis. Dionysius: Spiritussanctus consolator dicitur ab operatione, quia eos quos se dignos reppetit, non solum ab omni perturbatione reddit alienos, verum etiam incredibile quoddam eis gaudiū tribuit. sempiterna quippe lætitia in eorum cordibus versatur, quorum spiritussanctus inhabitator est. 2. Corinth. 1. Benedictus deus & pater domini nostri Iesu Christi, pater misericordiarum & deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra. Consolatur pœnitentes, spem veniæ ingerendo. Psalm. 93. Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuę lætificauerunt

Qui seu q̄les a spūsancto cōsolentur.

animam meam. Lugentes, dulcedinem gratię largiendo. Tob. 3. Post lachrymationem & fletum, exultationem infundis. Matth. quinto. Beati qui lugent, quoniam ipsi cõsolabuntur. Patientes, fortitudinem sustinentiæ addendo. Heb. duodecimo. Nondum enim vsque ad sanguinem restitistis repugnantes peccato, & obliti estis consolationis quæ vobis tanquam filijs loquitur, dicens: Fili, noli negligere disciplinam domini, neque fatigeris dum ab eo argueris. Quem enim diligit dominus, castigat: flagellat autem omnem filium quem recipit. Iob sexto. Hæc mihi fit consolatio, vt affligens me dolore, non parcat. Non autem consolatur, qui vanam quęrunt consolationem. Luc. 6. Væ vobis diuitibus, qui habetis hic consolationem vestram. Vnde diues epulo audiuit Luc. 16. Fili, recordare quia recepisti bona in vita tua, Et Lazarus similiter mala: nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris. Esai. 51. Ego ipse, ego ipse consolabor vos. Dionysius: Iste consolator spiritus mittitur à filio, non vt minister, vt angeli & prophetæ, sed vt mitti decet à sapientia dei & virtute, habentem eandem sapientiam, virtutem & naturam, à patre scilicet procedentem, vt ostendatur vnus patris & filij spiritus. Vnde dicitur etiam spiritus filij. Galat. quarto. Quoniam estis filij dei, misit deus spiritum filij sui in corda vestra, clamantem abba pater. Si quis autem spiritum Christi non habet, hic non est eius, Romano. 8. Beda: Spiritussanctus mittitur, quando dilectores nos facit dei & proximi, quæ dilectio fit in nobis à tota trinitate. Ideo enim deum diligimus, quia ipse prior dilexit nos, 1. Iohan. 4. Spiritussanctus venit & à seipso, qui liberaliter vbi vult spirat, Iohannis tertio. non tamen venit sine patre & filio eum mittentibus, quia tota trinitas per spiritum sanctum inhabitat corda nostra. Augustinus: Iudęi odio habuerunt me gratis, sed spiritussanctus tale testimonium perhibebit de mea innocentia, vt in me faciat credere non videntes, quem occiderunt inuidentes. Non enim malorum incredulitas, reddet irritum fructum eorum qui credituri sunt. Cum enim perfunctus fuero omnibus quæ mihi manda-

uit pater, iamque venerit consolator ille, quem, sicut ante pollicitus sum, mitam vobis à patre proficiscentem, qui est spiritus suggestor & doctor omnis veritatis, ille declarabit omnia quæ dixerim, quæ gesserim, ex quibus liquebit & mea bonitas, & illorum obstinata cæcitas. Ille docebit nihil in me factum, quod non ante prędictum sit in libris ipsorum quos legunt, nec intelligunt. Actu. 10. Huic omnes prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius, omnes qui credunt in eum. Bed. Adueniens spiritussanctus, testimoniū perhibuit de domino: quia discipulorum corda aspirans, omnia quę de illo scienda mortalibus erant, clara luce reuelauit: & omnibus qui secundum eorum verbum credūt in dominum, quicquid recte sapiunt, eiusdem spiritus est munere concessum. Vos quoque, inquit, qui nunc estis imbecilles, tunc confirmatiores mei spiritus afflatu, testificabimini apud omnes de me, propterea quod ordine vidistis quæ gesserim, audistis quæ dixerim, quare non paruum hoc erit testimonium. Beda: Cum data spiritussancti gratia hoc fidutiam Apostolorum iuuit, quod ab initio fuerunt cū domino, ideoque quę apud illum viderunt & audierunt, absque omni ambiguitate prædicare volebant. Vnde Petrus alium pro Iuda ordinare volens apostolū, nunc, hunc neophytum, sed probatum ex tempore curabat eligere. Actu. 1. Oportet ex his viris qui nobiscū sunt congregati in omni tempore, quo intrauit & exiuit inter nos dominus Iesus, incipiens à baptismo Iohannis, vsque ad diem qua assumptus est à nobis, testem resurrectionis eius nobiscum fieri vnum ex istis. Hinc gentibus Christū euangelizans, confidenter ait Act. decimo. Hunc deus suscitauit tertia die, & dedit eum manifestum fieri non omni populo, sed testibus præordinatis à deo, nobis qui mā-ducauimus & bibimus cum illo postquam surrexit à mortuis. Actu. 4. Non enim possumus quæ audiuimus & vidimus, non loqui. Bed. Ex multis sancti euangelij lucis inuenimus, quia discipuli ante spiritussancti aduētum minus capaces erant ad intelligenda arcana diuinę sublimitatis, minus fortes ad tolcranda humanæ prauitatis aduersa:

sed eis adueniente spiritu, cum augmento diuinæ cognitiōis, data est etiã cõstantia vincendę humanę persecutionis: quia quę spiritu docente intus cognouerunt, hæc abiecto timore pristino, fortiter loquendo & alijs ministrabant. Ipse nanque spiritus corda eorum & scientia veritatis illustrauit, & ad docenda quę nossent, culmine veritatis erexit. Vnde & Esa. 11. spiritus fortitudinis & scientiæ dicitur. Est enim spiritus scientię, quia per ipsum quę recte agere vel etiam cogitare debeamus, agnoscimus. Est & fortitudinis, quia etiam per ipsum, vt quæ bene nouimus, viriliter operemur, accipimus: ne aduersitate aliqua à bonis quæ cœpimus, repellamur. Actuum 4. Virtute magna reddebant apostoli testimonium resurrectionis Iesu Christi domini nostri. Spũs sciẽtię & fortitudinis.

Hæc locutus sum vobis, vt non scandalizemini. Absque synagogis facient vos.

Nec vllis periculis oportebit deterreri à ꝑfessione veritatis euangelicæ, quàm mundus quidem omnibus machinis oppugnabit, cæterum opprimere nunquam poterit, quæ deo autore nititur. Non ergo fallam vos, nec in malis quę necesse est euangelij gratia perpeti, nec in præmijs quę manent gnauiter suo perfunctos munere, vt ne postea offendamini quum videritis multos non credere, & vos multa aspera pati, sed cogitate quod etiam antequam fierent, prædixi. Greg. Iacula quę pręuidentur, minus feriũt. Qui enim sagaciter pensat, quantus sit tribulationum fructus & vtilitas, cum alacritate ipsas amplectitur, eo quod purgant à culpa, disponunt ad gratiam, à pœnis ęternis liberant, & glorię coronam pręstant. Tob. 3. Hoc autem pro certo habet omnis qui colit te, quia vita eius si in probatione fuerit, coronabitur: si autem in tribulatione fuerit, liberabitur: & si in correptione fuerit, ad misericordiam tuam venire licebit. Rom. 5. Gloriamur in spe gloriæ filiorum dei: non solum autem, sed & gloriamur in tribulationibus, scientes quod tribulatio patiẽtiam operatur. patientia autem probationem, probatio vero spem, spes autem non cõfundit. Ro. 8. Non enim sũt Tribulationum vtilitas.

condignę passiones huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis. 2. Cor. 4. Id enim quod in præsenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operabitur in nobis, non contemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur, temporalia sunt: quæ autem non videntur, ęterna sunt. Qui religionis arcem tenere videntur, qui legis cognitionem profitentur, vos velut impios & execrabiles submouebunt ē synagogis suis, quod apud istos est probrosissimum. Vnde & plurimi ne extra synagogam fierent, Christum confiteri non audebant. Iohan. 12. Dilexerunt enim gloriam hominum magis quā gloriam dei. Iohannis nono. Iam enim conspirauerant Iudæi, vt si quis confiteretur eum Christum, extra synagogam fieret. Sed salubre est, propter veritatem extra synagogam fieri malignantium. Psalm. 25. Non sedi cum consilio vanitatis, & cum iniqua gerentibus non introibo. Odiui ecclesiam malignantium, & cum impijs non sedebo. Lauabo inter innocētes manus meas.

Excōicatio qbus hominem priuet.

Cum autem extrema ecclesię sit pœna, non indiscriminatim in omnes fulmen iaciendum. Cum enim sit separatio à corpore ecclesiæ, ideo priuat influxu gratiæ à capite. Iohannis quinto. Si quis in me non manserit, mittetur foras sicut palmes, & arescet. Sacramentis ecclesiæ, quum sit habendus vt ethnicus & publicanus, Matth. 18. Meritis ecclesiæ. Psalm. 118. Particeps ego sum omnium timentium te, & custodientium mandata tua. Communione fidelium. 1. Cor. 5. Tollatur ē medio vestrum qui hoc opus fecit. Nescitis quia modicum fermentum totam massam corrumpit? Ingressu cęlestium. Matthęi decimooctauo. Amen dico vobis, quæcunque alligaueritis super terram, erunt ligata & in cęlis: & quęcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cęlis. Non ergo contemnendum ecclesiæ iudicium. 1. Timo. 1. Hoc pręceptum commendo tibi fili Timothee, secundum pręcedentes in te prophetias, vt milites in illis bonam militiam, habens fidem & bonam conscientiam. Quam quidam repellentes, circa fidē naufragauerunt, ex quibus est Hymenæus & Alexander,

quos tradidi satanæ, vt discant non blasphemare. & 1. Corinthio. quinto. Ego quidem absens corpore, præsens autem spiritu, iam iudicaui vt pręsens, eum qui sic operatus est, in nomine domini nostri Iesu Christi congregatis vobis & meo spiritu, cum virtute domini Iesu, tradere huiusmodi hominem satanæ in interitum carnis, vt spiritus saluus sit in die domini nostri Iesu Christi. Obserua hic tria. Primum, quia cum magna maturitate excommunicatio infligenda. Alterum, quod ob salutem animę promouendam, non odio auaritia & cętera. Tertium, quod in criminosos, vt sunt pertinaciter inobedientes, Matth. decimooctauo. Si ecclesiā non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. 2. Thessal. tertio. Quod si quis non obedierit verbo nostro, per epistolam hunc notate, & non commmisceamini cum illo, vt confundatur. Et nolite quasi inimicum exestimare, sed corripite vt fratrem. Peruerse docentem. Galatas primo. Sed licet nos aut angelus de cęlo euangelizet vobis, pręterquam quod euangelizauimus vobis, anathema sit. 2. Iohannis primo. Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non affert, nolite recipere eum in domum, nec Aue ei dixeritis. Qui enim dicit illi Aue, communicat operibus eius malignis. Periculose viuentē. 1. Corin. quinto. Scripsi vobis in epistola, ne commisceamini fornicarijs, non vtique fornicarijs huius mundi, aut auaris, aut rapacibus, aut idolis seruientibus: alioqui debueratis de hoc mundo exisse. Nunc autem scripsi vobis non commisceri. Si is qui frater nominatur inter vos, est fornicator, aut auarus, aut idolis seruiens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cum huiusmodi nec cibum sumere.

Tria quæ- dā circa excōicatiō- nē notāda

Sed venit hora, vt omnis qui interficit vos, arbitretur obsequium se præstare deo. Et hæc faciēt vobis, quia non nouerunt patrem neque me. Sed hęc loquutus sum vobis, vt quum venerit hora, eorum reminiscamini, quia ego dixi vobis.

Non solum ē synagoga eijcient, sed & morte puniēt,

vtpote perniciosos, & vt inimicos dei occident vos. Prætexent enim impietati suæ, pietatis imaginem, ac veræ pietatis doctores, impietatis reos peragent. Ita fiet vt nõ solum dura perpetiamini, verum etiam vt impij maleficique perpetiamini. Sed quia non habuerunt scientiam rectam, nec causam iustam, ideo zelus eorum non bonus. Ro. 10. Aemulationem quidem dei habent, sed non secundum scientiam. Vnde Act. 6. Ego quidem ęstimauerã me aduersus nomen Iesu Nazareni debere multa contraria agere, quod & feci Hierosolymis. Excusabat quidem ignorantia à tanto, sed non à toto, quum ex miraculis, doctrina, & vitæ innocentia potuissent veritatem, si voluissent, vt cæteri cognoscere. Pessimi autem illi, qui ex certa malitia ipsos persequebantur. Consolatur quod propter ipsum passuri erant. Nostra, inquit, hæc iniuria est, nostrũ erit & vobis certantibus opem suppeditare, & victoribus prę mia largiri, & illis obsistere, deque pertinacibus pœnam sumere, ne vos quicquam de vindicta cogitetis, Ro. 12. Non vosmetipsos defendentes charissimi, sed date locum iræ. scriptum est enim: Mihi vindictam, & ego retribuam. Deu. 32. Mea est vltio, & ego retribuam eis in tempore. Non enim ista committent in vos quod fures sitis, aut maledici, aut alioqui talibus digni malis, sed quia nõ dum ad plenum nouerũt neque me, neque patrem meum. Beda: Quia enim filius est in patre, & pater in filio, & q̃ videt filium, videt & patrem, Ioh. 14. patet quod quicunque filij credulitati obstinata mente resistunt, nec patrem nosse probantur. Iohã. 8. Si me sciretis, vtique & patrem meum sciretis. 1. Ioh. 2. Omnis qui negat filium, nec patrẽ habet: qui confitetur filium, & patrem habet. 1. Iohan. 5. Omnis qui diligit eum qui genuit, diligit & eum qui natus est ex eo. Nec ergo vos moueat hominum de vobis iudicium contentos recti cõscientia, quin potius beatos vos iudicate iuxta doctrinam meam, cũ vos oderint homines, & cum separauerint vos & exprobrauerint & eiecerint nomen vestrum tanquam malum propter filium hominis: gaudete in illa die & exultate, ecce enim merces vestra multa in cælo, Lu. 6. Eijcient vos è synagogis, sed hoc

Ignorãtia quos seu quatenus excuset.

ipſum arguet nomina veſtra ſcripta ſunt in cælo. Hęc pręd
dixi, quo contra imminentia munirem pericula: & quum videritis moleſta illa eueniſſe, credatis & de reliqs quæ promiſi. Bed. Ego qui pro veſtra vita ac ſalute moriturus ſum, qui vos meo ſanguine redempturus, qui vos in tribulationibus ſemp adiuturus, qui ęterna vobis præmia poſt tribulationem daturus ſum, dixi vobis. Magnum quippe certantibus leuamen, magnam conſolationis gratiã præſtat, quando ille certamina eadem futura prędixiſſe reminiſcitur, qui & milites ſuos ne vinci poſſint adiuuare, & ne incaſſum vincant, immortalitatem poſt prælia rependere promittit. Hoc & ſe deum oſtendit, cui futura contingentia nota ſunt. Eſa. 41. Annunciate quæ ventura ſũt in futurum, & ſcimus quia dij eſtis vos. quo fidem eorum roboraret, & hęc cum gaudio ſuſciperent, non tanquam de manu perſecutorum, ſed tanquam de manu dei, ſine cuius nutu ac voluntate, nulla ſiue proſpera, ſiue aduerſa cõtingere poſſunt.

Hæc autem vobis ab initio non dixi, quia vobiſcum eram.

Hæc tam dura ſciebam vobis euentura, ſed tamen initio, cum vos mihi iungerem his de rebus ſilui, non vt fallerem vos, ſed quia nondum erat tempus. nec enim cuiuis tempori conueniunt, & quia ſufficiens ſuffugium ad me habebatis, & omne certamen in me reijciebatur.

Et nunc vado ad eum qui miſit me, & nemo ex vobis interrogat me, quo vadis. Sed quia hæc locutus ſum vobis, triſtitia impleuit cor veſtrũ. Sed ego veritatem dico vobis, expedit vobis vt ego vadam. Si enim non abiero, paracletus non veniet ad vos: ſi autem abiero, mittam eum ad vos. Iohan. 16. R.

Quam neceſſaria, vtilis & efficax mundo fuerit ſpiritus ſancti gratia ad mali correctionem & boni promotionem, oſtendit. Nunc, inquit, abeundum eſt, & cum veſtra potiſſimum cauſa abeam, vt ſubducto huius corporis conſpectu, proficiatis ad fortiora, tamen hic ſermo ſic exa-

nimauit vos,vt memo roget aut cogitet quo vadam ,quũ non oporteat vos disorucìari quod abeam , sed gaudere potius quod abeam ad patrem vnde profectus sum , iam non absuturus à vobis,sed aliter vobiscum futurus . Ad eum qui misit me.Galat.quarto:At vbi venit plenitudo temporis, misit deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege,vt eos qui sub lege erant redimeret,vt adoptionem filiorum reciperemus .Secundum enim diuinitatem semper est cum patre.Iohannis octauo. Qui misit me,mecum est.Iohannis primo.Deum nemo viditvnquã: vnigenitus filius qui est in sinu patris, ipse enarrauit.Erit autem tam nanifecta ascensionis claritas, vt nemini vestrum sit opus interrogare, videntibus cunctis quia ad cęlos pergam.Act.1.Videntibus illis eleuatus est,& nubes suscepit illum ab oculis eorum.Verba hæc spem nobis ingerunt simul & timorem.Spem,quia Christus ad patrem vadit,inde missurus spiritum sanctum.Ioh.14. Ego rogabo patrem,& alium paracletum dabit vobis , vt maneat vobiscum in æternum. Imo interpellaturus pro nobis. Heb.nono.Introiuit in ipsum cælum,vt appareat vultui dei pro nobis.Ro.8.Christus Iesus qui mortuus est, imo qui & resurrexit,qui est ad dexteram dei,qui & interpellat pro nobis.Sed qui nunc noster est aduocatus, 1.Ioh.2. in iudicio iustus erit iudex.Nam pater omne iudiciũ dedit filio,Iohannis quinto.Timorem,quia hac nobis via, velimus nolimus,eundum ,per mortem scilicet.sed an ad patrem,quis nouit?Eccẽs.9.Sunt iusti atque sapientes, & opera eorum in manu dei:& tamen nescit homo,vtrum amore an odio dignus sit,sed omnia in futurum seruantur incerta.O quam felix,qui in hora mortis quum oculi quos modo voluptas claudit,aperientur, dicere posset cõfidenter:Vado ad eum qui misit me.Ob id enim creati sumus.Eccẽs.12.Reuertatur puluis in terram suã vnde erat, & spiritus redeat ad deum qui dedit illũ.Sed heu in multis offendimus omnes,Iacobi tertio.Prouerbio.vigesimo. Quis potest dicere , mundum est cor meum,purus sum à peccato?Nihil vero coinquinatum intrabit in eam,Apo. 21.ciuitatem scilicet Hierusalem .Ideo dicamus illud Iob

10. Dimitte me, vt plangam paulum dolorem meum, antequam vadam & non reuertar, ad terram tenebrosam & opertam mortis caligine, terram miseriæ & tenebrarum, vbi vmbra mortis & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. Sic filius prodigus in se reuersus, ait: Surgam, & ibo ad patrem & dicam ei: Pater, peccaui in cœlũ & coram te, iam non sum dignus vocari filius tuus, Lucę decimoquinto. occurret haud dubie pater pœnitenti & reuertenti. Sciebat autem dominus, quid verba hæc in cordibus discipulorum agerent, quia videlicet tristitiam magis de abscessu quo eos desereret, quam de ascensu quo patrem peteret, lętitiam generarent. Nec mirum, quũ dixerit persecutores eorum se existimare obsequium præstare deo. & maxime quod in tantis ipsorum periculis ipse deesset. Quantum nobis de ipsius absentia dolendum, sine quo nihil possumus? Iohannis decimoquinto. Sine me nihil potestis facere. Hiere. secundo. Scito & vide, quia malum & amarum est dereliquisse te dominum, & non esse timorem eius apud te, dicit dominus deus exercituum. Ose. nono. Sed vę eis cum recessero ab eis. Chrysost. Sustine modicum, & non contristemini quia vado: ire enim meum vobis confert, & manere vobiscum, non erit vtile. Nam nos quidem semper velletis esse mecum: sed nisi ego morior pro mundo, & eo ad patrem dato sacrificio & propiciatione pro peccatis, paracletus nõ veniet. Chrysostomus: Tria sunt quæ impediunt ne quis spiritualium sit capax. Amor carnalis. Augusti. Si carni adhęseritis, capaces spiritus non eritis. Ipsi autem sensualiter dominum adhuc diligebant, quum affectuose, humiliter & suauiter se ad ipsos haberet, quasi sponsus ad filios. Marci secundo. Non possunt filij sponsi lugere quam diu cum illis est spõsus. Quanto autem quis plus affectum sequitur carnis tanto magis impeditur à spiritualium receptione charismatum. 1 Corint. secundo. Animalis homo non percipit ea quę sunt spiritus dei. Iohannis septimo. Spiritus nondum erat datus, quia Iesus nondum erat glorificatus: Beda: Non quod in terra positus spiritumsanctum dare non possit, (quia dicit Ioh. 20. Accipite spiritumsanctũ)

Quæ tria obstẽt spũalibus capiendis.

ſed quia ipſo in terra poſito,illi mentes ad ſuperna erige re non valebant. Tantum enim afficiebantur ipſi,alloqo eius allecti,conſilio,conuerſatione, ſenſibili dilectione, vt non iungerent animum ad diuinitatem ipſius. Aſcendente aũtem illo cælum, & ipſi pariter omne deſiderium ſuum illo transferebant. Matth. 6. Vbi theſaurus tuus eſt, ibi & cor tuum erit. Secundum, Duritia cordis. Actuum ſeptimo. Dura ceruice & incircuncisi cordibus & àurib', vos ſemper ſpiritui ſancto reſtitiſtis. Tertium, perturbatio mentis. Auguſtinus: Contriſtabatur humanus affectus: quia deſerebat carnalis aſpectus. Niſi ergo ſubmoto carnis conſpectu cœperitis, inquit, eſſe ſpiritales, ſpiritus ille conſolator, qui vos fortes reddet & inuictos, non veniet ad vos. Quod ſi abiero, voſque neglecta corporali præſentia præparaueritis animos veſtros ſublimioribus dotibus, quas ſpiritus ille vobis deferet, tum veniet conſolator ille à me miſſus ex patre, nunquam vos relicturus, nec vnquam vos deſtiturus, nec in vita, nec in morte. Erat ſiquidem diuinum ſecretum arcanumque conſilium, vt filio dei præſente, ſpiritus ſe non manifeſtaret: & filio dei abſente, ſe ſpiritus mundo inſinuaret.

2 Et cum venerit ille, arguet mundum de peccato, & de iuſtitia, & de iudicio. De peccato quidem, quia non crediderunt in me. De iuſtitia vero, quia ad patrem vado, & iam non videbitis me. De iudicio autem, quia princeps huius mundi iam iudicatus eſt.

Cum venerit non mutando locum, ſed influendo nouum donum, efficiendo nouum effectum, & eliciendo nouum actum. Menti etenim quam replet, non ſolum vim diuinæ charitatis infundit interius, verum etiam timore carnali depulſo, ad increpandum prauitatem malorum foris fidutiam præſtat. Non ergo erit ociosus aut inefficax, ſed mundus triplici nomine per eum conuincetur inexcuſabiliter. De peccato omnium maximo quodque cætera peccata omnia complectitur, coarguetur: quia quum

De peccato argui.

viderint consentire prophetarum oracula cum euentis, quum conspexerint tot millia hominum profiteri nomen meum, quid tum habet mundus quod prætexat obstinatæ malitię suę & incredulitati? Cumque conspexerint prophanas gentes per simplicis aquę tincturam, ac mei nominis professionem ablui à pristinæ vitę sordibus, & innocentia donari, palàm erit illos volentes ac scientes in suis manere peccatis, & peccata peccatis addere. Cyril. Quod Iudęis saluator dicebat, nisi credideritis quia ego sum, moriemini in peccato vestro, Ioh. 8. hoc spiritussanctus re ipsa ostendet. Nam ipse dedit eis potestatem filios dei fieri, nempe ijs qui credunt in nomine eius, Ioh. 1. Beda: Peccatum incredulitatis quasi speciale ponit, quia sicut fides origo virtutum, ita solidamentum vitiorũ in incredulitate persistere, domino terribiliter attestante cognouimus Ioh. 3. Qui non credit, iam iudicatus est. At contra, Iustus ex fide viuit, Abac. 2. De iustitia quam eon tempserunt, quia quum verbum vitæ audierint, noluerunt credere ad iustitiam. Augustinus: Iustitia credentiũ est, credere in Christum. Roma. 3. Arbitramur enim hominem iustificari per fidem, sine operibus legis. Cyrillus: Credentes enim in Christũ, vt iure iustificatos, saluabit, quẽ vt deum verum susceperunt, neque suam stabiliri conati sunt iustitiam, sed dei: ij vero qui se sua iustitia putarunt assecutos gratiam, meritò spiritusancto damnantur. Ro. 10. Ignorantes dei iustitiã, & suam volentes constituere, iustitiæ dei nõ sunt subiecti. Chrysostomus: Quia dei filium ad patrem ire, argumentum fuit irreprehensibilis vitæ & inculpatę iustitiæ, secundũ illud. Mat. 3. Sic enim decet nos implere omnem iustitiã, Ro. 10. Si credideris in corde tuo, q deus illum suscitauit à mortuis, & cõfitearis in ore tuo dominum Iesum, saluus eris. Corde enim creditur ad iustitiam, ore autem cõfessio fit ad salutem. Iam autem nõ diu vobiscum hoc visibili corpore versaturus sum: & tamen sentietis me viuum ac potentem, nihilque non præstantem eorũ quæ pollicitus sum. Videbitis autem postea in maiestate & gloria. Actu. 1. Hic Iesus qui assumptus est à vobis in cælum, sic veniet

De iustitia.

De iudicio. quemadmodum vidiftis eum euntem in cęlum. De iudicio difcretionis quod abiecerunt, & diuinæ difcufsionis quod non timuerunt. Cyrillus: Magno erroris crimine mundum arguit, qui verum & natura deum omifit, & diabolum in creaturis adorauit, qui iam condemnatus cecidit, quod paffus non effet, fi vere deus fuiffet. Iohan. 12. Nunc iudicium eft mundi, nunc princeps huius mundi eijcietur foras. Nonne palàm fiet, principem huius mundi, qui hactenus per peccatum exercuit tyrannidem, iam fuis ipfius armis victum, eiectum, condemnatumque effe, vt qui mortem meã procurauerit, per quem peccata mundi tolluntur, per quem cõfertur innocentia, per quem donatur libertas euangelica, per quem datur immortalitas? Tum apparebit fuiffe triumphum, quod videbatur ignominia: fuiffe victoriam, quod putabatur exitium. Merito ergo damnantur, qui damnatum illum ac victum fequi maluerunt in mortem æternam, quam me quem deus velut in regni fui confortium fubuexerit, omnibus innocentię vitęque autorem. Sic enim deuictus & eiectus eft diuifis fpolijs, vt nullum vincere pofsit nifi volentem & permittentem. Iacob. 4. Refiftite diabolo, & fugiet à vobis. Gregorius: Fruftra de diabolo conqueritur, qui non vult in Chriftum credere, quem iudicatum & foras emiffum, & propter noftram tantum exercitafionem forinfecus impugnare permiffum, non folum viri, fed & pueri & puellæ martyres vicerunt. Merito ergo arguuntur, qui terribili dei iudicio in primo angelo nõ terrentur, fed vel per infidelitatem fub eius remanent imperio, vel denuo ipfi per peccatum fe fubijciunt. Iob. 21. Ipfe eft rex fuper omnes filios fuperbiæ.

3 Adhuc multa habeo vobis dicere, fed non poteftis portare modò. Cum autem venerit ille fpiritus veritatis, docebit vos omnẽ veritatem. Non enim loquetur à femetipfo, fed quæcunque audiet loquetur, & quæ ventura funt annunciabit vobis. Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & an-

nunciabit vobis.

Sunt & alia, quæ & vobis & alijs neceſſaria ſunt, quæ vobis poteram dicere, ſed non eſt huius temporis ea promere, nec vos adhuc capaces eſtis ob imbecillitatem, nec adhuc peractam huius meę legationis functionem. Ea ſpiritui venturo reſeruo. Paſſiones enim vehementes impediũt vſum rationis. Anima enim ſedendo & quieſcendo fit prudens. Vnde 1. Cor. 3. Non potui vobis loqui quaſi ſpiritualibus, ſed quaſi carnalibus, tanquã paruulis in Chriſto, lac vobis potũ dedi, non eſcã. *Gregorius*: Dicturus Apoſtolus, inſta importune, præmiſit opportune, 2. Tim. 4. quia apud auditorum mentes ipſe ſe ſua vilitate deſtruit, ſi habere opportunitatem importunitas neſcit. Si enim ſemper plueret, nunq̃ terra germinaret. Is ergo vos docebit omnem veritatem, cuius nunc capaces ad plenum nõ eſtis. Docet veritatẽ, contra vanitatem & falſitatem, nec vnam atque alteram, ſed omnem. Pſal. 118. Narrauerũt mihi iniqui fabulationes, ſed nõ vt lex tua. Non autem ſimpliciter omnem, quũ futuræ reſeruatum ſit vitæ. 1. Corin. 13. Ex parte cognoſcimus, & ex parte prophetamus: quũ autem venerit quod perfectũ eſt, euacuabitur quod ex parte eſt. Hinc ſanctorũ doctorũ veritas. 1. Iohã. 2. Vnctio eius docebit vos de omnibus. Ideo eccleſia quę ſpiritu hoc regitur, columna dicitur & firmamentum veritatis, 1. Tim. 3. Sed obſeruandum quod ſpiritum hunc mundus non poteſt accipere, Ioh. 14. ſed in animas ſanctas ſe transfert, amicos dei & prophetas conſtituit, Sap. 7. Mat. 11. Cõfiteor tibi pater domine cęli & terræ, quia abſcõdiſti hęc à ſapientibus & prudẽtibus, & reuelaſti ea paruulis. Nõ loquetur autẽ incerta, ſed quemadmodũ ego nihil locutus ſum quod non audierim apud patrem, ita ille nihil ſuggeret, niſi quod acceperit à patre & à me. Eſt enim nõ ſolũ oĩpotẽs, ſed & omniſciens. Sicut filius nõ eſt à ſeipſo, ſed à patre, & ſpirituſſanctus ab vtroque, ꝑ modũ amoris ꝓcedẽs: ideo quicq̃d eis attribuitur reſpectũ creaturæ, hoc dicuntur ab ipſo accipere a quo habẽt eſſe. Ioh. 3. Quod vidit & audiuit, hoc teſtatur. Ioh.

14. Verba quæ ego loquor vobis, â meipso non loquor. Iohan. 8. Quod vidi apud patrem meum, hoc loquor. Nō autem vt discentem & puerum se introducit, sed quod nihil vel sciat, vel doceat quam quę pater, sic & de spiritusancto. Cum autem processio sit æterna, per verba omnia temporum explicatur, quoniam æternitas omne tempus comprehendit. Et quia nihil aliud ita desiderabile est humanæ naturę, vt futurorum cognitio, consolatur suos & ex hoc, quo & imminentia pericula præcauere possent. Ioel. secundo. Effundam spiritum meum super omnem carnem, & prophetabunt filij vestri & filię vestræ. Annunciat & nobis futura, cum gaudia nobis patriæ cęlestis ad memoriam reducit: cum nos à delectatione pręsentium abstrahens, promissi in cælis regni desiderijs inflammat. Ille per vos illustrabit gloriam nominis mei, quemadmodum ego per mortem & resurrectionem meam illustrabo gloriam patris. In nomine enim meo omnia & faciet & loquetur, & nihil diuersum dicet. A patre proficiscuntur omnia, sed nihil est illius, quod idē non sit meum: nec quicquam est patris aut meum, quod spirituisancto non sit commune. Non ergo aliquid temporale vel accidentale accipit, sed essentiale & ęternum esse, non vt indigens vel discens, sed vt vna eademque existente cognitione. Ipsum tamen quod ab æterno accepit, in tempore nunciauit apostolis & alijs. Quis autem spiritus habitat in eis, per quos nomen dei blasphematur? Roma. 2.

Omnia quæcunque habet pater, mea sunt: propterea dixi, quia de meo accipiet, & annunciabit vobis.

Exponit semetipsum, ꝙ nihil diuersum â patre accepturus vel annunciaturus sit. De meo thesauro, qui & patris est, scientię & sapientiæ. Iohan. 17. Mea omnia tua sunt, & tua mea sunt.

Iohan. 16. Modicum, & iam non videbitis me: & iterum modicum, & videbitis me, quia vado ad patrem.

Dixerunt ergo ex discipulis eius ad inuicē: Quid est hoc quod dicit nobis,modicum,& non videbitis me:& iterum modicum,& videbitis me,& quia vado ad patrem?Dicebāt ergo:Quid est hoc quod dicit modicum?Nescimus quid loquitur.

Ostendit breuem huius vitę tristitiam, æterna compensandam lætitia. Volens enim discipulos animare,ne nimia ob mortem suam deijcerentur tristitia,sæpe illam prędixit:& resurrectionis gloriam breui sequuturam, ascensionisque ad patrem sublimitatem,glorificationis, ac redemptionis humanæ consummationem, quare plus ipsis gaudendum erat,q̃ tristandum.Huius duplicem assignat rationem.Prima,absentię breuitas. Breue, inquit, tempus est,quo orbabimini conspectu meo,sed id longum non erit,per triduum scilicet mortis, prędicto tempore passionis & sepulturæ completo,rursus modico tempore ero vobiscum corporali præsentia.Act.1.Quibus præbuit seipsum viuum post resurrectionem suam, per dies quadraginta apparens eis, & loquens de regno dei. Beda:Ideo me modico tempore â mortuis resuscitatum videbitis,quia non semper in terra corporaliter mansurus,sed expleta dispensatione assumptę mortalitatis, cū resurrectionis gloria, iam per humanitatem quam assumpsi ascensurus ad patrem.Iohan.13.Sciens Iesus quia venit hora eius,vt transeat ex hoc mundo ad patrem,& quia a deo exiuit,& ad deum vadit.Secundo, assistentię potestas,quia ad patrem qui iuuare potest,nec pereo moriendo,sed transeo ad maiorem, vobis maiora largiturus,vbi nobis conspicuus esse desiero.Iohan.14.Si diligeretis me,gauderetis vtique,quia ad patrem vado. Sed carnales discipuli affectu carnali inhærentes ipsi, nolebant ipso carere.Nam ob mortis mentionem tristitia impleti,quæ intelligentiam obnubilat,verba hæc ad plenum capere non valebant,antequam implerentur quę nobis quia impleta sunt,manifesta sunt, vt dicit Augustinus. Videbantur etiam implicare contradictionem. Quomodo,inquiunt,videbimus qui se subducit ad patrem? Aut

quid sibi vult hoc breue tempus, quo sui videndi copiam nobis adimet, rursum aliud breue quo sui videndi copiam nobis faciet? Confitentur imperitiam, & ideo merentur intelligentiam. Audierant Ioh.13. Filioli, adhuc modicum vobiscum sum. Et Ioh.14. Adhuc modicum, & iam mundus me non videt, vos autem videtis me. sed nihil dubitabant sicut modò, quia interim verba multa de eorum persecutione habuerat, quæ contristabant.

2 Cognouit autem Iesus quia volebant eum interrogare, & dixit eis: De hoc quæritis inter vos, quia dixi, modicum & non videbitis me, & iterum modicum & videbitis me? Amen amen dico vobis, quia plorabitis & flebitis vos, mũdus autem gaudebit: vos autem contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium.

Præuenit illorum cogitationem, vt quemadmodum solet, ostenderet sibi notas esse quanuis arcanas hominũ cogitationes, quo se deũ declarat. Solius enim dei est, cognoscere quid cogitet intellectus, & quid velit affectus. Hier.17. Ego dominus scrutans cor, & probans renes. 1. Reg.16. Homo videt ea quę patent, deus autem intuetur cor. Beda: Plorabant amatores Christi, videntes illũ ligari, crucifigi & sepeliri: mũdus autẽ, id est, mũdani, (quos ob infimas cogitationes mundum vocat) cũ morte turpissima condẽnasset illum, quia grauis erat ei ad videndum, Sap.2. gauisus est. Vt autem mors discipulos cruciabat, & Iudæos afficiebat gaudio, ita resurrectio discipulos affecit gaudio, cõtrà Iudæos turbabat. Beda: Contristabãtur discipuli posito in morte domino, sed agnita eius resurrectione, tristitia versa est in gaudiũ, visa eius ascẽsionis potẽtia, iam maiori gaudio subleuati laudabãt dominũ, Luc.24. Hic sermo cunctis fidelibus conuenit, qui per lachrymas pressurasque ad gaudia ęterna peruenire contendũt, qui merito in præsenti plorãt & tristes sunt, quia necdũ valent videre quę diligũt: quia quã diu sunt in corpore à domino & sua patria & regno se peregrinari cognoscũt, 2. Cor.5. Psal.119. Heu mihi quia incola-

tus meus prolõgatus est, quia p labores & certamina ad coronã sibi perueniendum esse nõ dubitãt, 2. Tim. 2. Nõ coronabitur nisi qui legitime certauerit. Quorum tristitia vertitur in gaudiũ, cũ finito agone huius vitę, perennis vitę brabiũ accipiunt. Flentibus aũt & cõtristatis fidelibus mundus gaudet, quia iure in præsentibus qualecũque gaudiũ habẽt, qui alterius vitę vel nulla gaudia sperant, vel se ad hęc pertingere posse desperant. Luc. 6. Vę vobis qui ridetis nũc, quia flebitis. Esa. 65. Ecce serui mei comedent, & vos esurietis: ecce serui mei bibẽt, & vos sitietis: ecce serui mei lætabuntur, & vos confundemini: ecce serui mei laudabunt prę exultatione cordis, & vos clamabitis præ dolore cordis, & præ dolore spiritus vlulabitis. Obserua hic esse tristitiam quandam seculi, quę est mentis deiectio de re turbabili, in deum non relata. Hæc mortem accelerat. 2. Cor. 7. Seculi tristitia mortem operatur. Pro. 17. Animus gaudens ętatem floridam facit, spiritus tristis exsiccat ossa. Pro. 25. Sicut tinea vestimento, & vermis ligno, ita tristitia viri nocet cordi. Eccl. 30. Tristitiam longe expelle à te, multos enim occidit tristitia, & non est vtilitas in illa. Est alia peccati, amaritudo conscientię in quolibet opere vitioso. Augustinus: Omnis inordinatus animus sibi ipsi pœna est. Esa. 48. Non est pax impijs, dicit dominus. Esa. 66. Vermis eorũ non morietur. Isidorus: Vis nunq̃ esse tristis? semper bene viue, reus nanque animus nunq̃ est securus. Sap. 17. Frequenter enim præoccupant pessima, redarguente conscientia. Cum enim sit timida nequitia, data est in omnium condemnationem. Semper enim præsumit sęua perturbata conscientia. Pro. 15. Secura autem mens quasi iuge conuiuium Est tertia de peccato, dolor pœnitentialis. 2. Cor. 7. Quæ secundum deum est tristitia, pœnitentiam in salutem stabilem operatur. Matth. 5. Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.

Tristitia triplex.

Mulier cum parit, tristitiam habet, quia venit hora eius. Cum autem pepererit puerum, iam non meminit pressuræ propter gaudiũ, quia natus

est homo in mundum. Et vos igitur nunc quidem tristitiam habetis: iterum autem videbo vos, & gaudebit cor vestrum, & gaudium vestrum nemo tollet à vobis.

Comparat dolorem apostolorum dolori parturiētis, propter breuitatem & acerbitatem, & propter lætitiam continuam subsequentem. Vnde non dicit quod non erit dolor, & tribulatio ei, sed nec meminit eius: tantum erit gaudium quod succedet. Sic sancti post præsentis miseriæ terminum, tanto abundabunt gaudio, vt nullius miseriæ memoria occurrat. Apo. 21. Et absterget deus oēm lachrymā ab oculis eorū, & mors vltra nō erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit vltra quę prima abierūt. & dixit q sedebat in throno, ecce noua facio omnia. Nec mirum quod per tantam tristitiam ingressuri sumus in gaudium, quia & mater per mœrorem in partu, ad hoc venit vt sit mater. Cor vestrum, dicit, quia non carnale & lasciuum, sed spiritale & internum, quale est gaudium angelorum, & ideo stabile & perpetuum. Ioh. 20. Gauisi sunt discipuli viso domino. Est autem gaudium istud purum sine permixtione tristitię. Ecci. 30. Non est census super censum salutis corporis, & non est oblectamentum super cordis gaudium. Esa. 12. Hauriens aquas in gaudio de fontibus saluatoris. De qua Iohannis septimo. Qui sitit, veniat ad me, & bibat. Est verum Prouer. 14. Cor quod nouit amaritudidem animæ suę, in gaudio eius non miscebitur extraneus. Romano. duodecimo. Domino seruientes, spe gaudentes. Phi. 4. Gaudete in domino semper. 2. Cor. 6. Quasi tristes, semper autem gaudentes. Est tertio plenū sine defectione. Mat. 25. Euge serue bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam: intra in gaudium domini tui. Esa. 51. Lętitia sempiterna super capita eorum, gaudium & exultationem obtinebunt, fugi & dolor & gemitus. Ego ego ipse consolabor vos. Istud gaudium adeo perfectum, vt nec conuicijs, nec plagis tolli possit, Actuum quinto. Ibant gaudentes à conspectu cōcilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contu

Gaudij apostolici proprietates quæ & quot.

meliam pati. Ostendit etiam dominus per hoc quod vltra non moriatur, sed perpetuo viuens, illis incorruptibilis gaudij sit autor futurus. Beda: Sed & vniuersa ecclesia per huius vitæ labores & angustias, ad æterna cęlestium tendit præmia gaudiorum. Actu. 14. Quoniam per multas tribulationes oportet nos introire in regnum cęlorũ. 1. Pet. 1. In quo exultabitis, modicum nunc, si oportet, contristari in varijs tentationibus, vt probatio vestrę fidei multo preciosior sit auro quod per ignem probatur, inueniatur in laudem & gloriam & honorem, in reuelatione Iesu Christi, quem cum non videritis, diligitis. In quem nunc quoque non videntes creditis, credentes autem exultabitis lętitia inenarrabili & glorificata in cęlis, reportantes finem fidei vestræ, salutem animarum vestrarum.

Et in illo die non interrogabitis me quicquam.

Nunc multa sunt de quibus animus vester gestit interrogare, tum adeo satisfactum erit animis vestris & oculis, vt nihil amplius existimetis interrogandum tale qua le prius.

Amen amen dico vobis, si quid petieritis patrẽ in nomine meo, dabit vobis. Vsque modo non potestis quicquam in nomine meo. Petite, & accipietis, vt gaudium vestrum sit plenum. Iohan. 16.

Ostendit nihil defuturum ijs qui totis votis diuino hærent prędidio. Quid opus est, inquit, vobis alijs præsidijs? Pater vnus potest omnia, & ille meis amicis, ac meo nomine petentibus nihil negaturus est. Chrysostomus: Ostendit nominis sui virtutem, quia non visus, non rogatus, sed nominatus apud patrem, facit vt statim exaudiantur ab eo. Quo ergo deploratis conscientijs spem petendi præcandique fidutiam pręstaret, iuramento contestatur nos accepturos si quid petierimus patrem in nomine ipsius. Heb. 6. Impossibile est mentiri deum. Nume. 23. Non est deus quasi homo vt mentiatur, neque vt filius hominis vt mutetur. Iohan. 14 Ego sum vię, veritas & vita. Tria in petendo obseruanda.
Tria potissimum insinuat obseruanda in oratione, si exaudiri volumus. Primum, quid petendum, vt sit permanẽs seruãda,

quę-

& decens. Psal. 4. Filij hominum, vsquequo graui corde? vt quid diligitis vanitatem, & quęritis mendacium? Prouerb. 1. Vsquequo paruuli diligitis infantiam, & stulti ea quæ sibi sunt noxia cupient? Ideo Lucæ. 11. Quanto magis pater vester cęlestis dabit spiritum bonum petentibus se? Ecce quid petendum. Nam Rom. 8. Si quis spiritum Christi non habet, hic non est eius. Secundum, à quo petēdum. Iacobi primo. Omne datum optimum, & omne donum pfectum desursum est, descendens à patre luminum. Gal. 4. Quoniam estis filij dei, misit deus spiritum filij sui in corda vestra, clamantem abba pater. Sed quid ait dominus Malach. 1? Filius honorat patrem suum, & seruus dominū suum. Si ergo pater ego sum, vbi est honor meus? & si dominus ego sum, vbi est timor meus? dicit dominus exercituum. Chrysostomus: Qui orat deum, & peccat, non deum orat, sed illudit. Isid. Sicut nullum proficit in vulnere medicamentum, si ferrum in vulnere remanet, ita nihil proficit oratio illius, cuius adhuc peccatum in mēte, vel odiū manet in corde. Eccl. 34. Qui baptizatur à mortuo, & iterum tangit mortuum, quid proficit lauatio illius? Sic homo qui ieiunat in peccatis suis, & iterum eadem faciens, quid proficit humiliando se? Orationem illius quis audiet? Malac. secundo. Nunquid non pater vnus omnium nostrum? Nunquid non deus vnus creauit nos? Quare ergo vnusquisque vestrum despicit fratrem suum, violans pactum patrum nostrorum? Eccl. 34. Vnus ædificans & vnus destruens, quid prodest illis nisi labor? Vnus orans & vnus maledicens, cuius vocem exaudiet deus? Ideo admonet dominus Matthæi quinto. Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo: & tunc veniens, offeres munus tuum. Tertium, quomodo. In nomine meo ait. 1. Tim. 2. Vnus mediator dei & hominum homo Christus Iesus. Act. 4. Nec enim aliud nomen est sub cęlo datū hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. Aug. Non petitur in nomine saluatoris, quicq̄d cōtra rationē petitur salutis. Bed. Quotiescunque petentes nō exaudimur, ideo

fit,vel quia contra auxilium nostræ petimus salutis, & ꝓpterea à misericordiæ patre beneficij gratia, quod inepte petimus,negatur.Sic Paulo ter roganti, respõsum est 2.Cor.12.Sufficit tibi gratia mea. Vel vtilia quidem quæ ad salutem verã respiciũt,petimus, sed ipsi male viuẽdo, auditũ à nobis iusti iudicis auertimus,incidẽtes in illud Prou.28.Qui declinat aurẽ suã ne audiat legẽ,oratio eius erit execrabilis.Vel dũ ꝓ peccãtibus vt resipiscãt oramus, etsi salubriter petimus,atque ex nostra parte audiri mereamur,ipsorũ tamẽ peruersitas ne impetremus,obsistit. 1.Re.16.Vsquequo tu luges Saul,cũ eo piecerim eũ,ne regnet semp Israel?ait dominus Samueli.Hiere.11.Tu noli orare pro populo hoc,& ne assumas pro eis laudẽ, q̃a nõ exaudiã in tẽpore clamoris eorum ad me, in tẽpore afflictionis eorum.Veruntamen fructu orationis non priuabimur:quia si illi digni non sunt saluari,nos tamen amoris quem illi impendimus,mercede donabimur.Fit etiam aliquando,vt salutaria prorsus precibus solicitis ac deuotis quęramus actionibus, nec tamen statim obtineamus quæ petimus,sed in futurum petitionis nostræ differatur effectus. Sic quotidie rogamus, adueniat regnum tuum, Mat.6.idem tamen regnum non mox finita oratione,sed congruo tempore sumus accepturi. Quod pia conditoris nostri dispensatione constat actitari,vt desideria nostræ deuotionis dilatione crescant,& incremento quotidiano magis magisque prouecta tandem perfectius capiant gaudia quæ requirunt.Optimus impetrandi modus indicatur Ionæ.3.Et crediderunt viri Niniuitæ domino,& prædicauerunt ieiunium,& vestiti sunt saccis à maiore vsque ad minorem.Et peruenit verbum ad regem Niniuę.Et surrexit de solio suo,& abiecit vestimentum suum à se,& indutus est sacco,& sedit in cinere, & clamauit & dixit in Niniue ex ore regis & principum eius,dicens:Homines & iumenta & boues &pecora non gustent quicquam,nec pascantur, & aquam non bibant, & operiantur saccis homines,& iumenta clament ad dominum in fortitudine, & conuertatur vir à via sua mala, & ab iniquitate quæ est in manibus eorum. Quis scit,si conuer-

tatur & ignoſcat deus, & reuertatur à furore iræ ſuę, & non peribimus?Et vidit deus opera eorum,quia conuerſi ſunt de via ſua mala, & miſertus eſt ſuper malitiam quam locutus fuerat eis, & non fecit. Vbi quatuor ponit. Primum,fidei firmitas,quia crediderunt domino. Heb.11. Accedentem ad deum oportet credere quia eſt, & inquirentium ſe remunerator ſit. Mar.11. Quęcunque orantes petitis,credite quia accipietis, & fiet vobis. Secundum,conſcientię humilitas. Ecci. 35. Oratio humiliantis ſe nubes penetrabit. Hanc duobus declarabant. Corporis caſtigatione. Pſal.34. Humiliabam in ieiunio animam meam, & oratio mea in ſinu meo conuertetur. Ornatus depoſitione. Sic dominus filijs Iſrael,quum vitulum adoraſſent,ait Exo.33. Iam nunc depone ornatum tuum,vt ſciam quid faciam tibi. Sic Iudith oratura dominum,induit ſe cilicio, Iudith.9. Et Achab domini audiens ſententiam contra ſe & domum ſuam,operuit cilicio carnem ſuam,ieiunauitque, & dormiuit in ſacco, & ambulauit demiſſo capite, & factus eſt ſermo ad Heliam Thesbiten dicens: Nonne vidiſti Achab humiliatum coram me?Quia igitur humiliatus eſt mei cauſa, non inducam malum in diebus eius,ſed in diebus filij ſui inferam malum domui eius,3. Reg 21. Tertium,pœnitentiæ veritas, quia conuerſi à via ſua mala. Eſaię primo. Lauamini,mundi eſtote,auferte malum cogitationum veſtrarum ab oculis meis. quieſcite agere peruerſe,diſcite benefacere,quęrite iudicium,ſubuenite oppreſſo, iudicate pupillo, defendite viduam, & venite & arguite me,dicit dominus. Si fuerint peccata veſtra vt coccinum,quaſi nix dealbabuntur. Iob.11. Si abſtuleris iniquitatem quę eſt in manu tua à te, & non manſerit in tabernaculo tuo,iuſtitia,tunc leuare poteris faciem tuam abſque macula, & eris ſtabilis & non timebis. Quartum,clementię diuinæ immenſitas. Vidit opera, non attendit ſolum verba quæ Iſrael ſolebat promittere. Exo.24. Omnia quæ locutus eſt dominus, faciemus & erimus obedientes. Videns mutata opera,mutauit ſententiam:vel potius dicamus quod perſeuerauit in propoſito ſuo,à principio volens miſereri. Non enim punire volebat, nec puniturus

Quatuor in efficaci oratione ſeu cõuerſione.

erat, qui cōminabatur. Euersa enim fuit Niniue quę mala erat, stantibus mœnibus & domibus, euersa est ciuitas in perditis moribus. Et quanuis non sit factum, quod illi homines timebant Iona prędicante futurum, factum est tamen quod fuerat deo pręcipiente prędictum. Prou. 12. Verte impios, & non erunt. Psalm. 144. Voluntatem timentium se faciet, & deprecationem eorum exaudiet, & saluos faciet illos. Necessitatem autem petendi insinuat, quia in hanc vsque horam nihil à summo patre petierāt, sed in omnibus necessitatibus ad ipsum recurrebant, semper inuenientes auxilium & leuamen. Lu. 22. Quando misi vos sine sacculo & pera, nunquid aliquid defuit vobis? At illi dixerunt: Nihil. Sic Lucæ decimoseptimo. Domine, adauge nobis fidem. Augustinus: Quia nomen meum sicut est cognoscendum, nondum agnouistis, sed cognita veritate mei nominis petetis. Psal. 9. Sperent in te omnes qui nouerunt nomen tuum. In quo omne genu flectitur cęlestium, terrestrium & infernorum, Phil. 2. Chry. Petentis negligentia reprehenditur, vbi de dantis misericordia non dubitatur. Vnde quo fidutiam impetrandi pręstaret, hortatur vt petamus. Matt. 7. Omnis qui petit, accipit: & qui quærit, inuenit: & pulsanti aperietur. Hactenus, inquit, obstitit vobis præsentia corporis, quo minus petieritis aliquid ab illo dignum nomine meo. Posthac petite sublatis in cęlum oculis & animis, vbi scitote me pręsentem fore patronum: & quicquid postulaueritis, impetrabitis, vt gaudium vestrum, quod post hunc in quo nunc estis mœrorem, ex reddito vobis mei conspectu contingat, fiat plenum ac perpetuum. Nō enim quod separor à vobis, existimate vos à me derelictos, sed nomen meum maiorem vobis fidutiam dabit, & gaudium vestrum erit plenissimum, quū accipietis oēs petitiōes vestras. Ioh. 15. Hæc locutus sum vobis, vt gaudium meum in vobis sit, & gaudium vestrum impleatur. Distinguit autem inter gaudium suum & ipsorum. Est enim gaudium temporale & vanum. Eccēs secundo. Risum reputaui errorem, & gaudio dixi, quid frustra decipetis? Hoc in tribus quæritur. 1. Iohannis secundo. Omne quod est in mundo, concupiscētia

gaudiū triplex.

Gaudium mundi in quibus seu quot quætatur.

est oculorum,concupiscentia carnis,& superbia vitę.Primo in diuitijs, in quibus auari Iob.3. Quasi effodientes thesaurum,gaudent'que vehementer cum inuenerint sepulchrum.Antiqui secum thesauros accipiebant ad sepulchra.Sed auarus nunquam implebitur pecunia.Lucæ primo.Diuites dimisit inanes.Secundo in delicijs,in quibus carnales.Sapientiæ secundo.Venite,fruamur bonis quæ sunt,& vtamur creatura tanquam in iuuentute celeriter, vino & vnguento nos impleamus, & non prætereat nos flos temporis. Coronemus nos rosis antequam marcescāt, nullum pratum sit quod non pertranseat luxuria nostra. Vbique relinquamus signa lętitiæ,quoniam hæc est pars nostra,& hęc est sors nostra.Iob.21. Infantes eorum exultant lusibus,tenent tympanum & cytharam,gaudent ad sonitum organi,ducunt in bonis dies suos,& in puncto ad inferna descendunt.Qui dixerunt deo,recede à nobis,scientiam viarum tuarum nolumus.Quis est omnipotens vt seruiamus ei ? & quid nobis prodest si orauerimus eum? Tertio in honoribus,in quibus superbi.Iacobi quarto. Nunc autem exultatis in superbijs vestris,omnis exultatio talis maligna est.Iob.20.Gaudium hypocritæ ad instar puncti.Hinc admonet Apostolus 1.Cor. 7. Qui gaudent,tanquam non gaudentes sint:& qui emunt,tanquam non possidentes:& qui vtuntur hoc mundo,tanquā non vtantur.Pręterit enim figura mundi huius.1.Iohan.2.Et mundus transit & concupiscentia eius. Et dominus discipulis dixit Lucæ decimo.Veruntamen in hoc nolite gaudere,quod spiritus vobis subijciuntur. Gaudete autem q nomina vestra scripta sunt in cælis.Est gaudium spūale &

Gaudium spirituale

verum.Esa.61.Gaudens gaudebo in domino,& exultabit anima mea in deo meo.Bed.Habēt sancti in præsenti gaudium de spe cælestium bonorum.Rom.12.Spe gaudentes. Gal.5.Fructus spiritus,gaudium,pax.cum pro domino terrenis exercentur aduersis.Iac.1.Omne gaudium existimate fratres,cum in varias tentationes incideritis. Rom.8. Non enim sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis .Cum suadente amore fraterno,discunt gaudere cum gaudentibus , & fle

re cum flentibus, Roma. 12. 1. Corint. 12. Si gaudet vnum membrum, congaudent omnia membra. Sed non est plenum, quod dolore & fletu variante misoetur. Prouer. 14. Risus dolore miscetur, & extrema gaudij luctus occupat. Corpus enim quod corrumpitur aggrauat animam. Sapi. 9. Gal 5. Caro enim concupiscit aduensus spiritum, & spiritus aduersus carnem: hęc enim sibi inuicem aduersantur. Est tertio gaudium cæleste & ęternum, quod plenum erit, vbi nemine flente, cum solis datur gaudere gaudentibus. Psal. 15. Notas mihi fecisti vias vitę, adimplebis me lętitia cum vultu tuo: delectationes in dextera tua vsque in fine. O quã felix qui audire merebitur illud Matt. 25. Euge serue bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te cõstituã: intra in gaudium domini tui. Gaudium cœleste.

Hęc in prouerbiis locutus sum vobis. Venit hora cum iam non in prouerbiis loquar vobis, sed palam de patre meo annunciabo vobis. In illo die in nomine meo petetis. Et non dico vobis, quia ego rogabo patrem de vobis: ipse enim pater amat vos, quia vos me amastis, & credistis quia à deo exiui.

Hæc interim obscurius & velut p ænigma loquut' sum vobis, nõdũ quid dicã plene intelligẽtibus. Sed quũ vobis datũ sit nosse mysteriũ regni cęlestis, Mat. 13. venit hora qua palã loquar vobis de patre hoc accipi põt vel pro præsenti, quia clarius de patre statim dixit, vel secundum Chry. de tẽpore resurrectionis, quãdo p dies quadraginta apparẽs eis, loquutus est de regno dei, Act. 1. quãdo apuit illis sensum vt intelligerẽt scripturas, Lu. 24. & spiritum sanctũ misit oẽm veritatẽ docẽtẽ. Prius aũt putabãt sic ei' esse patrẽ deũ, sicut & noster est gratia. Sed tũ hoc quoque suggeret spũs cęlestis quid petẽdũ sit, aut qũo in nomine meo Ro. 8. Nã quid oremus, sicut oportet, nescimus: sed ipse spũs postulat p nobis gemitibus inenarrabilib'. Quo aũt maiori fidutia petant patrem ostendit ipsos tanquam amicos securum accessum habere ad patrem, sed per

ipſum.Epheſi.2. Quoniam per ipſum habemus acceſſum ambo in vno ſpiritu ad patrem.Non ergo excludit ſuum adiutorium,quum aduocatus noſter ſit.1.Iohannis ſecundo.Aduocatum habemus apud patrem Ieſum Chriſtum iuſtum.ſed aufert timorem,præbens acceſſum ſecurum quia amici.Hinc accepta ſpiritusſancti gratia ,Preces ad patrē formabant,Actuum quarto.Amat,inquit,vos pater ,non operum veſtrorum gratia,ſed ob id quia me multum diligitis,quia creditis quod à b ipſo profectus ſum. Non eſt probatio per cauſam, ſed per ſignum,quaſi dicat.Ipſe pater amat vos,cuius ſignum eſt quia vos me amaſtis. Auguſtinus:Amat nos pater quia amamus filium,cum à patre & filio accipiamus , vt patrem amemus & filium.Roma. quinto.Charitas dei diffuſa eſt in cordib' noſtris per ſpiritumſanctum,qui datus eſt nobis.Roma.vndecimo.Quis prior dedit ei,& retribuetur illi? Certiſſimum ergo eſt argumentum paternę dilectionis,intellectus illuminatio per fidem.Matthęi vndecimo.Confiteor tibi pater domine cęli & terræ,quia abſcondiſti hęc à ſapientibus & prudentibus,& reuelaſti ea paruulis.

3 Exiui à patre, & veni in mundum : iterum relinquo mundum, & quo vado ad patrem. Dicunt ei diſcipuli eius:Ecce nunc palam loqueris, & prouerbium nullum dicis. Nunc ſcimus quia ſcis omnia,& non opus eſt tibi vt quis te interroget. In hoc credimus quia à deo exiſti.

Antequam venirem in mundum aſſumpto,quod videtis,mortali corpore,iam eram apud patrem:ſed veſtra cauſa veni in mundum,vt vos in cælum eueherem.Beda:Exiuit,quia non in forma qua æqualis eſt patri,ſed in aſſumpta humanitate apparuit.Baruc.3.Poſt hęc in terris viſus eſt,& cum hominibus conuerſatus eſt. Conſpicuum ſe & amicis & inimicis prębens. Nunc rurſus obitis his quæ mandauerat pater,veſtra gratia iuxta corporis pręſentiam relinquo mundum,& ad patrem vado.Beda : Ab aſpectu mundi amatorum,quod viderāt,abſtulit,& ſe ama

toribus suis æqualem patri esse credendum docuit, quia humanitatem quam induit, per ascensionem ad inuisibilia perduxit. Ephesi. 4. Qui descendit, ipse est & qui ascēdit super omnes cęlos. Dicitur autem deus in cælo esse empyreo, quia ibi excellentius operatur, & seipsum clarius manifestat, quanuis secundum se nullam habeat habitudinem & determinationem ad locum, sed in seipso inuariabiliter ęternaliterq́ue subsistat, tanquam ens vere incircunscriptum, simpliciterq́ue & perfectiue infinitum. Esa. 66. Cælum mihi sedes est, terra scabellum pedum meorum. Hiere. 23. Nunquid cælum & terram ego impleo? Exhilarati discipuli dixerunt: Nunc absque parabolarum inuolucro palàm eloqueris quid sis facturus, nec opus est vt te quicquam præterea rogemus. Nam tria dixerat quibus plurimum consolati fuerunt. Quòd pater eos amaret, & ꝙ à deo erat, & quia ad patrem ibat. Hoc autem maxime inter alia respirare fecit, ꝙ erāt amici patris, & quia per hoc respondit ad id quod erat in mente eorum, ideo dicunt quod palàm loquitur. Facile enim intelligit homo, quod diligit audire. In hoc vere, inquiunt, credimus ꝙ à deo profectus sis, ꝙ cordium arcana penitus habes perspecta. Beda: Aperte ostendunt, quia loquens dominus ad eos, de his maxime disputabat, quæ illos delectabat audire, & quæ interrogare volebant. Vnde merito illum scire omnia quasi deum, & quasi dei filium à deo venisse confitentur. Apertum nanque diuinitatis indicium, cogitationum nosse secreta. 3. Reg. 8. Tu solus nosti corda omnium filiorum hominum. Hiere. 11. Tu autem domine sabaoth qui iudicas iuste, & probas corda & renes. Non autem transeunter hæc commemoranda sunt, sed solerter inuigilandum est, vt non verba tantum & opera, sed & ipsa cordium secreta diuinis digna reddamus aspectibus. Petamus supernam clemētiam, quod est vere in nomine saluatoris petere, vt & cordis munditiam, & boni operis præstet efficaciam, & ante omnia illam sedulo recolamus horam, & citius venire optemus, in qua facie ad faciem clare videre mereamur. 1. Iohannis 3. Charissime, nunc filij dei sumus, & nondum

Tria quædā cōsolatoria christi verba.

apparuit quid erimus: ſcimus quoniam cum apparuerit, ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt.

Reſpondit eis Ieſus: Modò creditis? Ecce venit hora & iam venit, vt diſpergamini vnuſquiſque in propria, & me ſolum relinquatis. Et non ſum ſolus, quia pater mecum eſt. Hæc locutus ſum vobis, vt in me pacem habeatis. In mundo preſſuram habebitis, ſed confidite, ego vici mundum.

Modò creditis? Imò iam inſtat tempus, quo declarabitis quàm ex vobis ipſis ſitis imbecilles. Non ſolum enim non fortiter perferetis tempeſtatem imminentem, ſed me deſerto ſolo in manibus ſatellitũ, qui me rapient ad crucis ſupplicium, alius aliò fugietis, adeò metu perturbatis animis, vt non modò mihi non ſitis adhæſuri, ſed ne conſortio quidem mutuo vobis inuicem auxilio ſolatioque futuri, dum ſibi quiſque timebit, ne alterius indicio prodatur, aut in periculum veniat. Zacha. 13. Percute paſtorem, & diſpergentur oues. Pſalm. 87. Elõgaſti à me amicum & proximum, & notos meos à miſeria. Verum ego ob id peius non habebo, quia non ſum ſolus, ſed habeo patrem mecum: & ita neque per impotentiam morior, ſed voluntarie. In me veram animę tranquillitatem, & pacem internã ac ſpiritualem habebitis. Col. 3. Et pax Chriſti exultet in cordibus veſtris, Phil. quarto. Nihil ſoliciti ſitis, ſed in omni oratione & obſecratione cũ gratiarum actione, petitiones veſtræ innoteſcant apud deũ. Et pax dei quæ exuperat omnem ſenſum, cuſtodiat corda veſtra & intelligentias veſtras in Chriſto Ieſu. Mundus magnis tumultibus coorietur in vos, quemadmodum in me nunc cooritur, ſed magno ſitis animo, memores q ego vici mundum. Ex me ſumetis exemplum, à me ſperabitis auxilium. 2. Timoth. 3. Omnes qui pie volunt viuere in Chriſto Ieſu, perſecutionem patientur. Non ergo oportet timere, ſed magis cõtemnere victum. Sicut enim Adã victo, omnis creatura condemnata eſt, ita vbi Chriſtus vicit, in omnem naturam victoria tranſiit, & virtus no-

ſtra in Chriſto Ieſu gratiam aſſequuta eſt, calcandi ſupra ſerpentes & ſcorpiones, & ſuper omnem poteſtatem inimici, Luc.10.

Hæc loqutus eſt Ieſus, & ſubleuatis oculis in cælum, dixit: Pater, venit hora, clarifica filium tuum, vt filius tuus clarificet te. Sicut dediſti ei poteſtatem omnis carnis, vt omne quod dediſti ei, det eis vitam æternam. Hęc eſt autem vita æterna, vt cognoſcant te ſolum deum verum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Iohan. 17. V

Oſtendit in omnibus tentationibus, relictis omnibus, ad deum confugiendum. Hinc attollens in cęlum oculos, ipſo corporis habitu docuit, quò foret animus intendendus. Pſal.122. Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cælis. Confert enim nonnihil ad eleuationem mentis in deum, induſtria actuum exteriorum, ſituum, applicationum, quoniam corporalia ad ſpiritualia ordinantur. Thren.3. Leuemus corda noſtra cum manibus ad dominum in cælis. Sic oraturus dominum Salomon, genua in terram fixit, 3.Reg.8. Sic pectus publicanus percuſſit, Lu. 18. Pater naturalis & conſubſtantialis, à quo omnis paternitas in cælo & in terra nominatur, Epheſ.3. Sic & orationem auſpicari docuit Matth.6. Pater noſter qui es in cęlis. Auguſtinus: Omnia quę fiunt in tempore, cauſas habent in diuina diſpoſitione, quæ tamen cauſæ non ſunt ſub tempore, quare venit hora, nō vt neceſſaria coactione pateretur, ſed diuina diſpoſitione dignaretur. Sic enim expediebat ad humani generis ſalutem, vt mundus per patrem cognoſceret filium, ac viciſſim, per filium cognoſceret patrem. Clarificauit pater filium in paſſione, per ſolis obſcurationem, terræ motum, veli templi & petrarum ſciſſionem, mortuorum ſuſcitationem, Matth.27. Per reſurrectionem, Romano. primo Qui prędeſtinatus eſt filius dei in virtute, ſecundum ſpiritum ſanctificationis, ex reſurrectione mortuorum IESV CHRISTI. Spiritusſancti miſſionem Iohannis

Oculos in cęlum leuare.

Geſtuū in oratiōe diuerſitas.

16. Ille me clarificabit. Ipse enim per ora apostolorum homines ad Christum conuertit, vt eius maiestatem agnoscerent & adorarent. Inde ostendit quæ sit gloria eius & patris. Credere, inquit, omnem carnem & beneficia experiri, gloria dei est. Et sane Christus quantum ad se attinebat, omnes ad fidem adducere curabat: quod autem quidam non attenderunt, non docentis, sed non suscipientium crimen est. Placuit enim patri, quicquid largitur hominibus, per filium largiri, per cuius mortem donat omnibus, si velint, vitam æternam. Hoc potestatem indicat vnigeniti & deitatis, dare vitam æternam hominibus. Esai. 40. Et videbit omnis caro salutare dei, quod os domini locutum est. Psalm. 63. Ad te omnis caro veniet. Dati enim sunt ipsi electi per prædestinationem & temporalem vocationem. Romanorum 8. Quos prædestinauit, hos & vocauit: quos vocauit, hos & iustificauit. Iohan. 6. Nemo venit ad me, nisi pater qui misit me, traxerit eum. Per meritum vero Christi introitum habemus ad vitam, quam in Adam amiseramus. Heb. decimo. Habentes itaque fratres fidutiam in introitu sanctorum in sanguine Christi, quam initiauit nobis viam nouam per velamen, id est, per carnem suam. Est autem cognitio per fidem, vita æterna in spe. Iohan. 3. Qui credit in filium, habet vitam æternam. Roman. 6. Gratia dei vita æterna. Sed fruitio postea in re, quando videbimus facie ad faciem, 1. Corint. 13. perfecta & consummata est felicitas. Dicit autem te solum deum verum, nō falsum, sicut dij gentium Psal. 95. Quoniam omnes dij gentium dęmonia. 1. Iohan. 5 Et scimus quoniam filius dei venit, & dedit nobis sensum, vt cognoscamus deum verum, & simus in vero filio eius. Hic est verus deus & vita æterna. Est ergo verus deus, prę ter quem non est alius deus, ita ꝙ dictio illa exclusiua, solus, determinat deum, excludens omnem aliam deitatem, quoniam nō est alia deitas præter eam quæ est in patre, & eadem numero est in tribus personis, quę sunt vnus verus deus solus, estq́ue hoc modo vnaquęque earum solus, estq́ue hoc modo vnaquęque earum solus verus deus, 1. Corinth. 8. Nam etsi sunt qui dicantur dij, siue in cæ-

lo,siue in terra,siquidem sunt dij multi & domini multi,nobis tamen vnus deus pater ex quo omnia,& nos in illo: & vnus dominus Iesus Christus,per quem omnia,& nos per ipsum.

Ego te clarificaui super terram, opus consum 2
maui quod dedisti mihi vt faciam.Et nunc clarifica tu me pater apud temetipsum claritate quam habui,priusquam mundus fieret,apud te.Manifestaui nomen tuum hominibus, quos dedisti mihi de mundo.Tui erant,& mihi eos dedisti,& sermonem tuum seruauerunt.Nunc cognouerunt quia omnia quæ dedisti mihi, abs te sunt: quia verba quæ dedisti mihi,dedi eis,& ipsi acceperunt,& cognouerunt vere quia à te exiui,& crediderũt quia tu me misisti.

Non quæsiui gloriam meam,sed tuam : verum deieci meipsum ad summam ignominiam & humilitatem,vt tui nominis gloriam illustrarem apud homines, omni notitia dei disseminata, & perfecto opere quod dedisti mihi.Hoc est enim opus incarnationis vnigeniti,sanctificare nostram naturam, & prosternere rectorem mundi,qui se prius deum faciebat, & inserere creaturæ notitiam dei. Vnde Iohan.19.in cruce ait:Consummatum est. Et nunc tu mi pater,tu vicissim effice,vt mundus intelligat me totum in eam gloriam quam habebam apud te, priusquam hic orbis conderetur,*. Collocauit humanam naturam in throno regio,& adoratur nunc ab omni creatura.Effeci vt nomen tuum innotuerit ijs, quos afflatu tuo exemptos à mundo, mihi tradidisti. Tui erãt quos condidisti,tui erant quos huic negocio destinaras, & eos mihi docendos & formandos tradidisti. Esai. 8.Ecce ego & pueri mei,quos dedit mihi dominus,in signum & in portentum Israel à domino exercituum qui habitat in Sion.Sermonem meum quem pharisæi spreuerũt,

hi velut abs te profectum receperunt, cui credentes, cognouerunt vere quòd abs te profectus sim, abs te missus venerim in hunc mundum. Nunc me docente, cognouerunt naturaliter hęc omnia ad me pertinere tanquam ad filiùm, qui in rebus paternis potens est, & non aliunde acquisita. Iohā. 14. Verba quæ ego loquor vobis, à meipso non loquor. Iohan. 7. Mea doctrina non est mea, sed eius qui misit me.

3 Ego pro eis rogo, non pro mundo rogo, sed pro his quos dedisti mihi, quia tui sunt. Et mea omnia tua sunt, & tua mea sunt, & clarificatus sum in eis. Et iam non sum in mundo, & hi in mundo sunt, & ego ad te venio.

Nunc quoniam eos relinquo iuxta corporis cōuictum vicissim illos tuæ bonitati commendo seruandos, ne deficiant, sed semp in melius proficiant. Sciunt cui debeant acceptam ferre suam salutem. Ex te pendent. Ego igitur pro his rogo, quos è mundo subductos, tuos esse voluisti, vt tua bonitas quod cœpit in illis, perpetuum ac proprium esse velit. Pro mundo autem non rogo, qui malis cupiditatibus excęcatus, pertinaciter reclamat doctrinę meæ, sibi ipsi salutem gratis oblatam inuidens. Iacob. 4. Cuicunque voluerit amicus esse seculi huius, inimicus dei constituitur. 1. Iohan. 2. Si quis diligit mundum, non est charitas patris in eo. 2. Timo. 2. Nouit dominus qui sunt eius. Sine meritis prędestinati pręuijs, sic tamen quòd prędestinationis effectum sine meritis Christi & precibus obtinere non debuerunt. Prædestinatio nanque vniuersa includit quę ad salutem prædestinati concurrunt, quare comprehendit & preces quæ pro prędestinatis funduntur. Idei mei sunt, quia tui sunt, quod inter nos sit rerū omniū cōmunio. Nō enim nunc accepi potestatē, sed quādo tui fuerūt, & mei fuerūt. Glorificatur filius in his quæ sunt patris, tantam omnium habens potestatem, sicut & pater, quam claritatem & discipuli cognoueꝗ

Prędestinatio quæ includat.

runt. Actu. 4. Non est in aliquo alio salus. Actu. decimo: Hic est qui constitutus est â deo iudex viuorum & mortuorum. Iamque non sum in mũdo, quem mox relinquo. cæterum hi mei loco manent in mundo, adhuc sparsuri per vniuersas orbis nationes quod â me didicerũt. Quicquid docuerint, quicquid fecerint, quoniam intelligetur à nobis esse profectũ, ad nostri nominis gloriã referetur.

Pater sancte, serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, vt sint vnum sicut & nos. Cum essem cum eis, ego seruabam eos in nomine tuo. Quos dedisti mihi, ego custodiui, & nemo ex eis perijt nisi filius perditionis, vt scriptura impleatur. Nũc autem ad te venio, & hęc loquor in mundo, vt habeant gaudium meum impletum in semetipsis. Iohan. 17. X

Quia verisimile erat tristari eos, vtpote qui relinquebantur adiutore destituti, ostendit quod patri eos commendet, & illum custodem eis pręficiat. Pater omnis sanctitatis origo causalis, indeficiens & fontanea, serua eos in fide & charitate nominis tui, vt perseuerent in te, & cum ceciderint non collidantur. Psalm. 36. Cum ceciderit, non collidetur: quia dominus supponit manum suam. Sint vnum per sanctę dilectionis coagulum: nam si charitatem inter se habuerint, inuicti erunt, & nihil eis præualebit. Non autem simpliciter sint vnum, sed sicut ego & tu, vnum sapientes, & vnum volentes, illa eos cõcordia custodiet. 1. Cor. 1. Obsecro vos fratres per nomen domini nostri Iesu Christi, vt idipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata. Sicut enim inuidia coniunctos dissoluit, ita charitas disiunctos vnit. Col. 3. Super omnia autem charitatem habete, quod est vinculum perfectionis. Quantum ad me attinet, nullum perdidi, nullum amisi: quod quidã â seipsis resilierint, nihil hoc ad me. Nam nihil â me prætermissum est, quod illos ad meliorẽ mentem reuocare debuerit. Dicitur filius perditionis, quia digna fecit perditione æterna. Sic antichristus filius perditionis dicitur, 2. Thes. 2. Licet enim Iudas cum

Chriſto eſſet,non tamen ipſius erat,ſed perditioni natus erat,quam ipſe ſibi ſuopte vitio volens accerſiuit.Venio ad te,per corporalem aſcenſionem,& hæc loquor quo plenum in ſemetipſis habeant gaudium,nunc ſpe de cæleſtibus gaudentes,& poſtea re in cęleſti gloria.Ioh.15. Hęc loquutus ſum vobis,vt gaudium meum in vobis ſit,& gaudium veſtrum impleatur. Homines inhiant rebus terrenis & caducis,ego cæleſtia doceo.Doctrinam abs tę traditam,tradidi illis:quam aſpernante mundo,hi pauci amplexi ſunt,& ob hoc mundus hos velut ſui deſertores, & ad nos transfugas, odio proſequitur,non ob aliud niſi ꝙ nobis adhærent, mundo renunciantes. Non habent mentem mundo,agglutinatam,& omne ſtudium in illum inſumentem.Simplex illorum erga nos fidutia meretur cæleſtem fauorem,& odium in eos mundi noſtra cauſa exortum,prouocat noſtram erga illos benolentiam.

2 Ego dedi eis ſermonem tuum, & mundus eos odio habuit,quia non ſunt de mundo,ſicut & ego non ſum de mundo.Non rogo vt tollas eos de mūdo,ſed vt ſerues eos à malo.De mundo non ſunt, ſicut & ego non ſum de mundo. Sanctifica eos in veritate. Sermo tuus veritas eſt.Sicut tu me miſiſti in mundum,ita & ego miſi eos in mundum:& pro eis ego ſanctifico meipſum , vt ſint & ipſi ſanctificati in veritate . Non pro eis autem rogo tantum, ſed & pro eis qui per verbum eorum crediturí ſunt in me,vt omnes vnum ſint,ſicut tu pater in me,& ego in te,vt & ipſi in vobis vnum ſint, vt credat mundus quia tu me miſiſti.

Nihil commune habēt cum terra,cælorum facti ciues: & ita quia mundus omnis ita vt alienis vſurus eſt eis , tu pater cæleſtis poſthac vt cęli ciues adiuua.Ephe. ſecundo.

Non estis hospites & aduenę, sed estis ciues sanctorum & domestici dei. Hoc tantum rogo, ne viuentes in mundo, mundi vitijs contaminentur: & à nobis desciscentes, reuoluantur in mundi factionem. Id enim fine tuo pręsidio vitare non poterunt, tot insultibus impetiti. Serua eos à malo culpæ, nam mala pœnę proficua sunt. Matthæi quinto, Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Mihi adhærent, mei palmites sunt, mea membra sunt: ita fit, vt quemadmodum ego alienus sum à mundo, quoniam adhęreo tibi, ita & hi sint à mundo alieni, quoniam adhęrent mihi. Sanctifica eos per spiritum sanctificantem, & custodi eos in rectitudine sermonis & dogmatum, & erudi eos & doce veritatem doctrinæ, vitę & iustitiæ, ne iusti apparere tantum velint vt hypocritæ. Sermo tuus quem ego docui, pura veritas est, non habet fucos, non habet vmbrarum fumos. Psalm. 118. Principium verborum tuorum veritas. Quemadmodum ex charitate me misisti, vt hominibus ęternam annunciarem salutem, ita & ego misi eos ad annunciandum regnum dei. Mat. 10. Euntes, prędicate dicentes: Quia appropinquabit regnũ cælorum. Huius rei gratia memetipsum victimam immolo tibi, vt & hi purgati à peccatis, puri perseuerent in prędicatione veritatis euãgelicę. Non enim potest pure prędicare doctrinam meam mundo, qui mundanis fuerit affectibus obnoxius. Erigit discipulorum animos, quod habituri sint multos discipulos per fidei dilatationem. Rogauit pro Petro, ne deficeret fides eius, Luc. 22. rogat nunc vt fideles fide & charitate conglutinati, pacem & concordiam inter se, & erga deũ indiuisam habeant fidem. Ego per spiritum meum agam in illis, quemadmodum tu in me veritatem tuam exeruisti: ita fiet, vt ipsi quoque velut vnius corporis membra vni adhęrentia capiti, & eodem vegetata spiritu, mutua concordia inter sese cohæreant, vt vndique sit absoluta perfectaque concordia in cęlis & in terris. Obserua hic, esse vnitatem naturę, quę coalescit, eo quod vna substantia tribus commmnicatur, estque in tribus vna essentia, vna diuinitas, vna & par æqualitas. Iohan. 10. Ego & pa-

ter vnum sumus. Deiformitatis, qua participatione diuinitatis creaturis communicata, in deum transeunt ac trãsferuntur (seruata naturę veritate) homines, perinde atque ignitum ferrum efficacia ignis fit igniforme. estque hęc admirabilis & summa quædam vnitas, qua tunc erimus participes quando videbimus deum sicuti est, 1. Iohan. 3. 1. Cor. 6. Qui adhæret deo, vnus spiritus est cũ eo. Consensionis & voluntatis, vbi est idem velle & idẽ nolle. Solet hęc in malis quoque inueniri. Psal. secũdo. Principes conuenerunt in vnum aduersus dominum & aduersus Christum eius. Cuius exordium caro, & eã quæ ex hac oritur concupiscentia, malorum omnium radix, 1. Timo. 4. Alia in bonum vergit quæ ex virtutibus coalescit, cuius copulã est amor. Psalm. 132. Ecce quam bonum & quã iucundum, habitare fratres in vnum. Actu. quarto. Multitudinis credentium erat cor vnum & anima vna. Hac oportet nos esse concordes, si modo vnam patris hæreditatem volumus possidere. Philip. secundo. Si qua consolatio in Christo, si quod solatium charitatis, si qua societas spiritus, si qua viscera miseratiõis, implete gaudium meum, vt idem sapiatis, eãdem charitatem habentes, vnanimes, id ipsum sentientes. Tanta autem debet esse Christiani hominis perfectio, vt videntes cognoscant fidem in Iesum sanctam & veram. 1. Pet. 2. Conuersationem vestram inter gentes habentes bonam, vt in eo quod detractant de vobis, tanquam de malefactoribus, ex bonis operibus vos considerantes, glorificent deum in die visitationis. Sic in primitiua ecclesia gratiam habebant ad omnem plebem, Actu. 2.

Et ego claritatem quam tu dedisti mihi, dedi eis, vt sint vnum. & cognoscat mundus quia tu me misisti, & dilexisti eos sicut & me dilexisti. Pater, quos dedisti mihi, volo vt vbi sum ego, & illi sint mecum, vt videant claritatem meam quam dedisti mihi, quia dilexisti me ante mundi constitutionẽ. Pater iuste, mundus te non cognouit, ego autem te

cognoui: & hi cognouerunt quia tu me misisti,& notum feci eis nomen tuum,& notum faciam,vt dilectio qua dilexisti me,in ipsis sit,& ego in ipsis.

Ego claritatem gloriæ immortalitatis dedi eis,Phili. tertio.Saluatorem expectamus dominum nostrum Iesum Christum,qui reformabit corpus humilitatis nostrę, configuratum corpori claritatis suæ.Sic & gloriam miraculorum,Lucę decimo.Similiter scientię claritatem. Iohannis decimoquinto.Omnia quęcunque audiui à patre meo, nota feci vobis.Vt sint vnum per charitatem,sicut nos vnum per naturam.Vt ad perfectionem mutuæ vnionis, quę in patria habetur,perducantur,vbi est deus omnia in omnibus.Ioh.13.In hoc cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad inuicem.Vbique orat mundum per fidem ipsum à patre missum cognoscere,quia cognitione maxime inflammatur dilectio fideliũ ad deum, qui sic dilexit nos, vt filium suum vnigenitum daret,(Iohannis tertio)vt omnis qui credit in illum non pereat,sed habeat vitam æternam. Dilexit pater ipsum, vt filium naturalem & vnicum:Apostolos, vt filios adoptiuos.Iam iamque discessurus,gloriæ ostendit magnitudinem,si perseuerent. Pater,inquit,cupio vt quemadmodum hi quos ex mundo sublatos tradidisti mihi ,vt futuri sunt imitatores afflictionum & crucis meę, ita sint & glorię consortes, vt quemadmodum spectatores fuerunt humilitatis meæ,ac testes erunt supplicij mei,ita sint & gloriæ spectatores, quam mihi his malis defuncto daturus es,vt & ipsi discant per afflictiones tendere ad æterna gaudia,per ignominiam,ad ęternam proficisci gloriam. Homini requies maxima, videre gloriam filij dei. Nam quia pater genuit eum,necessario glorię autor fuit & suppeditator,qui substantię autor dicitur.Vbi sum, inquit, Iohannis tertio.Nemo ascendit in cęlum,nisi qui descendit de cęlo, filius hominis qui est in cælo.Quanuis modo sit cum fidelibus per gratiam & in sacramento,Mat.vigesimooctauo. Ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationem seculi. & ipsi cum illo per fidem, nihilo minus

tamen distamus aliquo modo. 2. Corint. 5. Dum sumus in hoc corpore, peregrinamur à domino. Tunc autem videbunt facie ad faciem. 1. Cor. 13. Pater iuste, fons & origo vniuersę iustitiæ. Psal. 10. Iustus dominus & iustitias dilexit. à me nihil est præteritum, quo minus innotesceres hominibus, sed mundus magna ex parte suis vitijs obcæcatus, noluit te agnoscere, qui mihi te docenti noluit credere, ideo priuabuntur præmijs & gloria. Accipit hic mũdum ꝑ reprobis & mundo deditis, qui totus in maligno positus est, 1. Iohan. 5. Ego vero purus à mundo, te noui & cognitum prędicaui. Matt. 11. Nemo nouit filium nisi pater, neque patrem quis nouit nisi filius, & cui voluerit filius reuelare. Nec omnino frustra fuit prædicatio mea, quia per me cognouerunt te hi quos in hoc delegeras, vt cognoscerent quod abs te profectus sim. Notum itaque feci, & notum faciam misso spiritusancto, qui inducet eos in omnem veritatem. Et si didicerint quis tu, tua dilectio qua dilexisti me, in ipsis erit, & ego in eis, vt vniti capiti suo, vitam gloriæ sortiantur. Iohannis decimequinto. Qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum. 1. Iohan. 14. Qui manet in charitate, in deo manet, & deus in eo.

De passione domini.

ARTICVLVS XXX.

CHristus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationẽ & hostiã deo, in odorem suauitatis, Eph. 5. Affectuosis, etsi breuibus, verbis amarissimę passionis dominicæ insinuat & causam & modum. Eramus enim omnes natura filij iræ, Eph. 2. Nam in Adam omnes peccauerunt, & egent gloria dei, Ro. 3. Hinc Lu. 19. Venit filius hominis quęrere & saluũ facere quod perierat. Tria ergo hisce in verbis indicat Apostolus circa passionẽ attẽdenda. Primũ, Copiosus dilectionis affectus. Hiere. 31. In charitate perpetua dilexi te, ideo attraxi te miserans. Vnde dominus Ioh. 3. Sic deus dilexit

mũdũ,vt filiũ ſuũ vnigenitum daret,vt omnis qui credit in illum,non pereat,ſed habeat vitam æternam.Vere magnũ charitatis ĩdiciũ.Ioh.5.Maiorẽ hac dilectionẽ nemo habet,q̃ vt animã ſuã quis ponat p amicis ſuis.Sed ipſe p inimicis mortuus eſt.Ro.5. Vt quid enim quum adhuc infirmi eſſemus,Chriſtus ſecũdũ tẽpus mortuus eſt?Hinc hortatur Iohannes 1.Ioh.4.Diligamus deũ,quoniã ipſe prior dilexit nos.Secũdũ,doloroſus paſſiõis effect᷒.Nã ſeipſum tradidit oblationẽ & hoſtiã.Eſa.53. Tradidit in mortem animã ſuã.1.Ioh.3.In hoc cognouimus charitatẽ dei,quoniã ille p nobis animã ſuã poſuit.Matt.20.Filius hominis non venit miniſtrari,ſed miniſtrare,& dare animam ſuã redẽptionẽ p multis.Bonauen.Mors eſt priuatio vitę, & habet cõparationem ad inferentem,& ad eũ qui ſuſtinet.Et ſecũdũ hoc dupliciter poteſt quis alium tradere in mortẽ:Aut quia facit vt alij inferant ei mortẽ, aut quia facit vt ſuſtineat. Quoniã aũt ſuſtinentia mortis fuit à deo patre,& à Chriſto,quia deus pater voluit vt ipſe ſuſtineret mortẽ,& ipſe voluntarie ſuſtinuit Eſa.53.Oblatus eſt q̃a ipſe voluit.Luc.22.Et filius quidẽ hominis ſecũdũ quod diffinitũ eſt,vadit.hinc eſt ꝙ traditus dicitur à patre,traditus & à ſeipſo.Rurſus,quia Iudas & Iudęi procurauerũt,vt alij inferẽt ei mortẽ,hinc traditus dicitur à Iuda & Iudęis.Et quoniã laudabilis fuit ſufferẽtia mortis,illatio aũt vituperabilis,hinc eſt quod traditio patris & Chriſti,laudatur:Iudæ aũt ac Iudæorũ, vituperatur. Traditus ergo à patre,ex charitatis eminẽtia.1.Ioh.4.In hoc apparuit charitas dei in nobis,quoniã filium ſuum miſit in mundũ,vt viuamus per ipſum.Ro.8.Qui etiã proprio filio ſuo non pepercit,ſed pro nobis omnibus tradidit illũ,quomodo etiã nos omnia cũ illo nobis donauit?O nũquã obliuiſcenda dilectio.A ſeipſo,ex humilitatis obedientia.Phi.2.Humiliauit ſemetipſum,factus obediẽs vſque ad mortẽ,mortẽ aũt crucis.1.Pe.2. Tradebat autem iudicanti ſe iniuſte,qui peccata noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper lignũ.A Iudæis,ex probitatis & veritatis inuidentia :quia enim vitia ipſorum carpebat ,exarſerunt inuidia cõtra eũ.Sap.2.Circũueniamus iuſtũ,quoniã inu-

Mors q̃d.

Dupliciter quẽ à quo tradi in mortem.

Chriſtus q̃ varie in mortẽ traditus.

tilis est nobis, & contrarius est operibus nostris, & impro perat nobis peccata legis, & diffamat in nos peccata disci plinæ nostrę: promittit se scientiam dei habere, & filium dei se nominat: Factus est nobis in traductionem cogitationum nostrarum, grauis est nobis etiam ad videndum: quoniam dissimilis est alijs vita illius, & immutatę sunt viæ eius. Tanquam nugaces æstimati sumus ab illo, & abstinet se à vijs nostris tanquam ab immunditijs, & profert nouissima iustorũ, & gloriatur patrem se habere deũ. Videamus ergo si sermones illius veri sint, & tentemus quę ventura sunt illi, & sciemus quę erunt nouissima illius. Si enim est verus filius dei, suscipiet illum, & liberabit illum de manibus contrariorum. Contumelia & tormento interrogemus eũ, vt sciamus reuerentiam eius, & ꝓbemus patientiam illius. Morte turpissima cõdemnemus eũ. Erit enim respectus ex sermonibus illius. Ad amussim vsque, inuidiam Iudęorum & Christi innocentiam depinxit. Hinc Mat. 27. de Pilato dicitur: Sciebat enim quod ꝑ inuidiam tradidissent eum summi sacerdotes. Vnde quo magis cernebant gloriam Christi emicare, eo amplius inuidia stimulati, in mortem domini conspirabant. Vnde Lazaro resuscitato, inito consilio, diffinierunt q̃ primũ Christũ morti tradendũ, Ioh. 11. Sic videntes Iesum plausu populari laudari, dixerũt Ioh. 12. Videtis quia nihil ꝓficimus? ecce mundus totus post eũ abijt. Iudas ipsum tradidit ex cupiditatis dementia. sic enim pecuniæ cupiditate dementatus fuit, vt non cõsideraret, quid, quanti venderet, sed solũ vt venderet. Mat. 26. Quid vultis mihi dare, & ego vobis illum tradam? Qui audientes (Mar. 14.) gauisi sunt, & constituerũt ei triginta denarios, Mat. 26. O quot sunt qui multo minoris vendunt, pro quibus sanguinem ipse fudit, hoc est, animas suas, proximos suos. Tertium, Gratiosus redemptionis fructus. 2. Cor. 5 Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi, non reputans illis delicta ipsorũ. Innotescit ergo q̃ graue & enorme sit peccatum, pro cuius expiatione mortuus est vnicus filius dei, vt dei appareat iustitia, qua maluit filium occidi, quam peccatum manere inultum: & misericordia refulgeat, qua

Tertium.

ſio compaſſus eſt generi humano,vt pro ipſius ſalutevnĩ genitum daret.Ro.5.Commendat autem charitatem ſuã deus in nobis ,quoniam ſi cum adhuc peccatores eſſemus ſecundum tempus,Chriſtus pro nobis mortuus eſt, multo igitur magis nunc iuſtificati in ſanguine ipſius,ſalui erimus ab ira per ipſum.Heb.13. Ieſus vt ſanctificaret populum per ſuum ſanguinem, extra portam paſſus eſt. Exeamus igitur ad eum extra caſtra,improperium eius portãtes.Bernar. Super omnia te mihi reddit amabilem bone Ieſu,calix quem bibiſti,opus redemptionis noſtræ, hoc amorem meum facile ſibi vendicat. Quotidiana Chriſtiani hominis lectio,eſſe debet recordatio paſſionis Chriſti: quia nihil ita cor humanum accendit,vt ſedulo & profunde recogitata paſſio & humanitas ſaluatoris. Poteſt anima deuota domini paſſionem contemplari quadruppliciter, in ordine ad quatuór effectus in animo meditantis conſequendos. Nam in ſeipſa conſiderata,maxima occurrit amaritudo : ideo eſt compunctiua ad compaſſionem. In cauſa monſtratur inaudita dilectio,ſic eſt inflammatiua ad amorem.In modo relucet perfecta virtutum exemplatio,vnde eſt illuminatiua ad imitationem. In fructu monſtratur plena perditorum reſtauratio,& ſic eſt conſolatiua ad deſolatorum erectionem. Ergo ſi durus es & quaſi inſenſibilis ad deuotionem,in primo diligenter excitare, & deuotaberis:ſi frigidus & ſegnis, in ſecundo inflammaberis:ſi habes & ſtolidus, in tertio illuminaberis:ſi triſtis & deſolatus,in quarto conſolaberis. Hinc Paſchaſius papa: Semel Chriſtus mortuus eſt iuſtus pro iniuſtis: & ſcimus & certum habemus,& ſpe immobili retinemus,quia Chriſtus reſurgens ex mortuis,iam non moritur,mors illi vltra non dominabitur,Roma.ſexto.tamen ne vnquam obliuiſcamur quod ſemel factum eſt, in memoria noſtri fit omni anno quando paſcha celebratur. Nunquid enim toties CHRISTVS occciditur? ſed tamen anniuerſaria recordatio , repręſentat nobis quod olim factum eſt, & ſic nos moueri facit,tanquam videamus dominum pręſentem in cruce. Bonauentu. Qui in

Paſſio domini quodruplicitet cõſideretu.

cruce domini,iuxta dictũ apostolicũ,Gal.6.vult gloriari, sedula debet cordis meditatione in ipsa persistere, cuius mysteria & quę circa ipsam facta sunt,si toto forẽt mentis intuitu perspecta,in nouũ adducerẽt statum meditãtẽ. Nã profundo corde & totis viscerum medullis eam perscrutandi,multi adsunt passus inspirati,ex quibus nouam compassionem,nouum amorem,nouas consolationes,& ꝑ consequens nouum quendam statũ perciperet, in pręsagiũ futurę glorię. Ad hunc statum consequendũ,tota mentis acies vigilantibus oculis illuc dirigenda,extraneis omissis curis,& quasi præsentialiter adsit,singula quæ contigerunt,affectuose, diligenter, morose & perseueranter contemplanda. Nec nos tędere debet audire & contemplari,quæ ipse dignatus est pro nobis pati.

De oratione domini & captione.

ARTICVLVS XXXI.

B HAec cum dixisset Iesus,hymno dicto,egressus cum discipulis suis ibat trans torrentem Cedron secundum consuetudinem in montem oliuarum.Secuti sunt autem eum & discipuli.Tunc dicit discipulis suis:Omnes vos scandalum patiemini in me in ista nocte. Scriptũ est enim: Percutiam pastorem,& dispergentur oues gregis.Postquam autem resurrexero, pręcedã vos in Galilæam.Respondens autem Petrus,ait: Et si omnes scandalizati fuerint in te,ego nunquam scandalizabor: Et ait illi Iesus:Amen dico tibi, quia tu hodie in hac nocte, priusquam gallus bis vocem dederit,ter me es abnegaturus. At ille amplius loquebatur: Etiam si oportuerit me simul cõmori tibi,non te negabo.Similiter & omnes discipul idixerunt.

Postquam dominus dulci sermone confortasset erexisſetque suorum animos, & gregem suum patri commendasset, (Iohan. 17.) hymno ex more dicto in laudem dei, (Semper enim agendæ gratiæ, siue prospera, siue aduersa cõtingant, semper laudes deo canendę sunt) vltro proficiscitur obuiam ijs, à quibus capiendus erat, quo se volentem pati declararet, trans torrentem per vallem Iosaphat inter Hierusalem & montem oliueti currentem, vbi plurimę cedri, vnde apud hebræos ex re nomen habuit Cedron. Chrys. Solitus erat dominus solitaria loca & à tumultibus quieta quęrere, quando volebat aliquid secrete & sublime docere discipulos, quod ab alijs non erat fas audiri. Theop. Post cœnam nequaquam inertia, aut iocus aut somnus occupant dominum, sed oratio & doctrina. Ascendit autem in mõtem oliuarum, per quem pietas Iesu designatur, qui totius gratię fons est: ad hunc ipsum sequi debemus, vt hinc oleo misericordiæ dignemur, & influat in nos dei gratia, quæ optimus est liquor medendis peccatorum vlneribus. Cant. 1. Oleum effusum nomen tuum. Secuti sunt eum mœsto corde & tremulo corpore discipuli, vndecim videlicet. nam Iudas exierat ad verbum, Quod facis, fac citius (Iohan. 13.) ad consummationem sceleris, ad acquisitionem vilissimæ mercedis, ferocem armatorum cohortem congregaturus. Parat autem animos eorum tolerantiam imminentis periculi, nõ ignarus imbecillitatis illorum. Verum ne desponderent animum, consolatur eos prophetia Zach. 13. & mox futura resurrectione, simul tempus locumque designans vicinum, vbi rursus ipsum essent conspecturi. Percutiam, inquit. Esa. 53. Propter scelus populi mei percussi eum. Psal. 68. Quoniam quem tu percussisti, persecuti sunt: & super dolorem vulnerum meorum addiderunt. Sed quemadmodum mors mea vos reddet dissipatos & turbatos, ita resurrectio mea vos refocillatos colliget in vnum. Petrus itaque non satis sibi notus, fortitudine quadam humana ac temporaria, negat futurum quod ex prophetia futurũ prædixit. Iesus autem penitus cupiens ex animis nostris euellere nostri fidutiam, prædixit illi casum. Petrus au-

tem quod maioris erat temeritatis, vnum se cæteris omnibus anteponit: quare dominus ipsum, quanquam ferventissimi esset amoris in dominum, cadere permisit, quo præsumptio humiliaretur, & plus Christi verbis, quàm sibi fideret: necnon in suo casu disceret, quomodo alijs misereri deberet. At Petri temeritatē imitati sunt & reliqui apostoli, Christum & ipsi abnegaturi, si simi-lis casus accidisset: Sic vsuuenire solet ijs, qui viribus proprijs putant sese posse victores vitiorum euadere, cum interim ex gratia pendeant. 1. Corinth. 15. Gratia dei sum id quod sum.

Tunc venit cum illis in villam quæ dicitur Gethsemani, vbi erat hortus, in quem introiuit ipse & discipuli eius. Et ait illis: Sedete hic, donec vadam illuc & orem. Vos autem vigilate & orate, ne intretis in tentationem. Et assumpto Petro & duobus filiis zebedæi, cœpit pauere, tædere, & contristari, & mœstus esse. & ait illis: Tristis est anima mea vsque ad mortem. Sustinete hic & vigilate mecum. Orate, ne intretis in tentationem.

Nemo potest ascendere in crucem Iesu, nisi prius descendat in vallem hanc, nisi sese deiecerit, abdicatis omnibus humanæ superbiæ præsidijs. Gethsemani, vallis pinguedinum dicitur: mortem autem domini pinguescunt animæ nostræ atque saginantur. Psalm. 62. Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea. In horto captus est & orauit, satisfaciens pro peccato primorum parentum in horto contracto, quo nos in hortum reduceret deliciarum cælestium, & quia notus erat locus traditori. Vtinam cor nostrum hortus sit deliciosus, in quem Iesus intrare dignetur, virtutum gratiarumque graminibus plenus, redolens quasi odor bonus. 2. Cor. 5. Christi bonus odor sumus in omni loco. Cant. 5. Veniat dilectus meus in hortum suum. Iussit autem octo in initio horti

In horto cur capi voluerit Iesus.

ſedere,qui tamen ægre diuellebantur à magiſtro quem amabant,vehementer quidem, ſed tamen affectu adhuc humano. Hilarius: Iuſſit eos ſubſidere & expectare redeuntem; donec ſolus pro cunctis oret, quia eius oratio omnium noſtrum eſt redemptio. Quo autem ſubſiſtere poſſent aduerſus tempeſtatem imminentem, monuit vt vigilarent & orarent, ne ſi eos tentator ocioſos & oſcitantes opprimeret, incautos illaquearet & ſuperaret. Hinc oſtēdit quibus armis Chriſtiano militi in afflictionibus vtendum ſit. Relictis ergo octo, tres aſſumpſit, aliquantulum diuertens à latere mōtis, quibus ſingularem affectus ſui dilectionē oſtenderat, & qui præ cæteris magnalia promiſerant. Siquidem Petrus in mortem & in carcerem ſe cum domino iturum promiſit, Luc. vigeſimo ſecundo: Iohannes & Iacobus calicem domini ſe bibituros ſpoponderunt, Matth. 20. Erant autem in Ieſu duo inter ſe diuerſiſſima, diuina maieſtas qua nihil ſublimius, & humana imbecillitas qua nihil abiectius. Quoniam autem his tribus guſtum aliquem præbuerat ſuæ ſublimitatis (Matth. decimoſeptimo:) in transfiguratione, voluit eoſdem extremæ abiectionis & humilitatis eſſe teſtes, vt in eodem diſcerent, & quid eſſet imitandum, & quid ſperandum. Verum vt homo prorſus omni deſtitutus auxilio, cœpit pauere, nec diſſimulauit anxietatem animi apud amicos. Triſtis, inquit, eſt anima mea. Pſalm. 87. Repleta eſt malis anima mea. gloſ. id eſt, doloribus & pœnis. Vſque ad mortem, hoc eſt, tam vehementer, vt mortem induceret niſi diuina diſpenſatione ad alia reſeruaretur, vel extenſiue ad mortem vſque duratura neq; ſubleuanda. Conſiderare poſſumus CHRISTVM in paſſione bifariam: ſemel, vt deum omnis affectionis humanæ expertem. Neque enim eius natura, qui ſemper idem eſt, Pſalm. 101. & apud quem nulla eſt transmutatio, Iaco. 1. varijs agitari & duci poteſt affectibus, neque triſtitia, neque dolore vt homines affici. Mala. tertio. Ego deus & non mutor. Altero, vt eum qui formam ſerui ſuapte ſponte ſuſcepit, & eiuſmodi formam, qua noſtra incommoda ſentiret, quave com-

Chriſtū in paſſiōe bifariā cōſiderari.

pateretur, Phil. 2. Hieronymus: Dominus noster vt veritatem in se probaret assumpti hominis, vere quidem cõtristatus est: sed ne passio illius in animo dominaretur, cœpit contristari. Aliud enim est contristari, aliud incipere contristari. Vnde est tristitia quædam inordinata, rationem præueniens atque impediens, quę non cadit in constantem virum. Prou. 12. Non contristabit iustum quicquid ei acciderit, Talis non fuit in Christo. Esa. 42. Non erit tristis neque turbulentus. Alia ordinata & bona, rationem sequens & vanitatem excludens. Eccles. 7. Cor sapientum vbi tristitia. 2. Corint. 7. Quę secundum deum est tristitia, pœnitentiam in salutem stabilem operatur. Tristabatur ergo & timebat, prout timor & tristitia sunt naturales affectiones & passiones, vel potius propassiones appetitus sensitiui, secundum Hieronymum. Verum non dominabatur illi vspiam vlla tristitia, neque à culmine virtutis deiecit, vt nos sępe nostro malo experimur, sed rationis imperium sequebatur. Duo autem pręcipuo Christum affecere angore & tristitia: alterum in animam grassabatur, peccatum & dei offensa, quę prope infinita erat. Esaiæ. 53. Dominus posuit in eo iniquitates omnium nostrum. Ambrosius: Doles domine, & vere doles, non tua vulnera, sed nostra crimina. Alterum modò ex animo, modò ex corporis qualitate nascebatur; imò ex vtriusque vicinitate. Non enim non potuit affici tristibus obiectis, qui sensum habuit prope clareque omnia dijudicantem. Iam enim ob oculos posita cuncta pericula, cuncta peccata, vniuersa tormenta, omnium hominum scandalum & ingratitudinem pro quibus patiebatur, pręsentissime cernebat. Bernardus: O gaudiũ, ò lætitia, tu lætificas ciuitatem dei, tu totum obiectum beatitudinis, quid contristaris? Nonne tu es deus totius consolationis, qui consolaris nos in omni tribulatione nostra? (2. Corinth. 1.) & quomodo tristes consolaris, si tristis est anima tua? Iussit vigilare secum, non quasi indigeat, sed quia sic ipsis expediebat. tempus enim hoc non somnum postulabat, sed vigiliam & intentam deprecationem. Quo facto paululum progressus, ac veluti pror-

Quę duo Christum potissime anxerint.

ſus ab omni ſolatio hominum deſtitutus, planeque deplo ratus quod ad humanas attinebat opes, confugit ad patris auxilium, nec apud hunc ſtatim inuenturus mali leuamen. Horrebat natura corporis cruciatum ac mortem imminentem, quę nihil vult niſi quod conuenit ſibi. Procidit in faciem, vt humilitatem mentis, habitu corporis commendet, vt dicit Hieronymus.

Et progreſſus puſillum, & ipſe auulſus eſt ab eis quantum iactus eſt lapidis. & poſitis genibus, procidit in faciem ſuam ſuper terram, & orauit vt ſi fieri poſſet, tranſiret ab eo hora. & dixit: Abba pater, omnia tibi poſſibilia ſunt. ſi poſſibile eſt, transfer calicem hunc à me. Veruntamen non ſicut ego volo, ſed ſicut tu. fiat voluntas tua. Et cũ ſurrexiſſet ab oratione, & veniſſet ad diſcipulos ſuos, inuenit eos dormientes, & ait Petro: Simon, dormis? Sic nõ potuiſti vna hora vigilare mecum? Vt quid dormitis? ſurgite, vigilate & orate, vt non intretis in tentatinnem. Spiritus quidẽ promptus eſt, caro autem infirma.

Bonauentura: Hic parumper ſubſiſte. & mirabilia domini dei tui mente pertracta. orat enim nunc dominus, ſed & ſępius oraſſe legitur: ſed pro nobis tunc vt aduocatus noſter, nunc autem pro ſe orabat. Compatere & admirare profundiſſimam humilitatem. cum enim ſit deus patri coæternus & coæqualis, oblitus videtur ſe eſſe deum, orat vt homo, ſtat tanquam quilibet homunculus de populo deum orans. Conſidera etiam perfectiſſimam obedientiam. Quid enim orat? certe, vt hora mortis transferatur. habet hoc expedire, vt non moreretur ſi ei placeret, ſed non exauditur ſecundum aliquam voluntatem quæ erat in eo, quia vult pater, vt penitus moriatur, & ei quanuis coęterno & vnico filio proprio non pepercit, ſed pro nobis tradidit. Romanorum 8. Dominus au-

tem Iesus hanc obedientiam suscipit, & exequitur reuerenter. Vide tertio indicibilem ad nos charitatem tam patris quàm filij, compassione, admiratione, veneratione que dignissimam: nam propter nos hæc mors indicitur. Chrysostomus: Dicendo quòd transeat calix iste, ostēdit quod humanum est: addendo, non sicut ego, ostendit quod perfectum est. Duplex insinuatur voluntas: rationis, quę erat subiecta diuinæ voluntati: sensualitatis, quam ratio subijciebat diuinæ, licet ipsa sensualitas cōtrarium appeteret, & per hoc quanquam non erat similis, erat tamen subiecta, ac per hoc non erat contraria.

Duæ in Iesu voluntates,

Duo quædã in carne nostra inueniri.

Duo enim est reperire in carne nostra: ipsam naturam, secundũ quam nolumus expoliari, sed superuestiri, vt absorbeatur quod mortale est, à vita, 2. Corin. 5. Secundo, infirmitatem aggrauantem animam. Sapien. 9. Corpus quod corrumpitur, aggrauat animam: non quia corpus, sed quia corruptibile: & sic cupimus dissolui & esse cum Christo, Phil. 1. Si possibile est, inquit: nam si vis, possibile est: si non vis, non est possibile, ergo tua voluntas fiat ad salutē humani generis, non quod ego iuxta corporis imbecillitatem. Intermittit autem orationem nón tędio affectus orandi, sed remedio alijs prouidendi. Nouerat enim quantum suis immineret periculum. Hinc Petrum qui præ cæteris de constantia gloriatus fuit, aggreditur, d. Vbi est promissio tua, si vna non potuisti hora vigilare mecum? Beda: Somnus corporis, indicium erat quòd in proximo grauandi erant somno infidelitatis. Vt quid dormitis? Neque stertendum, vbi hostes nusquam non obseruant excubias. Vnde Luc. vigesimosecũdo: Simon, ecce satanas expetiuit vos, vt cribraret sicut triticum. 1. Pet. 5. Sobrij estote & vigilate, quia aduersarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit, quęrens quem deuoret. Hinc Luc. decimooctauo: Oportet semper orare & nunquam deficere. Isidorus: Hoc est remedium eius qui vitiorum tentamentis æstuat, vt quoties quolibet vitio tãgitur, toties orationes fundat, quia frequens oratio vitiorum impugnationem extinguit. Hieronymus: Etsi spiritus vester promptus sit ad volendum, tamen caro fragi-

lis est ad sustinendum. Hoc aduersus temerarios dictum est, qui quicquid crediderint, putant se præstare posse. Nam quantum de ardore mentis confidimus, tantum de fragilitate carnis timeamus. Galat. 5. Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, vt non quæcunque vultis, illa faciatis. Vnde quanquam spiritu feruerent, in vtranque tamen (vt aiunt) aurem dormitabant, carne superati. Verum vt illius mors non profuit ociosis, ita nec precatio valere debet nisi his qui pro se quoque student orare.

Iterum secundo abiit, & orauit, dicens: Pater mi, si non potest hic calix transire, nisi bibam illum, fiat voluntas tua. Et venit iterum ad discipulos suos, & inuenit eos dormientes. erant enim oculi eorum grauati, & ignorabant quid responderent ei. Et relictis illis, iterum abiit & orauit tertiò eundem sermonem, dicens: Pater, si vis, transfer calicem hunc à me. veruntamen non mea voluntas, sed tua fiat. Apparuit autem illi angelus de cælo, confortans eum. & factus in agonia, prolixius orabat. & factus est sudor eius, sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram.

Hieronymus: Pater mi, si non potest in me & per me saluari genus humanum nisi moriar, fiat voluntas tua. Vide quantis coartabatur angoribus, vndique illi angustiæ, pater non respondet, discipuli dormiunt vehementer grauati, mœrore conduplicante somnolentiam, quare ignorabant quid responderent. Altè quippe promittens, & in promissione succumbens, legitima non habet responsa, maxime si facilis est promissio, aut si leue est quod exigitur ab amico. Promiserant mortē, Christus exigebat vigiliam, & hoc propter ipsos. non enim nisi vigilantibus contingit victoria. Tertio orauit, quo nos doceret pertinaciter & vehementer orandū, quoties im-

tamen distamus aliquo modo. 2. Corint. 5. Dum sumus in hoc corpore, peregrinamur à domino. Tunc autem videbunt facie ad faciem. 1. Cor. 13. Pater iuste, fons & origo vniuersę iustitiæ. Psal. 10. Iustus dominus & iustitias dilexit. à me nihil est præteritum, quo minus innotesceres hominibus, sed mundus magna ex parte suis vitijs obcæcatus, noluit te agnoscere, qui mihi te docenti noluit credere, ideo priuabuntur præmijs & gloria. Accipit hic mũdum p reprobis & mundo deditis, qui totus in maligno positus est, 1. Iohan. 5. Ego vero purus à mundo, te noui & cognitum prędicaui. Matt. 11. Nemo nouit filium nisi pater, neque patrem quis nouit nisi filius, & cui voluerit filius reuelare. Nec omnino frustra fuit prædicatio mea, quia per me cognouerunt te hi quos in hoc delegeras, vt cognoscerent quod abs te profectus sim. Notum itaque feci, & notum faciam misso spiritusancto, qui inducet eos in omnem veritatem. Et si didicerint quis tu, tua dilectio qua dilexisti me, in ipsis erit, & ego in eis, vt vniti capiti suo, vitam gloriæ sortiantur. Iohannis decimoquinto. Qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum. 1. Iohan. 14. Qui manet in charitate, in deo manet, & deus in eo.

De passione domini.

ARTICVLVS XXX.

CHristus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationẽ & hostiã deo, in odorem suauitatis, Eph. 5. Affectuosis, etsi breuibus, verbis amarissimę passionis dominicæ insinuat & causam & modum. Eramus enim omnes natura filij iræ, Eph. 2. Nam in Adam omnes peccauerunt, & egent gloria dei, Ro. 3. Hinc Lu. 19. Venit filius hominis quęrere & saluũ facere quod perierat. Tria ergo hisce in verbis indicat Apostolus circa passionẽ attẽdenda. Primũ, Copiosus dilectionis affectus. Hiere. 31. In charitate perpetua dilexi te, ideo attraxi te miserans. Vnde dominus Ioh. 3. Sic deus dilexit

mũdũ,vt filiũ ſuũ vnigenitum daret,vt omnis qui credit in illum,non pereat,ſed habeat vitam æternam.Vere magnũ charitatis ĩdiciũ.Ioh.5.Maiorẽ hac dilectionẽ nemo habet,q̃ vt animã ſuã quis ponat p̱ amicis ſuis.Sed ipſe p̱ inimicis mortuus eſt.Ro.5.Vt quid enim quum adhuc infirmi eſſemus,Chriſtus ſecũdũ tẽpus mortuus eſt?Hinc hortatur Iohannes 1.Ioh. 4.Diligamus deũ,quoniã ipſe prior dilexit nos.Secũdũ,doloroſus paſſiõis effect⁹.Nã ſeipſum tradidit oblationẽ & hoſtiã.Eſa.53. Tradidit in mortem animã ſuã.1.Ioh.3.In hoc cognouimus charitatẽ dei,quoniã ille p̱ nobis animã ſuã poſuit.Matt.20.Filius hominis non venit miniſtrari,ſed miniſtrare,& dare animam ſuã redẽptionẽ p̱ multis.Bonauen.Mors eſt priuatio vitę, & habet cõparationem ad inferentem,& ad eũ qui ſuſtinet.Et ſecũdũ hoc dupliciter poteſt quis alium tradere in mortẽ:Aut quia facit vt alij inferant ei mortẽ, aut quia facit vt ſuſtineat. Quoniã aũt ſuſtinentia mortis fuit à deo patre,& à Chriſto,quia deus pater voluit vt ipſe ſuſtineret mortẽ,& ipſe voluntarie ſuſtinuit Eſa.53.Oblatus eſt q̃a ipſe voluit. Luc.22.Et filius quidẽ hominis ſecũdũ quod diffinitũ eſt,vadit.hinc eſt q̧ traditus dicitur à patre,traditus & à ſeipſo.Rurſus,quia Iudas & Iudęi procurauerũt,vt alij inferẽt ei mortẽ,hinc traditus dicitur à Iuda & Iudęis.Et quoniã laudabilis fuit ſufferẽtia mortis,illatio aũt vituperabilis, hinc eſt quod traditio patris & Chriſti,laudatur:Iudæ aũt ac Iudæorũ, vituperatur. Traditus ergo à patre,ex charitatis eminẽtia.1.Ioh.4.In hoc apparuit charitas dei in nobis,quoniã filium ſuum miſit in mundũ,vt viuamus per ipſum.Ro.8.Qui etiã proprio filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illũ,quomodo etiã nos omnia cũ illo nobis donauit?O nũquã obliuiſcenda dilectio.A ſeipſo,ex humilitatis obedientia.Phi.2.Humiliauit ſemetipſum,factus obediẽs vſque ad mortẽ,mortẽ aũt crucis.1.Pe.2. Tradebat autem iudicanti ſe iniuſte,qui peccata noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper lignũ.A Iudæis,ex probitatis & veritatis inuidentia :quia enim vitia ipſorum carpebat,exarſerunt inuidia cõtra eũ.Sap.2.Circũueniamus iuſtũ,quoniã inu-

Mors q̃d.

Dupliciter quẽ à quo tradi in mortem.

Chriſtus q̃ varie in mortẽ traditus.

tilis est nobis,& contrarius est operibus nostris,&impro perat nobis peccata legis,& diffamat in nos peccata disci plinæ nostrę:promittit se scientiam dei habere,& filium dei se nominat: Factus est nobis in traductionem cogitationum nostrarum, grauis est nobis etiam ad videndum: quoniam dissimilis est alijs vita illius,& immutatę sunt viæ eius. Tanquam nugaces æstimati sumus ab illo,& abstinet se à vijs nostris tanquam ab immunditijs, & profert nouissima iustorũ,& gloriatur patrem se habere deũ. Videamus ergo si sermones illius veri sint, & tentemus quę ventura sunt illi,& sciemus quę erunt nouissima illius.Si enim est verus filius dei,suscipiet illum, & liberabit illum de manibus contrariorum. Contumelia & tormento interrogemus eũ,vt sciamus reuerentiam eius,& ꝓbemus patientiam illius.Morte turpissima cõdemnemus eũ.Erit enim respectus ex sermonibus illius. Ad amussim vsque,inuidiam Iudęorum & Christi innocentiam depinxit.Hinc Mat.27.de Pilato dicitur:Sciebat enim quod ꝑ inuidiam tradidissent eum summi sacerdotes. Vnde quo magis cernebant gloriam Christi emicare,eo amplius inuidia stimulati,in mortem domini conspirabant. Vnde Lazaro resuscitato, inito consilio, diffinierunt q̃ primũ Christũ morti tradendũ,Ioh.11.Sic videntes Iesum plausu populari laudari,dixerũt Ioh.12. Videtis quia nihil ꝓficimus?ecce mundus totus post eũ abijt. Iudas ipsum tradidit ex cupiditatis dementia. sic enim pecuniæ cupiditate dementatus fuit,vt non cõsideraret,quid, quanti venderet,sed solũ vt venderet.Mat.26. Quid vultis mihi dare,& ego vobis illum tradam?Qui audientes(Mar.14.)gauisi sunt,& constituerũt ei triginta denarios, Mat. 26. O quot sunt qui multo minoris vendunt,pro quibus sanguinem ipse fudit,hoc est,animas suas,proximos suos. Tertium,Gratiosus redemptionis fructus.2.Cor.5 Deus erat in Christo,mundum reconcilians sibi,non reputans illis delicta ipsorũ.Innotescit ergo q̃ graue & enorme sit peccatum,pro cuius expiatione mortuus est vnicus filius dei, vt dei appareat iustitia, qua maluit filium occidi,quam peccatum manere inultum:& misericordia refulgeat,quæ

Tertium.

sic compassus est generi humano, vt pro ipsius salute vni genitum daret. Ro.5. Commendat autem charitatem suā deus in nobis, quoniam si cum adhuc peccatores essemus secundum tempus, Christus pro nobis mortuus est, multo igitur magis nunc iustificati in sanguine ipsius, salui erimus ab ira per ipsum. Heb.13. Iesus vt sanctificaret populum per suum sanguinem, extra portam passus est. Exeamus igitur ad eum extra castra, improperium eius portātes. Bernar. Super omnia te mihi reddit amabilem bone Iesu, calix quem bibisti, opus redemptionis nostræ, hoc amorem meum facile sibi vendicat. Quotidiana Christiani hominis lectio, esse debet recordatio passionis Christi: quia nihil ita cor humanum accendit, vt sedulo & profunde recogitata passio & humanitas saluatoris. Potest anima deuota domini passionem contemplari quadrupliciter, in ordine ad quatuór effectus in animo meditantis consequendos. Nam in seipsa considerata, maxima occurrit amaritudo: ideo est compunctiua ad compassionem. In causa monstratur inaudita dilectio, sic est inflammatiua ad amorem. In modo relucet perfecta virtutum exemplatio, vnde est illuminatiua ad imitationem. In fructu monstratur plena perditorum restauratio, & sic est consolatiua ad desolatorum erectionem. Ergo si durus es & quasi insensibilis ad deuotionem, in primo diligenter exercitare, & deuotaberis: si frigidus & segnis, in secundo inflammaberis: si habes & stolidus, in tertio illuminaberis: si tristis & desolatus, in quarto consolaberis. Hinc Paschasius papa: Semel Christus mortuus est iustus pro iniustis: & scimus & certum habemus, & spe immobili retinemus, quia Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur, Roma. sexto. tamen ne vnquam obliuiscamur quod semel factum est, in memoria nostri fit omni anno quando pascha celebratur. Nunquid enim toties CHRISTVS occciditur? sed tamen anniuersaria recordatio, repręsentat nobis quod olim factum est, & sic nos moueri facit, tanquam videamus dominum pręsentem in cruce. Bonauentu. Qui in

Passio domini quadrupliciter cōsideret.

cruce domini,iuxta dictũ apostolicũ,Gal.6.vult gloriari, sedula debet cordis meditatione in ipsa persistere, cuius mysteria & quę circa ipsam facta sunt,si toto forēt mentis intuitu perspecta,in nouũ adducerēt statum meditātē. Nā profundo corde & totis viscerum medullis eam perscrutandi,multi adsunt passus inspirati,ex quibus nouam compassionem,nouum amorem,nouas consolationes,& p consequens nouum quendam statũ perciperet, in prę̨sagiũ futurę glorię. Ad hunc statum consequendũ,tota mentis acies vigilantibus oculis illuc dirigenda,extraneis omissis curis,& quasi præsentialiter adsit,singula quæ contigerunt,affectuose, diligenter, morose & perseueranter contemplanda. Nec nos tędere debet audire & contemplari,quæ ipse dignatus est pro nobis pati.

De oratione domini & captione.

ARTICVLVS XXXI.

B HAec cum dixisset Iesus ,hymno dicto,egressus cum discipulis suis ibat trans torrentem Cedron secundum consuetudinem in montem oliuarum.Secuti sunt autem eum & discipuli.Tunc dicit discipulis suis:Omnes vos scandalum patiemini in me in ista nocte. Scriptũ est enim: Percutiam pastorem,& dispergentur oũes gregis.Postquam autem resurrexero, pręcedã vos in Galilæam.Respondens autem Petrus,ait: Et si omnes scandalizati fuerint in te,ego nunquam scandalizabor : Et ait illi Iesus:Amen dico tibi, quia tu hodie in hac nocte, priusquam gallus bis vocem dederit,ter me es abnegaturus. At ille amplius loquebatur: Etiam si oportuerit me simul cõ mori tibi,non te negabo.Similiter & omnes discipul idixerunt.

Postquam dominus dulci sermone confortasset erexisſetque suorum animos, & gregem suum patri commendasset, (Iohan. 17.) hymno ex more dicto in laudem dei, (Semper enim agendæ gratiæ, siue prospera, siue aduersa cõtingant, semper laudes deo canendę sunt) vltro proficiscitur obuiam ijs, à quibus capiendus erat, quo se volentem pati declararet, trans torrentem per vallem Iosaphat inter Hierusalem & montem oliueti currentem, vbi plurimę cedri, vnde apud hebræos ex re nomen habuit Cedron. Chrys. Solitus erat dominus solitaria loca & à tumultibus quieta quęrere, quando volebat aliquid secrete & sublime docere discipulos, quod ab alijs non erat fas audiri. Theop. Post cœnam nequaquam inertia, aut iocus aut somnus occupant dominum, sed oratio & doctrina. Ascendit autem in mõtem oliuarum, per quem pietas Iesu designatur, qui totius gratię fons est: ad hunc ipsum sequi debemus, vt hinc oleo misericordiæ dignemur, & influat in nos dei gratia, quæ optimus est liquor medendis peccatorum vlneribus. Cant. 1. Oleum effusum nomen tuum. Secuti sunt eum mœsto corde & tremulo corpore discipuli, vndecim videlicet. nam Iudas exierat ad verbum, Quod facis, fac citius (Iohan. 13.) ad consummationem sceleris, ad acquisitionem vilissimæ mercedis, ferocem armatorum cohortem congregaturus. Parat autem animos eorum tolerantiam imminentis periculi, nõ ignarus imbecillitatis illorum. Verum ne desponderent animum, consolatur eos prophetia Zach. 13. & mox futura resurrectione, simul tempus locumque designans vicinum, vbi rursus ipsum essent conspecturi. Percutiam, inquit. Esa. 53. Propter scelus populi mei percussi eum. Psal. 68. Quoniam quem tu percussisti, persecuti sunt: & super dolorem vulnerum meorum addiderunt. Sed quemadmodum mors mea vos reddet dissipatos & turbatos, ita resurrectio mea vos refocillatos colliget in vnum. Petrus itaque non satis sibi notus, fortitudine quadam humana ac temporaria, negat futurum quod ex prophetia futurũ prædixit. Iesus autem penitus cupiens ex animis nostris euellere nostri fidutiam, prædixit illi casum. Petrus au-

tem quod maioris erat temeritatis, vnum se cæteris omnibus anteponit: quare dominus ipsum, quanquam ferventissimi esset amoris in dominum, cadere permisit, quo præsumptio humiliaretur, & plus Christi verbis, quàm sibi fideret: necnon in suo casu disceret, quomodo alijs misereri deberet. At Petri temeritatē imitati sunt & reliqui apostoli, Christum & ipsi abnegaturi, si similis casus accidisset. Sic vsuuenire solet ijs, qui viribus proprijs putant sese posse victores vitiorum euadere, cum interim ex gratia pendeant. 1. Corinth. 15. Gratia dei sum id quod sum.

Tunc venit cum illis in villam quæ dicitur Gethsemani, vbi erat hortus, in quem introiuit ipse & discipuli eius. Et ait illis: Sedete hic, donec vadam illuc & orem. Vos autem vigilate & orate, ne intretis in tentationem. Et assumpto Petro & duobus filiis zebedæi, cœpit pauere, tædere, & contristari, & mœstus esse. & ait illis: Tristis est anima mea vsque ad mortem. Sustinete hic & vigilatē mecum. Orate, ne intretis in tentationem.

Nemo potest ascendere in crucem Iesu, nisi prius descendat in vallem hanc, nisi sese deiecerit, abdicatis omnibus humanæ superbiæ præsidijs. Gethsemani, vallis pinguedinum dicitur: mortem autem domini pinguescunt animæ nostrę atque saginantur. Psalm. 62. Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea. In horto captus est & orauit, satisfaciens pro peccato primorum parentum in horto contracto, quo nos in hortum reduceret deliciarum cælestium, & quia notus erat locus traditori. Vtinam cor nostrum hortus sit deliciosus, in quem Iesus intrare dignetur, virtutum gratiarumque graminibus plenus, redolens quasi odor bonus. 2. Cor. 5. Christi bonus odor sumus in omni loco. Cant. 5. Veniat dilectus meus in hortum suum. Iussit autem octo in initio horti

In horto cur capi voluerit Iesus.

ſedere,qui tamen ægre diuellebantur à magiſtro quem amabant,vehementer quidem, ſed tamen affectu adhuc humano. Hilarius: Iuſſit eos ſubſidere & expectare redeuntem;donec ſolus pro cunctis oret, quia eius oratio omnium noſtrum eſt redemptio. Quo autem ſubſiſtere poſſent aduerſus tempeſtatem imminentem, monuit vt vigilarent & orarent,ne ſi eos tentator ocioſos & oſcitantes opprimeret, incautos illaquearet & ſuperaret. Hinc oſtēdit quibus armis Chriſtiano militi in afflictionibus vtendum ſit. Relictis ergo octo, tres aſſumpſit, aliquantulum diuertens à latere mōtis, quibus ſingularem affectus ſui dilectionē oſtenderat, & qui præ cæteris magnalia promiſerant. Siquidem Petrus in mortem & in carcerem ſe cum domino iturum promiſit, Luc. vigeſimo ſecundo: Iohannes & Iacobus calicem domini ſe bibituros ſpoponderunt, Matth. 20. Erant autem in Ieſu duo inter ſe diuerſiſſima, diuina maieſtas qua nihil ſublimius, & humana imbecillitas qua nihil abiectius. Quoniam autem his tribus guſtum aliquem prębuerat ſuę ſublimitatis (Matth. decimoſeptimo:) in transfiguratione, voluit eoſdem extremæ abiectionis & humilitatis eſſe teſtes, vt in eodem diſcerent, & quid eſſet imitandum, & quid ſperandum. Verum vt homo prorſus omni deſtitutus auxilio, cœpit pauere, nec diſſimulauit anxietatem animi apud amicos. Triſtis, inquit, eſt anima mea. Pſalm. 87. Repleta eſt malis anima mea. gloſ. id eſt, doloribus & pœnis. Vſque ad mortem, hoc eſt, tam vehementer, vt mortem induceret niſi diuina diſpenſatione ad alia reſeruaretur, vel extenſiue ad mortem vſque duratura neque ſubleuanda. Conſiderare poſſumus CHRISTVM in paſſione bifariam: ſemel, vt deum omnis affectionis humanæ expertem. Neque enim eius natura, qui ſemper idem eſt, Pſalm. 101. & apud quem nulla eſt transmutatio, Iaco. 1, varijs agitari & duci poteſt affectibus, neque triſtitia, neque dolore vt homines affici. Mala. tertio. Ego deus & non mutor. Altero, vt eum qui formam ſerui ſuapte ſponte ſuſcepit, & eiuſmodi formam, qua noſtra incommoda ſentiret; quave com-

Chriſtū in paſſiōe bifariā cōſiderari.

pateretur, Phil. 2. Hieronymus: Dominus noster vt veri tatem in se probaret assumpti hominis, vere quidem cõ tristatus est: sed ne passio illius in animo dominaretur, cœpit contristari. Aliud enim est contristari, aliud incipere contristari. Vnde est tristitia quædam inordinata, rationem præueniens atque impediens, quę non cadit in constantem virum. Prou. 12. Non contristabit iustum quicquid ei acciderit, Talis non fuit in Christo. Esa. 42. Non erit tristis neque turbulentus. Alia ordinata & bona, rationem sequens & vanitatem excludens. Eccles. 7. Cor sapientum vbi tristitia. 2. Corint. 7. Quę secundum deum est tristitia, pœnitentiam in salutem stabilem operatur. Tristabatur ergo & timebat, prout timor & tristitia sunt naturales affectiones & passiones, vel potius pro passiones appetitus sensitiui, secundum Hieronymum. Verum non dominabatur illi vspiam vlla tristitia, neque à culmine virtutis deiecit, vt nos sępe nostro malo experimur, sed rationis imperium sequebatur. Duo autem pręcipuo Christum affecere angore & tristitia: alterum in animam grassabatur, peccatum & dei offensa, quę prope infinita erat. Esaiæ. 53. Dominus posuit in eo iniquitates omnium nostrum. Ambrosius: Doles domine, & vere doles, non tua vulnera, sed nostra crimina. Alterum modò ex animo, modò ex corporis qualitate nascebatur; imò ex vtriusque vicinitate. Non enim non potuit affici tristibus obiectis, qui sensum habuit prope clareque omnia dijudicantem. Iam enim ob oculos posita cuncta pericula, cuncta peccata, vniuersa tormenta, omnium hominum scandalum & ingratitudinem pro quibus patiebatur, pręsentissime cernebat. Bernardus: O gaudiũ, ò lætitia, tu lætificas ciuitatem dei, tu totum obiectum beatitudinis, quid contristaris? Nonne tu es deus totius consolationis, qui consolaris nos in omni tribulatione nostra? (2. Corinth. 1.) & quomodo tristes consolaris, si tristis est anima tua? Iussit vigilare secum, non quasi indigeat, sed quia sic ipsis expediebat. tempus enim hoc non somnum postulabat, sed vigiliam & intentam deprecationem. Quo facto paululum progressus, ac veluti pror-

Quę duo Christum potissime anxerint.

ſus ab omni ſolatio hominum deſtitutus, planeq́ue deplo ratus quod ad humanas attinebat opes, confugit ad patris auxilium, nec apud hunc ſtatim inuenturus mali leuamen. Horrebat natura corporis cruciatum ac mortem imminentem, quę nihil vult niſi quod conuenit ſibi. Procidit in faciem, vt humilitatem mentis, habitu corporis commendet, vt dicit Hieronymus.

Etprogreſſus puſillum, & ipſe auulſus eſt ab eis quantum iactus eſt lapidis. & poſitis genibus, procidit in faciem ſuam ſuper terram, & orauit vt ſi fieri poſſet, tranſiret ab eo hora. & dixit: Abba pater, omnia tibi poſſibilia ſunt. ſi poſſibile eſt, transfer calicem hunc à me. Veruntamen non ſicut ego volo, ſed ſicut tu. fiat voluntas tua. Et cū ſurrexiſſet ab oratione, & veniſſet ad diſcipulos ſuos, inuenit eos dormientes, & ait Petro: Simon, dormis? Sic nō potuiſti vna hora vigilare mecum? Vt quid dormitis? ſurgite, vigilate & orate, vt non intretis in tentatinnem. Spiritus quidē promptus eſt, caro autem infirma.

Bonauentura: Hic parumper ſubſiſte. & mirabilia domini dei tui mente pertracta. orat enim nunc dominus, ſed & ſępius oraſſe legitur: ſed pro nobis tunc vt aduocatus noſter, nunc autem pro ſe orabat. Compatere & admirare profundiſſimam humilitatem. cum enim ſit deus patri coæternus & coæqualis, oblitus videtur ſe eſſe deum, orat vt homo, ſtat tanquam quilibet homunculus de populo deum orans. Conſidera etiam perfectiſſimam obedientiam. Quid enim orat? certe, vt hora mortis transferatur. habet hoc expedire, vt non moreretur ſi ei placeret, ſed non exauditur ſecundum aliquam voluntatem quæ erat in eo, quia vult pater, vt penitus moriatur, & ei quanuis coęterno & vnico filio proprio non pepercit, ſed pro nobis tradidit. Romanorum 8. Dominus au-

lis est ad sustinendum. Hoc aduersus temerarios dictum est, qui quicquid crediderint, putant se præstare posse. Nam quantum de ardore mentis confidimus, tantum de fragilitate carnis timeamus. Galat. 5. Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, vt non quæcunque vultis, illa faciatis. Vnde quanquam spiritu feruerent, in vtranque tamen (vt aiunt) aurem dormitabant, carne superati. Verum vt illius mors non profuit ociosis, ita nec precatio valere debet nisi his qui pro se quoque student orare.

Iterum secundo abiit, & orauit, dicens: Pater mi, si non potest hic calix transire, nisi bibam illum, fiat voluntas tua. Et venit iterum ad discipulos suos, & inuenit eos dormientes. erant enim oculi eorum grauati, & ignorabant quid responderent ei. Et relictis illis, iterum abiit & orauit tertiò eundem sermonem, dicens: Pater, si vis, transfer calicem hunc à me. veruntamen non mea voluntas, sed tua fiat. Apparuit autem illi angelus de cælo, confortans eum. & factus in agonia, prolixius orabat. & factus est sudor eius, sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram.

Hieronymus: Pater mi, si non potest in me & per me saluari genus humanum nisi moriar, fiat voluntas tua. Vide quantis coartabatur angoribus, vndique illi angustiæ, pater non respondet, discipuli dormiunt vehementer grauati, mœrore conduplicante somnolentiam, quare ignorabant quid responderent. Altè quippe promittens, & in promissione succumbens, legitima non habet responsa, maxime si facilis est promissio, aut si leue est quod exigitur ab amico. Promiserant mortẽ, Christus exigebat vigiliam, & hoc propter ipsos. non enim nisi vigilantibus contingit victoria. Tertio orauit, quo nos doceret pertinaciter & vehementer orandũ, quoties im-

Tres oran di vices Christi, q̃d minet procella tentationis. Orauit tribus vicibus, vt sua oratione nos liberaret à malis præteritis, præsentibus & futuris: & sicut tribus vicibus orauit, sic & in tribus locis distinctis ab inuicem ad leuem iactum lapidis. Rabanus: Christus orauit tribus vicibus, vt in hoc instrueret tria petenda, de præteritis veniam, in præsentibus tutelam, de futuris cautelam. Vel de peccatis veniam, in præsenti gratiam, & in futuro gloriam. Ostendit & quemadmodum

Quō sit orandum. orandum sit. Primo, Elongauit se. Cyril. Semotim orat, vt discamus quod animo attento & corde quieto colloquẽdum est cum deo sublimi. Mat. 6. Tu autem cum oraueris, intra in cubiculum tuum: & clauso super te ostio, ora patrem tuum in abscondito. Secundo, procidit in faciem. Eccl. 35. Oratio humiliantis se nubes penetrabit. Iudit. 9. Humilium & mansuetorum semper tibi placuit deprecatio. Tertio, voluntatem suam paternæ voluntati subiecit. Ambrosius: In agonia mortis suę, dei filius angustiatus, patrem deuote precatus est: & tamen in oratione paternæ voluntati se conformat, ad docendum voluntatem nostram sibi subijcere. Aug. Filius vnicus dicit, non quæro voluntatem meam: & homines volunt facere voluntatem suam? Ille tantum se humiliat, qui est ęqualis patri: & tantum se extollit, qui in imo iacet, & nisi manus ei porrigatur, non surgit? Quarto, replicauit, imo triplicauit. Hiero. Orationem geminat & triplicat, in quo constãter orare nos informat. Apparuit angelus consolãs eum, quo humana in ipso demonstratur natura: sed alibi legimus

Mat. 4 quod angeli ei ministrarunt, in quo diuinitatem agnoscebant, & vt disceremus, quod deuote orantibus, & pro iustitia tribulatis, angeli assistunt consolationem impendẽtes. Psalm. 93. Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuę lætificauerunt animam meam. Nouerat quid vellet pater, & cupiebat ipse bibere poculum mortis pro salute mundi: sed in se transtulit affectum sui corporis, ac suis præcandi formam pręscribere studuit. Cęterum vt nos doceret tum cælitus nobis adfore

Agonia christi quę auxilium à domino, postquam nos totos diuinæ voluntati tradiderimus, apparuit illi angelus. Agonia quæ nõnũ

quam morte ipſa eſt grauior, vehemēs erat anxiatio quā habuit de pœnis ſibi de propinquo imminentibus, quas præſentialiter intuebatur. Bonauen. Dominator domine Ieſu, vnde animę tuæ tanta anxietas & anxia ſupplicatio? Nonne voluntarium omnino te patri ſacrificium obtuliſti? Verum vt veram in te credentes noſtræ mortalitatis naturam, formaremur ad fidem, & in tribulationum perpeſſione conſimili erigeremur ad ſpem, & maiores erga te ſtimulos haberemus, naturaliter carnis noſtræ infirmitatē huiuſmodi ſignis euidentibus expreſſiſti, quibus docemur quia vere dolores noſtros pertuleris, & non abſque ſenſu doloris deguſtaueris amaritudines paſſionum. Nā ruptis ab intra & apertis venulis, ſimul cum ſudore effluxit ſanguis. Aug. Anguſtias animæ tuæ & cordis tui, domine Ieſu dulciſſime, indicauit certiſſime ſudor ille ſanguineus, qui orationis tempore de ſanctiſſima carne tua guttatim effluebat. Collige anima deuota, compaſſiuo affectu guttas illas, & cor tuum illis conſperge, tibi proderūt ad ſalutem. Hęc omnia cum intima compaſſione & pia meditatione penſanda, quo Chriſto grati, & eius exemplo in omni aduerſitate patientiam ſeruare, deum ſuppliciter inuocare, & diuinæ pietati & diſpenſationi nos ipſos fiducialiter & finaliter committere ſtudeamus.

Et cum ſurrexiſſet ab oratione, & veniſſet ad diſcipulos ſuos, inuenit eos dormientes præ triſtitia, & ait illis: Dormite iam & requieſcite. Sufficit. Ecce appropinquabit hora, & filius hominis tradetur in manus peccatorum. Sciebat autem & Iudas qui tradebat eū, locum: quia frequenter Ieſus conuenerat illuc cum diſcipulis ſuis. Iudas ergo cum accepiſſet cohortem, & à pontificibus & phariſęis miniſtros, venit illuc. Dederat autem traditor eis ſignum, dicens: Quemcunque oſculatus fuero ipſe eſt, tenete eum, & ducite caute. Et ait Ieſus: Surgite, eamus. ecce qui me tradet, prope eſt.

Adhuc eo loquente,ecce Iudas Iſcarioth vnus ex duodecim venit, & cum eo turba multa cum gladiis & fuſtibus, & lignis, & laternis,& facibus,& armis, miſſi à principibus ſacerdotum, & ſcribis, & ſenioribus populi. Ieſus autem ſciens omnia quę ventura erant ſuper ipſum,proceſſit obuiam, & dixit eis: Quem quęritis? Reſponderunt ei: Ieſum Nazarenum.Dixit ergo eis Ieſus:Ego ſum. Stabat autem & Iudas qui tradebat eum,cum ipſis.Vt ergo dixit eis Ieſus,ego ſum,abierunt retrorſum,& ceciderunt in terram. Iterum ergo interrogauit eos:Quem quæritis? Illi autem dixerunt:Ieſum Nazarenum. At ille ait:Dixi vobis quia ego ſum.ſi ergo me quæritis,ſinite hos abire.Vt ſermo Ieſu impleretur,quem dixit, (Iohannis decimoſeptimo.)Quia quos dediſti mihi,non perdidi ex eis quenquam.

Bonus paſtor inuigilat ſuper gregem ſuum, quem in finem vſque dilexerat. Erant enim vehementer contriſtati,auditis verbis & ſignis viſis triſtitiæ in Ieſu. Pſal.118. Dormitauit anima mea prę tędio, confirma me in verbis tuis.Secundum Orig. Chry. & Hiero: compaſſus imbecillitati ipſorum, iuſſit aliquanto dormire. Alij ironiam volunt.Poſt intulit,ſatis dormitatum eſt. Ipſa res vos volentes nolentes excitabit. Orige. Sed & nunc Ieſus in manus peccatorum traditur,quum hi qui videntur in Ieſum credere, habent eum in manibus ſuis,cum ſint peccatores. Sed & quandocunque iuſtus habens in ſe Ieſum,in poteſtate factus fuerit peccatorum,Ieſus traditus eſt in manus peccatorum.Cōſueuerat pius paſtor ſuos ad ipſum locum abducere, vt à turbis ſegregati, facilius cæleſtia perciperent: quando aptum hunc locum proditor excogitauit. Glo.In horto capi voluit dominus,vt pro peccato in horto deliciarum commiſſo ſatisfaceret.Iudas autem dudum

In horto cur voluerit capi Ieſus.

Iesum ducem sequens, nunc factus sceleratę turmæ dux sceleratior fustibus armatæ, aduersus Iesum inermem venit illuc. Nec deerat autoritas, quia à summis pontificibus & pharisęis ministros: nec enim satis sibi fidebat Iudas ad prodendum dominum, hinc adhibet armatam manum cū autoritate vtriusque ordinis, prophani & sacri. Atque hæc aguntur nōctu, captataque loci & temporis opportunitate. Densissimæ tenebræ sint oportet, vbi vincitur & capitur Iesus. Denique ne vel in persona errarent, dedit signum osculi, quod olim signum honoris & officij gratia fieri consueuit à salutantibus. Cauerant enim Iudęi & sacerdotes, ne pecunia numeraretur, ni Iesus esset im manibus. Symbolo amicitię dominum tradidit, qui tot erat beneficijs affectus. O quot habet imitatores, qui loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus eorum, Psalm. 27. O quantum amaricauit cor Iesu tanta vigilātia filiorum tenebrarum ad perficiendum homicidium, ac tāta desidia in filijs lucis. Vt voluntarie se pati ostenderet, suos erigit vt surgant, quum proditor in ianuis esset. Munierat se Iudas armis & lumine, quia nox erat, Iohan. 13. Nox in hoc captata est, ne quis tumultus oriretur in populo: & armata manus adhibita est, ne Iesu comites vi obsisterent quo minus caperetur. Deinde cœpit ex interuallo pręcedere turbam, quasi aliunde veniens, & aliud agēs, sic tamen, vt illis esset in conspectu. Iesus ergo cui omnia nuda sunt & aperta, quo voluntariam ostenderet passionem, simulque diuinam virtutem, qua sic cohibebantur, vt impiam voluntatem non nisi permissi perficerent. Ansel. Quam promptus bone Iesu spiritus tuus ad passionem fuerit, euidenter ostendisti, quando venientibus vna cum proditore viris sanguinum, & quęrentibus animam tuam cum laternis, facibus & armis, per noctem vltro occurristi. O summa charitas, quę foras mittis timorē, & mortis excludis horrorem. O bone Iesu, quid facis amicis quęrētibus te in veritate, qui inimicis ad mortē te quęrētibus spōte occurris? Chrys. In medio eorum consistens, oculos eorum excæcauit ne eum agnoscerent. Augustinus:

Nominatur autem & Iudas,vt si mirum non esset eum ab alijs non agnosci, mirum tamen appareat quod Iudas familiaris discipulus eum non agnouit.Et quare non comprehenderunt secum loquentem,sed ceciderũt retrorsum quasi exanimes,non ferentes dominicę vocis vim,nisi q͂a adhuc noluit qui potuit?Vbi nunc militum cohors? vbi terror & munimen amorum?vna vox turbam odijs ferocem,armis terribilem, absque vllo telo percussit & prostrauit.Deus enim latebat in carne. Væ qui terribilem illam expectant vocem,ite maledicti in ignem æternum, Matthęi 25.Hieronymus:Omnia hæc diuina dispensatione facta sunt ,vt ostenderetur virtus latentis diuinitatis in eo,& inexcusabiles essent, qui tot visis signis non credidissent, nec ad pœnitentiam moti. Merito retrorsum ceciderunt, qui stabant contra Christum. Septies autem cadit iustus in die,& resurgit,Prou.24.Nam in faciẽ cadens,vidit quo cecidit.Vbi autem recepissent animos, ac rursum pararent adoriri Iesum,intrepida voce dominus respõdit:Iam dixi quia ego sum.In me vnum facio vobis potestatem.Augustinus:Audierant hoc prius,sed non apprehenderant:quia ipse noluit qui potuit, & potest quic quid vult.Porro quemadmodum sui capiendi fecit potestatem, ita non idem ius permisit in discipulos,interim boni pastoris imaginem præbens,qui sui gregis incolumitatem suæ vitæ dispendio redemit.Augustinus:Iubet inimicos, & hoc faciunt quod iubet: sinunt abire,quos non vult perire.Solus perditionis filius perijt,idq́ue suo malo,quia noluit agnoscere vocem ad pœnitentiam vocantis.Sciebat dominus non futurum vt ille resipisceret, sed tamen nihil non facit quo corrigeretur,nos erudiens,vt ergo peccatores summa lenitate vtamur,propterea quod ignoremus an aliquando sint ad meliorem mentem redituri.Si resipiscunt,lucrifecimus proximorum salutem: si non resipiscunt,non carebit nostra mansuetudo suo præmio. Solus pius dominus pro omnibus satisfacere, sicut potuit,ita & voluit.Esa.63.Torcular calcaui solus, & de gentibus non est vir mecum.

Iudas vero antecedebat eos,& appropinquauit Iesu vt oscularetur eum. Iesus autem dixit illi: Amice, ad quid venisti? Et confestim accessit ad Iesum,& ait: Aue rabbi. Et osculatus est eum. Dixit illi Iesus: Iuda, osculo filium hominis tradis? Videntes autem hi qui cum ipso erant, quod futurum erat, dixerunt ei: Domine, si percutimus in gladio? Et ecce vnus ex his qui erant cum Iesu, Simon Petrus, habens gladium, eduxit eum: extendensq́; manum suam,& percutiens seruum principis sacerdotum, amputauit auriculam eius dextram. erat autem seruo nomen Malchus. Respondens autem Iesus, ait: Sinite vsque huc. Dixit ergo Iesus Petro: Conuerte gladium tuum,& mitte in vaginam, in locum suum. Omnis enim qui acceperit gladium, gladio peribit. Calicem quem dedit mihi pater, nõ vis vt bibam illum? An putas quia non possum rogare patrem meum,& exhibebit mihi modo plus quàm duodecim legiones angelorum? Quomodo ergo implebuntur scripturę, quia oportet sic fieri? Et cum tetigisset auriculam eius, sanauit eum. In illa hora ait Iesus ad eos qui venerant ad se, principes sacerdotum & magistratus templi, & seniores: Tanquam ad latronem existis cum gladiis & fustibus comprehendere me, quum quotidie fuerim apud vos in templo sedens & docens,& non me tenuistis, nec misistis manus in me. sed hęc est hora vestra & potestas tenebrarum. Hoc autem totum factum est, vt implerētur scripturæ prophetarum. Tunc accesserunt,& manus iniecerunt in Iesum,& tenuerunt eum. Tūc discipuli eius omnes, relicto

eo,fugerunt. Adolescens autem quidam sequebatur eum,amictus sindone super nudo,&tenuerunt eum. At ille relicta sindone,nudus profugit ab eis.

Volens impius proditor perficere quod Iudæis promiserat, appropinquauit Iesu corpore,non mente. Longe enim à peccatoribus salus,Psalm.118.Cyrillus: Iudas immemor sapientiæ Christi,putauit se latere posse quod fraude hæc ageret.Iesus autem quo perfectum vbique mansuetudinis exemplar præberet suis,nec impium discipulum ab osculo prohibuit,nec exprobrauit illi suam vesaniã, sed blando dicto tetigit illius conscientiam,d. Amice,ad quid venisti?cui tot amicitiæ indicia præstiti, cur amicũ fingis cum inimicus sis?Dominus ergo pro sua benignitate,nec proditoris recusauit osculum,ne eum fugere videretur,& plus afficeret eum, quum amoris signum non negaret,sed rursus illius pupugit conscientiam.Intelligebat Iudas se non latere , nouerat innocentiam domini,toties ĩnaudita mansuetudine prouocabatur ad mutanda consilia:vel lapis emolliri potuerat, nisi totum illius pectus satanas auaritiæ morbo occupasset.Bernardus: O cor omni felle amarius,omni lapide durius, ò Iuda mercator pessime,quomodo ausus fuisti labia illa melliflua tãgere?Chrysostomus : Non dicit magistrum tuum , dominum tuum, sed filium hominis,mansuetum & mitem:qui etsi non esset magister & dominus,quia tamen tam suauiter erga te gessit,non esset à te tradendus:vnde & nomen proprium posuit,quod magis dolentis erat & reuocantis,quam prouocati ad iram. Discipuli ,visa turbæ deiectione,& quod quum à terra surrexisset,staret tremula & perturbata,sumpserunt audaciam,quod Christi virtute refrenata,nõ posset resistere.Conspicientes ergo vim parari domino,amore suppeditante audaciam, voluerunt magistrum defendere.Porro Petrus qui cæteris feruentius amabat , quique præ cęteris fortia pollicitus fuerat,non expectato domini responso , ei qui primus tentabat manum mittere in Iesum,videlicet domini sui sæuitiam referẽs, domino moderante ictum,abscidit auriculam.Dominus volens osten

dere tempus nunc esse patiendi, non vlciscendi, ait: Permittite vsque huc progredi, intermittite defensionem. Hinc vt omnem vlciscendi affectum penitus ex animis omnium discipulorum euelleret, vim quidem militum diuina virtute cohibuit à Petro, sed interim ipsum ad reliquum pugnæ flagrantem acriter obiurgat. Sic & alibi obiurgauit, dum potestatem peterent sibi fieri, vt ignis descenderet de cęlo, & consumeret non recipientes ipsos, Lucę nono. Nescitis cuius spiritus sitis? filius hominis nō venit animas perdere, sed saluare. Mauult enim nos ferre, non inferre iniuriam: bene mereri de omnibus, bene precari omnibus. Rom. duodecimo. Nulli malum pro malo reddentes, non vosmetipsos defendentes charissimi, sed date locum iræ. Noli vinci à malo, sed vince in bono malum: q. d. Cesset vindicta, vt exhibeatur patientia. nobis non est isthac opus defensione, qui tolerando melius vincimus quàm occidendo. Hilarius: Recondi gladium iubet dominus, quia melius eos nō humano, sed oris sui gladio perempturus: euangelico sermone qui vitia amputat, homines seruat. Augustinus: Gladium accipit, qui nulla superiori ac legitima potestate iubente vel concedente, in sanguinem armatur alicuius. Gene. 9. Quicunque sanguinem effuderit humanum, fundetur sanguis illius: ad imaginem quippe dei factus est homo. Sic accipit & qui non zelo iustitiæ, sed crudelitate vindictę. Requiritur ergo autoritas. Roma. 13. Non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est, vindex in iram ei qui male agit. Secundo causa. Romano. 13. Principes non sunt timori bonis operis, sed mali. 1. Pet. secundo. In vindictam malorū, laudem vero bonorum. Tertio, ordo iuris. Deutero. decimosexto. Iuste quod iustum est, exequeris. Remig. Qui gladio vtitur ad occidendum hominē, ipse prius gladio malitię suę percutitur, & post gladio bis acuto ex ore dei procedentis, Apocalyp. primo. Alteram assignat rationē, Theophylact. Quanuis passio de se fuerit amara, tamen propter amorem patiendi ad salutem humanam, facta est sibi grata calix salutaris: sic amara medicina ob spem sanitatis grata est. Tertiam addit: Non

Gladiū accipe quis dicatur.

Requisitæ ad rectè vtēdū gladio, quę & quot.

opus,inquit,mihi eſt angelorum copijs,multo minus hominum qui imbelles porro ſunt, ſi ad angelorum robur cõferas. Vnde vnus angelus in vna nocte occidit 185000. hominũ,4. Re.19. Habet autẽ legio militũ. 6666. Sed ita viſum eſt patri, ita prędictum à prophetis: neque quicquã horũ caſu vel fortuito geritur. Si ergo defendor & non moreor pro hominũ ſalute, non verificabuntur vaticinia prophetarum, quod eſt impoſſibile. Nam ſicut paſſio ab æterno diſpoſita, ſic prophetata ante tẽpus eſt. Quo ergo ſuam declararet potentiam, induceret ad pœnitentiam, oſtenderet patientiam, curauit hoſtis ſuę lęſionem Beda: Nunquam obliuiſcitur pietatis ſuæ dominus, qui etiam hoſtes ſuos nõ patitur vulnerari: illi iuſto mortẽ inferũt, iſte perſequentiũ vulnera ſanat, myſtice docens, & ipſos ſi conuertantur, poſſe ſanari, qui in ſuæ mortis conſenſio ne vulnerati ſunt Chry. Miraculũ fecit, erudiens nos, vt eis qui malefaciunt nobis, bene faciamus Mat.5. Benefaci te his q̃ oderũt vos Adeo nulli non beneficus fuit, vt nos puderet quenquam vlciſci velle, ne dicã immerẽtẽ lędere. Dominus, vt ſeſe declararet volentem omnia pati, cõuerſus ad principes ſacerdotum & magiſtratus templi, q ade rant, vt res diligẽtius atque audacius fieret, veluti latronẽ violentũ ac repugnantẽ expugnaturi. Latronum eſt noce re & latitare. ego nemini nocui, imo multa beneficia & ſanitatum & doctrinę prębui, nõ clã, ſed clara luce, & in loco omniũ celeberrimo, videlicet in tẽplo docui. nũc no cte intẽpeſta ſilentẽ quęritis in ſeceſſu. Certe eadẽ erat vo bis tã volũtas quæ nũc eſt, ſed obſtitit vobis eius volũtas, cui nemo poteſt reſiſtere. Chryſo. Ideo in tẽplo nõ tenuerunt, quia auſi non fuerunt propter turbã: quare dominus foras exiuit, vt ex loco & tempore haberẽt aptitudinem. Hoc tẽpus veſtrę voluntati conceſſum eſt, vt faciatis mihi quæ vultis, ad quod eſt poteſtas tenebrarũ, id eſt, dæmonũ vos inſtigãtiũ. Bed. Ideo cõtra me in tenebris armamini, quia poteſtas veſtra contra lucẽ mũdi eſt, ignorantię tene bris obnubilata. Sed hęc omnia fiunt non veſtra violentia, ſed diſpenſatione conſilij dei viui, de quo olim iam vaticinatę ſunt ſcripturę ꝓphetarum. Hactenus impediti

diuina virtute,nunc cognoscendi & capiendi copiam ac ceperunt.Iohan.10.Potestatem habeo ponendi animam meam,& potestatem iterum sumendi eam. Bernardus: O quis sine gemitu audiet,qualiter in illa hora mali homi nidę manus illas ligauerunt,quę omnia creauerant:illum ceperunt,qui nos à captiuitate liberare venerat: illum traxerunt,qui ad suam dilectionem omnem trahit creaturam.Leo:Quicquid sacerdotum instinctu furor ille popularis audebat, ex hoc colligi potest, quoniam Matthæo teste,manus iniecerunt.Dicturus, tenuerunt eum, quid necesse fuit præmittere,manus iniecerunt, (certum est enim quòd eum non nisi manibus tenere potuerunt) nisi quia illatarum iniuriarum violentiam significare voluisset? Nam inijcere, violentiam importat, & hoc cum incertitudine q.d. Cum magno impetu vndique manus in eum iniecerunt,& in terram prostrauerunt.Intuere ò anima deuota dominum, quàm patienter suscipit infelicis Iudæ oscula & amplexus, cuius paulo ante pedes lauerat,& summo cibauerat cibo,& quomodo se patitur ligari,capi,percuti & furibunde duci,ac si esset malefactor,& omnino impotens ad se defendendum: quomodo etiam compatitur discipulis fugientibus & errantibus. Videntes enim discipuli nullam esse spem,Iesu sese offerente ad necem,timentes similiter tractari,immemores promissorum,deserto domino,fugerunt.Iohannis decimosexto.Ecce venit hora & iam venit,vt dispergamini vnusquisque in propria,& me solum relinquatis. O quam inhumanissime dominum tractarunt, quum discipuli tâm intime dominum diligentes,ex huius horrore inuiti & gementes tanquam orphani fugerent. Iob. decimonono.Fratres meos longe fecit à me, & noti mei quasi alieni recesserunt à me,dereliquerunt me propinqui mei. Multi vsque hodie multa deo promittunt, & parua vel nulla pręstant.Ecce nunc anima deo deuota, quomodo deus tuus tanquam latro duris vinculis est ligatus,vt te à peccatorum & gehennę ignis vinculis absoueret. Liga nunc membra tua à peccatis in obsequium Christi.

De examinatione & peruersa condemnatione per pontifices.

ARTICVLVS XXXII.

Cohors autem & ministri Iudæorum & tribunus, comprehendentes Iesum, ligauerunt eum, & adduxerunt ad Annam primum. Erat Annas socer Caiphæ, qui erat pontifex anni illius, Erat autem Caiphas, qui consilium dederat Iudæis, quia expedit vnum hominem mori pro populo. Sequebatur autem Iesum Simō Petrus à longe, & alius discipulus autem ille erat notus pontifici, & introiuit cum Iesu in atrium pontificis. Petrus autem stabat foras ad ostium. Exiuit ergo ille alius discipulus, qui erat notus pontifici, & dicit ostiariæ, & introduxit Petrū. Et ingressus intrò, sedebat foris in medio atrii deorsum, cū ministris ad ignem, & calefaciebat se, vt videret finem. Circunsedentibus autem illis, erat Petrus in medio eorum. Quem cū vidisset ancilla quędam ostiaria, vna ex ancillis summi sacerdotis, sedentem ad lumen, & calefacientem se, & eum fuisset intuita, aspiciens illum, dixit: Nunquid & tu ex discipulis es hominis istius? At ille negauit eum coram omnibus, dicens: Mulier, non sum, non noui eum, neque sciò quid dicis. Et exiit foras ante atrium, & gallus cantauit.

Cohors militum gentilium, quę continebat 500, viros, & dicebatur maior: vel 300. quę minor, & tribunus qui mille prçerat, facinorosum in morem ligarunt, quo eum morte dignum ostenderent, & quia Iudas caute ducendum monuit: & adduxerunt per torrentem Cedron trahentes & impellentes. Bonauen. Cõspice nunc quomodo dicitur agnus sine macula ad victimã, ab illis iniquissimis versus Hierusalem festinanter & anxię, manibus post tergum ligatis, exchlamydatus, tunica non curiose succinctus, capite discoopertus, curuus ex fatigatione & vehementi acceleratione incedens. Quis tunc discipulorum corda doloris aculeus penetrauit, cum viderent dilectum magistrum suum à suo discipulo traditum, quasi malefactorem duci ad mortem, quum & ille impijssimus Iudas pœnitentia ductus, tanta postmodum fuerit amaritudine ex hoc repletus, vt maluerit mori quàm viuere? Væ tamen illi, qui nec sic ad fontem misericordiæ per spem veniæ redijt, sed propter sceleris immanitatem perterritus, desperauit. Ad annam duxerunt, quia primo in via domus occurrebat Annę. ideo ne longiori ductu tumultus oriretur, & quia senior Caipha, hinc eum honorare voluit, quo & ipse minoris criminis apud populum haberetur, si à maiori damnatum ætate, ipse condemnaret. Hic Caiphas, reliquis ambigentibus quid esset faciendum de Iesu, propter munus quod gerebat, prophetico spiritu afflatus, suaserat Iesum omnino colendum ẽ medio. Hunc Caipham scribit Iosephus sibi pontificium precio comparasse à principe Romano, sed ita, vt modò hic, modò Annas in pontificium succederet, id quod palam legem subuertebat. Sed heu, vbi & nunc illud Matt. decimo. Gratis accepistis, gratis date? Veno omnia exposita sunt, & sacerdotia, & sacra quoque, & nihil est quod non obediat pecuniæ, Eccẽs. 10. Hoc dictum repetit Iohannes, quo Christi occisionem maxime retorqueat in principes, qui vt dicit Aug. immunes ab ea videri voluerunt, quum forent autores. Sic Act. 5. dixerunt discipulis: Præcipiendo prçcepimus vobis, ne doceretis in nominẽ isto, & ecce replestis Hierusalẽ doctrina vestra, & vultis

inducere super nos sanguinem hominis istius. Petrus autem parum feliciter tentata pugna, nondum tamen deposita tota spe salutis, sequebatur. Iohannes, quia forte aliquoties pisces portauerat, notus erat, qui & ita dulcis erat & mitis, vt etiã ab inimicis Iesu diligeretur. Atrium est spatium inter primam & secundam portam subdio. Intuita ancilla Petrũ curiosius, cœpit noscitare speciem discipuli: & quia timidus & tremulus incessit, suspectum habuit. Chrys. Quid ais ô Petre? nonne dixisti, etiam si oportuerit me simul commori tibi, non te negabo, Mar. 14? Quid ergo nunc dicis, non sum discipulus eius? nec fers vnius ancillę interrogationem? Non erat armatus miles, sed vilis ancila: nec dicit, seductoris huius, sed hominis illius, quod miserentis erat, non terrentis. Nõ est hoc actũ fortuito, sed ita placuit diuinæ dispensationi, quo magis retunderetur fiducia Petri tam magnifica pollicentis, vt nunc ad mulierculæ vocem abnegarit dominum. O quàm multi vsque hodie, in ecclesia & concionibus constituti, pectora tundunt, peccata detestantur, bona proponũt: sed pòst malis societatibus iuncti, in omne flagitium defluunt. Difficile enim est, in mala societate ad peccatum non accendi, aut à firmitate charitatis non resolui, aut saltem per malam famam non denigrari. Eccl. 13. Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea: & qui communicat superbo, induet superbiam. Ecce Petrus inter discipulos Christum filium dei confessus est, inter milites & ministros negabat se discipulum. Augustinus: Qui se negat Christianum, negat Christum. sunt enim qui confitentur se nosse Christũ, factis autem negant, Tit. 1. Ergo. 1. Cor. 10. Qui stat, videat ne cadat. Relinquit ergo societatem turbatus, non aduertens galli cantum.

Atriũ qd.

Pontifex ergo interrogauit Iesum de discipulis suis, & de doctrina eius. Respondit ei Iesus: Ego palàm locutus sum mundo. ego semper docui in synagoga & in templo quò omnes Iudęi cõueniunt, & in occulto locutus sum nihil. Quid

me interrogas? interroga eos qui audierunt,quid locutus ſum ipſis:ecce hi ſciunt quæ dixerim ego. Hæc autem cum dixiſſet Ieſus, vnus aſſiſtens miniſtrorum dedit alapam Ieſu, dicens: Sic reſpondes pontifici? Reſpondit ei Ieſus: Si male locutus ſum,teſtimonium perhibe de malo: ſi autem bene, cur me cædis?

Annas igitur quo ſpeciem aliquam legitimi iudicij præberet,ſed reuera hoc agens,vt ex varijs reſponſis Ieſu aliquid excerperet,quod illi criminis vice poſſet impingi; interrogauit eum de diſcipulis quos ſeduxiſſet, & doctrina quam ſparſiſſet in populum. Ieſus intelligens cum non æqui iudicis animo percontari,quo verum cognoſceret,ſed fraudulẽter venari quod criminaretur, à ſuo ſuorumq́ue teſtimonio relegat eum ad teſtimonium publicum & inimicorum,quo nullum poteſt eſſe certius innocenti. Mea doctrina,inquit,non fuit clancularia & ſeditioſa.loco & feſtis & templo celeberrimis docui. Nihil in occulto locutus ſum,quod idem non ſim palàm docere auſus.Illorum erit certius teſtimonium, qui mihi nulla familiaritate iuncti ſunt,plerîque etiam oderunt.O benigna manſuetudo ſaluatoris,velut ante iudicem ſtabat, & aduerſus doctrinam ſuam æmulos teſtes allegabat. Vere magnum veræ doctrinę indicium. nam æmuli quid calumnientur ſemper inquirunt, & ſuſpecta ſemper doctrina quę publicum fugit.Iohan.3.Omnis qui male agit,odit lucem: qui autem facit veritatem,venit ad lucem.Duo interrogatus dominus, de altero reſpondet, docens nos,ſi de abſentibus nihil boni ſcimus, taceamus errata,non arrodamus eorum vitam qui ſe defendere nequeunt.Diſcipuli enim ipſius omnes profugi facti ſunt, inſuper & primus inter ipſos negauit ſe diſcipulum.Docuit inſuper,nonnunquam pro veritate fortiter reſpondendum,ſed abſque conuicio.Sed quidam non diſſimilis domino ſuo,dedit alapam Ieſu,q.d. Reuerenter reſpondendum pontifici.Indignitatis plena fuit hæc alapa, &

grauis,quam tam vigilanti ſtudio deſcribit euangeliſta, qui multa tamen dura & opprobrioſa prǽterijt, vt ex alijs claret, & propheta prǽdixit Thren.3 Dabit percutienti ſe maxillam,ſaturabitur opprobrijs. Attende & quis dederit, cui dederit, qualiter dederit.dicitur enim quòd manu armata, quemadmodum veſtigium cicatricis inflictǽ in Veronica Romǽ indicat.. ferturque idem Malchus cui auriculam redintegrarat. & coram quibus, quia inimicis & ſummis ſacerdotibus. Poterat dominus Ieſus & hunc impium pontificem perdere,& hunc impactorem alapǽ cohibere,niſi voluiſſet ſuis exemplum exhibere,quàm ſint prǽpoſtera,quàm peruerſa mundi iudicia.Et apud ethnicum iudicem auditur viciſſim & interrogatur reus:apud pontificem,pro reſponſo dabatur alapa,& dabatur ei qui iudex futurus eſt viuorum & mortuorum. Si falſę, inquit, loquutus ſum & indiſcrete, oſtende. loquor apud iudicem, ei reſpondeo rogatus, Oſtendit pro veritate nonnunquam fortiter reſpondendum,ſed abſque conuicio,ne mali impune ſe credãt peccare,aliena rapere,omnes iniuria afficere. Auguſtinus: Quid iſta reſponſione verius? quid dulcius? quid iuſtius? O nos miſeri,qui mala rependimus, & quǽ non poſſumus minamur.

Et miſit eum Annas ligatum ad Caipham pontificem principem ſacerdotum, vbi omnes ſcribǽ & phariſǽi, ſacerdotes & ſeniores conuenerant. Petrus autem ſequebatur eum à longe vſque in atrium ſummi ſacerdotis.Stabant autem miniſtri ad prunas, quia frigus erat, & calefaciebant ſe. Erat autem Simon Petrus cum his ſtans, & calefaciens ſe.Et poſt puſillum, turſus cum vidiſſet illum alia ancilla,cœpit dicere his qui erãt ibi circunſtantibus:Et hic cum Ieſu Nazareno erat. Dixerunt ergo ei qui circunſtabant: Nun-

quid & tu ex discipulis eius es? Negauit iterum cum iuramento,& dixit:Non sum, quia non noui hominem.

Quo res maiore cum autoritate geri videretur,conuenerunt eò omnes primores, vt cum Iesus coram tot examinatus & iudicatus, nihil superesse posset sinistræ suspicionis. Ipsi enim causas secundum legem examinabant & iudicabant, sed quasdam ad præsidem referebant puniendas. Petrus nondum abiecerat animum, sed eminus sequutus est dominum, iam discipulatus, discipulum nimirum mox abiuratus. Rabanus: In hoc maxima nobis est admiratione venerandus,quod dominum non reliquit, etiam cum timeret. Quod enim timet, est naturæ: quod sequitur,deuotionis: quod negat, surreptionis: quod pœnitet, fidei. Augustinus: Non hyems erat, sed tamen frigus erat, quale solet in vere accidere. Chrysostomus: Iam ignis diuini amoris in eo tepuerat, ideo alium ignem requisiuit stans cum inimicis CHRISTI, factus spectator tolerantiæ potius quàm imitator, vt quando non poterat iuuare magistrum,saltem videret quis esset finis. Siquidem nonnulla spes adhuc alebat animum Petri. Ministri ergo qui astabant,ancillæ verbis instigati, quum & ipsi curiosius hominis vultum & cultum contemplarentur,cœperunt ex notis Petrum vtcunque noscitare.Rursus Petrus elapsus est periurio, nec interim venit in mentem quid prædixisset illi dominus, & quid illi promisisset: tantus pauor habebat hominem. Hac negatione arbitrabatur se futurum à periculo liberum, quemadmodum se explicuerat ab ostiaria.Conueniebat magnificum pollicitatorem,quo magis agnosceret suam imbecillitatem, à muliercula terreri vt pòst intrepide nomen Iesu profitens apud magistratus & reges, sciret eam fortitudinem esse non virium humanæ naturæ, sed spiritus diuini.

Et interuallo facto quasi horæ vnius, dicit vnus ex circumstantibus, cognatus eius cuius absciderat Petrus auriculam: Nonne ego te vidi in horto cum illo? Et rursus qui astabant, dixerunt Petro: Vere tu ex illis es. nam & Galilæus es, & loquela tua manifestum te facit. Iterum ergo negauit, & cœpit anathematizare, detestari, & iurare, quia nescio hominem istum quem dicitis. Et continuo adhuc eo loquente, iterum gallus cantauit. Et conuersus dominus, respexit Petrum: & recordatus est Petrus verbi domini quod dixerat ei Iesus: Prinsquam gallus bis cantet, ter me negabis. Et egressus foras, fleuit amarè.

Quoniam pugna quanquam in tenebris acta, insignem fecerat eum, interuallo facto quasi horæ, ne crederetur surreptione toties Christũ negasse, dicit ei vnus: Quid negas te esse de numero discipulorum istius, quum ego te viderim cũ illo in horto? Et alij: Vere, inquiũt, es: siquidem non facies solũ, sed & sermo tuus te prodit. Vides quibus gradibus ad extremum malorũ peruenit. Principio contubernio se iungit malorũ, nẽpe ministris pontificis: deinde Christi verbũ, quo eum negaturũ prædixit, à tergo reliquit: postremo sibi ipsi precatur ominaturque malum. Rabanus: Perseuerantia in peccato, dat incrementa scelerum: & qui spernit minima, labitur in maiora. Nec Petrus redijt, nec rediturus erat, nisi dominus efficaci contuitu suo reddidisset illũ sibi, tacitoque afflatu prouocasset ad pœnitentiã lachrymas. Chrys. Non potuit diu manere in tenebris, quẽ lux diuinę respexit miserationis Aug. Conuersio hęc spiritualis fuit, nõ corporalis, ab æquitate qua Petrũ cadere permisit, quo erga peccantes (vt dicit Chry.) duriorẽ sententiam, proprij casus intuitu tẽperaret, ad effectum suę clementię Hic est enim respectus pietatis diuinę. Psal. 118. Aspice in me, & miserere mei. Victorinus: Egreditur foras, vt ab impiorũ segregatus consortio, ne-

gationis sordes liberius fletibus abluat. Chry. Fleuit non propter pœnã, sed quod negauerat dilectũ, quod ei quoli bet supplicio molestius erat. Leo: Felices lachrymæ tuæ sancte apostole, quæ ad diluẽdam culpam negationis, vir tutem sacri habuere baptismatis. Dicit Clemẽs papa di- scipulus Petri, q͂ ex tunc duxit in consuetudinem, post pri mum gallicantum surgere, & ad matutinum vsque huius negationis memor lachrymari. sed & quoties, memoria ipsius incidit, lachrymis perfundebatur: quare semper su darium in sinu gestabat. Nobis eodem quo Petro itinere incedendum, si quando Christũ malefactis negamus, si no stris votis promissisque non respondemus, tum lachrymę, tum singultus edendi. Psal. 118. Exitus aquarũ deduxerũt oculi mei, quia nõ custodierunt legẽ tuam. Hic imber erũ pens, extinguit fulmen iræ diuinæ. Non flet autem, nisi prius egressus è palatio Caiphę. Nã illic quo quisque pe- ior est, hoc sibi magis placet. Quantũ periculũ, Christi di scipulum notum esse in aulis pontificum & principum? nisi enim totum discipulum exuat, periclitatur de capite. Quod fecerat Petrus, idem facturi erãt discipuli, si similis incidisset necessitas. sed in vno Petro Iesus docere voluit omnes, quia expauefactus metu, peccauerat imbecillitate humana, non destinata malitia, meruit misericordiam, ne quis quanuis grauiter lapsus, desperaret de venia, modo resipiscat, modo animę maculam lachrymis abluat, & ne quis sibi fidat, ne quis malorum consortio se admisceat. Quotquot ergo prolapsi sunt in graue crimen, orent do- minum Iesum, vt dignetur oculos suos flectere ad sese, & protinus agnoscent vnde quo reciderint. subducant sese à scelerato consortio, & lachrymis mutatum animum te stantibus culpam abluant.

Lachrymæ Petri.

Principes autem sacerdotum, & omne conciliũ quærebant falsum testimonium contra Iesum, vt eum morti traderent: nec inueniebant, cum multi falsi testes accessissent. Multi enim falsum testimo nium dicebant aduersus eum, & conuenientia te-

ſtimonia non erant, Nouiſſime vero venerũt duo falſi teſtes, & falſum teſtimoniũ ferebant aduerſus eum, dicentes: Hic dixit, quoniam audiuimus eum dicentem, poſſum deſtruere templum dei, hoc manufactũ, & poſt triduũ aliud non manufactũ reędificare, & non erat conueniens teſtimoniũ illorũ.

Quanquam animos haberent parricidales, tamen ob metum populi & pręſidis, ne viderentur homicidæ potius quam læſæ pietatis vltores, ſtudebant iuſtitię ſpeciem aliquam prætexere. Nihil aliud ſitiebant quam mortem illius, qui omnibus gratis vitam offerebat æternam. Pſal. 30. In eo dum conuenirent ſimul aduerſum me, accipere animam meam conciliati ſunt. Sed impiam hominũ aſtutiam, diuina prudentia vertit in filij ſui gloriã. Dũ enim à multis examinatur, ac multis modis accuſatur, omnes innocentiæ ſuæ teſtes fecit ac profeſſores, etiam inimicos. Nullum autẽ certius innocentię teſtimonium, q̃ quod ab inimico veritas extorquet, atque ibi crimen demũ obijciendũ quæritur, quum prophanarũ etiam legum æquitas nemini manum inijciat, niſi prius criminis inuidia vehemens grauet aliquem. Solus erat Ieſus, in quem nullum teſtimonium inuenire poſſet humana malitia Subornant falſos teſtes, ſed tãta ipſius fuit innocẽtia, vt hoc quoque difficile fuerit ſic de illo mentiri, vt aliquam veri ſpeciẽ haberet mendacium: quare teſtimonia conuenientia non erant ad finem intentum. Sed quoniam ad vnius teſtimonium nemo condemnabatur, Deut. 17. venerunt duo falſi teſtes, ex verbis domini quibus dixit ſe ab illis occidendum, & ſub triduum reuicturum, mendacij occaſionem ſumentes, ea verba non intellecta deprauabãt. quo res eſſet odioſior. q.d. Vſurpauit ſibi diuinã poteſtatẽ. Tales ſunt, qui alio ſermone receperunt, quæ ſimplici animo pronũciata ſunt, & peruertunt. Vide quàm nihil Iudęi ſuã legẽ faciant, vt innocentem è medio tollãt, Exo. 20. Nõ loqueris contra proximum tuum falſum teſtimonium. Exo. 23. Non ſuſcipies vocem mendacij. Prouerb. 19. Teſtis falſus

non erit impunitus. Isidorus: Falsus testis tribus est obnoxius. Deo, quem falſe iurando contemnit: iudici, quem mendacio fallit: & innocenti, quem falſo teſtimonio lædit. In tribus, vt dicit Hiero. claruit falſitas iſtorũ. In mutatione, non enim dixit dominus, ſoluere poſſum, ſed ſoluite, hoc eſt, vos ſoluetis: nec dixit, rędificabo, ſed excitabo, quod non de materiali, ſed corporis templo dicitur. In additione, quia addiderunt dei, & manufactum. In intentione, quia non in ſenſu quo dominus dixerat, retulerunt: nam quod dominus de morte reſurrectioneque dixerat, ipſi ad materiale templum torquebant.

Periuri q̃bus obnoxij. Falſitas teſtiũ iſtorũ in quot ſeu quib⁹ claruerit.

Et exurgens princeps ſacerdotum in medium, interrogauit Ieſum, dicens: Non reſpondes quicquam ad ea quæ tibi obiiciuntur, & iſti aduerſum te teſtificantur? Ieſus autem tacebat, & nihil reſpõdit. Rurſus autem ſummus ſacerdos dixit ei: Adiuro te per deum viuũ, vt dicas nobis, ſi tu es Chriſtus filius dei benedicti. Ieſus autem dixit illi: Tu dixiſti. Veruntamen dico vobis, amodo videbitis filiũ hominis ſedentem à dextris virtutis dei, & venientem in nubibus cęli. Tunc princeps ſacerdotum ſcidit veſtimenta ſua, dicens: Blaſphemauit. Quid adhuc egemus teſtibus? ecce nunc audiſtis blaſphemiam. quid vobis videtur? At illi omnes exclamamauerunt, dicentes: Reus eſt mortis. Tunc expuerunt in faciem eius. Et viri qui tenebant eum, illudebant ei cædentes, & velauerunt & percuſſerunt faciem eius. Et miniſtri eum alapis cędebant, alii palmas in faciem eius dederunt, & interrogabant eum, dicentes: Prophetiza nobis Chriſte, quis eſt qui te percuſſit? Et alia multa blaſphemantes, dicebant in eum.

Videns princeps ſacerdotum rem minus proſpere ſuo cedere,ſurrexit,ęqui iudicis ſimulans imaginem,quaſi Ieſu facturus poteſtatem defendendi ſui,ſed re vera ex ipſius ore venans vnde poſſet conuinci. Bed. Caiphas ad reſponſionẽ,dei filiũ prouocat,vt ex reſponſione calũniãdi inueniat occaſionẽ. Dominus obticuit,ſciens quicquid dicturus eſſet,rapiendũ in calũniã, & vt manſuetudinis & patientiæ præberet exemplum,& quia accuſationes inductæ erant falſę: Augu. Aperta mendacia non ſunt reſponſione digna. Pſal. 24. Surgentes teſtes iniqui,quæ ignorabã interrogabant me. Tunc princeps ſacerdotũ patiẽtia & ſilentio Chriſti commotus, arbitrans ſe contemni, vt talium mos eſt,cuius veſanię longa omnis erat mora,vt aliquid extorquere poſſet, vnde condemnaretur Ieſus, ipſum adiurauit. Eſt autẽ adiuratio veritatis inquiſitio ſub reſpectu ſuperioris poteſtatis. Erat hoc inſidioſum problema pontificis impij. Si negaſſet ſe filiũ dei, exclamaſſet: cur igitur tibi ſumis,quod non es? Si affirmaſſet,calũniaturus erat blaſphemiã: ſi obticuiſſet adiuratus,viſus fuiſſet contẽnere deũ & autoritatẽ ſummi pontificis. Ieſus ergo veluti deferens honori quẽ gerebat,& ob diuini nominis inuocati reuerentiã,ſic veritatẽ confitebatur,ſe ſcilicet eſſe quod erat,vt tamẽ vitarit arrogantiæ notam,& adijciens quod impios ab inſtituto facinore debuerat reuocare. Quod requirũt,fatetur quod ipſe ſit, eoſque propria ipſorũ conuincit ſententia, quia legẽ nouerant quæ Chriſtum promittebat: quare reſpondet,vt ipſorũ ignorantia inexcuſabilis fieret. Subindicat aũt ſe humilẽ tũc & ab impijs condemnatũ,olim venturũ cũ poteſtate diuina,iudicem toties mundi,quum velint nolint cognoſcẽt. Hoc ſermone magis irritatus princeps ſacerdotũ, quo ficto religionis ſtudio Chriſti crimen faceret atrocius, diſcidit veſtimẽta ſua. Furor illũ pauloante ſubmouerat à ſede,& tamen interim neſcius aſſurgit filio dei,nunc lacerat veſtimenta,vaticinans futurum vt regnante vero pontifice Ieſu, carnale pontificium aboleretur. Sciſſa eſt ſynagoga,Chriſti tunica manet integra. Hiero. Mos erat Iudęorũ,ſcindere veſtimẽta audita blaſphemia,tali ſigno

Adiuratio quid.

Sciſſio veſtis Caiphæ quid ſignet.

cordis dolorẽ indicantiũ. Sic Paulus & Barnabas populũ diuinos honores offerre volentẽ sciſſis tunicis cõpeſcuerũt, Act. 14. Sũmo tamẽ ſacerdoti hoc inhibitũ erat, Leu. 21. Sed ipſi cõtra legem agentes, apparenter Chriſtũ ſecũdum legẽ iudicabant. Chry. Magna iſtius Cāiphę malitia. primo ſententiam tulit blaſphemiæ in Chriſtũ, & poſtea quęrit conſiliũ. Pro nihilo, inquit, laboramus pro teſtib⁹ habẽdis. Vide excæcatam malitiam. ipſi ſunt iudices, accuſatores, teſtes. & cũ legis pręcepta ſe conſummare arbitrati ſunt, contra legis præcepta agunt, dicente ſcriptura Exo. 23. Inſontẽ & iuſtũ non occides: & eũ qui venerat mortem tollere, reũ mortis dicũt. Non primũ hoc audierunt modo, nam & ante filiũ dei ſe dixit non ſemel, idque operibus teſtatus eſt Ioh. 10. ſed quum aliam cauſam inuenire non poterant, iſtam exaggerabãt. Tunc veluti in iure dãnatũ ſęuire cœperunt ludibrijs, quorũ nihil nõ mãſuetiſſime paſſus eſt Ieſus, vt abſolutũ exemplũ tolerantiæ ſuis exhiberet. Nemo ferẽdis ignominijs ſuperauit Ieſum, edẽdis miraculis quidã ſuperarunt. Expuerunt in faciem, in quã deſiderãt angeli proſpicere, 1. Pet. 1. ipſius qui ſpecioſus eſt prę filijs hominũ, Pſal. 44. quã tãto affectu expetierunt ſancti, Lu. 10. Multi reges & prophetæ voluerũt videre quæ videtis, & non viderũt. Pſal. 79. Oſtende faciem tuã, & ſalui erimus. Hanc ipſis oſtendit, ſed eã velauerũt, non vt crimina ſua videret, ſed vt à ſeipſis (vt dicit Rab.) ſicut quõdam in Moſe, gratiã cognitionis abſconderent, quo liberius malitiã ſuã in ipſum exercerẽt. Erat enim tã gratioſa & virtus de ipſius oculis exibat, (vt dicit Chry.) vt intuentes ipſum, occulte ad pietatẽ & amorẽ attraherentur. Traditus fuit dominus voluntati eorũ: ideo vnuſquiſque vbi & quõ volebat, illudebat. Hinc his contumelijs exprobrant ei, quod Meſſias haberi voluiſſet, quod ꝓphetię titulo fuiſſet à populo inſignitus. Bern. Alij manu verſa percutiebant os eius melliſluũ, alij ſanctiſſimam euellebant barbã, alij per crines trahebant. Eſa. 50. Corpus meũ dedi percutientibus, & genas meas vellẽtibus. faciẽ meã nõ auerti ab increpantibus & conſpuentibus in me. O domine, ad quorum manus deueniſti? quanta eſt pa-

Chriſti facies quam gratioſa.

tientia tua?Sic dominus amore peccatricis animę, cui dicit per Hiere.3.Tu aũt fornicata es cũ amatoribus multis, tamẽ reuertere ad me,dicit dominus,& ego suscipiam te. tã multipliciter & enormiter illusus est.Tota nox in ædibus Caiphę cõsumpta est in perniciẽ & ludibriũ Iesu, sacerdotibus & senioribus & reliq̃s in requiẽ se recipiẽtibus.Tu anima deuota accũbe & quiesce ad pedes Iesu,si potes:sin autem,dole cũ dolẽte,quoniã omnia propter te fiũt.Stude ergo horũ exẽplo oẽm iniuriã,vilipensionẽ& quęcũque opprobria quasi nihil cũ gaudio sustinere.1.Petri 2.Christus passus est ꝓ nobis , vobis relinquẽs exemplũ,vt sequamini vestigia eius,qui peccatũ non fecit, nec inuẽtus est dolus in ore eius : qui cum malediceretur,non maledicebat:cum pateretur,non cõminabatur. Caueat & quisque ne proximũ conuicijs scommatibusq́ue afficiat. Mat.5.Qui dixerit fratri suo,fatue,reus erit ęterni ignis.

De pręsentatione & falsa accusatiõe corã Pilato&Herode. ART.xxxiii.

D ET confestim mane facto, conuenerunt principes sacerdotum cum scribis& pharisæis & vniuerso concilio aduersus Iesum,vt eum morti traderent. & adduxerunt eum in concilium suum,dicentes: Si tu es Christus,dic nobis palam.Et ait illis:Si dixero vobis,non credi tis mihi:si autem & interrogauero, non responde bitis,neque dimittetis.Ex hoc autem erit filius hominis sedens à dextris virtutis dei. Dixerunt autem omnes:Tu ergo es filius dei?Qui ait:Vos dicitis quia ego sũ.At illi dixerũt:Quid adhuc desideramꝰ testimoniũ?ipsi nãque audiuimꝰ ab ore eiꝰ.

Vt vero diluxit,iã legitimi cõcilij formã exhibituri, cũcti cõueniũt:& accitũ in cõciliũ suũ,Iesum pcõtantur, venantes aliq̃d ex illius dictis, quod in eo criminentur. In iudicio quæritur,ac destinata morte,post circũspiciũt quo titulo mortis causa possit intẽdi. Hieron.Attende

aīa deuota, quātū ſitiebāt ſanguinē Chriſti, q̄ nō poterāt clarā expectare lucē, ſed ſummo mane accelerabant ſententiā mortis cōtra dominū pferre. In priori cōcilio interrogarūt, ſi filius dei eſſet, vt ſi cōfiteret, cōtra eū ex lege quæ deorū phibet pluralitatē & diuini honoris vſurpationē, ſub mortis interminatiōe, dānationis accuſationē haberēt. Verū quia Pilatus gētilis erat, legis edicta parui pēdēs, & plures deos colēs, quærūt nūc, ſi ipſe ſit Chriſtus ille, quē iuxta pphetarū oracula expectarēt. Nouerāt chriſtū de ſemine Dauid pmiſſum, Mat. 22. quare ſi ſimpliciter pfiteret ſe Meſſiā, accuſandi habuiſſent anſam, q̄ regiā ſibi vſurparet cōtra inhibitionē impatoris, dignitatē, & ſic vt ſeditioſus puniēd'. Ieſus ergo ſciēs illos ſciſcitari, nō vt diſcerēt veritatē, ſed vt venarent caluniā, reſpōdit: Si dixero vobis qui ſim, nō credetis mihi, ſicut nec antea quādo p opa hoc oſtēdi. Ioh. 10. Quouſque aīam noſtram tollis? ſi tu es Chriſtus, dic nobis palā. Reſpōdit eis Ieſus: Loquor vobis & nō creditis. Opa quę ego facio in noīe patris mei, hæc teſtimoniū phibēt de me. Si aūt vos pcontet ex ſcripturarū teſtimonijs, qualis ſit pmiſſus Meſſias, & an ea ſigna cōpetāt in me, nō reſpōdebitis mihi ex aīo, q̄ nec diſcere cupitis qđ verū eſt, nec docere. Nimirū voluiſſet dominus Caiphā cū ſuis interrogare, & ſic inſtruere & ſeruare: ſed videbat aīos ipſorū ad falſitatē & calūnias p lapſuros. Sed quoniā humilē Chriſtū p quē ſeruari poterāt, occidere q̄ amplecti maluerūt, ſcirēt ſeſe cōſpecturos iudicē & vltorē impietatis ſuæ, quē ſeruatorē pmiſſum & expectatū tot ſeculis agnoſcere noluerūt. Nā ſecūdū diuinitatē ſemp eſt ad dexterā patris, hoc eſt, in vera ęqualitate & eadē maieſtate cū ipſo: quoad humanitatē vero p paſſionē ad maieſtatis gloriā peruenit. Mat. 6. Et dominus q̄dē Ieſus aſſūptus eſt ī cælū, & ſedet à dextris dei. Sciebant ex mō loquēdi p fidē hoīs, dominū ſeipſū notare, & quia filiū hoīs ſeſſurū dixit à dextris virtutis dei, qđ pprie cōuenit Chriſto, Pſal. 109. Dixit dominus domino meo, ſede à dextris meis, hinc cōcludūt q̄ Ieſus ſe filiū dei affirmaret. Ea vox viſa eſt oībus idonea anſa calumniādi, ſi modo profiteretur aperte ſe filium dei. Ieſus ingenue fatet hoc quod perpetuo inculcat, ſe dei filium eſſe, ſeque olim ſum

pturū pœnā de malis, confeſſurumque ad dexterā patris. Hic rurſus piaculū admittit, veritatē dicēs. Quid egemus teſtimonio contra iſtum, vt mortis reus comprobetur? Ipſi audiuimus ex ore eius manifeſtam blaſphemiā. In hanc ſententiam facile pedibus diſceſſum eſt ab omnibus, qui quocunque titulo decreuerant occidere Ieſum. Quid enim longius à blaſphemia abeſt, quam prædicare gloriā filij dei, quam teſtificari futurum quod prophetę futurum prę dixerant? O obſtupeſcenda nequitia impiorum, videre inter tot ſanctimonia & dignitate præcellentes, ne vnum quidem qui pro veritate vel verbum proferret: quin omnes vt lupi rapaces in agnum mitiſſimum ſęuiunt. O Ieſu pie, quantum cor tuum tanta cruciabat impietas.

Tunc ſurgens omnis multitudo eorū, vinciētes Ieſum, adducūt à Caipha, & ligatū eū tradiderūt Pontio Pilato præſidi in prætoriū. Erat aūt mane, & ipſi non introierunt in prætoriū ne contaminarentur, ſed vt manducarent Paſcha. Tunc vidēs Iudas qui tradidit eū, quòd dānatus eſſet, pœnitentia duct⁹, retulit triginta argenteos principibus ſacerdotū & ſenioribus populi, dicens: Peccaui, tradens ſanguinem iuſtum. At illi dixerunt: Quid ad nos? tu videris. Et proiectis argenteis in tēplo, receſſit: & abiens, laqueo ſe ſuſpendit. Principes autem ſacerdotum, acceptis argenteis, dixerunt: Non licet eos mittere in corbonam, quia precium ſanguinis eſt. Conſilio autem inito, emerunt ex eis agrum figuli, in ſepulturā peregrinorum. Propter hoc appellatus eſt ager ille alcheldemach, hoc eſt, ager ſanguinis vſque in hodiernum diem. Tunc adimpletū eſt, quod dictū eſt per Hieremiā prophetā, dicētē: Et acceperūt triginta argenteos preciū appreciati, quem appreciauerūt à filiis Iſrael, & dederūt eos in agrū figuli, ſicut conſtituit mihi dominus.

Tradiderunt vinctum præsidi, vt in damnatum animaduerteret, quo innoxij sanguinis inuidiam in eum deriuarēt. Victo. Mos erat Iudæorū, vt quem morte dignū iudicarent, vinctum indioi traderēt. Leo: Tradiderunt Pilato, tanquam Romanis deuoti legibus, omne iudicium potestati Cęsaris reseruassent, sed expetierunt executorē magis sęuitiæ q̄ arbitrum causæ. Offerebant enim duris nexibus vinctum, colaphis & alapis frequentibus cęsum, sputis oblitum, clamoribus prædamnatum, vt intret tot præiudicia, quem omnes vellent perire, non auderet Pilatus absoluere. Vincitur, vt nostra soluat vincula. Psalm. 115. Dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis. Psalm. 145. Dominus soluit compeditos. Ne immundi redderentur ingressu, non introierunt prætorium, ad esum azymorum panum: nam agnum præcedenti die comederant. Ecce hypocritæ isti, excolantes culicem & camelum glutientes, formidātes maculari ingressu domus alieni, cum ipsi tot artibus molirentur necem homini nihil commerito, imò modis bene merito. Augustinus: O inopia cęcitatis humanæ, habitaculo contaminabantur alieno, sed non scelere proprio. Iudas tot indicijs intelligens Iesum damnatum, quem innoxium nouerat, & hinc sibi damnationis imminere periculum, prout à domino audiuit, quem prophetam nouerat, pœnitentia ductus, sed sera, quia sine spe veniæ, quanquam dolorem haberet in corde, confessionem in ore, restitutionem in opere, sacerdotibus reddidit pecuniam. Chrysostomus: Vide veritatem vndique fulgentem, proditor de seipso dat testimonium, & eorum qui condemnauerunt, oppilat ora. Huius certe confessio debuerat commouere principum animos. fatetur auaritię morbo factum, & innocentem fatetur quem prodidit. At illi prorsus efferati, nec aliud quàm innoxium sanguinē sitientes, responderunt: Quid nostra interest, an nocentem prodideris an innocentem? tu opus tuum conspice, & onus tuum porta. Chryso. Accusatio est Iudæorum in nouissimo die, quòd pœnitentiam non egerunt, Iuda flagitium confitente. Hilar. Professio audax, emisse se iusti sanguinem audiunt, & tamen

Pœnitentia Iudæ quæ.

in vendente scelus cōstituunt, & extra reatum se esse credunt, nec intelligere volunt, quòd si peccauit ille qui tradidit sanguinem iustum, multo magis peccauerunt qui emerunt, & precium offerendo discipulum ad proditionem prouocabant. Agnouit magnitudinem sceleris sui, sed non agnouit magnitudinē misericordiæ dei. Fleuit Petrus amarè, & misericordiam consecutus est: fleuit & Iudas, sed abiecto magis animo quàm conuerso: & ideo digressus, laqueo se suspendit, vt eleuatus in aëre se indignum cælo & terra ostenderet, sed socium dæmonum in aëre habitantium, qui proditionis culpam non solum non vere emendare studuit, sed etiam proprij homicidij (vt dicit Rab.) scelus addidit. Et vt in vocali arteria quæ vocem proditionis edidit puniretur, quare suspensus crepuit medius, Act. 2. ne anima exiret per os quod dominum ea nocte osculatum fuerat. Maluit se quàm pecuniam perdere, vt dicit Beda: quia pecuniam templo reddidit, se diabolo, socium fecit. Noluerūt pecuniā ponere in corbonam, siue in donaria templi, quibus multum religionis tribui volebant: atque interim produnt conscientiam suam sceleratam, confitentes innoxium, cuius proditionem emerant. Neque enim alio pacto poterant magis traducere suam impietatem. Leo: Cuius cordis est ista simulatio? sacerdotum cōscientia capit, quod templi arca non recipit: refutatur illius sanguinis taxatio. Quātislibet vos protegatis fallacię vmbraculis, manet initū cum proditore commercium, quo sanguinem iustum, sicut non licuit, comparastis. Emerunt ex eis agrum figuli, secundum Hieronymū, in diffamationem passionis Christi & venditionis. sed ordinatione diuina hoc factum est in memoriam innocentis mortis Christi, & iniustę emptionis Iudęorum, & venditionis Iudæ. Obserua secundum Hieronymum in Hieremia hoc testimonium per Matthæum inductum non reperiri, sed sententialiter in Zacha. 11. Tamen legi, ait, nuper in quodam volumine Hebręo, quod Nazaręæ sectæ mihi Hebręus obtulit, Hieremiæ apocryphum, in quo ad verbum hæc scripta reperi. Origenes: In secretis Hieremiæ hæc continentur.

Testimoniū Matthæi ex Hieremia q̃le

Iesus autem stetit ante præsidem. Exiuit ergo ad eos foras pręses,& dixit eis: Quam accusationem affertis aduersus hominem hunc? Responderunt & dixerunt:Si nõ esset hic malefactor, non tibi tradidissemus eum. Dixit ergo eis Pilatus: Accipite eum vos,& secundum legem vestram iudicate eum. Dixerunt ergo Iudæi: Nobis non licet interficere quenquam,vt sermo Iesu impleretur, significans qua morte esset moriturus.

Quum Iesus staret ante pręsidẽ veluti reus,quum esset à Romanis iudex constitutus,leges Romanorum seruare volens,ait: Mittitis hunc ad me capite plectẽdum: atqui non est moris Romani quenquam afficere supplicio,nisi conuictum de crimine capitali. Chrysostomus: Videns eum ligatum Pilatus & à tot ductum,non æstimauit hoc argumentum esse inalterabile actionis,sed interrogauit. Principes autem sacerdotum cognoscentes suas accusationes friuolas & falsas,nullam accusationem specificarũt, credentes se autoritate & multitudine posse quod vellent. Sit tibi,inquiunt, satis pontificum & sacerdotum autoritas & pharisæorum. Ita honoratos & veridicos se haberi volebant,vt quicquid vel dicerent, vel facerent, iustum haberetur. O quot hodie imitatores, qui ob status dignitatem sese & iustos & bonos haberi volunt. O inauditam innocentis domini blasphemiam,quem sicut non simplici morte,sed turpissima condemnare voluerunt, sic non sunt contenti eum vt malefactorem quemlibet, sed vt sceleratissimum infamare & publicum,cuius mala nulla tergiuersatione celari possint. Aug. Interrogentur & respondeant,à spiritibus immundis liberati,languidi sanati,leprosi mundati,surdi audientes, cæci videntes,mortui resurgentes: & quod super his omnibus mirabilius est,stulti intelligentes,vtrum Iesus sit malefactor. Ipse enim est qui pertransiit benefaciendo,& sanãdo omnes oppressos à diabolo, Act. 10. & nunc à filijs diaboli vt malefactor accusatur, & talis,vt excusationem non

An dignitas alicui malitiam excuset.

admittat. Sed iſta dicebant, de quibus per prophetã prędixerat Pſalm. 34. Retribuebant mihi mala pro bonis. Hier. 18. Nunquid redditur pro bono malum, quia foderunt foueam animæ meæ? Accipite eum vos. Ironia eſſe poteſt. q. d. Si tantę autoritatis & iuſtitię eſtis, vt nudis verbis veſtris ſit credendum, iudicate eum, me non grauantes. Aut ſi quid eſt quod ad meum tribunal non pertinet, aut ſi quid huiuſmodi commiſſum eſt quod veſtra lex punire iuſſit, cum non ſit alioqui Romanis legibus vetitum, accipite & iudicate. Sed quoniam ablatum erat eis ſceptrum regni iudiciariaque poteſtas, Gene. 49. Non auferetur ſceptrum de Iuda, nec dux de femore eius, donec veniat qui mittendus eſt. Vel ſecundum Bedam, ſupplicium crucis, quod ſibi Romani reſeruarunt, alijs conceſſis ipſis. nam ipſum aliquoties lapidare voluerunt, vt claret Iohan. 8. & 10. reſponderunt ſibi non licere interficere quenquam, crucis ſcilicet ſupplicio. Vnde & ſermo Ieſu impletus eſt, quo ſe prædixit tradendũ gentibus ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum. Matt. 20. Luc. 18. Vt omnino intelligeremus, non ſolum mortem illi conſtitutam fuiſſe, ſed delectum etiam mortis genus. Deus autem nunquam ſuis deeſt promiſſis, etiam ſi nos deſimus tam deo, q̃ nobiſipſis ſæpe.

Cœperunt autem illum accuſare, dicentes: Hunc inuenimus ſubuertentem gentem noſtram, & prohibentem tributa dari Cęſari, & dicẽtem ſe Chriſtum regem eſſe. Introiuit ergo iterum Pilatus in prętorium, & vocauit Ieſum, & dixit ei: Tu es rex Iudæorum? Ieſus autem reſpõdit: A temetipſo hoc dicis, an alii tibi dixerunt de me? Reſpondit Pilatus: Nunquid Iudęus ego ſum? gens tua & pontifices tui tradiderunt te mihi. Quid feciſti? Reſpondit Ieſus: Regnum meum non eſt de hoc mũdo. ſi ex mundo eſſet regnum meum, miniſtri vti-

que mei decertarent pro me, vt non traderer Iudæis. Nunc autem regnum meum non eſt hinc. Dixit ergo ei Pilatus: Ergo rex es tu? Reſpondit Ieſus: Tu dicis quia rex ſum ego. Ego in hoc natus ſum, & ad hoc veni in mundum, vt teſtimonium perhibeam veritati. Omnis qui eſt ex veritate, audit vocem meam. Dicit ei Pilatus: Quid eſt veritas? Et cum hoc dixiſſet, exiuit iterum ad Iudæos.

Videntes ſe non poſſe conſequi intentum, accuſarunt in tribus quę ſibi videbantur pulchri commenti, quæ maxime commouerant pręſidem, eo ꝙ pertineret ad Ięſam Cæſaris maieſtatem. Quid his mendacijs impudentius? Nam Cæſari reddenda quæ Cæſaris ſunt, dixit Matt. 22. Quæſitus in regem, fugit Iohan. 6. Meſſiam ſe eſſe factis ipſis declararat. Proinde etiam ſi ſe Meſſiam prędicaſſet, non oportebat obijcere criminis loco, niſi declaraſſent in eum nō competere, quę de Meſſia prophetæ prędixerant. Pilatus quanquam idololatra, tamen multo æquior Iudęorum ſacerdotibus, ſatis ſe ęquiter & prudenter in initio geſſit. Quanquam enim à primoribus accuſaretur Chriſtus, non tamen ſubitam è veſtigio tulit ſentētiam, ſed clanculum accerſio Ieſu, examinat eum de intento crimine. Publicitus noluit ob furorem populi. Duo prima non curauit. Primum, quia quum eſſet gentilis, de cæremonijs legis non magnopere pendit, ſciens plures ipſos habere ſectas, vtpote Saducęorum & phariſæorum. Alterum, falſum relatione didicit, & quia nouum non erat hoc diſputari inter Iudæos. Intelligens vero obijci de affectato regno Ieſu, nec in ſpecie quicquam appareret quod huic crimini faceret fidem, interrogauit an de iure rex eſſet, d. Tu ne es ille rex Iudęorum, quem dicuntur expectare? Hoc vnum diligenter exquirit, ꝙ cætera non pertinerent ad rem publicam, cęterum hoc crimen videretur & ad Cęſaris maieſtatem, & ad publicam tranquillitatem pertinere. Cauebat enim ne Romani tam nobili prouincia priuarentur, & ipſe proprię per-

ſonę iacturam incurreret. Ieſus autem, tametſi non ignõraret hoc eſſe falſo delatum à Iudæis, tamen vt Iudæorum malitiam detegeret, ait: Si à te cogitaſti me fore regem, communis iudex tranſit in partem: quo facto, ſemper ſuſpecta eſt ventilatio rei. Si à teipſo hæc cauſa ſumpſit initium, iniuſtum eſt vt cogitatio pręſidis per examinationem exquiratur, quare pande ſigna meæ rebellionis. Si alii dixerũt de me, inquiſitionem fac ordinariam. Accuſanti, non reo, incumbit probatio: ſi dictum eorum non probatum credis, non iure procedis: ſi approbas, es Iudex ſuſpectus. Pilatus autem ſuam aperiens innocentiam, & Iudęorum malitiam, nequaquam, inquit, ex me hoc coniecto, quum Iudęus non ſim, nec ex libris ipſorum cognoſcerę valeam quis ipſorum promiſſus ſit rex, nec ipſis fauere contra æquitatem. Tui & ipſorum primores te tradiderunt, vt iudici. Si falſum eſt affectati regni crimen, quid igitur commiſiſti? apparet quod magni aliquid ſit in cauſa. Quod ſi piaculum hoc abſtergere potes, nos æquo animo audiemus. Hęc quoniam Pilatus ſimpliciter ſciſcitabatur vt liberaret innocentem, Ieſus illi per ænigma dignatus eſt reſpondere, docens aliud regni genus eſſe, de quo prophetæ fuiſſent locuti. Tho. Docet regni mundani imbecillitatem, quoniam à miniſtris habet fortitudinem, qui pro rege, qui vnus ſolus homo, contra inimicos pugnant: & regni ſuperni firmitatem, quod nullo indiget. maius ergo illi regnum eſt. Augu. Non dicit, non eſt hic regnum meum, ſed non eſt hinc, quia peregrinator à domino, inde non habens originem, ſed hic eſt vſque ad conſummationem ſeculi, recipiens bonos & malos, zizania & triticum Matth. 13. Hoc non plene intelligens, audiens tamen Ieſum non prorſus abnuere regis nomen, ſed regni genus diſtinguere, ait: Ergo ne verũ eſt te regem eſſe alicui, quodcunque ſit iſtud regni genus, quod ad nos non pertineat? Veritatem, ait dominus, quã à me interrogas, tu ipſe profers: quia vere ſic eſt quòd rex ſim ego, nec tamen talis, vt aucuper mundanum regnum & Romanum. In hoc temporali regno temporaliter natus ſum, & veni per incarnationis myſterium, non

per diuinitatis mutationem, vel descensum localem, non vt dominaret per tyrannidem, nec vt fallam mendacio, sed vt testificer veritatem, vera affirmando & in cordibus radicando, & falsa extirpando. 1. Ioh. 3. In hoc apparuit filius dei, vt dissoluat opera diaboli. Cuius simplex est animus, nec huius mundi cupiditatibus obcęcatus, agnoscit & audit vocem meam. Duplex distinguit regnum. Alterum mundanum, in pompa & gloria, delicijs & diuitijs, Matt. 20. Reges gentium dominantur earũ. Luc. 7. Ecce qui in veste preciosa & delicijs sunt, in domibus regum sunt. & tale à se ablegat. Vnde paucos habuit discipulos, & eos imbelles ac tenues, ipse inermis & imbellis, videlicet alijs nitens pręsidijs, eo quod regnum ipsius nõ esse terrenum. Alterum spiritus, quo sua gratia regnat in nobis, nostrasque vires suo subijci, imperio. Lu. 17. Regnum dei intra vos est. Roma. 14. Regnum dei non est esca & potus, sed iustitia & pax & gaudium in spiritu sancto. Rabanus: Duo requiruntur vt quis sit de regno Christi. primo, vt doctrinæ ipsius veritas audiatur, Secũdo, vt opere impleatur. Col. 1. Qui eripuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum dilectionis filij sui, in quo habemus redemptionem & remissionem peccatorum. Sic dominus vbique temperauit responsa sua, vt innocentiam probaret suam, nec daret operam vt elaberetur è iudicio, qui mori decreuerat. Non ergo displicuit Pilato verbum veritatis, quod etiam improbi amant: nam etsi fallere volunt, non tamen falli. Ad hanc amore conuersus, & dulcedine vocis eius allectus, quęrit quæ sit veritas illa, cuius participatione homo efficeretur de regno Christi, quod singulare & extra communem hominum vsum intellexit. Sed videns veritatis longam & difficilem rationem, ac timens dispendium temporis, non audita solutione, festinauit dominum liberare, innocentiam ipsius allegando, vt dicit Chrysostomus: Sed neque idoneus fuit discipulus. Esa. septimo. Nisi credideritis, non intelligetis. Nouerat enim dominus eum in veritate non stare, sed contra veritatem falsam daturum sententiam.

Duplex regnum.

Duo reqri vt si qs de Christi regno.

Ait autem Pilatus ad principes ſacerdotum & turbas: Ego non inuenio cauſam in hoc homine. At illi inualeſcebant, dicentes: Commouit populum, docens per vniuerſam Iudęam, incipiens à Galilæa vſque huc. Audiens autem Pilatus Galilæam, interrogauit ſi homo Galilæus eſſet. Et vt cognouit quod de Herodis poteſtate eſſet, remiſit eum ad Herodem, qui & ipſe Hieroſolymis erat his diebus. Herodes vero viſo Ieſu gauiſus eſt valde. erat enim ex multo iam tempore cupiens videre eum, eo quod audierat multa de eo, & ſperabat ſignum aliquod videre ab eo fieri. Interrogauit autem eum multis ſermonibus, & ipſe nihil reſpondebat. Stabant autem principes ſacerdotum & ſcribæ conſtãter accuſantes eũ. Spreuit aũt illum Herodes cũ exercitu ſuo, & illuſit indutũ veſte alba, & remiſit eum ad Pilatũ. Et facti ſunt amici Herodes & Pilatus in ipſa die. nam antea inimici erant adinuicẽ.

Quid multis, inquit, eſt opus? examinaui hominem de obiectis criminibus, nihil in eo criminis inuenio. At illi ſibi conſcij ꝙ argumentis vincere non poterant, clamorẽ intendunt, crimina criminibus, mẽdacia mendacijs connectentes. Imo ſeditioſus eſt, aiunt: cõmouit populum ſua doctrina, & turbauit. Theop. peruertit populum, nec in vna parte tantũ, ſed in Galilęa incepit, & ꝑuenit vſque huc. Ob id Galilæã nominant, vt exoſum & ſuſpectum Pilato reddant, ꝙ ſimilis fuerit Iudæ Galilęo, qui rebellionẽ & tumultum excitauit, quare perijt cũ ſuis, Actu. 5. Eſt aũt hoc peculiare crimẽ euangelicę doctrinę: commouet populũ, & ſeditionẽ mouet, impijs aduerſus inuiſam veritatem inſurgentibus. Verum non hic tumultus imputandus eſt euangelij pręconibus, ſed hominum inſanabili malitiæ, qui veritatẽ ſalutiferã obrui malunt, q̃ morbũ animi deponere. Virtus aũt eſt ignorantem docere, quod ipſi

criminis vice inducunt. Bed. Pilatus de præmissa accusati one nō interrogandum dominum per seipsum ratus, sed magis nacta occasione cupit se ab eo iudicando liberum reddere, ne contra innocentē sententiam ferre cogeretur, quē inuidia traditum nouerat. Herodi illū misit audiendum, credens probabiliter quod hominē suę ditionis faci le liberaret, maxime innocentem. Egit & in hoc, vt dicit Rabanus secundum legem Romanorum, quę iubet quemliber à suę ditionis principe iudicari. Quanquā hęc quoque gesta sint diuina dispensatione consilij, vt ab omnibus tribunalibus referret dominus Iesus testimonium innocentiæ suæ, magisque traduceretur pontificum, scribarum & primorum malitia. Fuerat autē dominus in Galilęa conceptus. Lu 1. nutritus, Mat. 2. & ibi bonam partem ætatis suæ transegerat, vnde venit ad Iordanē ad baptismū, Matt. 3. Gauisus est Herodes præsentato sibi domino, non deuotione, sed curiositate, ex eo tempore cupiens videre eum quo post Iohannis decollationem rumorem miraculorum ipsius audiuit. Lu. 9. Quis est iste de quo ego talia audio? Dolositate signum quęrebat, simulans se credere more Iudæorum, 1. Cor. 1. Iudæi signa petunt, cum intra se cogitaret extinguere omnem semē Dauid, imitator paterni sceleris, quo ipse sol⁹ regnaret. Interrogabat Iesum, cupiens aliquid ab illo prolicere, nō vt redderetur melior, sed vt suæ curiositati mortē gereret. Iesus aūt qui nō in hoc venerat vt impij principis libidini seruiret, sed vt omnium salutem procuraret, nihil respōdit, nos interim docēs, aliquādo non promendum sermonem euangelicū, vbi constat indignos esse qui audiant. Gre. Inquisitus redēptor noster, tacuit: expectatus, miracula adhibere cōtempsit, sese apud se in occultis retinens, eos quos exteriora quærere reperit, ingratos foris reliquit, magis eligens à superbientibus despici, q̄ à non credentibus vacua voce laudari. Non enim fastidiosis animis alta sunt pandenda mysteria, neque prodigia facienda corā sectantibus vanitatē. Stabāt aūt principes sacerdotum pertinaciter accusando, & in accusatione perdurando, tāto vtique grauius & iniquius, quo timebant ne ipsum Herodes absolueret.

Hæc enim erat ipsorum damnata constantia, vt Christus morti penitus traderetur. Spreuit illum tanquam simplicem & fatuum, eo quod nec sibi nec accusatoribus respõderet. Iob. 12. Deridetur iusti simplicitas. Qualis rex, talia & latera eius. Ecci. 10. Secũdũ iudicem populi, & ministri eius. Non est enim verorum, regum & iudicum, in iudicio constitutum illudere, sed vel damnare conuictum, vel absoluere innocentẽ. Vnde ludibrij causa veste alba induit. Hanc indignam ignominiam tulit dominus Iesus à crasso rege, & illius armato satellicio quo cingebatur, ne non haberent similes labra lactucas. Siquidem apud hoc hominum genus citius gloriam referet funambulus quispiam, aut præstigiator, quam veritatis euangelicę syncerus prædicator. Amb. Non ociose veste alba induitur, immaculatę tribuens indicia passionis, quod agnus sine macula cum gloria, mundi peccata susciperet. Nolens autem offendere primores Iudęorum, remisit Iesum ad Pilatum, gratum interim habens, quod Pilatus hoc honoris habuerit sibi, vt videndi Iesu fecerit copiam. Nam antea inimici erant ob necem Galilæorum, quos Pilatus pręter consensum Herodis occiderat. miscens sanguinem ipsorum cum sacrificijs, Lu. 13. Theop. Vide diabolum vbique coniungentem disiuncta, vt Christi perficiat necem. Erubescamus, si causa nostræ salutis nec amicos in proprio fœdere cõseruamus. Ipse enim est pax nostra, qui fecit vtraque vnum, Ephe. 2. Caue autem ne vnquam auxiliares copias iungas cum improbis, alioqui audies de domino illud 2. Para. 19. Impio præbes auxilium, & ideo iram domini mereberis. Prou. 1. Fili, si te lactauerint peccatores, ne acquiescas illis. Impia vero pax est, quam conglutinat iniuria veritatis euangelicæ. Consideremus nunc quam opprobriosissime fuerit dominus oblatus, q̃ falsissime accusatus, q̃ mansuete & patienter & silenter se habuit. Sic dei filius dignatus est de iudice ad iudicem duci, ac taliter irrideri, vt nos rei ab ęternę mortis iudicio liberaremur, & ęterna confusione, & dęmonum illusione, stolaque immortalitatis vestiremur, ac filij dei efficeremur. Nõ gloriemur itaque in vestium & mundi pompa, sed in domino.

De excusatione, & iniusta condemnatione per iudicem.

ARTICVLVS XXXIIII.

Pilatus autem conuocatis principibus sacerdotum,& magistratibus, & plebe,dixit ad illos : Obtulistis mihi hunc hominem quasi auertentem populum , & ecce ego eum coram vobis interrogans,nullam causam inuenio in homine isto,ex his in quibus eum accusatis.Sed neque Herodes. nam remisi vos ad illum,& ecce nihil dignum morte actum est ei.Emendatum ergo illum dimittam . Et accusauerunt eum summi sacerdotes in multis.& cum accusaretur à principibus sacerdotum & senioribus, nihil respondit. Pilatus autem rursus interrogauit eum,dicens:Nō audis quanta aduersum te dicūt testimonia? Non respondes quicquam?Vides in quātis te accusant? Iesus autem amplius non respondit ei ad vllū verbum, ita vt miraretur pręses vehementer. E

Pilatus vbi vidit remitti reum, nec successisse quod conatus fuerat,ex iudice cœpit esse patronus Iesu. Vide quomodo primores Iudęorum populum concitarūt, vt sese sequerentur de iudice ad iudicem ad persequendum Iesum. Attende quanta solertia verba librans , Christi enunciat innocentiam: qui eum quasi auertentem dicit ab obedientia Cęsaris ac legis Iudęorum , quia non credebat verum. q.d. Vos in probatione deficitis, iudicari autem sine sua confessione non potest.quare coram vobis interrogo si in aliquo deliquit ,ex alijs incogniti mihi iudicare eum non licet,Idem accidit Herodi,qui me certius poterat his de rebus iudicare , peritus legum vestrarum: nam hac de causa reieci cognitionem ad illius tribunal. Beda : Audi dicere Iudæę, audi crudelis pagane . Pilatus ipse con-

fitetur neque se, neque Herodem dignum quid morte in Christo reperisse, sed tantum in illudendo innoxium alienæ crudelitatis obtemperasse clamoribus. Hieronymus: Lentus ergo Pilatus, nec satis erga veritatem seuerus, quia timebat accusationem, Prouer. vigesimonono. Qui timet hominem, cito corruet. subiungit, Proinde prꝑstat imitari nos Herodis ęquitatem. pœna quapiam non capitali castigatum dimittam hominem. Beda: Flagris & ludibrijs illum quantum iubetis afficiam, dummodo innoxiũ sanguinem non sitiatis. Audientes Iesum viuum dimittendum, & accusationes suas subuersas, exarserunt sicut ignis in spinis. ex iudicibus fiunt accusatores. Nam summi sacerdotes, ne qua posset elabi Iesus, varios criminum articulos in illum congerunt, vt ex multis aliquod saltem esset, quod moueret iudicem non admodum iniquum. Dominus vt patientię & mansuetudinis daret exemplum, nihil respondit, neque ad sui excusationem, neque ad dictorum refragationem, neque ad accusantium improperationem, ne crimen diluens dimitteretur. & crucis vtilitas differretur, vt dicit Hieronymus: Rursum ergo quum instarēt accusatores, Pilatus cupiebat ex ipso elicere quo liberaretur. Chrysostomus: Quia corruptum erat iudicium, agnus coram tondente se obmutuit, Esaiæ 53. Mirabatur ergo pręses hominem innoxium, in periculo capitis tanta mansuetudine obticescere, sciens quod facile posset se excusare, præsertim cum haberet iudicem pro se. Augustinus: Non voluit propheta vt nunquam loqueretur: quibusdam enim interrogationibus respondet, sed propter illa in quibus non respondit, dicta est similitudo de agno, vt non reus suo silentio, sed innocens haberetur. Cum ergo iudicaretur, vbicunque non aperuit os suum, sicut agnus non aperuit, id est, non sicut mali sibi conscius de peccatis conuincebatur proprijs, sed sicut mansuetus, qui pro peccatis immolabatur alienis. Ambrosius: Dominus tacet, & bene: qui defensione non indiget. ambiant defendi, qui timent vinci. Non ergo accusationem tacendo confirmat, sed despicit non refellendo.

Per diem autem ſolennem conſueuerat pręſes, & neceſſe habebat eis dimittere vnum ex vinctis, quemcunque voluiſſent & petiſſent. Habebat autem tunc vinctum vnum inſignem, qui vocabatur Barrabas. Erat autem Barrabas latro, qui cum ſeditioſis erat vinctus, & in ſeditione fecerat homicidium. Congregatis autem illis, reſpondit Pilat⁹ & dixit: Eſt autem conſuetudo vobis, vt vnum dimittam vobis in paſcha. Quem ergo vultis dimittam vobis, Barrabã, an Ieſum qui dicitur Chriſtus? Sciebat enim quod per inuidiam tradidiſſent eũ ſummi ſacerdotes. Pontifices autem & ſummi ſacerdotes & ſeniores populi, perſuaſerunt populis, & concitauerunt turbam, vt magis Barrabam dimitteret eis, Ieſum vero perderet. Et cum aſcẽdiſſet turba, cœpit rogare ſicut ſemper faciebat eis. Reſpondẽs autem præſes, ait illis? Quem vultis vobis de duob⁹ dimitti? Exclamauit ſimul vniuerſa turba, dicens: Nõ hũc, ſed tolle hunc, & dimitte nobis Barrabã.

Pilatus in ſacerdotibus nihil eſſe præſidij ſentiens, confugit ad populum, ſperans vt illorum fauore liberaretur Ieſus. Bed. Hęc conſuetudo non erat legis præceptũ, ſed ex antiqua patrum traditione deſcenderat, ob memoriam liberationis ex Aegypto, qua vinctum liberabant, & hanc ab imperatore ſibi ſeruari impetrarant. Chryſ. Per hanc conſuetudinem eripere tentauit, & vt Iudęis ne vmbra quidem excuſationis remaneret, manifeſtus homicida in comparatione Chriſti adducitur. Nam ob facinora inſignis erat & populo inuiſus. Nec hoc temere accidit, ſed diſpenſatione diuina, ne quis eſſet vnde non haberet teſtimonium innocentiæ ſuę, dominus Ieſus. Illud enim magnopere referebat, vt conſtaret omnibus, mortem eã nobis redimendis fuiſſe gratis impenſam. In hunc quoniã ſciebat præſes publicum eſſe ciuitatis odium, ſperabat fo-

re, vt citius paterentur dimitti Iesum de multis bene meritum, quàm hominem publicæ tranquillitatis hostē. Auget hoc crimen Pilati quod non ignorantia, sed scienter deliquit, sciens per inuidiam traditum. Quum populus instaret, vtrum mallent sibi donari, suasu seniorum & sacerdotum factum est, vt sibi poscerent Barrabam, & huius loco Iesus occideretur? Chrysostomus: Putabant se astruere posse Iesum deteriorē latrone, ac adeo nequam, vt neque pro pietate, neque pro festi prærogatiua deberet liberari. Itaque præses non consentiens, vt liberam prout solebant haberent ex omnibus optionem, pro nunc proposuit illis, vtrum è duobus sibi vellent condonari diei festi gratia. Populus seductus vna clamabat: Non hunc quem tu vis, sed tolle hunc, qui grauis est nobis ad videndum. Amb. Non immerito homicidæ absolutionem petūt, qui Innocentis flagitant occisionem. Tales leges habet iniquitas, vt quod oderit innocentia, iniquitas diligat. August. Quid hoc est dicere, nisi quod occidatur ille qui viuificat mortuos, & dimittatur latro vt iterum occidat viuos?

Iterum locutus est ad eos Pilatus, volens dimittere Iesum: Quid igitur faciam de Iesu, qui dicitur Christus? At illi succlamabant omnes, dicentes: Crucifige crucifige eum. Erat autem quasi tertia, Ille autem tertío dixit ad eos: Quid enim mali fecit iste? Nullam causam mortis inuenio in eo. Corripiam ergo illum & dimittam. At illi magis clamabant, & instabant vocibus magnis, postulantes vt crucifigeretur. & inualescebant voces eorum.

Pilatus furorem populi compescere volens, ac simul sperans quod mitiori pœna quapiam forent contenti, interrogat de Iesu innocenti quid agendum, dum latro publicus festo donatur. Bed. Quanta perditorum crudelitas, qui non solum occidere innocentem, sed pessimo genere mortis occidere desiderant? Pendentes enim in ligno crucifixi manibus & pedibus, producta morte necabātur, diu viuentes in cruce, non quia vita longior eligebatur, sed ꝙ

mors ipsa protendebatur, ne dolor citius finiretur. mala fuit Barnabæ electio, sed peior innocentis crucifixionis postulatio. Nam tanta ipsis exhibuit beneficia, ex compassione ipsorum defecuit incommoda. Lu. 19. Ac ne sic quidem Pilatus cessit illorum clamoribus, sed tertio conatus est illos compescere. Chrys. Intuere quam sapienter non ait, quia peccauit & dignus est morte, donare eum festo: sed primum eum excusat, & eruens eum à causa omni, tamen ex superabundanti rogat, vt si nollent vt innoxium dimittere, saltem vt noxium donarent festo. q. d. Iniustum est innocentem tam despecto mortis genere perire, vbi latro manifestus dimittitur liber. Non enim solum studebant Iesu vitam eripere, sed famam etiam honestam abolere, quod est homicidio crudelius. nam lex execrabilem pronunciat quisquis pendet in ligno, Deut. 21. Beda: Quia totam suam accusationem quam aduersus dominũ intulerant, crebra ac solicita Pilati excusatione & examinatione videbant euacuatam, tandem impudenter ad solas se preces conuertunt, vt quod criminando & quasi ratiocinando nequiuerunt, postulando & vociferando perficerent. Quanto ergo magis Pilatus ostendit dominĩ innocentiam, tanto magis furens populus damnationis clamabat vindictam.

Pilati quã tũ initio erga Chrĩ sti liberationem studium.

Tunc ergo apprehendit Pilatus Iesum, & flagellauit. Milites ergo prǽsidis suscipiẽtes Iesum, adduxerunt eum intro in prǽtorium, & congregauerũt ad eũ vniuersam cohortem: & exuentes eum, chlamydem coccineam circundederunt ei, & plectẽtes coronã de spinis, posuerũt super caput eius, & arũdinem in dextera eius. Et veniebant ad eũ, & genu flexo ante eum, illudebant ei, dicentes: Aue rex Iudæorum: & dabant ei alapas. Et expuentes in eum, accipiebant arundinem, & percutiebant caput eiꝰ, & ponentes genua adorabant. Et postquam illuserũt ei, exiuit iterum Pilatus foras, & dixit eis: Ecce

adduco eum vobis foras,vt cognoscatis quia in eo nullam causam inuenio. Exiuit ergo Iesus portās spineam coronam & purpureum vestimentum.Et dicit eis:Ecce homo.

Pręses, vbi tentatis omnibus perspiceret sese nihil proficere apud furentem Iudæorum populum, iuxta morem Romanū iussit Iesum virgis cędi.Egrediamur ad horrendum hoc spectaculum.Spoliatur vestibus coram omnibus speciosus forma pre filijs hominum,Psalm.44.suscipit flagella spurcissimorum tam dura quam dolorosa: flagellatur vndique.nihil in pulcherrimo corpore non saucium plagis,liuore obsitum.fluit vndique sanguis regius de omnibus partibus corporis.Superadditur,spissatur,reiteratur liuor super liuorem,fractura super fracturā, quousque tam tortoribus quam inspectoribus fatigatis solui iubetur à columna.O homo perdite,omnis huius tu contritionis causa existis:ecce agnus innocēs quę non rapuit exoluit,& tu neque deuotionis gratitudinem,neque compassionis rependis affectum.Sed nec eo crudelitatis contenti phanati homines,addunt capiti spineam coronam, eamque profundant,velut regnum affectatum exprobrantes homini humili & contempto. Et quoniam veteres reges purpura vtebantur,cui coccineus color similis est,exutum veste purpurea circundederunt eum, vt dicit Iohannes,alij chlamydem dicunt coccineam.Fuit autem corona de iuncis marinis,qui ob sui duritiem calceamenta desuper gradientium penetrant: & quia fuit per modum Infulę seu pilei,totum caput ambiendo confixit.Chrys.Mille puncturis caput eius impleuerunt,ita vt sanguis copiosissime per faciem & genas deflueret,oculos & aures replēs. Addunt regij sceptri loco arundinem in manu,quo declarare volunt inanitatem regni arrogati .Adorationis simulatione irrident,vnde alapas haud dubium quin grauissimas dabant.Excreant in gloriosam illam faciem, de qua dicitur Sap.7.Candor est lucis æternæ.Psalm.79.Ostende faciem tuam,& salui erimus.In maiorem contemptum & doloris augmentum,caput illud angelis reuerēdū

Corona Iesu vnde seu qualis.

percutiebant,& derisorie adorabant.Bonau.Cerne nūc caput illud plenū spinis,ictibus arūdinis vulnerari grauissime,totum sanguine madens, qui commixtus sputis, ipsum vt leprosum fecit apparere.Esa.53. Vere languores nostros ipse tulit,& dolores nostros ipse portauit,& nos reputauimus eum quasi leprosum,& percussum à deo & humiliatum.Ansel.Attende quis est hic qui ingreditur habens quasi imaginem regis,& nihilo minus serui despectissimi cōfusione repletus.Coronatus incedit, sed ipsa eius corona cruciatus est,mille puncturis speciosum eius caput diuulnerāte:regali purpura induitur,sed in ea magis despicitur quam honoratur .sceptrum in manu gestat,sed eo ipso venerādum eius caput feritur , adorāt coram illo & regem cōclamant,& continuo ad cōspuendum amabiles eius genas subsiliunt:maxillas palmis percutiunt,& honorabile collum eius exhonorant Ad omne genus ludibrij sese mansuetissime prębebat Iesus omnium rerum dominus,quo nos qui quum nihil sumus,tamen animos excelsos ac praeferoces gerimus, doceret lenitatē,& in malis tolerantiam.Hęc autem passus est fieri in Iesum Pilatus,vt Iudaeorū odium hac hominis afflictione placaret.Sed non excusatur à toto: quia cū iudex esset populi,innocentem absoluere debuit,& nocentium nequitiam coercere.Eccl.7.Noli quęrere fieri iudex,nisi valeas virtute irrumpere iniquitatem,ne forte extimescas faciem potentis,& ponas scādalum in agilitate tua. Pro.17.Qui iustificat impium, & qui cōdemnat iustum, abominabilis est vterque apud deum.Praeses itaque rursus egressus,tentat an posset multitudinis saeuitiam mitigare.Audis semper inculcari innocentiam Christi.Non inuenio,inquit, etsi intētatum crimē verberibus elicere ac tortura contenderim. Augustinus:Exiuit Iesus nō clarus imperio,sed plenus opprobrio,spineam gestans coronam & purpureum vestimentum. O quantus dolor cor apprehendit maternum,tota doloribus,tota amaritudine ex filio spectato plena.Ecce homo .Augustinus:Si regi inuidetis,iam parcite, quia deuictum videtis. feruet ignominie,frigescat inuidia.Eccl.13.Omne animal dili-

git sibi simile,& omnis homo ad similẽ sibi cõiungetur. O homo,ecce homo ꝑpter te natus.Esa.9. Paruulus natus est nobis,& filius datus est nobis. Cũ hominibus cõuersatus,Baruch.3.Pro hominibus immolatus, Esa 53. Oblatus est qa ipse noluit.Ansel. O pie Iesu,illudendũ te misit Pilatus Herodi,illusum recepit,in cõspectu irrisorũ te stare iussit,nec pepcit amarissimis verberibus virgineã carnem tuã diuellere,plagas plagis,liuores liuoribus infligens.O domine,qd tãta amaritudine dignũ cõmiseras? Prorsus nihil. ego homo perditus,totius cõtritionis tuæ causa fui.Amor tuus & iniqtas mea,sic te fecit imbecillẽ.

Cum ergo vidissent eum pontifices,clamabãt: Tolle tolle,crucifige crucifige eum.Dicit eis Pilatus:Accipite eũm vos,& crucifigite.ego enim non inuenio in eo causam.Respõderunt ei Iudæi:Nos legem habemus,& secundum legem debet mori, quia filium dei se fecit.Cum ergo audisset Pilatus hunc sermonem,magis timuit.& ingressus est iterum in prætorium,& dixit ad Iesum: Vnde es tu? Iesus autem responsum nõ dedit ei. Dicit ergo ei Pilatus:Mihi non loqueris?Nescis quia potestatem habeo crucifigere te,&potestatem habeo dimittere te?Respondit Iesus:Non haberes potestatẽ aduersum me vllam,nisi datũ esset tibi desuper.Propterea qui me tradidit tibi,maius peccatũ habet. & exinde quærebat Pilatus dimittere eum . Iudęi vero clamabant:Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris. Omnis enim qui se regem facit,contradicit Cæsari.

Hoc spectaculo,quo quãtauis barbarorum feritas poterat mitescere,non solum non sunt mitigati Iudęorum animi,sed magis etiam accensi sunt , vt quod hactenus successisset perficerent. Tolle , inquiunt , quia grauis est nobis etiam ad videndum,Sapien.2.Bis ingeminant,cru

cifige, quo mentis ostendunt pertinaciam & desiderij vehementiam. Psalm. 21. Aperuerunt super me os suum, sicut leo rapiens & rugiens. Rabanus: Salubrius ingeminarent, miserere mei deus, miserere mei. Pilatus intelligẽs ex captata misericordia nihil esse spei, metu tentat furorem illorum coercere. Ego, inquit, iuris administrator sum, non alieni odij vindex: & nocentes legũ autoritate punio, non sum innocentię carnifex. Vos hominem vestro periculo abducite, & si videtur, crucifigite. ego non soleo crucifigere nisi nocentes & facinorosos. In hoc nullum crimen inuenio. nec enim satis est reo crimen imponere, nisi certis argumẽtis probetur quod obiectum est, præsertim quoties de periculo capitis hominis agitur. Iudęi audientes Pilatum tanto studio patrocinantem Iesu, nec omnino committendum ducerent, vt aliquo pacto elaberetur Iesus, crimen commenti sunt quod apud iudicem peritum legis graue videri posset, d. Quanuis nihil commisisset aduersus leges Cęsareas, tamen secundum legem nostram, sibi diuinitatem arrogens in deum blasphemus, debet mori, Leuit. vigesimoquarto. Mira peruersitas & cæcitas, quasi mentitus sit quia se dixit filium dei, quum id & per scripturas & opera ostenderit. Iohannis quinto. Opera quę dedit mihi pater vt faciam, hęc testimonium perhibent de me. Scrutamini scripturas, in quibus putatis vos vitam æternam habere, illę sunt quæ testimonium perhibent de me. Non ergo arrogantiæ, sed veritati adscribendum quę omnibus anteponenda est. Magis timuit, ne si dimitteret, contra legem ageret, à Iudæis accusandus: si non dimitteret, filium dei crucifigeret, & sic factum enorme fecisset, filium dei flagellãdo, & ne secundum glos. apud Cæsarem accusaretur crimine læsæ maiestatis, se maiorem iudicando, qui potius fuerat ad imperatorem mittendus. Chrysostomus: Pilatus timore perculsus, inquisitionem extra tumultum facit. Non autem de patria, quam ante in accusatione audierat, sed generis origine quærit: qua cognita, refelleret quod affectasset videri filius dei, quanq̃ apud ethnicos tum fabulis

Timoris Pilati causę.

poetarum erat proditū,& vulgo credebatur quosdam ex deo & homine natos,semideos haberi. Sed dominus responsum non dedit, quia secundū Chrysostomum quæstio supra captum erat humanum. Esa.53. Generationem eius quis enarrabit?Et ne secundum Augustinum passionem prolongaret vel impediret. Nouit enim Pilatum hæc omnia tentare,quo tandem vitam illi lucrifaceret, nec ignorans futurum, vt omnibus tentatis obstinato Iudæorum furori cederet,ne videretur omnia conatus vt elaberetur,nolens ad mortem actum fuisse. Pilatus admiratus hominis silentium in capitis periculo, cum iudicē haberet tam fauentem,vt eum ad respondendum prouocaret,mihi,inquit,nō loqueris?Chrysostomus: Condemnauit seipsum Pilatus.cur enim non dimisit, quem innocentem nouit & toties proclamauit?Tunc dominus abiecto silentio,humiliter imperito dans doctrinam,vt eum à fastu & errore quo tenebatur,erueret.Habes,inquit, tu quidem potestatē iuxta leges humanas,sed in me nullam haberes,nisi permissum esset ab eo,cuius potestas superat omnem humanam potestatem.Ostendit eū aliena legatione fungi.porro eos quorū legatione fungeretur,non à se,sed aliunde imperij gubernacula tenere,nēpe à deo. Roma.13.Non est potestas nisi à deo. Qui vero à deo magistratum gerunt,nisi suo malo perire velint,quod iustū est,iuste exequantur oportet. Deute.16. Propterea quia hæ dicis studio dimittendi me,& quæ fecisti humano timore,non inuidia fecisti,minus quidem quàm is qui me tibi auaritia vel inuidia tradidit,sed tamē peccasti. Hoc audito,Pilatus cum intelligeret hominis & modestiam & innocentiā,ac Iudæorū malitiā,suamq́ue æquitatē nō esse reo incognitam, cui hoc magis fauebat, quòd videret eum nec mortis periculo commoueri,tentabat omnes vias,vt aliquo pacto Iesum absolueret. Id sentiētes Iudæi, quòd crimen illud prius ex lege intentatum præses negligeret,nec cessaret hoc agere modis omnibus, vt Iesus dimitteretur,ad prius crimen redeunt, quod ostendunt nec ipsi iudici tutum negligere,quanquam paulo ante satis superq́ue explosum fuit. Si nihil,inquiunt, ad te per-

tinet quòd peccauit in deum nostrum, certe ad te pertinet quòd peccauit in Cæsarem. Non es amicus Cæsaris, qui faueas Cæsaris hosti. Rabanus: Licet regnum Christi in nullo esset cōtra honorem imperatoris, Iudæi tamen calumniose sic arguebant. Pilatus vero non audebat vel in minima apparentia quicquam agere contra Cæsaris honorem. Augustinus: Non potuit Pilatus contemnere Cæsarem autorem potestatis suæ, quemadmodum legem gentis alienæ.

Pilatus autem cum audisset hos sermones, adduxit foras Iesum, & sedit pro tribunali in loco qui dicitur lithostratos, hebraicę autem Gabatha. Erat autem parasceue, hora quasi sexta. Sedente autem illo pro tribunali, misit ad illū vxor sua, dicens: Nihil tibi & iusto illi, multa enim passa sum per visum hodie propter illum, Et ait Iudęis: Ecce rex vester. Illi autem clamabant: Tolle tolle, crucifige eum. Dicit eis Pilatus: Regem vestrum crucifigam? Responderūt pontifices: Non habemus regem nisi Cæsarem. Videns ergo Pilatus quia nihil proficeret, sed magis tumultus fieret, accepta aqua lauit manus coram populo, dicens: Innocens ego sum à sanguine iusti huius, vos videritis. Et respondens vniuersus populus, dixit: Sanguis eius super nos & super filios nostros. Tunc Pilatus volens satisfacere populo, adiudicauit fieri petitionem eorum, & dimisit illis Barrabam, qui propter homicidium & seditionem missus fuerat in carcerem, quem petebant: Iesum vero flagellis cæsum, tradidit voluntati eorum, vt crucifigeretur.

Bed. Erat locus ille sublimis & altus ante domum Pilati, vt coram omnibus euidentius de facto inquireretur & obiectiones diluerentur. Dicitur autem parasceue praeparatio latine, quia illa die Iudæi cibo parabant pro sabbato sequenti. Primus homo sexta die, hora quasi sexta mandatum transgressus fuit, sic secundus crucifixus. Sedente illo in sede iudiciaria, confugit diabolus ad antiqua vascula, vt quemadmodum terrenum Adamum ẽ paradiso eiecit, ita secundi Adami, qua exulandus erat, mortem impediret. Productus est igitur Iesus tanquam reus foras, quum in eo condemnando, nullius iudicij esset species legitima obseruata. Ecce, inquit, quem & qualem de affectato accusatis regno. Sed magis placebat Iudæis ignominiosa mors, sperãtibus fore vt crucis ignominia prorsus abominabilem Iesu redderet memoriam, nec vllum post exoriturum, qui nomen illius sic extincti profiteretur. Pilatus irridens illorum pertinacem insaniam, quid, inquit, an regem vestrum tanta afficiam ignominia, vt suffigam in crucem? Sed tanta erat vlciscendi libido, vt sese vltro in ęternam seruitutem addicerent, quo Iesum libertatis autorem extinguerent. Chrysostomus: Quia voluntarie negauerunt Christum & regnum cæleste, iusto dei iudicio facti sunt serui potestatis terrenæ. Daniel. 9. Et non erit eius populus qui eum negaturus est. Videns præses se nihil proficere laborando pro Christi liberatione, saluo fauore populi & Cæsaris, sed ꝙ magis turbatio fieret populi in contrarium clamãtis, ait: (Hiero.) Ego quidem innocentem volui libertati reddere, sed quoniam seditio oritur, & rebellionis crimen contra Cæsarem mihi imponitur, sicut lauo manus, sic & cõscientiam. Innocens ego sum. vos videritis quid vobis contingat pro culpa quam cõmittitis. Ego quidem minister legis sum, vox vestra sanguinem fundit, vnde pœnam senticris. Bed. Mos erat antiquorũ, lauare manus coram populo, quum quis innocentem se ostendebat à delicto. Amb. Manus quidem lauat, sed facta non diluit. iudex enim nec inuidiæ cedere debuit alienæ, nec timori, vt sanguinẽ funderet innocẽtem, & morti addiceret in-

Qua hora præuaricatus Adam. eadẽ condemnatus Christus.

noxium. Nec hac voce deterriti sunt infelices Iudęi, vltionem sanguinis sibi imprecantes & posteris. Sed Christus clementior in illos quam essent in sese, neminé repulit à venia, modo resipiscerent. Complures enim post adorauerunt crucem Christi, qui tunc in turba clamauerunt, tolle tolle, c. e. Impetus & pertinacia non permiserunt eos aspicere quantum malum sibi & filijs imprecarentur, vt dicit Chrys. Tunc Pilatus à veritate auditum auertens, & à iustitia declinans, pietate relicta, in impietatem versus, nolens Iudæos offendere, nullumq́ue suspicans malum, tam pauperem & si innocentem condemnare, maxime cum non appareret contradictor, tãdem tradidit illum crucifigendum, cui paulo ante fauerat. Leo: Sic iudex iniquus vno timore percussus, & fauore victus, qui plurimis persuasionibus vincere tentauit, lotis manibus, ore polluto, iisdem labijs misit Iesum ad crucem, quibus eum pronunciauerat innocentem. Vide & alta mente repone apud te iniquam sententiam, animaduertito qui sint iudices, qui accusantes, qui testes, quæ acta & merita causarum. Iudicatur vt homicida, qui nos è mortis faucibus eripit, excipit truculentam sententiam, demittit atque in terram defigit inclytam faciem, interim tamen vt agnus tacitus sese præbet ad omnem contumeliam, nostris malis debitam ignominiam in se transferens, vt nos eueheret ad suam gloriam. Esai. 53. Vere languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit. Ipse vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra.

De crucifixione & voluntaria expiratione.

ARTICVLVS XXXVI.

VSuscipientes autem Iesum postquam illu
S serunt ei, exuerunt eum purpura, & induerunt eum vestimentis suis¹, & educūt vt crucifigerent. Et baiulans sibi crucem, exiuit in eum qui dicitur caluariæ locum, hebraicæ autem golgotha. Et cum exeuntes ducerent eum, apprehenderunt prętereūtem quempiam hominem Cyreneum, nomine Simonem, patrem Alexandri & Rufi, venientem de villa. Hunc angariauerunt vt tolleret crucem eius, & imposuerunt illi crucem portare post Iesum. Sequebatur autem illum turba multa populi & mulierum quę plangebant & lamentabantur eum. Conuersus autem Iesus ad illas, dixit: Filiæ Hierusalem, nolite flere super me, sed super vos ipsas flete & super filios vestros. Quoniam ecce veniunt dies in quibus dicent, Beatę steriles & ventres qui non genuerunt, & hubera quæ non lactauerunt. Tunc incipient montibus dicere, cadite super nos: & collibus, cooperite nos. Ducebantur autem & alii duo nequam cum eo, vt interficerentur.

¹ Exuitur purpura, qua ludibrio habitus est: & induitur proprijs, vt ab omnibus agnoscatur, & quo omnibus qui ei fauerant, magis esset opprobrio. Nihil enim non excogitant malorum scelerum ministri, quo Christum prorsus extinguant, porroque doloribus afficiant. Psal. 38. Et dolor meus renouatus est. Non enim potuerunt sine magno dolore vestes impactæ vulneribus extrahi, quin & vulnera à nouo rumperentur, vt totus sanguine perfunderetur. Ipse humiliter crucem sibi baiulat, nam & hoc procuratum est à Iudæis, ne quid ignominiæ deesset. Chryso. Quia lignum crucis vt prophanum vitabant, Christo imponunt condemnato, nescij implentes scripturā. Esaię. 9.

Et factus est principatus super humerũ eius. 1. Pet. 2. Qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignũ. Bonauen. Cerne hic eum quomodo vadit curuus sub cruce, vehementer anhelans, tota nocte opprobrijs & verberibus fatigatus. Credendum est pie, omnem scapularum cutem vsque ad crudæ carnis reuelationem defricatam fuisse, & priora vulnera aut innouata, aut in vnum vulnus nimia confricatione redacta. Siquidem vt historię tradunt, crucis lignum longum fuit 15. pedum & grossum, in quo perfectæ staturæ vir pulcherrimus exaltandus erat, vt omni populo conspicuus esset. Iohan. 3. Sicut exaltauit Moses serpentem in eremo in ligno, sic exaltari oportet filium hominis. Syris dicitur golgotha, id est, caluariæ locus, quod funestus esset ossibus & caluarijs interfectorum, vt locus quoque responderet figuræ. Nam victima qua consecrabatur testamentũ, extra scepta populi immolabatur. Heb. 13. Quorum enim animalium sanguis infertur pro peccato in sancta per pontificem, horum corpora cremãtur extra castra: propter quod & Iesus vt sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est. Exeamus igitur ad eum extra castra, improperium eius portantes. Imposuerunt Simoni volenti nolenti domini crucem, vt Iesu præcedente baiularet post illum. Chry. Hoc non misericordia moti fecerunt, sed quo citius ad mortẽ peruenirent, & ne aliquo casu impedirentur per iudicem, quem inuitum ad sententiam induxerant, cum ad liberationẽ innocentis esset propensus. Bern. Iesus nimijs passionibus affectus, graue crucis põdus expedite portare nõ poterat. quosdam necessitas adigit ad amplectendam crucem Iesu, verum hæc est felix necessitas quę propellit ad salutem. Apostoli neminem cogunt ad Christum, sed milites cogunt. Bed. Multa turba, sed non eadem mente domini crucem sequebantur. quidam enim vt cuius mortem impetrauerant, morientem læti aspicerent: mulieres vero, vt quẽ viuere desiderabant moriturum, morientem, & mortuum plorarent. Non autem solus mulierum ideo inducitur planctus, quin numerus etiam innumerus credentium virorum de eius passione fuerit mœstissimus. sed quia sexus

Crux Iesu quanta.

fœmineus quasi contemptibilior, liberius poterat præsentibus sacerdotũ principibus & magistratibus, quid cōtra eos senserit, ostẽtare. Quo fuit ante famosior, eo iam plures sequebantur ad vidẽdum spectaculũ. Sacerdotibus igitur ac scribis gaudentibus, mulieres plangebant & lamentabantur de morte innocentis. Dominus vero qui nouit eos qui sunt eius, 2. Tim. 2. prętermissa furẽtis populi turba, ad amantes & plangentes se fœminas, & oculos & ora conuertit. Theop. Non prohibet eas simpliciter flere, sed arguit causam & modum flendi, quia plorabant quasi ꝑ se Christus pateretur, & non pro totius generis humani salute. Sic & nos passionem ruminantes, causam passiōis, hoc est, peccata nostra defleamus. Admonuit ergo, quo ꝓpriam calamitatem & filiorum suorum, imminentesque pœnas ac culpam propriam deplangerent. Sunt qui aliorum errata & miseriam plangunt, seipsos negligentes. Eccl. 30. Miserere animæ tuę placens deo. Beatæ steriles, grauius enim cruciatur materna pietas in malis liberorũ, quam proprijs. Nunc exultant primores cum popularibus, quasi re bene gesta: sed tunc cum venerit ille dies vltionis diuinę, tanta formido malorum ingruentium corripiet animos illorum, vt montibus dicturi sint, cadite super nos.

Quatenus mulieres flere vetuerit Iesus.

Quod si in viridi ligno hęc faciunt, in arido quid fiet?

Si illorum malitia tale exemplum edidit in hominem vndequaque inculpatum, quale exemplum edi cōuenit in eos qui prauis cupiditatibus vndique corrupti, non poterunt ad vllam bonam frugem adduci? Bernardus? Si tu dominator arbor sancta, lignum fructiferum & benedictum, tantũ pateris, quid erit de nobis miseris qui lignũ sumus aridum & aptum igni? Prouerbiorum vndecimo. Si iustus in terra recipit, impius & peccator quanto magis? Et ne quid superesset ignominię, procuratum est vt simul alij duo facinorosi ducerentur cum eo, vt nocens ex flagitiosorum consortio existimaretur.

Et postquam venerunt in locum qui dicitur golgotha, quod est interpretatum, caluariæ locus dederunt ei vinum myrrhatum bibere cum felle mixtum. & cum gustasset, noluit bibere. Ibi crucifixerũt eum, & cum eo duos alios, vnum à dextris, & alterum à sinistris, medium autem Iesum. Et impleta est scriptura, dicens: Et cum iniquis deputatꝰ est. Scripsit autem & titulum Pilatus causam ipsiꝰ, & posuit super caput eius. Erat autem scriptum: Iesus Nazarenus rex Iudęorum. Hunc ergo titulũ multi legerunt Iudæorum, quia prope ciuitatem erat locus vbi crucifixus est Iesus, Et erat scriptum hebraice, gręce & latine. Dicebãt ergo Pilato pontifices: Noli scribere, rex Iudæorum, sed quia ipse dixit, rex sum Iudęorum. Respondit Pilatꝰ. Quod scripsi, scripsi.

Locus caluarię dictus, quod hominum illic occisorum cranijs & ossibus albicaret. Hic, ne qua pars esset corporis sine pœna & cruciatu, aut ne quid omitteretur ludibrij, dabant ei vinum acidum myrrha & felle corruptum. Multo aliter didicerunt à Salomone. Prouer. 13. Date siceram mœrentibus, & vinum his qui amaro sunt animo, vt bibant & obliuiscantur egestatis suæ, & doloris sui non recordentur amplius. Aug. Quicquid in ligno perdidit Adam, hoc Christus in ligno inuenit. Nam sicut Adam inobediens manus extendit ad lignum, vetitum gustans cibũ feria sexta, hora sexta: sic & Christus patri obediens, innocẽtes manus extendit in ligno crucis feria sexta, hora sextra. Theoph. Quia enim per lignum mors intrauerat, necesse erat vt per lignum exterminaretur. Breuiter hic euangelistę transeunt, nobis vero non transeunter ruminãdũ. Principio hic obserua rursus exui Christũ corona, circa Iesu vestibus'que omnibus, hinc stillicidium toto corpore ebullit, hinc cruore oĩa conspergũtur. Ber. Heu heu domine, nem quæ- Cõtẽplãda crucifixio

qui cęlum vestit diuersis luminaribus,& terram floribus, ante crucem exuitur vestibus suis. Nudari voluit,vt nos induer-t nunc indumentis virtutum & gratiæ,deinde in futuro glorię & gaudiorum.Secundo,quomodo nudus coram omnibus sedet,defixis in terram luminibus,dum singula parantur,cernitur ab omnibus,ridetur ab omni humano solatio destitutus. Accelerat pia ac mœstissima mater amaritudine plena,velo capitis cingens & tegens verenda. Tertio q̄ dire cruci affigitur. Bonauen. Conspice q̄ despicabiliter ipsum arripiunt,& sicut ribaldū vilissimū dorsotenus super crucem prosternunt,furibunde brachia extendentes & cruci affigentes. Similiter & de pedibus factum induere, quos traxerunt quantum violentissime

Claui quales.

potuerunt. Erant claui quadri & obtusi in acuminibus, quare carnē,neruos & ossa secum intra foramina trahebant,maximum dolorem inferentes. Psal. 21. Foderūt manus meas & pedes meos,dinumerauerūt omnia ossa mea. Sic enim extensus fuit,vt omnes iuncturę ossium discerni & dinumerari potuissent,quæ maxima fuit pœna. Ber. O anima deuota,volue & reuolue corpus dominicum, & vbique inuenies dolorem & cruorem. Vere tam miserabiliter pendebat rex gloriæ,tamq́ue pœnaliter iudex viuorum & mortuorum,vt solo aspectu in eius compassionem mollescere potuerint corda lapidea. Nā post crucifixionē pœnosam in sublime crucem leuantes,magno impetu miserūt in foramē petrę quod pararant,clamātes & insultātes: Sic eleuari decet q se regē fecit Et huius vehemēti lapsu,vulnera manuū & pedū innouata sunt & aperta, & sanguis copiosissime effluxit. Esa. 53. Ipse aūt vulneratus est ꝑpter iniqtates nostras, attritus est ꝑpter scelera nostra. Quarto, ꝙ latronibus veluti princeps latronū sociatur. Chry. Pariter crucifigūt latrones,non tan̄q inimici latronū: participes enim erāt sceleris eorū,nā Pilato dicente,quē vultis vobis dimitti, latrones latronē petierunt, dominū aūt occiderūt. Ideo aūt fecerūt,vt passionē domini macularēt,& ipsum infamarent ꝙ nō sine causa passus sit. Quicqd aūt Iudæorum malitia potuit excogitare in ingnominiā domini Iesu,id ille vertit in gloriā suam,no

strãque salutẽ. Crux ꝓbrosa, ꝑ illũ facta est triũphale signũ, cui mundus inclinat caput, quod adorant angeli, qđ tremũt dęmones. Inuenit illic cõdemnatus, quem faceret ex latrone paradisi ciuem. tantũ aberat vt supplicij societas cõtaminaret ipsum. Sic visum est diuinæ sapientię, quo vel tã insigni exẽplo nostrã frangeret superbiã, qui ꝑ malefactis etiã laudẽ expetimus ab hominibus Chrys. Mos erat olim Romanorũ, scribere titulum, hoc est, causam mortis, vt intuentes legerent quod secundũ leges iuste iudicati essent. Cautum est igitur à præside, ne quisq̃ vel indigena, vel peregrinus titulũ ignoraret, quo ipsum à latronum facinore segregat, ac in Iudæorum malitiam & infamiã crimẽ reijcit, dũ in regẽ propriũ insurrexerunt. Mouit aũt illorũ aĩos, quod honorificentior esset q̃ vellẽt. tantũ erat studiũ impijs abrogandi nominis, cui vni debebatur omnis totius mundi gloria. Aug. Quid loquimini insani? qđ fieri cõtradicitis, quod mutare nullo pacto potestis? Nũquid enim ꝓpterea non erit verũ, quia Iesus dixit, rex sum Iudęorũ? Si corrũpi nõ põt qđ Pilat⁹ scripsit, corrũpi põt quod veritas dixit? Nã & cõfirmando Pilatus quod scripserat, ait: Quod scripsi, scripsi. vt impleret qđ scriptura in titulo Psal. Ne corrũpas tituli inscriptionẽ. Rex ergo est Christus Iudęorũ, imo & gẽtiũ, sed Iudęorũ circuncisione cordis in spiritu, non litera. Rom. 2.

Milites ergo cum crucifixissent eum, acceperunt vestimenta eius, & fecerunt quatuor partes, vnicuique militi partem, mittentes sortem super eis, quis quid tolleret. Et tunicam. erat autem tunica inconsutilis, desuper contexta per totum. Dixerunt ergo adinuicem: Non scindamus eam, sed sortiamur de ea cuius sit. vt scriptura impleretur, dicens: Partiti sunt vestimenta mea sibi, & super vestem meam miserunt sortem. Et milites quidem hæc fecerunt. & sedentes, obseruabant eum.

Claret, nudum Christũ crucifixum, honore sibi in die palmarum exhibito in vestiũ ꝓstratione, in contumeliam

Tunica inconsutilis quale fuerit indumentum.

verso. Tunica quæ sic erat contexta, vt dissui non posset, sorte prouenit, quã beata virgo proprijs manibus credit fecisse. Tali enim vestimento pauperes ibidẽ vti solebãt. Non enim ob preciositatẽ diuidebãt, sed in contemptum & derisum domini, qui se regem dixerit, & ad complacẽdũ Iudęis. Hęc aũt tametsi prophanis animis à militibus gererentur, tamen impudentes subseruiunt vaticinio prophetarũ, vt hinc agnosceretur is esse, de quo prędixerat spũssanctus in Psal. 21. Obseruabant ne vel suapte natura & virtute è manibus eorum elaberetur, vel alieno pręsidio, id est, populi expectantis raperetur. Augu. Hæc custodientium diligentia nobis profuit, vt quo diligentius custodiebatur, eo magis virtus resurgentis appareret.

Et stabat populus expectans. Prętereuntes autem blasphemabant eum, mouentes capita sua & dicentes: Vah qui destruis templum dei, & in tribus diebus illud reędificas. Saluũ fac temetipsum. Si filius dei es, descende nunc de cruce. Similiter & principes sacerdotum illudentes ad alterutrum cum scribis & senioribus, dicebant. Alios saluos fecit, semetipsum non potest saluũ facere. Si Christus rex Israel est, descendat nunc de cruce, vt videamus & credamus ei. Confidit in deum, liberet eum nunc si vult. Dixit enim, quia filius dei sum. Idipsum autem & latrones qui crucifixi erãt cum eo, improperabant ei & conuiciabantur. Illudebãt autem & milites accedentes, & acetum offerentes, & dicentes: Si tu es rex Iudæorum, saluum te fac.

Nec his tantis iniurijs saturari potuerunt, sed exprobrabant velut iam victo, ludibrij causa motis capitibus, dicentes: Nunc ostende quid possis: exere vires istas quas iactitas. Psal. 21. Omnes videntes me, deriserunt me: locuti sunt labijs, & mouerunt caput. Sperauit in domino, eripiat eũ. Chrys. Considera nunc vocem filiorum diaboli, quomodo imitantur patrem suum. Diabolus dixit: si fi-

lius dei es,mitte te deorſum:iſti dicunt,ſi filius dei es,deſcende nunc de cruce.Imo quia filius dei eſt, non deſcendat,niſi per eius mortem genus humanum à morte libèretur ęterna. Maius fecit à morte reſurgendo,nec crediderunt,ſed infidelitatem pecunia redemerunt,Mat 28.Sed neque tantis opprobrijs mitigari potuit pontificū & ſacerdotum odium.Hinc Leo:Principes ſacerdotum quibus indulgentiam ſaluator petebat,ſupplicium crucis irriſionum aculeis exaſperabant: & in quem manibus amplius ſęuire non poterant,linguarum tela iaciebant.Si rex Iſrael eſt,vt videri voluit,declaret nunc quid poſſit. Talia iactabant in eum audiente populo,qui ſolebat admirari Chriſti miracula, quo animos illius penitus alienarent ab eo.Quin & in totum autoritatem illi abrogant,velut ex ipſa re conuincentes eum nec eſſe Meſſiam, nec filium dei,quem eſſe ſe profeſſurus fuerat ,ſi non deſcenderet de cruce. At non in deſcenſu ,ſed in perſeuerantia ſita erat mundi ſalus:ea plus valuit apud Ieſum, q̃ principum conuicia.O dēſiſſima cęcitas, quū ꝑphetæ occidēdū prædixerint & lex pręfigurarit. Dan.9 Et poſt hebdomades ſexaginta duas occidetur Chriſtus meus,& nō erit eius populus qui eū negaturus eſt.Eſa.53.Tradidit in mortem aīam ſuam.O quanta inhumanitas,homini in tam incomparabili ſupplicio conſtituto,nō ſolū nō cōdolere,ſed tā con temptibiliter inſultare.Pſal.68.Quoniā quē tu ꝑcuſſiſti, ꝑſecuti ſūt,& ſup dolorē vulnerū meorū addiderūt.Gre. Qui de cruce deſcēdere noluit,de ſepulchro ſurrexit , & non crediderunt ei.Si enim inſultantibus cedens de cruce deſcēderet,virtutē patiētiæ nō demōſtraret. Atque vt omni ex parte conuicijs inceſſeretur piiſſimus & innocētiſſimus Ieſus,latrones quoque ſimilia quædam exprobrabāt illi.Nec minora conuicia milites ad oē facinus ꝑditi,Iudęorū fauore corrupti,in eū iaciebāt,acetū offerētes quo citius morereť.Scribit Plutarchus de Antonio, quod acetū ei adminiſtrabant quo celerius ex vulnere moreret.

Acetū cū Ieſu propinatum.

Ieſus autem dicebat:Pater,ignoſce illis quia neſciunt quid faciunt.

Dominus vt perageret salutiferum illud pro omnibus sacrificium, continuit virtutem diuinam, & humanam naturam totam omnibus cruciatibus exposuit: & adeo non regessit aut vultus est tam atrocem maledicentiam etiam morienti irrogatam, & ipsa cruce acerbiorem, vt patrem interim deprecatus sit pro eis, & alterum à latronibus receperit in paradisum suum. Ignis ille diuini amoris, ipsi⁹ pectus adeo sibi mancipauerat, vt nihil nisi clementiam, nihil nisi fauorem erga nos, & commiserationem spiraret. Bonau O verbũ totius dulcedinis & veniæ. Considera anima mea, ꝙ fuit dulcis amor domini nostri Iesu Christi super impios hostes suos, quando non solum pleno corde fuit indultor, sed etiam efficacissimus intercessor, & piissimus excusator. vnde ad modum sapientis aduocati, primo captat beneuolentiam, non iudicem alloquens qui sic non flectitur, sed paterno nomine suo blandiens genitori, sicque cõcludit nihil tanto filio denegãdum, quia quæ placita sunt ei, facit semper. Ioh. 8 Ber. Oratio quę paterno dulcescit nomine, omniũ petitionũ mearum impetrãdarũ mihi fiduciã pręstat. Secũdo petitionẽ format, d. Dimitte illis. Non ait, examina pater, vide pater, sed dimitte. q. d. Etsi iustitia punitionẽ requirat ex actibus suis, misericordia tamẽ remittat gemitibus meis. Secure hæc petere poterat, quia mediator dei & hominũ, 1. Tim. 2. suscipiens sup se patris seueritatem & hominis iniquitatem. Esa. 53. Propter scelus populi mei percussi eum. Tertio addit facti excusationem. Erant enim inter hos qui hoc animo persequebantur, quo Paulus persequebatur ecclesiã dei. 1. Timot. 1. Qui prius fuit persecutor, blasphemus & contumeliosus, sed misericordiam dei consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate. Per hanc enim ignorantiam peccatũ eorũ, præsertim gentiliũ atque simpliciũ Iudęorũ alleuiabatur. Non enim sciuerũt se filiũ dei trucidare, sed hominem blasphemum. Implenit quod docuit Mat. 5. Orate pro persequentibus & calumniantibus vos. Esa. 53. Et ipse peccata multorum tulit, & pro transgressoribus orauit. Hoc exemplo tam insigni discimus magnam nobis condonandi errata proximorum necessi-

Necessitas inuicem dimittẽdi quanta.

tatem impositam. Nonne vehementer impudens videbitur, qui quũ se Christi discipulũ fateatur, peccator in peccatorem vindictã moliatur? Augustinus: Vox est carnificum, sicut peccauit, sic puniatur: vox est pietatis Christianorum, sicut cecidit, sic releuetur: sicut dolet, sic curetur. Væ ergo ijs qui venena odij retinent ad tam præclarum pietatis exemplũ, nec ante remittunt offensam, q̃ mors miseram rapiat animã. Mat. 18. Sic pater meus cœlestis faciet vobis, si non remiseritis vnusquisque fratri suo de cordibus vestris. Aug. Nõ est peccatũ tam magnũ qđ deus pœnitenti non dimitat, qui crucifigentibus se dimittit.

Vnus autem ex his qui pendebant latronibus, blasphemauit eum, dicens: Si tu es Christus, saluum fac temetipsum & nos. Respondens autem alter, increpabat eum dicens: Neque tu times deum, qui in eadem damnatione es. & nos quidem iuste, nam digna factis recipimus, hic vero nihil mali gessit. Et dicebat ad Iesum: Domine, memẽto mei dum veneris in regnum tuum. Et dixit illi Iesus: Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso.

Instigatus & hic perditionis filius, dominũ verbis cõtumeliosis lacessit. Si tu es ille rex Iudæorũ, inquit, expedi potentiã tuã, ipsum te serua, quin & nos experiamur potentiam tuã, qua hactenus multis opem contulisti. Cæterum alter cõsideratã tam admirabili Iesu mansuetudine, increpabat sceleris & supplicij consortẽ, d. Tu si moriturus non vereris homines, certe deum metuere debes qui morituro insultas, præsertim quum sis illi supplicij socius, vel hoc solum debebat te à cõuicijs cohibere, etiã si socius esset criminis. Prouerb. 15. Per timorem domini declinat omnis à malo. Nunc alia est illius, alia nostra cõditio. Ambrosius: Nos occidimus, hic viuificat: nos aliena furati sumus, hic largitur propria, imò seipsum gratis impẽdit. Quatuor indicijs fidẽ verã indicat. Cõsortẽ increpãdo, Seipsum accusando. Ambrosius: Priorẽ blasphemiam sequenti diluit cõfessione, visa Christi patientia.

Indicis fidei latronis dextri quot.

Christum excusando. Nam & hoc testimoniũ reddidit in cruce, vndequaque festata esset illius innocẽtia. Quarto memoriã petijt in bonũ. Mira fides, quũ videret pendentem ac morientẽ in cruce, moriturus & ipse, salutem velut à rege petit. Glos. Ecce q̃ta virtus fidei in latrone, quia nec timore Iudæorũ astantiũ, nec proprio dolore, nec socij sui blasphematione, nec CHRISTI apparente infirmitate, nec apostolorũ fuga & negatione, retrahitur à veritatis cõfessione. Ro. 10. Corde creditur ad iustitiã, ore autẽ confessio fit ad salutẽ. Subindicat aũt regnũ quoddã non iam humile, sed augustissimũ & ꝑpetuum. Psal. 144. Regnũ tuũ regnum oĩm seculorũ. quo protestatur se credere Messiã in lege ꝓmissum, cuius est regnũ cælorũ. Iesus aũt qui mut⁹ erat ac surdus ad oĩa cõuicia, nõ est surdus ac mutus cũ fiducia postulanti, nimirũ regem ac refocillationẽ pollicẽs mox à pacto supplicio. Ansel. Credo domine, certe vbi tu vis, & vbi tu es, paradisus est: & esse tecũ, hoc est esse in paradiso, quomodo venerabilis ille cõfessor & gloriosus martyr tecũ fuit ꝑ totum illud hodie, & postea omni tẽpore. Ambro. Pulcherrimũ datur affectãdę conuersionis exẽplũ, ꝙ tam cito latroni venia datur. Cito dominus ignoscit, quia cito ille cõuertitur. Semꝑ dominus plus dat q̃ petat: memoriã perijt, & regnũ accepit. Nemo ergo desperãdus cuius incertus est exitus, nemo quãlibet inueteratus despondeat animũ q̃n resipiscat. imitetur latronẽ, agnoscat errata, adeat medicũ & vitę largitorẽ. Oret, vrgeat, instet. Domine, memẽto mei quum iam sis in regno tuo.

Stabat iuxta crucem Iesu mater eius, & soror matris eius, Maria Cleophæ & Maria Magdalene. Cum vidisset ergo Iesus matrem, & discipulum stantem quem diligebat, dicit matri suę: Mulier, ecce filius tuus. Deinde dicit discipulo: Ecce mater tua. Et ex illa hora accepit eam discipulus in suã.

O affectuosissimũ, dolorosum, oĩque cõpassione dignissimũ verbũ. Astabat fide, & plena in deũ fidũtia, quã sciebat futurũ, vt hac crudeli morte seruandi essent om-

nes qui crederẽt in filiũ. Id ob oculos posuit virgo: alioq̃ defecisset in tot filij vnice adamati opprobrijs & supplicijs. Stabat ergo mater iuxta crucem, & inter cruces latronum non auertebat oculos à filio, angustiabatur & ipse. Aug. Cruciat te domine Iesu crux tua, sed non minus mater tua: cruciat te dolor tuus, sed non minus dolor eius. Non est mirũ si doles & cõdoles, si pateris & cõpateris bone fili in desolatione matris, in separatiõe matris, in cõmendatione matris. Nunq̃ te deseruit, nõ in infantia, nõ in adolescentia, non in iuuentute, nõ in tua passione. Nunq̃ tibi defuit eius solatium, sed nec eius obsequiũ. Lactauit infantẽ, audit & sequit̃ prædicantẽ, videt & cõpatitur patientẽ, contẽplatur opprobria, intuetur vulnera, audit tua verba. Tu vero bone Iesu, quanq̃ esset dolor intolerabilis, plaga insanabilis, in agonia mortis, in vltimo spiritu cõstitutus, nõ obliuisceris matrẽ tuã, caput inclinãs ad eam, & discipulo in matrẽ cõmendans. Chrys. O bone Iesu, q̃d matrẽ tuã dulcissimã quæ te tam diligenter nutriuit, reuerenter tractauit, dulciter lactauit, tam dure alloqueris, mulier, inquiens? Sed ideo hoc factũ cerno, ne matris dolorẽ amplius excitares. nõ enim tũc tẽpus erat dulciter alloquẽdi, nec matris nomẽ exprimẽdi. si enĩ dulcius locutus fuisses, credo q̃d virginis cor crepuisset. Cõmẽdat̃ virgo virgini, vt esset inter eos grata societas & floridus aspectus. Data est oĩbus in matrẽ & aduocatã, q̃ post deũ summe amare & venerari debemus. Atque ex eo tẽpore discipulus ille suscepit erga eã affectũ filij, p oĩa curã illius agẽs. Magna laus Iohãnis q̃ à Iesu diligit̃, & ei mater cõmittit̃. Aug. Cõsiderare libet bona mater, dei genitrix, nutrix & filia desolata, qs fuerit dolor tuus & angustia. Vides crucifixũ vnigenitũ tuũ, mutas filiũ in patrẽ, magistrũ in discipulũ, regẽ ĩ militẽ, dominũ ĩ seruũ, oĩpotẽtẽ ĩ deficiẽtẽ. Reuera viscera tua penetrat gladi⁹, cõfigit aĩam tuã lãcea, & clau⁹ laniat mẽtẽ tuã, spinarũ aculei lacerãt cor tuũ. Filij tui amar⁹ aspect⁹ decit tibi præ amaritudĩe lachrymarum, desunt verba; decit fortitudo, marcescit pulchritudo. Vulnera filij tui, sũt vulnera tua. crux filij tui, ẽ crux tua. mors ei⁹, ẽ mors tua,

Mulieris noĩe curle sus matrẽ appellarit

Nutrix bona, quomodo amittis alumnum tuum, mater filium, ancilla dominum? vno die priuaris patre & filio. Lignum crucis, cathedra fuit docentis. exemplo enim suo nos instruit, vt à filiis cura parentibus impendatur. 1. Timo. 5. Qui suorum & maxime domesticorum curam non habet, fidem negauit, & est infideli deterior.

A sexta autem hora tenebrę factæ sunt super vniuersam terram, vsque ad horam nonam. & obscuratus est sol. Et circa horam nonam exclamauit Iesus voce magna, dicens: Heloi Heloi, lama azabathani, Quod est interpretatum: Deus meus, deus meus, vt quid dereliquisti me? Quidam autem illic stantes & audientes, dicebant: Ecce Heliam vocat iste.

Ab hac hora qua maxime sol feruere solet, quasi detestãs tantã hoĩm impietatẽ, obduxit faciẽ suã, eo morituro q lux est totius mũdi. Nihil est quod nõ compatiatur morienti Christo. solus homo nõ cõpatitur, nõ agnoscit, neque sui creatoris vicem indolet. Tum Iesus omni mortalium solatio destitutus, clamauit ad patrẽ, referens prophetiã de ipso prędictã. Psal. 21. præ nimia doloris angustia, in quo veritas humanę naturæ ostẽditur, & virtus diuinitatis. Nã in omnibus mẽbris patiebatur, & propter cõplexionis teneritudinem summe erat passibilis & doloris perceptiuus. Vnde & singulæ animi vires sibi ipsis permittebãtur, & nihil ex superioribus in inferiores redundabat, quo dolor vehemens & tristitia mitigari posset, & sic secundũ humanã naturã videbatur quodãmodo derelictus. nõ ꝙ diuinã posuerit naturã, quia quod semel assumpsit, nunq̃ deposuit, sed quo diuina potẽtia humanas vires fineret omnifariã affligi, vt interim incõmoda oĩa irrogata clare intelligerẽt, sentirẽtque distinctissime. Vnde patet, nullũ vnq̃ viatorẽ sic pœnis derelictũ, quomodo à deitate humanitas Christi derelicta est. Iustos quidẽ multipliciter cõsolatus est, redũdãtiã spiritualis lętitię nõ solũ non ꝓhibẽdo, sed & augmẽtando. Iniustos vero & si nõ est specialiter cõsolatus, tamen nõ ꝓhi

buit quin dolor intensus partis sensitiuæ rationẽ obtun deret & absorberet, & sic minus à parte intellectiua sentiretur, vt euidẽter veritas illius patesceret. Thren. 1. O vos oẽs q̃ trãsitis p viã, attẽdite & videte, si est dolor sicut dolor meus. Quidã nõ satis intelligentes hanc vocẽ, suspicati sunt ipsum ĩplorare Heliæ auxiliũ. vel forte Iudæi solito more domini verbũ deprauãtes, imbecillitatis ipsum arguebant. Tales & hodie sunt multi, semperque futuri sunt pseudoprophetę, nihilo melius interpretantes verba Iesu quàm illi fecerunt.

Postea sciẽs Iesus q̃a omnia cõsummata sunt, vt scriptura cõsummaretur, dixit: Sitio. Vas ergo positũ erat aceto plenũ. & continuo currens vnus ex eis, acceptã spongiã circũligatã hysopo, impleuit aceto, & imposuit arundini, & offerens ori eius, dabat illi bibere. Cæteri vero dicebant: Sine, videamus, si veniat Helias ad deponendum eum.

His peractis, quũ Iesus sciret nihil superesse quod ad legitimã victimã ptineret, vt hoc quoque accederet quod prophetia prædixerat Psal. 68. & quo veram ostenderet mortẽ quam pro oĩbus oppetebat, ait: Sitio. Solet enim sitis vulnera & sanguinis profusionẽ comitari, quæ nõnunquã est illis suppliciũ morte atrocius. Psal. 21. Sicut aqua effusus sum, & dispersa sunt oĩa ossa mea. Aruit tanquam testa virtus mea, & lingua mea adhæsit faucibus meis. Magis tamẽ nostrã sitiebat salutẽ, pro qua ista patiebatur, sed Iudæi pręter fel & acetũ nihil offerũt. Ber. O bone Iesu, quid clamas, sitio? Ignoras quoniã inimici tui in siti tua nõ te recreabũt vino, vel sicera aut aqua de torrente mũda, sed acido aceto? Quid ergo clamas, sitio? Quid Iesus sitierit
Nonne tu es fons vitæ, de quo potant omnes angeli? Nõne tu potasti sitientẽ populũ in deserto? Nonne tu es qui operis cęlũ nubibus, & paras terræ pluuiã? Vt quid ergo sitis? Sitio, inq̃t, peccatorũ conuersionẽ, lachrymas cõpũctionis, cõpassionis, & deuotionis. Chryso. Si decẽ millia haberemus inimicorũ, & si insanabilia passi sumus, videntes eos interfici, flectimur: hi vero in his quę videbãt,

nõ facti sunt mãsueti, sed sæuiebãt magis & insaniã inte debãt: & spongiã offerentes, aceto potabãt, ac deridebãt, quasi Heliæ imploraſſet auxiliũ. O quantum virgineũ doluit cor, filio in tanta anxietate succurrere non valens.

Cum ergo accepiſſet Ieſus acetum, dixit: Conſummatum eſt.

Significans rite omnia peracta, nihilque eſſe prætermiſſum qđ ad eius ſacrificij ritum pertineret. Lu.18. Ecce aſcendimus Hieroſolymã, & cõſummabũtur omnia quæ ſcripta ſunt per prophetas de filio hominis. Leo: Deguſtato aceto quod illa vinea dabat, quæ ab autoris ſui plãtatione degenerans, conuerſa fuerat in amaritudinem vitis alienæ (Hiere. 2.) conſummatum eſt, inquit, hoc eſt, impletæ ſunt ſcripturæ. non eſt amplius quo inſaniam furentis populi expectem. nihil minus pertuli quàm prædixi, peracta myſteria infirmitatis, propinata documenta virtutis. O quantũ doluit, quòd tanti operis conſummatio in tot infidelibus & ingratis Chriſtianis perdita fuit. Vnde cũ in cruce paſſionem ſuã offerret, obundantiſſimas fundit lachrymas, vidẽs tantã præſcitorum multitudinẽ & electorum paucitatẽ: quas lachrymas etſi euãgeliſtæ taceãt, quia multa ſunt quæ fecit Ieſus, quæ non ſcripſerunt, Ioh. 21. Apoſtolus tamẽ nõ tacuit Heb. 5. Qui in diebus carnis ſuæ preces ſupplicationesque ad eũ qui poſſet ſaluum illum à morte facere, cum clamore valido & lachrymis offerẽs, exauditus eſt pro reuerentia ſua. Et quidẽ cũ eſſet filius dei, didicit ex his quæ paſſus eſt, obediẽtiã: & conſummatus, factus eſt omnibus obtemperantibus ſibi cauſa ſalutis æternæ.

Et iterum clamans voce magna, ait: Pater, in manus tuas commendo ſpiritum meum. Et inclinato capite expirans tradidit ſpiritum.

Gloſ. Patrem inuocans, dei filiũ ſe declarat: ſpiritũ vero cõmendans, non defectum virtutis, ſed confidentiam paternæ poteſtatis inſinuat, ad quem reuertitur expleto ſalutis noſtræ munere, in quod deſtinatus erat. Iohã. 17. Opus conſummaui, quod dediſti mihi vt faciam. Bernar-

dus: Quid est quod ille coæternus & consubstantialis dei patris filius, animam suam deuote & manifeste in manus patris cōmendat, cui nō minus commendata esset, etiam si hoc non dixisset? Nunquid non timuit quod dęmon sibi obuiaret in exitu animæ tanquam aliquid sui credens inuenire? Absit. nam ante ait in cœna Iohan. 14. Venit princeps mundi huius, & in me nō habet quicquam. Fecit hoc nos erudiens, qui terra & cinis sumus, quo disceremus spiritum nostrum manibus patris commendare, ne à mundi huius principe egressus comprehendatur, qui in nobis heu non pauca quæ ad eum pertinent, inueniet. Atha. Commendat patri per se vniuersos viuificatos, omnes enim in Christo vnum sumus. Vt autem omnibus palàm esset, illum non defecisse quemadmodum alij deficere solent paulatim exhausto corporis vigore, mox à valido clamore, ac verbis articulare prolatis, spōte deposuit animam. Iohan. 10. Potestatem habeo ponendi animam meam, & potestatem habeo iterum sumendi eam. Ambrosius: Ex modo moriendi ostendit, quod in obedientia patris mortuus est. Philipen. secundo. Factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. O qualis erat anima virginis matris, cum audiuit clamantem, vidit lachrymantem & morientem. vere tunc impletum est Simeonis oraculum, Luc. secundo. Et tuam ipsius animam pertransibit gladius. Aspice ô homo in autorem vitæ & salutis tuæ, ecce quæ non rapuit soluit, Psalm. 68. Mortuus est enim pro peccatis nostris, 1. Pet. 3.

Cur Iesus animā suā patri commēdauit.

Et ecce velum templi scissum est in duas partes à summo vsque deorsum, & terra mota est, & petræ scissę sunt & monumenta aperta sunt, & multa corpora sanctorum quę dormierant, surrexerunt. Et exeuntes de monumentis, post resurrectionem eius venerunt in sanctam ciuitatem, & apparuerunt multis.

Protinus omnia testata sunt mortem efficacem domini Iesu. Siquidem velum templi, quod separabat

ſancta à reliqua parte templi, vltro ſciſſum eſt, indicans Moſaicę legis vmbras poſthac euanituras, ad coruſcantē euangelij lucem. Ceſſant vmbræ ſimul atque prodit veritas, nec erat futurum vt vllus ſacerdos introiret in ſancta, ſemel immolata victima, quæ ſola ſufficit pro expiandis totius mũdi peccatis. 1. Ioh. 2. Ipſe eſt propiciatio pro peccatis noſtris: & non pro noſtris tantum, ſed etiam pro totius mũdi. Hieron. Omnis creatura compatitur Chriſto morienti, ſol obtenebratur, petrę ſcindũtur, velũ templi diuiditur, terra concutitur, ſepulchra aperiuntur: & ſolus homo miſer redēptori nõ cõpatitur, p̃ quo patitur. Bern. Aſcendit Chriſtus in altũ, vt ab omnibus videretur: alta voce clamauit, vt ab omnibus audiretr: voci lachrymas addidit, vt hõ cõpateret. q ad hãc vocẽ nõ cõcutit, terra grauior eſt, petra durior, ſepulchro fœtidior. Multi de monumẽtis in die paſchæ exierũt, & apparuerũt multis, pręcones & ſocij reſurrectiõis. Nã primitiæ dormiẽtiũ Chriſt⁹.

Centurio autem qui ex aduerſo ſtabat, & qui cum eo erant, cuſtodientes Ieſum, viſo terręmotu & his quæ fiebant, & quia ſic clamans expiraſſet, timuerunt valde, glorificantes deum & dicentes: Vere hic homo iuſtus filius dei erat. Et omnis turba eorum qui ſimul aderant ad ſpectaculum iſtud, & videbant quæ fiebant, percutientes pectora ſua, reuertebantur. Stabant aũt omnes noti eius à longe.

Centurio qui multos ſupplicio morientes conſpexerat, quum vidiſſet Ieſum præter aliorũ morem, ſtatim à valido clamore efflaſſe ſpiritum, Iudæorum malitiam cõdemnans, ait. Vere &c. Agnoſce primitias gentium Chriſti virtutẽ profitentiũ. Qui hominẽ profitetur ac dei filium, hominem ac deum profitetur, tametſi centurio quidẽ adhuc dei filiũ ſentiebat hominẽ inſigniter deo clarũ. Bed. Quãta cęcitas Iudæorũ, qui tot per dominũ virtutibus patratis, tãtis in morte eius apparentibus ſignis, credere noluerũt, & inſenſibiliores gentibus, dominũ glorificare vel timere noluerunt. Bern. Centurio incircunciſus

Cẽturiõis iſtius fides quæ.

carne, non aũt aure, qui ad vnã expirantis vocem sub tot infirmatũ indicijs, dominũ maiestatis agnouit. Considera quomodo seruator, vbique seruator est: in cruce moriturus: seruat latronem: mortuus, ilico trahit centurionem ad professionem christianam. Sic & qui ad spectaculum supplicij venerant, plures enim attraxerat Iesu, vel studiũ vel odium, partim dolore ꝙ homo tam innocens, tam beneficus, tot indigna passus esset, partim metu vindictæ diuinæ, quam sibi male conscij ex ostentis conspectis suspicabantur imminere, pectora tondebant. Quem enim in vita viderant humilem & aspernabilem, eum in monte viderunt potentẽ, & ita vt oĩa rerũ elementa sese concuterent. Chry. Ecce q̃ cito post mortem Christi passio sortita est effectũ, & oratio quam fecit, pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt, Luc. 23. Qui enim prius eius mortẽ impetrasse gaudebant, post mortem eius timentes, deum amplius glorificabant. Steterant haud procul à cruce amici, dũ affaretur matrem, sed deinde in locum se cõtulerunt non tã vicinũ quo cætera spectarent. Põt tamẽ de alijs accipi. Psal. 87. Elongasti à me amicum & proximum.

De sepelitione, & studiosa sepulchri custoditione.

ARTICVLVS XXXVI.

IVdæi ergo quoniam parasceue erat, vt non remanerent in cruce corpora sabbato, erat enim magnus dies ille sabbati, rogauẽrunt Pilatum vt frangerentur eorum crura, & deponerentur. Venerunt ergo milites: & primi quidem fregerunt crura, & alterius qui crucifixus est cum Iesu. Ad Iesum autem cum venissent, & viderent eum iam mortuum, non fregerunt eiꝰ crura, sed vnus militum lancea latus eius aperuit, & continuo exiuit sanguis & aqua, & qui vidit, te- G

ſtimonium perhibuit, & verum eſt teſtimonium eius. Et ille ſcit quia vera dicit, vt & vos credatis. Facta enim ſunt hæc, vt ſcriptura impleretur, dicens: Os non comminuetis ex eo. Et iterũ alia ſcriptura dicit: Videbunt in quem transfixerunt.

Erat dies magnus ille, qui ab apparatu ſacrorum græcis paraſceue dicitur. Iam enim homines religioſi peracto tam crudeli facinore, perinde quaſi re bene geſta, ad Moſaicam victimam pure celebrandam intenderant animũ, ignorantes q̃ paſchalis agnus ille verus iam eſſet immolatus. Sabbati reuerentiam prætexunt, quum interim aliud in mente gerant. Populi metuebant ſeditionem ob viſa miracula futuram, ſeque in fama, ſubſtãtia, ac corporibus periclitaturos, ſi quidem omnes reſipiſcerent, vti aliquota iam pars reſipuit, maturandum igitur putant & ſepelienda corpora. Quum viderent iam exanimem Ieſum, ſuperuacaneum eſſe putarunt frangere eius crura, ſed vnus militũ Longinus nomine, quo certior eſſet eius mors, lancea latus aperuit. Chryſ. Aperuerunt eius coſtam lancea, & mortuo corpori de reliquo conuiciantes. in mortuum enim corpus militem conuiciari, plus fuit quàm crucifigere. Iſidorus: Lõginus latus ſaluatoris aperuit, & nõ tantum veniam, ſed & epiſcopatus honorem, ac martyrij coronam inuenit. Nam tactu ſanguinis Ieſu illuminatus, quum eſſet cęcutiens, & intus fidei lumine credidit. & per apoſtolos baptizatus fuit. Exiuit ſanguis & aqua, magno myſterio declarantes quod eius mors non ablueret à peccatis, & quod eadem vitam nobis largiretur æternam. Nam baptiſmus aqua conſtat, in ſanguine vita eſt hominis. Huius enim ſanguis credentes ſeruat à morte, huius myſticus eſus nos ab Aegyptia ſeruitute, hoc eſt, à mundi cupiditatibus & peccati tyrannide liberos, tranſmittit in terram cœleſtem. Hoc vim tribuit omnibus ſacramentis. Ephe. 5. Chriſtus dilexit eccleſiam, & ſeipſum tradidit pro ea, vt illam ſanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitę. Præter naturam autem eſt, vt è corpore vulnerato mortuo fluat vel aqua vel ſanguis. ſed qui vidit,

Longinus quis qualisve fuerit.

Sacramentis ſua vis vnde.

testimonium perhibet. Iohan. 3. Quod vidimus, testamur: ait dominus. Hæc tametsi casu geri videbantur, diuini tamen consilij dispensatione gesta sunt, vt hac etiam ex parte prophetarum oraculis rerum euentus responderet. Quia enim duo dixerat, ideo duplex scripturæ adducit testimonium. Quia crura non fracta, Exod. 12. de agno paschali huius figura: Os non comminuetis ex eo. Et quod olim videbunt in quem transfixerunt. Zacha. 12. Eodem enim corpore venturus est, quo pependit in cruce, tametsi glorioso, tamen vestigia vulneris ostendet omnibus, & fontem frustra apertum incredulis exprobrabit, cuius profluxu sanari poterant.

Post hæc cum sero factum esset, quia erat parasceue, quod erat ante sabbatũ, quod illucescebat, ecce venit quiddam homo diues nominę Ioseph, qui erat nobilis decurio, vir bonus & iustus, (Hic non consenserat consilio & actibus eorum) ab Arimathia ciuitate Iudęę, qui & ipse expectabat regnum dei, eo quod discipulus esset Iesu, occult⁹ autem propter metum Iudęorũm. Hic audacter accessit ad Pilatũm, & petiit vt tolleret corpus Iesu. Pilatus autem mirabatur si iam obisset. Et accersito centurione, interrogauit eum si iam mortuus esset. & vt cognouit à centurione, donauit corpus Ioseph. Ioseph ergo mercatus sindonem, & deponens illud, inuoluit sindone munda. Venit autem & Nicodemus, qui venerat ad Iesum primum nocte, ferens mixturam myrrhæ & aloes. Acceperunt ergo corpus Iesu, & depositum ligauerunt illud linteis cum aromatibus, sicut mos est Iudęis sepelire. Erat autem in loco vbi crucifix⁹ est dominus Iesus, hortus: & in horto monumentum nouum, quod exciderat sibi Ioseph in petra, in quo nondũ quisquam positus fuerat. Ibi ergo propter parasceuem Iu-

dæorum: quia iuxta erat monumentum, posuerunt eum. Et aduoluit Ioseph saxum magnū ad ostium monumenti, & abiit. Erat aūt ibi Maria Magdalene, & altera Maria, sedentes contra sepulchrum.

Itaque morte iā multorum experimento certa cōprobatáque, supererat vt sepultura resurrectionis fidem multis modis confirmaret. Multa præclara euāgelistæ de hoc viro prædicant, ꝙ bonus, ꝙ iustus, non obscuro genere natus, locuples, ꝙ Christi (quod omnium maximum est) discipulus tametsi occultus. Nam legem sanxerant, vt qui se ꝓfiteretur discipulum Iesu, submoueretur é synagoga, Ioh. 9. Nondum enim datū erat robur per spiritum, vt contēptis omnibus, Iesu nomen profiteri possent. Deinde spem habens futuræ resurrectionis & felicitatis æternæ, ab Arimathia, alio nomine Ramatha, vnde Samuel fuit. 1. Re. 1. Chry. Cælitus prouisum est, vt iste Ioseph diues esset, vt haberet quod in sepulturam domini exhiberet, vt nobilis decurio quo ad præsidem accedere posset, vt iustus, quo corpus domini mereretur. Iesus enim quandiu viuebat, impijs etiam sese pulsandum & conspuendū permisit: mortuus, statim sibi dignitatē suā vindicat, nec tractari vult nisi ab honestis & pijs, nec conspici quidē nisi à discipulis æternæ vitæ destinatis, nos imagine docens, ne quis dignitatem suam in hac vita vindicet. Is igitur quoniam bene sentiebat de Iesu, fretus nobilitate sua, adijt Pilatū. Mirabatur Pilatus si iam esset mortuus vir florente ætate, cuius crura non fuissent fracta, quum multi fractis cruribus soleant etiam biduum aut triduū viuere. Hiero. Nemo cū Pilato miretur, quod Iesus tam cito mortuus fuerit, adhuc superuiuentibus latronibus. multa enim crudelia per totam noctem perpessus est vsque in horam nonam, quando latrones in quiete fuerunt. Venit & Nicodemus, vnguentum quo corpora defunctorū à corruptione præseruantur, ferens. Hi scientes ꝙ liuor solet à morte conquiescere, freti fauore præsidis, audēt mortuo supremū honorē exhibere, quē viuum palam conuenire non audebant. Honos qui viuis exhibetur, nō caret suspiciōe vel periculo:

cæterum honor qui vltro defertur mortuo, certissimũ est virtutis indiciũ. Nihil adhuc altius sentiebant, nisi quod vir innocens & probus deóque charus fuisset, cuius memoriæ deberetur hoc honoris, ꝗ perisset oppressus inuidia virtutis, quod ferè summis viris solet accidere. Nihil interim sperabant de resurrectiõe Christi, de qua Iesus paucis modo discipulis suis significarat, sed ita, vt tum meminissent magis q̃ crederent. Honorifice ergo sepelierunt, non vt condemnatum, sed magnificum & honoratũ. Esa. 11. In die illa radix Iesse, qui stat in signum populorum, ipsum gentes deprecabuntur, & erit sepulchrũ eius gloriosum. Magnam curam patres antiqui habuere de sepultura, vt claret Gene. 23. 49. 50. & in libris Regum. In alieno sepultus fuit sepulchro, sicut & loco natus, quia non habuit vbi caput suum reclinet, Mat. 8. Propter nos egenus factus, vt nos illius inopia diuites essemus, 2. Corint. 8. Et quia pro alienis mortuus peccatis. In nouo, ne alius diceretur ex eo resurrexisse, in quo solus posit⁹ fuerat, neo poterat videri suffossum sepulchrũ, quod in solida rupe fuerat excisum. Nam secundum Bedam erat domus rotunda de subiacente petra excisa, tantæ altitudinis, vt homo manu sua vix culmen posset attingere, habens introitum ab oriente, & in parte aquilonari locum dominici corporis de eadem petra excisum, septem pedum longitudine. O quantas hic fudit lachrymas, quãtos edidit singultus inclyta mater vnigeniti innocentissimi, quando cominus latus, pedes & saucium caput, adeóque totũ corpus animaduertit? Deosculabatur, ruit in cruenta vulnera, in lacerum pectus, plorans plorat, non est qui cõsoletur eam, quia plena erat amaritudine. Traxit eam natura, tota deperibat in filium, vbi satis superque contemplata est mœstissima mater, omnes mœrentes & lugentes sepelierunt eũ. Maxima in ijs mulieribus declaratur constantia, quanquã nondum absoluta fides, quæ spectatrices ac testes aderant eorum quæ gerebantur, omni iam spe destitutę, nihil aliud q̃ mœrebant. Quarum sedulitas pia profuit nobis ad salutem & confirmandã resurrectionis fidẽ. Dũ enim quærũt vngendum mortuum, comperiunt viuum. Vngamus &

Sepulturæ apud veteres quãta cura.

Sepulchrũ Christi quale.

Mariæ in sepeliẽdo Iesu dolor.

nos vitiorũ mortificatione, & bona cõuersatiõe & fama. 2.Cori.2.Christi bonus odor sumus in omni loco. sindone munda puræ cõsciẽtię inuoluamus, & in intimo cordis reformato virtutibus sepeliamus, cordeque vigilanti custodiamus, vt perseueret nobiscũ, quo p ipsũ resurgamus.

Altera aũt die quæ est post parasceuẽ, conuenerũt principes sacerdotũ & pharisæi ad Pilatũ, dicẽtes: Domine: recordati sumus quia seductor ille dixit adhuc viuens, post tres dies resurgam. Iube ergo custodiri sepulchrũ vsq; in tertiũ diẽ, ne forte veniant discipuli eius, & furentur eũ, & dicant plebi, Surrexit à mortuis, & erit nouissimus error peior priore. Ait illis: Habetis custodiam, ite, custodite sicut scitis. Illi autem abeuntes, munierunt sepulchrum, signantes lapidem, cum custodibus.

Miseri ac phanatici homines veritate destituti, semper sibi metuunt, confugiũt ad alia pręsidia. Conueniunt ad Pilatũ cõfirmaturi resurrectionis veritatẽ, dũ eã conãtur impedire: & quo callidius gloriã & famã Christi conãtur impedire, eo plus glorificauerũt. Vide aũt q̃ manifeste seipsam, etsi nescia, prodat falsitas. Recordati, inquiunt, sumus &c. quũ idipsum multo aliter & in passione & ante & in aliud torserint. Non sufficit eis sepulchri clausura magno lapide, nec militũ multitudine, nisi lapidem in ostio monumẽti sigillis obsignassent. Dũ ergo resurrecturo conãt exitũ occludere, auxerũt miraculũ & fidẽ resurrectiõis, signãtes lapidẽ, ne qd fraudis esse possit vel in custodibus. Ecce cõmemorata passio quã imitari debemus. Si enim cõpatimur, & cõregnabimus. Ro. 8. Si cõmortui sumus, & cõuiuemus: si sustinebimus, & conregnabimus.

De resurrectiõe domini & apparitione, Luc. xxiiii. Iohan. xx. Matt. xxviii.

ARTICVLVS XXXVII.

Matt. 16. H

E cum transisset sabbatum, Maria Magdalene & Maria Iacobi & Salomæ, emerunt aromata, vt venientes vngerent Iesum. Et valde mane vna sabbatorum veniunt ad monumentum. orto iam sole.

[Quãta vere diligentium paucitas.]

Nunquam verus perfectusque amor, quin ad maiora semper contendat, destituitur aut viribus aut consolatione finali. Cant. 8. Fortis vt mors dilectio. Pauci diligunt vere & pure etiam in vita. Eccl. sexto. Est amicus secũdum tempus suum, & non permanebit in die tribulationis. Est amicus socius mensæ, & non permanebit in die necessitatis. Sed pauciores in die mortis, temporalem substãtiam, non animę salutem quærentes. Paucissimi vero post mortem. Vnde dominus conqueritur. Psalm. 30. Obliuioni datus sum tanquam mortuus à corde. Istæ autem dominum prædicantem sequebantur, ministrantes ei de facultatibus suis, Lucæ octauo. Assistebant morienti, Iohannis decimonono. vngere quærebant mortuum. Statim enim vt occidisset sol, & redisset operandi tẽpus, parauerunt. Lucæ vigesimotertio. Subsecutæ autem mulieres quæ cum eo venerant de Galilæa, viderunt monumentum, & quemadmodum positum erat corpus eius. & reuertentes, parauerunt aromata & vnguenta. & sabbato quidem siluerũt secundum mandatum. Eodem tempore dominus sabbatũ suum peragit conquiescens in sepulchro, peracto iam opere salutis in die parasceues, vt intelligeremus per eundem esse restitutum genus humanum, per quem fuerat cõditum. Iohannis primo. Omnia per ipsum facta sunt.

[Et Sabbatismus cur ex sabbato in diẽ dominicũ trãsslatus.]

quoniam adueniente veritate cessare debent figurę tanq̃ completę, ideo post quietem dominici corporis in sepulchro, propter octauam resurrectionis, in diem octauum ecclesia diei septimi transtulit sabbatismum. Prima omnium Maria nominatur Magdalene, quia ductrix & instigatrix aliarum. Vnxerat pedes, apud quos remissionem inuenit peccatorum, Lucę septimo. Caput, & commendata quod opus bonum fecit præueniens; quod

modo volebat Matthæi 26. totum scilicet vngere corpus, quo à corruptione & vermium corrosione præseruaret. Sed hoc satis superque per Ioseph & Nicodemũ actitatũ est, Ioh. 19. Humano quodã affectu, nõ diuino, dominũ diligebant, nõ reminiscentes neque credẽtes ꝙ se tertia die resurrecturũ prædixerat. Hinc scriptum est Psal. 15. Non dabis sanctum tuum videre corruptionem. De quo Luc. 1. Et quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius dei. Et valde mane, Ioh. 20. cum adhuc tenebrę essent, Lu. 24. valde diluculo, veniunt ad monumentum portantes quæ parauerant aromata. Matt. 28. Vespere autem sabbati, quæ lucescit in prima sabbati, venit Maria Magdalene & altera Maria videre sepulchrum. Quum enim adesset vespera sabbati prioris, hoc est, extrema pars noctis, cuius finẽ excipiebat diluculum diei sequentis, quum dies appropinquare incipit, qui primus erat dies hebdomadę secuturę, venerunt: hinc Iohannes dicit ꝙ tenebræ erant, cum scilicet exierunt: sed orto sole venerunt ad monumentum, vt Marcus: quia cum dies illucescit, discimus solem ortum, quanquam necdum nobis reddatur visibilis: sic & in diluculo dicimus adhuc tenebras esse. Mirandus mulierum feruor, quum naturale sit horridum videre mortuum, etiam matri filium, istæ tamen iam per diem & duas noctes sepultum, vngere & contrectare quęrunt.

2 Et dicebant ad inuicem: Quis reuoluet nobis lapidem ab ostio monumenti? Et respicientes, viderunt reuolutum lapidem. erat quippe magnus valde. Et introeuntes in monumentum, viderunt iuuenem sedentem in dextris coopertum stola cãdida. & obstupuerunt.

Quotupliciter sepulchrum Iesu clausũ

Monumentum tripliciter clausum erat, grandis lapidis aduolutione, sigilli appositione, & militum vallatione, Mat. 27. Sed isti ad angeli apparitionẽ territi, videntes sepulchrum vacuum, abierant. Erat autem lapis ingẽs, nec muliebrium erat virium eum amoliri. dum ergo anxiæ circũspiciũt quõ posset amoueri, subito vidẽ sublatũ.

Quomodo sublatus sit, indicat Mat. 28. Et ecce terræmotus factus est magnus, angelus enim domini descendit de cælo, & accedēs reuoluit lapidē, & sedebat super eū, Erat autē aspectus eius sicut fulgur, vestimentū eius sicut nix. Præ timore autem eius exterriti sunt custodes, & facti sunt velut mortui. Beda: Resurrexit dominus mane de sepulchro in quo positus fuerat vespere, quo impletum est illud Psalm. 29. Ad vesperum demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia. Quòd autem terræmotus domino resurgente factus est, sicut ipso moriente, significat corda terrena prius per fidem passionis & resurrectionis eius fore cōcutienda, & salubeṙrimo pœnitentię pauore permota, ad vitam sublimanda perpetuam. Si autem terra sic tremuit quum dominus ad veniam suorum surgeret, quomodo contremiscet, cum noxiorum omnium surget ad pœnam? Chrysostomus: Cuius gratia venit angelus & leuauit lapidem post resurrectionem? Certe propter mulieres, quę eum viderant poni in sepulchro. vt crederent quoniam surrexit, vident sepulchrum vacuum. Sedebat super eum, tanquam imperterritus dominici sepulchri custos, & resurrectionis doctor. Greg. In fulgure terror timoris est, in candore blandimentum lenitatis. Rab. Timoris anxietate custodes sunt exterriti, qui amoris fiduciam non habuerunt: & facti sunt velut mortui, qui resurrectionis veritatem credere noluerunt. Beda: Ad designandum quia is cuius gloriam resurrectionis nunciabat, & terribilis est ad damnandum reprobos, & benignus ac blandus ad cōsolandum iustos. Quia enim Christus deus & homo est, inter acta humanitatis eius, angelorum ministeria deo debita nō desunt, sicut inquisita sancti euangelij copiosissime probat historia. Reuoluit lapidem, non vt egressuro domino ianuā pandat, sed vt egressus iam facti, pręstet hominibus indicium. Ausæ sunt autem ingredi, pietas enim addebat audaciā sexui. Moxque ingressę monumenti vestibulū, vidētes angelum, tametsi lætum & bonū, tamen quia subitū & inexpectatū spectaculū, obstupuere. Hier. Habuit hic angelus totaliter formā resurrectionis, quam mortē timentibus ostendit. in ve-

Tres angeli apparẽtis conditiones, qd & quę.

ste claritatem, in ætate incorruptionem, in fulgure subtilitatem & agilitatem. Obserua tamen tres ipsius conditiones, & Christi & nostræ resurrectionis gloriam designãtes. Prima, quia secũdum Hiero. nõ senex, nõ infans, sed iucundus ætate Seue. Viderunt iuuenem, vt viderent nostræ resurrectionis ætatem, quia nescit resurrectio ætatem senectutis, vbi mori & nasci nescitur, ibi ætas nec adiungit detrimẽtum, nec indiget incremẽtis. Ephe. 4. Donec occurramus in vnitatem fidei & agnitionis filij dei, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Secũda, quia sedens in dextera. Nã prospera & ęterna venerat nũciare. Greg. Quia redẽptor noster iam corruptionẽ vitæ præsentis trãsierat, recte in dextera angelus qui resurrectionis ipsius gaudiũ nunciabat, sedebat. Bed. Nec prætereundum quare testis resurrectionis sedẽs apparuerit, cum is qui natiuitatis eius gaudium euangelizauit, iuxta pastores stetisse legatur. Stare quippe pugnãtis est, sedere regnãtis. Stetit quia is quem prædicabat, ad debellandum mundi principem venit: sedit, figurãs eũ q superato mortis autore, sedem regni cõscẽdit perpetui. Matt. 28. Data est mihi potestas omnis in cælo & in terra. Tertia quia coopertus stola cãdida, ad designandũ angelicę splendorem puritatis, & quia nuncius verę lucis. Matt. 13. Tunc fulgebunt iusti sicut sol in regno patris eorum.

3 Qui dixit illis: nolite expauescere, Iesum quęritis nazarenum crucifixum. surrexit, non est hic. Ecce locus vbi posuerunt eum. sed ite, dicite discipulis eius & Petro, quia pręcedet vos in Galilęam. Ibi eum videbitis. sicut dixit vobis.

Vt ergo gloriam intelligerent resurgentis, pauorem à cordibus eorum amouit, consolans eas. Isti, inquit, merito exanimantur ad gloriam resurgentis, qui perseuerant in infidelitate sua. cæterum nolite timere vos. Angelus bonus apparitione sua primo terret ob fragilitatẽ cõditionis humanę, sed statim cõfortat sua allocutione, ac in fine lætificat iucunda sua visione. Cõtra malus semp ma-

gis magisque terrorem suum auget. Hinc intentionem mulierũ bonã cõmendat, quod Iesum qui crucifixus erat, quæreret. Gal. 6. Mihi absit gloriari nisi in cruce domini nostri Iesu Christi. Surrexit propria virtute, iam præstitit quod se facturũ promisit, nõ est hic secundũ humanam naturã, qui nusquam deest secundũ diuinam. Hiere. 23. Cęlum & terrã ego impleo. Quare superuacaneũ est officium quod illi parastis. Mat. 28. Nõ est hic. surrexit enim sicut dixit. Venite & videte locũ vbi positus erat dominus. Si ergo mihi nõ creditis, illius memẽto te verborũ. hæc vobis fidẽ faciẽt, si mihi parũ creditis. Quin potius abite. Mat. 28. Et cito eũtes, dicite discipulis eius, vehementer morte eius exanimatis & Petro, quo sibi culpã dimissam agnoscat, qa pręcedet eos in Galilęã. ibi videbũt viuum, quem luxerũt mortuũ Ne ergo eis solũ hoc resurrectiõis gaudiũ crederẽt esse, noua legatio illis iniungit. Hiero. Mulieribus dicitur vt annunciẽt apostolis, vt quia p mulierẽ mors annunciata est, ita & p mulierẽ vita resurgẽs. Vnde sicut in primorũ tentatiõe parẽtũ talis fuit processus, quod à malo angelo ad mulierẽ, à muliere ad virum pcessit: sic nunc vitæ annunciatio à bono angelo ad mulieres, à mulieribus ad viros puenit. Greg. Galilęa, trãsmigratio facta interpretatur: iam qppe redẽptor noster à passione ad resurrectionẽ, à morte ad vitã, à pœna ad gloriã, à corruptione ad incorruptionẽ transmigrarat. Sic in Galilęa cõspiciendus pmittit, quia illi speciẽ eius cõtẽplari merebunt, q modò trãsmigrãt de vitijs ad virtutes, de amore mũdi ad amorẽ dei, declinãtes à malo, & faciẽtes bonum, Psal. 35. sapiẽtes & quęrentes nõ terrena, sed cælestia. Col. 3. Felices q Iesum quęrũt medicũ animarum, sed obserua q & Nazarenus dicit, teste ãgelo, & crucifixus. Si ergo salutẽ inuenire volumus, odore bono virtutũ floreamus. 2. Cor. 2. Christi bonus odor sumus in omni loco. Psal. 91. Iustus vt palma florebit. Ecci. 24. Ego q si vitis fructificaui suauitatẽ odoris, & flores mei fruct[a] honoris & honestatis. Et carnis cõcupiscẽtias mortificemus, 1. Cor. 5. Expurgate vetus fermẽtũ, vt sitis noua conspersio sicut estis & azymi. etenim pascha nostrum im-

Cur muliéres iussæ nunciare Christi resurrectionem.

molatus est Christus. Gal. 5. Qui Christi sunt, carnē suam crucifixerunt cum vitijs & cōcupiscētijs suis. Hiero. Breuis sententia in syllabis, sed ingens in quantitate pmissio. Ibi est gaudij nostri fons, & salutis æternæ origo præparata. ibi congregantur dispersiones, ibi videbitis, sed non sicut vidistis. Mat. 28. Ecce prędixi vobis.

Lucæ 24. Et ingressæ, non inuenerunt corpus domini
1 Iesu. Et factū est dum mente consternatæ essent de isto, ecce duo viri steterunt secus illas in veste fulgenti. Cum timerent autem, & declinarent vultū in terrā, dixerunt ad illas: Quid quæritis, viuentem cū mortuis? Non est hic, sed surrexit. Recordamini qualiter locutus est vobis, cū adhuc in Galilęa esset, dicens: Quia oportet filiū hominis tradi in manus hominū peccatorū, & crucifigi, & die tertia resurgere. & recordatę sūt verborū eius.

Pauidis & cōsternatis ob corporis domini ablationē, in quo & viuebant & moriebantur, angeli astiterunt, sicut apostolis domino ascēdēte in cęlū, Act. 1. hæc ipsa species angelorū, resurrectiōis triūphum pręseferebat, qui & blando alloquio placidoque subleuāt attonitarū mentes. Quid quæritis, inquiunt, eum qui viuit, in sepulchris mortuorū? Recordamini, Lu. 18. Mat. 20. Claret quod dominus nō solū discipulis, sed & devotis fœminis prędixit passionē suā & resurrectionem. Prædixerat se moriturum, prædixerat & genus & tēpus mortis, sed idē prædixit se tertio die reuicturum. Agnōscite tēpus, sub vesperam parasceues depositus est de cruce, & in monumēto hoc cōditus. Is primus à morte dies supputatur. Sabbatū totū cōquieuit in sepulchro. Nūc tertij diei diluculū est, quem ille simul exoriens ab inferis toto mundo lętum ac faustum esse noluit.

Et egressæ à monumento, nunciauerunt hęc omnia illis vndecim, & cæteris omnibus. Erat autem Maria Magdalena, & Iolranna, & Maria Ia-

cobi,& cæteræ quæ cum eis erant,quæ dicebant ad apostolos hęc.Et visa sunt ante illos sicut deliramentum verba ista,& non crediderunt illis.

Mar.16. At illę exeuntes, fugerunt de monumento. Inuaserat enim eas tremor & pauor. & nemini quicquã dixerunt.Timebãt enim. Nam pauor mentis & tremor corporis inuaserat eas,partim ob magnitudinẽ miraculi,partim ob ingens gaudiũ,& desiderium ac spem vidẽdi Iesum rediuiuũ.Mat.28.Et exierunt cito de monumẽto,cum timore & gaudio magno,currentes nunciare discipulis eius.Sed alijs nihil dixerunt hominibus,pręter quã discipulis,qui ob metum Iudæorum sparsim collecti latitabãt,obliti & ipsi ferè omniũ quę audissent à Iesu, ac ppemodum desperãtes,quæ vidissent, quæque audissent ab angelis.Cæterum ob rem incredibilẽ quã nunciabant,sexus infirmior nõ inuenit fidem apud apostolos, quos ideo dominus passus est esse tardiores ad credẽdum, vt pluribus argumentis confirmaretur resurrectionis dominicę fides.Theo.Est naturaliter incredibile mortalibus miraculum resurrectionis,ideo delirامẽta videbantur.Nominatur autẽ prima Maria Magdalene, quia prĩcipalior & magistra aliarũ ac feruentior, vt probat eius vigilantia,diligentia,& perseuerantia. Hinc Iohannes de ipsa sola mentionem facit,

Vna autem sabbati Maria Magdalene venit mane,cum adhuc tenebræ essent, ad monumentum, & vidit lapidem sublatum à monumento. Cucurrit ergo & venit ad Simonem Petrum, & ad alium discipulum quem amabat Iesus, & dicit illis:Tulerunt dominum meum, & nescimus vbi posuerunt eum. Iohan.20. Iz

Venit diluculo,vt dicit Lucas:nec sola,quia dicit,nescimus:nec ad solum Petrum,vt claret ex Luca 24.Petrus autem surgens,cucurrit ad monumentum. & procumbẽs, vidit linteamina posita.Hoc clarius Iohannes subsequenter explicat.

Exiit ergo Petrus & ille alius discipulus,& venerunt ad monumētum.Currebāt aūt duo simul, & ille alius discipulus cucurrit citius Petro,& venit primus ad monumētū:& cum se inclinasset,vidit posita linteamina,nō tamē introiuit. Venit ergo Simon Petrus sequens eum,& introiuit in monumentū,& vidit linteamina posita, & sudarium quod fuerat super caput eius,non cum linteaminibus positum,sed separatim inuolutum in vnum locum.Tunc ergo introiuit & ille discipulus,qui venerat primus ad monumentum.Et vidit,& credidit.Nondum enim sciebāt scripturā,quia oportuit eum à mortuis resurgere.Abierunt ergo iterum discipuli ad semetipsos.

Quanq̄ nō crederent esse verū quod narrabāt mulieres,tamen eò p̄fecit illarū assertio, vt cæteris discipulis partim metu,partim desperatiōe p̄culsis,Petrus & Iohānes piculū facturi currerēt ad monumētum,qui sicut animo,ita & corpore coniuncti erant,Christum comprehēsum secuti,Iohan.18.Templum ad orādum ingressi. Act. 3.Ad Samaritanos missi,Act.8. Iohannes ætate agilior, prior venit ad monumentum,inclinando & prospiciendo per ostium domus vidit posita linteamina, vt liqueret facile corpus non esse sublatum à furibus, qui totum corpus vt erat obuolutum potius abduxissent, cum aromatibus,linteis & sindone,si non ob precium rerum, certe ob id quod non tantum habuissent ocij,ad detrahēda corpori vnguenta quouis visco tenacius inhærentia,& suo quæque loco digerenda.Non tamen ob reuerentiam Petri,qui & officio senior erat & ętate,introiuit. Mox aduenit Petrus,qui cognita re ex Iohanne,vt tardior fuerat in cursu,ita audacior fuit pariter & curiosior in vestigando.Non enim suffecit ei à longe prospexisse, sed veritatem voluit certius inuestigare. Vnde vidit linteamina angelico famulatu ad resurrectiōis certitudinem,

ordinatè posita. Secutus est eum Iohannes credens sublatum corpus. Nondum credebant eum reuixisse, tantum illud credebant esse verum quod dixerat Maria, corpus sublatum à monumento. Nondum enim plene intellexerãt scripturam propheticam, quæ certo prędixerat futurum vt Iesus moreretur, ac tertio die reuiuisceret. Ecce quantum periculum, nõ intelligere nec scire scripturas. Hinc dominus Saducęis resurrectionem generalem negantibus, ait Matt. 22. Erratis, ignorantes scripturas & virtutem dei. Vnde 2. Pet. 1. Et habemus firmiorem propheticum sermonem, cui benefacitis attendentes quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco, donec dies illucescat, & lucifer oriatur in cordibus vestris. Luc. 24. Abiit (Petrus) secum mirans quod factum fuerat. Dubitans ne quis corpus sustulisset è monumento, variáque cogitãs, à quibus, quove consilio id factum fuisset, quod corpore sublato videret relicta linteamina, veluti per ocium subtracta corpori, quæ sine negocio non poterant auelli, eáque nõ temere disiecta, sed commode in suum reposita locum, se moto ab his sudario quo tectum fuerat caput Iesu. Gregorius: Hic diuinę dispensationis magnitudo pẽsanda est, quia discipulorum corda & accenduntur vt quęrant, & differuntur ne inueniant, quatenus infirmitas animi, ipso suo mœrore cruciata, purgatior ad inueniendum fiat: & tanto validius teneat, quanto tardius inuenit quod quęrebat.

Maria autem stabat ad monumentum foris plorans. Dum ergo fleret, inclinauit se & prospexit in monumentum: Et vidit duos angelos in albis sedentes, vnum ad caput, & vnum ad pedes, vbi positum erat corpus Iesu. Dicunt ei illi: Mulier, quid ploras? Dicit eis: Quia tulerunt dominum meum, & nescio vbi posuerunt eum. Iohan. 20. L

Clare hic patet, ꝙ dominus fidelis est, & seipsum negare non potest, iuxta Apostolum. 2. Timoth. 2. Quæsi-

uit antea in domo Simonis, & inuenit, audireq́ue meruit: Dimittuntur tibi peccata tua, Luc. 7. Iterum nunc quærit ad monumentum plorans, nec antea cedit loco donec inueniat. Aug. viris redeuntibus, infirmiorem sexum in eodem loco fortior figebat affectus, & oculi qui dominum quęsierant & non inueniebant, lachrymis iam vacabant, amplius iam dolentes quod erat ablatus de monumento, quam quod fuerat occisus in ligno, quoniam magistri tāti, cuius ei vita subtracta fuerat, nec memoria remanebat. Gre. Amanti semel inspexisse non sufficit, quia vis amoris intentionem multiplicat inquisitiōis. Quæsiuit enim prius, & minime inuenit: perseuerauit vt quæreret, vnde contigit vt inueniret: actumq́ue est vt desideria dilata crescerent, & crescendo caperent quod inuenissent. Sancta enim desideria dilatione crescunt: si autem diletione deficiunt, desideria non fuerunt. Tum angeli quoque vt illius mœrorem consolarentur, vltro compellant flentem. q. d. Potius gaudendum esset q̄ flendum. Tulerunt, inquit, dominum meum. Suum dominum appellat, & etiānū mortuum amat, nihil sperās de resurrectione, tantum in hoc discruciatur, quod corporis sit adempta pręsentia.

Hæc cum dixisset, conuersa est retrorsum, & vidit Iesum stantem, & non sciebat quia Iesus est. Dicit ei Iesus: Mulier, quid ploras? Quem quæris? Illa existimans quia hortulanus esset, dicit ei: Domine, si tu sustulisti illum, dicito mihi vbi posuisti eum, & ego eum tollam? Dicit ei Iesus: Maria. Conuersa illa, dicit ei: Rabbi, quod dicitur magister.

Cum ergo fleret, adest omnium mœrentium cōsolator Iesus. Chrys. Cur non expectauit angelorum responsum, quum ad minus homines multę reuerentię apparerent? Quia domino apparente angeli assurrexerunt, quod ipsa aduertens, ad eum conuersa est, sed nō cognouit, quia fidē resurrectionis non habuit. Gre. Quia amabat & dubitabat, videbat & non cognoscebat, eumq́ue illi amor ostendebat, & dubietas abscondebat. Interrogatur causa dolo-

ris,vt augeatur desiderium,quatenus cum nominaret quē quæreret, in amarem eius ardentius ęstuaret. Suspicans illa quod cultor & custos esset eius loci in quo erat monumentum ,quia in humili apparebat specie,ne subito sua speciecōspectus,mulierem expauesceret,domine,ait &c. Gre.Consuetudo feruenter animantium est,vt nullū putent ignorare,quod ipsi indesinenter reuoluunt in corde. Vnde more ebriorum ex amore loquitur, qui rationē & possibilitatem parum attendunt,æstimantes suam potestatē parificari dilectionis feruori. Suspicabatur enim quod amicus quispiam ob Iudęorum metum curasset corpusolanculum asportandum, ne veniret in manus Iudæorum,& secus tractarent quā vellet.Gre. Forsitan hęc mulier errādo non errabat:nā & vere hortulanus est,eradicās germina mala, & inserens semina virtutū, & fructus spūs.Est aūt in potestate corporis gloriosi, exhibere sese prout vult,visibile & inuisibile.talē ergo se exhibuit foris,qualis erat in earum cordibus,vt gradatim manifestā sortirentur veritatis notitiā.Sic solet nōnunq̄ dominus consolationis gratiā abscōdere, vt quærentis mentē inflāmet quo ardētius quærat:vt cū inuēt⁹ fuerit,cū maiori lętitia recipiatur,& receptus feruentiori cautela teneat. Cant.3.Inueni quē diligit anima mea, tenui eū,nec dimittā. Quęramus ergo cū Maria,si volumus inuenire,Cordialiter. Deu.4.Cū quęsieris dominū,inuenies eū,si tamē toto corde quęsieris,& tota tribulatione animę tuæ Psalm. 118.In toto corde meo exquisiui te. Diligēter.Pro.8. Beatus hō qui audit me, & q̄ vigilat ad fores meas quotidie, & obseruat ad postes ostij mei. Qui me inuenerit, inueniet vitā.Can.3.Surgā & circuibo ciuitatē,per vicos & plateas quærā quē diligit anima mea.Quęsiui illū,& nō inueni. Inuenerunt me vigiles q̄ custodiūt ciuitatē.nū quē diligit aīa mea,vidistis?Vigiles,angeli sunt.Esa.62.Super muros tuos Hierusalē cōstitui custodes, tota die & nocte non tacebunt. Paululū cū pertransissem illos,inueni quē diligit anima mea.Efficaciter: quia enim perseuerauit,nullā'que aliā cōsolationē admisit,meruit prima omniū inuenire,

Quō Iesus cū Magdalena quærendus.

Psal.76.Renuit consolari anima mea: memor fui dei, & delectatus sum. Can.8.Aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem, neo flumina obruent illam. Si dederit homo omnem substantiam domus suę pro dilectione, quasi nihil despiciet eam. Iesus igitur delectatus tanto mulieris desiderio, voce iam nota & familiari compellat eam. Illa subito gaudio rapta, solito titulo compellat præceptorem, sentiens vim occultam, solitam'que dulcedinem. Orige. O mutatio dexteræ excelsi. conuersus est dolor magnus in gaudium magnum, mutatæ sunt lachrymæ doloris in lachrymas amoris. Non ei suffecit videre, sed ex vehementi desiderio, qui intime & immediate cupit vniri amato, procidens voluit osculari pedes illius, memor adhuc veteris familiaritatis. Nouerat, quia senserat, quoniã virtus de illo exhibat & sanabat oẽs, Lu.6.Iesus aũt sciẽs illam nihil adhuc magni de se sentire, quanquam syncериter & flagranter amaret, à contactu corporis ꝓhibuit, Noli me tangere. corpus idem est quod pependit in cruce, sed iam immortalitatis gloria decoratum. tuus autem affectus adhuc carnem sapit, quia nondum ascendi ad patrem meum. Quod cum fecero, mittam vobis spiritum cõsolatorem, qui vos perfectos reddet, meo'que spirituali cõsortio dignos. Necdum enim credis me patri ęqualem, sed inferiorem & purum hominem. Satis sit interim tuo desiderio, quod me conspexeris, quod'que loquentem audieris.

Dicit ei Iesus: Noli me tangere. nondum enim ascendi ad patrem meum. Vade autem ad fratres meos, & dic eis: Ascendo ad patrem meũ & patrem vestrum, deum meum & deum vestrum. Venit Maria Magdalene annuncians discipulis, quia vidi dominum, & hæc dixit mihi.

Abi potius ad fratres meos, ob mortem meam desolatos, & hoc gaudij quod ex meo conspectu es adepta, quam primũ illis imparti, his'que verbis meis annuncia, quod in

hoc reuixi: dies aliquot cum eis commoratus, terras relinquam & ascendam ad patrem. Deponant ergo terrenos affectus, & animum ad spiritualia ac cęlestia erigant. Seue. Vocat fratres, quos corporis sui fecit esse germanos, quos patri suo adoptauit in filios, quos pręsciuit sibi cohæredes, quibus specialia amicitię indicia demonstrauit. Aug. Non ait, patrem nostrum, quia non eodem modo, qa meum per naturam, vestrum per gratiā. Neque ait deum nostrum, sed meum, sub quo & ego homo sum: & vestrum, inter quos & ipsum mediator sum. Orig. Sequamur huius mulieris affectum, vt perueniamus ad effectū. ploret vnusquisque ad Iesum, & quærat fideliter, apparebitque ei qui non celauit se peccatrici quęrenti. Læto hoc felicique cōspectu exhilarata, dum properat commissam sibi legationem à domino expedire, venit ad reliquas socias mulieres, lento adhuc gradu ipsam præstolantes, indicans quod viderit dominum, Quæ quasi exanimatę, quod tam fausto sua negligentia fuissent priuatæ spectaculo, per dominū simul consolari meruerunt, Mat. 28.

Et ecce Iesus occurrit illis, dicens: Auete: Illæ autem accesserunt, & tenuerunt pedes eius, & adorauerunt eum. Tunc ait illis Iesus: Nolite timere. Ite, nunciate fratribus meis vt eant in Galilæam. ibi me videbunt. Matt. 28. M

Currunt ergo vt hoc gaudium cōmunicent discipulis, quibus occurrit Iesus, quo certiora nunciare possent. Hie. Primo mulieres merentur audire, Auete, vt maledictum Euæ mulieris, in mulieribus solueretur. Quibus pauidis vt animū redderet, ait: Nolite timere: quo & rectius pcipent quæ essent dicenda. Paulatim erexit aĩos suorū ad alacritatē, & spē pactę resurrectiōis. Hic determinat locū apparitiōis & pmissæ visiōis, vt ex loco pbet̃ veritas, & ex pmisso accēdat̃ charitas. Angelus apostolos noĩauit discipulos, subiectiōis & humiliatiōis rōne, domino dās bono rē, quanq̃ dominus fratres ipsos vocet charitatis amore. Heb. 2. Nō cōfundit̃ fratres eos vocare. Bed. O q̃ felices fœminæ quę triūphū resurrectiōis mūdo meruerūt nūciare,

ad mortis quam Eua serpentino affectu contraxit, imperium disruptum prędicare. Quanto feliciores animæ virorum ac mulierũ, quotquot in die iudicij percussis pauore ac digna vltione in die iudicij reprobis, ipsæ cœlesti gratia adiutę, triumphare de morte, & gaudium beatę resurrectionis meruerint intrare? Rab. Per hoc q̃d sic occurrit eis, ostendit se omnibus iter virtutum inchoãtibus, vt ad salutẽ peruenire queant, adiuuando occurrere. Esa. 64. Occurristi lætanti & facienti iustitiam. Chry. Tenuerunt pedes eius, & cum superabundanti ad eum lætitia currentes, acceperunt per tactum coniecturam & certitudinem resurrectionis. Fortassis aliquis vestrum vellet & secundum illas effici mulieres, & pedes detinere Iesu. Potestis & nunc quicunque vultis, non pedes & manus tantum, sed & caput illud detinere sacrum, terribilibus poti entes mysterijs pura conscientia. Mar. 16. Surgens autem Iesus mane prima sabbati apparuit primo Marię Magdalenę, de qua eiecerat septem dęmonia. Illa vadens, nũciauit his qui fuerant cum eo, lugentibus & flentibus. & illi audientes quia visus esset ab ea, & viueret, nõ crediderũt. Adeo exciderat ꝙ toties se tertio die promiserat resurrecturum, vt nec Marię crederent, Hieron. Humani generis culpa abciditur vnde processit. Aug. Resurgẽtem dominũ priores fœminæ apostolis nunciauerunt: quia viro mortẽ fœmina in paradiso nũciauit, ideo viris fœminæ in ecclesia vitã nunciauerunt. Resurrectionẽ Christi apostoli gẽtibus erant prędicaturi, quã apostolis fœminæ nũciauerunt. Sed nulla inclytę cęlorum fit mẽtio reginæ, quę domi residens, fide certissima filium resurgentem expectabat, quare cum reliquis ad vngendum non properauit. Cui & dominus ante oẽs apparuit dicens, vt sentit Amb. Salue sancta parens. confortamini. dimittite fletus. tempus est gaudij & lætitię, quoniam regni ianua aperta est, hoste generis humani deuicto Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra. Confirmat hoc autoritas præcipientis honorare parentes. Ipse aũt qui non venit soluere legem, sed adimplere, semper ipsam honorauit. Humiliter obediendo, Luc. 2. Descendit cum eis Nazareth, & erat subditus illis. Gratãter defectum subleuando in nuptijs,

Matri suæ q̃ & quãdo apparuerit christ⁹.

aquam in vinum mutando,Ioh.2. Fideliter cõmendando in morte ipsam discipulo,Ioh 19.Nouerat in immensum maternum excedere affectum. Vnde Tobias filius Raguеli ait:Ego noui quia pater meus & mater mea modo dies computant,& cruciatur spũs eorum in ipsis.Si ergo primo Magdalene prę apostolis,& Petro inter apostolos apparuit præ cęteris amore simul & dolore flagrantibus, quanto magis matri prę omnibus diligenti & dolenti, Psalm.93.Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo,consolationes tuę lætificauerunt animã meã. Quod euangelistę nullam de hoc faciant mentionem,mirum non est,quum nec vbi Petro,nec quando vel vbi apparuerit Iacobo,scripserint, quum tamen Lucas clare dicat quod apparuerit Petro singulariter,Lu.24.& apostolus 1.Cor.15.ꝙ plus q̃ quingentis apparuerit fratribus,& Iacobo &c.Et quia eorum propositum erat,resurrectionis testes inducere ,sed matris testimonium inefficax est pro filio. Et tertio, quia hoc pro constanti reliquerunt omnibus credibile.

Quæ cum abissent,ecce quidam de custodibus venerunt in ciuitatem, & nunciauerunt principibus sacerdotum omnia quæ facta fuerant. Et cõgregati cum senioribus consilio accepto, pecuniam copiosam dederunt militibus,dicentes: Dicite quia discipuli eius nocte venerunt, & furati sunt eum nobis dormientibus.Et si hoc auditum fuerit apud præsidem, nos suadebimus ei,& securos vos faciemus.At illi accepta pecunia, fecerunt sicut erant edocti.& diuulgatum est verbum istud apud Iudæos, vsque in hodiernum diem. z

Quo resurrectionis fides etiam inimicorum testimonio confirmaretur,milites terręmotu & angelica apparitione stupefacti,veritatẽ resurrectionis nunciauerunt. Rab.Simplex animi æquitas, & indocta hominũ rusticitas,sæpe veritatẽ rei prout est sine fraude manifastat:at

contra versuta malignitas falsitatē verisimilibus verbis, ꝑ vero cōmendare decertat. Vnde cōsiliū à se inuicem acceperūt quo veritatē pueterēt: quū res esset manifestior ꝙ vt possit dubitari, mendaciū redimet pecunia, queādmodū ante ꝓditoris operā pecunia redemerāt, nisi ꝙ maiore summa redimunt operā mentientiū ꝙ ꝓditoris. Hier. Custodes miracula cōfitentur, illi aūt qui post tale testimoniū debuerāt conuerti ad pœnitentiā, & Iesum quærere resurgentē, perseuerant in malitia, & pecuniā quæ in vsus tēpli data fuerat, vertūt in redēptionē mēdacij, sicut & ante triginta argenteos Iudę dederāt ꝓditori. Oēs ergo ꝙ stipe templi in his quę conferūtur in vsus ecclesiæ, abutuntur in alijs rebus quo suam expleant voluptatem, similes sunt sacerdotibus mendacium & sanguinem saluatoris redimētibus. Chry. Vere formā mēdacij habebat quod dicebāt. qualiter enim furarētur homines paupes & idiotæ, & neque apparere audētes? Si enim Christo viuēte fugerunt, qualiter mortuo eo non timuissent tot militū multitudinē? Nunquid ostium sepulchri potuerunt euertere? Lapis imminebat magnus, multis indigēs manibus. Nunquid non etiam erat sigillū superimpositū? Quare non ꝑsuasibilia sunt quæ de furto dicitis. Vnde ꝑ quę resurrectionē conantur obūbrare, eā inclarescere faciunt. Dicentes enim quod discipuli furati sint, fatentur corpus non esse in sepulchro. furtum aūt ostendit mendax custodia militum, & pauor discipulorum. Remigius: O stulta insania, dormientes testes adhibes. si dormierunt, qūo furtum viderunt? si non viderunt, quomodo testes sunt? si viderūt, cur fures non detinuerunt? Et quo processit impietas? Si auditum, inquiunt, fuerit à præside quod furtim sublatum sit, ne timueritis, quia suadebimus verū esse quod dicitis, ita quod nihil vobis imputabit. Hiere. 9. Docuerunt linguam suam loqui mendacium. vt inique agerent, laborauerunt. Sic omnes qui errant, & in errorem mittunt, 2. Timot. 3. semper in peius proficiunt. Confingunt, imo redimūt pecunijs mendacia, quo suos semel insipienter conceptos tādem pertinaciter constabiliant errores. ad humana confugiunt suffragia, quo multitudine & autoritate per-

ficiant, quod ratione & veritate non possunt. Chry. Non mireris si pecuniæ milites superauerunt, quę apud discipulum tantam ostenderunt virtutem, vt facerent eum magistri proditorem. Rabanus: O pestis magna auaritia, semper bonis animis detestanda. Quid illęsum, quid incócussum dimittis? Tu genus hominum confudisti, tu discipulũ Christi comitẽ ab apostolatu præcipitasti, tu milites custodientes sepulchrum captiuasti. Eccĕs. 10. Et pecuniæ obediunt omnia. Inuenit commentum tam friuolum in populo fidem. Raba. Error empti mendacij, per quod resurrectionis denegant veritatẽ, perseuerat in Iudęis ne in Christum credant, & reatu eos constringit perpetuo.

Et ecce duo ex illis ibant ipsa die in castellum quod erat in spatio stadiorũ sexaginta ab Hierusalem, nomine Emaus: & ipsi loquebantur ad inuicem de omnibus quę acciderant. Et factum est dum fabularentur & secum quærerent, & ipse Iesus appropinquans, ibat cum illis. Oculi autem eorum tenebantur ne eum agnoscerent. & ait ad illos: Qui sunt hi sermones, quos confertis ad inuicem, ambulantes & estis tristes? Et respondens vnus ex eis cui nomen Cleophas, dixit ei: Tu solus peregrinus es in Hierusalem, & ignoras quæ facta sunt in illa his diebus? Luc. 24. N

Quam fructuosum sit ad salutiferum, & cor & corpus cum domino & in domino habere occupatum propter ipsius assistentiam & præsentiam, *. Seruauere modum magistri binos mittentis, Lucæ decimo. ob charitatis legem ac testimonium veritatis. Inter eundum varios miscent sermones, ita vt fit, præsertim vbi quid mœroris est in animo. Erant enim morte domini vehementer perturbati, iamq́ue propemodum animum desponderant, ac spem abiecerant. Tandem illis multa inter ipsos de Iesu commentantibus, & ecce Iu-

pus(quod dici solet) in fabula. Iesus enim qui promiserat sese futurum in medio, vbicunque duos competisset de se colloquentes, Matt. 18. etiam iuxta corporis prǽsentiam tum exhibuit, quod iuxta spiritum nunquam facere desinit. Quemadmodum adesse gaudet de se confabulantibus dominus Iesus, ita satanas adesse gaudet his qui miscent confabulationes bonorum morum corruptrices. Imo spiritus mendax in ore est omnium malorum, 3. Re. 21. ad decipiẽdum. Hinc admonet Petrus, 1. Pet. 4. Si quis loquitur quasi sermones dei. Ephesi. 4. Omnis sermo malus de ore vestro non procedat: sed si quis bonus ad ǽdificationem fidei, vt det gratiam audientibus. Felices cum quibus ambulat Iesus, quia nihil habent timere cum salutem secum habeant, Luc. 22. Quando misi vos sine sacculo & pera, nunquid aliquid defuit vobis? At illi dixerunt: Nihil. Mar. 16. Post hæc autem duobus ex his ambulantibus ostẽsus est in alia effigie, euntibus in villam. Nam in potestate est corporis gloriosi, quomodo & quando vult apparere. Gre. Quia amabant & dubitabant, ideo dominus eis foris apparuit, & quis esset, intus non ostendit. Sic Syri neo locum nec Heliseum cognouerunt. 4. Reg. 6. sic nec fores Loth Sodomitǽ Gen. 19. Gre. Interrogat, vt instruẽdi occasionem accipiat. sic Gen. 3. Adam, vbi es? O quã exacte in iudicio exquiret, qui sint sermones nostri. Matt. 12. Dico vobis, quoniam omne verbum ociosum quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij. Causam tristitiǽ inquirit, quo liberius loquantur, nã de morte domini tristes erant. 2. Cor. 7. Quǽ secundum deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur: seculi autem tristitia mortem operatur. Prou. 25. Sicut tinea vestimento & vermis ligno, ita tristitia viri nocet cordi. Eccl. 30. Tristitiam non des animæ tuǽ, & non affligas temetipsum in consilio tuo. Iucunditas cordis hǽc est vita hominis, & thesaurus sine defectione sanctitatis, & exultatio viri longæuitas. Habet autem hoc propriũ humanus affectus, vt quod cuique valde cordi est, putet nemini ignotum esse, & nemini non esse curæ. Res, inqt, omnibus est notissima, quicunque versantur Hierosoly-

mis. Beda: Peregrinum Putabăt, cuius vultum nō agnosce- Peregrin⁹
bant. sed reuera peregrinus erat eis, à quorum naturę fra- qūo fuerit
gilitate, percepta iam resurrectionis gloria, longe dista- Christus
bat, & à quorū fide, vtpote resurrectionis eius nescia, ma-
nebat extraneus. Fuit & in hoc mundo pegrinus. Ioh. 1.
In propria venit, & sui eum nō receperunt, docens nos in
hac miseriarū valle peregrinos esse. Hinc Dauid Psalm.
38. Aduena ego sum apud te & peregrinus, sicut omnes
patres mei. 1. Para. 29. Peregrini sumus corā te & aduenę
sicut omnes patres nostri. Dies nostri quasi vmbra super
terram, & nulla est mors. Heb. 13. Non habemus hic ma-
nentem ciuitatem, sed futuram inquirimus. Nā dum su-
mus in hoc corpore, peregrinamur à domino, 2. Corint. Peregrinā
5 Est autem peregrino necessarium, primo oneris depo- ti necessa-
sitio retardantis: sic ipse mortalitatē deposuit. Ideo ad- ria quæ.
monet Apostolus Heb. 12. Deponentes omne pondus &
circunstās nos peccatū, per patientiam curramus ad pro-
positum nobis certamē, aspicientes in autorē fidei, & cō-
summatorē Iesum, qui proposito sibi gaudio, sustinuit
crucem cōfusione contēpta, atque in dextera dei sedet, 1.
Pet. 2. Obsecro vos tanq̄ aduenas & pegrinos, abstinere
vos à carnalibus desiderijs, quæ militāt aduersus animā.
Gal. 5. Caro cōcupiscit aduersus spiritū. & spirit⁹ aduer-
sus carnē. Ro. 8. Si secundū carnē vixeritis, moriemini:
si aūt spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis. Secun
do, Itineris recti cōseruatio. Pro. 12. In semita iustitiæ vi
ta, iter aūt deuiū ducit ad mortē. Ioh. 14. Ego sum via, ve
ritas & vita. Hinc 1. Ioh. 2. Qui dicit se in Christo mane-
re, debet sicut ille ambulauit, & ipse ambulare. 1. Pet. 2. In
hoc enim vocati estis, quia Christus passus est pro nobis,
vobis relinquēs exēplū, vt sequamini vestigia eius. Iohā.
12. Qui sequitur me nō ambulat in tenebris, sed habebit
lumen vitæ. Tertio, Alieni negocij despectio. nō enī at-
tēdit q̄d alij agūt. 1. Ioh. 2. Nolite diligere mūdū, neque
ea quæ in mūdo sunt. si q̄s diligit mūdū, nō est charitas
patris in eo Iac. 4. Quicūque enī voluerit amicus esse se-
culi huius, inimicus dei cōstituit. Quarto, ad patriā festi
na pfectio. Heb. 4. Festinemus ingredi in illā requiem.

Col.3. Si cōſurrexiſtis cū Chriſto, quę ſurſum ſunt quærite, vbi Chriſtus eſt in dextera dei ſedens: quæ ſurſum ſunt ſapite, nō quæ ſup terrā. 2. Cor. 5. Scimus enim quoniā ſi terreſtris domus noſtra huius habitationis diſſoluat̃, ꝙ ædificationẽ ex deo habemus, domum non manufactam, ęternam in cælis. Nam & in hoc ingemiſcimus, habitationem noſtrā quę de cælo eſt ſuperindui cupientes: ſi tamẽ veſtiti, & nō nudi inueniamur. Nā & qui ſumus in hoc tabernaculo, ingemiſcimus grauati, eo ꝙ nolumus expoliari, ſed ſuper veſtiri, vt abſorbeatur quod mortale eſt à vita.

2 Quibus ille dixit: Quæ? Et dixerunt: De Ieſu Nazareno, qui fuit vir propheta, potens in opere & ſermone coram deo & omni populo. Et quo modo eum tradiderunt ſummi ſacerdotes & principes noſtri in damnationem mortis, & crucifixerunt eum. Nos autem ſperabamus quia ipſe eſſet redempturus Iſrael, & nūc ſuper hęc omnia tertia dies eſt hodie quòd hæc facta ſunt: Sed & mulieres quædam ex noſtris terruerunt nos, quæ ante lucem fuerunt ad monumentum: & non inuento corpore eius, venerunt, dicẽtes ſe etiam viſionem angelorum vidiſſe, qui dicunt eum viuere. Et abierunt quidam ex noſtris ad monumẽtum, & ita inuenerunt ſicut mulieres dixerunt, ipſum vero nō inuenerunt.

Tum dominus quaſi diſcere volẽs, quū docturus veniſſet, interrogat: illi ſimpliciter velut hoſpiti & rerū geſtarū ignoro, ſummā negocij exponūt, ingenuæ ꝓfitẽtes ꝗ nihil adhuc ſentirẽt de Ieſu dignū ipſi⁹ dignitate, quāquā de reſurrectiōe ſpē penè omnẽ abieciſſent. Beda: Prophetā fatẽtur, filiū dei tacẽt, vel nondū perfecte credentes, vel ſoliciti ne inciderent in manus Iudæorū perſequẽtiū, quia neſciebāt quis eſſet, quod erat verū celantes, & ſubiungunt: Potens in opere. non enim ſolum foris ver

Emaitarū qntula de Ieſu fides.

bo mouebat auditum,sed intus per gratiam. Mat.7. Erat enim docens sicut potestatem habẽs.Ioh.7. Nunquam sic locutus est homo. Act.1.Cœpit facere & docere.Scribæ vero dixerunt,& nõ faciebãt,Mat.23.Nec coram deo, sed solum coram populo. Mat.23. Omnia opera sua faciunt, vt appareant hominibus. Magnum est,coram deo esse bonum per rectam intentionem. Psal.15. Prouidebam dominum in conspectu meo semper.Et coram populo per bonam conuersationem.Ro.12. Prouidentes bona non tantum coram deo, sed etiam coram omnibus hominibus.Quanquam Iudas ipsum tradiderit cupiditate auaritię,& Pilatus peruersitate iustitię, tamen principes dicuntur hoc fecisse,quia omnium causa erant.Ioh.19.Gẽs tua & pontifices tui tradiderunt te mihi. Neque quicq̃ affulget certioris spei,nisi ꝙ mulieres quędam e sodalitio nostro,nos nouo & inaudito nuncio magis etiam attonitos reddiderunt.Glos.De non inuento corpore plus mœstitiam addiderunt,q̃ de denunciata resurrectione gaudium,quo recrearẽtur,attulerunt. Metuebant enim ne Iudæi ipsis imponerent corpus auferendo. Beda: Ecce seipsos arguunt,ꝙ in illo redemptionem sperauerunt, quem mortuum,sed non resurgere viderant. Errabãt autem,temporalem,nõ spiritualem redemptionẽ intelligẽtes.Psalm.129.Quia apud dominũ misericordia, & copiosa apud eum redemptio.Vnde & de promissione resurrectionis tacent,nescientes cui loquerentur, quam tamen tacite innuunt,signãter tertiã diem exprimentes. Sed ne videantur mulierũm verbis tanquam meticulosi territi,addunt testimonia virorũ.Ex nostris,inquiũt, quo se fatentur discipulos Iesu. Toties ab eo audierunt tertia die se resurrecturum,Mat.12.20.26.Ioh.2.& se rediuiuum cõspectui ipsorum præbiturum.Ioh.16.Iterum videbo vos,& gaudebit cor vestrum,& gaudium vestrum nemo tollet à vobis.vnde spem conceperant,sed verbis mulierum & Petri ac Iohannis tota conciderat.

Et ipse dixit ad eos:O stulti & tardi corde ad credendũ in omnibus quæ locuti sunt prophetæ,

Nonne hęc oportuit pati Chriſtum,& ita intrare in gloriam ſuam? Et incipiens à Moſe & omnibus prophetis.interpretabatur illis in omnibus ſcripturis quę de ipſo erant,Et appropinquauerũt caſtello quò ibant,& ipſe ſe finxit lõgius ire.Et coegerunt eum,dicentes:Mane nobiſcũ, quoniam ad uesperaſcit,& inclinata eſt iam dies.& intrauit cũ illis.Et factum eſt dum recumberet cum eis,accepit panem,& benedixit ac fregit,& porrigebat illis.& aperti ſunt oculi eorum,&cognouerunt eũ, & ipſe euanuit ex oculis eorum.& dixerunt ad inuicem:Nonne cor noſtrum ardens erat in nobis, dum loqueretur in via,& aperiret nobis ſcripturas?
3 Et ſurgentes,eadem hora regreſſi ſunt in Hieruſalem,& inuenerunt congregatos vndecim, & eos qui cum illis erant,dicentes:Quia ſurrexit dominus vere,& apparuit Simoni.Et ipſi narrabant quæ geſta erant in via,& quomodo cognouerunt eum in fractione panis.

Quum hac narratione diſcipuli ſimpliciter declaraſſent,q̃ vacillarent animo,q̃ exigua ſpe eſſent de promiſſis domini,tum Ieſus nondum patitur agnoſci ſeſe,ſed veluti doctior quiſpiam Ieſu diſcipulus obiurgat illorum tarditatem,& caſtigat incredulitatem. Quur iſta nunc noua vobis videntur poſteaq̃ geſta ſunt, quum hęc omnia tot retro ſeculis gerenda prædixerint prophetarum oracula? 1.Pet.1. De qua ſalute exquiſierunt atque ſcrutati ſunt prophetę qui de futura in vobis gratia prophetauerunt,ſcrutantes in quod vel quale tempus ſignificaret in eis ſpiritus Chriſti,prænuncians eas quæ in Chriſto ſunt paſſiones,& poſteriores glorias. Lu.18. Ecce aſcendimus Hieroſolymam,& cõſummabuntur omnia quæ ſcripta ſunt per prophetas de filio hominis. Auguſti. Quod intelligimus,debemus rationi:quod credimus, autorita-

ti:sed quod opinamur,errori.Nonne docenti hoc,afflatu cælesti proditæ scripturæ,sicfuisse visum consilio diuino,vt Christus hęc omnia pateretur,quæ passus est, & sic noua ratione per mortē repararet vitam,per crucem assereret regnum,per ignominiam intraret in suā gloriam?Ecce Christus non sine passione intrauit in gloriam suam,quomodo ergo nos in alienā?ʼBeda: Hoc nobis in loco non vllā scripturā interpretandi,sed gemina nosipsos humiliandi necessitas incūbit,qui neque in scripturis quantum oportet edocti,neque ad implenda quę nouimus,quantum decet,sumus intenti.Nam si Moses & omnes prophetę Christum locuti sunt,& hunc per angustam portam passionis,in suam gloriam intraturum prędixerunt,qua ratione gloriantur se Christianos, qui iuxta virium suorū modulum,neque scripturas qualiter ad Christum perueniant inuestigant,neque ad gloriam quā cum Christo habere cupiūt,per passiones tribulationum desiderant attingere?Act.14.Quoniam per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum dei. Ro. 8. Non sunt condignę passiones præsentis temporis,ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis. Quum hac obiurgatiuncula dominus reddidisset eos attentiores', enarrauit illis scripturas omnes,quæ palàm prędixerunt hoc futurum in Christo,quod iam euenerat.Act.10. Huic omnes prophetæ testimonium perhibent. Ioh.5. Si crederetis Mosi,crederetis vtique & mihi de me enim ille scripsit. Act.3.Deus qui prænunciauit per os omnium prophetarum pati Christum suum, impleuit sic.Felices qui talem habent interpretem.Psal.118.Declaratio sermonum tuorum illuminat,& intellectum dat paruulis.Sicut,inquit, vidistis illum morientem ac sepultum,ita videbitis rediuiuum,videbitis ascendentem in cælum, postremo genus hominum vniuersum videbit illum in maiestate patris, cinctum agminibus angelorum,iudicātem viuos & mortuos.Hæc omnia prædicta sunt à prophetis,designata figuris Mosaicæ legis,magna ex parte præstita. nec oportet addubitare quin omnia suis temporibus sint exhibēda.Hic sermo domini Iesu non tantum feriens aures di-

scipulorum, verumetiam in animos penetrans, sic illos occupauit, vt nec viæ sentirent laborem, nec faciem loquentis agnoscerent, nec veniret ipsis in mentē vt apud sese cogitarent, quis esset iste cui sic in promptu essent scripturę sacrę, doctrina tota ac vita Iesu, quíque eos tā efficaci sermone suspēderet & afficeret. Iesus autem quo magis accenderet illorum desiderium, præ se ferebat quasi nollet in Emaunte commorari, eis talem se exhibens foris, qualis erat in ipsorum mente. Discipuli vero quoniam auelli non poterant à tam facundo comite, precibus improbis compellunt. Gregorius: Quo exemplo colligimus, ꝙ peregrini non solum inuitandi, sed & cogendi sunt ad hospitium. Sic Abraam tres angelos, Gen. 18. Esa. 58. Frange esurienti panem tuum, & egenos vagosque induc in domum tuam. Dum recumberet humiliter, tenuit modum consuetum quo eum agnoscerent. Sciebant enim hunc morem ipsi peculiarem, vt ante cibum ageret gratias patri, deinde suis manibus fractum, partiretur in discipulos: quare velut expergefacti, cœperunt cogitare de Iesu. Dumque subitus quidem stupor corripit illorū animos, Iesus euanuit. Corpus enim gloriosum vbicunque vult, protinus erit, vt dicit Augu. Paulatim enim & pace faciebat sui corporis copiam à morte, vel quod imbecillitas humana non ferret rediuiui corporis maiestatē, vel vt sensim assuescerent carere corporis conspectu, quod mox esset abducendum, quo iam amarent illum iuxta spiritum. Tenebantur oculi, quia nō credebāt: nunc absentem vident oculis fidei. Greg. Audiendo verba dei, illuminati non sunt, sed fauendo: quia non auditores legis iusti sunt apud deum, sed factores legis iustificabunť. Roma. 2. Theo. Sed & aliud innuit, ꝙ scilicet sumētibus sacrū panem, aperiuntur oculi vt eum agnoscant. magnā enim & ineffabilem vim habet domini caro. Nisi dormitassemus, inquiunt, poteramus vel ex ipsius pariter colloquio, conijcere ipsum esse Iesum. Hie. 23. Nunquid nō verba mea sunt quasi ignis, dicit dominus, & quasi malleus conterens petras? Gre. Ex audito ꝗppe sermōe inardescit animus, torporis frigus discedit: fit mens in supno deside

rio anxia, à concupiſcentijs terrenis aliena, audire ei libet præcepta cœleſtia, & quot mandatis inſtruitur, quaſi tot facibus inflammatur. Talis ſolet eſſe oratio domini Ieſu ijs qui ſimpliciter audiunt. Obſerua tria hominum genera. Vnum, quod à ſe Chriſtum abijcit. Iob. 21. Qui dicunt deo, recede à nobis, ſcientiam viarum tuarum nolumus. Pſalm. 35. Noluit intelligere vt bene ageret. Hi reſiſtunt inſpirationi diuinę, & data opera alienantur a deo, quibus dicit Eſa. 46. Redite præuaricatores ad cor. Ipſi autem nolunt. Hiere. 8. Apprehenderunt mendacium, & noluerunt reuerti. attendi & auſcultaui, nemo quod bonum eſt loquitur, nullus eſt qui agat pœnitentiam ſuper peccato ſuo. Ideo Heb. 12. Contemplantes ne quis deſit gratiæ dei. Alterum, eorum qui veniunt ad Chriſtum, ſed non permanent. Luc. octauo. Quia ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt. 2. Ioh. 1. cap. Videte voſmetipſos, ne perdatis quæ operati eſtis, ſed vt mercedem plenam accipiatis. Hiere. decimoſeptimo. Domine, omnes qui te derelinquunt, confundentur: recedentes a te, in terra ſcribentur, quoniam dereliquerunt venam aquarum viuentium dominum. Tertium, ipſorum: qui ſecum Chriſtum habent, quos inhabitat per fidem, Ephe. 3. Ioh. 15. Manete in me, & ego in vobis. 1. Iohan. 4. Deus charitas eſt: & qui manet in charitate in deo manet, & deus in eo. Dum ergo ſentis te propenſum ad priſtinos vitę mores, atque ea tibi arridet, quam paulo ante reliquiſti vita, exclama: Mane nobiſcum domine, mors imminet animæ, & nox infenſa optimis moribus. Amat rogari dominus, vt id faciat quod facit, libenter videt promerentibus & dignis. Vt ergo tanti gaudij reliquos quoque diſcipulos redderent participes, mutuaque collatione fides omnium confirmaretur, egreſſi ſunt, & inuenerunt congregatos diſcipulos. Qui non expectata narratione duorum, vltrò gaudio geſtientes, indicabant illis, quòd poſt incertam ſpem quam mulieres primę omnium fecerant de domini reſurrectione, compertum eſſet eum vere reſurrexiſſe. Nam apparuerit Simoni Petro. Huius oratio quoniam inter apoſtolos primas

tria hoīm genera.

tenebat, plus habebat fidei apud discipulos, quàm sermo muliebris. Huno enim primum consolari dominus voluit & confirmare sua præsentia, quem sciebat prętercommune diffidentiæ malum, etiam abiurati domini conscientia grauari. Hoc nuncio lęti duo discipuli, & ipsi narrant quę obtigerant in via & mensa.

Lucæ. 24. O Dum autem hæc loquuntur, stetit Iesus in medio eorum, & dixit: Pax vobis. Ego sum, nolite timere. Conturbati vero & conterriti, existimabant se spiritum videre. & dixit eis: Quid turbati estis, & cogitationes ascendunt in corda vestra? Videte manus meas & pedes meos, quia ego ipse sum. Palpate & videte, quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere. Et cum hęc dixisset, ostendit eis manus & pedes.

Quantum & in quibus diuinę gratiæ illustratio operetur, & quam varie & diligēter dominus resurrectionis suæ cōprobarit mysteriū, ostenditur. Dū enim huiusmodi sanctis colloquijs se vicissim consolantur & exhilarant, quibusdā credentibus, quibusdā etiā nū dubitantibus, stetit Iesus in medio tanq̄ mortis triumphator & salutis cōsummator, ac pacis reformator, vt oēs sua præsentia æque consolarenť. Act. 10. Nō est acceptio personarū apud deū. Chry. Non rex apud illū nobilior, non pauper inferior, non diues potentior, non dominus potior, sed omnibus coæqualis deus & dominus, iudex iustus. Sap. 6. Pusillū & magnum ipse fecit, & ęqualiter est illi cura de omnibus. Sic lignum vitę in medio paradisi, Gen. 2. Fecit quod docuit. Mat. 10. In quācunque domum intraueritis, primum dicite: Pax huic domui. & si ibi fuerit filius pacis, requiescet super eū pax vestra: sin autem, ad vos reuertetur. Duplicem autem dominus distinguit pacē. Ioh. 14. Pacē relinquo vobis, pacem meam do vobis: non qūo mundus dat, ego do vobis. Est ergo pax malorū cōtēnenda, quia perniciosa. Greg. Sicut noxiū esse solet si vnitas desit bonis, ita perniciosum si adsit malis. Pro. 1. Fili, si te lactauerint pec

Duplex pax.

citores,ne acquiescas eis:si dixerint,veni nobiscum, insi diemur sanguini,abscōdamus tendiculas contra insontem frustra,deglutiamus eū sicut infernus viuentem & in tegrum quasi descendentē in lacum,oēm preciosam substā tiam reperiemus,implebimus domos nostras spolijs,sortem mitte nobiscum,marsupium sit vnū omniū nostrum, fili mi,ne ambules cum eis. Talis est pax dęmonū, qui in persecutionē hominum consentiunt. Lu.11. Si Satanas in seipsum diuisus est, quō stabit regnum eius? Ipse cū nullo pacem facit,nisi dextris erutis oculis,quibus cęlestia & di uina contemplantur.sic rex Naas 1.Reg.11.Iabaonitis ait: In hocferiā vobiscū fœdus, vt eruā omnium vestrum ocu los dextros. 2.Cori.4.Quod si opertū est euangelium nostrum ,in ijs qui pereunt,est opertū,in quibus deus huius seculi excæcauit mentes infideliū,vt non fulgeat illis illuminatio euāgelij gloriæ Christi.Hāc saluator venit sol uere.Mat.10.Nō veni pacē mittere,sed gladiū. Talis enī, quātūcunque pacifici videantur, nunq̄ tamen verā habēt pacē.Esa.57.Non est pax impijs, dicit dominus. Marci.9. Vermis eorū non moritur,& ignis non extinguitur. Bonorum amplectenda,quia salutifera.Bed.Pacē offert ,quā quasi pignus eis speciale salutis ac vitæ commendauerat, & angeli ipso nato cecinerūt Luc.2. Gloria in altissimis deo,& in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Vnde à propheta princeps pacis dicitur Esa.9. & apostolus Ephe. 2.Veniens euangelizauit pacē vobis qui longe fuistis ,& pacem ijs qui prope:quoniā per ipsum habemus accessum ambo in vno spū ad patrē. Ad deū,consistit in humili obedientia.Iob.9. Quis resistet ei,& pacē habuit?Ro.5.Iustificati ex fide,pacē habeamus ad deū. 2.Cor.5.Pro Christo legatione fungimur tanq̄ deo exhortante per nos:ob secramus pro Christo,reconciliamini deo. Ad seipsum,in simplici conscientia.Pro.15.Secura mens quasi iuge conuiuiū.Ro.8.Prudētia spūs,vita & pax. Ad proximū,in ama bili patientia nisi enim iuxta apostolū,alter alterius onera portare studeat, Gal.6. nunq̄ constabit pax. Vnde post fructum spūs pacem,sequitur patientia.Gal.5.Fructus autem spiritus,charitas,gaudium,pax,patientia.Rom.12.Si

Pax ad deum,in quo consistat.

Ad seipsū, in quo.

fieri poteſt,quod ex vobis eſt,cũ omnibus hominibus pacẽ habentes. Mat.5.Beati pacifici,quoniã filij dei vocabũtur.Per hanc peruenitur ad ęternã pacẽ.Lu.2.Nũc dimittis ſeruũ tuũ domine ſecũdũ verbũ tuũ in pace.Eſa.32. Sedebit populus meus in pulchritudine pacis,in tabernaculis fiduciæ,in requie opulenta.Chry.Diſcipulis dixit,pax vobis,quia prelium inexpugnabile cum Iudęis habebant: mulieribus, auete,gaudium annuncians,quia in triſtitia erant.Ego ſum,inq̃t, nolite inordinato timore concuti. Notam edit vocẽ,quo cognoſcant eundẽ ipſum,qui & ante dixit Iudæis.Ioh.8.Anteq̃ Abraam fieret,ego ſum.Sic Exo.3.Ego ſum qui ſum. & Mat.14.Habete fiduciã.ego ſũ. nolite timere.Creatura enĩ nihil habet à ſe,niſi nõ eſſe: quia totũ ſuum eſſe & cõſeruationem habet ab illo,qui ſolus eſt ſuum eſſe.Sap.11.Quomodo aũt poſſet aliquid permanere,niſi tu voluiſſes?aut quod à vocatum non eſſet,cõſeruaretur?Ad hanc vocẽ,quę merito oẽm propulſare debebat formidinẽ,quorundam diſcipulorum imbecillitas, metu exanimata & expauefacta, nõ credebat eſſe Ieſum, ſed ſpiritum. Bed.Licet Chriſtum ante paſſionẽ verã ſcirent carnem habuiſſe,non tamẽ illã credebant reſurrexiſſe,ſed ſpiritum in cruce emiſſum putabant ſe videre,maxime quia Iohã.20.dicitur,q̃ clauſis venerit ianuis.Ieſus igitur vt certam fidem faceret omnibus,ſe & viuum eſſe, & verum geſtare corpus,nec aliud corpus q̃ quod ante geſtauerat,obiurgans ait: Quid turbati eſtis,& diffidentię adhuc cogitationes vos conturbant?Bed.Perniciosæ erãt diſcipulorum cogitationes in eo quod de Chriſti reſurrectione dubitabant,quia perdidiſſet Chriſtus fructum ſuæ paſſionis,ſi non fuiſſet veritas reſurrectionis. Obſerua q̃ phantaſia vis eſt inferior animi,quę quandoque recta,quãdoque eſt erronea: intelligentia autem vis ſuperior,quæ ſemper recta. Malę ergo cogitatiões aſcendunt de corde. Mat.15. De corde exeũt cogitatiões malę.Inducũt enĩ ad malã delectationẽ.delectatio ad peccatũ.Iaco.1. Vnuſq́ſque tentatur à concupiſcentia ſua abſtractus & illectus:deinde concupiſcentia cum conceperit,parit peccatum:peccatum vero cum conſummatum fuerit, generat mortem.

Ideo Hiere. 4. Vſquequo morabuntur in te cogitationes noxiæ? Laua à malitia cor tuum. Bonæ deſurſum veniũt à patre luminum, à quo omne datum optimum & omne donum perfectum eſt deſcendens, Iac. 1. Nam 2. Cor. 3. Nõ ꝙ ſufficientes ſimus cogitare aliquid à nobis tanq̃ ex nobis, ſed omnis ſufficientia noſtra ex deo eſt. Phili. 2. Deus eſt qui operatur in nobis velle & perficere pro bona voluntate Oſtendit ergo hoc ęnigmate ſe deũ, cui ſoli patent cordis ſecreta. 1. Reg. 16. Homo videt ea quæ patent, deus autem intuetur cor. Satisfacite omnibus ſenſibus veſtris. Quod ingreſſus ſum ianuis clauſis, ꝙ cum volo conſpicior, quum volo ſum inconſpicuus, non eſt prçſtigium, ſed dos corporis iam immortalitatis facti. Talia erunt & veſtra poſt reſurrectionem. Aliquid palpabile eſt ex naturæ neceſſitate, vt corpus mortale, propter groſſitiem & impuritatem, aliquid ex voluntatis libertate: ſic corpus glorioſum, quod cum vult tangi, impellenti reſiſtit, cum ſit corpus ſolidum: ſi non vult tangi, per effectum ſpiritualis potentię, hoc eſt, ſubtilitatis dotem, poteſt organũ tactus penetrare, & ita latere. Beda: Non vultum, ſed manus & pedes ad videndum offert, vt idẽ quod in cruce pependerat, ad veritatem reſurrectionis oſtenderet corpus, & ad maiorem certitudinem etiam palpandum. Hinc & vulnera non ſanandi infirmitate, ſed vt reſurrectionis fidem aſtrueret reſeruauit, & in iudicio redemptis miſericordię & redemptionis ſigna oſtenderet, ac malis iuſtæ damnationis cauſam aperiret. Apoc. 1. Zach. 13. Videbunt in quem transfixerunt.

Vulnera aliquot cur Chriſtus retinuerit.

Adhuc autem illis non credentibus & mirantibꝰ præ gaudio dixit: Habetis hic aliquid quod mãducetur? At illi obtulerũt ei partẽ piſcis aſſi & fauum mellis. Et cum manducaſſet corã eis, ſumẽs reliquias dedit eis, & dixit ad eos: Hæc ſunt verba quę locutus ſum ad vos, cum adhuc eſſem vobiſcũ, quoniam neceſſe eſt impleri omnia quæ ſcripta ſunt in lege Moſi, & prophetis, & pſalmis de me.

Ebrietas quædã lętitię tenebat illorũ aíos,vt nec oculis nec auribus satis fiderent.Ioh.20.Gauisi sunt ergo discipuli viso domino.Quę multũ læta sunt,vix credi possunt,vt dicit Aug.Apparet enim ex verbis Thomæ,ꝙ ob reuerentiã non contigerint corpus,quũ sine atractu vulnerum se crediturũ negaret.Ioh.20 .Et hoc ꝓ nobis faciebat.nã dominus pergebat probare & omnibus argumẽtis illorum incredulitati mederi,ne quid in nobis reside ret diffidentiæ.Bed.Ad confirmandã resurrectionis fidẽ seipsum dominus viuum discipulis prębuit,verba exhortationis attulit: vestigia passionis non solum intuenda, sed & palpanda demonstrauit:sed infirma adhuc eorum pręcordia nouitatem tantæ potentiæ capere nequeunt, magisq́ue mirari præ gaudio quod videbant,q̃ credere qđ docebatur,incipiunt.Sed ne quid ambiguitatis in eorũ re maneret cordibus,sumptis epulis comedit coram eis.Hæc duo à nobis optat offerri,piscem assum per carnis mortificationem,fauum mellis per mentis deuotionẽ.Quo euidentius cognoscerent,reliquias illis porrigit ad manducandum.Act.10.Hunc deus suscitauit tertia die, & dedit eum manifestum fieri non omni populo ,sed testibus pręordinatis à deo,nobis qui manducauimus & bibimus cũ illo,postq̃ resurrexit à mortuis . Bed.Cauenda est hęresis Cherinthianorũ, ne quis dominũ post resurrectionẽ credat eguisse sustentaculo cibariorum , sed corpus ipsius immortale factũ,nullã quidẽ necessitatẽ,attamen facultatem habuisse manducandi:ideoq́ue vbi opportunitas ꝓbandæ substãtiæ naturalis exigebat,cibis esse refectũ.Aug.Sicut aliter absorbet aquã terra sitiens,aliter radius solis calẽs, illa indigentia,iste potentia,sic Christus ante passionem indigentia manducauit,post vero potestate.Bed.Oẽs ambages aufert.visus est,tactus est,manducauit, & ne in aliquo sensus ludificasse humanos videretur,mittit manum ad scripturas,vt si magicis artibus videatur potuisse quod voluit,sicut dicunt pagani,saltẽ videant eum prophetare non potuisse,anteq̃ natus fuerit .Hæc sunt quę toties vobis inculcaui, quũ adhuc mortalis agerẽ inter mortales, quoniã necesse,nõ necessitate coactiõis ,sed immutabilis

Cherinthiana hæresis.

prçordinationis. Lu.22.Et filius quidem hominis,ſecundum quod diffinitum eſt,vadit. Mat.5.Iota vnum aut vn' apex non præteribit à lege donec omnia fiant. Hinc Act. 3. Deus autem qui prænunciauit per os omnium prophetarum pati Chriſtum ſuum,impleuit ſic. Hocſe verum oſtendit deum & hominem eiuſdem animæ & corporis ſicut ante paſſionem.

Tunc aperuit illis ſenſum,vt intelligerent ſcri 3
pturas,& dixit eis:Quoniam ſic ſcriptum eſt,& ſic oportebat pati Chriſtum, & reſurgere à mortuis tertia die,& prędicari in nomine eius pœnitentiã & remiſſionem peccatorum in omnes gentes.

Quoniam myſticæ literę non intelliguntur niſi deus aperiat nobis mentem,aperuit illis cordis oculos,vt quod ſcriptum eſſet,legarent,crederent & intelligerent. Non enim intelligit niſi qui credit. Eſa.7. Niſi credideritis,nõ intelligetis. gloſ. Poſt viſum, poſt tactum, poſt commendatam legem,aperuit illis ſenſum,remouẽdo ignorantiam, infundendo ſcripturarũ intelligentiam. Ipſe enim habet clauem Dauid: claudit, & nemo aperit:aperit, & nemo claudit, Apoc.3.1.Iohan.5.Scimus quoniã filius dei venit, & dedit nobis ſenſum,vt cognoſcamus verum deũ, & ſimus in vero filio eius. Hinc Act.4. Videntes Petri cõſtantiam & Iohannis,comperto quod homines eſſent ſine literis & idiotæ,admirabantur, & cognoſcebant quoniam cum Ieſu fuerant. Iob.32. Inſpiratio omnipotentis dat intelligentiam. Per ignominiã & mortẽ crucis iter erat ad gloriã,reſurgendũ erat tertia die, vt ſciretis vos habere dominũ & patronum viuum poſthac non moriturũ. Apoca.1. Ego ſum primus & nouiſſimus, & viuus, & fui mortuus, & ecce ſum viuens in ſecula ſeculorum. Hinc claret me eſſe Chriſtũ ꝓmiſſum. Et prędicari pœnitentiam ante actę vitę. Act.17. Et tẽpora quidẽ huius ignorantię deſpiciens deus, nunc annunciat hominibus, vt oẽs vbique pœnitentiam agant, eo ꝙ ſtatuit diem in quo iudicaturus eſt orbem in æquitate, in viro in quo ſtatuit, fidẽ præbẽs oĩbus, ſuſcitans eum à mortuis. Hinc Iohannes à pœnitẽtia

exorsus est Mat.3.Imò Christus Mat.4. Pœnitentiam agi te appropinquabit enim regnum cælorum.In ómnes gentes,non in vnam tantum.1.Iohã.2.Ipse est propiciatio p peccatis nostris: non pro nostris tantum, sed etiam pro totius mundi.Act.13.Notum sit vobis fratres, quia p hũc vobis remissio peccatorum annunciatur ab oĩbus quibus non potuistis in lege Mosi iustificari.In hoc oĩs q credit, iustificatur.Act.10.Huic oẽs pphetę testimoniũ phibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius,oẽs q credunt in eum.Bed.Hic nimirum ordo erat necessarius, vt prius pro salute mundi sanguis funderetur,postque p eius resurrectionem & ascẽsionem patefieret hominibus cęlestis ianua regni, & sic demum mitterentur qui cunctis per orbem nationibus verbum vitę prędicarent, ac sacramẽta fidei,quibus saluari atque ad gaudia supernæ patrię possunt attingere,ministrarent. Quo enim aptius exemplo poterant homines ad finem participandæ glorię immortalis erigi, quàm cum ipsum deum cognoscerent humanitatis ac mortalitatis suę factum fuisse participem? Quo efficacius ordine ad toleranda pro sua salute aduersa quæque prouocarentur, q̃ cum autorem suum didicissent pro eorum salute innumerata ab impijs genera probrorum, & ipsam mortis subisse sententiam? Qua ratiõe congruentius spẽ resurrectionis acciperent, q̃ cum eius se sacramẽtis ablutos & sanctificatos,eius corpori adunatos esse meminissent, qui p ipsis morte gustata,citius exemplum resurgendi à morte prębeeret? Sequitur in Luca:

Incipientibus ab Hierosolyma.vos autem testes estis horum. Et ecce ego mittam promissum patris mei in vos.

Reclamabit mundus vestro testimonio,quemadmodũ mihi perpetuo reclamabat: sed ego mittam vobis à patre spiritum,quem olim per prophetas missurum esse promisit,is reddet vos fortes & inuictos aduersus omnia mundi terriculamenta.Idem addet eloquentiam,cui nemo poterit contradicere. Luc.21.addet virtutẽ ad edenda miracula,vt sit efficax vestrũ de me testimonium.

Cum ergo sero esset die illo vna sabbatorum, Iohan.20.
& fores essent clausæ, vbi erant discipuli congre- F
gati propter metum Iudæorum, venit Iesus & stetit in medio, & dixit eis: Pax vobis. Et cum hæc dixisset, ostendit eis manus & latus. Gauisi sunt ergo discipuli, viso domino. Dixit ergo eis iterum: Pax vobis. Sicut misit me pater, & ego mitto vos. Hæc cum dixisset, insufflauit & dicit eis: Accipite spiritum sanctum. quorum remiseritis peccata, remittũtur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt.

Nunquam deus infinita sua bonitate, desolatis animis deest, præcipue si sua causa exanimentur. 2. Cor. 1. Benedictus deus & pater domini nostri Iesu Christi, pater misericordiarum & deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra. Ista pars est in prçcedẽti Lucæ euangelio posita, sed quum separatim in ecclesia legantur istæ partes, ideo segregatim ponuntur. Contigit enim ipso resurrectionis die sub vesperam, quum nõdum robore spiritus accepto, ob metum obclusissent fores, obliti verborum domini. Matth. 10. Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. Augustinus: Ille solus intrare potuit ianuis clausis, quo nascẽte, inuiolata permansit virginitas matris. Stetit in medio, quia mediator dei & hominum, 1. Tim. 2. Fecit enim vtraque vnum, Ephe. 2. vt omnibus consolationem infunderet & operationem. Luc. 22. Ego autem in medio vestrũ sum sicut qui ministrat. Quo ergo pauorem metũque illis omnem adimeret, blande, vocéque nota salutauit eos. glo. Qui pacem dedit, vno verbo omnia bona dedit. Indigebant pace quo ad deum, à quo diffidendo recesserant. Iob 22. Acquiesce ei & habeto pacem, & per hçc habetis fructus optimos. Sic ad seipsos, quia conterriti, Lucæ vigesimoquarto. Et ad Iudços, cum quibus inextricabile bellum ipsis imminebat. Mat. 10. Ecce ego mitto vos sicut oues in medio luporum. estote ergo prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ. Philippenses quarto. Et pax dei

quæ exuperat omnem ſenſum, cuſtodiat corda veſtra & intelligentias veſtras in Chriſto Ieſu. Ne aũt ſpectrũ eſſe ſuſpicarentur, aut aliud corpus, oſtẽdit manus. Chry. Hoc condeſcẽtionis fuit, vt diſcerent quoniã ipſe idẽ erat qui fuerat crucifixus. Hac ſalutatione, hocq́ue ſpectaculo confirmata fides eſt, & ademptus mœror, & exhilarati diſcipulorum animi. Nam id eis pollicitus fuerat Ieſus. Iohã. 16. Iterum videbo vos, & gaudebit cor veſtrũ, & gaudiũ veſtrum nemo tollet à vobis. Gauiſi ſunt propter dominũ, intime ipſi congaudendo, & propter ſeipſos, videntes ſe non fraudatos ſpe ſua Chriſtum ſequendo, omnibus relictis. Mat. 19. Ecce reliquimus oĩa, & ſecuti ſumus te. Aug. Iteratio pacis, confirmatio eſt. vnde bis optat pacem, propter pacem pectoris, & pacẽ æternitatis. Ro. 1. Gratia & pax à deo patre, & domino noſtro Ieſu Chriſto. 2. Cor. 13. Pacẽ habete, & deus pacis & dilectionis erit vobiſcum. Qui ergo pacẽ & vnitatẽ non ſeruãt, Chriſtiani non ſũt. Ioh. 13. In hoc cognoſcent oẽs quia diſcipuli mei eſtis, ſi dilectionẽ habueritis ad inuicem. Nec hęreditatẽ cũ Chriſto habebunt, qui teſtamentum pacis non ſeruant. Exhilaratos, quo magis confirmaret, denuo pacis homine ſalutat eos, ſimulq́ue mandat cum autoritate ſumma prædicationem eorum quæ viderant & audierant. 1. Ioh. 1. Quod vidimus & audiuimus annunciamus vobis, vt & vos ſocietatem habeatis nobiſcum, & ſocietas noſtra ſit cũ patre & cum filio eius Ieſu Chriſto. Ego, inquit, bona fide glorificaui nomen patris mei: vos ſimili fide conſentientes inter vos, patris nomẽq́ue meum prædicabitis. Grego. Pater miſit filium, quando hunc pro redemptione humani generis incarnati conſtituit, quem in mundum ad paſſionem venire voluit: ſed tamen amauit filium, quem ad paſſionem miſit. Electos vero diſcipulos ſuos dominus nõ ad mũdi gaudia, ſed ſicut ipſe miſſus eſt, ad paſſiões in mũdũ mittit. Quia ergo filius amatur à patre, & tamen ad paſſiões mittitur, ita & diſcipuli amantur à domino, qui tamẽ ad paſſionẽ mittuntur in mũdo. Ioh. 15. Si me perſecuti ſunt, & vos perſequẽtur. ſi ſermonẽ meũ ſeruauerũt, & veſtrũ ſeruabũt. Ad hanc functionẽ præparatę animos

vestros,quādoquidē ego pfūctus mea legatiōe,repeto patrē,inde vobis missurus largiorē spūssancti copiā.Interī & ipse vobis pro captu vestro spiritūsanctū impartio, simulque cū dicto insufflauit in faciē illorū.Quo significat spiritūsanctū ab ipso ad nos procedere, & quòd non sit patris solū,sed & suus spiritus.Impartitus spiritū,addidit autoritatē remittendi peccata cunctis hoībus, qui per euangelicā pfessionē ac baptismum sibi iungerētur, pque vitæ prioris pœnitudinē vere resipiscerent.Gre.Libet intueri,discipuli ad tāta onera humilitatis vocati, ad quātū culmē gloriæ sint producti.Ecce nō solū de semetipsis securi fiūt,sed etiā alienæ obligationis potestatē relaxādę accipiunt.principatū supni iudicis sortiuntur,vt vice dei quibusdā peccata detineāt,quibusdā relaxant.Quāuis solius dei sit peccata dimittere,Luc.5.Quis potest peccata dimittere,nisi solus deus?Esa.43.Ego sum, ego sum ipse q deleo iniqtates tuas ppter me,& peccatorū tuorū non recordabor.sacerdotes tamē ministri ecclesiæ p spiritū in cōsecratione datū autoritate cōmissa remittere dicuntur,quū sacramēta ministrāt quæ deus instituit ad remissionē peccatorū,& retinere inquātū retinēda iudicāt illius peccata,qui se indispositū & indignū exhibet remissioni peccatorū.Hoc aūt per se scire nō potest,nisi peccator cōfitendo peccata sua enarrarit.1.Reg. 16.Hō videt ea quę patēt,deus aūt intuetur cor.Ergo hæc dicēs,cōfessionē peccatorū instituit,& faciēdā insinuat. Greg.Grādis honor ministrorū ecclesię,sed graue pōdus ipsius est honoris.durū quippe est,vt q nescit tenere moderamina vitæ suæ,iudex fiat vitę alienæ.Oportet enim vt iudiciū ecclesiæ,diuino cōformet iudicio,rectū seruādo pcessum,debitū clauiū vsum:qa data est ptās nō in destructionē,sed in ędificationē,2.Cor.13.alioqui dominus cōqueritr p Ezech.13 Violabāt me ad populū meū ppter pugillū hordei & fragmē panis,vt interficerēt aīas quę nō moriūtur,& viuificarēt aīas quę nō viuūt,mētientes populo meo credēti mēdacij.Vide sacerdotū dignitatē quòd diuina sit.nā quāuis indigni sint,qd hoc?diuinorū donorū ministri sunt,& gratia opatur p eos.Nonne per

Confitēdi in ecclesia origo & ratio.

asinam corripuit insipientiã Balaam? Nu.22.2.Pet.2.Et Caiphas cum esset põtifex anni illius, prophetauit quòd Iesus moriturus esset pro gente, Ioh.11. Non enim indignitas nostra gratiam dei prohibet. atque ita quia per sacerdotes gratia suppeditatur, honorandi sunt.

Thomas autem vnus ex duodecim qui dicitur didymus, nõ erat cũ eis quando venit Iesus. Dixerũt ergo ei alii discipuli: Vidimus dominũ. Ille autem dixit eis: Nisi videro in manibus eius fixurã clauorũ, & mittã digitũ meum in locum clauorũ, & mittam manum meam in latus eius, nõ credam.

Thomas q̃d vel græce vel latine sonet.

Vnus è duodecim erat electis, quia pro tunc nõ fuerunt nisi vndecĩ, Iuda laqueo mortuo, Mat.27. Thomas, Græce sonat didymũ, Latine geminum. Augu. Illi duo ex Emaus reuersi, inuenerunt vndecim simul. sed dũ persisterent in sermone, Thomas exijt, indignans de facili credulitate cum nõ cõtrectassent corpus, & cõtinuo venit Iesus. Ecce q̃ malum deesse bonæ cõgregationi. Saul inter prophetas simul prophetauit, 1.Reg.10. Sic discipuli erãt oẽs pariter in eodẽ loco dum spiritumsanctum reciperent, Act.2. Hic Thomas tãto dono priuatus fuit. Igitur vbi venisset, discipuli gestientes gaudio, renunciant illi quod vidissent dominum, dolẽtes vices ipsius. Ille vero suspicãs illos ludificatos fuisse aliquo phãtasmate, negat se crediturũ, nisi testibus oculis & manibus. Non enim cõsiderauit dei potentiã, nec recordatus fuit verborum domini, quibus passionẽ & resurrectionem suam prædixit Mat.20. & 26. Atque hæc Thomę incredulitas dispẽsatione diuina profecit ad fidei nostræ firmitatẽ. Chryso. Sicut simpliciter & cito credere, leuitatis est Ecci.19. Qui cito credit, leuis est cordis, ita supra modum inuestigare, & multum circunscrutari, grossissimæ mentis.

2 Et post dies octo iterum erãt discipuli eius intus, & Thomas cum eis. Venit Iesus ianuis clausis, & stetit in medio, & dixit eis: Pax vobis. Deinde di

cit Thomæ: infer digitū tuum huc, & vide manus meas: & offer manū tuā. & mitte in latus meum: & noli esse incredulus, sed fidelis. Respōdit Thomas & dixit: Dominus meus & deus meus. Dicit ei Iesus: Quia vidisti me Thoma, credidisti: beati qui non viderunt, & crediderunt.

Nō statim apparuit Thomæ, vt edoceretur cōdiscipulis, & incredulitate fugata, desiderio visendi Iesum inflāmaretur, & sic firmior in futurū fieret. Chrys. Cōsidera clementiā saluatoris, qūo p vno discipulo ostendit vulnera, & accedit vt tāgat, vt licet supauerit passionē, nō tamen cōpassionē amisit. Nā eius incredulitatē sciebat nō ex malitia, queēadmodū phariseorū & scribarum, sed ex infirmitate humana pvenire: ideo eā sanare dignat' est. Vnde nō expectat à Thoma prius rogari, nec audire qđ tale, quale alijs dixerat, sed præoccupat eū, ostēdens per hoc, quod & tunc cum hæc loqueret ad cōdiscipulos, ipse aderat. Hinc eisdē vsus est verbis, ac in replicatione eorū quæ dixerat Thomas, cōfundit eū, quatenus & deum cui absentia vt præsentia nota sunt, & hominē palpādo agnosceret. q.d. Quādo non tibi satis est Thoma, audisseā tam multis qui me viderunt & audierunt, nisi tuis sensibus omnibus certa fiat fides, infer digitum tuum, & posthac noli alijs in rebus esse perinde incredulus, sed fidem habe promissis meis quālibet incredibilibus iuxta communem hominū sensum, posteaquā videris hoc esse certum quod tibi videbatur incredibile. Thomas vbi vidisset & cōtrectasset, agnoscens & faciē & solitā domini vocem, iam plena cōcepta fide, exclamauit: & queēadmodū fuit ad credendū difficilior, ita nemo clarius deū & hominem professus est. Tanta itaque euidentia veritatis victus, corde credidit ad iustitiā, & ore confessus est ad salutem, Ro. 10. Duplicē in eo cōfessus est naturā humanā qua redemit. Sic enim ipsum nominare solebant. Ioh. 13. Vos vocatis me. magister & domine, & bene dicitis: sum etenim. & diuinā, qua creauit. Ge. 1. In principio creauit de⁹ *Duplex Christi natura.*

cælum & terrã. Heb. 1. Per quẽ fecit & secula. Augu. Hominẽ videbat, & confitebat deũ, quẽ nec videbat nec tangebat. Ioh. 1. Deum nemo vidit vnq̃. Chryso. Quum aliquis iam isto tẽpore dicit, vtinã fuissem tẽporibus illis, & Christum vidissem, cogitet quia beati qui nõ viderũt & crediderunt. Ergo si volumus etiã diuini oris ꝓnunciatione esse beati, credamus, tametsi nõ viderimus, visuri quãdoque gloriosius q̃ Thomas & alij. 1. Pet. 1. In quem quoque nunc nõ vidẽtes, creditis: credẽtes autẽ, exultabitis lætitia inenarrabili & glorificata, reportãtes finẽ fidei vestræ, salutẽ aĩarum vestrarũ. Necessaria est fides vt opera nostra deo sint accepta. Heb. 11. Sine fide impossibile est placere deo. Adsit charitas, sine qua nec fides accepta est. 1. Cor. 13. Si habuero omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum. Nam fides per dilectionem operans, est aliquid coram deo, Gala. 5. Iac. 2. Fides sine operibus mortua est.

Fidei necessitasq̃n ta, & charitatis.

9 Multa quidẽ & alia signa fecit Iesus in cõspectu discipulorũ suorũ, quæ nõ sunt scripta ĩ libro hoc. Hęc aũt scripta sunt, vt credatis, q̃a Iesus est filius dei, & vt credentes, vitam habeatis in nomine eius.

Multis quidẽ alijs indicij dominus Iesus declarauit diuinã virtutem suã apud discipulos suos, quæ ab alijs referunt̃ euãgelistis: quædã viua voce narrata sunt ab his qui viderũt & audierunt. Nõ enim curę fuit oĩa scribere, quod erat immẽsum: sed tamen aliqua ꝑdere literis, visum est operæprecium, vt ex his credatis fide formata quod Iesus est Christus in lege promissus, ille filius dei naturalis. Matt. 16. Tu es Christus filius dei viui. Vt vitã; gratię & glorię. Psal. 83. Gratiam & gloriam dabit dominus. Ioh. 10. Ego veni vt vitam habeãt, & abundãtius habeant. Ego vitam æternam do eis. Interim iustus in fide sua viuit. In nomine eius, dicit. Act. 4. Non enim est aliud nomen sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. Matt. 1. Vocabis nomen eius Iesum, ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum.

Postea manifestauit se Iesus ad mare Tiberia

dis iterum. Mãnifestauit autem sic: Erãt simul Simon Petrus & Thomas, qui dicitur didymus, & Nathanael qui erat á Cana Galilęæ. & filii zebedæi, et alii ex discipulis eius duo. Dicit eis Simon Petrus: Vado piscari. Dicunt ei: Venimus et nos te cum. Et exierunt et ascenderunt in nauim, et illa nocte nihil prendiderunt. Iohan. 20

Nunquam deus plene sibi fidentibus deest, quin & in spiritualibus & corporalibus opportunum præstet consilium & auxilium. Dominus Iesus quo magis ac magis confirmaret fidem suorum discipulorum, frequenter illis apparuit, colloquens nonnunquam & vnà cibum capiens, ne qua suspicio possit animis illorum insidere, quòd prestigium aut spectrum fuisset quod viderant: nec tamen interim perpetuo versatur cum illis, quemadmodum ante mortem solebat, vt confirmata illorum fide, corporis conspectum in totum ab eis subduceret, iam'que spiritualiter apud suos versaretur. Vnde post appatitiones in & prope Hierusalẽ factas, iterum se discipulis manifestauit ad mare Tiberiadis, alio noĩe stagnũ Genezareth, & mare Galilææ dictũ. Aĩati discipuli ex apparitionibus pręcedẽtibus, in publicũ ꝓdire ausi sunt, & ob victus necessitatẽ cogebanť, piscore corporaliter ablato. Luc. 22. Quãdo misi vos sine sacculo & pera, nunquid aliquid defuit vobis? At illi dixerũt: Nihil. Reuersus est petrus cum cęteris ad officiũ licitũ & necessitatis, nõ autẽ Matthæus ad telonei lucrũ & vanitatis, quod raro sine peccato fit. Illa nocte nihil ceperunt, quo locus daretur miraculo, simul velut ænigmate significaretur, inanem esse operã euãgelistæ, nisi Christus hominis conatũ bene fortunet. Sic & peccator in peccatis nocte de donis gratiæ nihil capere potest, sed gratiæ lucæ præsente, in qua nõ infructuose laborať. Permittit & deus suos electos in seculi huius nocte tribulationibus fatigari, quo tãdẽ qetẽ sortiti, pleniꝰ ĩ domino iucũdẽtur. Psal. 89. Lætati sumus ꝑ diebus quibus nos humiliasti, annis quibus vidimus mala. Officia ab apostolis repetita quę.

2 Mane autem iam facto, stetit Iesus in litore; nō tamē cognouerūt discipuli quia Iesus est. Dicit ergo eis Iesus: Pueri, nūquid pulmētariū habetis? Respōderūt ei: Nō. Dicit eis: Mittite in dexterā nauigii rete, & inuenietis. Miserūt ergo, & iam nō valebāt trahere illud præ multitudīe pisciū. Dicit ergo discipulus ille quē diligebat Iesus, Petro: Dominus est. Simō Petrus cū audisset quia dominus est, tunica succixit se, erat eni nudus, & misit se in mare. Alii aūt discipuli nauigio venerunt. Non enim longe erant à terra, sed quasi cubitis ducentis, trahentes rete piscium.

Lucæ gratię splendēte, iā Iesus nō in mari ambulat, sed stat in littore, à mūdi iam semot⁹ miserijs, tamē ipsis in mari laborātibus astās & dans cōsiliū. Chrys. Non statim ostēdit seipsis cognoscibilē, propter miraculū & fidei firmitatē. Hinc & dulciter interrogat. Illi quū neo voce quidē agnoscerent dominū, sed suspicarētur aliū quēpiā esse, qui venisset ad lacū mercaturus pisces, dixerūt se nihil habere. Et vere nihil hō habet quod deo pręstet. 1. Paral. 29. Tua sunt oīa, & quæ de manu tua accepimus, dedim⁹ tibi. Iac. 1. Oē datū optimū, & omne donum pfectū, desursum est, descēdens à patre luminū. Tum Iesus vt paulatim indicaret quis esset, Iacite, inquit, rete in dexterā, prędicēs effectū cōtingentē futurū, nemini nisi soli deo cognitū. Esa. 41. Annunciate quę vētura sunt in futurū, & sciemus quia dij estis vos. Paruerūt iubēti. nā tędium frustra sumpti laboris, & auiditas capiēdi spē addebāt, nec paruā piscium ceperūt multitudinē. Vnde ex nouitate rei factus attētior discipulus ille quē diligebat Iesus, (hoc indicio Iohannes sæpe seipsum demonstrat) agnouit Iesum. Moxque Petrū, qui totus erat in attrahēdo reti occupatus, submonet quòd dominus esset is. Sic enim soliti fuerunt ipsum nominare. Ioh. 13. Vos vocatis me, magister & domine, & bene dicitis. Sed Luc. 6. Quid au-

tem vocatis me, domine domine, & nō facitis quæ dico? Petrus sui non dissimilis, vt intellexit esse dominū, oblitus & retis & pisciū, arripuit interulā: nam antea nudus erat, & impatiens morę, cōiecit se in lacum. Miro enim amoris ardore flagrabat ad Christū, maxime post tātam expertus benignitatem, vt abneganti & deieranti, singulariter apparuerit, & haud dubie speciali & gratiarum & verborum dono cumulauerit. Rom. 5. Vbi abundauit delictum, superabundauit & gratia.

Petrus q̄ Christi amore flagrarit.

Vt ergo descēderūt in terrā viderūt prunas positas, & piscē superpositū, & panē. Dicit eis Iesus: afferte de piscibus quos prendidistis nūc. Ascēdit Simon Petrus, & traxit rete in terram, plenum magnis piscibus centū quinquagintatribus. Et cū tanti essent, nō est scissum rete. Dicit eis Iesus: Venite & prandete. Et nemo audebat discumbentium interrogare eūm, tu quis es, scientes quia dominus est. Et venit Iesus, & accepit panem, & dabat eis, & piscem similiter. Hoc iam tertio manifestatus est Iesus discipulis suis, cum surrexisset à mortuis.

Auxit miraculū hoc quoque, quòd cū esset tāta multitudo pisciū, eorūque ingētiū, rete tamē nō fuisse scissum onere. Erat enim hęc imago multitudinis hominum, quę pòst apostolica prędicatiōe ex oībus totius orbis linguis ac regiōibus adiungēda erat ecclesię. Quēadmodū autem ista piscatio electorū signat salutē, quia in dextera, nec rete p hæreses ruptū. Nā per Petri fidem quæ nunquā deficiet, Luc. 22. in littus gloriæ cælestis trahūtur. Vnde & magni. Ro. 8. Quos prædestinauit, hos & vocauit: & quos vocauit, hos & iustificauit: quos autē iustificauit, illos & mgnificauit. Ponit & certus numerus. 2. Tim. 2. Nouit dominus q̄ sunt eius. Hinc ad dominū q nō iā in naue, neque in mari, sed in littore stabat, adducūtur. Sic quæ apud Lucā 5. ipso in naue & mari cū discipulis existēte, præsentē signat ecclesiam. vbi neque dextera neque sinistra no-

Rete non scissum q̄d

Petri fidē nō defecturam.

Piscatiōis istius & alteri⁹ apud Lucā differentia,

minaſ, & vbi p hæreſes rete rectæ fidei ſcindiſ. 1. Cor. 11. Oportet hæreſes eẽ, vt q̃ pbati ſũt, manifeſti fiãt ĩ vobis. Boni tamẽ piſces nõ elabũſ, & mali cũ bonis pmixti, in fi nẽ vſque pmanẽt, & tũc ſeparabunſ. Mat. 13. Simile eſt re gnũ cælorũ ſagenæ miſſæ in mare, & ex oĩ genere piſcium cõgregãti: quã, cũ impleta eſſet, educẽtes, & ſecus littus ſe dẽtes, elegerũt bonos in vaſa ſua, malos aũt foras miſerũt. Sic erit in cõſummatiõe ſeculi. Exibũt ãgeli, & ſeparabũt malos de medio iuſtorũ, & mittẽt eos in caminũ ignis. Ibi erit flet⁹ & ſtridor dẽtiũ. Interĩ tamẽ vtrorũque cõtingit immutatio, quare curãdũ vt boni fiãt ſemp meliores, & mali boni, & nõ tanq̃ iumẽta putreſcant in ſtercore ſuo, Iohel. 1. Ideo bonũ eſt ſal, Mar. 9. Quo verius ſe pbaret ho minẽ, inuitauit ſuos ad prãdiũ paratũ: & ſuo more diſtri buit illis panẽ manibus ſuis frãctũ, ſimiliter & piſcẽ. Paſcit nos diuinitatis & humanitatis ſuæ cõtẽplatiõe in cæleſtibus, hic panẽ vitę & intellectus, Eccl. 15. Mat. 4. Nõ in ſolo pane viuit hõ, ſed in oĩ verbo qđ pcedit de ore deĩ. Sic & corporis & ſãguinis ſui ſacramẽto. Ioh. 6. Caro mea vere eſt cibus, & ſanguis meus vere eſt potus. Ipſe enim pi ſcis aſſus in cruce. Pſalm. 21. Aruit tanq̃ teſta virtus mea. Pſal. 22. Dominus regit me, & nihil mihi deerit: in loco paſcuæ ibi me collocauit. Hoc etiã facto docuit, quos paſtores eccleſię delegerat, vt gregẽ euãgelicũ ſacra doctrina, ſed ab ipſo tradita, paſcerẽt. Hoc tertio diſcipulis apparuit, quia primo ipſo ſero paſchæ, Lu. 24. Ioh. 20. Secũ do, in octaua paſchæ, Thoma pręſente. Ioh. 20. & hic ſeptẽ. Nã ante apparuerat Mariæ Magdalenæ, Ioh. 20. & Petro, Lu. 24. ac tertio duobus euntibus in Emaus, Lucę. 24. & Marci. 16. Prę omnibus vero matri, quanquam euangeliſtæ non ſcribant, ſicut nec quando Iacobo, vel quingentis fratribus, quod tamen apoſtolus 1. Corint. 15. dicit.

Iohan. 21. R

Cum ergo prandiſſent, dixit Simoni Petro Ieſus: Simõ Iohannis, diligis me plus his? Dicit ei: Etiã do mĩe, tu ſcis quia amo te. dicit ei, paſce agnos meos.

Oſtẽdit dominus quales fideles ſuos eſſe velit, ſecũdum duplicẽ ſtatũ in eccleſia, nimirũ charitate & ĩnocẽtia prę ditos. Vnde pacto prãdio, velut explicãs qđ facto ſignifi

cauerat, Petro pascēdas oues committit: sed ter stipulatus amorē sui, vt inculcaret animis suorū, neminē eē pastorē idoneū gregis euāgelici, nisi qui talē amorē gereret erga suæ custodiæ creditos, qualē Christ⁹ præstiterat erga suos, ꝑ quib⁹ impēdit vitā suā. Quanq̄ deus sua sapiētia attingēs à fine vsque ad finē fortiter, disponat oīa suauiter, Sapi. 8. & 12. Tu aūt dominator virtutis cū trāquillitate iudicas, & cū magna reuerētia dispōis nos. oīa tamē disposuit in mēsura & numero & pōdere, Sap. 11. Vnde sicut synagogā ꝑ vicarios suos gubernauit, sic & ecclesiā gubernat, disponit, & cōseruat. Deu. 32. Dominus solus dux ei⁹ fuit. Hoc q̄uo indicat Psal. 76. Deduxisti sicut oues populū tuū, in manu Mosi & Aarō. Heb. 3. Et Moses quidē fidelis erat in tota domo eius, tanquā famulus in testimoniū eorū quę dicēda erāt. Post hūc Iosue vocatus à deo ꝑ Mosen, Deu. 31. Sic dominus ascēsurus ad patrē. Petro regēdā ecclesiā cōmisit, quā tamē ipse nō reliquit. Matt. 28. Ecce ego vobiscū sum oībus diebus vsque ad cōsummationem seculi, quanq̄ alio & alio mō & tūc & nūc. Hinc nomē ipsi imposuit Ioh. 1. Tu es Simō filius Iona, tu vocaberis Cephas. Quod Syris saxū, Gręcis solidū signat. Eph. 4. Et dedit quosdā quidē apostolos, quosdā aūt ꝓphetas, alios vero euāgelistas, alios aūt pastores & doctores, ad cōsummationē sanctorū, in opus ministerij, in ædificationē corporis Christi, donec occurramus oēs in vnitatē fidei & agnitiōis filij dei, in virū ꝑfectū, in mēsurā ętatis plenitudinis Christi. Ecce q̄d donorū distributio & pastorū directio non deficiet, donec Christo in iudicio occurramus. *Cephas q̄d sonet.*

Tria ergo ponit bonū pastorē cōcernētia. Primū, dilectio dei. Nō enim de sciētia, quā accepturus erat ꝑ spūssancti donū, Ioh. 16. Cū venerit spūs ille veritatis, docebit vos omnē veritatē. sed dilectiōe interrogabat, quę mēsura est meritorū & præmiorū. 1. Cor. 13. Si linguis hoīm loquar & angelorū, charitatē aūt nō habeā, factus sum velut ęs sonās aut cymbalū tinniēs. Secūdū, humiliatio sui, ne se virtutū prærogatiua extollat. Bed. Notādū q̄ circūspecte domino sciscitāti, iā factus solito, circūspector de cæteris q̄dē quātū amarēt dominū, nō respōdet q̄ aliorū animos exploratos nō haberet: de sua vnius cōsciētia respondet, *Tria pastoris boni officia, quę*

cuius dominũ etiã teſtẽ audet facere. Lapſus, cautiorẽ reddidit eum. Nam temerarius de ſe præſumptor, & aliorum iudex, Mat. 26. Et ſi omnes ſcandalizati fuerint in te, ego nunquam ſcandalizabor, miſerabiliter cecidit, hic totum iudicium domino relinquit. Tu qui noſti ſecreta mentiũ humanarũ, ſcis q̃ amo te: quantũ alij te ament, ignoro. O felix conſcientia, quę conditori ſuo, cuius nuda oculis & aperta ſũt omnia (Heb. 4.) dicere nõ meruit: Domine, tu ſcis quia amo te. Sic dominus nimium de ſe præſumentes, nonnunquam in manifeſtum permittit ruere ſcãdalum, quo ad ſui cognitionem reducãtur, & poſtea cautiores reddantur. Beda: Huius cautela reſponſionis, noſtræ eſt inſtructio locutionis, cogitationiſque, vt diſcamus huius exẽplo minus de noſtrę conſcientiæ prçſumere, minus temere de fraternæ conſcientię occultis iudicare, in dubijs maxime rebus, & quæ qua intentione vel neceſſitate gerant, inſpicere nequimus. 1. Cor. 4. Nolite ante tempus iudicare, donec veniat dominus, qui & illuminabit abſcondita tenebrarũ, & manifeſtabit conſilia cordium, & tunc laus erit vnicuique à domino. Quã caſta & ſancta anima, quę & ſuã cogitationem domino patere non dubitat, & ſe nil aliud quàm ea, quæ dominus approbat, cogitare nõ ignorat: Prou. 15. In omni loco oculi domini contemplantur bonos & malos. Tertium, procuratio ſubditi. Paſce agnos meos, qui mihi chariſſimi ſunt: & talem te præbe erga eos, qualem ergo me prębui erga vos.

2 Dicit ei iterum: Simon Iohannis, diligis me? Ait illi: Etiam domine, tu ſcis quia amo te. Dicit ei: Paſce agnos meos. Dicit ei tertio: Simon Iohannis, amas me? Contriſtatus eſt Petrus quia dixit ei tertio, amas me, & dicit ei: Domine, tu omnia noſti, tu ſcis quia amo te. Dicit ei: Paſce oues meas.

Iterũ interrogat, vt tenacius memorię inhæreat. Aug. Si diligis me, nõ te, paſce agnos meos vt meos, nõ vt tuos gloriã meã in eis quęre, nõ tuã: lucrũ meũ, nõ tuũ. 1. Cor. 13. Charitas non quęrit quæ ſua ſũt. O precioſũ depoſitũ. 1. Cor. 6. Nõ eſtis veſtri, empti enim eſtis precio magno. 1. Pet. 1. Non eſtis corruptibilibus auro vel argento redem

p̄ti estis de vana vestra conuersatione paternæ traditiōis, sed precioso sanguine quasi agni immaculati Iesu Christi. Pasce ergo, ī has declara quāti me facis bōi pastoris ex me exēplū sume. meæ sūt quas meo sāguine redemi, nunc reditur⁹ ad patrē, tibi pascēdos cōmitto. Sed heu. Phi. 2. Oēs quæ sua sūt quærūt, non quæ Iesu Christi. Hinc 1. Pet. 5. Formā quā ipse à vero pastore accepit, alijs præscripsit, dicēs: Pascite qui ī vobis est gregē dei, p̄uidētes nō coacte, sed spōtaneè secūdū deū: neque turpis lucri gratia, sed voluntarie: neque vt dominātes ī cleris, sed forma facti gregis ex aīo: & cū apparuerit prīceps pastorū, p̄cipietis īmarcescibilē gloriæ coronā. Bed. Q̄d hic dicit, pasce, hoc est vti que, q̄d ei āte passionē aptius dixerat Lu. 22. Et tu aliquādo cōuersus, cōfirma fratres tuos. Pascere ergo oues Christi, est credētes ī Christū, ne à fide deficiāt, cōfirmare, & vt ī fide magis magis'que p̄ficiāt operā dare. Eadē aūt passio gregis dominici, multimoda ē solicitudīe gerēda. nā & terrena subsidia necesse ē vt subditis, ne desint, rector diligēter p̄uideat. 1. Ioh. 3. Qui habuerit substātiā huius mūdi, & viderit fratrē suū necesse habere, & clauserit viscera sua ab eo, q̄uo ē charitas dei in eo. Filioli, nō diligamus verbo neque lingua, sed ope & veritate. Et exēpla virtutis simul cū verbo prædicatiōis eisdē solicit⁹ īpēdat. Tit. 2. In oīb⁹ teipsū præbe exēplū bonorū operū, in doctrina, in integritate, in grauitate. Ioh. 10. Cū p̄prias oues emiserit, ante eas vadit, & oues illū sequūt, quia sciūt vocē ei⁹. Et si quis aut spūalib⁹ aut etiā cōmunibus eorū cōmodis aduersantes deprehēderit, horū violētiæ q̄tū valet, obsistat. 2. Cor. 12. Ego libētissime īpēdā, & sup̄īpēdar ego ipse p̄ aīab⁹ vestris. ipsos quoque cū errauerīt, subiectos corripiat ī mīa & īcrepet, neque oleo noxię cōfesiōis eorū corda demulceat, nec eos quib⁹ præest quasi p̄prios, sed vt domini sui gregē tractet. Vnde & soli⁹ Aarō virga pręcæteris floruit, frōduit, & fructū fecit, Nu. 17. sic pastor virga eē debet p̄ rectitudinē, frōdere p̄ sciētiæ claritatē, fructificare p̄ cōuersatiōis exēplaritatē. 2. Cor. 2. Christi bon⁹ odor sumus deo in oī loco: Hæc dominus tāta diligētia voluit esse inculcata discipulorū suorū animis, q̄ nō ignoraret exorituros, qui non amore Iesu, sed sui cōmodi gratia curam populi

Pascere oues Christi, quid.

christiani suscipent, vel arriperēt potius, qui ꝑ pastorib⁹ agerēt tyrānos ac prędones. Quare nō dominum eū facit, nō principē, nō regē, sed pastorē eē iubet. Nā reges gētiū dominant eorū: & qui potestatē exercēt in eos, beneficivo cant. Pastorē, inquit, ages, nō dominū: & pasces vt serues, nō mactabis aut deglubes vt pdas. Vnde semel est, rege: & bis, pasce. Sūt enim in ecclesia & agni, & oues, & hœdi: sed in fine hædi separabunt, Matt. 25. Agni aūt tenelli lacte nutriēdi. 1. Cor. 3. Tanq̄ paruulis in Christo, lac vobis potū dedi, nō escā. 1. Pe. 2. Deponētes igit oēm malitiā, & omnē dolū, & simulationes, & detractiōes sicut mō geniti in fantes, rōnabiles, sine dolo, lac cōcupiscite, vt in eo crescatis in salutē. Hinc dominus tertio stipulatus an ipsum diligeret, cōtristato scrupulū quēdā ac mœrorē iniecit Petro. Quanq̄ enim sibi cōscius esset ꝙ vehemēter amaret dominum, tamen post tā magnifica ꝓmissa ter abnegatus domin⁹ faciebat, vt ipse quoque sibi diffideret. Respōdit igit syncere quidē, sed timide ac modeste, iā tota fidutia trāslata in eum, cui soli oportet fidere. Chry. Tanq̄ trina negatione deleta, cōmittit ei præsistentiā fratrum, sed negationē nō exprobrat. sed ait: diligis me? prę siste fratribus, & feruētē amorē quē p oīa demōstrasti, hinc ostēde: & aīam quā dixisti donaturum te ꝑ me, da ꝑ ouibus meis.

Amē amē dico tibi, cū esses iunior, cingebas te & ābulabas quo volebas: cū āt senueris, extēdes man⁹ tuas, & ali⁹ te cinget, & ducet quō tu nō vis. Hoc aūtē dixit, significās qua morte clarificatur⁹ eēt deū.

Præstabis fortior qd̄ nūc ꝓfiteris. 1. Cor. 13. Cum essem paruulus, loquebar vt paruulus, sapiebā vt paruulus: cogitabā vt paruulus: cū aūt factus sum vir, euacuaui quæ erāt paruuli. Nō differt, moribus vel ætate eē puerū. Sap. 4. Senectus enim venerabilis est, nō diuturna, neque annorum numero cōputata. Cani enim sunt sensus hoīs, & ætas senectutis vita immaculata. Vbi senueris, iā iuxta corporis vires imbecillior, duri⁹ tractaberis, nimirū aīo iā fortiori. Aug. Petrus nolēs venit ad mortē, volēs aūt mortē vicit, & reliquit humanæ infirmitatis affectū naturalē, qua nemo vult mori, vsque adeo, ꝙ nec senectus hūc affectū Pe-

Velle mori & non mori.

tro auferre potuerit, qui & in domino demonstratus fuit. Mat. 26. Pater, si fieri pōt, trāseat à me calix iste. Sed Ro. 8. Ipse spūs adiuuat infirmitatē nostrā. Petrus autē admodum senex ductus est ad crucē: quā vt libēter ptulit ob immēsam charitatē erga dominū, tamē horrebat imbecillitas humanæ naturæ. Bed. Clarificauit deū morte sua, quādo hoc indicio cunctis, quantum deus esset amādus colendusq́ue, mōstrauit, dū ipse data optiōe mallet crucis subire tormētum, q̄ à cęlestis verbi prędicatione cessaret. Clarificauit & vita, quia p oīa quæ gessit, nō propriā, sed cōditoris sui voluntatē laudēq́ue quærebat. Nec solum ipse, sed & cęteri apostoli, imo & oīs electorū turba vel viuendo vel moriēdo deum, quique suo tēpore, clarificabant. Quorum vestigia nos sequi oportet, vt vitæ nostrę ordinē ad exēpla bonorū dirigēdo, in proposita vitę rectitudine ad mortē vsque psistamus, vt socij etiā remuneratio nis mereamur effici. Hoc autē ita pficiemus, si redēptorē nostrum debito affectu cōplectamur, & erga pximorum salutē fraterna solicitudine vigilemus. Sicut autē deus p bona opa nostra magnificaī, Phi. 3. Magnificabiī christus in corpore meo, siue p mortē, siue p vitā. Iohan. 15. In hoc clarificatus est pater meus, vt fructum plurimum afferatis, & efficiamini mei discipuli. Ita p mala nostra opa blasphemaī, Ro. 2. Qui in lege gloriaris, p præuaricationē legis deum inhonoras. Nomē enim dei p vos blasphematur inter gētes. Sed 1. Re. 2. Quicūque enī honorificauerit me, glorificabo eum: qui autem cōtēnunt me, erunt ignobiles. Ideo admonet Apostolus 1. Cor. 6. Empti estis precio magno, glorificate & portate deum in corpore vestro.

Et cū hęc dixisset, dicit ei: Sequere me. Cōuersus Petrus, vidit illū discipulū quē diligebat Iesus, sequētē, qui & recubuit in cœna sup pectus ei9, & dixit: Domine, quis est qui tradet te? Hunc ergo cum vidisset Petrus, dicit Iesu: Domine, hic autem quid? Iohan. 21. S.

Sūmā Christianæ vitæ perfectionē ostendit, vt omnibus posthabitis Christum sequamur. Ioh. 14. Ego sum via, veritas, & vita. Viam enim & verbo docuit, & exemplo mōstrauit. 1. Ioh. 2. Qui dicit se in Christo manere, debet

ſicut ille ambulauit, & ipſe ambulare. Eccl.23. Gloria magna eſt ſequi dominum. longitudo dierum aſſumetur ab eo. Cœpit ergo Ieſus ambulare, & ait Petro: Sequere me, rurſus ad ſuę charitatis ac mortis imitationem inuitans quaſi dicat. Tu qui olim diſſuadebas mihi pro ſalute hominum pati, Mat.16. Abſit à te domine, non erit tibi hoc, iam pro me non timeas mori. Haud dubium quin ſummo gaudio verba hęc animum affecerint quum audiret dominum ſecure ſecuturum. Dixerat ante, ſed humanę infirmitatis inexpertus, vires ex animo metiens, Ioh.13. Domine, quo vadis? Reſpondit Ieſus: Quo ego vado, non potes me modo ſequi, ſequeris autem poſtea. Dicit ei Petrus: Quare non poſſum te ſequi modo? Animã meam ꝑ te ponam. Non autem ſequela hæc accipienda eſt ſolum de paſſione, ſed & de paſtoralis officij commiſſione, Chryſo. Quia ego prius pro tua redemptione crucis ſupplicium ſubire non timui, ideo tu pro mei nominis honore & cõfeſſione illud formidare non debes, ſed loco mei gregem procurare, cui te vicarium & imitatorem & ſucceſſorem meum relinquo. Petrus ob nimium erga dominum amorẽ non capiens verbi myſterium, Chriſtũ euntem proſecutus eſt pedibus: ſecutus eſt autem & Iohannes, ſciens ſe diligi à Chriſto. Commendatur Iohannes hic: Primo à diſcipulatus honore, quia vnus ex duodecim electis. Marc.6. Maximum eſt Chriſti verum eſſe diſcipulũ. Ioh.12. Vbi ego ſum, illic & miniſter meus erit. Sed Ioh.13. In hoc cognoſcent omnes quia diſcipuli mei eſtis, ſi dilectionem habueritis ad inuicem. Ioh.8. Si vos mãſeritis in ſermone meo, vere diſcipuli mei eritis, & cognoſcetis veritatem, & veritas liberabit vos. Secundo, à ſingulari dilectione. Non ad ſui iactantiam toties commemorat ſe ſpecialiter dilectum à Ieſu, ſed vt tanto beneficio gratus exiſtat, & quia ſuauiſſimũ ſibi fuit recolere, quàm affectuoſe & familiariter ſe Ieſus habuit ad ipſum. Quia ergo Petrus diligebat Ieſum, Iohannem quoque à Chriſto dilectum, multum amabat. Sed quem nõ diligebat? Omnes ſe diligere probat, quibus ante paſſionem ait Ioh.15. Sicut dilexi me pater & ego dilexi vos. Manete in dilectione mea. Si præcepta mea ſer-

Quotupliciter hic Iohãnes cõmendetᵋ.

uaueritis, manebitis in dilectione mea: sicut & ego præcepta patris mei seruaui, & maneo in eius dilectione. Diligebat ergo eum Iesus, non exclusis cęteris, sed præ cæteris, quem specialis prærogatiua castitatis ãpliori dilectione fecerat dignum: quia virgo ab eo electus, virgo in æuum pmansit. Vnde tribus specialia quędã dilectiõis ostẽdit signa, Petro, Iacobo, & Iohanni, tam ad læta q̃ aduersa secreta eos admittẽs, vt in suscitatione puellę, Marci 5. in transfiguratione, Mat. 17. in passiõis agone, Mat. 26. Singularia tamen Iohanni exhibuit, vnde & famosum fuit inter discipulos ipsum dilectum Iesu nominari. Sũt enim quinque verę amicitiæ indicia. Primum, mutua cõiũctio. Hinc in cœna sup pect⁹ Iesu recubuit, Ioh. 13. Nõ paruũ in isto præclarissimo conuiuio vltimi vale, próximũ eẽ Christo, quod cum selectis totius mundi (nã duodecim discubuerunt cũ illo, Lu. 22.) fecit, vbi & sacrosanctum corporis & sanguinis sui sacrrmentum instituit. De cuius præclaritate dominus ait Lu. 22. Desiderio desideraui hoc pascha manducare vobiscum, anteq̃ patiar. Ad eius præparacionem Petrum & Iohannem, vt speciales misit. Secundũ, secretorum reuelatio, Iohan. 15. Iam nõ dicam vos seruos, sed amicos: quia oĩa quę audiui à patre, nota feci vobis. Oĩbus turbatis soli Iohanni indicauit pditorẽ. Ioh. 13. Ille est cui intinctum panem porrexero. Ipse enim super pect⁹ illud recubuit, in quo sunt oẽs thesauri sapiẽtiæ & scientię reconditi, Col. 2. Vnde & sapientiæ & intellectus huberius suxit, quare altissime super omnes de diuinitatis & trinitatis scripsit mysterio, cui & status ecclesię in finem vsque reuelatus fuit, Apo. 1. Tertium, voluntatum consensio. Ioh. 15. Vos amici mei estis, si feceritis quę pręcipio vobis. Ipse autem ad domini vocantis vocẽ, & patrem & nauim reliquit, Mat. 4. Sic & modo hic nihil de statu suo sollicitus, totum domino commisit. Quartũ, thesauri cõmissio. Vnde dominus preciosissimũ & singularem thesaurũ de quo totius mundi sumpsit precium matrem scilicet, in suo recessu tanq̃ fidelissimo amico cõmisit, Ioh. 19. O singulare depositum, vt virgo virgini seruiret, & Christo post mortẽ resurrectionẽque cælos ascẽdente, nõ deesset genitrici eius filius, cuius casta vita castis tueretur obsequiis.

Quib⁹ tribus specialia dilectionis signa Iesus ostẽderit.

Amicitiæ veræ indicia quot.

Quintum, aduersorũ toleratio. Ecci. 6. Si possides amicũ, in tentatione posside eũ. Pro. 17. Omni tẽpore diligit qui amicus est, & frater in angustia cõprobatur. Sic ipse astitit moriẽti, Iohannis decimonono. Exiliũ in Patmos insulã, p fide suscepit, Apo. 1. Venenũ bibit, doliũ feruẽtis olei superauit. Nõ parũ est dilectum esse Iesu, quia Ecccẽs. 9. Nescit homo vtrũ amore an odio dignus sit, sed omnia in futurum seruantur incerta. Sed Pro. 8. Ego diligẽtes me diligo. Ioh. 14. Qui diligit me, diligetᷣ à patre meo: & ego diligã eũ, & manifestabo ei meipsum. Sed vnde scimus an diligamus vere? Ioh. 14. Qui habet mãdata mea, & seruat ea, is est qui diligit me. Hũc ergo quũ vnice diligeret Petrus, & domino cęteris chariorem semper fuisset sciret, ac tum non iussus sequereᷣ Petro proxim⁹, rogat dominum quid de illo futurũ esset. Iã enĩ de sua morte cognouerat, & scire cupit an hũc mortis suę comitem esset habiturus.

2 Dicit ei Iesus: Si eum volo manere donec veniam, quid ad te? Tu me sequere. Exiit ergo sermo inter fratres, quòd discipulus ille non moritur. Et non dixit ei Iesus, quia non moritur, sed si eum volo manere donec veniam, quid ad te?

Non negat dominus Iohãnẽ p passionẽ sequi, cũ Mat. 20. dicat: Calicẽ quidẽ meũ bibetis. & Act. 5. Iohannes inter eos fuit, quibus cæsis Iudęi denũciauerunt, ne in nomine Iesu loquerentur, sed superuacuã Petri curam corrigit. Vult enĩ deus vnũquẽque sorte sua cõtẽtũ eẽ, nec curiose indagare q̃d de⁹ velit de pximo. Dei enĩ volũtas regula ẽ iustitiæ. Hinc Mat. 11. Cõfiteor tibi pater domine cęli & terrę, quia abscõdisti hæc à sapientibus & prudẽtibus, & reuelasti ea paruulis. Ita pater, quoniã sic placitũ fuit ante te. Ideo quanq̃ deus mandauerit vnicuique de proximo suo, Ecci. 17. & singuli debeam⁹ quęrere nõ quę nostra, sed quę aliorũ, 1. Cor. 10. non vult nos diuinorũ operũ rõnem indagare. Ecci. 3. Altiora te ne quęsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris: sed quę præcipit tibi deus, cogita semp, & in pluribus operibus eius ne fueris curiosus. Non ergo fas est, vllum solicitum esse & cupidum scire quid deus facere velit de nobis vel de alijs, siue hoc, siue illud: sed quisque

dicere debet, Fiat voluntas tua. Si hunc, inquit, velim manere, tu qđ ad te ptinet, cura videlicet vt me sequaris, oues meas pascẽdo, & aĩam pro eis ponẽdo. Credebãt ex hoc discipuli, ꝙ non esset moriturus violẽta morte, sed pmãsurus in vita, donec rediret dominus iudicaturus viuos & mortuos, quod oẽs tum breui futurum opinabãtur, tametsi Iesus nõ dixerat eum nõ moriturum, sed Petri curiositatẽ retundẽs, negauit ad illum ptinere, si vellet eum permanere vsque ad aduentum suũ. Ideo Iohannes discipulorum opinionem corrigit, tanq̃ nõ intelligẽtium domini verbum, vt dicit Chrysosto. Nõ enim magnum erat (vt ait August.) domino, dare dilecto nõ mori, cum melius sit, dissolui & esse cum Christo, Philip. 1 Nõ ergo putandum quod nõ sit mortuus carne, quia neo dominus illud futurum de illo prædixit, sed potius ita intelligendum, quòd cæteris discipulis per passionem cõsummatis, ipse in pace ecclesię, suæ vocationis aduentum expectarit. Heb. 9. Statutum est hominibus semel mori.

Hic est discipulus ille qui testimonium perhi 3
bet de his, & scripsit hæc, & scimus quia verum est testimonium eius.

Cõsuetudo est, cũ valde certa dicim⁹, nostrũ testimoniũ nõ negare. Sic apostoli Act. 3. Quẽ de⁹ suscitauit à mortuis, cuius nõ sum⁹ testes. Act. 4. Virtute multa reddebãt apostoli testimoniũ resurrectionis Iesu Christi domini nostri. Scripsit hæc, quo certi⁹ ac latius ad oĩm notitiam diffundant: nec scripsit ab alijs audito, sed qbus ipse interfuit Ioh 19. Et q vidit, testimoniũ perhibuit. 1. Ioh. 1. Quod fuit ab initio, qđ audiuim⁹, qđ vidimus oculis nostris, qđ pspexim⁹ & man⁹ nostrę cõtrectauerũt de verbo vitæ, & vita manifestata est, & vidim⁹, & testamur, & annũciam⁹ vobis vitã æternã, quę erat apud patrẽ & apparuit nobis. Hinc dominus Ioh. 3. Quod vidimus testamur.

Sunt autem & alia multa, quæ fecit Iesus: quę si scribantur per singula, nec ipsum arbitror mundum capere posse eos qui scribendi sunt, libros.

Tãtũ literis ꝑditum eſt,ꝗtum ad ſalutẽ cõſequẽdã ſatis eſt. Supeſt igiť,vt his credẽtes, & Ieſu veſtigijs inhęrẽtes,cõtendam⁹ ad immortalis vitæ præmiũ, preãtes ne quãdo obliuiſcamur dictorũ,factorũq́ue Chriſti, ſed reuoluamus ſcripta hęc & ſeruiremur in ea theſaurum poſitum in miraculis ac verbis Ieſu,vt ſic valeamus purificari, & vita & ſermone cõſequamur in die reuelationis ineffabilia opa & myſteria,quæ nũc ꝗdiu in mundo ſumus,capere nõ poſſumus: & ꝑficiamur in Chriſto,ꝗ dilexit nos,& lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo, Apoca.primo.

Matt. 28. Vndecim autem diſcipuli abierunt in Galilæam,in montẽ vbi cõſtituerat illis Ieſus.Et videntes eum adorauerunt,quidam autẽ dubitauerunt.

T

Oſtẽdit ſalutis hũanæ ꝑfectũ & modũ.Quũ enĩ nedũ inter gẽtiles eſſent,ꝗ impoſſibilẽ dicebãt reſurrectionẽ, ſed etiã inter Iudæos,vtpote Saducęi, Act.23.ideo dominus plurimis argumẽtis id in ſe factũ ꝓbauit, ꝑ dies quadragĩta apparẽs diſcipulis & loquẽs de regno dei, Act.1. Hi vndecĩ diſcipuli(Nã Iudas laqueo ĩterierat.Mat.27.) ꝓfecti ĩ Galilæã,cõſcẽderũt mõtẽ,quẽ illis deſignarat Ieſus,vt oẽs reſurrectiõis gloriã cernerẽt, cuius ſpecimen tres ibi viderãt,Mat.17.Quia enim in Galilæa fuit cõceptus,nutritus,& cõuerſatus,plurimaq́ue opatus miracula,haud paucos illic habuit diſcipulos:ideo vt ſimul oẽs in fide cõfirmaret, & vacillãtes erigeret,in mõtem Thabor cõſcẽdere iuſſit,ſicut prædixerat. Mat.26. Poſtꝗ reſurrexero,præcedã vos in Galilæã. Apoſtolus 1.Cor.15.cõmemorat ipſum apparuiſſe pluſꝗ ꝗngẽtis fratribus, ſed nec locũ nec tẽpus ſpecificat,ꝗre ꝓbabiliter credi põt ꝙ iſta ſit manifeſtatio,ſatis enĩ ſupq́ue vndecĩ in Hieruſalẽ inſtructi & cõfirmati fuere. Neq deeſt myſterio ꝙ in Galilæa,quo ſignificaret ſe trãſmigraturũ ad gẽtes. Act. 13.necnon inſtrueret nos, primum de vitijs ad virtutes trãſmigrare.ſi de præſenti miſeria ad ſupnã gloriã trãſire cupimus.1.Pet.3.Chriſtus ſemel ꝑ peccatis noſtris mortuus eſt,iuſtus ꝑ iniuſtis,vt nos offerret deo,mortificatos ꝗdẽ carne,viuificatos aũt ſpiritu.Ro.6.Hoc ſciẽtes ꝗa ve

In Galilęã cur Ieſus potiſſimũ migrarit & apoſtolos vocarit

tus hō noster simul crucifixus est, vt destrua͂t corpus peccati. vt vltrà nō seruiam⁹ pc͂tō. Psal. 23. Quis ascēdet in mōtē domini? aut quis stabit in loco sancto ei⁹? Innocens manibus & mundo corde. Deū testari sunt latriæ cultū exhibēdo. Mat. 4. Dominū deū tuū adorabis, & illi soli seruies. sed quidam dubitauerūt, donec plurimis ac certissimis argumētis, & illis fides facta est.

Et accedens Iesus, locutus est eis, dicens: Data est mihi omnis potestas in cęlo & in terra. a

Dulciter allocutus eos, nō habetis, inqt, autorē cui de beatis diffidere, nō habetis dominū pœnitēdū: vt p oīm salute sum mortu⁹, ita nulla est natio gētiū, quæ mei iuris nō sit, glo. Vt q regnabat in cęlis, modò p fidē regnet in terris, vt impleat͂ illud Mat. 6. Fiat volūtas tua, sicut ī cælo & in terra. Obserua q ista ptās Christo hōi data est ab instāti cōceptiōis autoritatiue, & exinde cœpit ei dari q̄tū ad executionē & manifestationē paulatim, secūdū moderatā dispositiōis diuinę prçordinationē. Vnde supnaturaliter de vtero virginis egressus, multis miraculis fulsit anteq̄ pateret͂. Luc. 6. Quia virt⁹ de illo exibat, & sanabat oēs. Ioh. 3. Pater diligit filiū, & oīa dedit in manu ei⁹. Sed qa prim⁹ aduētus occultus fuit & in infirmitate, Esa. 45. Vere tu es deus abscondit⁹, de⁹ Israel saluator. Esa. 53. Et vidim⁹ eū, & nō erat aspect⁹, & q̄si abscōditus vult⁹ eius & despect⁹, vnde nec reputauim⁹ eū. Ideo dicit͂ post resurrectionē data, q̄tū ad executionē & manifestationē: qa ex tūc cœpit in vniuerso mūdo, imò in infernò & in cælo. In finali verò iudicio dabit͂ huius ptātis plenissima cōsummatio, quū inimici ei⁹ ponētur scabellum pedū eius, 1. Cor. 15. Heb. 2. Vnde & factus est oībus obtēperātibus sibi causa salutis, Heb. 5. Mat. 10. Eum timere, qui potest & animā & corpus perdere in gehennam.

Euntes ergo, docete oēs gētes, baptizātes eos ī noie patris & filii & spiritussancti, docētes eos seruare oīa quęcūq; mādaui vobis. Et ecce ego vobiscū sum oib⁹ diebus vsq; ad cōsummationē seculi.

Ordo optimus. Primo docẽdi, vt cõuertant, si crediderint, si pœnituerit vitæ prioris, si parati sint amplecti doctrinã euãgelicã: tũ tingẽdi aq̃, vt hoc sacro symbolo cõfidãt sese liberatos, ab oĩm peccatorũ suorũ sordibus gratuito beneficio mortis Christi, iãque coaptatos in numerũ filiorũ dei. Dixerat ante Mat. 10. In viã gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis, sed potius ite ad oues quæ pierũt domus Israel. quo ostẽderet se missum Iudæis. Mat. 15. Nõ sum missus nisi ad oues quę pierunt domus Israel. Nunc vero, Ite, docete oẽs gẽtes. Psal. 18. In oẽm terrã exiuit son⁹ eorũ. Ioh. 15. Ego elegi vos, & posui vos vt eatis, & fructũ afferatis, & fructus vester maneat. Inuenimus baptismũ legalẽ, in emundationẽ carnis. Heb. 9. Hinc pharisæi mira hypocrisi calicum, manuum, vrceorũ baptismata obseruabãt, spurcitias animi negligẽtes, Mar. 7. Mat. 15. Secundo mentalẽ. Lu. 3. Ego baptizo vos aqua, veniet autẽ fortior me post me, cuius nõ sum dignus soluere corrigiã calceamẽtorũ eius: ipse vos baptizabit in spũsctõ & igni. Hiero. Purgatione sanctificatiõis, vel spũ q̃ sanctificat & accẽdit amorẽ dei. Hic sufficit. casu quo alius haberi nõ põt. Aug. Põt quis saluari nõ pcepto baptismi sacramẽto, sed nõ cõtempto. glos. sup illud Psal. 57. Etenim in corde iniquitates opamini in terra. Quod nõ potes facere, & vis facere, deus factũ reputat. Tertio, pœnalẽ. Lu. 12. Baptismo habeo baptizari, & q̃uo coartor donec pficiat? glos. Habeo tinctiõe pprij sanguinis pfundi. Mar. 10. Calicẽ qdẽ quẽ ego bibo, bibetis: & baptismo quo baptizor, baptizabimini. Hoc innocẽtes occisi ppter Christũ, baptizati sunt, & multi martyrũ. Aug. Baptismi vicẽ supplet aliquãdo passio, aliquãdo fides & in deũ cõuersio, si forte ad celebrandũ mysteriũ baptismi, in angustijs tẽporũ succurri non possit. Quarto sacramẽtalẽ. Ioh. 3. Nisi qs renatus fuerit ex aq̃ & spũsctõ, nõ põt introire in regnum dei. Vbique quatuor cõsiderãda. Primum, materia, aq̃ elemẽtaris. Secundum, forma. vt hic in nomine, quo designat essentię vnitatẽ patris, & filij, & spiritussancti, quo indicat distinctionẽ & trinitatẽ in psonis. In primitiua ecclesia bapti

Baptism⁹ quotuplex

Quatuor i baptismo cõsideranda.

zabant in nomine Christi Iesu. Act. 2. Pœnitentiā agite, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu Christi in remissionē peccatorum vestrorum, & accipietis donum spiritussancti, quia virtualiter includebatur pater vngēs, filius vnctus, spiritussanctus vnctio. Postea tamen nomine Iesu diuulgato & honorificato, redijt ecclesia ad formā instituta à Christo. Exigitur ergo verbum & elemētum. Eph. 5. Christus dilexit ecclesiā, & seipsum tradidit p ea, vt illā sanctificaret mundās eā lauacro aquæ in verbo vitæ, vt exhiberet ipse sibi gloriosam ecclesiā, nō habētē maculā aut rugā, aut aliquid huiusmodi, vt sit sancta & immaculata. Tertium, minister quilibet in necessitatis articulo, ideo p nullum ministrum vitiatur, quia ipsi ministerium tātum exhibēt. 1. Cor. 3. Quid igitur est Apollo? quid vero Paulus? Ministri eius cui credidistis. Quartum, effectus, peccatorum remissio & gratiæ collatio. Aug. A paruulo recēter nato, vsque ad decrepitū senē, sicut nullus prohibitus est à baptismo, ita nullus est qui in baptismo nō moriatur peccato. Rom. 6. An ignoratis fratres, quia quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus? Cōsepulti enim sumus cum illo p baptismum in mortē, vt qūo Christus resurrexit p gloriā patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Sic paruuli ab originali purgātur peccato, & dātur gratiæ & virtutes in habitu, siue in munere, siue in vsu. Secundo facit filios dei. Oēs enim sumus in ortu filij iræ, Eph. 2. sed p baptismum efficimur filij dei, quia membra Christi. Gal. 3. Quicūque in Christo baptizati estis, Christum induistis. Ro. 8. Si autē filij, & hęredes, hęredes quidē dei, cohęredes autē Christi. In cuius signum cæli apti sunt Christo baptizato, Mat. 3. Mar. 1. Nō enim ipse tūc primum patuere cęlestia, quę nunq̄ reliqt. Ioh. 3. Nemo ascēdit in cælum, nisi qui descēdit de cælo, filius hoīs q̄ est in cęlo, sed nobis patere demōstrauit. Sicut enim filij Israel p mare rubrū trāseuntes, in deserto māna cælesti cibati, & aqua de petra potati, in terrā venerūt pmissionis, sic nos p baptismū mundati, corpore Christi vegetati, & aqua sapientię salutaris potati, in hæreditatem cæ

lestē introducimur. 1. Cor. 1. Nolo enim vos ignorare fratres, quoniā patres nostri oēs sub nube fuerunt, & omnes mare trāsierunt, & oēs in Mose baptizati sunt in nube & in mari, & omnes eādem escā spiritualē manducauerunt. & omnes eundē potum spiritualē biberunt. Biberunt autē de spirituali cōsequēte eos petra, petra autem erat Christus. Ioh. 6. Nō Moses dedit vobis panē de cęlo, sed pater meus dat vobis panē de cęlo verum. Panis enim verus est qui de cælo descēdit, & dat vitā mūdo. Ego sum panis viuus qui de cęlo descēdi. si quis māducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Tertio, dat spiritumsanctū inhabitatorē. In cuius signum, Iohannes vidit spiritum descendentē sic vt columbā in ipsum, Ioh. 1. Tit. 3. Secundum misericordiā suā saluos nos fecit, per lauacrum regenerationis & renouationis spiritussancti, quē effudit in nos abundet per Iesum Christum saluatorē nostrum, vt iustificati gratia ipsius, hæredes simus secundum spē vitę æternæ. Eph. 1. In quo credētes signati estis spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis nostrę. Cæterum ne quis satis esse putet ad salutē, semel esse tinctum, ac professum euangelicā fidem, rursus docēdi sunt quibus modis tueri possint innocētiā, quibus rationibus ꝓgredi queāt ad perfectionē euangelicæ pietatis. Ephes. 2. Ipsius enim sumus factura, creati in Christo Iesu, in opibus bonis, quę pręparauit deus vt in illis ambulemus. Iac. 2. Fides sine opibus mortua est in semetipsa. Lu. 6. Quid aūt vocatis me domine domine, & nō facitis quæ dico? Oīa dicit seruare. Ioh. 14. Qui habet mandata mea, & seruat ea, is est qui diligit me, Eccēs. 9. Qui in vno peccauerit, multa bona ꝑdet. Sed ne causari possint supra vires esse quod iniungitur, ꝓmittit assistētiā, nō solum apostolis, qui in finē vsque seculi māsuri nō erāt sed omnibus qui per verbum illorum credituri erāt. Ioh. 17. Nō pro eis autem rogo tātum, sed & pro eis qui credituri sunt per verbum eorum in me. Quanq̄ secundū humanitatis passibilitatē apud nos nō maneat, quia per immortalitatis stolā & resurrectionē iuit ad patrē in ascēsione, manet tamen per gratiā corda inhabitando fidelium. Eph. 3. Det vobis

Quotifariam Christus maneat nobiscum

secundum diuitias gloriæ suæ virtutẽ corroborari per spiritum eius in inferiori homine, Christum habitare p fidẽ in cordibus vestris. Ioh. 14. Si quis diligit me, sermo nẽ meum seruabit: & pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionẽ apud eum faciemus. Secundo per sacramentalẽ præsentiã. Tertio p cõtinuã puidentiam, atque multiplicẽ efficientiã suæ potestatis & pietatis in nos. Leo. Qui ascẽdit in cęlos, nõ deserit adoptatos, & ipse deorsum cõfortat ad patientiam, quos sursum inuitat ad gloriã. Nõ est ergo aliqua natio tam grãdis, quæ habeat deos appropinquantes sibi, sicut deus noster adest nobis, Deut. 4. Mat. 18. Vbi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. Qui ergo nũc manet cum electis, ipsos dirigẽdo & cõfortando, post cũ ipsis manebit æternaliter remunerando Apoca. 21. Ecce tabernaculum dei cum hominibus, & habitabit cũ eis, & ipsi populus eius erunt, & ipse deus cũ eis eorũ deus erit, Et absterget deus oẽm lachrymã ab oculis eorum, & mors vltra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit vltra, quæ prima abierunt, cõmemorat autẽ secundum Chrys. cõsummationẽ seculi, vt magis eos attrahat, & ne præsentia tãtum attendãt. sed futura & æternaliter mãsura q. d. Posteaq̃ corpore desiero esse vobiscum, tum efficaci⁹ adero spiritu meo, adero, adero autẽ vsque in finẽ mundi. Porro quando sit futurus mũdi finis, nec refert, nec expedit vos scire. Interim agite quod vobis mãdatum est, semper in illum diem parati, qui quãdocũque venerit, tum vos quoque deposita mortalitate toti mecum eritis, consortes regni paterni, cuius nullus erit finis. Ioh. 14. Vado parare vobis locum. Et si abiero & pręparauero vobis locum, iterum venio & accipiam vos ad meipsum, vt vbi sum ego, & vos sitis.

De ascensione domini, Marc. xvi. Luc. xxiiii.

ARTICVLVS XXXVIII.

Mar. 16. Oouissime aũt recũbẽtib⁹ illis vndecim
V. N apparuit,& exprobrauit incredulitatẽ il
lorũ &duritiã cordis:quia his qui viderãt
eũ resurrexisse,nõ crediderũt.& dixit eis: Eũtes in
mũdũ vniuersum, prædicate euãgeliũ oĩ creaturæ.
Qui crediderit &baptizatus fuerit saluus erit:qui
vero nõ crediderit cõdẽnabitur. Signa autem eos
qui crediderint,hæc sequentur:In nomine meo dæ
monia eiicient,linguis loquẽtur nouis,serpẽtes tol
lent:& si mortiferum quid biberint,non eis noce-
bit:super ægros manus imponent,& bene habebũt.

Quã necessaria,efficax &salutifera vera sit fides,ostẽ-
dit,sine qua impossibile est placere deo,Heb.11.Postremo
igiť abiturus in cælũ,apparuit vndecim. nec enim oĩbus
passim exhiberi debebat mortis ac resurrectionis specta-
culũ.verũ ad fidẽ euãgelicã sufficiebat,rẽ semel p idoneos
testes eẽ cõprobatã.Act.10.Hunc de⁹ suscitauit tertia die,
& dedit eũ manifestũ fieri nõ oĩ populo,sed testib⁹ pręor
dinatis à deo , nobis q mãducauimus & bibimus cũ illo,
postq̃ resurrexit à mortuis.Ad veritatẽ ergo resurrectio
nis cõprobãdã,comedit cũ eis,Act.1.Gre.Comedit,vt per
effectũ comestiõis veritas patesceret carnis.Exprobrauit
tarditatẽ intellectus,q̃a diciť Esa.7. Nisi credideritis,nõ
intelligetis. &duritiã affectus.Ecci.3. Cor durũ male habe
bit in nouissimo.Heb.3.Videte fratres, ne forte sit in ali
quo vestrũ cor malũ incredulitatis discedẽdi à deo viuo,
sed adhortamini vosmetipsos p singulos dies,donec hodie
cognominať, vt nõ obdureť q̃s ex vobis fallacia peccati.
Hiero. Increpat incredulitatẽ,vt succedat credulitas : ex-
probrat duritiã cordis lapidei,vt succedat cor carneũ cha
ritate plenũ, Eze.36. Auferã cor lapideũ de carne vestra,
& dabo vobis cor carneũ, & spiritũ meũ ponã in medio
vestri, & faciã vt ĩ pręceptis meis ãbuletis, & iudicia mea
custodiatis, & operemini.Hinc est q̃d martyrũ cateruæ mor
tem huius seculi libẽter affectãt, quia nouerãt p isto tẽpo
rali interitu ppetuo se eẽ victuros . Causam increpatiõis

ſubinfert, quia teſtib⁹ oĩ fide digniſſimis nõ crediderũt. Marc 16. Surgẽs Ieſus mane pr̃ia ſabbati, apparuit primo Mariæ Magdalenę, de qua eiecerat ſeptẽ dæmonia. illa va dẽs nũciauit (ex mãdato domini, Ioh. 20.) his qui cũ eo fu erãt, lugẽtibus & flẽtib⁹. Et illi audiẽtes quia viueret, & viſus eſſet ab ea, nõ crediderũt. Poſt hæc duobus ex his am bulãtibus in villã. oſtenſus eſt in alia effigie: & illi eũtes nũciauerũt cęteris, nec illis crediderũt. Bed. Quadrageſimo die quãdo iã erat receſſurus ab eis in cælũ, hoc eis maxime illo die exprobrare voluit, ꝙ niſi ipſum viderẽt, cre dere noluerũt, cũ poſt aſcẽ.ionẽ ei⁹, prædicãtib⁹ illis euãgeliũ, gẽtes que nõ viderũt, crediturę eſſent, & vt verba quę recedẽs diceret, in cordibus audiẽtiũ arctius impreſſa remanerẽt. Poſteaꝗ tãdẽ vobis hęc oĩa multis argumẽtis, ac certis, inquit, ꝓbata cõpta'que ſunt, ite in mũdum vniuerſũ. Oĩbus mortuus ſum, oĩbus reſurrexi, prædicate euãgeliũ. Ro. 10. Fides ex auditu, auditus aũt ꝑ verbũ Chriſti. Ro. 1. Nõ enim erubeſco euãgeliũ. virtus enim dei ẽ in ſalutẽ oĩ credẽti, qđ ante ꝓmiſerat ꝑ ꝓphetas ſuos ĩ ſcriptu ris ſanctis de filio ſuo. Hinc Matt. 13. Oĩs ſcriba doctus in regno cęlorũ, ſimilis eſt homini patrifamiliãs, ꝗ ꝓfert de theſauro ſuo noua & vetera. Ecce quid pręđicãdũ. Sed nar rauerũt mihi iniqui fabulatiões, ſed nõ vt lex tua, Pſal. 118. 2. Tim. 4. Prędica verbũ, inſta opportune, importune, argue, obſecra, increpa, in oĩ patiẽtia & doctrina. Erit enĩ tẽpus cũ ſanã doctrinã nõ ſuſtinebũt, ſed ad ſua deſideria coaceruabũt ſibi magiſtros, pruriẽtes auribus: & à verita te quidẽ auditũ auertẽt, ad fabulas aũt cõuertent. Omni, inquit creaturę. Hõ enim virtualiter non formaliter oĩs creatura eſt, habẽs quid cõmune cum oĩ creatura: quia oẽs differẽtię rerũ, ſeu cõiũcta genera entiũ, in ipſo cõcurrũt. Ro. 10. Nõ eſt diſtinctio Iudæi & Græci. nã idẽ dominus oĩm, diues in oẽs qui inuocãt illũ. Ro. 10. Nolo vos ignorare fratres myſteriũ hoc, vt nõ ſitis vobiſipſis ſapiẽtes, quia cæcitas ex parte cõtigit in Iſrael, donec plenitudo gẽ tiũ intraret, & ſic oĩs Iſrael ſaluus fieret. Gre. Vt prius à Iu dæa repulſa prędicatio, tũc nobis in adiutoriũ fieret credulitatis, quũ hãc illa ad dãnatiõis ſuę teſtimoniũ ſupba repuliſſet. Act. 13. Vobis oportebat primũ loqui verbum

dei: sed quoniã repellitis illud, & indignos vos iudicatis æternæ vitę, ecce cõuertimur ad gẽtes. sic enim nobis præcepit deus. Esa. 49. Posui te in lucẽ gentiũ, vt sis in salutẽ vsque ad extremũ terræ. Audientes aũt gẽtes, gauisę sunt, & glorificabũt verbũ domini, & crediderunt quotquot erant prçordinati in vitã çternã. Quicunque crediderit euãgelio, ꝑ quod omnibus in me fidentibus, per mortem meam offertur gratuita remissio peccatorum omnium, & huius gratiæ signũ accepit tinctus aqua, saluus erit Rom. 10. Non oẽs credũt euangelio. Bed. Per alios paruuli credunt, sicut ex alijs ea quæ in baptismo eis remittuntur, peccata contraxerunt. Sicut enim paruulis sufficiebat fides parẽtũ in circuncisione, sic & in baptismo, quum tamẽ nihil ad perfectũ adduxerit lex, Heb. 7. Legimus Hieremiã sanctificatũ in vtero, Hier. 1. Iohannẽ spũsancto repletum, Luc. 1. quis dubitare possit in baptismo habitum fidei infundi, qui donũ est spiritussancti: 1. Cor. 12. Alij si fides in eodem spiritu Mar. 10. dicitur, quod dominus cõplexans paruulos oblatos, & imponens manus super eos, benedicebat eos. Vere dicere potest dominus illud Matt. 20. An non licet mihi quod volo, facere? An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum? Saluus erit in prçsenti ꝑ gratiã Ro. 8. Spe salui facti sumus. in futuro per gloriam. Præcedit ergo prędicatio, prædicationem subsequitur fides, fidem regeneratio, quæ est quędã dei (vt ita dicã) filiatio, quam qui custodit, proculdubio saluabitur. Custodit aũt qui credit: credit vero, qui dei fidẽ vita moribusque comprobat. Gal. 5. In Christo Iesu neque circũcisio aliquid valet, neque præputiũ, sed fides quę ꝑ charitatẽ opatꝰ. Iac. 2. Fides sine opibꝰ mortua est in semetipsa. Salus ergo filiorũ dei, gaudiũ designat ęternum: condẽnatio infideliũ, gęnne suppliciũ. Ioh. 3. Qui credit in filiũ habet vitã ęternã: qui aũt incredulus est filio, nõ videbit vitã, sed ira dei manet sup eũ. O verbũ obstupescẽdũ, Ira dei manet sup eũ. Heb. 10. Horrẽdũ est incidere in manus dei viuẽtis. Ne vero prędicatio fide careat, addeť & miraculorũ vis, si modo adsit euãgelica fidutia, & res ipsa miraculũ poscat, vt probeť quę humanã excedũt rõnem. In nomine meo. Lu. 10. Domine, in nomine tuo etiam dæmonia subiiciuntur no

bis. Act. 19. Virtutes non modicas faciebat deus per manum Pauli, ita vt etiam super languidos deferrent à corpore eius sudaria & semicinctia, & recedebant ab eis languores, & spiritus nequam egrediebãtur. Linguis Act. 2. Cœperunt loqui varijs linguis, prout spiritussanctus dabat eloqui illis. Sic & Actu. 10. Serpentes. Actu. 28. Paulus viperam excussit de manu in ignem, nihil læsus ab ea. Lu. 10. Ecce dedi vobis virtutem calcandi supra serpentes & scorpiones, & super omnem virtutem inimici, & nihil vobis nocebit. Super ægros. Actu. 3. Petrus claudum ex vtero matris manu alleuans sanauit. Imo vestimenti sui vmbra infirmi sanabantur, Act. 5. Huiusmodi vero signa quoniam ad confirmationem erant doctrinæ fidei, ideo hoc donum miraculorum nonnunquam & malis concedebat, quia non faciebat sanctum, vt claret in Iuda. Hinc Matt. 7. Multi dicent mihi in illa die, domine domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? & tunc confitebor illis, quia nunquam noui vos, discedite à me omnes operarij iniquitatis. Gregorius: Nolite fratres amare signa, quæ possũt cum reprobis haberi communio, sed charitatis & pietatis miracula amate, quę tanto securiora sunt, quanto & occulta: & de quibus apud dominum eo maior fiet retributio, quo apud homines minor est gloria. Dæmonia eijcient quo ad se, per veram contritionem peccata inijciendo: quo ad alios, bonis exhortationibus malitiam auferendo de aliorum cordibus. Linguis nouis peccata confitentur. Psalm. 31. Dixi, confitebor aduersum me iniustitiam meam domino, & tu remisisti impietatem peccati mei. Sic & veteribus reiectis, bona ac salutifera verba loquendo. Eph. 4. Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat, sed si quis bonus ad ędificationẽ fidei, vt det gratiam audientibus. 1. Corinth. 15. Corrumpunt bonos mores colloquia mala. Psalm. 33. Benedicam dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo. Serpentes tollent, prauis doctrinis & exemplis viriliter resistendo. Eccl. vigesimoprimo. Quasi à facie colubri fuge peccatum. 2. Iohan. 1. Si quis venerit ad vos, & hanc do

Miraculorum dona qualia.

ctrinã nõ affert, nolite recipe eũ in domũ, nec Aue ei dixeritis. Qui enim dicat illi Aue, cõmunicat opib⁹ eius malignis. Et si quippiã mortiferũ biberint, nõ nocebit. Ro. 8 Diligẽtib⁹ deũ oĩa coopant̃ in bonũ. Sup ęgros manus imponẽt. Gal 6. Alter alterius onera portare, & sic adimplebitis legẽ Christi. Tã spũalia. Ro. 15. Debemus aũt nos firmiores imbecillitates ĩfirmorũ sustinere, & nõ nobis placere. Vnusquisque p ximo suo placeat in bonũ, ad ędificationẽ. Quã tẽporalia. 1. Ioh. 3. Qui habuerit substãtiã huius mũdi, & viderit fratrẽ suũ necesse habere, & clauserit viscera sua ab eo, quõ charitas dei manet in eo? Sed quoniã hęc supra humanã erãt virtutẽ, assistẽtiã pmisit eis spũs dei. Lu. 24. Vos aũt testes estis horũ. & ego mittã pmissum patres mei in vos. vos autẽ sedere in ciuitate, quoadusque induamini virtute ex alto. Act. 1. Et cõuescẽs, præcepit eis ab Hierosolymis ne discederẽt, sed expectarẽt pmissionẽ patris: quã audistis, inquit, p os meũ. Ioh. 16. Ego veritatẽ dico vobis, expedit vobis vt ego vadã. si enim nõ abiero, paraclet⁹ nõ veniet advos: si aũt abiero, mittã eũ advos. cũ aũt venerit spũs ille veritatis, docebit vos oẽm veritatẽ.

2 Et dominus quidem Iesus postquam locutus est eis, assumptus est in cęlum, & sedet à dextris dei.

Lu. 24. Eduxit aũt eos foras in Bethaniam, & eleuatis manibus suis, benedixit eis. Et factũ est dũ benediceret illis, recessit ab eis, & ferebat̃ in cęlũ. Itaque posteaq̃ varijs argumẽtis cõfirmasset veritatẽ resurrectiõis suę, abduxit suos in Bethaniã: iãq̃ue abiturus in cælũ, sublatis manib⁹ benedixit illis, & in hoc patriarcharum ac Mosi referens exemplum, Ge. 49. Benedixit singulis benedictionibus p prijs, Iacob filijs s. Deu. 33. Hæc est benedictio qua benedixit hõ dei filijs Israel ante mortẽ suã. Nec parui momenti tales patrum erãt benedictiões, vt claret Gen. 27. Benedixi ei, & erit benedict⁹, ait Isaac de Iacob. Circa domini ascẽsionẽ obseruandum primo, quõ ascẽdit quia potẽter ppria virtute. Ioh. 3. Nemo ascẽdit in cælum, nisi qui descẽdit de cælo, filius hoĩs qui est in cęlo. Enoch trãslat⁹ est, Ge. 5. Ecc̃i. 44. Enoch placuit deo, & trãslatus est in paradisum, vt det gentibus sapientiã. Helias igneo curru subue-

Obseruanda circa domini ascẽsionẽ, quæ.

ctus est 4.Re.2.Lazarus ab angelis in sinum Abraçdepor tatus,Lu.16.nullus propria virtute ascēdit in cęlum.Leo: Hodierna festiuitas.dei nobis & hoīs sub vna eadēque ꝑ sona sacramēta manifestat:in eo qui eleuat, diuinā poten tiā:in eo qui eleuatur,humanā declarat substātiā.Suis ve ro fidelibus pollicitus est,dicens Iohā.14.Iterum veniā & accipiā vos ad meipsum,vt vbi ego sum,& vos sitis.Patē-ter.Actu.1.Videntibus illis eleuatus est, & nubes suscepit eū ab oculis eorum.Glo.Ideo potēter vidētibus illis ascē-dere voluit,quia ascensionis testes esse debuerunt,& vt ip sum sequi affectibus studerēt.Cāt.1.Trahe me post te.Col. 3.Quæ sursum sunt quærite,vbi Christus est ī dextera dei sedens:quæ sursum sunt,sapite,non quæ sup terrā.Gaudē ter Psal.46.Ascēdit deus in iubilo,& dominus in voce tu bę.Ipso nato angelus ait Lu.2.Ecce euangelizo vobis gau dium magnum quod erit omni populo: quia natus est vo bis hodie saluator ,qui est Christus dominus . Si Abraam exultauit vt videret diē domini,Iohā.8.quantum hodie cum ommibus lætatus est sanctis?Eph.4.Ascendens in al-tum,captiuā duxit captiuitatē.Gauisi & angeli,quibꝰ gau dium super vno peccatore pœnitentiam agenti,Lu.15.o-ue errante iā reportata & inuenta,Mat.18.Gaudio reple ti discipuli , & oculis illum quo ad licuit prosequentes. Actuum primo.Cumque intuerentur in cęlum euntem il lum,ecce duo viri assisterunt iuxta illos in vestibus albis, qui & dixerunt :Viri Galilæi,quid statis aspicientes in calum?Hic Iesus qui assumptus est à vobis in cælum,sic ve niet quemadmodum vidistis eum euntē in cęlum,Luc.24. Et ipsi adorantes regressi sunt in Hierusalem cum gaudio magno:& erant semper in templo,laudantes & benedicē tes deum.Iam enim certa fides excusserat omnem mœro-rem,& certa spes promissorum addebat alacritatem.In-terea frequentes erant in templo,iam tunc euangelicas vi ctimas immolantes,laudibus ferentes. diuinam bonitatē erga genus humanum, & gratias agentes ei,qui tanta be-neficia decreuisset per filium suum gratis largiri mortali Quo Chri bus.Secundo, quo Ephe.4.Qui descendit ,ipse est & qui stus ascen-ascēdit super omnes cælos,vt adimpleret omnia. Hebr.1. derit.

Qui cũ sit splẽdor gloriç & figura substãtiæ eius, portãsq; omnia verbo virtutis suç, purgationẽ peccatorũ faciens, sedet ad dexterã maiestatis in excelsis, tanto melior angelis effectus, quanto differentius prç illis nomen hære ditauit. Cui enim dixit aliquãdo angelorũ, filius meus es tu, ego hodie genui te? Ad quẽ dixit aliquando angelorũ, sede à dextris meis, quoadusque ponã inimicos tuos scabellã pedũ tuorũ, Psal. 109? Nonne oẽs sunt administratorij spũs, in ministerium missi ꝓpter eos qui hæreditatem capiunt salutis? Aug. Si omnes sancti sunt in dextera, q̃a nulla ibi est sinistra, vbi nulla est miseria. Psal. 15. Delectationes in dextera tua vsque in finem. Christus tamen secũdum quod homo, dicitur in dextera dei sedens, propter gloriæ singularis portionem. Eph. 1. Suscitans illũ à mortuis, & constituens illũ ad dexteram suã in cælestibus, supra omnem principatum & potestatẽ, & virtutẽ & dominationem, & omne nomen quod nominatur, non solũ in hoc seculo, sed etiam in futuro, & oĩa subiecit sub pedib⁹ eius, & ipsum dedit caput super oẽm ecclesiã, quæ est corpus eius, & plenitudo eius, qui omnia in omnibus adimplet. Tertio, quare. Ad captiuorũ liberationem. Psal. 67.

Cur ascenderit.

Ascẽdisti in altũ, cepisti captiuitatẽ. Spũssancti missionẽ. Ioh. 16. Si enim abiero, paracletus nõ veniet ad vos: si aũt abiero, mittã eũ ad vos. Eph. 4. Dedit dona hoĩbus. Non aĩalibus. 1. Cor. 2. Animalis hõ non ꝑcipit ea quç sunt spiritus dei. Sap. 1. In maleuolã animã nõ introibit sapiẽtia. Nostrã interpellationẽ. Heb. 9. Introiuit in ipsum cælũ, vt appareat vultui dei ꝑ nobis. Rom. 8. Christus Iesus qui mortu⁹ est, imo q̃ & resurrexit, qui est ad dexterã dei, qui & interpellat ꝑ nobis. Hinc 1. Ioh. 2. Si quis peccauerit, aduocatũ habem⁹ apud patrẽ Iesum Christũ iustũ: & ipse est ꝓpiciatio ꝑ peccatis nostris, & nõ ꝑ nostris tãtũ, sed etiã ꝑ totius mũdi. Nostrã glorificationẽ. 1. Pe. 3. Quod & vos nũc similis formæ saluos facit baptisma, nõ carnis depositio sordiũ, sed cõsciẽtiç bonç interrogatio in deũ, ꝑ resurrectionẽ Iesu Christi à mortuis, qui est in dextera dei, deglutiẽs mortẽ, vt vitç æternæ hæredes efficeremur, ꝓfect⁹ ĩ cælũ, subiectis sibi angelis & potestatibus & virtutibus,

Illi autem profecti,prædicauerunt vbique,domino cooperante & sermonem confirmante sequentibus signis. 3

Accepta spiritussancti gratia, prędicauerunt vbique secundum præceptum domini. Act. 1. Et conuescens præcepit eis, ab Hierosolymis ne discederent, sed expectarent promissionem patris:quam audistis,inquit,per os meum, quia Iohannes quidem baptizauit aqua,vos autem baptizabimini spiritusancto nan post multos hos dies. Igitur qui conuenerant,interogabant eum,dicentes:Domine,si in tempore hoc restitues regnum Israel? Dixit autem eis: Non est vestrum nosse tēpora vel momenta,quæ pater posuit in sua potestate:sed accipietis virtutem superuenientis spiritussancti in vos, & eritis mihi testes in Hierusalem, & in omni Iudæa & Samaria & vsque ad vltimum terrę. Successit res, licet aduersante mundo, videlicet domino Iesu per spiritum suum vim suam exerente per apostolos, & quod illi verbis promittebant,miraculis vbique paratis confirmante. Cum enim talia fiunt in testimonium veritatis doctrinę, & deus testis non possit falsitatis esse,comprobata est veritas euangelicę doctrinę corā regibus & principibus mundi. Heb. 2. Propterea abundātius oportet nos seruare ea quæ audiuimus, ne forte perreffluamus. Si enim qui per angelos dictus est sermo,factus est firmus, & si omnis præuaricatio, & inobedientia accepit iustam mercedis retributionem,quomodo nos effugiemus,si tantam neglexerimus salutē? Quæ cū accepisset initium enarrandi per dominum,ab eis qui audierūt, in nos cōfirmata est,cōtestāte deo signis & portētis & varijs virtutibus, & spiritussancti distributionibus secundū suam voluntatem.

FINIS PARTIS II.

EXCVDEBAT ANTHONIVS IVrianus, commemorantis in vico sancti Victoris sub signo Galli.